

 Śląskie. Tu edukujemy

Regionalna edukacja ekologiczno-przyrodnicza

Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska

Śląskie. Tu edukujemy.

Regionalna edukacja ekologiczno-przyrodnicza

„Jeśli mamy uratować ochronę środowiska i samo środowisko, musimy uchronić nasz gatunek wskaźnikowy zagrożony wyginięciem: dziecko na łonie natury.”

Richard Louv „Ostatnie dziecko lasu”

 Śląskie.

Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska
jest jednostką organizacyjną Samorządu Województwa Śląskiego

Śląskie. Tu edukujemy. Regionalna edukacja ekologiczno-przyrodnicza

Redakcja

Agnieszka Wower, Agata Kloczkowska, Alicja Kloczkowska, Marta Duda

Teksty i ilustracje zamieszczone w rozdziałach: 12-18, 21-22, 25 i 27 są materiałami urzędowymi, nadesłanymi nieodpłatnie przez poszczególne instytucje i organizacje.

Poglądy wyrażone w niniejszej publikacji są poglądami autorów i niekoniecznie odzwierciedlają punkt widzenia wydawcy.

Wydawca

**Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska,
ul. Graniczna 29, 40-017 Katowice, www.cdpgs.katowice.pl**

Realizacja poligraficzna:

Wydawnictwo ALEKSANDER

ul. Kotlarska 8, 06-100 Pułtusk,

e-mail: biuro@wydawnictwoaleksander.pl

Redakcja językowa
zespół Wydawnictwa

Skład i łamanie
zespół Wydawnictwa

ISBN 978-83-942550-9-1

Copyright © by Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice 2020
Wszelkie prawa zastrzeżone

Katowice 2020
Wydanie pierwsze
Nakład: 200 egz.

SPIIS TREŚCI

1. Wstęp	7
2. Człowiek i przyroda – skazani na współdziałanie	10
3. Przyroda województwa śląskiego jako podmiot, przedmiot i obiekt edukacji	16
4. Od edukacji przyrodniczej do pasji odkrywania i doświadczania przyrody	24
5. Ekologia w nauczaniu formalnym: na kamienistej, wojennej, konspiracyjnej czy inspirującej ścieżce?	33
6. Przestrzeń ucząca – zielone klasy, ścieżki przyrodnicze, leśne warsztaty	41
7. Z placu zabaw do lasu	48
8. Leśne przedszkola i szkoły	55
9. Zazieleniamy Kulturę!	60
10. Ośrodki edukacji ekologicznej i ścieżki przyrodnicze w bazach danych	64
11. Przyrodnicze ścieżki dydaktyczne w województwie śląskim	74
12. Społeczne funkcje lasu – edukacja i rekreacja w lasach Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Katowicach	84
13. Ośrodki edukacyjne Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Katowicach	90
Ośrodek Hodowli Żubrów i Edukacji Leśnej w Jankowicach (Nadleśnictwo Kobiór)	90
Regionalny Leśny Ośrodek Edukacji Ekologicznej „Leśnik” (Nadleśnictwo Ustroń)	93
Leśny Ośrodek Edukacji Ekologicznej w Istebnej (Nadleśnictwo Wiśla)	95
Ośrodek Edukacji Leśnej Nadleśnictwa Siewierz	98
14. Ośrodki edukacyjne Samorządu Województwa Śląskiego	100
Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska	101
Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego (ZPKWŚ) – ośrodki edukacyjne	104
Ośrodek Edukacyjny ZPKWŚ w Będzinie	105
Ośrodek Edukacyjny ZPKWŚ w Kalinie	106
Ośrodek Edukacyjny ZPKWŚ w Rudach	107
Ośrodek Edukacyjno-Naukowy ZPKWŚ w Smoleniu	108
Ośrodek Edukacyjny ZPKWŚ w Żywcu	109
Planetarium i Obserwatorium Astronomiczne im. Mikołaja Kopernika w Chorzowie	110

15. Ośrodki edukacyjne miast i gmin	113
Centrum Edukacji Ekologicznej w Katowicach-Murckach	114
Centrum Edukacji Ekologicznej w Kocierzu Rychwałdzkim	119
Leśny Ośrodek Edukacji Ekologicznej „Park Piaskownia” w Żorach	120
Miejskie Centrum Edukacji w Żywcu	123
Ośrodek Edukacji Ekologiczno-Geologicznej GEOsfera	127
Pałac Młodzieży w Katowicach	129
Ośrodek Ekologiczny Sokolnia w Buczkowicach	135
Centrum Edukacji Ekologicznej	137
16. Ogrody i ośrodki zoologiczne, ogrody botaniczne i arboreta, palmiarnie	140
Arboretum Bramy Morawskiej w Raciborzu	140
Miejski Ogród Botaniczny w Zabrze	143
Śląski Ogród Botaniczny w Mikołowie	146
Śląski Ogród Botaniczny w Radzionkowie	150
Palmiarnia Miejska w Gliwicach	154
Ogród Botaniczno-Zoologiczny Egzotarium w Sosnowcu	156
Śląski Ogród Zoologiczny	158
Pokazowa Zagroda Żubrów w Pszczynie	162
Leśny Park Niespodzianek	166
Obserwatorium Nietoperzy w Brennej	168
Leśne Pogotowie w Mikołowie. Ośrodek Rehabilitacji i Schronisko dla Dzikich Zwierząt	170
Sokolarnia „Anatum”. Ośrodek Rehabilitacji Ptaków Drapieżnych	172
17. Szlaki i sieci edukacyjne	173
Śląski Szlak Przyrody – walory przyrodniczo-turystyczne województwa śląskiego	173
Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	179
Ekomuzeum Żabi Kraj	184
18. Działalność i oferta edukacyjna organizacji społecznych	192
Fundacja Centrum Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturowego. Centrum Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturowego Jury	193
Fundacja Edukacji Przyrodniczej „Poznaj Beskidy”. Dom Wczasów Dziecięcych w Rajczy	196
Fundacja Ekologiczna ARKA	198
Fundacji Park Śląski	200
Górnośląskie Koło Polskiego Towarzystwo Przyjaciół Przyrody „proNatura”	205
Klub Myśli Ekologicznej	206
Liga Ochrony Przyrody	212
Liga Ochrony Przyrody Okręg w Bytomiu	212
Liga Ochrony Przyrody Okręg w Częstochowie	213
Liga Ochrony Przyrody Okręg w Katowicach	216
Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków. Częstochowska Grupa Lokalna OTOP	217

Piekarskie Stowarzyszenie Przyrodników	220
Polski Alarm Smogowy	222
Polski Klub Ekologiczny	224
Polski Klub Ekologiczny Koło Miejskie w Gliwicach	225
Polski Klub Ekologiczny Koło w Tychach	225
Pracownia Edukacji Żywej	228
Stowarzyszenie Ekologiczno-Kulturalne Klub Gaja	235
Stowarzyszenie Olszówka	237
Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot	240
Stowarzyszenie Przyjaciół i Sympatyków Ekologii „Zielona Ziemia”	244
Stowarzyszenie Wolnej Herbaty	248
Stowarzyszenie Ziemia Zdegradowana Przywrócona Życiu.	
Międzynarodowe Miasteczko Edukacji Ekologicznej	251
Śląski Ruch Klimatyczny	255
Ziemia i My Centrum Edukacji Ekologicznej	258
Związek Polskich Fotografów Przyrody Okręg Śląski	261
19. Działalność edukacyjna towarzystw i instytucji naukowych	263
20. Uniwersytety wielopokoleniowe	270
21. „Zielone” instytucje kultury	274
Biblioteka Śląska w Katowicach	274
Biblioteki publiczne województwa śląskiego	280
Galeria Szyb Wilson	281
Instytucja Filmowa „Silesia-Film” w Katowicach	284
Instytut Myśli Polskiej im. Wojciecha Korfańtego	285
Muzeum Częstochowskie	293
Muzeum Fauny i Flory Morskiej i Śródlądowej w Jaworzu	298
Muzeum Geologii Złóż im. Cz. Poborskiego	301
Muzeum Górnicztwa Węglowego w Zabrze. Sztolnia Królowa Luiza w Zabrzu	303
Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie”	306
Muzeum Górnośląskie w Bytomiu	309
Muzeum Miejskie „Szygarka” w Dąbrowie Górniczej	313
Muzeum Miejskie w Zabrzu	316
Muzeum Miejskie w Żywcu – Stary Zamek	319
Muzeum Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego	321
Muzeum Paleontologiczne w Lisowicach	325
Muzeum Śląskie	329
Muzeum w Gliwicach	333
Pałac Schoena Muzeum w Sosnowcu	337
Skansen – Zagroda Wsi Pszczyńskiej	339

22. Placówki doskonalenia nauczycieli	343
Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Bielsku-Białej	343
Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie	347
Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach	351
Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli i Informacji Pedagogicznej „WOM” w Rybniku	355
Regionalny Ośrodek Metodyczno-Edukacyjny „Metis” w Katowicach	361
23. SMOG	364
24. Konkursy wieloletnie	368
25. Przyrodnicza bibliografia regionalna województwa śląskiego	372
Przyrodnicze zbiory regionalne w bibliotekach województwa śląskiego	372
Wydawnictwa wydawane w regionie o tematyce ekologiczno-przyrodniczej	380
Wydawnictwa ciągłe	380
Wydawnictwa zwarte	386
26. Ekologia w mediach	391
27. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach	
– fundusze na działania proekologiczne	396

WSTĘP

Wydawnictwo jest informatorem o regionalnej edukacji ekologiczno-przyrodniczej w województwie śląskim, prezentującym aktualną ofertę edukacyjną o tej tematyce, realizowaną przez liczne instytucje, organizacje społeczne i inne podmioty z naszego regionu. Informator w obecnym kształcie nie powstałby bez uprzejmości wielu osób, instytucji i organizacji, które nieodpłatnie przygotowały opisy własnej działalności i udostępniły materiały ilustracyjne, za co bardzo serdecznie Państwu dziękujemy!

Przegląd oferty edukacyjnej poprzedzają ciekawe, inspirujące i refleksyjne teksty, wprowadzające w tematykę relacji człowieka z naturą oraz edukacji dla zrównoważonego rozwoju. Profesor Piotr Skubała z Wydziału Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Śląskiego zwraca uwagę na degradację środowiska i dowodzi, że ratunek dla naszej Planety będzie możliwy wówczas, gdy człowiek ponownie poczuje się jej częścią, częścią biosfery, częścią sieci życia. Podobnie dr Maja Głowacka pisze, że ludzkość zerwała łączącą ją z przyrodą więź, co powoduje poważne skutki, zwłaszcza rozwojowe u dzieci. Podaje też sposób na rozwiązanie tego problemu – edukację w przyrodzie, rozwijającą zainteresowania przyrodnicze oraz kompetencje międzyludzkie. W artykule dr. Jerzego B. Parusela, wieloletniego dyrektora Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, przeczytamy o przyrodzie województwa śląskiego, jako przedmiocie, podmiocie i obiekcie edukacji. Tekst Iwony Kukowki z Nadnoteckiego Instytutu Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Pile, to diagnoza stanu edukacji ekologicznej w szkołach. Z kolei Anna Komorowska z pracowni k. pokazuje, że nie wszystko dla dzieci musi być zaplanowane i z kolorowego plastiku, zwraca też uwagę, by to dzieci decydowały o tym, czym i jak chcą się bawić w przyrodniczej przestrzeni i na naturalnych placach zabaw. Omawia również „przestrzenie uczące” oraz zajęcia edukacyjne, pokazując dobre praktyki w tym zakresie. Założycielka pierwszego w Polsce leśnego przedszkola – Dorota Zaniewska – przybliży uroki i problemy leśnej edukacji. Artykuł Martyny Ciszewskiej-Klejnowskiej i Joanny Tabaki z Fundacji Kulturotwórczej „Grupa W Działaniu” pokazuje nowe możliwości i kierunki rozwoju dla instytucji kultury, związane z działaniami ekologiczno-kulturalnymi.

Informator przedstawia ofertę edukacyjną instytucji publicznych i organizacji społecznych. Omawia działalność edukacyjną instytucji samorządowych, Lasów Państwowych, organizacji pozarządowych, towarzystw i instytucji naukowych oraz uczelni wyższych, w tym typowych ośrodków edukacji ekologicznej, czy też ogrodów botanicznych i zoologicznych. Oddzielny rozdział poświęcono szlakom i sieciom edukacyjnym.

W informatorze nie uwzględniono organizacji turystyczno-krajoznawczych, tj. Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego (PTTK) – organizacji działającej od ponad 140 lat i mającej zasługi również na polu ochrony przyrody, która w samym województwie śląskim posiada kilkadziesiąt oddziałów, czy też Śląskiej Organizacji Turystycznej. Organizacje te skupiają się bowiem w swojej działalności na upowszechnianiu turystyki kwalifikowanej i krajoznawstwa, choć należy zauważyć, że obejmują one niektóre elementy przyrodoznawstwa. Podobna sytuacja występuje w przypadku organizacji harcerskich i innych organizacji młodzieżowych (np. Związku Młodzieży Wiejskiej), gdzie ten wymiar edukacji jest jedynie war-

tością dodaną prowadzonej działalności edukacyjnej. Z tego samego powodu pominięto również szkoły przetrwania, survivalu i bushcraftu, choć warto w tym miejscu zwrócić uwagę na fakt, że tego typu aktywności są bardzo korzystne dla rozwoju dzieci, bo dzieją się bezpośrednio w przyrodzie. Informator nie uwzględnia podmiotów zajmujących się recyklingiem odpadów lub oczyszczaniem ścieków, ze względu na wąską tematykę i lokalny charakter. Nie przedstawia również oferty sprzeczej ze współczesną wiedzą przyrodniczą i kontrowersyjnej z powodów etycznych, a związanej z gospodarką człowieka, taką jak łowiectwo, hodowla stawowa czy wędkarstwo. Z tych samych powodów nie uwzględniono miejsc pokazów zwierząt, jak np. papugarnie, sokolarnie. Pominięto również w informatorze komercyjną ofertę firm prywatnych. Ponadto, nie podjęto tematu edukacji poprzez sztukę (artystyczno-przyrodniczej) z uwagi na jej interdyscyplinarny i wielowątkowy charakter, zasługujący na odrębne wydawnictwo.

Miejsce kojarzone z edukacją to przede wszystkim szkoła. To podczas lekcji przyrody, biologii, geografii, również chemii, czy fizyki zdobywa się wiedzę na temat środowiska przyrodniczego, zachodzących w nim zjawisk i rządzących nim reguł. W głównej mierze są to jednak zajęcia teoretyczne. Niektóre szkoły posiadają ogródki szkolne, które są miejscem „podglądania” przyrody „na żywo”. Inne z kolei mają bogato wyposażone tzw. „zielone pracownie”, gdzie realizują lekcje przyrody i biologii, w oparciu o nowoczesną technikę. W wielu placówkach oświatowych, dla szczególnie zainteresowanych przyrodą uczniów, organizuje się szkolne koła zainteresowań, w których więcej czasu poświęca się na terenowe i praktyczne poznawanie otoczenia przyrodniczego. W informatorze pominięto jednak edukację prowadzoną w szkołach i przedszkolach. Każda placówka bowiem, poza realizacją podstawy programowej w tym zakresie (omawianej w artykule Iwony Kukowki), prowadzi taką edukację na swój sposób, a wiele zależy tu od miejsca usytuowania placówki oraz, w bardzo dużej mierze, od postawy nauczycieli. Informator skupia się zatem na edukacji pozaformalnej. W tym miejscu warto wspomnieć, że na wyższym poziomie edukacji formalnej znaleźć można propozycje dla osób, które w przyszłości planują zająć się edukacją regionalną i przyrodniczą. Na uwagę zasługują „Podyplomowe Studia z Wiedzy o Regionie” na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz (to już co prawda poza granicami województwa śląskiego) studia podyplomowe „Edukacja Przyrodniczo-Leśna” na Uniwersytecie Rolniczym im. Hugona Kołłątaja w Krakowie.

Tytuł informatora – „Śląskie. Tu edukujemy. Regionalna edukacja ekologiczno-przyrodnicza” wymaga krótkiego omówienia terminów, które pojawiają się w poszczególnych rozdziałach. Edukacja przyrodnicza, leśna, ekologiczna oraz edukacja dla zrównoważonego rozwoju różnią się szczegółami. Edukacja dla zrównoważonego rozwoju jest najszerszym z pojęć i poniekąd zawiera pozostałe. Obejmuje zagadnienia przyrodnicze, środowiskowe, ale również społeczne, takie jak prawa człowieka, rozwiązywanie konfliktów, zdrowie, różnice kulturowe, aspekty ekonomiczne. Edukacja przyrodnicza obejmuje wiedzę o przyrodzie oraz wykształcenie pozytywnego stosunku do niej, edukacja leśna skupia się na tematyce lasu, a edukacja ekologiczna to działania podnoszące świadomość ekologiczną społeczeństwa i propagujące zachowania przyjazne dla środowiska. Ze względu na zamienne stosowanie tych pojęć w języku potocznym w informatorze również tak przyjęto.

Aktualne informacje o przyrodzie ożywionej i nieożywionej województwa śląskiego – regionie o dużym potencjale edukacyjnym, opublikowane zostały w dwóch jubileuszowych numerach czasopisma popularnonaukowego „Przyroda Górnego Śląska” nr 100 i 101, wydanych w 2020 roku przez Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska oraz udostępnionych w serwisie przyrodniczym „Śląskie. Przyroda!” (<https://przyroda.katowice.pl>) i Śląskiej Biblioteki Cyfrowej (<https://sbc.org.pl/dlibra>). W grudniu 2020 roku ukazało się również wydawnictwo naukowe Centrum pt. „Przyroda żywa województwa śląskiego – stan poznania, ochrony i zagrożenia”, pod red. dr. Jerzego B. Parusela, podsumowu-

jące dotychczasowe badania nad przyrodą województwa śląskiego, prowadzone przez instytucje naukowe, towarzystwa i organizacje oraz miłośników przyrody.

Mamy nadzieję, że informator stanie się ważnym przewodnikiem, wykorzystywanym podczas planowania zajęć edukacyjno-przyrodniczych. Zachęcamy do częstego korzystania z bogatej i zróżnicowanej oferty edukacyjnej prezentowanej w informatorze oraz odkrywania i wykorzystywania na zajęciach walorów przyrodniczych województwa śląskiego.

Człowiek i przyroda – skazani na współdziałanie

Piotr Skubała

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Nauk Przyrodniczych,
Instytut Biologii, Biotechnologii i Ochrony Środowiska

Raporty naukowe dokumentujące krytyczny stan naszej biosfery ukazują się z coraz większą częstotliwością. Dziesięć lat temu w książce wydanej przez Pracownię na Rzecz Wszystkich Istot, której byłem współautorem, wyraziłem taką opinię: Nasza biosfera jest chora. Mamy planetę, która zachowuje się jak zainfekowany organizm. Każdy element biosfery ulega destrukcji i to coraz szybciej. Przez ostatnie 25 lat nie został opublikowany żaden naukowy artykuł, który by zaprzeczył temu twierdzeniu (Skubała, Kukowska 2010). I nic się nie zmieniło, scenariusze kreślone przez naukowców są coraz bardziej dramatyczne. Nasz świat doświadcza kryzysu klimatycznego i środowiskowego o skali tym razem już planetarnej.

Kryzys klimatyczny – koniec ery spalania paliw kopalnych

O związku pomiędzy spalaniem paliw kopalnych, koncentracją gazów cieplarnianych w atmosferze a temperaturą przy powierzchni Ziemi wiemy dzięki Svante Arrheniusowi od 1896 roku. Obawiał się on problemów za kilka tysięcy lat. Jednak w 1908 roku skorygował te obliczenia, przewidując, że staniemy w obliczu zagrożenia za kilkaset lat. Okazało się, że wystarczyło zaledwie około 100 lat, aby problem stał się gardłowy. Niestety świat podjął walkę ze skutkami zmian klimatu dopiero w 1992 roku, przyjmując w trakcie Szczytu Ziemi w Rio de Janeiro Ramową Konwencję Narodów Zjednoczonych ws. Zmian Klimatu (UNFCCC – United Nations Framework Convention on Climate Change). Jej celem jest zapewnienie, że średnia temperatura Ziemi utrzyma się na poziomie bezpiecznym dla środowiska i ludzi. Realizację postanowień konwencji starano się uzgodnić i rozwijać w trakcie konferencji stron konwencji, zwanych popularnie COP (Conference of the Parties).

Do tej pory odbyło się 25 szczytów klimatycznych, ale tylko w wypadku trzech można mówić o jakimkolwiek sukcesie. Bez wątplenia nadzieję wzbudziło Porozumienie Paryskie z 2015 roku. Zakłada ono globalny plan działania, którego ambicją jest umożliwienie światu uniknięcia niebezpiecznej zmiany klimatu poprzez ograniczenie globalnego ocieplenia do poziomu poniżej 2°C – oraz pobudzenie wysiłków na rzecz dalszego ograniczenia wzrostu temperatur do 1,5°C – w stosunku do ery przedindustrialnej. Jeżeli ludzkość pragnie osiągnąć ten cel do 2030 roku powinniśmy ograniczyć emisję gazów cieplarnianych o przynajmniej połowę, a w 2050 roku emisja netto gazów powinna być zerowa. Takie cele stawia sobie Unia Europejska, przyjmując Europejski Zielony Ład. Musimy pamiętać, że realizacja dobrowolnych zobowiązań do redukcji emisji przyjętych na konferencji w Paryżu pozwoliłaby na ograniczenie ocieplenia do 2,7 - 3,5°C do końca stulecia. Tymczasem w opinii naukowców (z czym zgadzają się politycy) powinniśmy zrobić wszystko, aby temperatura nie wzrosła o więcej niż 1,5°C.

Całe życie jest zależnością – myśl przewodnia dzisiejszej edukacji (fot. Piotr Skubała)

Mimo, że dzisiaj sporo mówimy o zmianach klimatu, sytuacja się nie zmienia. Od czasu Szczytu Ziemi w Rio de Janeiro (1992), gdy świat postawił na ochronę środowiska, emisja gazów cieplarnianych wzrosła o 62% (Ripple i in. 2017). Rok 2019 był kolejnym, w którym odnotowano rekordowo duże stężenie dwutlenku węgla w atmosferze i prawdopodobnie drugim najgorętszym w historii. Raport Światowej Organizacji Meteorologicznej (WMO) zwraca uwagę, że stężenie CO₂ jest o 47% wyższe niż przed rewolucją przemysłową. Rośnie też stężenie innych gazów cieplarnianych – metanu i podtlenku azotu. Nie widać nawet symptomów spowolnienia ich wzrostu (2019 concludes a decade...). Rosnąca średnia temperatura na Ziemi oznacza śmiertelne zagrożenie dla większości roślin i zwierząt. Połowa gatunków może zostać utracona bez wprowadzenia skutecznej polityki klimatycznej, gdy temperatura wzrośnie o 4,5°C (w stosunku do czasów przedindustrialnych). Jeżeli podejmiemy działania i nie dopuścimy do wzrostu temperatury ponad 2°C oznaczać to będzie zmniejszenie różnorodności o 25% (Warren i in. 2018).

Wielkie wymieranie – ochrona przyrody naszym priorytetem

O kondycji przyrody i losie zwierząt i roślin na naszej planecie naukowcy piszą używając mocnych określeń, m.in. „szóste wielkie wymieranie” (Ceballos i in. 2015) czy „biologiczna anihilacja” (Ceballos i in. 2017). W okresie od 1970 do 2014 roku odnotowano spadek liczebności populacji kręgowców aż o 60%. Od 1500 roku straciliśmy 75% gatunków roślin i kręgowców, jako efekt nadmiernej eksploatacji zasobów i rolnictwa (WWF 2018). W połowie 2019 roku ukazał się raport (The Global Ecosystem Assessment) Międzypaństwowej Platformy do spraw Różnorodności Biologicznej i Funkcji Ekosystemu (IPBES) na temat stanu bioróżnorodności na świecie. Tytuły, jakie ukazały się w mediach na świecie i w Polsce w nawią-

zaniu do tego raportu, były dramatyczne: „Raport: milion gatunków zagrożonych wyginięciem”, „Raport ONZ bije na alarm”, „ONZ ogłasza dramatyczny raport o rozpadzie ekosystemu”, „Świat na krawędzi, czyli wielkie wymieranie”, „Nowy raport ONZ: wkroczyliśmy na ścieżkę biologicznej zagłady”, „Szósta zagłada. Te liczby porażają – to mord na ziemskiej bioróżnorodności” czy „Bezprecedensowe tempo wymierania gatunków przyspiesza”.

Powstrzymanie tej ekoapokalipsy jest tym bardziej ważne, gdyż badania dowodzą, że tym skuteczniejsza będzie nasza „walka” z kryzysem klimatycznym im lepiej będziemy radzić sobie z ochroną przyrody na planecie. Edward Osborne Wilson (biolog Uniwersytetu Harvarda, najwybitniejszy ekolog obecnej dekady) w książce pt. „Pół Ziemi. Walka o przeżycie naszej planety” postuluje oddanie połowy planety dzikim zwierzętom i roślinom, jeżeli chcemy ochronić nasz gatunek (Wilson 2016). W ubiegłym roku zespół naukowców zaproponował Globalne Porozumienie na Rzecz Przyrody (Global Deal for Nature), które zakłada objęcie ochroną 30% lądów i oceanów do 2030 roku i 50 % do 2050 roku. Wdrożenie tego planu będzie miało kluczowe znaczenie dla przeciwdziałania kryzysowi klimatycznemu (Dinerstein i in. 2019). W maju 2020 roku Komisja Europejska w ramach Europejskiego Zielonego Ładu przedstawiła strategię na rzecz bioróżnorodności 2030. Zasadniczą jego częścią jest plan doprowadzenia do skutecznej ochrony na co najmniej 30% obszarów lądowych i 30% ekosystemów morskich w Unii Europejskiej do 2030 roku. Co więcej, strategia zakłada wyznaczenie ścisłej formy ochrony przyrody na 1/3 obszarów chronionych, czyli 10% obszarów lądowych i 10% morskich powinna podlegać ścisłej ochronie (EU Biodiversity Strategy for 2030). Plan wspaniały i bardzo ambitny, tylko czy on wystarczy? Obecny stan ochrony przyrody na globie wygląda zgoła niepokojąco. Obecnie ochroną jest objętych około 14,7% powierzchni lądów oraz 3,6% powierzchni oceanów (Baillie, Zhang 2018). Aż 32,8% obszarów chronionych jest wysoce zdegradowanych. Warunki określone w Konwencji o różnorodności biologicznej z 1992 roku są w pełni przestrzegane jedynie przez 37 państw spośród 168 sygnatariuszy dokumentu (Jones i in. 2018).

„Jedno Zdrowie” – o znaczeniu przyrody w czasach pandemii

2020 rok zostanie przez nas zapamiętany jako czas, w którym świat zmagał się ze skutkami pandemii koronawirusa SARS-CoV-2. To tragedia dla milionów ludzi na całym globie, globalna katastrofa zdrowotna, ale także społeczna i gospodarcza. Jeszcze niedawno panowało przekonanie, że źródłem przenoszących się na ludzi patogenów wywołujących groźne choroby, takich jak wirus Ebola czy HIV, jest nienaruszone środowisko naturalne dzikich obszarów (np. lasów tropikalnych). Dzisiaj uważamy odwrotnie, że przyczyną przenoszenia się patogenów, takich jak koronawirus, naturalnie występujących w dzikiej przyrodzie jest nasza ingerencja w nią. Epidemiolodzy jednoznacznie wykazują, że wirusy często przenoszą się z dzikich zwierząt na ludzi. Badania dowodzą, że różnorodność biologiczna stanowi niejako szczepionkę, która zabezpiecza nas przed patogenami (Gilbert 2010). Pandemia koronawirusa uświadamia nam nasze ograniczone możliwości. Co może, a na pewno powinno budzić nasze zdziwienie, to fakt, że już Hipokrates (460–377 p.n.e.) i Arystoteles (384–322 p.n.e.) pisali o ścisłym związku pomiędzy zdrowiem człowieka, ochroną zdrowia zwierząt i kondycją środowiska. W połowie XIX wieku lekarz Rudolf Virchow jako pierwszy ustalił związek pomiędzy chorobami zakaźnymi u ludzi i zwierząt, wprowadził pojęcie choroby odzwierzęcej, aby opisać chorobę przenoszoną ze zwierząt na ludzi. Pandemie są ceną, jaką płacimy za naszą ekspansję w naturalne środowisko. Degradujemy dziką przyrodę na własne ryzyko.

„Dopóki przyroda jest postrzegana jak coś obcego, oddzielnego, poza nami a nie w nas, tak długo jest ona dla nas stracona” – John Fowles.
Na zdjęciu autor artykułu (fot. Dawid Chalimoniuk)

Poczuć się częścią biosfery – zadanie dla dzisiejszej edukacji

Naszą obecną sytuację w niepokojący sposób określili autorzy raportu IPCC (Międzyrządowy Panel ds. Zmian Klimatu) pt. „Climate Change and Land”, pisząc, że patrzymy na zamykające się okno (Climate Change and Land). Obecna sytuacja zagraża większości gatunków na Ziemi, ale zagraża też rodzajowi ludzkiemu. Żyjemy w czasach wyjątkowych, w historycznym momencie, który może się okazać końcem ludzkiej cywilizacji, albo też początkiem nowej drogi. Co zrobić, abyśmy zaniechali wreszcie spalania paliw kopalnych, przestali kroczyć drogą niszczenia życia na naszej planecie i zaczęli je szanować i chronić? W 1991 roku w Arizonie przeprowadzono eksperyment pod nazwą Biosphere 2. W systemie gigantycznych szklarni odtwarzających główne biomy Ziemi zamieszkała grupa ośmiu biosferan. Starano się zbadać czy istnieje możliwość użycia zamkniętych biosfer w kolonizacji kosmosu i prowadzono jednocześnie badania nad prawdziwą biosferą, nie szkodząc biosferze Ziemi. Jane Poynter, jedna z osób, która spędziła dwa lata w Biosferze 2, w trakcie wykładu TED, powiedziała znamiennej rzecz: „Gdy wstąpiłam do Biosfery 2, po raz pierwszy odetchnęłam zupełnie inną atmosferą, niż inni mieszkańcy planety, oprócz siedmiu innych osób. Wtedy stałam się częścią tej biosfery. Nie w przenośni, ale całkiem dosłownie” (Life in Biosphere 2).

W obecnej sytuacji zbudowanie tego rodzaju poczucia uważam za kluczowe w dzisiejszej misji ratowania naszego świata. Musimy na powrót poczuć się częścią sieci życia. To kluczowe zadanie dla współczesnej edukacji, od jego realizacji zależy cała nasza przyszłość. Aldous Huxley (prozaik i eseista angielski) zapytany kiedyś, co to znaczy wychowywać ekologicznie odpowiedział, „Nigdy nie pozwalajcie dzieciom wyobrażać sobie, że cokolwiek istnieje jako osobne. Dołóżcie starań, aby od samego początku było dla nich oczywistym, że całe życie jest zależnością. Pokaż im zależności w lasach, na polach, w stawach, strumieniach, w wiosce i kraju wokół nich” (Hatley 1993). Bardzo podobnie o zadaniach szko-

ty mówi Gregory Bateson (antropolog brytyjski, filozof, 1904-1980): „Podstawą wszystkich definicji powinny być stosunki wzajemne. Tego należy uczyć dzieci w szkole podstawowej” (Bateson 1979).

Żyjemy w świecie niezwykle skomplikowanym, w którym wszystkie jego elementy (rośliny, zwierzęta, mikroorganizmy, woda, powietrze, gleba) są powiązane na najprzeróżniejsze sposoby. Każda żywa istota, niezależnie od szczebla rozwoju ewolucyjnego, jest potrzebna, ważna, ma do spełnienia istotną rolę. Każdy byt żyje tylko dzięki innym bytom. Nic nie jest samowystarczalne. Poszczególne gatunki nie mogą istnieć bez siebie. Carl Sagan (amerykański astronom i popularyzator nauki) ujął to w słowach: „Chcąc nie chcąc, my, ludzie, jesteśmy powiązani ze sobą oraz ze wszystkimi roślinami i zwierzętami na całym świecie. Nasze życia łączą się ze sobą. (...) Rośliny, zwierzęta, mikroby bardzo długo pracowały wspólnie. (...) Skłonność do współdziałania wykształciła się w procesie ewolucji. Organizmy, które nie współdziałały z innymi, umierały. Współdziałanie to nasza natura. Klucz do przeżycia” (Sagan 2001).

Piśmiennictwo

2019 concludes a decade of exceptional global heat and high-impact weather, <https://public.wmo.int/en/media/press-release/2019-concludes-decade-of-exceptional-global-heat-and-high-impact-weather>
Dostęp: 15.06.2020

Bateson G. 1979. *Mind and Nature: A Necessary Unity*. Bantam Books, New York.

Baillie J., Zhang Y.-P. 2018. Space for nature. *Science* 361: 1051.

Ceballos G., Ehrlich P.R., Barnosky A.D., Garcia A., Pringle R. M., et al. 2015. Accelerated modern human-induced species losses: Entering the sixth mass extinction. *Science Advances* 1:e1400253.

Ceballos G., Ehrlich P.R., Dirzo R. 2017. Biological annihilation via the ongoing sixth mass extinction signaled by vertebrate population losses and declines. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 114, E6089–E6096.

Climate Change and Land. An IPCC Special Report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems. Summary for Policymakers. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), 07 August 2019, https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2019/08/4.-SPM_Approved_Microsite_FINAL.pdf
Dostęp: 15.06.2020

Dinerstein E., Vynne C., Sala E., Joshi A.R., Fernando S., et al. 2019. A Global Deal For Nature: Guiding principles, milestones, and targets. *Science Advances* 5(4): eaaw2869.

EU Biodiversity Strategy for 2030. Bringing nature back into our lives. European Commission, Brussels, 20.05.2020, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-annex-eu-biodiversity-strategy-2030_en.pdf
Dostęp: 15.06.2020

Gilbert N. 2010. More species means less disease. *Nature*. <https://doi.org/10.1038/news.2010.644>

Hatley K. 1993. A Neo-Humanist Model of Education. *New Renaissance* 4, 1: 10-13.

Jones K.R., Venter O., Fuller R.A., Allan J.R., Maxwell S.L., et al. 2018. One-third of global protected land is under intense human pressure. *Science* 360 (6390): 788-791.

Life in Biosphere 2, http://www.ted.com/talks/jane_poynter_life_in_biosphere_2.html
Dostęp: 15.06.2020

Ripple W.J., Wolf Ch., Galetti M., Newsome T.M., Alamgir M., Crist E., Mahmoud M.I., Laurance W.F. 2017. World Scientists' Warning to Humanity: A Second Notice. *Bioscience* 67(12): 1026-1028.

Sagan C. 2001. *Miliardy, miliardy. Rozmyślenia o życiu i śmierci u schyłku tysiąclecia*. Wyd. Prószyński i S-ka, Warszawa.

- Skubała P., Kukowka I. 2010. Zrozumieć przyrodę na nowo. 10 zasad jak uczyć o przyrodzie, by budować motywację do działań ekologicznych. Zeszyty Ekologiczne, Zeszyt 1. Pracownia na Rzecz Wszystkich Istot, Bystra.
- Warren R., Price J., VanDerWal J. Cornelius S., Sohl H. 2018. The implications of the United Nations Paris Agreement on climate change for globally significant biodiversity areas. *Climatic Change* 147: 395–409.
- Wilson E.O. 2017. *Pół Ziemi. Walka naszej planety o życie*. Wyd. Aletheia, Warszawa.
- WWF. 2018. *Living Planet Report – 2018: Aiming Higher*. Grooten M., Almond R.E.A. (Eds). WWF, Gland, Switzerland.

Prof. dr hab. Piotr Skubała – profesor nauk biologicznych, Wydział Nauk Przyrodniczych, Uniwersytet Śląski, ekolog, akarolog (zajmuje się ekologią i systematyką roztoczy *Oribatida*), autor 145 artykułów naukowych, 47 rozdziałów w monografiach lub monografii, 38 komunikatów naukowych oraz 135 artykułów popularno-naukowych, etyk środowiskowy, edukator ekologiczny, działacz na rzecz ochrony przyrody; aktywista klimatyczny, lider Climate Reality (fundacja wiceprezydenta Al Gore’a), „ethic expert” w Komisji Europejskiej w Brukseli (program HORIZON 2020), członek komisji ds. GMO i GMM przy Ministrze Środowiska (2014-2019), stały współpracownik miesięcznika „AURA. Ochrona środowiska” i miesięcznika „Dziki Życie”, współorganizator Festiwalu Kultury Ekologicznej „Zielono Mi”, organizator i współprowadzący spotkania Klubu Myśli Ekologicznej.

Przyroda województwa śląskiego jako podmiot, przedmiot i obiekt edukacji

Jerzy B. Parusel

Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska

*Nauczanie bowiem jest przeżyciem napotkanych wiadomości,
po którym dopiero podana na wykładzie czy w podręczniku
wiedza staje się własnością uczącego się.*
(Myczkowski S. 1976)

*Zainteresowanie przyrodniczym otoczeniem powinno w pierwszym rzędzie
dotyczyć okolicy najbliższej domowi czy szkole. Nie ma bowiem
takiego miejsca w najbardziej nawet przekształconym
przez cywilizację ludzką środowisku wielkomiejskim czy przemysłowym,
które nie mogłoby posłużyć jako obiekt dydaktyczny w zakresie kształtowania przestrzeni życia...*
(Myczkowski S. 1978)

Wstęp

Człowiek i ludzkość są dziś w szczególnym momencie swych dziejów. Nigdy bowiem dotąd uczeni z całego świata nie byli zgodni w swych ocenach, iż zagraża nam widmo zagłady, której sprawcą będzie człowiek (Millenium... 2005, Ripple i in. 2017). Moment ten jest właściwy dla refleksji także nad edukacją przyrodniczą, która od zawsze – w różnej formie i w różnym nasileniu – obejmowała relacje człowieka i przyrody oraz kształtowanie właściwych postaw człowieka wobec przyrody.

Współczesna świadomość i rozumienie człowieka, jako istoty żywej, której struktura biologiczna, funkcjonowanie i współzależności pozostają w nierozzerwalnej łączności z całą Ziemią, poza którą nie może on żyć, wymaga holistycznego podejścia do edukacji przyrodniczej. Edukacja ta ma służyć osiągnięciu celów zrównoważonego rozwoju, czyli takiego rozwoju społeczno-gospodarczego, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli, zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń (Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska; t.j. Dz. U. z 2017 r., poz. 519 z późn. zm.). A także celów Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej (2001) i Narodowego Programu Edukacji Ekologicznej (2001).

Edukacja przyrodnicza to nauczanie o człowieku, jako części przyrody i o przyrodzie, jako naturalnym środowisku życia człowieka i o niej jako takiej. Nauczanie to obejmuje nie tylko przyrodoznawstwo, ale także filozofię przyrody i ekologii (np. Skolimowski 1993, zob. też Tyburski 2006, Skotnicki 2017). Nauczanie to dostarcza człowiekowi wiedzy, pozwala mu zrozumieć i podejmować decyzje, i być odpowiedzialnym, współodczuwać i współistnieć.

W artykule przedstawiono w zarysie bioróżnorodność i georóżnorodność przyrody województwa śląskiego jako zasobu dydaktycznego, stanowiącego przedmiot i obiekt edukacji przyrodniczej. Omówiono treści i formy edukacji, które mogą korzystać z regionalnego zasobu dydaktycznego przyrody żywej i nieożywionej województwa śląskiego.

Bioróżnorodność i georóżnorodność przyrody województwa śląskiego

Konwencja o różnorodności biologicznej, sporządzona w Rio de Janeiro dnia 5 czerwca 1992 r. (Dz. U. Nr 184, poz. 1532), definiuje pojęcie różnorodności biologicznej jako zróżnicowanie wszystkich żywych organizmów pochodzących, między innymi, z ekosystemów lądowych, morskich i innych wodnych ekosystemów oraz zespołów ekologicznych, których są one częścią. Dotyczy to różnorodności w obrębie gatunku, pomiędzy gatunkami oraz ekosystemami. Zróżnicowanie to obejmuje wszystkie poziomy organizacji żywej przyrody – genetyczny, gatunkowy i ekosystemowy (Encyklopedia PWN). Elementem różnorodności biologicznej jest człowiek, którego istnienie nie jest bez niej możliwe.

Georóżnorodność należy rozumieć jako naturalne zróżnicowanie powierzchni Ziemi, obejmujące budowę geologiczną, rzeźbę terenu, gleby oraz wody podziemne i powierzchniowe. Jest ona efektem działania naturalnych procesów endo- i egzogenicznych, modyfikowanych czasem przez działalność człowieka. Zewnętrznym przejawem tych procesów są obiekty geologiczne, geomorfologiczne oraz hydrologiczne (Chybiorz, Tyc 2012). Zasobem przyrody nieożywionej jest także klimat.

Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska od chwili podjęcia działalności statutowej w roku 1994 systematycznie gromadzi, opracowuje, wprowadza i aktualizuje dane opisowe i przestrzenne o składnikach przyrody ożywionej i nieożywionej (Parusel 2018; Wrońska, Skowrońska-Ochmann 2018; Musik i in. 2020). Podstawą tych działań jest systematycznie gromadzona bibliografia przyrodnicza (Duda 2018).

Dotychczas prowadzone w Centrum bazy danych dotyczą różnorodności biologicznej województwa śląskiego na poziomie gatunkowym i ekosystemowym (zbiorowiska roślinne i siedliska przyrodnicze), natomiast georóżnorodność województwa rejestrowana jest jedynie poprzez formy ochrony przyrody i obiekty godne ochrony. Według stanu na wrzesień 2020 r. baza o różnorodności biologicznej zawierała łącznie 16616 rekordów o taksonach (glonów, porostów, grzybów, roślin, zwierząt bezkręgowych i kręgowych), 485 o syntaksonach zbiorowisk roślinnych i 57 rekordów o typach siedlisk przyrodniczych. Rozmieszczenie gatunków i zbiorowisk roślinnych udokumentowane jest liczbą 119286 rekordów (tab. 1) (Musik i in. 2020). Najliczniej reprezentowane w bazie są gatunki zwierząt bezkręgowych (9268 taksonów), rośliny naczyniowe (2289) i glony (1729). Dane o gatunkach zawierają informacje o: ich pozycji taksonomicznej, ochronie gatunkowej oraz statusie zagrożenia na poziomie regionalnym, krajowym, europejskim i światowym, siedlisku i wielkości populacji. Dane o zbiorowiskach roślinnych zawierają standardowe informacje zapisywane w formularzu zdjęcia fitosocjologicznego (w tym: lokalizacja, topografia, struktura warstwowa, struktura gatunkowa płatu roślinnego).

Rozpoznana jest różnorodność krajobrazowa województwa śląskiego. W jego granicach wyodrębniono 4 klasy krajobrazów, 10 rodzajów krajobrazu i 15 gatunków krajobrazów (tab. 2). Największą po-

Tabela 1. Stan baz danych o bioróżnorodności województwa śląskiego (wrzesień 2020 r.).

Baza danych	Liczba rekordów	
	Taksony/syntaksony/ typy/obiekty	Rozmieszczenie
Glony	1729	128
Porosty	828	1522
Grzyby	1339	1425
Mszaki	627	128
Rośliny naczyniowe	2289	13273
Zwierzęta bezkręgowce	9268	30870
Zwierzęta kręgowce	536	70447
Zbiorowiska roślinne	485	1496
Zdjęcia fitosocjologiczne	1554	
Siedliska przyrodnicze	57	-

Źródło: Musik i in. (2020).

Tabela 2. Krajobrazy naturalne województwa śląskiego.

Klasa krajobrazu	% powierzchni województwa	Rodzaj krajobrazu	% powierzchni województwa	Gatunek krajobrazu	% powierzchni województwa
Krajobrazy nizin	46,2	peryglacjalne	44,7	równinne i faliste	39,0
				pagórkowate	2,0
				wzgórzowe	3,6
		fluwioglacjalne	1,5	równinne i faliste	1,5
Krajobrazy wyżyn i niskich gór	32,3	lessowo-eoliczne	3,0	wysoczyzn słabo rozciętych	3,0
				węglanowe i gipsowo- erozyjne	17,5
		izolowanych połogich wzniesień	0,8		
		płaskowyży falistych	1,0		
		krzemianowe i glinokrzemianowe – erozyjne	11,7	pogórzy	6,2
pojedynczych wzniesień	5,6				
Krajobrazy gór średnich i wysokich	5,7	średniogórskie – erozyjne	5,7	regła dolnego	5,7
				regła górnego	znikomy
		wysokogórskie – erozyjne i glacialne	znikomy	subalpejskie (kosodrzewiny)	znikomy
Krajobrazy dolin i obniżeń	15,8	zalewowych den dolin - akumulacyjne	13,3	równin zalewowych w terenach nizinnych i wyżynnych	13,3
		tarasów nadzalewowych - akumulacyjne	1,4	równin tarasowych w terenach nizinnych i wyżynnych	1,4
		obniżeń denudacyjnych i kotlin w terenach wyżynnych i górskich - erozyjnych	1,2	-	1,2

Źródło: Romańczyk i in. (2015), uzupełnione.

wierzchnię w województwie zajmują krajobrazy nizin (46,2%) oraz wyżyn i niskich gór (32,3%).

Georóżnorodność województwa śląskiego jest także rozpoznana w zakresie walorów geologicznych, geomorfologicznych i hydrologicznych. W raporcie o przyrodzie nieożywionej opisano 126 obiektów geologicznych, 183 obiekty geomorfologiczne, 47 obiektów hydrologicznych oraz 14 geostanowisk europejskiej sieci Global Geosites (Chybiorz i Tyc 2012).

Ten regionalny zasób przyrody żywej i nieożywionej jest jednocześnie zasobem dydaktycznym, który może być wykorzystywany w procesie nauczania.

Przyroda podmiotem edukacji

Podmiotowość w edukacji odnosi się do aktywnej relacji ucznia i studenta oraz nauczyciela w procesie nauczania (Łukasik 2010, Zastona 2014, Szymańska 2016, Pewelec [b.d.w.]). Podmiotami edukacji określa się również instytucje szkolne i wychowawcze. Czy przyroda może więc być podmiotem w ogóle, lub też jej poszczególne składniki? Czy przyroda może uczestniczyć w sposób aktywny, celowy i świadomy w relacjach z podmiotami edukacji, które wymieniałem wyżej? Odpowiedź na to drugie pytanie jest jednoznaczna – nie. Bo choć człowiek stanowi nieodłączną część całej przyrody ożywionej, zajmuje jednocześnie specyficzne miejsce na Ziemi jako istota najwyższej zorganizowana i obdarzona właściwościami różniącymi ją od zwierząt (Furmanek 2014). Lecz właśnie dlatego przyroda, a zwłaszcza jej żywe składniki, powinna być traktowana podmiotowo w procesie edukacji. Powinność ta wynika z dorobku ludzkości w dziedzinach nauk biologicznych, aksjologii, filozofii, teologii i etyki.

Przyroda przedmiotem edukacji

Bogactwo przyrody żywej i nieożywionej województwa śląskiego jest nieprzebranym zasobem dydaktycznym dla prowadzenia edukacji przyrodniczej. Każdy z występujących tu gatunków stanowi niepowtarzalny byt, posiadający swoiste właściwości biologiczne (morfologię, fizjologię, zmysły, głosy, zapachy, rozmnażanie, długość życia osobników itp.) i ekologiczne (wymagania życiowe, zachowanie, wrażliwość na zmiany, w tym antropogeniczne, zdolność adaptacji do tych zmian itp.). Osobniki każdego z tych gatunków pozostają w różnorodnych relacjach z osobnikami innych gatunków, w tym i z człowiekiem – dla którego mogą być one niebezpieczne, użyteczne lub źródłem emocji i przeżyć. Każde ze zbiorowisk roślinnych posiada swoistą strukturę gatunkową, fizjonomię, wymagania ekologiczne i dynamikę, podlega także sukcesyjnym zmianom, czy też nagłym naturalnym lub antropogenicznym zaburzeniom oraz charakteryzuje się brakiem lub całkowitym uzależnieniem od działalności człowieka. Płaty tych zbiorowisk pozostają w różnorodnych relacjach z płatami innych zbiorowisk. Dla człowieka mogą one być użyteczne, nieużyteczne lub źródłem emocji i przeżyć.

Takie bogactwo przedmiotowe przyrody wymaga ukierunkowanego wyboru tematów i treści nauczania. Kryteriami tego wyboru mogą być, między innymi, następujące kryteria:

- programowe (tematy i treści dydaktyczne wynikające z programów nauczania wszystkich poziomów edukacji formalnej),
- autorskie (tematy i treści dydaktyczne wynikające z autorskich programów nauczycieli, instytucji lub organizacji),
- unikatowości (unikalne cechy i właściwości biologiczne i ekologiczne składników przyrody),
- typowości (typowe cechy i właściwości biologiczne i ekologiczne składników przyrody),
- ochrony i zagrożenia (składniki przyrody podlegające ochronie oraz zagrożone wymarciem),

- utylitarne (składniki przyrody użyteczne lub niebezpieczne dla człowieka),
- regionalne (cechy i właściwości biologiczne i ekologiczne składników przyrody w bliższym lub dalszym otoczeniu miejsca zamieszkania lub pracy; także wynikające z regionalizacji geograficznych, przyrodniczych lub kulturowych),
- emocjonalne (kształty, barwy, dźwięki, ruch, widoki),
- procesów i zjawisk (ewolucja, sukcesja, paleogeografia, synantropizacja, antropopresja, zmiany klimatyczne),
- problemowe (tematy i treści dydaktyczne wynikające z określonych problemów, np. tereny przemysłowe, ekosystem miasta itp.),
- konfliktów społecznych (tematy i treści dostosowane do potrzeb rozwiązywania konfliktów społecznych dotyczących lokalnych i regionalnych przedsięwzięć oddziałujących negatywnie na zasoby przyrody).

Dobór tematów i treści nauczania może się odbywać według jednego tylko kryterium, ale także – w zależności od potrzeb i możliwości, czy też lokalizacji – może być on wielokryterialny. Dobór ten może zostać sformalizowany w postaci scenariuszy lub konspektów zajęć dydaktycznych, określających także formy ich prowadzenia.

Dla przykładu zamieszczam kilka tematów i treści, które prezentuję w czasie moich zajęć dydaktycznych.

Marsylia czterolistna (ryc. 1). Paproć wodna, występująca w stanie dzikim wyłącznie na Górnym Śląsku, na absolutnej północnej granicy zasięgu, która wyginęła wskutek zniszczenia jej siedliska, a następnie pojawiła się ponownie po 45 latach na stanowisku historycznym.

Liczydło górskie (ryc. 2). Roślina górska, której optimum występowania to regiel górny w Karpatach. Po ustąpieniu lądolodu skandynawskiego migruje na niż, aż po Betchatów. Najliczniejsze populacje niżowe tego gatunku występują w województwie śląskim, w tym w granicach konurbacji katowickiej. Relikt

Ryc. 1. Marsylia czterolistna

Ryc. 2. Liczydło górskie

klimatyczny i antropogeniczny, narażony na wymarcie w związku ze zmianami klimatycznymi.

Żubr europejski (ryc. 3). Największy europejski ssak kopytny. Uratowany od zagłady dzięki sprowadzeniu w roku 1865 z Białowieży do Murcek 4 żubrów przez księcia Jana Henryka XI Hochberga. Plan-ta i Plebejer to protoplaści wszystkich dziko żyjących żubrów na świecie. Gatunek jest symbolem ochrony przyrody w Polsce.

Dolnośląski świerkowy bór na torfie (ryc. 4). Priorytetowe siedlisko przyrodnicze (kod 91D0*) chronione w Europie Dyrektywą Siedliskową. Unikalny zespół leśny, którego jedno z centrów występowania to Beskid Śląski. Siedlisko wrażliwe, narażone na wymarcie w województwie śląskim.

Ryc. 3. Żubr europejski

Ryc. 4. Dolnoregłowy świerkowy bór na torfie

Źródlika wapienne (ryc. 5). Bardzo rzadkie siedlisko przyrodnicze (kod 7220) chronione w Europie Dyrektywą Siedliskową. Unikalne zbiorowisko źródliskowe, złożone głównie z mszaków rodzaju źródliskowiec, wykształcające się na wytrąceniach martwicy wapiennej. Jednym z centrów występowania tego siedliska w Polsce jest Pogórze Cieszyńskie. Siedlisko wrażliwe, wymierające w województwie śląskim.

Beskidzkie świerki (ryc. 6). Zamieranie świerków w Beskidach w wyniku błędnej gospodarki leśnej, prowadzonej w XIX w. (prawie całkowita zmiana wielogatunkowych drzewostanów regla dolnego na monokultury świerkowe) oraz współczesnych zmian klimatycznych.

Ryc. 5. Źródlika wapienne

Ryc. 6. Beskidzkie świerki

Przyroda obiektem edukacji

Mówiąc o przyrodzie, jako obiekcie edukacji, mam na myśli miejsce prowadzenia edukacji. Bo przedmiot i obiekt edukacji to często używane zamiennie terminy. Tak więc obiektem edukacji przyrodniczej może być na przykład doniczka na parapecie, pracownia, laboratorium, ogródek szkolny, park, las, łąka, staw, rzeka, a także rezerwat przyrody, park krajobrazowy, park narodowy, obszar Natura 2000, obszar chronionego krajobrazu, zespół przyrodniczo-krajobrazowy, użytek ekologiczny, stanowisko dokumentacyjne, pomnik przyrody. Należy jednak pamiętać, iż przyroda, w tym i człowiek, są wszędzie i nie ma przestrzeni wolnych od przyrody. Wydzielanie więc obiektów edukacji przyrodniczej jest wyłącznie umowne i służy jedynie celom dydaktycznym.

Formy edukacji

Edukacja przyrodnicza korzysta z różnych form nauczania. Od tradycyjnej lekcji, wykładu, laboratorium, praktyki i wycieczki po współczesne, interaktywne zajęcia kameralne i terenowe, obserwacje, badania i eksperymenty przyrodnicze, programy autorskie czy też własną pracę, z wykorzystaniem zasobów Internetu i specjalistycznego oprogramowania. Aktywność edukacyjna, zarówno prowadzących jak i uczestników, jest dokumentowana i udostępniana za pomocą urządzeń multimedialnych i środków komunikacji społecznej, co czyni ją powszechnie dostępną i użyteczną.

Deficyt natury w życiu człowieka oraz nieefektywna edukacja formalna przyczyniły się także do powstania organizacji i instytucji specjalizujących się w edukacji przyrodniczej. Działania wielu z nich zostały zaprezentowane w niniejszym informatorze.

Piśmiennictwo

- Duda M. 2018. Bibliografia przyrodnicza, s.: 17-18. W: Parusel J. B. (red.) Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska. 25 lat w służbie ochrony przyrody (1992-2017). Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice.
- Furmanek W. 2014. Człowiek jako obiekt badań humanistycznej pedagogiki pracy. *Labor et Educatio* nr 2/2014 Studia: 9-30.
- Konwencja o różnorodności biologicznej, sporządzona w Rio de Janeiro dnia 5 czerwca 1992 r. (Dz. U. Nr 184, poz. 1532).
- Łukasik B. 2010. „Bycie podmiotem” w edukacji – wizja oczekiwana czy fakt? *Podstawy Edukacji*, 3: 127-145.
- Millennium Ecosystem Assessment, 2005. *Ecosystems and Human Well-being: Synthesis*. Island Press, Washington, DC., 2005, ss. 137.
- Musik K., Parusel J. B., Wrońska A., Skowrońska-Ochmann K., Bula R., Romańczyk M., Liszka A. 2020. Różnorodność biologiczna województwa śląskiego w bazach danych Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, s.: 421-429. W: Parusel J. B. (red.) 2020. *Przyroda żywa województwa śląskiego – stan poznania, ochrony zagrożenia*. Wydawnictwo Aleksander, Pułtusk.
- Myczkowski S. 1976. *Człowiek Przyroda Cywilizacja*. PWN, Warszawa, ss. 384.
- Myczkowski S. 1978. *Współczesne metody i kierunki edukacji w zakresie ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego*, s.: 51-68. W: Michajłow W., Zabierowski K. (red.) *Ochrona i kształtowanie środowiska przyrodniczego*, T. 1. PWN, Warszawa – Kraków.
- Narodowy Program Edukacji Ekologicznej. Program wykonawczy Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej oraz warunki jego wdrożenia. Ministerstwo Środowiska, Warszawa, 2011, ss. 36.
- Parusel J. B. 2018. Dokumentacja wiedzy o przyrodzie – wprowadzenie, s.: 15-17. W: Parusel J. B. (red.) Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska. 25 lat w służbie ochrony przyrody (1992-2017). Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice.
- Pawelec L. [b.r.w.] *Podstawy dydaktyki ogólnej. Praktyczny Pedagog. Materiały szkoleniowe*. Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Wyższa Szkoła Handlowa im. Bolesława Markowskiego w Kielcach, Kielce, ss. 44. [<https://docplayer.pl/68071377-Podstawy-dydaktyki-ogolnej.html>].
- Przez edukację do zrównoważonego rozwoju. Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej. MŚ, Warszawa, 2011, ss. 30.
- Ripple W. J., Wolf Ch., Galetti M., Newsome T. M., Alamgir M., Crist E., Mahmoud M. I., Laurance W. F. 2017. World scientists' warning to humanity: a second notice. *Bioscience*, 67 (12): 1026-1028.
- Romańczyk M., 2015. *Opracowanie ekofizjograficzne do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego*. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice, ss. 622 + 8 załączników.

- Skolimowski H. 1993. Filozofia żyjąca: ekofilozofia jako drzewo życia, Pusty Obłok, Warszawa, ss. 224.
- Skotnicki W. J. 2017. Filozoficzny wymiar ekologii, s.:107-127. W: Garczewska A. (red.) Współczesne problemy ekologiczne świata. Wybrane zagadnienia. Kolegium Jagiellońskie – Toruńska Szkoła Wyższa, Toruń.
- Szymańska M. 2016. Uczeń jako podmiot i przedmiot działalności nauczyciela. Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce, 11, 2 (40): 57-70.
- Tyburski W. 2006. Powstanie i rozwój filozofii ekologicznej. Problemy Ekorozwoju, 1, 1: 7-15.
- Wrońska A., Skowrońska-Ochmann K. 2018. Bazy danych, s.: 19-27. W: Parusel J. B. (red.) Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska. 25 lat w służbie ochrony przyrody (1992-2017). Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice.
- Zacłona Z. (red.) 2014. Aktywność podmiotów edukacji. Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nowym Sączu , Nowy Sącz, ss. 147.

Źródła internetowe

- Różnorodność biologiczna. Encyklopedia PWN [<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/roznorodnosc-biologiczna;3969630.html>; dostęp 14.11.2020]

Dr Jerzy Parusel – absolwent Wydziału Leśnego Akademii Rolniczej w Krakowie i studiów doktoranckich na Wydziale Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, leśnik, botanik, fitosocjolog, zoolog, miłośnik fotografii przyrody i jej badacz. Organizator i wieloletni dyrektor Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska w Katowicach, jedynej w Polsce jednostki samorządu wojewódzkiego, działającej dla dobra przyrody. Inicjator, twórca i koordynator wielu przedsięwzięć w tym zakresie: opracowania m.in. regionalnych czerwonych list zagrożenia gatunków i zbiorowisk roślinnych, koncepcji korytarzy ekologicznych, strategii ochrony przyrody. Aktywny na polu naukowym, ochrony przyrody, edukacji i wydawniczym. Autor ponad 400 publikacji, w tym ponad 200 artykułów i komunikatów naukowych. Wieloletni członek Regionalnej Rady Ochrony Przyrody, pełniący wielokrotnie funkcję Zastępcy Przewodniczącego. Członek krajowych i zagranicznych towarzystw naukowych. Wieloletni redaktor wydawnictw Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, w tym wydawanego od roku 1995 kwartalnika „Przyroda Górnego Śląska”. Nagrodzony w roku 2009 dyplomem uznania Zielone Czeki przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach za wielostronną popularyzację edukacji ekologicznej oraz wzbudzanie szacunku dla przyrody Górnego Śląska.

Zdjęcia Autora

Od edukacji przyrodniczej do pasji odkrywania i doświadczania przyrody.

Maja Głowacka
Pracownia Edukacji Żywej

Jak przywrócić dzieci naturze?

Żyjemy w czasach, które naznaczone są zerwaniem więzi łączącej człowieka z przyrodą i skutkami, jakie to za sobą pociągnęło. Zaczynamy sobie uświadamiać powagę sytuacji. Zmiany klimatyczne, wymieranie gatunków i inne zagrożenia u wielu osób budzą lęk. Dzieci zaczynają cierpieć z powodu coraz większej liczby chorób i dysfunkcji, wywołanych między innymi przez tzw. Syndrom Deficytu Natury. Zwrócenie się ludzi na powrót ku naturze jest ważne, jak nigdy dotąd. Ale jest też szczególnie trudne, gdyż zmiany w mentalności i kulturze zaszły już bardzo daleko. Edukacja przyrodnicza odgrywa teraz kluczową rolę. Od jej jakości i powszechności może zależeć nasza przyszłość.

Znaczenie kontaktu dziecka z przyrodą i przyczyny jego ograniczania – Syndrom Deficytu Natury

- Mamo, idę z Alą i Markiem do bazy, chcemy dzisiaj dokończyć budowę szałasów – z tymi słowami siedmioletnia Tosia wpada wczesnym popołudniem do kuchni – zrobisz mi kanapki?

- Świetny plan! – mama uśmiecha się do córeczki – Pamiętaj, kolacja jest o dziewiętnastej.

- Przecież pamiętam!

Po chwili dziewczynka z plecakiem wypełnionym kanapkami, butelką z wodą i jabłkami wybiega pełna radości z domu. Ala i Marek, rodzeństwo z sąsiedztwa, już na nią czekają. Kierują się do widocznego niedaleko lasu. To będzie cudowne popołudnie!

Jeszcze 20-30 lat temu podobne dialogi często miały miejsce. Takie sposoby spędzania wolnego czasu przez dzieci nikogo nie dziwiły i były akceptowane przez ich rodziców. Las, łąka czy rzeka były naturalnymi „placami” zabaw dzieci. Przeżywały tam rozliczne przygody i dokonywały wielu odkryć, które pozwalały im się sprawdzić i pobudzały ich wyobraźnię. Chodząc po drzewach ćwiczyły koordynację. Wystawiały się na niezliczoną ilość pyłków i wdychały ożywcze leśne powietrze z fitoncydami. Na otarciach i stłuczeniach uczyły się uważności. Obserwując całymi godzinami koniki polne, pająki, żaby czy wiewiórki, nasłuchując otaczających je szelestów, nawoływań i śpiewów – ćwiczyły koncentrację. Dostarczały sobie ogromnej ilości wrażeń zmysłowych. Ich bose stopy znały miękkość trawy i kaleczące kształty kamieni, gorąco nagrzanego piasku i lodowaty chłód wartkiej rzeki. Dłonie dotykały gładkich liści buków, błota, kory drzew, łożysk mniszków w czasie robienia wianków, czasami przecięły się ostrym liściem tra-

wy. Na całe życie pozostawał z nimi smak dzikich malin, czarnych borówek czy poziomek, podobnie jak zapach łąki i lasu. Znajdując martwe zwierzęta – miały kontakt ze śmiercią, tak naturalną w uniwersalnym cyklu narodzin i umierania. Regulowały swoje emocje, znajdując w przyrodzie radość bycia w grupie, ale i samotność, kiedy tego potrzebowały. Tu mogły się wyplakać, wykrzyczeć czy po prostu pobyc z sobą. Tu znajdowały sens i widziały wiele powiązań między elementami przyrody. Rozumiały, na czym polega połączenie przyczyny i skutku. Tu, poza czujnym wzrokiem dorosłego, realizowała się ich potrzeba wolności i swobodnej zabawy. Odruchowo uczyły się brania odpowiedzialności za siebie. Tu mogły się „nudzić” tak bardzo, jak tylko chciały i jak dzieci potrzebują. Tu budowała się ich samodzielność, a także odporność fizyczna i psychiczna. Doświadczaly w pełni rytmów przyrody, z których przecież wyrosliśmy i w których nadal jesteśmy zanurzeni. W naturze doświadczaly piękna i kształtowała się ich wrażliwość. Podobnie jak wielu, wielu dzieci przez tysiące pokoleń.

W żywej edukacji niezmiernie ważna jest serdeczna relacja dziecka z dorosłym

Kiedyś dzieci chodziły boso dużo częściej i miały mniej problemów z integracją sensoryczną

Przyroda daje dzieciom wiele okazji do sprawdzenia się

Natura umożliwia dzieciom przeżywanie różnych przygód

Zmieniło się to radykalnie – w ciągu zaledwie jednego pokolenia. Niewiele współczesnych dzieci ma doświadczenia podobne, jak ich rówieśnicy sprzed lat. Rodzice rzadko stwarzają im do tego okazję. Nie pokazują swoim dzieciom lasu, nie zabierają w góry, nad jeziora i nad rzeki. Choć często sami w ten sposób spędzali wolny czas w dzieciństwie. Skąd ta zmiana? Czyżby dorośli już nie pamiętali, jaka to przyjemność budować szałas, odkrywać nieodkryte polanki, norki i wspinać się na drzewo?

Być może pamiętają. Jednak zaczęli się bać. W mediach pojawia się wiele doniesień o tym, jakie niebezpieczeństwa czają się w przyrodzie. Kleszcze, żmije, dziki, spadające gałęzie, tasiemce bąblowce czy trujące rośliny. Nie chcą na nie narażać swoich dzieci. Tak im podpowiada rozsądek. Chcą dla swoich dzieci jak najlepiej, chcą im zapewnić dobry start w dorosłe życie. Dlatego finansują zajęcia pozalekcyjne z przedmiotów, które mają im to zapewnić. Nierzadko aktywności te zapełniają cały wolny czas, jakim dzieci dysponują. Już nawet nie trzeba się zastanawiać, czy podjąć ryzyko związane z wyjściem w природę – bo po prostu nie ma na to czasu. Podobnie jak na ruch, zwyczajny fizyczny ruch na świeżym powietrzu, ponieważ dzieci przebywają albo w budynkach albo na tylnym siedzeniu samochodu. Czas w przyrodzie zamieniony na czas przed ekranami – telewizorem, komputerem, tabletem czy telefonem.

Trzeba też pamiętać, że obecnie większość ludzi żyje w miastach i często nie ma łatwego dostępu do terenów zielonych. Zaś ci, którzy mieszkają na wsiach – niejednokrotnie przejmują wielkomiejski styl życia. I nie korzystają z dobroczynnego wpływu otaczających ich lasów i łąki.

Na skutki nie musieliśmy długo czekać.

Obecnie wiele dzieci nie czuje już silnego, naturalnego dla nich związku z przyrodą. Został on zerwany. Młodzi ludzie nie znają lasów, nie mają doświadczeń z przebywania nad jeziorem i w górach. W przyro-

Przyroda umożliwia dzieciom rozwijanie różnych zmysłów

Najważniejszym celem współczesnej edukacji jest odbudowanie i wspieranie osobistej relacji dziecka z przyrodą

Dla udanej edukacji niezbędna jest autentyczna postawa edukatora i pełna zaufania relacja między nim a dzieckiem

W przyrodzie realizuje się dziecięca potrzeba wolności i swobodnej zabawy

Przyroda pobudza dziecięcą wyobraźnię

Chodząc po drzewach, dzieci ćwiczą koordynację

dzie czują się obco, niepewnie, nudzą się, są apatyczni lub się buntują. Przyroda nie ma szansy wpływać na ich harmonijny rozwój i zdrowie psychiczne oraz fizyczne. Nie jest obecna w ich codzienności.

Przy tak zupełnej zmianie stylu życia nic dziwnego, że dzieci zaczęły chorować i cierpieć na rozliczne dysfunkcje. Zjawisko to zostało obrazowo nazwane przez Richarda Louva Syndromem Deficytu Natury i opisane w książce „Ostatnie Dziecko Lasu”. Autor, publicysta i ojciec dwóch chłopców, których dzieciństwo mocno różniło się od jego dziecięcych doświadczeń, przeanalizował setki wyników badań naukowych z zakresu medycyny, psychologii i pedagogiki. Dostrzegł, iż brak kontaktu dzieci z przyrodą jest przynajmniej jedną z ważnych przyczyn coraz częściej stwierdzanych u nich chorób i dysfunkcji. Jest ich wiele: otyłość, depresja, alergie, nadpobudliwość, brak koncentracji, problemy z integracją sensoryczną, dysgrafia, dyskalkulia. Dzieci nie spędzające czasu w naturze są mniej kreatywne i uważne, cechują się mniejszą sprawnością fizyczną i koordynacją ruchową. Częściej cierpią z powodu lęków, mają też niższe poczucie własnej wartości.

Czy współczesna edukacja przyrodnicza, prowadzona przez przedszkola, szkoły, organizacje pozarządowe i instytucje wystarczy, żeby przeciwdziałać Syndromowi Deficytu Natury?

Nowoczesna edukacja przyrodnicza i jej cele

Najważniejszym celem współczesnej edukacji powinno być odbudowanie i wspieranie silnej, osobistej relacji młodego człowieka ze światem przyrody. Jego realizacja jest zarazem skuteczną profilaktyką Syndromu Deficytu Natury.

Taką edukację nazywamy „edukacją żywą”. Jest ona częścią obecnego życia dzieci, a nie specjalnie zaprojektowanym przygotowaniem do dorosłości. Wplata procesy edukacyjne w to, co życie przynosi. Szczególnie intensywnie przebiega pośród drzew, traw, owadów i ptaków, nad rzeką czy w lesie. Dzieci, poznając otaczające je organizmy – uczestniczą w ich życiu i zdobywają przy okazji wiele kompetencji.

Niezapomniany smak malin jedzonych prosto z krzaka – niewiele dzisiejszych dzieci będzie miało to wspomnienie

Tworzenie mapy i nadawanie osobistych nazw ułatwia „oswajanie” konkretnego miejsca w przyrodzie

Obserwacje przyrody wzmacniają koncentrację

Obserwując przyrodę, dzieci trenują koncentrację

W realizacji tak rozumianej żywej edukacji może pomóc edukacja pozaformalna, prowadzona przez organizacje pozarządowe, samorządowe centra edukacji i inne instytucje nie będące częścią formalnego systemu edukacyjnego. Ważną rolę może też odegrać edukacja nieformalna, jaką dzieci i młodzież odbierają w rodzinie czy realizując swoje osobiste zainteresowania.

Jednym z problemów, na który trafiają dorośli, chcąc podzielić się z młodymi ludźmi wiedzą przyrodniczą – jest ich opór. Często nie chcą oni tej wiedzy zdobywać, biologia i pokrewne przedmioty ich po prostu nie interesują. Nic dziwnego, skoro przyroda stała się dla nich czymś abstrakcyjnym, odległym od osobistego doświadczenia.

Bywa i tak, że niektóre dzieci oglądają z zainteresowaniem filmy przyrodnicze, pełne egzotycznych zwierząt, roślin i poruszających zdarzeń. Jednak bywa, że dziecko, mając taki filmowy obraz przyrody, wchodząc do lasu jest nim rozczarowane, gdyż „nic ciekawego się nie dzieje”. Z rzadka można zobaczyć zwierzę nie będące owadem lub pajakiem, za to mnóstwo jest uciążliwości, w postaci na przykład kłujących jeżyn czy komarów.

Lekarstwem na to jest pozytywne, osobiste doświadczenie przyrody. Dostarczanie dzieciom wiedzy jest oczywiście ważne, ale niekoniecznie w postaci gotowych informacji do zapamiętania. Dużo lepszym sposobem jest stwarzanie okazji edukacyjnych, których wynikiem są samodzielne odkrycia dzieci. Pomocne jest tu rozwijanie wrażliwości różnych zmysłów. Wiedza zaś powstaje w czasie analizy odkryć, dokonywanej z pomocą edukatora.

Jest jeszcze jeden aspekt, niezmiernie ważny i nie do pominięcia w edukacji żywej. Jeżeli u młodego człowieka wykształca się bliska relacja z przyrodą – motywuje go do ochrony tego, z czym jest związa-

Radość bycia w grupie

Współczesne dzieci rzadko bawią się nad rzeką

U dzieci ciekawość świata przyrody jest naturalna

Przyroda pomaga dzieciom w zdobywaniu samodzielności

ny. Bardzo rzadko można osiągnąć taki sam efekt przez odwołanie się do katalogu zachowań właściwych i niewłaściwych wobec przyrody, nawet jeśli są racjonalnie uzasadnione. Brak im bowiem wewnętrznej motywacji.

Czy na skuteczną edukację przyrodniczą mamy szansę tylko w naturalnym lesie?

To właśnie miejsce, w którym realizuje się edukacja przyrodnicza sprawia, że przyroda przestaje być dla dzieci abstrakcją czy filmem wyświetlanym na ekranie, niezwiązanymi z codziennym życiem. Nie jest tak bardzo istotne, czy jest to las czy nieużytek. Najważniejsze, aby był to taki fragment przyrody, który dzieci mogą „oswoić”. Taki, w którym czują się u siebie.

Co sprawia, że miejsce jest „oswojone”? Regularne bywanie w nim, wspomnienia przeżytych tu przygód, własnych odkryć, twórczości czy zabaw. Nadawanie osobistych nazw, rysowanie map i budowanie szataśów. Takie miejsce, naznaczone emocjami dziecka, może znajdować się wszędzie tam, gdzie jest choć trochę dzikiej przyrody. Może to być las, dziczyzna część parku czy ogrodu, nieużytek, łąka. Może to być nawet kilka krzaków, pod którymi jest trochę miejsca dla dziecka, gdzie może ono stworzyć swój własny, zaczarowany świat. Przyroda w każdym z tych miejsc jest ciekawa, wszędzie można poznawać jej procesy. Jeżeli odwiedzamy takie miejsca regularnie, to za każdym razem będzie ono nieco inne. Zobaczmy odmienne procesy, rośliny w innej fazie rozwoju, nowe zwierzęta i ślady ich pobytu.

Dzieci, które spędzają dużo czasu w przyrodzie, są bardziej kreatywne

Kontakt z naturą ułatwia dzieciom regulowanie emocji

Lasy są miejscem, w którym dzieci mogą przeżywać wielkie przygody

Znaczenie samodzielnych odkryć dziecka w edukacji przyrodniczej jest nie do przecenienia

Jak edukować o katastrofach ekologicznych i skutkach działań człowieka?

Myśląc o edukacji przyrodniczej, nie sposób pominąć tego ważnego tematu. Coraz częściej docierają do nas dramatyczne informacje związane z konsekwencjami działań człowieka. Mogą one wzbudzać takie emocje jak smutek, lęk, poczucie winy, bezradność, nawet rozpacz. Wielu dorosłych radzi sobie z nimi z trudem, a co dopiero dzieci. Jako edukatorzy powinniśmy przede wszystkim nie ignorować ich odczuć, tylko wspierać je emocjonalnie. Ważne jest też, żeby – mówiąc o katastrofach ekologicznych – nie odbierać nadziei, a raczej budować w młodych ludziach poczucie, że mają moc sprawczą i mogą wpłynąć na zmianę. Możemy także pomagać im w dotarciu do konkretnej wiedzy, dotyczącej tego co, jak i dlaczego warto zrobić.

Jednak jeśli natura będzie dla dziecka odległą abstrakcją, jeśli nie będzie z nią w osobistej relacji – nawet informacje o katastrofie klimatycznej nie skłonią go do dokonywania wyborów chroniących przyrodę i w konsekwencji jego samego.

Kto może i powinien prowadzić edukację przyrodniczą?

Udana edukacja ma miejsce wtedy, gdy postawa edukatora jest dla dziecka wyrazista, pociągająca i autentyczna, a także kiedy są ze sobą w bliskiej, pełnej zaufania relacji. Wówczas dziecko chętnie naśladuje dorosłego i otwiera się na wiedzę, którą ten się z nim dzieli. Dlatego też skuteczną edukację trzeba zacząć od zadbania o relację z dzieckiem. Ważniejszy jest serdeczny związek dziecka z dorosłym,

Współczesne dzieci rzadko mają okazję spędzać czas w ten sposób

niż głęboka wiedza merytoryczna tego ostatniego. Dziecko dużo chętniej podąży za tą osobą, która dzieli z nim szczery zachwyt i entuzjazm, niż za tą, która tego nie robi, ale zna odpowiedź na każde pytanie, nigdy się nie myli i nie waha.

Tak więc ważną częścią zawodu przewodnika dziecka po świecie przyrody jest jego rozwój osobisty i zwiększanie kompetencji zawodowych (często idących w parze) w zakresie budowania relacji międzyludzkich. Warto pracować m.in. nad swoją autentycznością, wysoką jakością komunikacji interpersonalnej, umiejętnym stawianiem granic i równowagą pomiędzy inspirowaniem dziecka a podążaniem za nim.

Postawę osoby zajmującej się edukacją przyrodniczą powinna cechować bliskość z przyrodą, zajmującą wysoką pozycję w jej systemie wartości. Dbanie o nią również jest częścią rozwoju osobistego i zawodowego.

Jeśli zatroszczyliśmy się o naszą relację z dzieckiem i z przyrodą, wówczas istnieje duża szansa, że wiedza, którą chcemy się dzielić, stanie się także dla dziecka czymś ważnym.

Szeroka wiedza przyrodnicza powiązana z obszarami kultury (sztuką, filozofią, historią itd.) dopełnia obrazu współczesnego edukatora przyrodniczego.

Edukacja żywa, dla której dbanie o relacje z dzieckiem i przyrodą mają pierwszeństwo, nie przekreśla jednak znaczenia edukacji klasycznej, dla której prymatem jest przekaz wiedzy. Gdy już zbudowaliśmy dziecku bezpieczną przestrzeń edukacyjną i rozwojową, wtedy bramy wiedzy mogą się szeroko otworzyć i pełnymi garściami można korzystać z dorobku edukacji klasycznej. Pozwala ona usystematyzować, uzupełnić i pogłębić wiedzę zdobytą przy okazji żywego procesu zdomawiania się dziecka w świecie przyrody.

Pasja jest osadzona w osobistym doświadczeniu. Pasja bierze się z samej ziemi, wydobyta ubłoconymi rączkami dziecka. Podróżuje w górę upakowanych trawą rękawów prosto do serca. Jeśli mamy uratować ochronę środowiska i samo środowisko, musimy uchronić nasz gatunek wskaźnikowy zagrożony wyginięciem: dziecko na łonie natury.

Richard Louve „Ostatnie dziecko lasu”

Polecana literatura

- Baum H. 2000. Zabawy w lesie. Wydawnictwo Jedność. Kielce.
- Cornell J. 1998. Sharing Nature with Children. The Classic Parents' and Teachers' Nature Awareness Guidebook. DAWN Publications. Nevada City.
- Hielscher A. 2003. Zabawy na postrzeganie w lesie. Dla dzieci w wieku od 3 do 12 lat. Wydawnictwo Jedność. Kielce.
- Houghton, P. Waroll J. 2017. Leśna szkoła dla każdego. Muza. Warszawa.
- Jakubowski K. i in. 2018. Mikro-wyprawy nad Wisłę i nie tylko. Spacerownik dla dużych i małych odkrywców natury. Zarząd Zieleni m.st. Warszawy i Fundacja Dzieci w Naturę. Kraków.
- Louv R. 2014. Ostatnie dziecko lasu. Relacja. Warszawa.
- Louv R. 2019. Witamina N. Odkryj przyrodę na nowo. 500 pomysłów i inspiracji dla rodziców i nauczycieli. Mamania. Warszawa.
- Ogrodnik B., Kulik R., Skubała P. 2010. Filozofia, psychologia i ekologia w edukacji dla zrównoważonego rozwoju. Śląski Ogród Botaniczny. Mikołów.
- Patermann R. 1999. Zabawy w naturze na każdą porę roku. Wydawnictwo Jedność. Kielce.
- Preuschhoff G. 2000. Rok z dziećmi i z przyrodą. Jak słuchać, odczuwać, oglądać i podziwiać. Wydawnictwo Jedność. Kielce.
- Sampson S. D. 2016. Kalosze pełne kijanek. Jak dzięki rozwijaniu miłości do przyrody wychować kreatywne, odważne i odpowiedzialne dziecko. Vivante. Białystok.
- Stec S. 2000. Edukacja w naturze. Szkoła i przedszkole jako lokalny ośrodek rozwoju zrównoważonego. Fundacja Ośrodka Edukacji Ekologicznej. Warszawa.

Polecane strony internetowe

- Pracownia Edukacji Żywej <http://pez.org.pl>
- Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła” <https://zrodla.org/edukacja/ekologiczna>
- W Dziką Stronę <https://eko.edu.pl/pliki/w-dzika-strone.pdf>
- WWF Polska <https://wwf.pl/edukacja-wwf>

Dr Maja Głowacka – biologka z doktoratem z ekologii roślin. Od ponad 20 lat współpracuje z różnymi instytucjami, prowadząc spotkania z dziećmi i dorosłymi, dotyczące edukacji ekologicznej i przyrodniczej (m.in. Międzynarodowe Miasteczko Edukacji Ekologicznej w Rogoźniku, Pałac Młodzieży w Katowicach, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, Uniwersytet Śląski, Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła”). Pracowała w Śląskim Ogródku Botanicznym, zajmując się projektami czynnej ochrony przyrody oraz edukacją (jako zastępczyni dyrektora ds. edukacji). Absolwentka Szkoły Trenerów organizowanej przez Śląską Szkołę Trenerów „Gniazdo”. Uczestniczka kursów z zakresu Porozumienia bez Przemocy. Współprowadziła Wolną Szkołę Dziką – Szkołę Demokratyczną w Tychach. Współzałożycielka i prezeska fundacji Pracownia Edukacji Żywej, w której obecnie rozwija program Krąg Leśnych Rodzin.

Zdjęcia Autorki

Ekologia w nauczaniu formalnym: na kamienistej, wojennej, konspiracyjnej czy inspirującej ścieżce?

Iwona Kukowka

Nadnotecki Instytut UAM w Pile, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Najstarsi nauczyciele nie pamiętają takiej sytuacji, aby nastolatki domagali się dodatkowych, obowiązkowych... zajęć w szkole! A jednak. W maju tego roku, wystosowali nawet w tej sprawie oficjalną petycję do Ministra Edukacji Narodowej oraz zorganizowali strajki pod Kuratoriami Oświaty.

Badania zgodnie wskazują, że chociaż trend na ekologię pośród młodych ludzi w naszym kraju jest widoczny, to jednocześnie większość z nich nie angażuje się w działania proekologiczne, a ich wiedza na temat zrównoważonego rozwoju i stanu zagrożenia klimatycznego jest pobieżna oraz fragmentaryczna (Ślęzak i in. 2014, Możdżeń i in. 2016, Garczewska A. 2017, Kwiatek A. 2017, Opalińska P. 2018, Stępień-Słodkowska M. 2018, Jędrzejewska K. 2019; Blachnicka-Ciacek D. 2020). Powszechna jest niewiedza, chaos informacyjny i zagubienie młodzieży, które wpływają na poczucie braku sprawczości i kontroli nad tym, co i jak można zrobić, aby chronić naszą Planetę. Młodzież w badaniach wykazuje także kryzys zaufania – nie wiedzą, komu mogą w tym zagubieniu informacyjnym zaufać (Blachnicka-Ciacek D. 2020).

Pierwszy krok początkującego ekologa – zapamiętaj i stosuj prostą zasadę 3 x R (fot. Diana Maciąga, Archiwum Pracowni na Rzecz Wszystkich Istot)

Kamienie węgielne formalnej edukacji ekologicznej

Wydaje się, że młodzi ludzie powinni wiedzieć „Co i jak?”. W podstawach programowych na wszystkich etapach kształcenia ujęte są dość jasno i obszernie treści związane ze zdobywaniem wiedzy środowiskowej i kształceniem postaw proekologicznych. Na początek warto więc odbyć swoistą wycieczkę po kamiennych fundamentach edukacji, czyli kartach rozporządzeń z podstawą programową. Nauczyciele lub trenerzy „humaniści” podczas tej wycieczki odkryją zapewne na nowo miejsca idealne dla siebie, ale droga ta niejednym zaskoczyć może także nauczycieli lub edukatorów „przyrodników”.

Zacznijmy więc od pierwszego kroku formalnej edukacji. Jednym z zadań przedszkola jest „tworzenie warunków pozwalających na bezpieczną, samodzielną eksplorację otaczającej dziecko przyrody, stymulujących rozwój wrażliwości i umożliwiających poznanie wartości oraz norm odnoszących się do środowiska przyrodniczego” (za Rozporządzeniem MEN z 14.02.2017 r.). Dziecko opuszczające przedszkole powinno w swych osiągnięciach w obszarze emocjonalnego rozwoju „dostrzegać, że zwierzęta posiadają zdolność odczuwania, przejawiać w stosunku do nich życzliwość i troskę, dostrzegać emocjonalną wartość otoczenia przyrodniczego jako źródła satysfakcji estetycznej”.

Z takimi szlachetnymi umiejętnościami dziecko trafia do szkoły podstawowej. Ta, zgodnie ze wskazaną podstawą programową, także „kształtuje postawę szacunku dla środowiska przyrodniczego, w tym upowszechnia wiedzę o zasadach zrównoważonego rozwoju, motywuje do działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwija zainteresowanie ekologią”. Uczeń, który z sukcesem spełni wymagania szczegółowe po zakończeniu przyrodniczej edukacji wczesnoszkolnej „chroni przyrodę, wskazuje wybrane miejsca ochrony przyrody oraz parki narodowe, pomniki przyrody w najbliższym otoczeniu, miejscowości i regionie, segreguje odpady oraz ma świadomość przyczyn i skutków takiego postępowania”.

Drogi nauczycielu – podczas realizacji edukacji ekologicznej nie stój jak pień, a nie raz zrobisz duże oczy!
(fot. Iwona Kukowka)

Cele nauczania wielu przedmiotów na kolejnym etapie nauczania, także są bardzo proekologiczne. Nadrzędnym celem kształcenia przedmiotu przyroda ujętym w obowiązującej podstawie programowej w klasie IV jest „przybliżenie uczniowi najbliższego otoczenia, stworzenie możliwości poznania składników krajobrazu i zależności zachodzących w przyrodzie” oraz kształtowanie „postaw współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego przez właściwe zachowania w środowisku przyrodniczym, współodpowiedzialność za stan najbliższej okolicy, działania na rzecz środowiska lokalnego, wrażliwość na piękno natury, a także ładu i estetyki zagospodarowania najbliższej okolicy, świadome działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego i ochrony przyrody”. W kolejnych latach edukacji, zajęcia z geografii „powinny przyczyniać się do zrozumienia sensu i warunków realizacji zasady zrównoważonego rozwoju, m.in. poprzez poznawanie przykładów racjonalnego gospodarowania, oceny zamieszkiwanego środowiska, poczucie odpowiedzialności za tworzenie ładu i piękna w miejscach swego życia”. Uczestnictwo na lekcjach biologii także wspiera „rozwijanie u uczniów chęci poznawania świata, kształtowanie u nich właściwej postawy wobec przyrody i środowiska”. Ósmoklasista lub ósmoklasistka, po opanowaniu części proekologicznej podstawy programowej biologii „przedstawia istotę różnorodności biologicznej; podaje przykłady gospodarczego użytkowania ekosystemów; analizuje wpływ człowieka na różnorodność biologiczną; uzasadnia konieczność ochrony różnorodności biologicznej; przedstawia formy ochrony przyrody w Polsce oraz uzasadnia konieczność ich stosowania dla zachowania gatunków i ekosystemów”. Z takim bagażem wiedzy i ukształtowaną postawą uczniowie rozpoczynają dalszą naukę w szkole ponadpodstawowej.

Tylko co dalej, skoro nasz uczeń lub uczennica już tyle potrafi i jest tak świadomy/a ekologicznie? Zadań nie brakuje, gdyż osoba wkraczająca w dorosłość po zakończeniu edukacji w liceum, technikum lub branżowej szkole II stopnia powinna „rozumieć zasadność ochrony przyrody, prezentować postawę szacunku wobec wszystkich istot żywych oraz odpowiedzialnego i świadomego korzystania z dóbr przyrody oraz objaśniać zasady zrównoważonego rozwoju” (za Rozporządzeniem MEN z 30.01.2018 r.). Ponadto, „krytycznie, odpowiedzialnie oceniać przemiany środowiska przyrodniczego oraz zmiany społeczno-kulturowe i gospodarcze w skali lokalnej, regionalnej, krajowej i globalnej” oraz wypracować „więzi emocjonalne z najbliższym otoczeniem, regionem oraz krajem ojczystym”. Uczeń szkoły branżowej I stopnia także ma swoje obowiązki w zakresie rozwoju proekologicznego, bo po zakończeniu edukacji „rozdziela zadania i uprawnienia instytucji i służb działających w zakresie ochrony środowiska w Polsce”, „przewiduje zagrożenia dla środowiska związane z wykonywaniem zadań zawodowych”, „organizuje stanowisko pracy zgodnie z obowiązującymi wymaganiami ochrony środowiska” oraz „stosuje przepisy prawa dotyczące ochrony środowiska” (za Rozporządzeniem MEN z 31.03.2017 r.).

Podstawa programowa, czyli na wojennej ścieżce

Tyle w teorii. Podstawa programowa nakłada na dyrekcję szkoły obowiązek wykształcenia wszystkich powyżej opisanych cech i umiejętności. W czasach „testozy”, „punktozy” i „procentozy” szkoły jednak najczęściej skupiają się na zagadnieniach z podstawy programowej, które pojawiają się na egzaminach. Trudno w testach Centralnej Komisji Egzaminacyjnej znaleźć zadania mierzące siłę więzi emocjonalnej z najbliższym otoczeniem, promujące postawy szacunku względem przyrody lub chociaż oceniające skalę podejmowanych przez uczniów zachowań proekologicznych. To one właśnie kształtują i zmieniają świat, w przeciwieństwie do testowanych umiejętności odtworzenia definicji bioróżnorodności i form ochrony przyrody.

Badaj, odkrywaj i zachwycaj się światem – tak buduje się motywacja do jego ochrony (fot. Iwona Kukowka)

Spostrzegawczy czytelnicy, większość nauczycieli oraz nasza zbuntowana, czuła ekologicznie młodzież zauważają, że w podstawach programowych na każdym etapie kształcenia brakuje informacji na temat katastrofy klimatycznej (z wyjątkiem rozszerzonej geografii w liceum). Opisane cele kształcenia dotyczą bowiem ekologii, sozologii, edukacji globalnej i zrównoważonego rozwoju. Przyniesione wcześniej badania jednoznacznie wskazują, iż informacje w zakresie ekologii i katastrofy klimatycznej młodzież pozyskuje samodzielnie, głównie z mediów – w tym internetowych. Młodzi, zorganizowani wokół Młodzieżowego Strajku Klimatycznego, domagają się od Ministra Edukacji Narodowej i Kuratorów Oświaty „wprowadzenia do podstawy programowej nauki o klimacie, jako interdyscyplinarnej dziedziny, zajmującej się badaniem atmosfery, biosfery i zmian klimatu w ściśle określonym wymiarze czasowym oraz ich wpływu na życie ludzi” (Petycja MSK do MEN z dn. 08.05.2020 r. <https://www.facebook.com/FridaysForFuturePL/posts/571989183426310>). Minister Dariusz Piątkowski odpowiedział na ten apel i w dniu 3 czerwca br. wydał ogólnikowe rozporządzenie (<https://www.gov.pl/web/edukacja/rozporzadzenie-ramowe-plany-nauczania>), zgodnie z którym na tzw. „godzinach wychowawczych” w nowym roku szkolnym, będą poruszane istotne problemy społeczne, w tym... klimatyczne. Nie zdefiniowano w nim jednak katalogu treści programowych obowiązujących nauczycieli. Jak dotąd nie opracowano także rzetelnych materiałów edukacyjnych w tym zakresie dla nauczycieli wychowawców (którzy są nauczycielami różnych przedmiotów). Średnia wieku nauczycieli w Polsce to 44 lata. Jako studenci, nie byli uczeni prowadzenia ekologicznych i proklimatycznych zajęć o charakterze pogładowym, interdyscyplinarnym i wychowawczym.

Ale czy aby na pewno udaje się w pełni realizować obowiązującą podstawę programową w zakresie edukacji ekologicznej, i czy nauczyciele i uczniowie są w stanie udźwignąć jej rozszerzenie?

Póltajne eko-komplety

Nauczycielska grupa zawodowa w swych szeregach posiada wielu ludzi świadomych i zaangażowanych, także w kwestiach środowiskowych. Ci doskonale wiedzą, że to nie informacje kształtują postawy, ale wiedza i zachowania. Każdy doświadczony pedagog nie raz się przekonał, jak intuicyjnie młodzież rozpoznaje podwójne standardy stosowane w ich otoczeniu. Nie trudno nie zauważyć, że w szkołach często po zajęciach nie wyłączamy światła, ogrzewamy tak, że trzeba otwierać okna, śmieci z produktów ze sklepiku zasypują każdą klasę i bez segregacji trafiają do wspólnego kosza, a materiały edukacyjne przygotowujemy jednostronnie na białym papierze, z popisowym wręcz brakiem umiejętności ekologicznego gospodarowania przestrzenią dokumentu.

Podstawowym narzędziem pracy każdego nauczyciela jest jego postawa, a dopiero potem... podstawa programowa (Spitzer M. 2007; Bauer J. 2015; Kaczmarzyk M. 2018). Często jednak tak bardzo „gonimy za podstawą”, że zapominamy o „postawie”. Boimy się utraty każdej niemal minuty, poświęconej na zagadnienia pozaegzaminacyjne. Ale, czy słusznie? Czy zawsze musi to oznaczać „poświęcanie cennego czasu”? Uczeń szybko zauważy różnicę w ekologicznym przygotowaniu materiałów edukacyjnych (testów, kart pracy itp.). W trakcie nadarzającej się „szybkiej pogadanki przy okazji” zawsze możemy dopytać uczniów, dlaczego w ich opinii tak właśnie robimy i czy sami też chcą zastosować takie rozwiązania przy przygotowywaniu ich własnych prac. Nie „tracimy” także czasu lekcyjnego, by w klasie konsekwentnie prosić o wyłączenie światła, gdy jest niepotrzebne, lub gdy wychodzimy z klasy, lub gdy zwracamy uwagę uczniów na wyłączanie nieużywanego sprzętu. Takich przykładów można by podać dużo więcej.

Drobne gesty to dużo, ale nie wszystko. Wielu nauczycieli dodatkowo wykorzystuje swoją, wbrew pozorom, dużą przestrzeń wolności w realizacji podstawy programowej.

Świadomy ekologicznie nauczyciel lub nauczycielka języka polskiego, realizując skrupulatnie cele szczegółowe podstawy programowej, może na przykład obalić kilka mitów na temat biologii wilków. Podczas omawiania lektury obowiązkowej pt. „Hobbit, czyli tam i z powrotem” autorstwa J.R.R. Tolkiena, realizuje się przecież m.in. cele w zakresie nauki rozróżniania argumentów odnoszących się do faktów i logiki oraz tych, odwołujących się do emocji, czy rozpoznawania fikcji literackiej. Bardzo wdzięczny może okazać się tu fragment o ataku wilków na drużynę Gandalfa. Można przecież realizując cele podstawy programowej w zakresie kształcenia języka polskiego, tak poprowadzić zajęcia, aby wspólnie z uczniami obalić stereotyp o tym, że dzikie wilki atakują ludzi. Jak ważna jest to wiedza i znacząca dla środowiska lokalnego w regionach, gdzie występują konflikty w związku z obecnością tych zwierząt chronionych – nie trzeba nikogo przekonywać.

Na matematyce można na przykład przeliczać jednostki i wielokrotności, tak by cały czas, od momentu powstania Wszechświata do dziś, spróbować określić jako dobę na „zegarze życia” (z refleksją o tym, jak krótko, i jak intensywnie żyjemy na tym świecie, jako ludzie) (Kulik i Kukowka 2010, Skubała i Kukowka 2010).

Można opowiedzieć na lekcjach wiedzy o społeczeństwie o Młodzieżowym Strajku Klimatycznym (<https://www.msk.earth>) w kontekście kształtowania wiedzy o organizacjach pozarządowych, budowaniu społeczeństwa obywatelskiego i wspierania wolontariatu, które są celami realizacji tego przedmiotu.

Myśląc szerzej o drodze, możemy poszukać także innych ścieżek niż tylko zajęcia lekcyjne. Wyjdźmy przed szkołę i stwórzmy wspólnie na kawałku „wygolonego” trawnika łąkę z rodzimych gatunków. A może by tak pozostawić jego fragment bez koszenia oraz grabienia i dać sobie szansę obserwacji jak odradza się w nim bioróżnorodność? W Nadnoteckim Instytucie UAM w Pile, w którym mam ogromną i inspirującą przyjemność pracować, utworzyliśmy przy pomocy mieszkańców, eksperymentalny, proklimatyczny, badawczo-dydaktyczny ogród natury z pasieką edukacyjną, ogrodem permakulturowym,

łąką kwietną, sadem i kompostownikiem (<https://pila.amu.edu.pl/wiadomosci/pszczoły-zamieszkały-w-pasiece-edukacyjnej-na-terenie-pilskiego-uam>).

Zabierzmy uczniów na inspirujące zajęcia terenowe, w nowe, nieznane im miejsca, lub pomóżmy odkryć na nowo miejsca, które już znają. Możemy wspólnie odkrywać lokalne skarby przyrody i zastanowić się co możemy zrobić, aby je popularyzować i lepiej chronić. W Stacji Edukacji Ekologicznej Stowarzyszenia Pracownia na rzecz Wszystkich Istot (<https://pracownia.org.pl/edukacja/stacja-edukacji-ekologicznej>) nauczyciele zrealizowali aż 10 modelowych szkolnych projektów ochrony lokalnej przyrody. Zapraszamy do zapoznania się z ich historią (i metodyką!) poprzez lekturę Zeszytu Ekologicznego pt. „Ekologiczny projekt w kompetentnej szkole, czyli o szkolnych projektach ochrony lokalnej przyrody realizowanych w ramach Kampanii Szkoły dla Przyrody” pod redakcją prof. Uniwersytetu Śląskiego dr. Marka Kaczmarzyka (<https://pracownia.org.pl/upload/filemanager/pracownia.org.pl/Publikacje/Zeszyty-ekologiczne-3.pdf>). Z pewnością odnajdą tam Państwo wiele inspiracji dla siebie i swoich podopiecznych.

Takich przykładów, przy odrobinie świadomego zaangażowania, znajdziemy mnóstwo. Ograniczać nas może tylko nasze doświadczenie, otwartość, wiedza, umiejętności i możliwości...

Wyruszmy w tę drogę wspólnie, inspirując się nawzajem

Jedno jest pewne - jako nauczyciele musimy już dziś przygotować młodzież do radzenia sobie w trudnej rzeczywistości kolejnych dziesięcioleci ze zmianami klimatycznymi, utratą bioróżnorodności i ograniczeniami usług ekosystemów. Właśnie o to nas dzisiaj proszą, zrzeszając się w Młodzieżowym Strajku Klimatycznym, czy Extinction Rebellion (<https://www.extinctionrebellion.pl>). Ale, jak możemy przygotować ich do efektywnego rozwiązywania problemów w przyszłości, której nie jesteśmy w stanie szczegółowo przewidzieć? Jak możemy uczyć o zagadnieniach, o których w dużej mierze nie mamy pojęcia, bo i skąd mamy je mieć?

Drogi Nauczycielu i Droga Nauczycielko – macie prawo nie wiedzieć! Ale jak już wiecie, że nie wiecie - macie także obowiązek się dowiedzieć i realizować edukację ekologiczną na swoich przedmiotach; a jako wychowawcy, na mocy nowego rozporządzenia MEN, także edukację klimatyczną. Wielu nauczycieli trwa w tym zawodzie głównie dlatego, że po prostu zależy im na młodych ludziach. Oczywistym jest, że każdy z nas musi zmienić swoją świadomość i codzienne nawyki tak, by przekazać Świat kolejnym pokoleniom w takim stanie, by i oni mogli w nim bezpiecznie wychowywać swoje wnuki. Rozpocznijmy więc ekologiczne i klimatyczne samouświadczenie, ale wyruszmy w tę podróż, wspólnie – razem z młodymi. Swoim przykładem, postawą i rzeczywistym zaangażowaniem pokażmy uczniom, jak zdobywać rzetelną wiedzę, a przez to zmieniać świat. Poprzez tę wyjątkową, wspólną, ekologiczną podróż edukacyjną, pokażmy im, jak pozyskiwać i weryfikować informacje (np. o kryzysie klimatycznym), jak analizować i rozwiązywać lokalne oraz globalne problemy ekologiczne, jak mówić innym o problemach środowiskowych i motywować ich do współdziałania. Uwaga! Zaczynając tę podróż nie musimy już teraz wszystkiego wiedzieć i umieć. Cel jest taki, aby to razem z młodzieżą, wspólnie zdobywać tę nową wiedzę, wzajemnie dzieląc się informacjami i kompetencjami, kształtować nowe i wykorzystywać już posiadane umiejętności oraz po prostu solidaryzować się rozpoczynając tę drogę do wspólnych dla nas wartości i postaw.

Na początek możemy rozpocząć działania w ścisłym gronie osób, dla których ten temat jest wyjątkowo ważny. Pośród członków i członkiń szkolnego koła biologicznego z pewnością znajdą się osoby z ponadprzeciętnym poziomem wrażliwości na przyrodę. Możemy także „wyłowić” osoby o takich zainteresowaniach organizując szkolne wydarzenia kulturalno-oświatowe. W otoczeniu pozaszkolnym, np. podczas

wycieczek i zajęć terenowych także ujawniają się nieznanne wcześniej pasje naszych podopiecznych.

Bo jedno jest pewne – wiele osób, tuż obok nas, już od dawna jest na tej drodze i potrafi się na niej bardzo sprawnie poruszać. To niezliczone podmioty, takie jak instytucje samorządowe, organizacje społeczne, towarzystwa i instytucje naukowe, uczelnie wyższe, instytucje kultury, czy wreszcie typowe ośrodki edukacji przyrodniczej i ekologicznej w naszym regionie. Ich pełną listę odnajdą Państwo w niniejszej publikacji. Każdy z tych podmiotów posiada swoją specyfikę i odrębny zakres działania, bogate doświadczenie w realizacji edukacji ekologicznej, każdy oferuje wsparcie szkołom, nauczycielom i uczniom. W zależności od naszych potrzeb zawsze możemy skorzystać z pomocy sprawdzonych specjalistów. Właśnie po to powstała ta publikacja – abyśmy połączyli nasze możliwości, umiejętności, doświadczenie, a przez to jeszcze lepiej odpowiedzieli na ekologiczne i proklimatyczne potrzeby edukacyjne młodych ludzi.

Od lat szkoły mają obowiązek, zgodnie z obowiązującą podstawą programową, nauczać o ekologii, realizować edukację globalną i edukację na temat zrównoważonego rozwoju. Ponadto, od roku szkolnego 2020/2021 wychowawcy zostali zobligowani także do prowadzenia zajęć w zakresie zmian klimatu. Serdecznie polecamy, aby jak najczęściej korzystać z pomocy specjalistów i potraktować ten obowiązek, jako początek drogi, która pozwoli nam zdobyć wiedzę i nabyć kompetencje merytoryczne, by „zekologizować” nas samych, nasz przedmiot nauczania i realizowany program wychowawczy. A wszystko to, dla dobra nas samych, młodzieży, środowiska, klimatu i przyszłego, lepszego świata...

Piśmiennictwo

- Bauer J. 2015. Co z tą szkołą? Siedem perspektyw dla uczniów, nauczycieli i rodziców. Wydawnictwo Dobra Literatura, Słupsk, ss. 160.
- Blachnicka-Ciacek D. 2020. Młodzi Polacy wobec zmian klimatycznych. Youth Working Papers, 1/2020, SWPS Uniwersytet Humanistyczno-Społeczny – Młodzi w Centrum LAB, Warszawa, ss.30.
https://issuu.com/dominika.blachnicka/docs/raport_klimatyczny_web
 Dostęp: 20.07.2020
- Garczevska A., Garczewski K., Jurewicz A., Redo J., Redo M., Skorek A., Świętoń A. 2017. Wnioski z analizy wiedzy i postaw ekologicznych studentów na podstawie wyników badania „Współczesne problemy ekologiczne świata”. W: Garczevska A. (red.) 2017. Współczesne problemy ekologiczne świata. Monografie Kolegium Jagiellońskiego, Toruń, s. 199-123.
- Jędrzejewska K., Jodłowski K., Knap K., Kolmus Z., Kosicka A., Kossowski M., Piechór E., Podgórski M., Prochera P., Roszkowski M., Smoter A., Sowa – Żyndul A., Święcak K. 2019. Ziemia nie atakuje. Raport Kantar Polska S.A., ss. 73.
<https://ziemianieatakuja.pl>
 Dostęp: 20.07.2020
- Kaczmarzyk M. (red.) 2010. Ekologiczny projekt w kompetentnej szkole, czyli o szkolnych projektach ochrony lokalnej przyrody realizowanych w ramach Kampanii Szkoły dla Przyrody. Zeszyty Ekologiczne 3, ss. 104.
- Kaczmarzyk M. 2018. Szkoła memów. W stronę dydaktyki ewolucyjnej. Wydawnictwo Element, Gliwice, ss. 174.
- Kulik R., Kukowka I. 2010. Zrozumieć siebie na nowo. 10 zasad jak uczyć o przyrodzie, by poszerzyć swoje małe Ja. Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, Bystra, ss. 103.
- Kwiatek A., Skiba M. 2017. Świadomość ekologiczna młodych ludzi. W: Zeszyty naukowe Politechniki Częstochowskiej. Zarządzanie, 2(28), Częstochowa, s. 127-136.
- Możdżeń K., Możdżeń E., Barabasz-Krasny B., Sołtys-Lelek A. 2016. Świadomość ekologiczna młodzieży ponadpodstawowej. W: Żońtnerczuk-Kieliszek D., Janiszewska M. (red.) 2016. Zdrowie, psychologia, społeczeństwo – prze-

gląd wybranych zagadnień, Wydawnictwo Naukowe TYGIEL, Lublin, s. 198-214.

Opalińska P., Krokowska-Paluszak M., Łukowski A., Błasiak A., Wierzbicka A., Skorupski M. 2018. Stan wiedzy o zrównoważonym rozwoju w Wielkopolsce – czy edukacja jest potrzebna. W: Studia i Materiały CEPL w Rogowie, 20, 55 (1), s. 79-85.

Odpowiedź na interpelację nr 33457 w sprawie średniej wieku kadry nauczycielskiej w polskich szkołach (odpowiadający: podsekretarz stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej Maciej Kopec), Warszawa, 23 września 2019 r. <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=BGDQKP>
Dostęp: 02.07.2020

Petycja Młodzieżowego Strajku Klimatycznego do Ministra Edukacji Narodowej z dn. 08.05.2020 r. <https://www.facebook.com/FridaysForFuturePL/photos/pcb.571989183426310/572268226731739>
Dostęp: 13.07.2020

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz.U. 2018 poz. 467).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 marca 2017 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia w zawodach (Dz.U. 2017 poz. 860).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 czerwca 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. 2020 poz. 1008).

Skubała P., Kukowka I. 2010. Zrozumieć przyrodę na nowo. 10 zasad jak uczyć o przyrodzie, by budować motywację do działań ekologicznych. Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, Bystra, ss. 104.

Spitzer M. 2007. Jak uczy się mózg. PWN, Warszawa, ss. 350.

Stępień-Słodkowska M., Kolbowicz M., Zalewski T., Ratajczak J. 2018. The level of environmental knowledge in young people from west pomerania province. W: Rozprawy Społeczne, 12 (1), s. 66 – 72.

Ślęzak J., Skrabacz M., Mroczek M. 2014. Wpływ edukacji ekologicznej na świadomość ekologiczną społeczeństwa na przykładzie studentów Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Tarnowie. W: Terlecka M.K. (red.) 2014. Edukacja ekologiczna – wybrane problemy. Wydawnictwo Armagraf, Krosno, s. 69-82.

Iwona Kukowka – biologka ze specjalizacją w obszarze biologicznych mechanizmów zachowań i uczenia się, absolwentka Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Śląskiego. Wieloletnia edukatorka w Stacji Edukacji Ekologicznej Stowarzyszenia Pracownia na Rzecz Wszystkich Istot w Bystrej k. Bielska-Białej oraz członkini tego stowarzyszenia. Koordynatorka ogólnopolskich ekologicznych i kompetencyjnych kampanii edukacyjnych oraz autorka publikacji metodycznych dla nauczycieli. Obecnie kierowniczka dydaktyczna Kompetencyjnego Programu Edukacyjnego KRUK oraz Pedagogicznego Uniwersytetu Drugiego Wieku, realizowanych przez Nadnotecki Instytut UAM w Pile Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Przestrzeń ucząca – zielone klasy, ścieżki przyrodnicze, leśne warsztaty

Anna Komorowska
pracownia k.

Edukacja przyrodnicza i ekologiczna może przybierać bardzo różne formy. Począwszy od zielonych klas w ogrodzie szkolnym, przez pracownie, wystawy muzealne, ścieżki przyrodnicze, edukacyjne place zabaw, po leśne warsztaty i gry terenowe. Niektóre z nich są nowe (jak np. wykorzystanie aplikacji w telefonie do rozpoznawania roślin lub gwiazd), inne znane i powszechnie stosowane (jak chociażby ścieżki edukacyjne w lasach). Niestety wciąż wiele z tych narzędzi prezentuje bardzo kiepską jakość i zamiast nauki (czyli czegoś absolutnie fascynującego) proponuje nam przeniesienie do lasu szkoły (czyli czegoś absolutnie nudnego i skostniałego).

Przestrzeń jako nauczyciel

W niniejszym tekście będę starała się pokazać różne sposoby na to, jak zaprząć przestrzeń do pomocy w procesie nauczania. Muszę jednak zacząć od pewnego wyjaśnienia – dobra przestrzeń ucząca to nie tylko dobrze zaprojektowana przestrzeń, ale również przestrzeń dobrze dobrana. Nie wszystko musi być zaprojektowane. Czasami wystarczy, że zaprowadzimy dzieci w odpowiednie miejsce i pozwolimy naturze działać.

Stworzyłam kiedyś roboczą definicję przestrzeni uczącej. Można ją rozpatrywać na trzech płaszczyznach – to przestrzeń, która:

- nie przeszkadza w nauce,
- wspomaga naukę,
- uczy.

Czy przestrzeń może przeszkadzać w nauce? Oczywiście! Doskonałym przykładem mogą być sale szkolne klas młodszych – wypełnione kolorowymi i wzorzystymi dywanami, meblami, ozdobami, segregatorami, przedmiotami. To miejsce, w którym trudno się skupić, a co dopiero czegoś nauczyć. Umieszczenie zielonej klasy w pobliżu ruchliwego podwórka czy placu zabaw to prosta droga do porażki. Przestrzeń, która wspomaga naukę to miejsce, które uwzględnia potrzeby i możliwości dzieci. Wracając do przykładu zielonej klasy – umieszczenie jej w miejscu zacisznym, ostonięcie od rozpraszających bodźców, stworzenie wygodnych siedzisk i zadaszenia chroniącego przed nadmiernym słońcem to czynniki znacząco wpływające na poprawę jakości pracy z grupą. Wreszcie przestrzeń, która uczy – miejsce, które samo w sobie niesie treść edukacyjną. Kilka przykładów znajdzie się w tym artykule. Ale uwaga! Jeżeli tak bardzo skupimy się na walorach edukacyjnych i pominiemy w tym wszystkim dzieci, może okazać się, że mamy przestrzeń naszpikowaną wiedzą do tego stopnia, że nie mamy szans nauczyć się tam

Kulodrom, który przybliża zagadnienie głodu na świecie, Internationale Garten Ausstellung Berlin 2017

czegokolwiek. Zatoczmy koło i wróćmy do sali szkolnej. W klasach starszych na ścianach zawieszono są tablice z wzorami matematycznymi lub faktami historycznymi. Ale czy wszystkie są potrzebne uczniom w tym samym czasie? Czy poprzez samo „gapienie się” na nie cokolwiek zostanie w głowach dzieci?

W naszych rozważaniach o dobrej przestrzeni uczącej skupimy się na czterech tematach – miejsca nauki (zielone klasy, pracownie, wystawy muzealne), nauka „przy okazji” (ścieżki przyrodnicze), nauka przez zabawę (edukacyjne place zabaw, narzędzia wspomagające edukację), nauka przez doświadczenie (leśne warsztaty, lekcje terenowe). Zastanowimy się również co zrobić, aby przestrzeń ucząca była dostępna dla wszystkich, w tym dla osób z niepełnosprawnościami.

Miejsce do nauki

Zacznijmy od środowiska jak najbardziej naturalnego dla nauki (przynajmniej teoretycznie) – od szkoły. Idea klas tematycznych jest obecna w szkole od bardzo dawna. W ostatnich latach pojawił się pomysł tzw. zielonych pracowni, czyli dobrze wyposażonych sal do nauk przyrodniczych. Z pewnością tego typu miejsca są świetnym uzupełnieniem edukacji przyrodniczej, ale należałoby je raczej traktować jako alternatywę na zimowe dni. I to nie ze względu na temperatury, a smog. Zdecydowanie lepszym pomysłem będzie przeniesienie nauki na zewnątrz i bezpośredni kontakt z naturą. Trudno jednak kontynuować tę myśl bez wchodzenia w dyskusję na temat podstawy programowej, jaką muszą opanować uczniowie, więc w tym momencie skończę i skupię się na przestrzeni.

Po tym, co przed chwilą napisałam, wydawać by się mogło, że świetnym pomysłem będą zielone klasy, czyli wydzielone przestrzenie w ogrodzie szkolnym, służące nauce. Ale musimy uważać. Przeniesienie schematu klasy na zewnątrz – ławek ustawionych jedna za drugą, tablicy, na którą muszą patrzeć wszyscy uczniowie i biurka, za którym chowa się nauczyciel – najprawdopodobniej przyniesie odwrotne skutki. Prowadzenie zajęć na zewnątrz jest o wiele trudniejsze. W ogrodzie szkolnym dużo się dzieje – są inne dzieci, jest kolorowy plac zabaw, boisko, za ogrodzeniem jeżdżą samochody, pobliskim chodnikiem

przechodzą ludzie. Pierwszym krokiem musi być więc znalezienie miejsca, które będzie oddalone lub wydzielone z innych stref. Po drugie, musimy zadbać o „ściany” takiej klasy – gęsty żywopłot, pełne ogrodzenie, cokolwiek co pozwoli odciąć się od części bodźców. Ale przede wszystkim – musimy przemyśleć sposób prowadzenia zajęć. Zdecydowanie lepiej sprawdzi się krąg, w którym możemy zebrać na chwilę grupę i przedstawić jej plan zajęć, a po ich zakończeniu zrobić podsumowanie. Większość czasu powinniśmy jednak spędzić na dotykaniu, słuchaniu, rozpoznawaniu, szukaniu odpowiedzi w książkach czy aplikacjach i doświadczaniu. W zielonej klasie mogą znaleźć się materiały wspierające naukę, takie jak tablica do pisania, tablice edukacyjne czy urządzenia do eksperymentowania (np. dendrofon zbudowany z różnych gatunków drewna czy stacja pogodowa), ale po warunkiem, że proporcje między tymi „gotowcami” a żywym doświadczeniem nie będą zaburzone.

Edukacja w ogrodzie szkolnym to nie tylko zielona klasa. Zazwyczaj szkoły dysponują dość dużą przestrzenią, która wypełniona jest boiskami i betonowymi placami. Wprowadzenie elementów zielonej i błękitnej infrastruktury nie tylko poprawi mikroklimat wokół szkoły, ale również będzie stanowić świetną okazję do nauki. Przykładem mogą być ogrody deszczowe, pnącza na elewacji, zielone dachy, niecki retencyjne, zbiorniki na deszczówkę, nasadzenia rodzime, domki dla owadów i jeży, budki lęgowe i karmniki, stacje pogodowe, „martwe” drewno, łąki kwietne itp.

Innym typem miejsca do nauki są wystawy – zarówno tymczasowe (np. w ramach festiwalu nauki), jak i stałe (w muzeach, przy centrach edukacji przyrodniczej czy w centrach nauki). Tworzenie dobrych przestrzeni wystawienniczych jest bardzo obszernym tematem, dlatego nie podejmuję się tutaj dokładniejszej analizy. Chciałabym jednak zwrócić uwagę na często popełniany błąd w tworzeniu tego typu miejsc. Brzmi on: „Pokażmy im wszystko! Najlepiej na raz, w tym samym czasie i miejscu”. Tak zdefiniowałabym wiele centrów nauki, z warszawskim Kopernikiem na czele. Dostarczenie tak dużej dawki wiedzy i atrakcji potrafi zniechęcić nawet najbardziej chętne do nauki dzieci. Po kilku godzinach bolą nogi, głowa i każdy marzy tylko o wyjściu (lub frytkach w barze). Centrum nauki tej wielkości miałooby sens przy założeniu, że regularnie korzystają z niego grupy szkolne, które przychodzą „przerobić” jakieś konkretne zagadnienie. Miałoby, gdyby centrum było w ten sposób skonstruowane, aby faktycznie dało się skupić na danym

Leśna klasa, Internationale Garten Ausstellung, Berlin 2017

Dzika enklawa przy Centrum Edukacji Przyrodniczej, Amsterdam

zagadnieniu, zamiast ciągle rozpraszać się innymi rzeczami i ludźmi znajdującymi się wokół. W moim odczuciu jest to zdecydowanie przykład przestrzeni, która przeszkadza w nauce. Na szczęście kolejne powstające centra nauki przyjęły trochę inną strategię i albo skupiają się na jednym zagadnieniu (jak powstający Cogiteon w Krakowie czy Hydropolis we Wrocławiu) lub dawkują wiedzę i rozdzielają ją na wiele mniejszych przestrzeni (jak Hewelianum w Gdańsku). Inne zagadnienia warte przemyślenia przy tworzeniu wystaw edukacyjnych to: proporcje między wiedzą specjalistyczną a wiedzą dla laików, czas trwania zwiedzania a możliwości percepcyjne odbiorców oraz przedłożenie doświadczenia fizycznego nad wirtualne.

Nauka „przy okazji”

A gdyby tak zupełnie porzucić zamknięte (dosłownie i w przenośni) przestrzenie i wyruszyć na wycieczkę? A wiedzę zdobyć „przy okazji”. Gdzie lepiej uczyć się o przyrodzie, jak nie w bezpośrednim kontakcie z nią? Idźmy więc do lasu, w góry, do parku krajobrazowego czy narodowego, albo chociaż do parku miejskiego. W takich miejscach możemy spotkać ścieżki przyrodnicze, które prowadzą nas określoną trasą, przybliżając wybrane zagadnienia. Założenie świetne, niestety w wielu przypadkach gorzej z realizacją. Znaczenie ma zarówno przebieg i długość trasy, atrakcyjność poszczególnych punktów, jak i wartość merytoryczna tablic. Przyjrzyjmy się najczęściej popełnianym błędom.

Pierwszy, bo najbardziej widoczny, to tablice naszpikowane szczegółowymi opisami. Czytanie tekstów na tablicy, nawet niezwykle wciągających, jest niekomfortowe. Jeżeli chcemy przekazać dużo informacji lepiej pomyśleć o publikacji lub stronie internetowej, z którą osoba zainteresowana zapozna się przed lub po spacerze. W trakcie wycieczki szkoda czasu na stanie przed tablicą. Powinny znaleźć się na niej zwięzłe opisy i wskazówki dotyczące tego, co obserwować w okolicy.

Kolejny błąd przypomina trochę sytuację opisaną wcześniej: „Powiedzmy im wszystko. Najlepiej na raz, tu i teraz”. Przykładem może być tablica, która opisuje cały region lub park narodowy, zamiast skupić się na tym, co znajduje się w tym konkretnym miejscu – na przykład opisać ruchy tektoniczne, które spowodowały, że skały, które mamy przed oczami wyglądają tak, a nie inaczej; informacje ogólne (o ruchach górotwórczych czy budowie skał) mogą znaleźć się w przewodniku lub na stronie internetowej.

Ścieżka, jak sama nazwa wskazuje, to ciąg pieszy, często długi, rzadko prosty. Ścieżki rozgałęziają się, przecinają z innymi szlakami. Bardzo istotne jest więc dobre oznakowanie oraz rozmieszczenie tablic.

Mikrowyprawy Fundacji Dzieci w Naturę

Tablica informacyjna w zespole przyrodniczo-krajobrazowym „Żabie Doły” Fundacji Dzieci w Naturę

Odległości między nimi powinny być, w miarę możliwości, podobne. Jeżeli zbliżamy się do rozwidlenia musi pojawić się strzałka wskazująca dalszą drogę. Ważna jest również sama lokalizacja tablic. Nie powinny znajdować się na wąskich ścieżkach, bo wówczas osoby czytające blokują przejście. Ale też nie należy umieszczać jej z dala od drogi czy wśród bujnej roślinności. Idealne są zatoczki, które pozwalają na wygodne dojście do tablicy, bez zastopowania innych turystów.

Tablica z informacjami to dzieło graficzne i tak powinno być traktowane. A co dostajemy zazwyczaj? Tablicę zbitą z paru desek, źle złożony tekst, infantylną grafikę i, obowiązkowo, zdjęcie w tle, które utrudnia czytanie. Inna kwestia to sposób wkomponowania tablicy w otoczenie. Powinna być jak najbardziej neutralna – jak najmniejsza (ale z zachowaniem czytelności), w neutralnych kolorach, w miarę możliwości schowana między drzewami czy innymi elementami (ale łatwa do odszukania). Czasami tablica nie jest konieczna. W Bieszczadach ścieżki przyrodnicze oznaczone są numerkami, a cała treść umieszczona jest w przewodniku. Na tabliczkach mogą też znaleźć się kody QR odnoszące do konkretnej strony internetowej. Jeżeli traktujemy poważnie naszych odbiorców powinniśmy podejść do tworzenia ścieżki tak, jak podchodzi się do tworzenia nowego produktu czy marki w dużych firmach. Wszystkie ścieżki na danym terenie powinny mieć spójną identyfikację wizualną, czytelne logo, przejrzysty, poprawnie złożony tekst, ciekawą grafikę.

Jest jeszcze jedno zagadnienie związane z tablicami – ich dostępność dla osób z niepełnosprawnościami – wrócimy do niego w ostatnim punkcie.

Nauka? Jaka nauka?

A gdyby tak pójść krok dalej i przemycić wiedzę bez klas, tablic czy wykładów? Stwórzmy miejsce, które będzie atrakcyjne dla dzieci, a jednocześnie edukacyjne. Taki naukowy plac zabaw. W artykule „Z placu zabaw do lasu” wymieniłam kilka przykładowych elementów, które mogą znaleźć się w takim miejscu, a także podałam przykłady placów zabaw inspirowanych takimi zagadnieniami, jak geologia, małe zbiorniki słodkowodne, Karkonosze, las czy pszczoły.

Wspomniałam wcześniej o aplikacjach do rozpoznawania roślin czy gwiazd. Możemy zżymać się na to, że nasze dzieci coraz częściej uciekają w świat wirtualny. Naszym obowiązkiem jest pokazywanie im alternatywy i zachęta do prawdziwego kontaktu z naturą, ale możemy spotkać się w pół drogi. Wykorzystując najnowsze technologie możemy zachęcić dzieci do wyjścia z domu, a przy okazji przekazać im sporą dawkę wiedzy o przyrodzie. Poza programami wymienionymi wcześniej, warto zainteresować się geocachingiem, czyli zabawą w poszukiwanie ukrytych skarbów. Niezbędny jest do tego GPS oraz spostrzegawczość. Można też tworzyć i ukrywać własne skrytki (cache), opisując ciekawe przyrodniczo miejsca – zachęcając innych grających do odwiedzin.

Nauka przez doświadczenie

I w ten sposób dochodzimy do najciekawszej i chyba najpełniejszej formy edukacji przyrodniczej – nauki przez doświadczenie. Uczyć możemy na różne sposoby. Kilka z nich zostało opisanych powyżej. Ale prawda jest taka, że jeśli nie weźmiemy dziecka do tego przystawowego lasu, jeśli nie pozwolimy mu dotknąć kory, posłuchać ptaków, poczuć promieni słońca na policzkach to nic się nie wydarzy. Edukacja przyrodnicza, a tym bardziej edukacja ekologiczna ma sens, jeżeli dziecko TO poczuje. Wie-dza książkowa, nudne lekcje i tablice to za mało, aby obudzić w dziecku pasję, a bez pasji nie ma prawdziwej, głębokiej chęci poznania, a bez poznania nie ma miłości, a bez miłości nie ma gotowości do walki o lepsze jutro dla naszej planety.

„Pasja nie bierze się z obejrzenia kasyety wideo i nie jest nagrana na CD. Pasja jest osadzona w osobistym doświadczeniu. Pasja bierze się z samej ziemi, wydobyta ubłoconymi rączkami dziecka. Podróżuje w górę upakowanych trawą rękawów prosto do serca. Jeśli mamy uratować ochronę środowiska i samo środowisko, musimy uchronić nasz gatunek wskaźnikowy zagrożony wyginięciem: dziecko na łonie natury”¹.

Najlepszym sposobem na wzbudzenie w dzieciach pasji do przyrody jest dobry edukator. Pasja jest zaraźliwa. Aby to zobaczyć, wystarczy wziąć udział w jakimkolwiek spacerze organizowanym przez Pracownię Edukacji Żywej. Widok dzieci wpatrzonych w Bogdana czy Maję, snujących opowieść o ukrytym życiu lasu jest naprawdę budujący. Osób z pasją, które postanowiły zabrać dzieci do lasu jest w Polsce coraz więcej. Dzieci w Naturę, Uczenie w Terenie, JODEŁKA-leśne warsztaty, Dzikoprzygody, Droga do Lasu, Zmysły w Lesie, Ołowe, Q'naturze – to tylko kilka przykładów. Zachęcam do wysłuchania 55. odcinka podcastu Nieplac ZabawTM, z udziałem wymienionych osób².

Warsztaty mogą przyjmować bardzo różną formę – spacerów, mikrowypraw, kilkudniowych wyjazdów, gier terenowych czy opowieści z lasem w tle. To, co istotne z perspektywy naszych rozważań o przestrzeni to fakt, że leśni edukatorzy nie potrzebują żadnej infrastruktury. Ich miejscem pracy jest natura. Są to, owszem, starannie wybrane miejsca, ale wszelkie ławki, stoły, czy tablice stają się zbędne. Wracamy więc do definicji przestrzeni uczącej – to nie tylko przestrzeń dobrze zaprojektowana, ale i dobrze dobrana.

Dostępna edukacja przyrodnicza

Dobra przestrzeń ucząca jest inkluzywna. Uwzględnia potrzeby i możliwości wszystkich osób – dzieci, dorosłych i osób starszych, sprawnych i z niepełnosprawnościami, zdrowych i tych, o słabszym zdrowiu. Tam gdzie to tylko możliwe powinniśmy dążyć do tworzenia miejsc wolnych od barier. Nie jestem w stanie omówić w pełni tego zagadnienia w tak krótkim tekście. Podam jednak kilka zasad, jakimi należy kierować się, projektując ścieżki i tablice dydaktyczne³. Proszę potraktować to jako punkt wyjścia do dalszej lektury i poszukiwań.

Zasada „dwóch kanałów” mówi o tym, aby przekazywać informację w taki sposób, aby dotarła przynajmniej do dwóch zmysłów. Opis najczęściej uzupełniamy rysunkiem, ale wciąż jest to tylko jeden kanał – zmysł wzroku. Zdjęcie ptaka może być wzbogacone nagraniem wydawanych przez niego odgłosów. Tekst tablicy może mieć zapis audio (jeśli nie na miejscu to w formie pliku umieszczonego na stronie internetowej, do której przeniesie nas kod QR).

¹ Richard Louv 2014. *Ostatnie dziecko lasu. Jak uchronić nasze dziecko przed zespołem deficytu natury*. Wyd. Relacja, Warszawa, s. 197-198.

² www.nieplaczabaw.pl/055

³ Na podstawie: Dr Sigrid Arnade, H.-Günter Heiden M.A. (red.) 2003. *Natur für alle. Planungshilfen zur Barrierefreiheit*, Lebenshilfe Wittmund e.V., Berlin

Kolejna zasada brzmi „KISS” (Keep It Short and Simply) – mów krótko i prosto.

Ścieżki powinny być dostępne dla osób na wózkach. Pod uwagę należy wziąć zarówno stopień nachylenia ścieżki, jak i nawierzchnię. Wiele osób uzna, że w ich terenie nie jest to możliwe, ale zapewniam, że jest to możliwe częściej niż nam się wydaje. Taka ścieżka będzie też przyjazna dla rodzin z dziećmi w wózkach, zwiększa się więc nam grupa odbiorców. Dostęp dla osób na wózkach dotyczy nie tylko samej ścieżki, ale również toalet, stołów piknikowych czy tablic informacyjnych. Dużo mówimy o tablicach, warto więc zwrócić uwagę, że w przypadku osób na wózkach liczy się zarówno wygodny podjazd do tablicy, jak i wysokość, na której umieszczony jest tekst.

Osoby niewidome potrzebują ograniczników ścieżki, wyczuwalnych białą laską, dlatego na obrzeżach należy umieszczać krawężniki. Mogą to być oczywiście elementy naturalne, takie jak kłody czy deski. Przy tablicach informacyjnych lub ławkach należy umieścić punkty orientacyjne, np. poprzez zmianę nawierzchni. Na tablicy nie muszą pojawić się napisy w języku Braille’a (coraz mniej niewidomych je czyta). Rozwiązaniem mogą być wypukłe litery lub obrazki, czytelne zarówno dla niewidomych, jak i widzących, a przy okazji bardziej atrakcyjne dla dzieci. Główny opis powinien być skumulowany w jednym miejscu, bez tła, tak aby osoby słabowidzące mogły go zeskanować i przetworzyć na tekst czytany.

Dlaczego?

Od tego powinniśmy zacząć. Od pytania „Dlaczego?”. Dlaczego chcę uczyć o przyrodzie? Jaki mam cel – krótkofalowy i długofalowy? Co ma pozostać w głowach uczestników moich lekcji, spacerów, odbiorców tworzonej przeze mnie ścieżki? W jaki sposób moja praca ma przyczynić się do zmiany zachowania czy postaw?

„Wyobraź sobie, że pewnego ranka budzisz się w rzeczywistości, gdzie dzieci w przedszkolu spędzają większość czasu na świeżym powietrzu, bawiąc się naturalnymi zabawkami, sadząc rośliny czy opiekując się zwierzętami. Edukacja w szkołach państwowych odbywa się na tonie przyrody, wśród dorosłych mentorów, gdzie dzieci zdobywają wiedzę poprzez zabawę i praktykę. Wyobraź sobie teraz dorosłego, który od najmłodszych lat był prowadzony drogą w zgodzie z naturą. Gdzie towarzyszyło mu poszanowanie oraz troska o to, co istnieje, rośnie, oddycha. Ja widzę zieloną, czystą planetę, w której wspólnie żyjemy w pełnej harmonii i zgodzie. To jest wizja świata, o której nie musisz marzyć, ponieważ jest na wyciągnięcie ręki. Zaczynij po prostu działać”.⁴

Anna Komorowska – architektka krajobrazu, współzałożycielka pracowni k., propagatorka naturalnych placów zabaw, autorka 4 książek, m.in. „Ścieżka bosych stóp. Trzy drogi do naturalnych placów zabaw”, wydawczyni i podkasterka. Mama Franka i Antka.

pracownia k.
pracowniak.pl
nieplaczabaw.pl

Zdjęcia Autorki

⁴ Anna Jodełka 2020. *Leśne warsztaty. Poradnik dla nauczycieli, edukatorów i rodziców*. Wyd. pracownia k., Kraków.

Z placu zabaw do lasu

Anna Komorowska
pracownia K.

*Jeśli mamy uratować ochronę środowiska i samo środowisko,
musimy uchronić nasz gatunek wskaźnikowy zagrożony wyginięciem:
dziecko na łonie natury.*

Richard Louv „Ostatnie dziecko lasu”

Chcemy zapewnić naszym dzieciom wszechstronny rozwój i dobry start. Wybieramy więc najlepsze przedszkole i dodatkowe zajęcia. Chcemy je wychować na wrażliwych i empatycznych ludzi, dbających o środowisko i innych. Rozmawiamy i wyjaśniamy, dajemy przykład. Wiemy też jak ważny jest ruch na świeżym powietrzu i kontakt z naturą. Chodzimy więc na spacer. W miarę możliwości codziennie.

Teraz też udamy się na spacer. Przyjrzymy się miejscom, które wybieramy jako rodzice i zastanowimy się na ile spełniają nasze oczekiwania. Być może znajdziemy przestrzenie, które nie tylko zaspokoją potrzebę ruchu i kontaktu z naturą, ale również wszystkie pozostałe, wymienione przed chwilą.

Plac zabaw

Na początek wybieramy rozwiązanie najprostsze – osiedlowy plac zabaw. Ruch jest, świeże powietrze (powiedzmy) też. Kontakt z naturą? Z tym już jest różnie. Coraz częściej naturalne nawierzchnie zastępowane są syntetykami (choć norma bezpieczeństwa dopuszcza w takich sytuacjach piasek, żwir, korę czy zrębki drewna). Wszelka roślinność znika (lub nie pojawia się nawet w projekcie, a tym bardziej w rzeczywistości). Nie uwzględnia się trawników (bo szkoda miejsca), które idealnie spisatyby się jako wielofunkcyjne przestrzenie do zabaw ruchowych, budowania baz, piknikowania czy prowadzenia warsztatów.

Ale przecież plac zabaw ma inne zalety – pozwala na kontakt z rówieśnikami i poznawanie zasad życia społecznego. Czy rzeczywiście? Przepychanki w kolejce na zjeżdżalnię lub czekanie aż zwolni się huśtawka faktycznie pokazują pewne trudne aspekty związane ze współżyciem z innymi, ale czy uczą współpracy? Jedyne miejsce, w którym dzieci mogą spróbować swoich sił w dogadaniu się z innymi to piaskownica. I dopóki rodzice nie interweniują (a robią to zdecydowanie zbyt często i za szybko) jest szansa, że dziecko spróbuje rozwiązać konflikt czy ustalić podział prac. Piaskownica to też jedyne miejsce, w którym realizuje się inne formy zabawy niż tylko ruchowe. Rozwijają motorykę mniejszą, umiejętności konstrukcyjne czy wyobraźnię (czy to nie magia, gdy kupa piachu zamienia się w zamek lub miasto?). Wszystkie inne urządzenia służą do zabaw ruchowych. I jak wspomnieliśmy na początku – to jest ważne i potrzebne, ale nie zapewnia wszechstronnego rozwoju. A mogłoby.

Co więc możemy począć z tym zwykłym, standardowym placem zabaw? Możemy go porzucić i pójść

dalej (zaraz to zrobimy), ale też możemy spróbować go trochę „zhakować”. Kilka pomysłów na to, jak uzupełnić tradycyjny plac zabaw, aby zapewniał dzieciom nie tylko ruch, ale również inne formy zabawy oraz kontakt z naturą:

Ogrodzenie wprowadza się często dla poczucia bezpieczeństwa i wygody rodziców. I jest to zrozumiałe. Nie musi to być jednak metalowa klatka. Może być wykonane z drewna, może być zintegrowane z tablicami do rysowania czy ściankami manipulacyjnymi. Może być też wykonane z żywopłotu, obsadzone pnączem lub wikliną. Przykładem może być plac zabaw w Czeskim Cieszynie (fot. 1), którego ogrodzenie zostało obsadzone wierzbą tworzącą gęsty, zielony płot, miejscami przechodzący w tunel.

Roślinność na placu zabaw może przyjmować przeróżne formy. Najbardziej cenne są drzewa, które dają cień, pod którymi można usiąść lub, jeszcze lepiej, na które można się wspiąć. Krzewy i trawy mogą rozgraniczyć poszczególne strefy placu zabaw. W ten sposób można też wydzielić mniejsze przestrzenie, w których dzieci (i dorośli też) będą mogły się wyciszyć lub pobawić w mniejszym gronie. Byliny, zioła, rośliny jednoroczne wprowadzają na plac zabaw kolor, zapach, smak. Zachęcą motyle i ptaki. Jest też wiele roślin, które mogą dostarczyć dzieciom materiału do zabawy – jarzębina, żołądzie, kasztany, szyszki, duże liście to gotowe „produkty” do kuchni.

Kuchnia „błotna”, domki, ścianki, stoliki – to wszystko może służyć do zabaw tematycznych, zabaw w role. Dobrze o nich pomyśleć już na etapie projektowania, ale ponieważ nie zajmują dużo miejsca i nie potrzebują nawierzchni amortyzującej można je dodać również na istniejących placach zabaw.

Ławki na placach zabaw ustawione są przeważnie wzdłuż ogrodzenia, tuż przy koszach na śmieci. Wystarczy dodać kilka ławek lub zmienić ich układ (np. w kształcie litery L lub C), aby zachęcić rodziców do integracji. Stoliki ułatwiłyby spożywanie posiłków czy odrabianie zadań domowych (kto powiedział, że do tego trzeba zamknąć dzieci w pokojach).

Cień, a raczej jego brak, to jeden z najczęściej wymienianych przez rodziców problemów na placach zabaw. Dlatego tak ważna jest roślinność (choćby w postaci pnączy na pergoli) oraz inne rozwiązania, takie jak słupy z żaglami przeciwsłonecznymi.

Kolor to trudny temat w kontekście placów zabaw. Wiele osób wierzy w mit, że jak coś jest dla dzieci to musi być kolorowe i że kolory powinny być żywe. Zdecydowanie lepiej sprawdzą się stonowane kolory lub jeden kolor przewodni. Po pierwsze dlatego, że nadmiar i intensywność kolorów powoduje przebodźcowanie (którego i tak nie brakuje w dzisiejszym świecie). Po drugie często dobór kolorystyczny pozostawia wiele do życzenia pod względem estetyki (choć oczywiście zdarzają się wyjątki). Po trzecie urządzenia na placu zabaw powinny stanowić tło do zabawy dzieci, bo to ona jest najważniejsza, a nie zwracać uwagę na siebie. Wprowadzenie koloru lub, przeciwnie, uspokojenie kolorystyki to bardzo proste i szybki sposób na poprawę wyglądu istniejącego placu zabaw.

Nawierzchnie na placach zabaw możemy podzielić na amortyzujące i resztę. Przy czym ta reszta to przeważnie trawnik lub to, co po nim zostało. Tak to przeważnie wygląda. Na placach zabaw zdecydowanie brakuje ścieżek, które ułatwiłyby poruszanie się osobom na i z wózkami. Ale możemy też pomyśleć o drewnianym podeście, na którym mogą raczkować najmłodsze dzieci lub na którym można przysiąść i zrobić piknik, gdy na trawniku jest zbyt zimno. To również minipumptrack dla dzieci jeżdżących na rowerkach-biegówkach czy hulajnogach. A może „ścieżka bosych stóp” do doświadczania różnych faktur?

Luźne elementy mogą być wprowadzone nawet na publicznym placu zabaw (choć zdecydowanie łatwiej w ogrodzie przedszkolnym czy innej zamkniętej przestrzeni). Może to być skrzynia na zabawki do piasku (z bezpiecznym zamknięciem!), deski czy plastry drewna do układania w tor przeszkód. Czy wspomniane wcześniej szyszki i kasztany do zabawy w gotowanie.

Naturalny plac zabaw

A jeśli budujemy nowy plac zabaw? Może zamiast zastanawiać się co z nim potem zrobić od razu ustawimy poprzeczkę wyżej?

Naturalne place zabaw to koncepcja, która spotyka się z coraz większym zainteresowaniem. Nie istnieje definicja tego typu przestrzeni, więc spektrum możliwości jest naprawdę szerokie. Naturalny plac zabaw może przypominać tradycyjny, ale uzupełniony o roślinność i kilka naturalnych elementów, takich jak kłody do balansowania czy tor przeszkód z pieńków (fot. 2-3). Na drugim biegunie są NERy (do których zaraz dojdziemy), które są po prostu kawałkiem naturalnej przestrzeni oddanej dzieciom do zabawy (fot 4). A pomiędzy wszystkie możliwe kombinacje.

Jaką przewagę mają naturalne place zabaw nad tradycyjnymi? Tak samo zapewniają ruch na świeżym powietrzu (choć przez ilość roślinności zapewne trochę świeższym). Zapewniają kontakt z naturą. Ale też stawiają przed dziećmi o wiele więcej wyzwań. Zarówno w zakresie zabaw ruchowych (przejście po kłodzie jest trudniejsze niż przejście po równoważni z prostej kantówki), jak i zabaw społecznych (o wiele częściej konieczna jest współpraca, np. do przeniesienia konara, z którego ma powstać huśtawka-ważka). Naturalny plac zabaw dostarcza (naturalnie, bez dodatkowych „pomocy” czy sprzętów) okazji do ćwiczenia motoryki mniejszej, używania wszystkich zmysłów, do współpracy, rozwijania wyobraźni, poprawy sprawności fizycznej. A dodatkowo – to miejsce, które ciągle się zmienia. Inaczej wygląda wiosną, inaczej jesienią. A jeszcze inaczej po paru latach, gdy rośliny się rozrastają. Brak lub ograniczenie liczby gotowych urządzeń sprawia, że dzieci same muszą decydować o tym, jak i czym się bawią. Same muszą i mogą (!) organizować sobie czas i przestrzeń. A to podwaliny pod takie umiejętności, jak zarządzanie sobą w czasie czy zarządzanie zespołem.

Oczywiście to wszystko znajdziemy również w lesie, ale plusem naturalnych placów zabaw jest to, że są blisko. Można je urządzić nawet w centrum dużego miasta, więc pozostają w zasięgu codziennego spaceru.

Co więc może znaleźć się na takim naturalnym placu zabaw? To tylko kilka przykładów:

Rośliny – to dość oczywiste, ale trudno o nich nie wspomnieć. Zarówno jako ogrodzenie, tło, zacieniacz, oczyszczacz powietrza i dostawca tlenu. Jako magazyn „produktów” do zabawy – wspomnianych wcześniej kasztanów, żołądź, szyszek. Ale pamiętajmy też o roślinach „patykogennych”, czyli takich, które co roku mogą być ścinane, a gałęzie przekazywane dzieciom do zabawy – wierzba, leszczyna, dereń, bambusy, trawy (np. miskant olbrzymi).

Pagórek – tradycyjne place zabaw są placami. A każde zróżnicowanie terenu – pagórek, wgłębienie, spadek – będzie stanowić dla dzieci atrakcję i wyzwanie.

Fot. 1. Ogrodzenie z wierzby w Czeskim Cieszynie

Kłody, pieńki i większe kamienie jako tor przeszkód, ale też miejsce do siedzenia.

Wiklina pod każdą postacią – żywa i sucha, jako szałas, tunel, płotek, labirynt, altana.

Woda pod każdą postacią – drewniany, metalowy lub kamienny tor wodny z zapadkami, śluzami, młynami wodnymi, śrubami Archimedesesa, meandrami i wodospadami. Ale też mgiełka w upalne dni, poidłko, kran do umycia rąk czy fontanna.

Kuchnia „błotna” – jeżeli ta nazwa kogoś odstrasza, proponuję użyć sformułowania „laboratorium”. Bo właśnie o to chodzi – o eksperymentowanie, testowanie, próbowanie, przelewanie, przesypanie, ważenie i mieszanie. To miejsce do zabawy w gotowanie, choć nie tylko.

Ścieżka edukacyjna lub gra terenowa – to idealne miejsce do tego, aby połączyć zabawę z edukacją. Tor do skoków w dal, który pozwala porównać się z leśnymi zwierzętami. Tunele i norki pokazujące, jak żyją zwierzęta pod ziemią. Słupy do wspinania z „ulem” na szczycie pozwalające się poczuć niedźwiedziem w trakcie wyprawy po miód. Gniazda z „jajami” ptaków. A może dinozaurów? Temat przewodni placu zabaw może być dowolny i przedstawiać wiedzę z bardzo różnych zakresów.

Skoro już jesteśmy przy temacie przewodnim... Jednym z głównych błędów placów zabaw jest to, że są powtarzalne, a przez to nudne. Każdy plac zabaw może mieć inny temat przewodni, zapewniać inne atrakcje, a przy okazji uczyć o różnych zagadnieniach. Kilka przykładów placów zabaw zaprojektowanych przez pracownię k., które w założeniu miały bawić i uczyć:

- GEOogród zabaw w GEOsferze w Jaworznie¹
- Kałuża przy Mazurskim Centrum Bioróżnorodności i Edukacji Przyrodniczej w Urwitalcie (fot. 5)²
- Karkonoski Plac Zabaw przy siedzibie Karkonoskiego Parku Narodowego w Jeleniej Górze (fot. 6)³
- Leśny plac zabaw przy Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Warszawie⁴
- Ogród dydaktyczny „Zostań pszczołą/ zostań pszczelarzem” w Sądeckim Bartniku w Stróżach⁵
- Dzika Radość w Nadleśnictwie Dynów w Dąbrówce⁶

Naturerfahrungsraum

Nie kończymy jednak naszego spaceru. Pójdźmy o krok dalej. Skoro dzieci świetnie bawią się na pagórkach, kłodach i gładkach, wykorzystując materiał roślinny czy naturalne nawierzchnie to po co w ogóle projektować? Czy nie można oddać im kawałka naturalnej przestrzeni? Ewentualnie trochę go uprzętnąć, usunąć potencjalne niebezpieczeństwa, może ogrodzić i opisać? Tak właśnie powstają NERY, czyli Naturerfahrungsraum, co w dosłownym tłumaczeniu oznacza „Przestrzeń Doświadczenia Natury”. Koncepcja narodziła się w Niemczech, a w ostatnich latach jest coraz mocniej promowana, m.in. na Międzynarodowej Wystawie Ogrodów (IGA) w Berlinie w 2017 roku.

Ale skoro już doszliśmy do tego, że przestrzeni dla dzieci nie trzeba projektować, to po co się tym zajmować, po co nadawać nazwę, ogradzać, opisywać? Podobnie, jak w przypadku naturalnych placów zabaw – NERY mogą powstawać w centrach miast. I takie jest główne założenie. Powinna to być spora przestrzeń, na tyle duża, aby można było się w niej faktycznie zaszyć, z dala od hałasu miasta. Ale jednocześnie tak zlokalizowana, aby mogła być celem codziennych (a nie wyjątkowych, weekendowych czy wakacyjnych) wypadów. Mogą też z niej korzystać przedszkola, które nie mają swojego ogródka.

¹ <https://pracowniak.pl/geoogrod-zabaw>

² <https://pracowniak.pl/kaluza-w-urwitalcie>

³ <https://pracowniak.pl/karkonoski-plac-zabaw>

⁴ <https://pracowniak.pl/lesny-plac-zabaw>

⁵ <https://pracowniak.pl/ogrod-dydaktyczny-w-strozach>

⁶ <https://pracowniak.pl/dzika-radosc>

Fot. 2. Naturalny plac zabaw w Berlinie

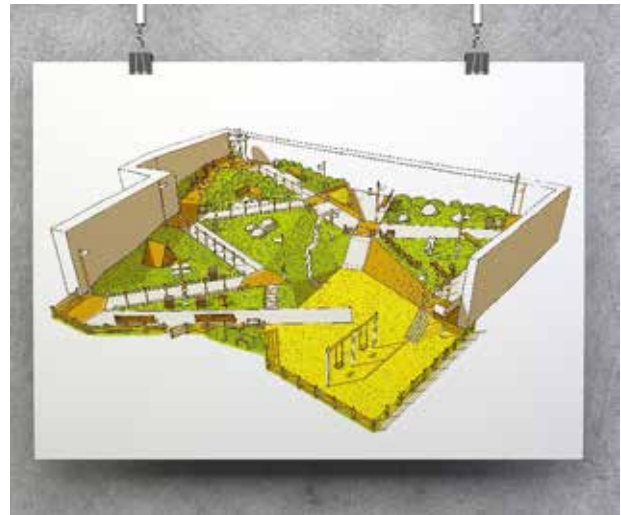
Fot.3. Naturalny plac zabaw w Berlinie

Fot. 4. Naturerfahrungsraum w Berlinie

Fot. 5. Kałuża przy Mazurskim Centrum Bioróżnorodności i Edukacji Przyrodniczej w Urwitałcie, proj. pracownia k

Fot. 6. Karkonoski Plac Zabaw przy siedzibie Karkonoskiego Parku Narodowego w Jeleniej Górze, proj. pracownia k

Nieplac zabaw

Już dwa razy pojawiło się to pytanie – skoro wiemy, że dzieci korzystają na kontakcie z naturą i czym mniej urządzonej przestrzeni tym lepiej – dlaczego po prostu nie weźmiemy ich na spacer do lasu. I tak, powiedzmy to wreszcie – tak byłoby najlepiej. Żaden architekt krajobrazu nie da dziecku tyle, ile może dać sama natura. Po drodze mamy jednak kilka przeszkód (ale i rozwiązań):

Po pierwsze – zmienia się nasz stosunek do przyrody. Coraz mniej czasu spędzamy na łonie natury, coraz bardziej staje nam się obca, a przez to coraz bardziej zaczynamy się jej obawiać, w związku z tym coraz rzadziej ją odwiedzamy. I tak koło się zamyka. Czasami więc naturalny plac zabaw czy NER może stać się takim miejscem, w którym rodziny (zarówno dzieci, jak i dorośli) na nowo oswoją się z przyrodą, odkryją jej bogactwo i zapragną czegoś więcej. Lasu właśnie.

Po drugie – najlepsza szkoła (czasem na drugim końcu miasta) i dodatkowe zajęcia, o których wspominaliśmy na początku wymagają czasu. Widząc tyle możliwości „rozwoju” dzieci boimy się coś przegapić. Boimy się, że zostaną w tyle. Wysyłamy je więc na kolejne warsztaty i zaczyna brakować czasu na leśne wyprawy. Dlatego tak istotne jest uświadamianie rodzicom jak ważny dla rozwoju dzieci jest kontakt z naturą, jak wiele mogą się nauczyć podczas przebywania w lesie (nie tylko o przyrodzie, ale również o matematyce, fizyce, chemii, a przede wszystkim o sobie samym i innych ludziach). W tym kierunku działa wiele organizacji, takich jak Dzieci w Naturę⁷ czy Pracownia Edukacji Żywej⁸.

Po trzecie – nie każdy ma łatwy dostęp do lasu. Czasami jest to wyprawa wymagająca skorzystania z komunikacji publicznej lub z samochodu. Rozwiązaniem (które powinno iść równoległe z pozostałymi podanymi w tym akapicie) jest lobbowanie w miastach, aby pieniądze na zieleni przeznaczano nie tylko na remonty i zakładanie nowych parków, ale również na wykup lasów i zalesianie nowych terenów. Jednocześnie warto uświadamiać rodzicom, że nie muszą czekać, aż powstanie nowy park czy miasto zbuduje naturalny plac zabaw. Naturę można odkrywać również na nieużytkach, na skrawkach lasu między osiedlami, na łąkach i polach. Każda przestrzeń może stać się takim „nieplacem” zabaw, jeśli tylko pozwolimy na to dzieciom. Czasami można coś od siebie dodać (np. zbudować szałas), a czasami okazuje się, że wszystko czego potrzebują dzieci już tam jest. Wystarczy się rozejrzeć.

⁷ <https://facebook.com/DzieciwNature>

⁸ <http://pez.org.pl>

Fot. 7. Wodny plac zabaw w Amsterdamie

Fot. 8. Wodny plac zabaw w Amsterdamie

Inne alternatywy

Naturalny plac zabaw czy Naturerfahrungsraum to tylko dwa przykłady alternatyw dla tradycyjnych placów zabaw. Myśląc o dobrej przestrzeni dla dzieci warto zapoznać się również z innymi obiektami, takimi jak przygodowe place zabaw, wodne place zabaw (fot. 7-8), Motorikparks, Ogrody Społeczne, instalacje artystyczne, place zabaw ze zwierzętami, tymczasowe place zabaw. Po inspirację warto sięgnąć również do historii – do Aldo van Eycka w Amsterdamie czy naszych polskich Ogrodów Jordanowskich. Szczególnie godne uwagi są lata 60-te, kiedy Ogrody Jordanowskie przeżywały swój renesans, rozszerzając swoją ofertę o elementy Robinsonowych Placów Zabaw, podpatrzonych w Szwajcarii, a także o liczne zajęcia pozalekcyjne, stając się poniekąd domami kultury. Więcej o alternatywach do współczesnych placów zabaw znaleźć można w książce „Jeśli nie plac zabaw, to co?” (zobacz spis poniżej).

Kończymy nasz spacer po placach i nieplacach zabaw. Zachęcam do jak najczęstszych spacerów po lesie, do szukania i tworzenia własnych nieplaców zabaw, ale też do zastanowienia się, jak każdy z nas, z miejsca, w którym jest, może przyczynić się do powstawania takich przestrzeni jak naturalne place zabaw.

Polecana literatura

- Scott D. Sampson „Kalosze pełne kijanek”, wyd. Vivante, Białystok 2016
Richard Louv „Ostatnie dziecko lasu”, wyd. Relacja, Warszawa 2014
Richard Louv „Witamina N”, wyd. Mamanian, Warszawa 2016
Jo Schofield, Fiona Danks „Przyrodniczy plac zabaw”, wyd. Klub Dla Ciebie, Warszawa 2008
(lub seria „W co się bawić” tych samych autorek)
Anna Komorowska „Ścieżka bosych stóp”, wyd. pracownia k., Kraków 2017
Anna Komorowska „Jeśli nie plac zabaw, to co?”, wyd. pracownia k., Kraków 2020

Anna Komorowska – architektka krajobrazu, współzałożycielka pracowni k., propagatorka naturalnych placów zabaw, autorka 4 książek, m.in. “Ścieżka bosych stóp. Trzy drogi do naturalnych placów zabaw”, wydawczyni i podkasterka. Mama Franka i Antka.
pracownia k., pracowniak.pl, nieplaczabaw.pl

Zdjęcia Autorki

Leśne przedszkola i szkoły

Dorota Zaniewska

Polski Instytut Przedszkoli Leśnych

Leśne przedszkole, co to właściwie jest?

Przedszkole leśne to placówka opiekuńczo-wychowawcza, w której zajęcia są prowadzone przez cały rok szkolny, a kształcenie odbywa się głównie na zewnątrz, poza obiektem. Obiekty służą tylko do okazjonalnego, czasowo ograniczonego pobytu. Infrastruktura przedszkola leśnego nie może być budynkiem. Przedszkola leśne spełniają wymagania stawiane przedszkolom w rozumieniu polskiego prawa oświatowego w zakresie kwalifikacji kadry, prowadzenia dokumentacji pracy oraz realizacji podstawy programowej wychowania przedszkolnego i rocznego przygotowania przedszkolnego.

Swobodny ruch i spontaniczna zabawa są kluczowe w rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym. Dzieci uczą się przez doświadczenie, a kontakt z naturą sprawia, że rozwijają zdolności logicznego myślenia, przewidywania konsekwencji i planowania. To umiejętności, z których będą korzystać przez resztę życia.

Celem przedszkoli leśnych jest kształtowanie postawy przyjaznej wobec środowiska naturalnego i przyrody. Kontakt z przyrodą ma decydujące znaczenie dla rozwoju człowieka, szczególnie w najmłodszym wieku, kiedy kształtują się postawy i wyrabiane są podstawowe nawyki względem otaczającego środowiska.

Celem przedszkoli leśnych jest również przeciwdziałanie i zapobieganie negatywnym skutkom „syndromu deficytu natury”. W ostatnich latach notuje się gwałtowny wzrost nieprawidłowości i chorób psychicznych u dzieci. W bliskości z przyrodą dzieci są swobodne, radosne i szczęśliwe, nie potrzebują elektronicznych gadżetów i nigdy się nie nudzą. Natura stanowi idealne środowisko do harmonijnego rozwoju dzieci, zarówno w sferze fizycznej, emocjonalnej, społecznej, jak i poznawczej, m.in. poprzez dostarczenie odpowiedniej ilości bodźców sensorycznych.

„Syndrom deficytu natury” naprawdę istnieje!

Termin ten spopularyzował amerykański dziennikarz i pisarz Richard Louv w swojej książce „Ostatnie dziecko lasu”. Liczne badania wykazały psychiczne i fizyczne korzyści płynące ze spędzania czasu na łonie natury. Badacze wielokrotnie analizowali choroby somatyczne, jak i zaburzenia rozwojowe i emocjonalne dzieci, m.in. deficyty uwagi, hiperaktywność, niezgrabność ruchową, otyłość, nieprawidłowości integracji sensorycznej, niski poziom kompetencji społecznych i komunikacyjnych, agresję, depresję oraz nerwice dowodząc, że podłoże tych zaburzeń tkwi w braku bezpośredniego kontaktu z naturą. Ale dopiero pandemia koronawirusa w 2020 roku uświadomiła wszystkim dobitnie, jak ważne jest spędzanie czasu na świeżym powietrzu!

Dane dotyczące stanu zdrowia polskich dzieci są zatrważające. Tylko co piąte dziecko w naszym kraju spełnia kryteria Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) dotyczące codziennej aktywności fizycznej. Aktywność fizyczna jest jednym z najsilniejszych bodźców modelujących neuroplastyczność mózgu. Zmniejszenie ilości ruchu w ostatnich latach może wiązać się ze zwiększonym występowaniem depresji wśród dzieci, a w przyszłości psychoz. W trakcie aktywności fizycznej pobudzeniu ulega ponad 80% kory mózgowej. Przez kilka milionów lat naszej historii, aktywność fizyczna zapewniała nam zdrowie, kondycję, odporność oraz pobudzała rozwój mózgu, a rosnąca energochłonność mózgu wymuszała coraz większą aktywność. Niemal wszystkie rodzaje plastyczności mózgu, np. zmiany siły połączeń między neuronami czy powstawanie nowych neuronów, są silnie pobudzane poprzez aktywność fizyczną.

Przebywanie w naturze zapewnia również optymalną stymulację zmysłów i wspiera integrację sensoryczną. W przyrodzie dzieci mogą doświadczać wszystkimi zmysłami. W lesie są bardziej wyciszone, skupione, bo nie ma tylu bodźców, które generowałyby napięcia. Dzięki przyrodzie dzieci nie są przestymulowane, a ich układ nerwowy ciągle się rozwija.

Badania naukowe potwierdzają, że kontakt dzieci z dziką przyrodą poprawia ich samopoczucie, motywację i pewność siebie oraz pomaga im w nawiązywaniu relacji. U dzieci regularnie przebywających w naturze wzrasta też kreatywność i poczucie sprawczości. Dzieci chętniej i efektywniej się uczą. Natura pobudza wrażliwość oraz zapewnia pole do nieskończonych możliwości zabawy, pomimo, że w tej przestrzeni brak jest tradycyjnych zabawek.

Czy w Polsce są przedszkola leśne?

Polski Instytut Przedszkoli Leśnych (PIPL)¹ od 2016 roku prowadzi monitoring leśnych inicjatyw edukacyjnych na terenie kraju, prezentując je w Internecie na mapie „Leśne przedszkola w Polsce” (<https://lesneprzedszkola.pl/mapa>).

Historia leśnych przedszkoli w Polsce zaczęła się w 2015 roku. Pierwszym, całkowicie bezbudynkowym przedszkolem działającym przez cały rok, było Leśne Przedszkole „Puszczyk” w Białymstoku. W tym samym czasie powstały też dwa leśne przedszkola w Warszawie: „Leśna Grupa” i „Leśna Droga”. W 2016 roku powstały kolejne, m.in. kielecka „Dziupła”, gdyński „Wilczek”, czy nieistniejący już, warszawski „Podkrzaczek”, „Widnokrąg” w Michałowie oraz „Włóczykij” w Ostrołęce. Od 2018 roku w Łubnianach pod Opolem działa przedszkole leśne „Bajkowy Las”, które ewoluowało z organizowanych od 2014 roku, pod tą samą nazwą, outdoorowych zajęć dla dzieci, prowadzonych przez Fundację „Bajkowy Las”. We wrześniu 2020 roku, w Rogoźniku (gm. Bobrowniki), rozpoczęło działalność Leśne Przedszkole „Mysikrólik”, utworzone przez Fundację Czas na Las. Niestety jest to jedyne, jak dotąd, leśne przedszkole w województwie śląskim.

¹ W 2016 roku rozpoczął działalność Polski Instytut Przedszkoli Leśnych (<https://lesneprzedszkola.pl>), który wypracował standardy i rekomendacje, a także opracował koncepcję pedagogiczną polskich przedszkoli leśnych, współpracując w tym zakresie z uczelniami wyższymi oraz wspiera powstawanie nowych przedszkoli leśnych w Polsce. Instytut powstał z inicjatywy Fundacji trzy czte ry! z Białegostoku, a od 2019 roku jest członkiem Forest Kindergarten International Federation oraz inicjatywy Forest Kindergartens for the Future. Dotychczas działania Instytutu objęły ponad 2000 osób. Średnio co 2 tygodnie kadra Instytutu prowadzi szkolenia z zakładania i funkcjonowania przedszkoli leśnych, szkolenia nauczycieli, organizuje wizyty studyjne w przedszkolach leśnych oraz warsztaty terenowe. Ponadto Instytut średnio co 3 tygodnie organizuje lub współorganizuje wydarzenia w całej Polsce mające na celu popularyzowanie idei przedszkoli leśnych w naszym kraju. Instytut działa na rzecz przedszkolnej edukacji leśnej w Polsce, aby w efekcie doprowadzić do uzyskania przez leśne przedszkola prawnego statusu przedszkoli. Na chwilę obecną w Polsce działa 45 przedszkoli leśnych, najwięcej w Trójmieście, Poznaniu i Warszawie, a ich liczba stale rośnie.

Warto wspomnieć również o placówkach, które nie są leśnymi przedszkolami, ale w swojej działalności mocno akcentują kontakt z naturą i czas spędzany na zewnątrz. W Mikołowie działa Naturalna Szkoła i Przedszkole „Bukowy Dom”, prowadzone przez Fundację Dom Rozwoju. W Koszarawie k. Żywca działa „Szkoła Bosych Stóp™”, będąca leśnym projektem edukacyjno-socjalizacyjnym dla dzieci w wieku 5-10 lat. W Bielsku-Białej natomiast jest to Przedszkole Bliskościowe „Mindful Kids”.

We wrześniu 2018 roku wystartowała też pierwsza leśna szkoła podstawowa w Polsce – Leśna Szkoła „Puszczyc” w Białymstoku. Pomimo swojego terenowego charakteru, szkoła działa w ramach polskiego systemu edukacji jako niepubliczna szkoła podstawowa na prawach szkoły publicznej. W szkole „Puszczyc” nie ma ocen, ani ścisłego podziału na przedmioty, a podstawa programowa realizowana jest w oparciu o spersonalizowane plany przygotowywane dla każdego ucznia. Zajęcia odbywają się głównie na zewnątrz, podczas wypraw do lasu lub na terenie bazy terenowej szkoły. Do dyspozycji uczniów i nauczycieli pozostają również nowoczesne, doskonale wyposażone w pomoce naukowe i sprzęt informatyczny pracownie terenowe. W roku szkolnym 2020/2021 naukę w szkole pobiera 36 uczniów w klasach od 1 do 8.

Wcześniej pojawiały się programy letnie lub wprowadzane były elementy metodologii leśnych przedszkoli w placówkach budynkowych – przykładem tego jest działalność Fundacji Q’Naturze z Krakowa (<https://qnaturze.wordpress.com>) lub Montesorianańskie Szkoły Górskie (<https://szkolamontessori.com.pl/sp-koszarawa-bystra-i-krzyzowki>), a wśród nich 5 działających w województwie śląskim, tj. Szkoła Podstawowa w Koszarawie Bystrej i Krzyżówkach, Szkoła Podstawowa w Żywcu-Kolebach, Szkoła Podstawowa w Przyłękowie, Liceum Ogólnokształcące w Koszarawie, Liceum Cogito w Żywcu.

Wydawać by się mogło, że leśne przedszkola już na dobre wpisały się w polski krajobraz. Powstają kolejne inicjatywy w całym kraju. Zapotrzebowanie na tego typu placówki jest bardzo duże, szczególnie w dużych miastach. Tam o każde miejsce w takim przedszkolu walczy od kilkunastu do kilkudziesięciu dzieci, a zapisy odbywają się nawet wraz z narodzinami dziecka! Coraz więcej rodziców dostrzega problem braku ruchu u swoich dzieci. Czasem dochodzi do tego wspomnienie własnego dzieciństwa, a coraz częściej również wiedza fachowa i zauważalne zaburzenia w rozwoju dzieci.

Wielu nauczycieli, rodziców i pasjonatów planuje lub przygotowuje się do powołania kolejnych leśnych przedszkoli. Każdego roku ok. 150 osób szkoli się z zakładania leśnych przedszkoli w PIPL, a ponad 200 odbywa wizyty studyjne w przedszkolu „Puszczyc” w Białymstoku.

Dlaczego więc w 40 – milionowej Polsce, po 5 latach od powstania pierwszych przedszkoli leśnych, mamy ich tylko 45? W dużo mniejszych Czechach w przeciągu 2 lat od utworzenia pierwszych leśnych przedszkoli powstało ich 200!

Tym, co odróżnia sytuację w Polsce, jest brak umocowania takiej formy w przepisach prawa polskiego. Co za tym idzie, barierą w powstawaniu nowych przedszkoli leśnych są w głównej mierze problemy formalno-administracyjne, niejasne przepisy, które zależą od interpretacji instytucji kontrolujących oraz brak wsparcia finansowego państwa, które przysługuje tradycyjnym przedszkolom. W konsekwencji, aby móc korzystać z subwencji oświatowych, placówki leśne, chociaż w swojej codziennej działalności nie potrzebują budynków, muszą je posiadać dla celów rejestracji. Wszystko to sprawia, że koszty prowadzenia leśnego przedszkola w Polsce są bardzo wysokie.

Wykaz leśnych placówek edukacyjnych w województwie śląskim:

- Leśne Przedszkole „Mysikrólik” w Rogoźniku
<https://facebook.com/lesneprzedzkolemysikrolik>, <https://fundacjaczasnalas.pl>
- Naturalne Przedszkole i Szkoła „Bukowy Dom” w Mikołowie
<https://bukowydom.edu.pl>, <https://facebook.com/NaturalnaSzkoła>
- Przedszkole Bliskościowe „Mindful Kids” w Bielsku-Białej
<https://facebook.com/mindfulkidsbielsko>
- Szkoła Bosych Stóp™ w Koszarawie
<https://szkolabosychstop.pl>, <https://facebook.com/SzkolaBosychStop>

- Montesoriańskie Szkoły Górskie – Szkoły Fundacji Królowej Św. Jadwigi
<https://szkolamontessori.com.pl>
 - Szkoła Podstawowa w Koszarawie Bystrej i Krzyżówkach
 - Szkoła Podstawowa w Żywcu – Kolebach
 - Szkoła Podstawowa w Przytękowie
 - Liceum Ogólnokształcące w Koszarawie
 - Liceum Cogito w Żywcu

Dlaczego leśne przedszkola?

Rozwój dzieci w przedszkolach leśnych przebiega w pełnej harmonii z przyrodą i jej cyklicznością oraz z własnymi możliwościami. Na drodze edukacji przedszkolnej dzieci rozwijają samodzielność w działaniu i myśleniu, a także kreatywność. Poznawanie przyrody i nauka przebiegają w tzw. procesie „flow”. Dzieci są w kontakcie z samymi sobą, mają możliwości podejmowania wyzwań i ryzyka podczas swobodnego eksplorowania leśnego otoczenia, przez co wzrasta ich zdolność do oceny własnych możliwości. Dzieci darzone są szacunkiem i zaufaniem przez opiekunów i nauczycieli. Dziecko, które w przedszkolu otrzymało empatię, zrozumienie, które mogło swobodnie wyrażać swoją opinię i być asertywnym, z powodzeniem może podjąć naukę w szkole.

Leśne przedszkole to miejsce, gdzie dzieci zdobywają nowe umiejętności i wiedzę w oparciu o poszanowanie otaczającego ich środowiska naturalnego, kulturowego i historycznego. Przedszkole pozwala na całkowite zanurzenie w naturze, co daje rezultat w postaci głębokiego i osobistego kontaktu z naturą, w której dzieci doświadczają wyjątkowej stymulacji i doświadczają naturalnej nauki nieodłącznie wpisanej w ich rozwój. Leśne przedszkola stanowią realną odpowiedź na problemy zdefiniowane jako „syndrom deficytu natury” oraz szansę, aby kolejne pokolenia mogły doświadczyć swobodnego ruchu i spontanicznej zabawy w kluczowym dla rozwoju dziecka czasie.

W obecnej, trudnej sytuacji związanej z pandemią koronawirusa powszechnie dyskutuje się na temat zdrowia i odporności. Coraz więcej mówi się o stanie zdrowia obywateli, a w szczególności dzieci. Nie ma co do tego wątpliwości, że aby umożliwić dzieciom zdrowy rozwój oraz wspierać nabywanie przez nie odporności, która jest kluczowa w tych czasach, należy umożliwić dzieciom jak najdłuższe i najczęstsze przebywanie w naturze, na świeżym powietrzu, poza budynkami. Taki tryb pracy z powodzeniem realizowany jest w leśnych przedszkolach oraz wdrażany w publicznej edukacji w wielu krajach europejskich, takich jak Dania, Wielka Brytania, Niemcy czy Litwa.

Nauka na wolnym powietrzu mogłaby stanowić dobrą praktykę dla przedszkoli i szkół, pomocną we wprowadzaniu dystansu społecznego i zminimalizowaniu ryzyka przenoszenia chorób w ramach pełnego otwierania szkół i przedszkoli oraz wznowienia nauki w trybie stacjonarnym. Leśne przedszkola, oferujące naukę na świeżym powietrzu, są dobrze dostosowane do potrzeb dzieci spędzających cały dzień na zewnątrz, natomiast inne placówki mogą dostosować swoją praktykę tak, aby spędzać jak najwięcej czasu na świeżym powietrzu.

Dorota Zaniewska – koordynator ds. rozwoju i współpracy międzynarodowej w Polskim Instytucie Przedszkoli Leśnych, antropolog kultury, trener edukacji outdoorowej, współzałożycielka Przedszkola Leśnego „Puszczyk” i Leśnej Szkoły „Puszczyk” w Białymstoku, inicjatorka powołania PIPL.

Zazieleniamy Kulturę!

Martyna Ciszewska-Klejnowska i Joanna Tabaka
Fundacja Kulturotwórcza „Grupa W Działaniu”

Świadomość ekologiczna Polaków jest wciąż niewystarczająca. Taka sytuacja znacząco wynika z dość ambiwalentnych postaw i niedoboru wiedzy z zakresu ekologii i ochrony środowiska, a to przekłada się na brak codziennych, indywidualnych działań, które służyłyby Naturze. Pojawia się zatem pytanie, jak dotrzeć do społeczeństwa z tym ekologicznym przekazem? Czy wystarczą media i kampanie społeczne oraz szeroka oferta zajęć edukacyjnych? Nie są to efektywne metody, ponieważ wielu dorosłych Polaków jest już poza systemem edukacji, a przekaz medialny nie do każdego dociera. Należy zatem szukać innych, dodatkowych rozwiązań.

Niewątpliwie miejscami, które mogłyby wesprzeć kształtowanie pozytywnych postaw i pogłębiać wiedzę z zakresu ekologii są instytucje kultury. To lokalne domy kultury, biblioteki i muzea mogą się przysłużyć podniesieniu świadomości ekologicznej lokalnej społeczności. Tym efektywniej, jeśli ich działania wzmocnione zostaną przez samorząd lub realizowane będą we współpracy z innymi instytucjami i organizacjami w regionie.

Jak zatem instytucje kultury mogą wejść na „zieloną ścieżkę” i zacząć dbać o środowisko?

Poprzez obranie dwóch możliwych dróg:

- pierwszej „do - zewnątrz”, czyli np. organizowanie działań informacyjno-edukacyjnych dla odbiorców,
- drugiej „od - wewnątrz”, czyli przyjrzenie się własnej instytucji pod kątem np. produkcji śmieci, zużycia energii, czy poziomu świadomości ekologicznej pracowników.

Ale zaraz, zaraz... Dlaczego instytucje kultury miałyby dokładać sobie pracy?

A to dlatego, że Natura i Kultura mają bardzo sobie po drodze. A odpowiedzialność społeczna za dbanie o środowisko dotyczy nas wszystkich. Jest to kierunek, który obiera coraz więcej zagranicznych i polskich instytucji kultury. Dla nieprzekonanych dodamy jeszcze trzy argumenty:

- oszczędność wydatków (m.in. obniżenie rachunków za media),
- atrakcyjność, czyli „bycie na czasie” z programem,
- możliwość pozyskania środków na działalność z innych, niż dotychczas, źródeł (temat jest aktualny i ważny, więc samorządy tworzą dotacje i organizują konkursy na takie działania).

W tym krótkim tekście chcemy Państwa zainspirować do powyższych działań i zastanowienia się wraz z zespołem, co jest możliwe i co chcieliby Państwo zrobić dla środowiska. Poniżej przedstawimy kilka propozycji, które, mamy nadzieję, pozwolą rozpocząć obranie „zielonej ścieżki”. Niektóre z nich zakładają inwestycję i poniesienie dodatkowych wydatków, jednak przyszłe oszczędności nie będą możliwe bez zaplanowania odpowiedniego budżetu.

Zanim jednak Państwo zastosują wybrane rekomendacje, prosimy wziąć kartkę i zapisać na niej aktualny stan zużycia energii w Państwa instytucji oraz zawiesić go w widocznym dla wszystkich pracowników miejscu. Żeby wiedzieć dokąd się zmierza, trzeba sprawdzić, w jakim punkcie się znajdujemy.

Działania „do – zewnątrz”:

- Edukacja ekologiczna:
 - dla dorosłych, np. warsztaty rękodziela, dziergania na drutach (włóczka ze sprutych swetrów), czy samodzielnego przygotowania kosmetyków i domowych środków czystości, spacery przyrodnicze,
 - dla dzieci i młodzieży, np. zajęcia przyrodnicze, robienie zielników, budowanie domków dla pszczoł i ptaków.
- Wystawy o tematyce przyrodniczej będące częścią infrastruktury budynku (stałym lub zmiennym elementem).
- Publikacje kulturowo-przyrodnicze.
- Akcje o charakterze kulturowo-przyrodniczym – pikniki, spotkania, działania artystyczne.
- Otwarcie instytucji na zielen wokół budynku, zadbanie o nią, np. wolontariackie prace ogrodnicze, wspólne sprzątanie śmieci, wydarzenia plenerowe i edukacja ogrodnicza.

- Kawiarenki naprawcze i warsztaty renowacji, np. mebli, drobnego sprzętu AGD.
- Spotkania mające na celu wymianę lub sprzedaż zbędnych ubrań, sprzętów i książek.
- Zamontowanie stojaków rowerowych i docenianie widzów korzystających z rowerów lub transportu zbiorowego, np. знижки na bilety, eko-nagrody.
- Organizacja spacerów, wycieczek rowerowych oraz promocja przyrodniczych walorów okolicy i ekologicznych rozwiązań w mieście.
- Rezygnacja z „gadżetów promocyjnych” i postawienie na ekologiczne i praktyczne podarunki – publikacje, bezpłatne wejściówki czy знижки na wydarzenia.

Działania „od – wewnątrz”:

- Zorganizowanie spotkania pracowniczego i wspólne zastanowienie się nad możliwymi działaniami proekologicznymi w instytucji. Uzgodnienie 5 punktów do realizacji „do - zewnątrz” i tyle samo „do - wewnątrz” w ciągu najbliższego roku.
- Zużycie energii:
 - zapisywanie zużycia energii, raz na tydzień, o tej samej porze,
 - wymiana żarówek i sprzętów na energooszczędne,
 - zakup przedłużaczy z czasowymi wyłącznikami lub przyciskami do odcięcia całej listwy,
 - zamontowanie fotokomórek w przestrzeniach wspólnych, klatkach schodowych, toaletach,
 - zainwestowanie w zmywarkę i kuchenkę gazową,
 - zakup czajnika na gaz i dużych termosów. Czajnik elektryczny włączany 5 razy dziennie zużywa do 200 kWh rocznie! Termosy pozwolą na dostęp do gorącej wody w każdym momencie.
- Śmieci:
 - wprowadzenie segregacji śmieci,
 - wypisanie wszystkich rodzajów śmieci oraz wspólne zastanowienie się nad zmniejszeniem ich ilości i możliwościami recyklingu,
 - druk obustronny lub kilku stron na jednej kartce, ponowne wykorzystanie jednostronnie zadrukowanych kartek (wymaga miejsca na odkładanie kartek do ponownego wykorzystania),
 - instruktaż pracowników z obsługi drukarki (wielu z nich zwyczajnie nie wie, jak należy drukować dwustronnie lub w mniejszym formacie),
 rezygnacja, bądź ograniczenie promocyjnych materiałów drukowanych.
- Poczęstunek na wydarzeniach. Zamawianie produktów lokalnych, w wielorazowych (szklanych) lub biodegradowalnych pojemnikach. Zachęcanie publiczności do przynoszenia własnych kubków i sztućców, korzystania z wielorazowych, bądź jednorazowych biodegradowalnych, nieużywania słomek.
- Dzielenie się z publicznością własnymi osiągnięciami w działaniach na rzecz środowiska. To nie tylko moc pozytywnej reklamy, ale również walor edukacyjny.
- Wprowadzenie ekologicznych rozwiązań w budynku i oznaczenie ich oraz wyjaśnienie działania i pozytywnych efektów.
- Współpraca z innymi instytucjami, firmami, organizacjami i wspólne wykorzystywanie obiektów, sal, wymiana przedmiotów i sprzętów.
- Współpraca z firmami ekologicznymi, które mogłyby wypożyczać sprzęty i obiekty, promować i edukować ekologicznie.
- Zbieranie deszczówki i wykorzystywanie jej do podlewania roślin w instytucji.
- Szukanie dofinansowania na wdrożenie ekologicznych rozwiązań w instytucji oraz realizację własnego programu w duchu „eko”, wzbogaconego o działania na rzecz naszej Planety.

Powyższe przykłady to tylko niewielki wycinek tego, co mogą Państwo zrobić dla środowiska, ale nawet te niewielkie działania są bardzo ważne! Zmiana zaczyna się od pierwszego kroku, a „kropla drąży skałę”, więc mamy nadzieję, że wskazane przez nas przykłady pomogą Państwu ten pierwszy krok wykonać, a kolejne doprowadzą do celu. Instytucje kultury to idealne miejsca do rozpalania świadomości ekologicznej odbiorców oraz wsparcia ich w odnalezieniu własnego stylu życia przyjaznego Naturze.

Martyna Ciszewska-Klejnowska – architektka krajobrazu, prezeska Fundacji Kulturotwórczej „Grupa W Działaniu”. Stypendystka Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2016, autorka koncepcji BIENNALE NIEUŻYTKÓW. Współpracowała m.in. z Centrum Sztuki Współczesnej w Warszawie, Muzeum Łazienki Królewskiej w Warszawie, Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie, Fundacją Na Miejscu czy Fundacją Stocznia. Realizuje projekty z zakresu edukacji artystycznej, kulturalnej i przestrzennej. Brała udział w wielu projektach dotyczących współtworzenia przestrzeni publicznej, a także pracowała w zespołach odpowiedzialnych za konsultacje społeczne zielonych przestrzeni miejskich.

Joanna Tabaka – specjalizuje się w przełamywaniu barier w dostępie do kultury poprzez edukację pracowników instytucji kultury i przedstawicieli samorządów. Przeprowadziła ponad 100 warsztatów i spotkań z zakresu promocji kultury, rozwoju publiczności i działań proekologicznych dla instytucji kultury w całej Polsce. Jako ekspertka była zapraszana do udziału w ogólnopolskich konferencjach i publikacjach. Studiowała Psychologię na Uniwersytecie Warszawskim oraz Umeå Universitet w Szwecji. Dwukrotnie uzyskała stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Prowadzi dwa blogi na Facebooku: „Widok na Widownię” (od 2015 roku) i „Zielona Instytucja Kultury” (od 2020 roku). Jest autorką publikacji „Kultura naturze, z Syrenką w tle”, o dobrych praktykach proekologicznych w instytucjach kultury.

Fundacja Kulturotwórcza „Grupa W Działaniu” <https://grupawdzialaniu.pl>

Zielona Instytucja Kultury <https://facebook.com/zielonainstytucjakultury>

Ilustracja: Martyna Ciszewska-Klejnowska

OŚRODKI EDUKACJI EKOLOGICZNEJ I ŚCIEŻKI PRZYRODNICZE W BAZACH DANYCH

Agata Kloczkowska, Agnieszka Wrońska
Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska

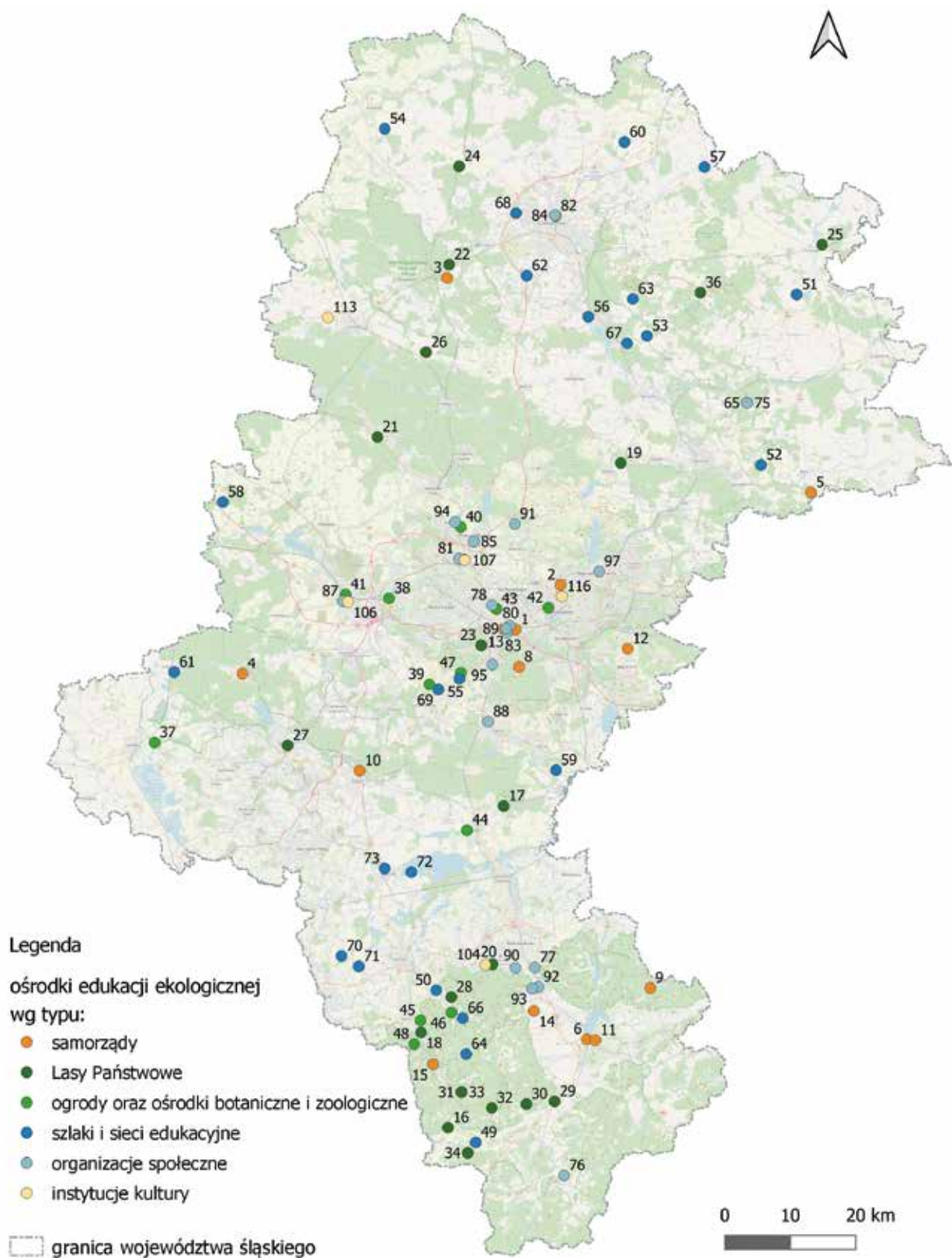
Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska (CDPGŚ) od 2009 roku gromadzi informacje o ośrodkach edukacji ekologicznej i ścieżkach przyrodniczych znajdujących się na terenie województwa śląskiego. Są one regularnie aktualizowane w oparciu o dane publikowane oraz zbierane za pomocą ankiet, a w przypadku ścieżek także inwentaryzacji terenowych. W latach 2011-2015 baza ośrodków i ścieżek rozwijana była w ramach projektu pt. „Ogólnodostępna baza danych bio- i georóżnorodności Województwa Śląskiego – integralna część Otwartego Regionalnego Systemu Informacji Przestrzennej, BIOGEO – SILESIA ORSIP”, zrealizowanego przez Uniwersytet Śląski (lider projektu) i Województwo Śląskie (partner projektu), reprezentowane przez CDPGŚ i Śląskie Centrum Społeczeństwa Informacyjnego. Projekt współfinansowany był ze środków RPO Unii Europejskiej.

Baza ośrodków edukacji ekologicznej liczy obecnie blisko 100 rekordów, zawiera typowe ośrodki edukacji ekologicznej oraz instytucje, organizacje przyrodnicze i inne podmioty (np. gospodarstwa agroturystyczne), które działają wyłącznie na polu edukacji ekologicznej i przyrodniczej, bądź ma ona znaczący udział w ich działalności. Baza zawiera informacje o ich lokalizacji, danych kontaktowych, stronie internetowej, zarządzającym, bazie noclegowej, wyposażeniu ośrodka (pomocach dydaktycznych, obecności sali/wystawy muzealnej, bibliotece), rodzajach i tematach zajęć prowadzonych w ośrodku oraz typie ośrodka. Lokalizację ośrodków edukacji ekologicznej przedstawiono na mapie (ryc. 1).

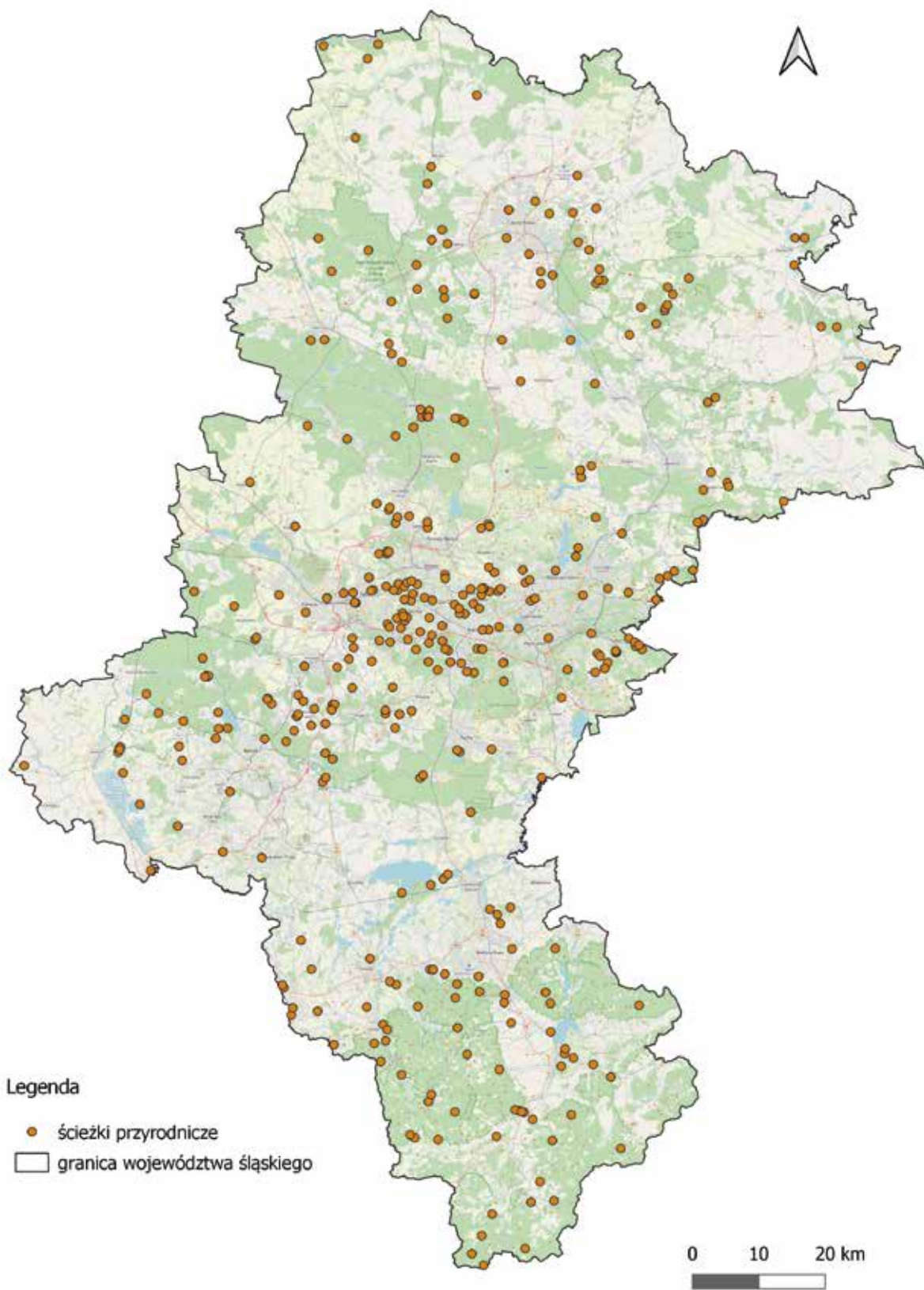
Prowadzona jest również baza instytucji i organizacji, które poza głównym nurtem swojej działalności, prowadzą także edukację ekologiczną. Baza ta liczy obecnie 90 rekordów i ma uproszczoną strukturę (nazwa, gmina, strona internetowa, typ).

Poniżej zamieszczono jedną zbiorczą tabelę (tab. 1), w której umieszczono wszystkie „ośrodki” prowadzące edukację ekologiczno-przyrodniczą (z obu baz), uwzględnione i omówione w niniejszym informatorze wraz z informacją o ich nazwie, gminie, stronie internetowej i typie, tj.:

- samorządy,
- Lasy Państwowe,
- ogrody oraz ośrodki botaniczne i zoologiczne,
- szlaki i sieci edukacyjne,
- organizacje społeczne,
- instytucje kultury,
- placówki doskonalenia nauczycieli,
- instytucje i towarzystwa naukowe,
- uczelnie wyższe.

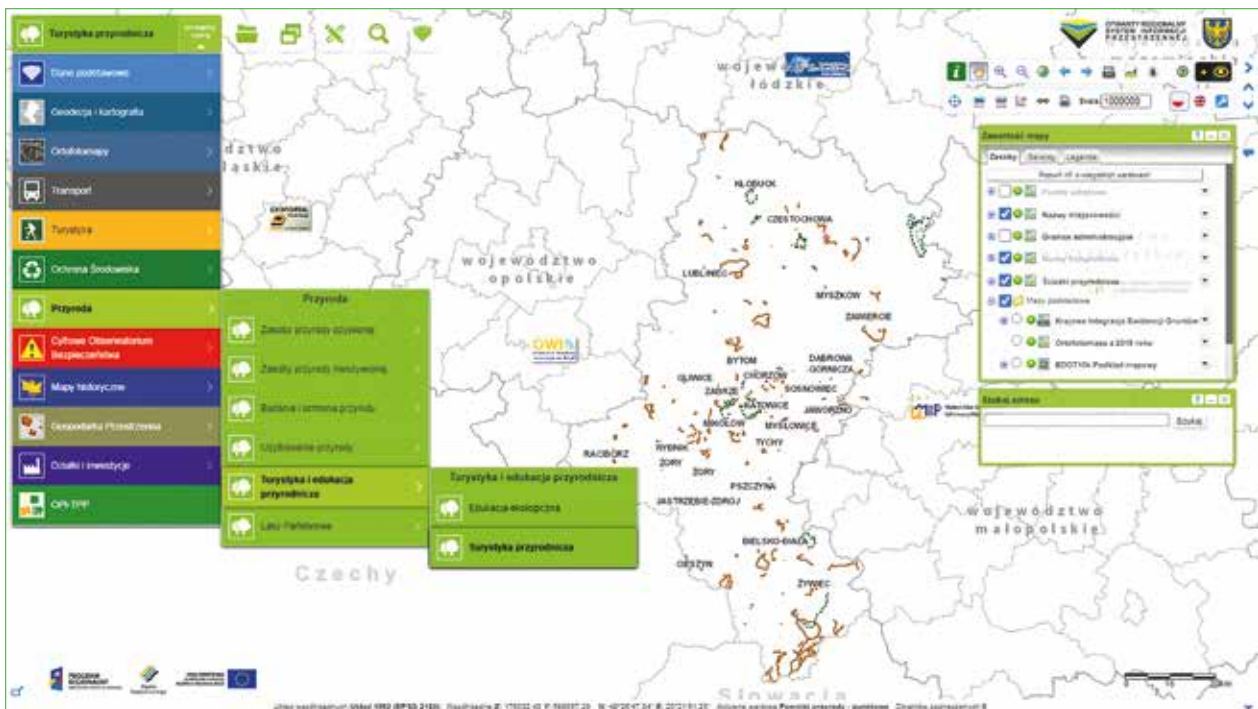
Ryc 1. Ośrodki edukacji ekologicznej w województwie śląskim (rys. A. Wrońska).
 Źródło danych topograficznych: © autorzy OpenStreetMap, OpenStreetMap.org (12.2020)

Ryc. 2. Przyrodnicze ścieżki dydaktyczne w województwie śląskim. (rys. A. Wrońska).
Źródło danych topograficznych: © autorzy OpenStreetMap, OpenStreetMap.org (12.2020)

Baza ścieżek przyrodniczych liczy obecnie 368 rekordów. W przypadku tej bazy gromadzone są informacje na temat: lokalizacji (makroregion wg regionalizacji fizycznogeograficznej Kondrackiego, gmina, miejscowość, opis przebiegu ścieżki, nadleśnictwo i leśnictwo), rodzaju (piesza/rowerowa), typu (faunistyczna, florystyczna, leśna, torfowiskowa, łąkowo-murawowa, nadwodna, geologiczna, przyrodniczo-historyczna, ogólnoprzyrodnicza, inna), twórcy, zarządcy, roku utworzenia, stanu zachowania (z datą informacji), długości, sposobu oznakowania, możliwości zwiedzania z przewodnikiem, dostępności dla osób korzystających z wózków inwalidzkich oraz osób niewidomych, liczby i tematu przystanków, zagadnień omawianych na ścieżce, dodatkowej infrastruktury (ławki ze stolikami, kładka, parking, wieża widokowa, miejsce na ognisko itp.), strony internetowej oraz publikacji (przewodniki, foldery) i dostępności tych publikacji w bibliotece CDPGŚ. Na mapie przedstawiono lokalizację ścieżek przyrodniczych w województwie śląskim (ryc. 2).

Baza ośrodków edukacji ekologicznej i przyrodniczych ścieżek dydaktycznych dostępna jest online w serwisie przyrodniczym „Śląskie. Przyroda!” (<http://przyroda.katowice.pl>). Dane przestrzenne – lokalizacja ośrodków i ścieżek (wraz z przystankami) na podkładach mapowych – dostępne są w Geoportalu Województwa Śląskiego – Otwartym Regionalnym Systemie Informacji Przestrzennej (ORSIP), w Module „Przyroda”, w katalogu „Turystyka i edukacja przyrodnicza” (<http://orsip.pl/uslugi/przyroda>).

Ryc. 3. Ścieżki przyrodnicze w module „Przyroda” w Geoportalu Województwa Śląskiego ORSIP.

Biblioteka fachowa CDPGŚ posiada w swoich zbiorach wydawnictwa poświęcone szeroko rozumianej edukacji ekologiczno-przyrodniczej, w tym przewodniki i foldery po ścieżkach przyrodniczych z terenu województwa śląskiego. Zbiory można przeglądać w czytelni lub wypożyczyć, a w Internecie dostępny jest katalog zbiorów bibliotecznych (<http://biblioteka.cdpgs.katowice.pl>) oraz zbiory cyfrowe (<https://sbc.org.pl>).

Tabela 1. Instytucje, organizacje i inne podmioty prowadzące edukację ekologiczną w województwie śląskim. Kolorem zielonym zaznaczono ośrodki edukacji ekologicznej.

Lp.	Nazwa Ośrodka Edukacji Ekologicznej	Dodatkowe informacje	Gmina	Strona internetowa
1	Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska	Samorząd Województwa Śląskiego	Katowice	http://www.cdpgs.katowice.pl/
2	Ośrodek Edukacyjny ZPKWŚ w Będzinie	Samorząd Województwa Śląskiego, Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego	Będzin	http://www.zpk.com.pl/osrodki-edukacyjne/bedzin
3	Ośrodek Edukacyjny ZPKWŚ w Kalinie	Samorząd Województwa Śląskiego, Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego	Herby	http://www.zpk.com.pl/osrodki-edukacyjne/osrodek-kalina
4	Ośrodek Edukacyjny ZPKWŚ w Rudach	Samorząd Województwa Śląskiego, Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego	Kuźnia Raciborska	http://www.zpk.com.pl/osrodki-edukacyjne/osrodek-rudy
5	Ośrodek Edukacyjno-Naukowy ZPKWŚ w Smoleniu	Samorząd Województwa Śląskiego, Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego	Pilica	http://www.zpk.com.pl/osrodki-edukacyjne/osrodek-smolen
6	Ośrodek Edukacyjny ZPKWŚ w Żywcu	Samorząd Województwa Śląskiego, Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego	Żywiec	http://www.zpk.com.pl/osrodki-edukacyjne/osrodek-zywiec
7	Planetarium i Obserwatorium Astronomiczne im. Mikołaja Kopernika w Chorzowie	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Chorzów	https://www.planetarium.edu.pl/
8	Centrum Edukacji Ekologicznej w Katowicach (Murcki)	UM Katowice	Katowice	http://zs2.katowice.pl/slider/centrum-edukacji-ekologicznej-i-ogrod-sensoryczno-botaniczny/
9	Centrum Edukacji Ekologicznej w Kocierzu Rychwałdzkim	UG Łękawica	Łękawica	https://lekawica.com.pl/centrum-edukacji-ekologicznej-w-kocierzu-rychwaldzkim-1
10	Leśny Ośrodek Edukacji Ekologicznej „Park Piaskownia”	UM Żory	Żory	http://bip.zory.pl/?c=9473
11	Miejskie Centrum Edukacji Ekologicznej w Żywcu	UM Żywiec	Żywiec	http://www.mce.zywiec.pl/pl/o-centrum
12	Ośrodek Edukacji Ekologiczno-Geologicznej GEOSfera Jaworzno	UM Jaworzno	Jaworzno	https://pl-pl.facebook.com/geosfera/
13	Pałac Młodzieży w Katowicach (Pracownia Biologii i Geografii)	UM Katowice	Katowice	http://pm.katowice.pl/biologia/
14	Sokolnia Buczkowice	UG Buczkowice	Buczkowice	http://www.gokbuczkowice.com/
15	Wiślańskie Centrum Edukacji Ekologicznej	UM Wisła	Wisła	brak
16	Leśny Ośrodek Edukacji Ekologicznej w Istebnej	Nadleśnictwo Wisła, ośrodek edukacji ekologicznej	Istebna	https://wisla.katowice.lasy.gov.pl/loee#.X6ADcFhKj4Y
17	Ośrodek Hodowli Żubrów i Edukacji Leśnej w Jankowicach	Nadleśnictwo Kobiór, ośrodek edukacji ekologicznej	Kobiór	https://kobior.katowice.lasy.gov.pl/obiekty-edukacyjne#.X5_t1hKj4Y
18	Regionalny Leśny Ośrodek Edukacji Ekologicznej „Leśnik”	Nadleśnictwo Ustroń, ośrodek edukacji ekologicznej	Ustroń	https://ustron.katowice.lasy.gov.pl/obiekty-edukacyjne#.X6AENlhKj4Y
19	Ośrodek Edukacji Leśnej Nadleśnictwa Siewierz	Nadleśnictwo Siewierz, ośrodek edukacji ekologicznej	Siewierz	https://siewierz.katowice.lasy.gov.pl/oferta-edukacyjna#.X5_mr1hKj4Y
20	Izba Edukacji Leśnej	Nadleśnictwo Bielsko, izba edukacji leśnej	Bielsko-Biała	https://bielsko.katowice.lasy.gov.pl/obiekty-edukacyjne/-/asset_publisher/1M8a/content/izba-edukacji-lesnej-2#.X70ii2VKj4Y
21	Izba Edukacji Leśnej	Nadleśnictwo Brynek, izba edukacji leśnej	Tworóg	https://brynek.katowice.lasy.gov.pl/obiekty-edukacyjne#.Xvx5mW0zb4Y
22	Izba Dydaktyczno-Edukacyjna	Nadleśnictwo Herby, izba edukacji leśnej	Herby	https://herby.katowice.lasy.gov.pl/obiekty-edukacyjne#.X6AEq1hKj4Y
23	Leśna Sala Edukacyjna	Nadleśnictwo Katowice, izba edukacji leśnej	Katowice	https://katowice.katowice.lasy.gov.pl/lesna-sala-edukacyjna/-/asset_publisher/1M8a/content/lesna-sala-edukacyjna-1#.X6AE41hKj4Y
24	Izba Edukacyjna w Gospodarstwie Nasiennno-Szkółkarskim	Nadleśnictwo Kłobuck, izba edukacji leśnej	Miedźno	https://klobuck.katowice.lasy.gov.pl/obiekty-edukacyjne#.X6AE-1hKj4Y
25	Izba i Arboretum Edukacyjne	Nadleśnictwo Koniecpol, izba edukacji leśnej	Koniecpol	https://koniecpol.katowice.lasy.gov.pl/izba-i-arboretum-edukacyjne#.X6AF0lhKj4Z
26	Izba Edukacji Leśnej	Nadleśnictwo Koszęcin, izba edukacji leśnej	Koszęcin	brak
27	Izba Edukacji Ekologicznej	Nadleśnictwo Rybnik, izba edukacji leśnej	Rybnik	https://rybnik.katowice.lasy.gov.pl/obiekty-edukacyjne#.X6AF5VhKj4Z
28	Izba Kultury Leśnej i Łowieckiej Śląska Cieszyńskiego Dworek Mysliwski w Brennej	Nadleśnictwo Ustroń, izba edukacji leśnej	Brenna	https://turysta.brenna.org.pl/pl/dworek-mysliwski-konczakowka

Lasy Państwowe	29	Izba Edukacji Przyrodniczo-Leśnej	Nadleśnictwo Węgierska Górska, izba edukacji leśnej	Węgierska Górska	https://wegierska-gorka.katowice.lasy.gov.pl/obiekty-edukacyjne#.X6AD3VhKj4Z
	30	Ostoja Pod Jodłą u podnóża Baraniej Góry	Nadleśnictwo Węgierska Górska, izba edukacji leśnej	Milówka (Kamesznica)	https://wegierska-gorka.katowice.lasy.gov.pl/obiekty-edukacyjne#.X6AD3VhKj4Z
	31	Izba Historyczna	Nadleśnictwo Wisła, izba edukacji leśnej	Wisła	https://wisla.katowice.lasy.gov.pl/izby-przyrodniczo-lesne#.X6ADjIhKj4Y
	32	Izba Leśna na Przysłopi	Nadleśnictwo Wisła, izba edukacji leśnej	Wisła	https://wisla.katowice.lasy.gov.pl/izby-przyrodniczo-lesne#.X6ADjIhKj4Y
	33	Kancelaria Leśniczego	Nadleśnictwo Wisła, izba edukacji leśnej	Wisła	https://wisla.katowice.lasy.gov.pl/izby-przyrodniczo-lesne#.X6ADjIhKj4Y
	34	Muzeum Świerka	Nadleśnictwo Wisła, izba edukacji leśnej	Istebna	https://wisla.katowice.lasy.gov.pl/izby-przyrodniczo-lesne#.X6ADjIhKj4Y
	35	Woliera Pokazowa Głuszców	Nadleśnictwo Wisła, izba edukacji leśnej	Istebna	https://wisla.katowice.lasy.gov.pl/izby-przyrodniczo-lesne#.X6ADjIhKj4Y
	36	Korytarz Edukacyjny	Nadleśnictwo Złoty Potok, izba edukacji leśnej	Janów	https://zlotypotok.katowice.lasy.gov.pl/obiekty-edukacyjne#.Xvzx7m0zb4Y
ogrody oraz ośrodki botaniczne i zoologiczne	37	Arboretum Bramy Morawskiej w Raciborzu	UM Racibórz	Racibórz	https://www.arboretum-raciborz.com.pl/
	38	Miejski Ogród Botaniczny w Zabrze Centrum Edukacji Ekologicznej	UM Zabrze	Zabrze	https://mob.zabrze.pl/centrum-edukacji/
	39	Śląski Ogród Botaniczny – Centrum Edukacji Przyrodniczej i Ekologicznej	Śląski Ogród Botaniczny - Związek Stowarzyszeń	Mikołów	http://www.obmikolow.robia.pl/edukacja_i1901.html
	40	Śląski Ogród Botaniczny – Regionalna Stacja Edukacji Ekologicznej	Śląski Ogród Botaniczny - Związek Stowarzyszeń	Radzionków	http://www.obradzionkow.robia.pl/wstep,i2363.html
	41	Palmiarnia Miejska w Gliwicach	UM Gliwice	Gliwice	https://mzuk.gliwice.pl/jednostka/palmiarnia/
	42	Ogród Botaniczno-Zoologiczny Egzotarium w Sosnowcu	UM Sosnowiec	Sosnowiec	https://www.facebook.com/Ogr%C3%B3d-Botaniczno-Zoologiczny-Egzotarium-Sosnowiec-1643167732416154
	43	Śląski Ogród Zoologiczny	Samorząd Województwa Śląskiego	Chorzów	http://zoo.silesia.pl/
	44	Pokazowa Zagroda Żubrów w Pszczynie		Pszczyna	http://www.zubry.pszczyna.pl/
	45	Leśny Park Niespodzianek Centrum Edukacji Przyrodniczo Leśnej		Ustroń	https://lesnypark.pl/centrum-edukacji-przyrodniczo-lesnej/
	46	Obserwatorium Nietoperzy w Brennej	UG Brenna	Brenna	https://turysta.brenna.org.pl/pl/obserwatorium-nietoperzy
szlaki i sieci edukacyjne	47	Leśne Pogotowie w Mikołowie. Ośrodek rehabilitacji i schronisko dla dzikich zwierząt.	Nadleśnictwo Katowice	Mikołów	http://www.lesnepogotowie.pl/
	48	Sokolarnia „Anatum”. Ośrodek rehabilitacji ptaków drapieżnych		Ustroń	http://sokolarniacantoria.pl/
	49	Centrum Pasterskie w Koniakowie	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Istebna	http://seroscypek.pl/
	50	Chlebowa Chata	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Brenna	https://www.chlebowachata.pl/
	51	JuRajska Spizarnia	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Lelów	http://www.jurajska-spizarnia.pl/
	52	Gospodarstwo Agroturystyczne „Ferma Strusi”	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Ogrodzieniec	http://www.fermastrusi.pl/
	53	Gospodarstwo Agroturystyczne „Pod Skałką”	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Żarki	www.agroskaalka.pl
	54	Gospodarstwo Agroturystyczne Zwierzyniec	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Opatów	https://www.zagroda-edukacyjna.pl/index.php?option=com_places&controller=places&task=details&id=121
	55	Gospodarstwo Edukacyjne AKUKU	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Mikołów	http://krainakreatywnosci-akuku.pl/
	56	Gospodarstwo Edukacyjne Jurajski Koziółek	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Poraj	www.jurajski-koziolok.pl
	57	Gospodarstwo Edukacyjne Niezapominajka	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Kłomnice	https://agroniezapominajka.pl/
	58	Gospodarstwo Edukacyjne Ranczo w Proszczowicach	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Toszek	https://facebook.com/Gospodarstwo-Agroturystyczne-Ranczo-Kornelia-Bieniek-Kielbasa-1538217929770896
	59	Gospodarstwo Edukacyjne Zagroda Zosia	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Bieruń	http://www.kuzniabierun.pl/ferma.html
	60	Gospodarstwo Sadowniczo-Szkółkarskie Wierus	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Mykanów	https://www.facebook.com/gospodarstwo.wierus/

szlaki i sieci edukacyjne	61	Kuźnia u Kowola	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Kuźnia Raciborska	https://kuzniaeko.pl/
	62	Owczarkowa Zagroda	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Konopiska	http://owczarkowazagroda.pl/
	63	Sokole Ranczo	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Olsztyn	http://www.sokoleranczo.pl/
	64	U Gazdy	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Brenna	https://u-gazdy.pl/
	65	Zagroda Edukacyjna „Pod Berkową Górą”	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Kroczyce	https://www.zagroda-edukacyjna.pl/index.php?option=com_places&controller=places&task=details&id=80
	66	Zagroda Edukacyjna Kozia Zagroda	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Brenna	https://www.zagroda-edukacyjna.pl/index.php?option=com_places&controller=places&task=details&id=97
	67	Zagroda Edukacyjna Maciejówka	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Żarki	http://www.zagroda-maciejowka.pl/
	68	Zagroda Edukacyjna Stefanówka	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Wręczyca Wielka	www.stefanowka.eu
	69	Zagroda i Ogrodnictwo Niezłe Ziółka	Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego	Mikołów	http://www.niezleziolka.pl/
	70	Dom Przyrodnika	Ekomuzeum Żabi Kraj	Hażlach	
	71	Gospodarstwo Pasieczne Halina Buchalik	Ekomuzeum Żabi Kraj	Dębowiec	http://ekomuzeumzabikraj.pl/1-ekomuzeumzabikraj-gospodarstwo-pasieczne-halina-buchalik
	72	Ośrodek Edukacji Przyrodniczej „Kadłubek”	Ekomuzeum Żabi Kraj	Chybie	http://ekomuzeumzabikraj.pl/4-ekomuzeumzabikraj-osrodek-edukacji-przyrodniczej-kadlubek
	73	Pasieka Rodzinna Z.A.P.A. Żurowie	Ekomuzeum Żabi Kraj	Strumień	http://ekomuzeumzabikraj.pl/38-ekomuzeumzabikraj-pasieka-rodzinna-zapa-zurowie
	74	Zakład Ichtiologii i Gospodarki Rybackiej Polskiej Akademii Nauk w Gołyszach	Ekomuzeum Żabi Kraj	Chybie	https://instytucja.pan.pl/index.php/jednostki-naukowe/pomocnicze-jednostki-naukowe/archiwa-biblioteki-muzea-i-inne/1681-polska-akademia-nauk-zaklad-ichtiologii-i-gospodarki-rybackiej-w-goysz http://www.golysz.pan.pl/zigr/
organizacje społeczne	75	Fundacja Centrum Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturowego	Centrum Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturowego Jury. Towarzystwo Miłośników Ziemi Zawierciańskiej	Kroczyce	http://www.podlesice.org.pl/podlesice1/
	76	Fundacja Edukacji Przyrodniczej „Poznaj Beskidy”	Dom Wczasów Dziecięcych w Rajczy	Rajcza	https://dwdrajcza.pl/
	77	Fundacja Ekologiczna ARKA		Bielsko-Biała	http://fundacjaarka.pl/
	78	Fundacji Park Śląski	Akademia Bioróżnorodności	Chorzów	http://fundacja.parkslaski.pl/nasze-projekty/2014-12-29-11-42-39/akademia-bioroznorodnosci.html
	79	Górnośląskie Koło Polskiego Towarzystwa Przyjaciół Przyrody „proNatura”		Bytom	http://pronatura.org.pl/
	80	Klub Myśli Ekologicznej		Katowice	https://pl-pl.facebook.com/pg/klubmyslieko/about/?ref=page_internal
	81	Liga Ochrony Przyrody Okręg w Bytomiu		Bytom	http://lop.bytom.pl/
	82	Liga Ochrony Przyrody Okręg w Częstochowie		Częstochowa	https://lopczest.wordpress.com/
	83	Liga Ochrony Przyrody Okręg w Katowicach		Katowice	https://lopkatowice.pl.tl/
	84	Częstochowska Grupa Lokalna OTOP		Częstochowa	https://otop.org.pl/wlacz-sie/grupy-lokalne-otop/lista-grup-lokalnych-otop/czestochowska-grupa-otop/
	85	Piekarskie Stowarzyszenie Przyrodników		Piekary Śląskie	http://www.przyrodapiekar.pl/?i=1
	86	Polski Alarm Smogowy			https://polskialarmsmogowy.pl/
	87	Polski Klub Ekologiczny - Koło w Gliwicach		Gliwice	http://www.pkegliwice.pl/
	88	Polski Klub Ekologiczny - Koło w Tychach		Tychy	http://pke-tychy.pl/
	89	Pracownia Edukacji Żywej		Katowice	http://pez.org.pl/
	90	Stowarzyszenie „Olszówka”		Bielsko-Biała	https://www.facebook.com/StowarzyszenieOlszowka/

organizacje społeczne	91	Stowarzyszenie „Ziemia Zdegradowana Przywrócona Życiu”	Międzynarodowe Miasteczko Edukacji Ekologicznej	Bobrowniki	http://miasteczkoekologiczne.pl/
	92	Stowarzyszenie Ekologiczno-Kulturalne Klub Gaja		Wilkowice	http://www.klubgaja.pl/
	93	Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot	Stacja Edukacji Ekologicznej	Wilkowice	https://pracownia.org.pl/
	94	Stowarzyszenie Przyjaciół i Sympatyków Ekologii „Zielona Ziemia”		Radzionków	https://www.zielonaziemia.pl/
	95	Stowarzyszenie Wolnej Herbaty		Katowice	http://wolnaherbata.pl/
	96	Śląski Ruch Klimatyczny			https://www.facebook.com/slaskiruchklimatyczny/
	97	Ziemia i My Centrum Edukacji Ekologicznej		Dąbrowa Górnicza	http://www.ziemiaimy.org.pl/
	98	Związek Polskich Fotografów Przyrody Okręg Śląski		Knurów	http://www.zpfp.pl/okreg-slaski
instytucje kultury	99	Biblioteka Śląska w Katowicach	Samorząd Województwa Śląskiego	Katowice	https://www.bs.katowice.pl/
	100	Galeria Szyb Wilson		Katowice	http://www.szybwilson.org/
	101	Instytucja Filmowa „Silesia-Film” w Katowicach	Samorząd Województwa Śląskiego	Katowice	http://silesiafilm.com/
	102	Instytut Myśli Polskiej im. Wojciecha Korfańtego	Samorząd Województwa Śląskiego	Katowice	https://instytutkorfańtego.pl/
	103	Muzeum Częstochowskie	Multicentrum „Zodiak” UM Częstochowa	Częstochowa	https://www.muzeumczestochowa.pl/
	104	Muzeum Fauny i Flory Morskiej i Śródlądowej w Jaworzu	UG Jaworze	Jaworze	http://www.muzeum.jaworze.pl/
	105	Muzeum Miejskie „Sztymbark” w Dąbrowie Górniczej	UM Dąbrowa Górnicza	Dąbrowa Górnicza	http://new.muzeum-dabrowa.pl/
	106	Muzeum Geologii Złóż	Politechnika Śląska	Gliwice	https://www.polsl.pl/Wydzialy/RG/rq7/Strony/MuzeumGeologiiZloz.aspx
	107	Muzeum Górnośląskie w Bytomiu	Samorząd Województwa Śląskiego	Bytom	https://muzeum.bytom.pl/
	108	Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie”	Samorząd Województwa Śląskiego	Chorzów	http://muzeumgpe-chorzow.pl/pl/
	109	Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu	Samorząd Województwa Śląskiego (współorganizator)	Zabrze	https://www.muzeumgornictwa.pl/
	110	Muzeum w Gliwicach	UM Gliwice	Gliwice	http://muzeum.gliwice.pl/pl
	111	Muzeum Miejskie w Zabrzu	UM Zabrze	Zabrze	http://www.muzeum-miejskie-zabrze.pl/
	112	Muzeum Miejskie w Żywcu – Stary Zamek	UM Żywiec	Żywiec	http://www.muzeum-zywiec.pl/
	113	Muzeum Paleontologiczne w Lisowicach		Pawonków	http://www.muzeumlisowice.pl/
	114	Muzeum Śląskie w Katowicach	Samorząd Województwa Śląskiego	Katowice	https://muzeumslaskie.pl/pl/
	115	Muzeum w Sosnowcu – Pałac Schoena	UM Sosnowiec	Sosnowiec	https://www.muzeum.org.pl/
116	Muzeum Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego	Uniwersytet Śląski	Sosnowiec	http://www.muzeum.wnoz.us.edu.pl/	
117	Skansen – Zagroda Wsi Pszczyńskiej		Pszczyna	http://www.skansen.pszczyna.pl/	
placówki doskonalenia nauczycieli	118	Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Bielsku-Białej	Samorząd Województwa Śląskiego	Bielsko-Biała	https://www.wombb.edu.pl/
	119	Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie	Samorząd Województwa Śląskiego	Częstochowa	https://www.womczest.edu.pl/new/intro/
	120	Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach	Samorząd Województwa Śląskiego	Katowice	https://www.womkat.edu.pl/
	121	Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli i Informacji Pedagogicznej „WOM” w Rybniku	Samorząd Województwa Śląskiego	Rybnik	https://wom.edu.pl/
	122	Regionalny Ośrodek Metodyczno-Edukacyjny „Metis” w Katowicach	Samorząd Województwa Śląskiego	Katowice	https://www.metis.pl/
instytucje i towarzystwa naukowe	123	Instytut Ekologii Terenów Zurbanizowanych		Katowice	https://ietu.pl/
	124	Instytut Tarnogórski i Muzeum		Tarnowskie Góry	https://spis.ngo.pl/179157-instytut-tarnogorski-i-muzeum
	125	Instytut Zagłębia Dąbrowskiego		Sosnowiec	http://instytutzaglebiodabrowskiego.pl/oinstytucje/
	126	Katowickie Koto Sekcji Onitologicznej Polskiego Towarzystwa Zoologicznego		Bytom	https://www.facebook.com/GKOBytom/

instytucje i towarzystwa naukowe	127	Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy Oddział Górnośląski i im. St. Doktorowicza-Hrebnickiego		Sosnowiec	https://www.pgi.gov.pl/sosnowiec/oddzial-gornoslaski.html
	128	Polska Akademia Nauk Zakład Ichtibiologii i Gospodarki Rybackiej w Gołyszach		Chybie	http://www.golysz.pan.pl/zigr/
	129	Polskie Towarzystwo Botaniczne – Oddział Śląski		Katowice	https://pbsociety.org.pl/default/struktura/oddzialy/oddzial-slaski/
	130	Polskie Towarzystwo Entomologiczne – Oddział Bytom		Bytom	http://www.pte.au.poznan.pl/oddzialy.htm
	131	Polskie Towarzystwo Geograficzne – Oddział Częstochowa		Częstochowa	http://www.ptg.czest.pl/
	132	Polskie Towarzystwo Geograficzne – Oddział Katowice		Sosnowiec	http://www.ptg.wnoz.us.edu.pl/
	133	Polskie Towarzystwo Geologiczne – Oddział Górnośląski		Sosnowiec	http://www.ptgeol.pl/oddzialy-kola-sekcje/oddzialy-i-kola/oddzial-gornoslaski/
	134	Polskie Towarzystwo Miłośników Astronomii Oddział Częstochowa		Częstochowa	http://www.czestochowa.ptma.pl/
	135	Polskie Towarzystwo Miłośników Astronomii Oddział Gliwice		Gliwice	http://www.gliwice.ptma.pl/
	136	Polskie Towarzystwo Miłośników Astronomii Oddział Katowice		Chorzów	http://www.astrocd.pl/index.html
	137	Polskie Towarzystwo Miłośników Astronomii Oddział Śląski		Chorzów	http://www.slaski.ptma.pl/
	138	Polskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk o Ziemi – Oddział Górnośląski		Sosnowiec	http://ptpnoz.wnoz.us.edu.pl/
	139	Polskie Towarzystwo Zoologiczne – Oddział Katowice		Katowice	https://nauka-polska.pl/#/profile/institution?id=13823&_k=yjiryq
	140	Stacja Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności/Wszechnica Polskiej Akademii Umiejętności w Katowicach		Katowice	http://pau.krakow.pl/index.php/pl/wydarzenia/wszechnica-pau-w-katowicach/
	141	Stowarzyszenie dla Natury „Wilki”		Buczkowice	https://www.polskiwilk.org.pl/
	142	Śląskie Towarzystwo Entomologiczne w Bytomiu		Bytom	http://www.pte.au.poznan.pl/oddzialy.htm
	143	Wszechnica Naukowo-Kulturalna w Gliwicach		Gliwice	http://pau.krakow.pl/index.php/pl/wydarzenia/wszechnica-naukowo-kulturalna-w-gliwicach
	144	Zakład Doświadczalny Instytutu Zootechniki Państwowego Instytutu Badawczego Grodziec Śląski im. Prof. Mieczysława Czaj sp. Z o.o.		Jaworze	http://zdgrodziec.edu.pl/
	uczelnie wyższe	145	Akademia Dziecka i Rodzica Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie	Uniwersytet Dziecięcy	Częstochowa
146		Akademia Młodego Wieku Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach	Uniwersytet Dziecięcy	Katowice	https://amw.asp.katowice.pl/
147		Akademia Przedszkolaka Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach	Uniwersytet Dziecięcy	Katowice	http://www.am.katowice.pl/download/Akademia_Przedszkolaka_2019.pdf
148		Częstochowski Uniwersytet Młodzieżowy Politechniki Częstochowskiej	Uniwersytet Dziecięcy	Częstochowa	http://www.pcz.pl/czum/
149		Dąbrowski Uniwersytet Dziecięcy Akademii WSB	Uniwersytet Dziecięcy	Dąbrowa Górnicza	http://ud.wsb.edu.pl/dabrowski-universytet-dzieciacy/
150		Politechnika Juniora Politechniki Śląskiej	Uniwersytet Dziecięcy	Gliwice, Katowice, Zabrze	http://www.cpn.polsl.pl/pjs/
151		Rybnicki Uniwersytet Dziecięcy	Uniwersytet Dziecięcy	Rybnik	http://uniwersytetdzieciacy.rybnik.pl/
152		Studenciak Politechniki Częstochowskiej	Uniwersytet Dziecięcy	Częstochowa	https://www.pcz.pl/pl/studenciak/ogloszenia
153		Śląski Uniwersytet Dziecięcy Gaudeamus Górnośląskiej Wyższej Szkoły Handlowej w Katowicach	Uniwersytet Dziecięcy	Katowice	https://www.gwsh.pl/gaudeamus/gaudeamus-harmonogram%20.html
154		Uniwersytet Dziecięcy Akademii WSB w Żywcu	Uniwersytet Dziecięcy	Żywiec	http://ud.wsb.edu.pl/zywiec/

uczelnie wyższe	155	Uniwersytet Dziecięcy Unikids	Uniwersytet Dziecięcy	Bielsko-Biała, Gliwice	https://unikids.pl/bielsko
	156	Uniwersytet Pierwszego Wieku Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach	Uniwersytet Dziecięcy	Katowice	https://sum.edu.pl/aktualnosci-i-komunikaty-upw/10531-uniwersytet-i-wieku-rozpoczecie-roku-akademickiego-2019-2020
	157	Uniwersytet Śląski Dzieci	Uniwersytet Dziecięcy	Katowice	https://www.dzieci.us.edu.pl/
	158	Uniwersytety Dziecięce Wyższej Szkoły Humanitas	Uniwersytet Dziecięcy	Sosnowiec	https://www.humanitas.edu.pl/Uniwersytety_dzieciece
	159	Akademia Polonijna w Częstochowie – Uniwersytet Trzeciego Wieku	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Częstochowa	utw.ap.edu.pl/
	160	Bytomski Uniwersytet Trzeciego Wieku	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Bytom	http://www.cku.bytom.pl/main.php?d=3&p=23
	161	Górnośląski Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Centrum Kształcenia Ustawicznego Ekonomistów im. L. Krzywickiego w Chorzowie	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Chorzów	http://www.gutw.pl/
	162	Jaworznicki Uniwersytet Trzeciego Wieku	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Jaworzno	http://jaworznickiutw.pl/
	163	Piekarskie Stowarzyszenie – Uniwersytet Trzeciego Wieku	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Piekary Śląskie	http://www.utw.piekary.pl/
	164	Rudzki Uniwersytet Trzeciego Wieku	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Ruda Śląska	http://www.utwruda.sl.pl
	165	Stowarzyszenie Cieszyński Uniwersytet III Wieku	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Cieszyn	http://www.weinoe.us.edu.pl/uniwersytet-iii-wieku
	166	Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku w Żorach	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Żory	http://utwzory.prv.pl/
	167	Śląski Uniwersytet Medyczny – Uniwersytet Trzeciego Wieku	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Katowice	https://sum.edu.pl/kandydat/uniwersytet-trzeciego-wieku
	168	Śląski Uniwersytet Trzeciego Wieku w Raciborzu	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Racibórz	http://www.sutw.raciborz.com.pl/
	169	Tarnogórskie Stowarzyszenie – Uniwersytet Trzeciego Wieku	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Tarnowskie Góry	http://utwtg.pl/
	170	Uniwersytet Ekonomiczny Trzeciego Wieku	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Katowice	https://www.ue.katowice.pl/kandydaci/uetw.html
	171	Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Wyższej Szkole Zarządzania i Nauk Społecznych w Tychach	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Tychy	http://wszins.tychy.pl/66-utw_-_informacje.html
	172	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Bielsku-Białej Akademii Techniczno-Humanistycznej	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Bielsko-Biała	http://www.utw.ath.bielsko.pl/
	173	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Częstochowie	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Częstochowa	http://www.utw.ajd.czest.pl/
	174	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Gliwicach	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Gliwice	http://www.utw.gliwice.of.pl
	175	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Jastrzębiu Zdroju	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Jastrzębie Zdrój	http://utw.us.edu.pl/jastrzebie
	176	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Lublińcu	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Lubliniec	http://www.utwlubliniec.free.ngo.pl/
	177	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Łazach	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Łazy	http://www.utwłazy.pl/
	178	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Sosnowcu	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Sosnowiec	http://www.us.edu.pl/uniwersytet/UTW/sosnowiec.php
	179	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Katowice	http://utw.us.edu.pl/katowice
	180	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Wyższej Szkole Humanitas	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Sosnowiec	https://www.humanitas.edu.pl/UTW/UTW_Aktualnosci
	181	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Zabrze, Stowarzyszenie „Misericordia”	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Zabrze	http://www.wszechnica.zabrze.pl/uniwersytet.php?lang=pl
	182	Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Rybniku	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Rybnik	http://www.rybnik.pl/rkutw
	183	Uniwersytetu Trzeciego Wieku Akademii WSB	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Dąbrowa Górnicza	https://wsb.edu.pl/index.php?p=m&idg=utw,494
	184	Uniwersytetu Trzeciego Wieku przy Górnośląskiej Wyższej Szkole Handlowej im. W. Korfańtego w Katowicach	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Katowice	https://www.gwsh.pl/utw/
185	Uniwersytetu Trzeciego Wieku przy Wydziale Pedagogicznym Akademii im. Jana Długosza	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Częstochowa	http://www.utw.ajd.czest.pl/	
186	Wodzisławski Uniwersytet Trzeciego Wieku w Wodzisławiu Śląskim	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Wodzisław Śląski	http://www.wutw.pl/	
187	Zawierciański Uniwersytet Trzeciego Wieku	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Zawiercie	https://www.u3wzawiercie.pl/	
188	Żywiecki Uniwersytet Trzeciego Wieku	Uniwersytet Trzeciego Wieku	Żywiec	http://zywiecki3wiek.org/index.php	

Przyrodnicze ścieżki dydaktyczne w województwie śląskim

Agata Kloczkowska

Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska

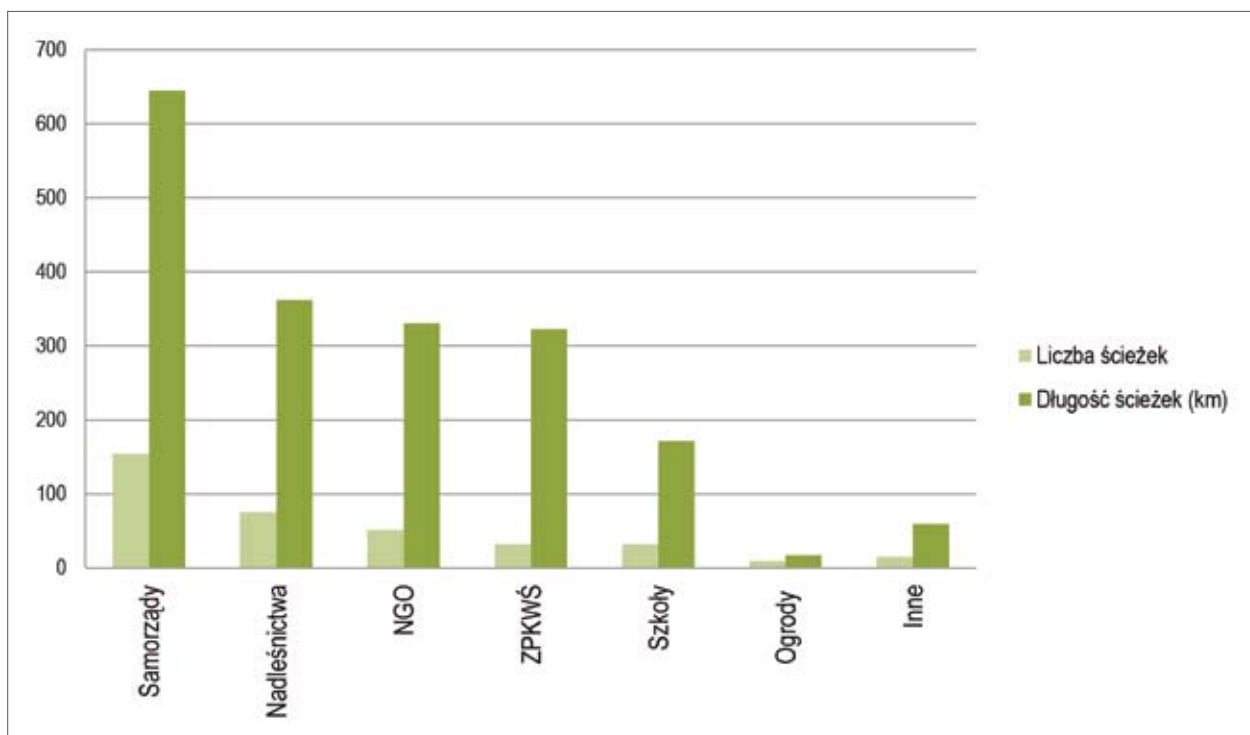
Przyrodnicza ścieżka dydaktyczna (nazewnictwo przyjęto za Wojtanowicz 2004) jest jednym z rodzajów wytyczonych w terenie szlaków turystycznych (Ciszewska 1990). Trasa taka powinna być trwale oznakowana w terenie, a ciekawe pod względem przyrodniczym miejsca oznaczone i opisane na tablicach informacyjnych oraz w przewodniku po ścieżce (publikowanym lub elektronicznym) (Fot. 1). Ten typ szlaków turystycznych jest pomocny w nauczaniu przyrody, biologii, geografii oraz edukacji regionalnej, często bowiem na trasie omawiana jest także historia i kultura danego regionu. Wędrując nimi uczniowie mają bezpośredni kontakt z przyrodą ożywioną i nieożywioną, mogą nie tylko o niej czytać czy słuchać, ale przede wszystkim doświadczać jej wszystkimi zmysłami.

Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska (CDPGŚ) gromadzi oraz weryfikuje w terenie informacje o przyrodniczych ścieżkach dydaktycznych od 2009 roku. Dane pochodzą z ankiet wypełnianych przez urzędy miast i gmin, nadleśnictwa, parki krajobrazowe oraz organizacje społeczne z terenu województwa śląskiego, z wydawnictw i źródeł internetowych oraz inwentaryzacji terenowych. Dane dotyczą zarówno ścieżek oznakowanych w terenie, jak i wyłącznie opisanych w przewodnikach.

Pierwsze ścieżki w województwie śląskim powstały na początku lat 90. ubiegłego stulecia w Parkach Krajobrazowych (Żywieckim i Orlich Gniazd). Kolejnymi były ścieżki opracowane przez naukowców z Uniwersytetu Śląskiego na zlecenie Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach (seria wydawnicza „Przyrodnicze ścieżki dydaktyczne województwa katowickiego” z lat 1993-2000; ścieżki nie były oznakowane w terenie, a jedynie opisane w przewodnikach) (Fot. 2). Pierwsza ścieżka utworzona przez Lasy Państwowe powstała w 1995 roku („Trakt Cesarski”) w Nadleśnictwie Węgierska Górka.

Wg bazy danych CDPGŚ (stan na 30.08.2020 r.) najwięcej ścieżek w województwie śląskim – 42% utworzyły samorządy (Fot. 3), 20% nadleśnictwa Lasów Państwowych (Fot. 4), 14% organizacje społeczne (NGO) i po 9% szkoły i Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego (ZPKWŚ) (Fot. 5). 59% ścieżek w województwie wytyczono na terenie nadleśnictw, a pozostałe na terenach miejskich, w parkach, ogrodach botanicznych, zoologicznych i arboretach (Ogrody), kamieniołomach oraz zakładach uzdatniania wody i utylizacji odpadów (Ryc. 1).

Przyrodnicze ścieżki dydaktyczne występują we wszystkich makroregionach fizycznogeograficznych (wg Kondrackego) (Mapa 1) oraz w większości gmin; 73% gmin ma na swoim obszarze ścieżkę przyrodniczą bądź jej fragment (w przypadku ścieżek przechodzących przez kilka gmin). Najczęściej na terenie gminy znajduje się jedna (27,5% gmin) lub dwie (9,6%) ścieżki. Biorąc pod uwagę podział fizycznogeograficzny najwięcej ścieżek utworzono na terenie Wyżyny Śląskiej – największej obszarowo i najbardziej

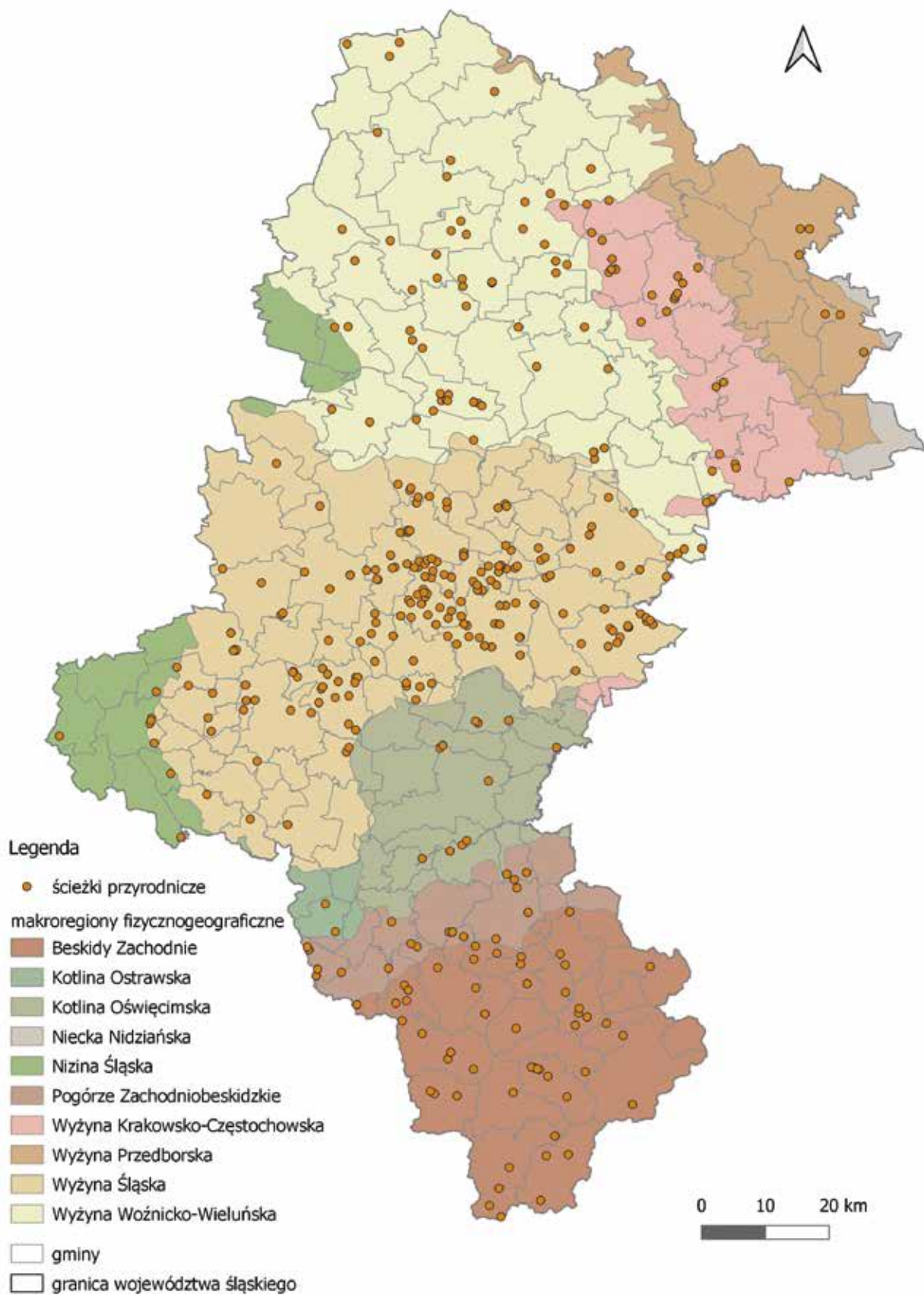

Ryc. 1. Liczba i długość (km) przyrodniczych ścieżek dydaktycznych powstałych z inicjatywy różnych podmiotów.

zaludnionej części województwa. Dużo jest ich w atrakcyjnych i zagospodarowanych turystycznie Beskidach. Nieliczne ścieżki występują w regionach o małej powierzchni – Kotlinach Ostrawskiej i Oświęcimskiej oraz Wyżynie Przedborskiej (Tab.1).

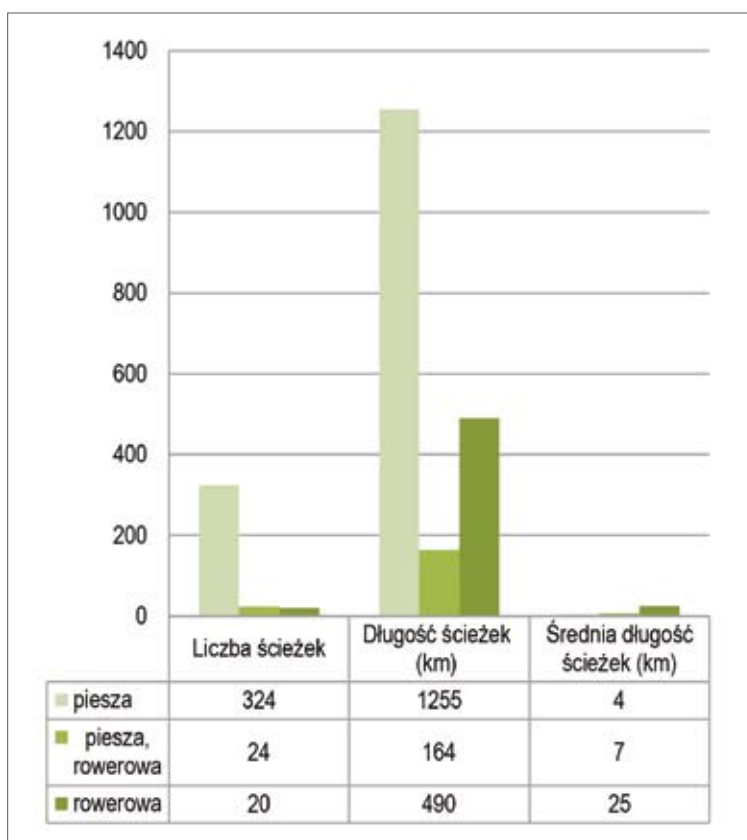
Tabela 1. Wybrane parametry przyrodniczych ścieżek dydaktycznych w województwie śląskim.

Makroregiony wg regionalizacji fizycznogeograficznej Kondrackiego	Liczba ścieżek	Długość ścieżek (km)	Średnia długość ścieżek (km)	Liczba przystanków	Średnia liczba przystanków na ścieżkach
Beskidy Zachodnie	52	439,0	8,4	581	12
Pogórze Zachodniobeskidzkie	16	64,5	4,0	108	8
Kotlina Ostrawska	3	9,6	3,2	20	7
Kotlina Oświęcimska	8	100,3	12,5	72	9
Nizina Śląska	43	262,0	6,2	440	12
Wyżyna Śląska	182	654,7	3,7	1796	10
Wyżyna Częstochowska	22	105,5	4,8	213	10
Wyżyna Przedborska	7	122,4	17,5	86	14
Wyżyna Woźnicko-Wieluńska	35	151,2	4,3	349	11
Razem:	368	1909	5,3	3665	10

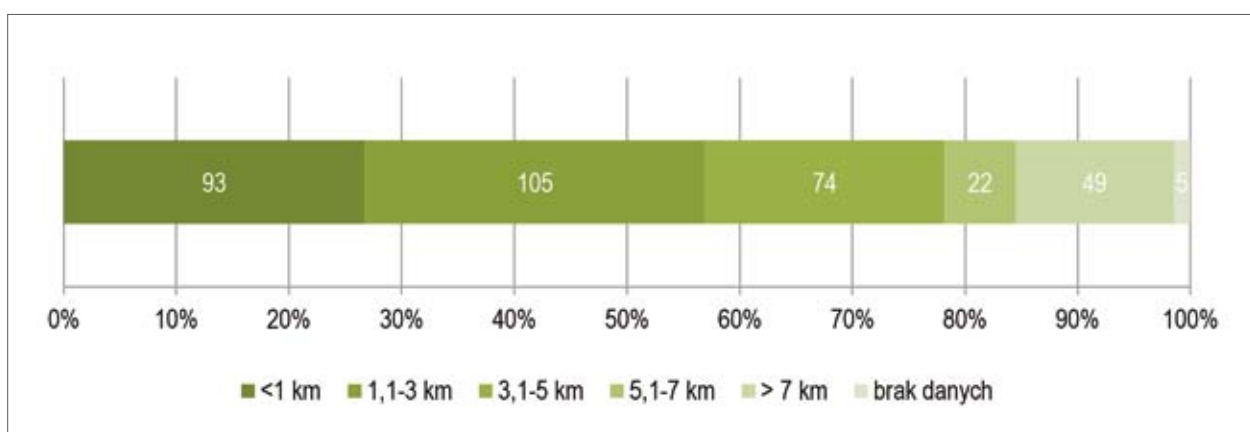
Mapa 1. Przyrodnicze ścieżki dydaktyczne w województwie śląskim na tle makroregionów fizycznogeograficznych wg Kondrackiego (rys. A. Wrońska).

Na terenie województwa śląskiego występuje co najmniej 368 ścieżek, w tym ścieżki piesze (324), rowerowe (20) i pieszo-rowerowe (24). Łączna długość ścieżek, to blisko 2000 km, z czego prawie 500 km przypada na ścieżki rowerowe (Tab. 1, Ryc. 2).

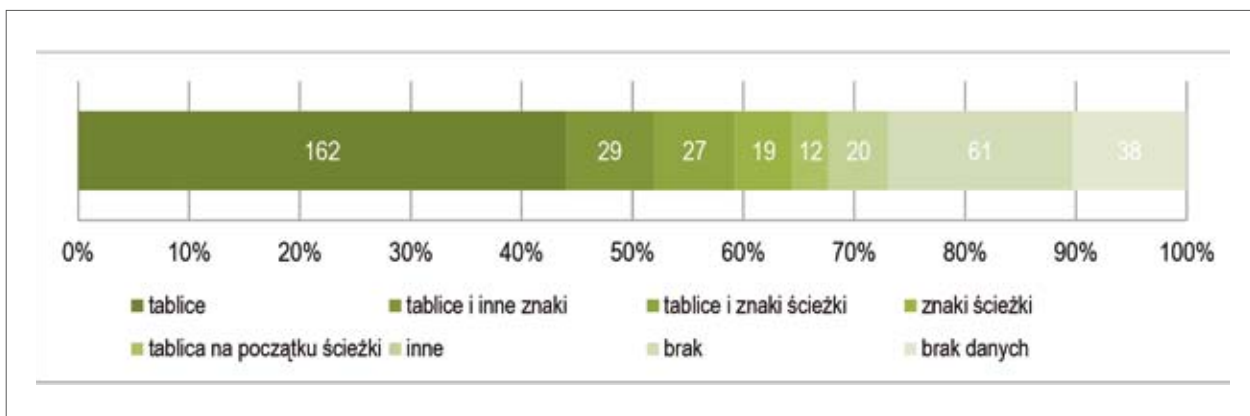
Ryc.2. Liczba oraz długość (łącznie i średnia) przyrodniczych ścieżek dydaktycznych (z podziałem na piesze i rowerowe).

Analiza długości ścieżek pieszych pokazuje, że najwięcej (57%) jest ścieżek bardzo krótkich (do 1 km) i krótkich (do 3 km) – to dobra praktyka (Ryc. 3). Liczne, najdłuższe ścieżki piesze utworzono w górach, a niektóre z nich podzielone są na mniejsze pętle i można je przejść z noclegiem w schronisku.

Ryc.3. Udział przyrodniczych ścieżek dydaktycznych o określonej długości w województwie śląskim.

Większość ścieżek (co najmniej 70%) jest w różny sposób oznakowana w terenie (Ryc. 4). Specjalnym oznakowaniem dedykowanym ścieżkom jest kwadrat o boku 100 mm z kolorowym paskiem szerokości 30 mm, biegnącym z lewego górnego rogu do prawego dolnego rogu (PTTK 2014). Takie oznakowanie ma 46 ścieżek w województwie (13%). Pełne oznakowanie, tj. tablice i oznakowanie trasy (Fot. 6), ma 56 ścieżek, czyli 15%, przy czym odpowiednio oznakowanych (znakiem dedykowanym ścieżkom)

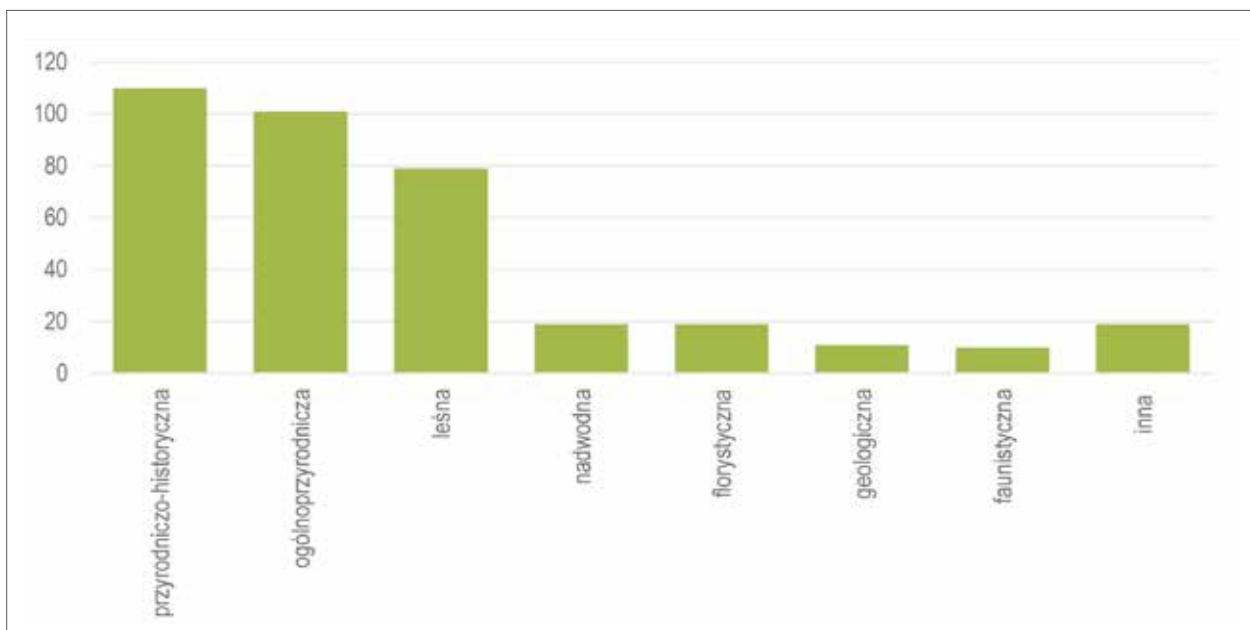

Ryc. 4. Sposób oznakowania przyrodniczych ścieżek dydaktycznych w województwie śląskim.

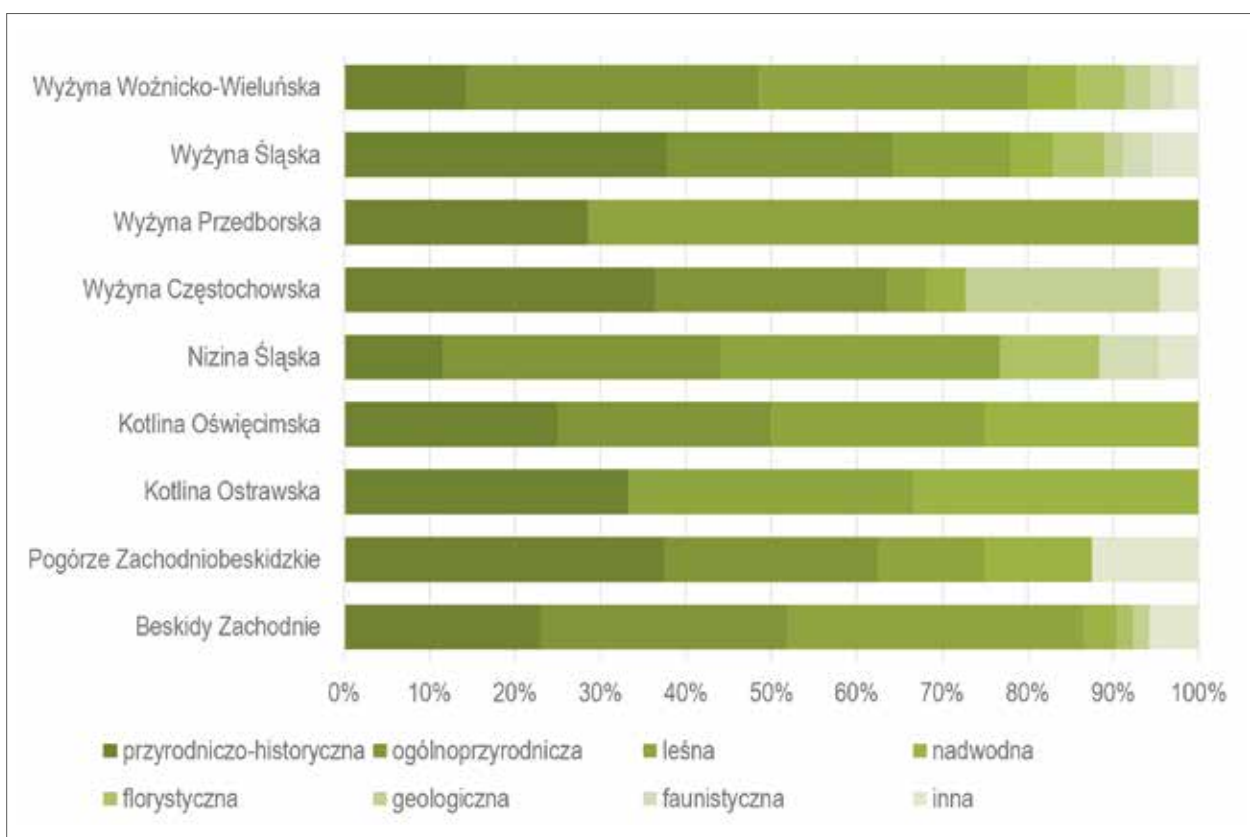
jest 7%. Na niektórych ścieżkach utworzono własne oznakowanie (Fot. 7), np. racice dzika, listek, modele owoców, strzałki w miejscach zmiany kierunku lub wykorzystano oznakowanie istniejących już szlaków turystycznych. Najczęściej ścieżki oznakowane są tylko za pomocą tablic (44%); jest to dopuszczalne na bardzo krótkich ścieżkach lub takich, gdzie ukształtowanie terenu lub bliskie rozmieszczenie tablic sprawia, że kolejne tablice są dobrze widoczne (niestety w wielu przypadkach tak nie jest). 17% ścieżek w ogóle nie jest oznakowana w terenie, w tym najstarsze ścieżki utworzone w województwie (w formie wydawnictw) oraz niektóre ścieżki w miastach szczegółowo opisane w przewodnikach. Nie zawsze konieczne jest zamieszczenie tablic informacyjnych na ścieżkach, stosowana jest też praktyka „małych oznaczeń” wskazujących miejsce, którego opis znajduje się w przewodniku lub kodów QR. Takie oznakowanie wykorzystano np. na ścieżce Wzgórza Trzebieśławickie, gdzie w malowniczym lesie umieszczono jedynie małe słupki z piktogramami (Fot. 8), a opis zamieszczony jest w przewodniku dostępnym w Nadleśnictwie Siewierz lub w wersji elektronicznej – pozwala to na ochronę naturalnego krajobrazu, obniża koszty związane z wymianą uszkodzonych tablic informacyjnych oraz umożliwia dostęp do dodatkowych informacji.

Średnio na ścieżkę w województwie śląskim przypada 10 przystanków (Tab. 1), ale różnice między ścieżkami są duże – od takich z jedną tablicą z mapą ścieżki i podstawowymi informacjami, czy krótkich 2-3 tablicowych, do takich na których tablic jest nawet ponad 30 (zazwyczaj są to ścieżki w parkach miejskich oraz ogrodach botanicznych i zoologicznych).

Przyrodnicze ścieżki dydaktyczne podzielono na 11 typów (faunistyczna, florystyczna, leśna, torfowiskowa, łąkowo-murawowa, nadwodna, geologiczna, przyrodniczo-historyczna, ogólnoprzyrodnicza, inna). Najczęściej występują ścieżki przyrodniczo-historyczne, ogólnoprzyrodnicze i leśne. Nie odnotowano jak dotąd żadnej ścieżki torfowiskowej i łąkowo-murawowej. Ostatnio coraz częściej pojawiają się ścieżki geologiczne oraz poruszające tematy oczyszczania ścieków i gospodarki odpadami, tworzone na terenach zakładów tym się zajmujących (Ryc. 5). Porównując regiony fizycznogeograficzne, najwięcej procentowo przyrodniczo-historycznych ścieżek jest na Wyżynie Śląskiej – regionie uprzemysłowionym, z dużymi zmianami w środowisku naturalnym, spowodowanymi działalnością człowieka. W regionach mniej przekształconych i zaludnionych (Nizina Śląska, Wyżyna Woźnicko-Wieluńska) tego typu ścieżek jest najmniej. Najwięcej procentowo ścieżek nadwodnych wytyczono w Kotlinach – obszarach bogatych w sieć rzek i zbiorników wodnych. Najwięcej ścieżek geologicznych utworzono na Wyżynie Częstochowskiej – regionie z charakterystycznymi skałami wapiennymi, wyraźnie wyróżniającym się pod względem geologii w skali całego kraju (Ryc. 6).

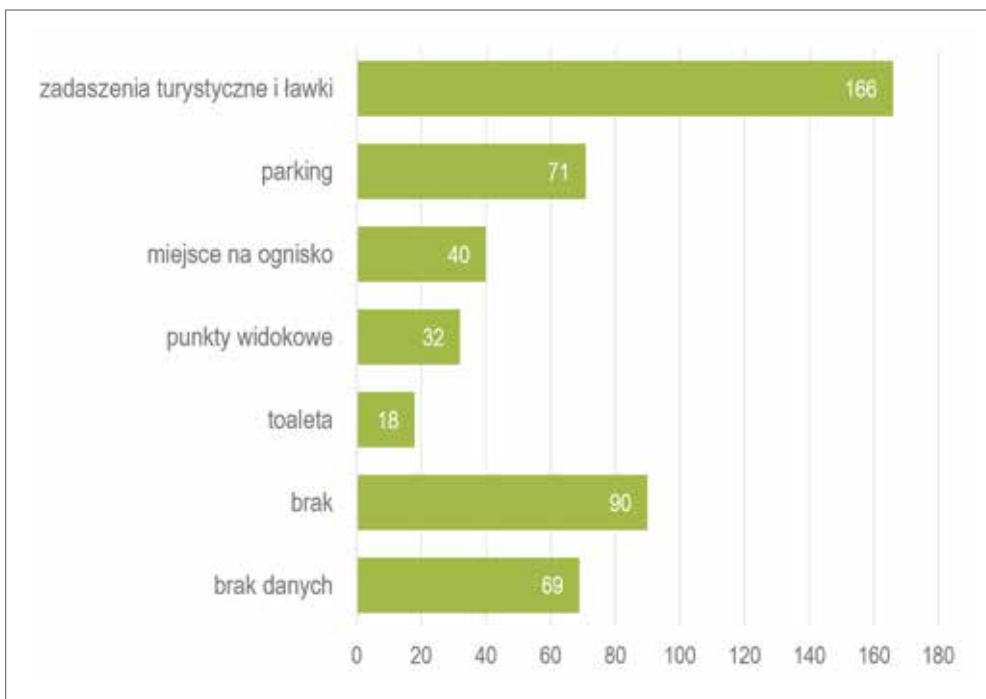

Ryc. 5. Udział przyrodniczych ścieżek dydaktycznych o określonej specjalizacji w województwie śląskim.

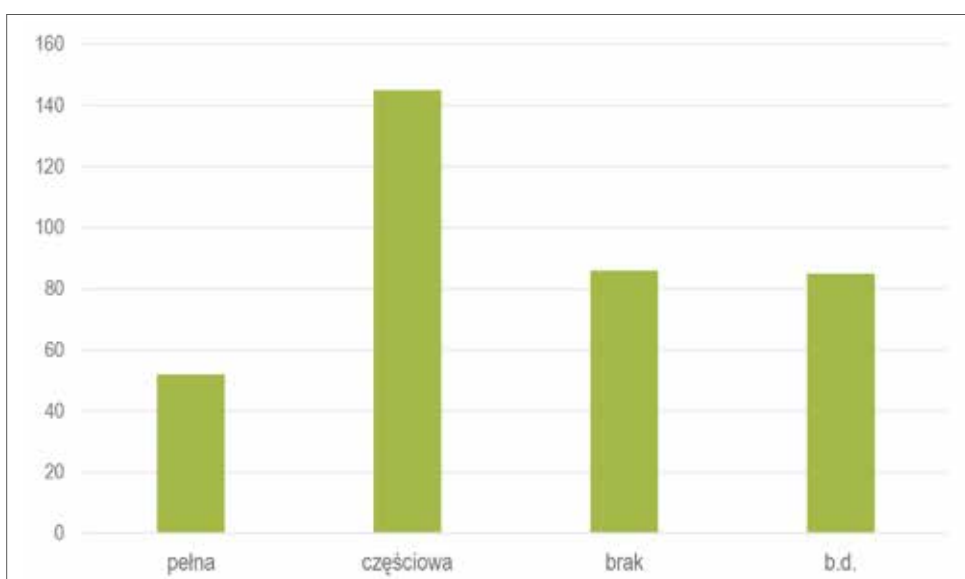
Ryc. 6. Udział przyrodniczych ścieżek dydaktycznych o określonej specjalizacji w makroregionach województwa śląskiego.

Najpopularniejszym elementem infrastruktury turystycznej spotykanym na ścieżkach przyrodniczych są ławki, ławki ze stolikami i zadaszenia turystyczne. Część ścieżek (ok. 40) ma na swoim obszarze wydzielone miejsce na ognisko (Fot. 9.), co jest bardzo dobrym rozwiązaniem, bowiem ognisko na koniec wędrowki to atrakcja zarówno dla grup zorganizowanych, jak i dla turystów indywidualnych. Toalety niestety wciąż nie są standardem w polskiej przestrzeni turystycznej, występują jedynie w pobliżu 5% ścieżek w województwie śląskim (Ryc. 7).

Ryc. 7. Infrastruktura turystyczna obecna na przyrodniczych ścieżkach dydaktycznych w województwie śląskim.

Jedynie 14% ścieżek w województwie jest dostępnych dla osób poruszających się na wózkach (Ryc. 8). Są to głównie ścieżki miejskie (np. w parkach, ogrodach botanicznych i zoologicznych, nowe ścieżki nad brzegami rzek czy w kamieniołomie „Sadowa Góra” w Jaworznie). Częściowa dostępność zazwyczaj oznacza mały, wyasfaltowany fragment (np. odcinek, którym dochodzi się do właściwej ścieżki), albo utwardzoną drogę leśną, po której jest możliwość przejazdu wózkiem, ale nie ma odpowiedniej nawierzchni czy wysokości tablic dostosowanych do potrzeb osób poruszających się na wózkach. Biorąc pod uwagę fakt, że jest to wysokość odpowiednia również dla dzieci, które są częstym adresatem ścieżek, nie jest to dobra praktyka. Rzadko zastosowano podjazdy zamiast schodów, czy inne ułatwienia architektoniczne. Jeszcze gorzej jest z dostosowaniem ścieżek do potrzeb osób niewidomych – wg najnowszych informacji pochodzących z przestanych ankiet w latach 2019-2020 (niestety niewielu, więc informacje mogą być niepełne) są tylko dwie takie ścieżki w województwie.

Ryc. 8. Dostępność przyrodniczych ścieżek dydaktycznych dla osób poruszających się na wózkach

Około 35% ścieżek (nie wszystkie dane są aktualne) można zwiedzać z przewodnikiem – są to zazwyczaj ścieżki utworzone przez ZPKWŚ i nadleśnictwa, ogrody botaniczne i arboreta, ogrody zoologiczne oraz ścieżki na terenach oczyszczalni ścieków lub składowiskach odpadów.

Blisko 60% ścieżek województwa śląskiego ma dedykowane wydawnictwa – najczęściej są to przewodniki z dokładnym opisem przyrody na poszczególnych przystankach lub odcinkach tras oraz mapą, czasami zawierają również proponowane zadania do wykonania. Są to zazwyczaj przewodniki po danej ścieżce, a w kilku przypadkach zbiorcze opracowania kilku ścieżek, np. jednej gminy (Siemianowice Śląskie, Czerwionka-Leszczyny, Ruda Śląska i in.). Na uwagę zasługuje seria wydawnicza przewodników po ścieżkach w Łaziskach Górnych („Przyrodnicze Ścieżki Dydaktyczne Łazisk Górnych”) wydanych w latach 1999-2008, w dwóch wersjach – przyrodniczej i kulturowej (Fot. 10). Dobrze opracowane są też ścieżki ZPKWŚ, z których większość ma swoje wydawnictwa. Więcej informacji na ten temat zamieszczono w rozdziale 25 poświęconym przyrodniczej bibliografii regionalnej województwa śląskiego.

Fot. 10. Seria wydawnicza Urzędu Miasta Łaziska Górne o ścieżkach przyrodniczych w mieście

Fot. 2. Seria wydawnicza o przyrodniczych ścieżkach dydaktycznych województwa katowickiego.

PIŚMIENICTWO

- Ciszewska H. 1990. Ścieżka dydaktyczna. W: Dylkowa A. (red.) 1990. Dydaktyka geografii w szkole podstawowej. WSiP, Warszawa, s. 89–102.
- Kondracki J. 2002. Geografia regionalna Polski. PWN, Warszawa.
- Wojtanowicz P. 2014. Typologizacja i periodyzacja rozwoju ścieżek dydaktycznych w polskich parkach narodowych. Folia Turistica 30, AWF, Kraków, s. 27–54.
- Instrukcja znakowania szlaków turystycznych
http://pttk.pl/pttk/przepisy/instrukcja_znakowania_szlakow_pttk_2014.pdf Dostęp: 17.09.2020

Fot. 1. Przyrodnicza ścieżka dydaktyczna „Modrzewiowa Góra”

Fot. 3. Tablica informacyjna oraz przyrządy do ćwiczeń na ścieżce przyrodniczej (i ścieżce zdrowia) w Katowickim Parku Leśnym

Fot. 5. Tablice informacyjne na ścieżce przyrodniczej „Kalina-Olszyna” utworzonej przez ZPKWŚ

Fot. 4. Fragment przyrodniczej ścieżki dydaktycznej w rezerwacie przyrody „Las Murckowski” utworzonej przez Nadleśnictwo Katowice

Fot. 7. Przykład własnego oznakowania przyrodniczej ścieżki dydaktycznej „Wzgórze Trzebiesławickie”

Fot. 8. Zamiast tablicy – przykład z przyrodniczej ścieżki dydaktycznej „Wzgórze Trzebiesławickie”

Fot. 6. Brama prowadząca do ścieżki przyrodniczej „Borgońka” wraz z tablicą informacyjną i oznakowaniem dedykowanym przyrodniczym ścieżkom dydaktycznym

Fot. 9. Krąg ogniskowy na ścieżce przyrodniczej (i ścieżce zdrowia) w Katowickim Parku Leśnym

Społeczne funkcje lasu – edukacja i rekreacja w lasach Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Katowicach

Anna Tarkowska

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Katowicach

W sondażu przeprowadzonym na zlecenie Lasów Państwowych, spacer i wypoczynek w lesie zajmuje trzecie miejsce wśród najskuteczniejszych sposobów walki ze stresem, zaraz po słuchaniu muzyki i spotkaniu z przyjaciółmi. Większość Polaków (87,6%) deklaruje chęć częstszego odwiedzania lasu, ma potrzebę kontaktu z przyrodą i odciążenia się od głośnego miasta, a w lasach oprócz jagód i grzybów szuka świeżego powietrza oraz ciszy i spokoju. Mieszkańcy naszego, tak silnie zurbanizowanego i zaludnionego regionu, mają to szczęście, że prawie 1/3 powierzchni województwa śląskiego stanowią lasy. Presja ludności wymusza jednak zorganizowanie ruchu turystycznego w taki sposób, by zapewnić jednocześnie ochronę rezerwatów, ostoi i miejsc rozrodu zwierząt, stanowisk rzadkich gatunków roślin oraz pozostałych terenów ustawowo nieudostępnionych dla społeczeństwa. W związku z koniecznością ochrony przyrody infrastruktura turystyczna koncentrowana jest na obszarach przewidzianych do odpoczynku i rekreacji, a jednocześnie ograniczana na terenach najcenniejszych przyrodniczo. W lasach województwa śląskiego oraz częściowo: opolskiego, małopolskiego i łódzkiego, będących pod zarządem Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Katowicach (w skład RDLP w Katowicach wchodzi 38 nadleśnictw obejmujących zasięgiem 25 049 km²), coraz więcej miejsc jest udostępnianych dla turystyki i rekreacji. Spacerować, biegać, a także uprawiać modny ostatnio nordic walking, można obecnie na 120,8 km szlaków turystycznych. Wytyczaniem i oznakowaniem wszystkich szlaków turystycznych zajmuje się PTTK, czasami powstają one z inicjatywy samorządów, bądź różnych organizacji regionalnych. W ostatnich latach, szczególnie po 2000 roku, przybyło szlaków rowerowych (4075 km) oraz ścieżek konnych (332,8 km). Na amatorów narciarstwa czeka 2,3 km nartostrad, zlokalizowanych głównie w Nadleśnictwach: Bielsko, Jeleśnia i Wiśła. Największą koncentracją wyżej wymienionych szlaków, charakteryzują się najatrakcyjniejsze turystycznie miejsca – Beskid Śląski, Mały i Żywiecki, gdzie znajduje się blisko połowa z nich oraz Wyżyna Krakowsko-Częstochowska. Oprócz szlaków i ścieżek dla turystów, nadleśnictwa przygotowały jeszcze szereg innych obiektów wykorzystywanych do celów rekreacyjnych: 242 miejsca odpoczynku, 500 miejsc postoju pojazdów i parkingów, 37 miejsc biwakowych oraz 21 miejsc widokowych (np. w Nadleśnictwie Wiśła – na Stożku i na Baraniej Górze).

Funkcję dużych, przydrożnych parkingów, które kiedyś obsługiwały ruch tranzytowy, przejęły obecnie stacje benzynowe. Z tego powodu nadleśnictwa tworzą częściej kameralne miejsca postojów pojazdów przeznaczone dla 2-3 samochodów, wykorzystywane głównie przez spacerowiczów, zbieraczy

Wybrane typy lasu w Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Katowicach

Bór sosnowy świeży

Bór mieszany świeży

Las świeży

Las mieszany świeży

Las górski świeży

Las mieszany górski

Bór mieszany górski

Bór wysokogórski świeży

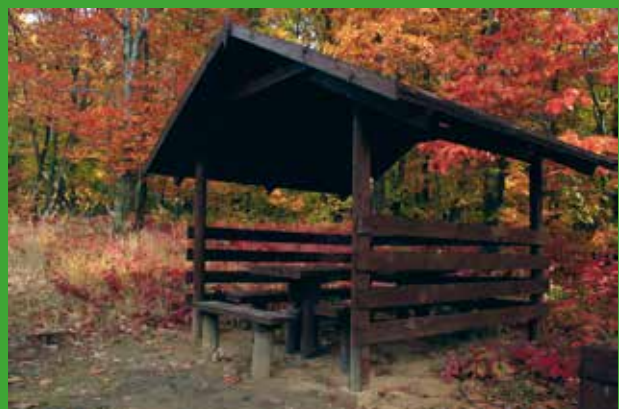

Ols jesionowy wiosną i jesienią

runa leśnego czy fotografików. Najwięcej miejsc biwakowych zlokalizowanych jest na terenie Beskidów oraz Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, wiele jest ich też w lasach w pobliżu większych miast regionu. Niektóre z nich, np. w Centurii czy Złotym Potoku, wykorzystywane są jako stałe bazy harcerskie. Ważnym działaniem Lasów Państwowych jest edukacja przyrodniczo-leśna społeczeństwa, która ma na celu upowszechnianie wiedzy o środowisku leśnym, zrównoważonej gospodarce leśnej oraz podnoszenie świadomości w zakresie racjonalnego i odpowiedzialnego korzystania z darów lasu (*Raport z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w 2019 roku*). Adresowana jest ona przede wszystkim do dzieci i młodzieży szkolnej, ale korzysta z niej także znaczna grupa osób dorosłych. Najliczniejszymi uczestnikami różnych form edukacji prowadzonej na terenie RDLP w Katowicach są uczniowie szkół podstawowych (36%) oraz dorośli (24%). Ogólna liczba osób biorących udział w 2019 roku w edukacji przyrodniczo-leśnej to 195,7 tys (Tab. 1).

Edukacja przyrodniczo-leśna na terenie RDLP w Katowicach realizowana jest przede wszystkim w ośrodkach edukacyjnych (6, w tym 4 na terenie województwa śląskiego), izbach edukacji leśnej (30, w tym 17 na terenie województwa śląskiego) oraz na ścieżkach przyrodniczo-leśnych (100, z czego 75 na terenie województwa śląskiego). We wszystkich tych obiektach można liczyć na opiekę profesjonalnego przewodnika – pracownika nadleśnictwa, który chętnie oprowadzi grupę po lesie i podzieli się własną wiedzą przyrodniczą. Ścieżki przyrodniczo-leśne wytyczone są w każdym z 38 nadleśnictw naszego regionu. Można je również odwiedzać samodzielnie; trasy przygotowano tak, by zaplanować krótki spacer, bądź kilkugodzinną lub nawet całodzienną wycieczkę. Część z tych ścieżek została stworzona we współpracy z Zespołem Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego, miejscowymi samorządami oraz szkołami. Wiele z tych obiektów mieści się na terenie Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Beskidu Śląskiego”, który został utworzony w 1994 roku z nadleśnictw: Bielsko, Ustroń, Wiśla i Węgierska Górką. Obecnie udostępniono tutaj 17 ścieżek dydaktycznych, 2 ośrodki edukacji leśnej (w Wiśle i Ustroniu-Jaroszowcu) oraz 9 izb edukacyjnych.

Na ścieżkach przyrodniczo-leśnych Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Katowicach

Jednym z ciekawszych miejsc, cieszących się dużym zainteresowaniem zwiedzających (7600 osób w 2019 roku), jest Leśna Sala Edukacyjna Nadleśnictwa Katowice. Przyrodę można tu nie tylko zobaczyć, ale także dotknąć i usłyszeć, gdyż ekspozycja wyposażona jest w interaktywny system multimedialny. Informacje przekazywane są w sposób odpowiedni do wieku i wiedzy zwiedzających. Miejsce to przystosowane jest również dla osób niepełnosprawnych. Ekspozycje umieszczono nisko, tak żeby osoby poruszające się na wózkach miały do nich dostęp. Inna faktura nawierzchni przed wszystkimi ekspozycjami i klawiaturami sygnalizuje ich obecność osobom niewidomym i niedowidzącym. Przygotowano także specjalną ekspozycję dotykową z kawałkami futer leśnych zwierząt oraz korą drzew, a wszystkie informacje opisano w języku Braille'a.

Tabela 1. Liczba uczestników różnych form edukacji przyrodniczo-leśnej realizowanych przez nadleśnictwa RDLP w Katowicach w roku 2019.

Forma edukacji	Ogółem:			W tym:				
	Liczba zajęć	Liczba uczestników	Udział % uczestników	Dzieci przedszkolne 3 - 6 lat	Dzieci szkół podstawowych 7-12 lat	Młodzież gimnazjalna 13-15 lat	Młodzież ponadgimnazjalna 16-19 lat	Studenci, dorośli, powyżej 19 lat
Lekcje terenowe i wycieczki z przewodnikiem	1008	33706	17,2	8717	15545	2861	1638	4945
Lekcje w sali edukacji leśnej	1504	53967	27,6	8265	21177	12130	4031	8364
Spotkania z leśnikiem w szkołach	587	26167	13,4	11161	10656	1637	1095	1618
Spotkania edukacyjne z leśnikiem poza szkołą (Dom Kultury, Muzeum, Urząd Gminy itp.)	141	7863	4	1904	1842	914	718	2485
Konkursy leśne (wiedzy, plastyczne, literackie itp.)	392	12022	6,1	2524	5291	2272	1306	629
Akcje, imprezy okolicznościowe	292	48092	24,6	4205	11432	3700	3750	25005
Wystawy edukacyjne	179	13922	7,1	2119	4800	1422	1134	4447
Inne, np. festyny, targi	139	-	-	1061	2212	1067	2913	10409
Razem	4242	195739	100	39956	72955	26003	16585	57902

W edukacji leśnej ważną funkcję pełnią także obiekty bezpośrednio związane z gospodarką leśną, np. szkółki leśne oraz różne typy drzewostanów (nasienne, ochronne i in.). Wykorzystywane są również obiekty niezwiązane z gospodarką leśną: rezerваты przyrody, pomniki przyrody, ogrody i parki dendrologiczne, obiekty kultury i tradycji regionu. Pomocne są też wieże przeciwpożarowe oraz obiekty małej retencji. W sumie w edukacji leśnej na terenie lasów należących do RDLP w Katowicach wykorzystywa-

nych jest blisko 700 różnych obiektów. W nadleśnictwie Kobiór, w miejscowości Jankowice koło Pszczy-ny udostępniono dla zwiedzających część zamkniętego rezerwatu faunistycznego „Żubrowisko”. Żubry można oglądać w zagrodzie pokazowej, dookoła której prowadzi ścieżka przyrodnicza z opisem biologii oraz historii restytucji tego największego polskiego ssaka. Atrakcyjną ofertę edukacyjną przygotowało także Nadleśnictwo Wiśla. W Muzeum Świerka Istebniańskiego poznamy historię istebniańskich lasów, a w specjalnej Wolierze Pokazowej z lustrami weneckimi, podpatrzymy rzadkie, bardzo płochliwe i piękne głuszce. Edukację leśną społeczeństwa prowadzą najczęściej leśniczowie i podleśniczowie, gdyż to oni mają pod swoją „opieką edukacyjną” szkoły leżące na terenie ich leśnictwa. Te dwie grupy pracowników Służby Leśnej dominują w działaniach edukacyjnych, ale angażują się w nią również pozostali pracownicy nadleśnictw. Na terenie całej RDLP w Katowicach edukacją w 2019 roku zajmowało się 745 osób.

W edukacji przyrodniczo-leśnej nadleśnictwa podlegające RDLP w Katowicach wykorzystują wiele form działalności. W ubiegłym roku przeprowadzono ponad 1000 lekcji terenowych i wycieczek z przewodnikiem dla ponad 33706 uczestników. Równie popularne (53,9 tys. uczestników) były lekcje w leśnych salach edukacyjnych, których przeprowadzono ponad 1500. Nadleśnictwa organizują spotkania z leśnikami również w szkołach, domach kultury, urzędach oraz muzeach.

Dużym zainteresowaniem wśród dzieci i młodzieży szkolnej cieszą się konkursy. Oprócz konkursów wiedzy przyrodniczo-leśnej, organizowane są także inne: plastyczne, literackie oraz fotograficzne. W 2019 roku zorganizowano ich łącznie 392. Część z nich zakończyła się wystawami nagrodzonych prac, które łącznie z innymi wystawami edukacyjnymi zorganizowanymi przez nadleśnictwa w 2019 roku odwiedziło ponad 14 tys. osób.

Inną ważną formą edukacji leśnej społeczeństwa są różnego rodzaju akcje, imprezy okolicznościowe, targi i festyny, skierowane nie tylko do dzieci i młodzieży, choć i tutaj udział tych grup wiekowych jest znaczący. W minionym roku wspólnie ze szkołami, organizacjami pozarządowymi, domami kultury, muzeami, samorządami, strażą pożarną, kościołami, harcerstwem, ośrodkami edukacyjnymi, parkami narodowymi oraz krajobrazowymi zorganizowano około 430 imprez edukacyjnych. Nadleśnictwa zorganizowały m.in. Dzień Ziemi, Sprzątanie Świata, Choinki Nadziei, czy też Święto Drzewa. Leśnicy byli również zaangażowani w imprezy o charakterze edukacyjno-charytatywnym, tj. warsztaty w Ośrodku dla Osób Niepełnosprawnych w Borowej Wsi, podczas których wykonano świąteczne stroiki z darów lasu. Środki ze sprzedaży stroików przeznaczono dla podopiecznych Stowarzyszenia na rzecz rozwoju osób niepełnosprawnych „Tur Borówka”.

Należy również zwrócić uwagę na wkład mediów w popularyzację wiedzy o lasach. Przy ich pomocy nadleśnictwa z katowickiej RDLP zrealizowały w 2019 roku około 200 programów o tematyce przyrodniczo-leśnej. Jednym z najciekawszych był program „Las bliżej nas” – seria IV (TVP1), który miał na celu promocję leśnej turystyki i wszelkich form aktywnego wypoczynku w lesie. Z kolei na antenie Polskiego Radia Katowice, co czwartek, w audycji „Zielony telefon”, wysłuchać można m.in. gawędy leśnika.

Piśmiennictwo

Chojecki K., Kloczkowska A. 2012. Las dla społeczeństwa. Przyroda Górnego Śląska 67, s. 18-20.

Raport z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w 2019 roku.

[<https://www.lasy.gov.pl/pl/informacje/publikacje/informacje-statystyczne-i-raporty/raporty-z-dzialalnosci-edukacyjnej-lasow-panstwowych>]

Zdjęcia: Archiwum Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska (fot. Agata Kloczkowska – ścieżki dydaktyczne, Jerzy Parusel – typy lasów)

Regionalna Dyrekcja
Lasów Państwowych w Katowicach

Ośrodki edukacyjne Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Katowicach

Anna Tarkowska

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Katowicach

Na terenie Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Katowicach w granicach województwa śląskiego działalność edukacyjna prowadzona jest w 4 dużych ośrodkach oraz 17 mniejszych obiektach – izbach edukacyjnych, izbach historycznych i muzealnych (np. Kancelaria Leśniczego w Wiśle, Muzeum Świerka w Istebnej) czy wolieryze pokazowej głuszców. Wykaz izb leśnych zamieszczono w tabeli w rozdziale 10 o ośrodkach edukacyjnych i ścieżkach przyrodniczych w bazach danych.

Ośrodek Hodowli Żubrów i Edukacji Leśnej w Jankowicach (Nadleśnictwo Kobiór)

ul. Żubrów 151, 43-215 Jankowice
tel. +48 (32) 211 54 06
e-mail: kobior@katowice.lasy.gov.pl

Realizując jeden z celów zachowania populacji żubra, którym jest cel edukacyjny, w roku 2006 utworzono Ośrodek Edukacji Przyrodniczej „Pszczynskie Żubry.” Obecna nazwa to Ośrodek Hodowli Żubrów i Edukacji Leśnej.

Do podstawowych zadań Ośrodka należy prowadzenie wszelkich form edukacji przyrodniczej, warsztatów i plenerów przyrodniczych oraz koordynacja hodowli żubrów.

Na terenie Ośrodka znajduje się:

- zagroda hodowlana dla pszczyńskiej linii żubrów o powierzchni 10 ha, pełniąca również funkcję zagrody pokazowej, gdyż tylko w tym miejscu można zobaczyć żubry,
- wiata widokowa,
- budynek dydaktyczny,
- ścieżka edukacyjna (obecnie w trakcie przebudowy, czasowo niedostępna).

Formy edukacji prowadzone na terenie Ośrodka:

- lekcje terenowe,
- lekcje w sali edukacyjnej,
- spotkania z leśnikiem w szkołach i przedszkolach,
- konkursy leśne (plastyczne, sprawdzające wiedzę, fotograficzne i in.),
- akcje, imprezy okolicznościowe, wystawy edukacyjne.

Budynek siedziby Ośrodka Hodowli Żubrów i Edukacji Leśnej w Jankowicach

Zajęcia edukacyjne w formie zorganizowanej skierowane są do: przedszkolaków, dzieci szkół podstawowych, ponadpodstawowych, studentów kierunków przyrodniczych, uczestników studiów podyplomowych z zakresu ochrony przyrody i gospodarki łowieckiej, grup osób niepełnosprawnych i in.

Zagroda pokazowa wraz z infrastrukturą jest dostępna dla turystów indywidualnych.

Działania, w których uczestniczyło Nadleśnictwo Kobiór (udział lub organizacja):

- Międzynarodowe Zawody Drwali w Wiśle,
- Piknik Rodzinny „Ekoodpowiedzialni” w Katowicach,
- „Dzień Żubra” w Jankowicach,
- „Piknik Leśny” w Wiśle,
- „Piknik Rodzinny” z okazji Dni Otwartych Funduszy Europejskich w Rudach Raciborskich,
- kampania „ Zielona Wyspa Śląsk”,
- „Dzień Dziecka z Mundurem”,
- Festiwal Edukacji Ekologicznej „Tyskie Żywioty”,
- XXXI Rajd Leśnika 2019,

Widok na zagrodę pokazową żubrów w Ośrodku

Wnętrze Ośrodka

Zajęcia edukacyjne w terenie

Zajęcia edukacyjne przy zagrodzie żubrów

- inauguracja obchodów 100-lecia Powstań Śląskich w Pszczynie,
- XXXIII Śląski Konkurs Sygnalistów Myśliwskich „O Róg Księcia Pszczyńskiego”,
- targi, festyny.

Konkursy i plenery (współudział i organizacja):

- „Co biega i hasa w pszczyńskich lasach”,
- „Polskie Parki Narodowe”,
- plener malarski dla artystów-amatorów, związanych z Polskim Związkiem Łowieckim (PZŁ) Katowice.

Akcje i prelekcje:

- „Dzień Ziemi”,
- „Sprzątanie Świata”,
- „Cała Polska Czyta Dzieciom” – kampania społeczna,
- „Mole książkowe” – współpraca z bibliotekami,
- jesienny zbiór żołądki i kasztanów dla zwierzyny.

Wiata widokowa w Ośrodku

Zdjęcia: Archiwum Nadleśnictwa Kobiór

Regionalny Leśny Ośrodek Edukacji Ekologicznej „Leśnik” (Nadleśnictwo Ustroń)

ul. Turystyczna 7, 43-450 Ustroń
tel. +48 (33) 854 25 72
e-mail: jaszowiec@katowice.lasy.gov.pl

Obok gospodarki leśnej Nadleśnictwo Ustroń prowadzi na szeroką skalę edukację leśną. Każdego roku w zajęciach i warsztatach prowadzonych przez Nadleśnictwo bierze udział ponad 7 tys. osób.

Regionalny Leśny Ośrodek Edukacji Ekologicznej „Leśnik” jest ważnym i dobrze przygotowanym miejscem do prowadzenia lekcji o środowisku, prelekcji, konferencji i warsztatów ekologicznych. W pomieszczeniach ośrodka można obejrzeć ekspozycje przyrodnicze związane z lasem oraz zapoznać się z elementami gospodarki leśnej. W ośrodku znajduje się w sumie 5 sal ze stałymi ekspozycjami, po których oprowadzają specjalnie wykwalfikowani leśnicy przygotowani do pracy z każdą grupą wiekową. W „Leśniku” można dowiedzieć się wielu ciekawych informacji o regionie, lesie i pracy leśników oraz o roślinach i zwierzętach.

Ekspozycja „Muflony”

Baza hotelowa

Obiekt posiada 93 miejsca noclegowe: 15 pokoi jednoosobowych, 21 pokoi dwuosobowych, 4 pokoje trzyosobowe, 4 pokoje czterosobowe z aneksem kuchennym, 2 apartamenty. Wszystkie pokoje są nowoczesnie wyposażone, posiadają pełny węzeł sanitarny, TV satelitarną, telefony, radio itp.

Ekspozycja „Kancelaria leśnika”

Ekspozycja „Las zimą”

Zaplecze gastronomiczne

Kuchnia „Leśnika” słynie z serwowania dań regionalnych, przygotowywanych ze świeżych, lokalnych produktów. Wieloletnie doświadczenie gwarantuje zadowolenie z jedzenia, zarówno przy organizacji uroczystych spotkań, szkoleń, jak też kolonii dla młodzieży. Posiłki podawane są w przytulnej stołówce przez wykwalifikowany personel.

Zaplecze rekreacyjne

Goście „Leśnika” mogą korzystać z siłowni oraz sauny. Przy Ośrodku znajduje się obszerny parking z systemem monitoringu przez kamery. Na terenie „Leśnika” przewidziano również miejsce dla najmłodszych – plac zabaw z piaskownicą i zjeżdżalnią. Spotkania integracyjne można przygotować pod wiatą z grillem. Istnieje możliwość przygotowania w „Leśniku” dań na grilla i obsługi ogniska.

Możliwości konferencyjne

„Leśnik” dysponuje – jedną z największych i najnowocześniejszych w Ustroniu – salą konferencyjną dla 120 osób. Jest ona wyposażona w nowoczesny sprzęt techniczny i audiowizualny, tj.: rzutniki multimedialne (stacjonarny i przenośny), wizualizer, rzutniki pisma i przeźroczyste, TV-video, stacjonarny system nagłośnienia, automatyczna klimatyzacja. Posiada również odrębną salę komputerową na 21 stanowisk PC połączonych w sieć, z dostępem do Internetu.

Spotkania integracyjne, czy też szkolenia i zebrania mniejszych grup, mogą się odbywać w sali kawiarnianej. Służy ona również jako miejsce wystaw i prezentacji.

Zdjęcia: Archiwum Nadleśnictwa Ustron

Leśny Ośrodek Edukacji Ekologicznej w Istebnej (Nadleśnictwo Wisła)

43-470 Istebna 749

tel. +48 (33) 855 60 14

kom. +48 606 364 978

e-mail: oeezv.wisla@neostrada.pl

Ośrodek w Istebnej powstał w 1997 roku, w ramach działalności Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Beskidu Śląskiego”. W latach 2012-2013 budynek przeszedł gruntowny remont wraz z całkowitą zmianą ekspozycji. Obecnie Ośrodek dysponuje na parterze salą wykładowo-projekcyjną na około 50 miejsc, wyposażoną w sprzęt multimedialny do prowadzenia wykładów, prelekcji i spotkań o tematyce leśno-ekologicznej. Na pierwszym piętrze znajduje się stała ekspozycja, ukazująca florę i faunę beskidzkich lasów. Można tu z bliska zobaczyć preparaty zwierząt i modele roślin występujących na terenie lasów beskidzkich, wszystko wkomponowane w tło pięknych gór Beskidu Śląskiego i dostojnych świerków. Ponadto, na zwiedzających czekają makiety przedstawiające historię terenu, ciekawa diorama rzeki, cały dział dotyczący form ochrony przyrody oraz rentgen drzewa. Dla dzieci natomiast przewidziano ciekawe gry i zabawy, można sprawdzić, jak czuje się borsuk w swojej norze, pobawić się drewnianymi klockami, sprawdzić zdolności manualne oraz namalować ulubione zwierzątko na tablicy, a także posłuchać gadającego drzewa! Podziwiając dioramy można wysłuchać przygotowanych tekstów o każdym zwierzęciu i roślinie, a także dowiedzieć się czegoś o historii Nadleśnictwa Wisła, o świerku istebniańskim, martwym drewnie i wielu innych ciekawych zagadnieniach.

Budynek Ośrodka zimą

Ścieżki edukacyjne w Ogrodzie

Ekspozycja stała

Szkółka Malarska Iwony Konarzewskiej

Jednym z ciekawszych, stałych projektów edukacji ekologicznej, prowadzonym w Leśnym Ośrodku w Istebnej, jest Autorska Szkółka Malarska Iwony Konarzewskiej, działająca pod patronatem Nadleśnictwa Wiśla. Pomysł edukacji przez sztukę narodził się w 1997 roku i bardzo dobrze sprawdza się na terenie Trójwsi Beskidzkiej, której mieszkańcy są silnie związani z otaczającą ich przyrodą, co odzwierciedla lokalna sztuka ludowa. Zajęcia w Szkółce odbywają się trzy razy w tygodniu podczas roku szkolnego i gromadzą łącznie około 100-150 uczestników. Dzieci rysują, malują (także w plenerze) oraz tworzą ceramikę od 2006 roku. Przyrodnicze otoczenie sprawia, że większość prac ma z nią związek. Liczne dzieła małych artystów wiążą się z restytucją głuszców na terenie Nadleśnictwa Wiśla. Szkółka uwrażliwia dzieci na otaczającą je przyrodę i pomaga zrozumieć jej mechanizmy. Wiele z prac, które tu powstały, trafiło już do domów w całej Polsce, ponieważ każdy odwiedzający Szkółkę Malarską odchodząc może zabrać z sobą na pamiątkę jej „częstkę”. Od 2007 roku Szkółka przygarnęła pod swoje skrzydła również osoby niepełnosprawne. Co roku Szkółka prezentuje dzieła dzieci podczas uroczystego wernisażu. Nawet w biurówcu Nadleśnictwa Wiśla nie ma pomieszczenia, w którym nie znalazłoby się choć jedno dzieło uczniów tej Szkółki.

Ogród Roślin Beskidu Śląskiego

Wiele lat temu zrodził się pomysł zagospodarowania terenu przy Ośrodku w Istebnej i stworzenia arboretum z gatunkami roślin charakterystycznymi dla Beskidu Śląskiego. Kilka lat później Gmina Istebna przystąpiła do realizacji pomysłu na rozbudowę infrastruktury turystycznej, w celu podniesienia atrakcyjności Trójwsi dla mieszkańców i turystów oraz promocji dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego tego regionu. Równocześnie odżył pomysł na budowę arboretum rozszerzającego działalność edukacyjną i turystyczną Ośrodka w Istebnej. Gmina Istebna we współpracy z Nadleśnictwem Wiśla przygotowała projekt „Rozbudowa infrastruktury okoturystycznej w Gminie Istebna”, dofinansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach RPO WSL 2007-2013. W projekcie znalazła się m.in. budowa unikatowego arboretum pod nazwą „Ogród Roślin Beskidu Śląskiego wraz z infrastrukturą towarzyszącą”, mającą zapewnić właściwą obsługę komunikacyjną i pieszą istniejącego Leśnego Ośrodka Edukacji Ekologicznej i projektowanego arboretum. Na nowy obiekt zostały złożone: sieć ścieżek edukacyjnych, którymi można przechadzać się wśród ciekawych gatunków roślin (zarówno ozdobnych, jak i częściowo już wykonanych nasadzeń gatunków reprezentujących typowe lokalne zbiorowiska roślinne), plac widokowy wraz z mini amfiteatrem oraz miejsca postojowe. Powstał

Istebniański Uniwersytet Seniora

Wernisaż Szkółki Malarskiej

również oryginalny, akacjowy plac zabaw dla dzieci, którego założeniem było maksymalne powiązanie, zarówno formy projektowanych elementów, jak i materiałów z jakich są one wykonane, z terenem ich lokalizacji. Całość ma przypominać o edukacji ekologicznej i bliskości lasu – zastosowano figury ptaków, szałas, mostki, wigwamy. Wybudowano również wiatę edukacyjną o konstrukcji drewnianej z ławkami w środku, spełniającą rolę leśnej klasy. Wymienione elementy zagospodarowania Ogrodu Roślin zostały ukończone z początkiem 2011 roku, a nadal trwają jeszcze prace nad dokończeniem części zbiorowiskowej/siedliskowej.

Ogród Roślin Beskidu Śląskiego to ciekawa propozycja dla różnorodnych grup turystów z terenu województwa śląskiego i innych regionów Polski, a także – z uwagi na bliskość Czech i Słowacji – turystów zagranicznych. Kompleksowość projektu, jako całości, ma zapewnić aktywne spędzanie czasu, m.in. rodzinom z małymi dziećmi, które zmęczone zabawą na ekologicznym placu zabaw, mogą pospacerować potem z rodzicami ścieżkami edukacyjnymi, poznając charakterystyczne i chronione rośliny beskidzkie spotykane na szlakach turystycznych, a także osobom, które nastawione są tylko na poznanie bogactwa przyrodniczego Beskidów – w arboretum już wkrótce będzie można zapoznać się z wszystkimi lokalnymi siedliskami przyrodniczymi obszaru Natura 2000 Beskid Śląski w jednym miejscu. Docelowy wygląd Ogrodu Roślin pozwoli na prowadzenie edukacji ekologicznej na szerszą skalę niż dotychczas oraz w ciekawszy, przyjemny i prosty sposób, zwłaszcza, że temat siedlisk przyrodniczych charakterystycznych dla obszaru Natura 2000 Beskid Śląski, a także sam temat siedlisk i zbiorowisk roślinnych, jest trudny dla dzieci i młodzieży. Wydano również folder edukacyjny o roślinach Ogrodu Roślin Beskidu Śląskiego oraz zamontowano tablice edukacyjne.

Zdjęcia: Archiwum Nadleśnictwa Wisła

Akacjowy plac zabaw dla dzieci
w Ogrodzie Roślin Beskidu Śląskiego

Ośrodek Edukacji Leśnej Nadleśnictwa Siewierz

ul. Łysa Góra 1, 42-470 Siewierz

tel. +48 (32) 674 29 57 w. 38, +48 (32) 674 29 58 w. *333

e-mail: siewierz@katowice.lasy.gov.pl

Łysa Góra w Siewierzu jest enklawą należącą do leśników od ponad 200 lat. Jednak o formalnym urzędzie leśnym w tym miejscu można mówić dopiero od końca XIX w., kiedy to gen. Aleksiejew w latach 1894-1897 postawił tu piętrowy budynek drewniany. To w nim właśnie w okresie międzywojennym rozpoczęło pracę Nadleśnictwo zorganizowane na nowo w wolnej Polsce.

Dziś budynek dawnego Nadleśnictwa po generalnym remoncie, ze wszelkimi udogodnieniami dla osób niepełnosprawnych, pełni funkcje Ośrodka Edukacji Leśnej z salami wykładowymi, konferencyjnymi i wystawienniczymi.

To tutaj znajduje się również, jedna z najbogatszych w regionie, kolekcja owadów licząca nawet 14 tys. okazów z okolic Zawiercia i terenu Jury. Liczba szacunkowa bierze się stąd, że wciąż trwa kwerenda zbioru, zawierającego okazy, które często już nawet nie występują na tym terenie. Skatalogowania zbiorów i stworzenia ich elektronicznej wersji z makro zdjęciami podjął się Wiesław Szczepański, emerytowany leśnik z Wydziału Ochrony Lasu RDLP w Katowicach. Zbiory przez 50 lat powiększał Włodzimierz Nowakowski z Zawiercia. Dziś są własnością Nadleśnictwa Siewierz. Właścicielowi zależało, aby kolekcja jego życia nie została zmarnowana. Szukał instytucji, która dałaby mu gwarancję niepodzielności kolekcji. Leśnicy dali mu taką gwarancję. Będzie przechowywana w specjalistycznych gablotach, w których zbiory zostaną udostępnione po opracowaniu i skatalogowaniu.

Ośrodek Edukacji Leśnej Nadleśnictwa Siewierz, to nie tylko zabytkowy budynek, ale również otaczający go park ze starodrzewiem i ścieżką edukacyjną oraz oczkiem wodnym. Do specjalnie przygotowanego oczka wodnego, dnia 9 sierpnia 2019 roku, wpuszczono sześć żółwi błotnych. Zwierzęta zaaklimatyzowały się, przezimowały i dziś jest to jedyne miejsce na południu Polski, gdzie można je zobaczyć.

Budynek Ośrodka. Fot. Szymon Wójcik, Archiwum Nadl. Siewierz

Oczko wodne. Fot. Szymon Wójcik, Archiwum Nadl. Siewierz

W grudniu 2020 roku rozpoczęto również projekt restytucji raka błotnego, wpuszczając do oczka wodnego kilkadziesiąt osobników w celu rozrodu.

Warto dodać, że na poddaszu budynku znajdują się dwa, w pełni wyposażone mini apartamenty dla gości Nadleśnictwa, wynajmowane jako nocleg, również na zasadach komercyjnych.

Zdjęcia 1-3. Wsiedlanie raka błotnego do oczka wodnego.
Źródło: <https://www.facebook.com/NadlesnictwoSiewierz>.

Żółw błotny. Fot. Szymon Wójcik, Archiwum Nadl. Siewierz

Ośrodki edukacyjne Samorządu Województwa Śląskiego

Zgodnie z Ustawą z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. 1998 Nr 91 poz. 576 ze zm.), samorząd województwa określa strategię rozwoju województwa, a w niej cele, w szczególności „zachowanie wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń” (art. 11 ust. 1 pkt 4) oraz prowadzi politykę rozwoju, na którą składa się między innymi „racjonalne korzystanie z zasobów przyrody oraz kształtowanie środowiska naturalnego, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju” (art. 11 ust. 2 pkt 5). Samorząd województwa wykonuje zadania o charakterze wojewódzkim określone ustawami, w szczególności w zakresie edukacji publicznej czy ochrony środowiska (art. 14 ust. 1 pkt 1 i 8 ustawy). Zadania samorządu województwa wykonuje zarząd województwa przy pomocy urzędu marszałkowskiego i wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych lub wojewódzkich osób prawnych (art. 45 ust. 1 i art. 8 ust. 1 ustawy).

Zgodnie z Ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. 2004 Nr 92 poz. 880 ze zm.) Marszałek województwa jest organem ochrony przyrody (art. 91 pkt 2b ustawy). Ustawa o ochronie przyrody nakłada obowiązki na organy administracji publicznej, jakimi są organy województwa i marszałek województwa, w tym „dbałość o przyrodę będącą dziedzictwem i bogactwem narodowym” oraz „prowadzenie działalności edukacyjnej, informacyjnej i promocyjnej w dziedzinie ochrony przyrody” (art. 4 ust. 1 i 3 ustawy).

Zadania Samorządu Województwa Śląskiego wykonuje Zarząd i Marszałek Województwa Śląskiego przy pomocy Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego i wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych lub wojewódzkich osób prawnych. Są to m.in. instytucje kultury, placówki oświatowe, jednostki związane z ochroną zdrowia, czy też spółki z udziałem Województwa Śląskiego oraz podmioty, co do których Województwo Śląskie pełni funkcję współorganizatora*.

W informatorze uwzględniono wszystkie jednostki Samorządu Województwa Śląskiego, które prowadzą edukację ekologiczno-przyrodniczą (rozdział 14 i 16), jak również te, które edukują ekologicznie poza głównym nurtem swojej działalności, tj. instytucje kultury (rozdział 21) czy placówki doskonalenia nauczycieli (rozdział 22). Są to: Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego, Planetarium i Obserwatorium Astronomiczne im. Mikołaja Kopernika w Chorzowie, Śląski Ogród Zoologiczny, Biblioteka Śląska, Instytucja Filmowa „Silesia-Film” w Katowicach, Instytut Myśli Polskiej im. Wojciecha Korfańtego, Muzeum Górnośląskie w Bytomiu, Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie”, Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze, Muzeum Śląskie w Katowicach, Regionalne Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Bielsku-Białej, Częstochowie, Katowicach i Rybniku, Regionalny Ośrodek Metodyczno-Edukacyjny „Metis” w Katowicach oraz Wojewódzki Park Kultury i Wypoczynku im. Gen. Jerzego Ziętka S.A. w Chorzowie (w informatorze jako Fundacja Park Śląski).

* Uchwała nr 2076/165/VI/2020 Zarządu Województwa Śląskiego z dnia 9 września 2020 r. w sprawie ustalenia wykazu jednostek organizacyjnych Województwa Śląskiego.

CENTRUM DZIEDZICTWA PRZYRODY GÓRNEGO ŚLĄSKA

ul. Graniczna 29, 40-017 Katowice
tel. +48 (32) 757 47 21, 757 47 26
e-mail: cdpgs@cdpgs.katowice.pl
cdpgs.katowice.pl, przyroda.katowice.pl, slaskie-przyroda.pl
facebook.com/cdpgs, facebook.com/slaskiedukacjaekologiaprzyroda

Celem działalności edukacyjnej Centrum jest popularyzowanie idei ochrony przyrody i kształtowanie właściwych postaw wobec przyrody, ukazywanie piękna, zróżnicowania i zagrożeń przyrody naszego regionu, promowanie miejsc przyrodniczo cennych oraz umożliwianie uczestnikom zajęć edukacyjnych bezpośredniego kontaktu z przyrodą. Działalność edukacyjna Centrum jest zróżnicowana i obejmuje m.in. realizację programów i projektów edukacyjnych, organizację konkursów, prowadzenie baz danych, gromadzenie i udostępnianie zbiorów bibliotecznych oraz prowadzenie stron internetowych i mediów społecznościowych. Bezpłatna oferta zajęć edukacyjnych Centrum skierowana jest do wszystkich grup wiekowych dzieci i młodzieży oraz do nauczycieli, edukatorów i animatorów z terenu województwa śląskiego.

PROGRAMY EDUKACYJNE (oferta stała)

„Śląskie. Przyroda!”

Program przyrodniczej edukacji regionalnej, uzupełniający treści programów szkolnych i przedszkolnych, popularyzujący wybrane, najcenniejsze przyrodniczo obszary i obiekty w województwie śląskim. Zajęcia prowadzone są w formie warsztatów terenowych między innymi na Śląskim Szlaku Przyrody.

„Przyroda wokół nas”

Program edukacyjny uzupełniający treści programów szkolnych i przedszkolnych o regionalne zagadnienia z zakresu przyrody, ekologii, geografii i ochrony przyrody. Zajęcia prowadzone są w formie prelekcji lub warsztatów odbywających się na terenie placówek oświatowych oraz zajęć terenowych w miejscach o szczególnych walorach przyrodniczych, na ścieżkach przyrodniczych lub w najbliższym otoczeniu placówki. W kolejnych latach program realizowany będzie przy aktywnym udziale i współpracy z placówkami oświatowymi.

Inne programy i projekty edukacyjne – aktualna oferta na stronie: cdpgs.katowice.pl/edukacja-przyrodnicza

WYDAWNICTWA

„Przyroda Górnego Śląska”

Czasopismo popularno-naukowe przeznaczone do publikacji oryginalnych prac, krótkich komunikatów i artykułów przeglądowych o przyrodzie województwa śląskiego i Górnego Śląska – jej bogactwie i różnorodności, zagrożeniach, ochronie i kształtowaniu, strukturze i funkcjonowaniu, a także o jej badaczach, miłośnikach i nauczycielach oraz postawach człowieka wobec przyrody. W 2020 roku ukazał się setny – jubileuszowy numer Przyrody.

Inne wydawnictwa Centrum – aktualna oferta na stronie: cdpgs.katowice.pl/wydawnictwa

WITRYNY INTERNETOWE

Serwis „Śląskie. Przyroda!”

Serwis przyrodniczy województwa śląskiego, popularyzujący walory przyrodnicze naszego regionu oraz ideę ochrony przyrody. W serwisie wyodrębniono moduł poświęcony edukacji ekologiczno-przyrodniczej, który zawiera m.in. bieżącą ofertę edukacyjną, bazy edukacyjne, bibliografię regionalną oraz słownik przyrodników.

Aktualne wydarzenia i informacje przyrodnicze publikowane są również na profilu Facebook „Śląskie Edukacja Ekologia Przyroda” pod adresem: facebook.com/slaskiedukacjaekologiaprzyroda

Kolekcja „Natura Silesiae”

Kolekcja tematyczna w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej (sbc.org.pl/dlibra), która dokumentuje dzieje śląskiego przyrodoznawstwa, bogactwo i przeobrażenia środowiska przyrodniczego oraz działalność

ochronną i edukacyjną. Kolekcja docelowo prezentować ma cyfrowe kopie różnorodnych materiałów związanych ze śląską przyrodą (książek, czasopism, prac naukowych, pomocy dydaktycznych, druków ulotnych, fotografii, zbiorów muzealnych itp.). W ramach kolekcji wydzielono 11 podkolekcji, w tym „Badania i edukacja”. Pomysłodawcą i koordynatorem kolekcji jest Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska.

BAZA OŚRODKÓW EDUKACYJNYCH I ŚCIEŻEK PRZYRODNICZYCH

Kompleksowa baza danych o wszystkich ośrodkach edukacji ekologicznej oraz ścieżkach przyrodniczych w województwie śląskim, regularnie aktualizowana, dostępna online w serwisie „Śląskie. Przyroda!” (przyroda.katowice.pl). Dane przestrzenne – lokalizacja ośrodków i ścieżek (wraz z przystankami) na podkładach mapowych – dostępne są w Geoportalu Województwa Śląskiego – ORSIP, w Module „Przyroda”, w katalogu „Turystyka i edukacja przyrodnicza” (orsip.pl/uslugi/przyroda).

BIBLIOTECZKA EDUKACYJNA

Dział zbiorów wydzielony w bibliotece fachowej Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, na potrzeby przyrodniczych zajęć dydaktycznych, adresowany do nauczycieli, edukatorów i animatorów. Biblioteczka zawiera m.in. scenariusze zajęć edukacyjnych i lekcyjnych, przewodniki (ścieżki przyrodnicze, rowerowe itp.), klucze do oznaczania roślin, zwierząt i grzybów, atlasy, leksykony, płyty CD i DVD. Elektroniczny katalog zbiorów bibliotecznych jest dostępny na stronie: biblioteka.cdpgs.katowice.pl. Katalog umożliwia wyszukanie wg autora, słowa w tytule, roku publikacji, lokalizacji geograficznej, haseł przedmiotowych i słów kluczowych. Zbiory można przeglądać w czytelni lub wypożyczyć.

Zdjęcia i ilustracje: Archiwum CDPGŚ

ZESPÓŁ PARKÓW KRAJOBRAZOWYCH WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO OŚRODKI EDUKACYJNE

Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego w Katowicach z siedzibą w Będzinie

Biuro / Dyrekcja

ul. I. Krasickiego 25, 42-500 Będzin

tel. +48 (32) 267 44 82

e-mail: biurozpk@zpk.com.pl

zpk.com.pl

facebook.com/ZPKWS

Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego (ZPKWŚ) jest jednostką organizacyjną Samorządu Województwa Śląskiego i prowadzi edukację ekologiczną w oparciu o sieć ośrodków edukacyjnych działających w siedzibie Biura (w Będzinie) oraz w Oddziałach Biura ZPKWŚ (Kalina, Rudy, Smoleń, Żywiec).

Oferta edukacyjna ZPKWŚ kierowana jest do odbiorców z każdej grupy wiekowej: dzieci przedszkolne, młodzież szkolna oraz osoby dorosłe.

Wszelkie działania edukacyjne realizowane są na podstawie Programu Edukacyjnego ZPKWŚ, zaopiniowanego przez doradcę metodycznego. Treści przekazywane w trakcie prowadzonych zajęć stanowią uzupełnienie wiedzy zdobywanej w placówkach oświatowych.

W ofercie edukacyjnej znajdują się płatne oraz bezpłatne formy zajęć ekologicznych.

Program edukacyjny realizowany jest m.in. w formie: pogadank, warsztatów (stacjonarnych i terenowych), akcji ekologicznych, konkursów, zajęć okazjonalnych, sympozjów i konferencji naukowych oraz wielu innych.

W tematyce zajęć dominują informacje dot. czynnych metod ochrony przyrody, a także samych parków krajobrazowych – ich walorów przyrodniczych, krajobrazowych, historycznych i kulturowych. W trakcie zajęć omawiane są także tematy związane m.in. z segregacją odpadów, zjawiskiem zanieczyszczenia powietrza, jakim jest smog, zasadami zdrowego odżywiania oraz wiele innych. Przykładowe tematy zajęć: „Formy ochrony przyrody”, „Ekologia na widelcu – zasady zdrowego żywienia”, „Rady na odpady”, „Typy lasów”, „Smog nasz śląski, czyli o zdrowiu zaklętym w oddechu”, „Życie w lesie – czyli las jako ekosystem”, „Zielona Wielkanoc”, „Kilka słów o nietoperzach”, „Ekosystemy leśne i obszary wodno-błotne – zajęcia w ekspozycji przyrodniczej”, „Ekopodchody”, „Jaka to roślina – oznaczanie roślin zielnych za pomocą klucza i mikroskopu stereoskopowego”, „Osobliwości przyrody Beskidzkich Parków Krajobrazowych” i wiele innych.

Szczegółowa oferta edukacyjna ZPKWŚ dostępna jest na stronie internetowej: zpk.com.pl

Ośrodek Edukacyjny**Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego w Będzinie**

ul. I. Krasickiego 25, 42-500 Będzin

tel. +48 (32) 267 44 82

e-mail: biurozpk@zpk.com.pl

Ośrodek działa od 2000 roku i stanowi dopełnienie sieci Ośrodków Edukacyjnych ZPKWŚ funkcjonujących przy Oddziałach Biura ZPKWŚ zlokalizowanych w: Kalinie, Rudach, Smoleniu i Żywcu. Stanowi także centrum informacji o parkach krajobrazowych na terenie województwa śląskiego oraz działalności edukacyjnej prowadzonej w pozostałych Ośrodkach Edukacyjnych. W budynku, w którym funkcjonuje Ośrodek, mieści się siedziba Biura oraz Dyrekcji Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego.

Celem działalności Ośrodka Edukacyjnego w Będzinie jest podnoszenie stanu wiedzy społeczeństwa na temat środowiska przyrodniczego, form ochrony przyrody, kształtowanie postaw i zachowań korzystnych dla przyrody w warunkach zrównoważonego rozwoju – głównie poprzez edukację ekologiczną z elementami rekreacji i turystyki.

Zajęcia prowadzone są w sali dydaktycznej wyposażonej w sprzęt multimedialny, na ścieżkach dydaktyczno-przyrodniczych oraz na terenie bazy plenerowej – w EKOLOGICZNYM PARKU (utworzonym w ramach dofinansowania z RPO WSL 2007-2013) w skład którego wchodzi: ekspozycja pn. „Parki Krajobrazowe Województwa Śląskiego w pigułce”, edukacyjny plac zabaw, wiata wyposażona w drewniane ławy i stoły przeznaczona do zajęć edukacyjnych oraz krąg ogniskowy.

Ośrodek Edukacyjny Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego w Kalinie

ul. Lompy 6, 42-284 Herby

tel. +48 (34) 357 49 02

e-mail: zpkkalina@zpk.com.pl

Ośrodek Edukacyjny ZPKWŚ w Kalinie zlokalizowany jest niemal w samym centrum Parku Krajobrazowego „Lasy nad Górną Liswartą”, obejmującego ochroną najcenniejsze fragmenty terenów znajdujących się w górnym odcinku rzeki Liswarty. Ośrodek funkcjonuje przy Oddziale Biura ZPKWŚ w Kalinie, którego siedziba mieści się w wyremontowanym budynku starej szkoły.

Celem działalności Ośrodka jest m.in. propagowanie szeroko pojętej ekologii, a w szczególności upowszechnianie wiedzy na temat parków krajobrazowych oraz zapoznanie mieszkańców i turystów z walorami przyrodniczymi, kulturowymi i historycznymi tych terenów. Zajęcia edukacyjne prowadzone są w sali dydaktycznej wyposażonej w sprzęt multimedialny i nagłośnieniowy oraz w ekspozycji przyrodniczej przedstawiającej ekosystemy leśne i obszary wodno-błotne. Zajęcia realizowane są także w plenerowej bazie dydaktycznej wokół Ośrodka (na którą składają się m.in.: krąg ogniskowy, zadane ławostoły, tablice edukacyjne oraz zadaszona wiata edukacyjna umożliwiająca prowadzenie zajęć niezależnie od warunków atmosferycznych) oraz na ścieżkach dydaktyczno-przyrodniczych.

Ośrodek Edukacyjny Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego w Rudach

ul. Raciborska 10, 47-430 Rudy

tel. +48 (32) 410 30 52

e-mail: zpk Rudy@zpk.com.pl

Ośrodek Edukacyjny ZPKWŚ im. J. Rogera w Rudach, zlokalizowany na terenie Parku Krajobrazowego „Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich”, obejmującego ochroną m.in. wzajemnie przenikające się elementy przyrodnicze i kulturowe, związane z zapoczątkowaną tu ok. 760 lat temu działalnością zakonu Cystersów.

Ośrodek funkcjonuje przy Oddziale Biura ZPKWŚ w Rudach i prowadzi od wielu lat intensywną działalność dydaktyczną, której zasadniczym celem jest podnoszenie świadomości ekologicznej lokalnej społeczności.

W zdecydowanej większości zajęć realizowanych w Ośrodku, treści ekologiczne splecione są z zagadnieniami dotyczącymi przyrody, historii, fizyki, chemii, a przede wszystkim szeroko pojętego regionalizmu.

Zajęcia edukacyjne prowadzone są w sali dydaktycznej wyposażonej w sprzęt multimedialny.

Zajęcia terenowe prowadzone są na ścieżkach dydaktyczno-przyrodniczych (pieszych i rowerowych) zlokalizowanych na terenie Parku Krajobrazowego Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich.

Ośrodek Edukacyjno-Naukowy Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego w Smoleniu

42-436 Pilica

tel. +48 (32) 673 60 79

e-mail: zpksmolen@zpk.com.pl

Ośrodek Edukacyjno-Naukowy ZPKWŚ w Smoleniu (funkcjonujący przy Oddziale Biura ZPKWŚ) zlokalizowany jest na Wyżynie Krakowsko-Wieluńskiej (w jej wschodniej części – Paśmie Smoleńsko-Niego-wonickim). Położony w „Dolinie Wodącej” – jednym z bardziej malowniczych terenów Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd, w bliskim sąsiedztwie wielu atrakcyjnych i przyrodniczo cennych obiektów (m.in. Rezerwat przyrody „Smoleń” z ruinami średniowiecznego zamku „Pilcza”, liczne ostańce skalne, jaskinie, stanowiska archeologiczne, pomniki przyrody, miejsca, w których hibernują nietoperze oraz wiele in-nych).

Bardzo bogata i różnorodna szata roślinna, z wieloma rzadkimi i chronionymi gatunkami roślin, umożliwia bezpośredni kontakt na zajęciach z wieloma gatunkami roślin w miejscu ich naturalnego występowania.

Zajęcia prowadzone są w salach dydaktycznych, wyposażonych w sprzęt multimedialny, w ekspozycji historyczno-przyrodniczej oraz w pracowni mikroskopowej. Realizowane są także w plenerowej bazie dydaktycznej wokół Ośrodka (m.in. zadaszony krąg ogniskowy, arboretum) oraz na ścieżkach dydaktyczno-przyrodniczych zlokalizowanych na terenie Parku Krajobrazowego „Orlich Gniazd”.

Na terenie Ośrodka znajduje się kompleks noclegowo-edukacyjny pn. „Jurajska Ostoja” umożliwiającą organizację zajęć dwu- lub trzydniowych.

Ośrodek Edukacyjny Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego w Żywcu

ul. Łączki 44a, 34-300 Żywiec

tel. +48 (33) 861 78 25

e-mail: zpkzywiec@zpk.com.pl

Ośrodek Edukacyjny funkcjonuje przy Oddziale Biura ZPKWŚ w Żywcu. Stanowi centrum informacji o parkach krajobrazowych województwa śląskiego, a w szczególności o Żywieckim Parku Krajobrazowym, Parku Krajobrazowym Beskidu Małego oraz o Parku Krajobrazowym Beskidu Śląskiego, powołanych do istnienia ze względu na ochronę unikatowych wartości przyrodniczych, fizjograficzno-krajobrazowych i kulturowych obszaru, który obejmują.

Celem działalności Ośrodka Edukacyjnego w Żywcu jest m.in. prowadzenie edukacji przyrodniczej, promowanie szeroko pojętej ekologii, a w szczególności upowszechnianie wiedzy na temat parków krajobrazowych oraz zapoznanie mieszkańców i turystów z walorami przyrodniczymi, kulturowymi i historycznymi tych terenów.

Zajęcia prowadzone są w sali dydaktycznej wyposażonej w sprzęt multimedialny oraz w terenie, na obszarze Parku Krajobrazowego Beskidu Małego, Parku Krajobrazowego Beskidu Śląskiego i Żywieckiego Parku Krajobrazowego.

Zdjęcia: Archiwum Ośrodków Edukacyjnych ZPKWS w Będzinie.

Planetarium i Obserwatorium Astronomiczne im. Mikołaja Kopernika w Chorzowie

Planetarium i Obserwatorium Astronomiczne im. Mikołaja Kopernika w Chorzowie

Al. Planetarium 4, 41-500 Chorzów

skr. pocztowa 10

tel. +48 (32) 745-27-28

e-mail: sekretariat@planetarium.edu.pl

planetarium.edu.pl

Trwa modernizacja i rozbudowa Planetarium Śląskiego, które przekształci się w **Planetarium – Śląski Park Nauki**. Instytucja wzbogaci się o nowy budynek o powierzchni ponad 2,5 tysiąca metrów kwadratowych. Większa jego część będzie się mieścić pod ziemią. Znajdą się tam sale wykładowe, pracownie, a także interaktywna ekspozycja edukacyjna prezentująca zagadnienia z trzech dziedzin nauki: sejsmologii, meteorologii oraz astronomii.

Ekspozycje interaktywne będą innowacyjne i niespotykane w innych parkach nauki. Zbudowany zostanie symulator pozwalający na wirtualny lot w kosmos. W specjalnych pokojach klimatycznych będzie można na własnej skórze sprawdzić jak wilgotność i ruch powietrza wpływają na to jak odczuwamy temperaturę. Obok Planetarium wyrośnie wieża widokowa, dzięki której będzie można podziwiać panoramę Katowic, Siemianowic Śląskich i Chorzowa.

W zabytkowym budynku Planetarium zostanie zmodernizowana główna sala projekcyjna. Wystużony projektor Zeissa zostanie wyekspozowany w nowym budynku. Jego miejsce zajmie hybrydowy system projekcji. Gwiazdy będą prezentowane za pomocą analogowego projektora, natomiast dzięki systemowi cyfrowych rzutników pracujących w rozdzielczości 8K będzie można wyświetlać dowolne ruchome obrazy na sferycznym ekranie. Zmieniony zostanie także profil podłogi na amfiteatralny, by salę można było wykorzystywać także do konferencji, sympozjów oraz koncertów.

W bezpośrednim sąsiedztwie budynku będzie zlokalizowany edukacyjny plac zabaw „Eppur si muove” prezentujący różne aspekty ruchu obrotowego.

W czasie remontu i rozbudowy Planetarium Śląskie jest nieczynne, ale nie oznacza to, że nie prowadzi pracy dydaktycznej. W ramach projektu zakupiono planetarium mobilne, dzięki któremu możliwa jest prezentacja seansów oraz prowadzenie zajęć dydaktycznych pod sztucznym niebem.

Mobilne planetarium pozwala na prowadzenie zajęć dydaktycznych dla grup ok. 20 osób w pompanej kopule o średnicy 5 m. Możliwe jest prowadzenie lekcji astronomii pod sferycznym niebem, podobnie jak w dużym planetarium z zachowaniem wrażenia przestrzeni. Pokazy w planetarium nie tylko budują wiedzę o otaczającym nas Wszechświecie, ale także rozwijają umiejętność prowadzenia obserwacji i abstrakcyjnego myślenia, pokazują trójwymiarowość otaczającego nas świata i jednocześnie pobudzają wyobraźnię.

Zajęcia w planetarium mobilnym to możliwość pokazania dzieciom i młodzieży zjawisk i procesów przyrodniczych (astronomicznych), które w ich naturalnym środowisku występują, ale są trudno dostrzegalne ze względu na czas obserwacji i czas trwania tych zjawisk.

Dzięki planetarium mobilnemu, możliwe jest przeprowadzenie zajęć dydaktycznych bezpośrednio w przedszkolu, szkole, domu kultury, bibliotece lub innej placówce dysponującej odpowiednio dużą salą.

Zajęcia dydaktyczne:

Jednolekcyjne zajęcia dydaktyczne w mobilnym planetarium:

Niebo w zasięgu ręki

- Orientacja na sferze niebieskiej (widnokrąg, zenit, kierunki świata),
- Gwiazdy i gwiazdozbiory. Obrót sfery niebieskiej,
- Układ Słoneczny i jego składniki. Miejsce Ziemi w Układzie Słonecznym,
- Obiekty mgławicowe i odległe galaktyki.

Zajęcia dostosowane merytorycznie do wieku uczestników.

Seanse dydaktyczne dla dzieci:

Przy ulicy Astronomów (seans dla dzieci w wieku przedszkolnym) – uczestnicy spędzą wirtualną noc w niezwykłym miejscu, gdzie nikt nie śpi. Przy ulicy Astronomów mieszkają badacze nocnego nieba, którzy chętnie podzielą się z dziećmi swoją wiedzą i odpowiedzą na pytania: Czym są gwiazdozbiory? Jak z bliska wyglądają planety? Gdzie szukać Gwiazdy Polarnej? Wybrane wiersze Wandy Chotomskiej prezentowane są w formie piosenek specjalnie skomponowanych na potrzeby tego pokazu.

Kometa nad Szwajcarską Doliną (seans dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym) – planetarium zamienia się w statek kosmiczny, którym Berenika i Jurek udają się w fascynującą podróż w Kosmos. Ich pilotem i przewodnikiem po Układzie Słonecznym jest sam Mikołaj Kopernik – twórca teorii heliocentrycznej. Dzieci z okien statku kosmicznego oglądają Księżyc, Marsa, Jowisza, doświadczają zderzenia z planetoidą... Po długiej podróży docierają do tytułowej komety i podziwiają jej piękny warkocz.

Rokrocznie Planetarium organizuje rodzinne imprezy plenerowe:

Piknik Rakietyowy – w kwietniu z okazji Międzynarodowego Dnia Lotnictwa i Kosmonautyki Planetarium zaprasza do wspólnej zabawy. Stałym punktem każdego pikniku są oczywiście rakiety – zarówno wodne, które można samodzielnie umieścić na stanowisku startowym i wypuścić w powietrze, jak i pneumatyczne. Dodatkowych atrakcji przybywa z roku na rok.

Noc Perseidów – w sierpniu Planetarium zaprasza na wspólne wypatrywanie „spadających gwiazd”. W noc Perseidów o rojach meteorów, gwiazdozbiorach letniego nieba i wielu innych ciekawych zjawiskach opowiada astronom z Planetarium.

Planetarium zapraszane jest na wiele imprez, festiwali i wydarzeń, a mobilne planetarium cieszy się niestąbną powodzeniem:

- Śląski Festiwal Nauki,
- Śląski Ogród Botaniczny,
- AstroPiknik Chęciny,
- NOSPR Festiwal Muzyka+Nauka,
- Wojewódzki Dzień Dziecka (skansen, stadion, park róż),
- Dzień Nauki w Zabrze.

Planetarium prowadzi działalność edukacyjną w ramach kół zainteresowań:

- Akademia Młodego Astronoma,
- Akademia Odkrywcy Kosmosu,
- Akademia Dojrzałego Astronoma,
- Młodzieżowe Koło Astronomiczne.

Zdjęci i ilustracje: Archiwum Planetarium i Obserwatorium Astronomicznego w Chorzowie

Ośrodki edukacyjne miast i gmin

Ośrodki edukacyjne samorządów miast i gmin to zróżnicowane pod względem wielkości, zakresu działalności edukacyjnej i długości funkcjonowania placówki, których wspólnym mianownikiem jest to, że powstały z inicjatywy i/lub są zarządzane i finansowane z budżetów miast i gmin. Do budowy nowych obiektów często wykorzystano wsparcie funduszy unijnych.

Wśród ośrodków samorządowych są placówki o bardzo długiej historii, jak np. Pałac Młodzieży w Katowicach, który funkcjonuje już blisko 70 lat i jest jednym z niewielu takich obiektów w Polsce, ale największym i jedynym, który prowadzi pracownię naukowe, m.in. Pracownię Biologii i Geografii. Są tu również mniejsze ośrodki, jak Leśny Ośrodek Edukacji Ekologicznej w Żorach, Centrum Edukacji Ekologicznej w Kocierzu Rychwałdzkim czy Sokolnia Buczkowice, które pełnią ważną rolę w lokalnej edukacji pozaszkolnej. Część obiektów to placówki nowe, jak np. Wiślańskie Centrum Edukacji Ekologicznej otwarte w 2020 roku, które ze względu na pandemię nie może jeszcze w pełni prowadzić swojej działalności edukacyjnej.

Niektóre ośrodki skupiają się na wybranym dziale przyrody, jak Ośrodek Edukacji Ekologiczno-Geologicznej GEOsfera Jaworzno, umiejscowiony w dawnym kamieniołomie i specjalizujący się w tematach związane z geologią czy paleontologią (choć nie tylko!).

Często oprócz typowych sal edukacyjnych, placówki te dysponują również przestrzenią wokół budynku ośrodka, jak np.: Centrum Edukacji Ekologicznej w Katowicach-Murckach posiadające ogród sensoryczno-botaniczny; Wiślańskie CEE z ogrodem edukacyjnym połączonym ze strefą rekreacyjną (z placem zabaw, boiskiem, kortem tenisowy) czy wspomniana już GEOsfera, która oprócz wyjątkowego umiejscowienia w środku dawnego kamieniołomu, posiada także kolekcje roślin (naturalne i wprowadzone), ścieżki przyrodnicze oraz rozbudowaną strefę rekreacyjną z tężnią solankową, miejscem na grilla i placem zabaw.

W najbliższym czasie zostaną otwarte kolejne ośrodki, np. Centrum Edukacji Ekologicznej w Bielsku-Białej, Czechowicach-Dziedzicach i w Żywcu, dofinansowane z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020.

CENTRUM EDUKACJI EKOLOGICZNEJ w Katowicach-Murckach

ul. Walerego Goetla 2, 40-749 Katowice
tel. +48 (32) 255 61 31
e-mail: zsz2murcki@poczta.onet.pl
zsz2.katowice.pl/dzialalnosc-cee/
facebook: Centrum Edukacji Ekologicznej w Katowicach-Murckach

Utworzenie Centrum Edukacji Ekologicznej (CEE) w Katowicach-Murckach miało swoje źródło w potrzebie popularyzacji wiedzy z zakresu ekologii i kształtowania postaw proekologicznych oraz przede wszystkim konieczności ochrony różnorodności biologicznej, począwszy od swojego najbliższego otoczenia.

Latem 2015 roku powstała inicjatywa utworzenia w Zespole Szkół nr 2 im. J. Iwaszkiewicza w Katowicach, Centrum Edukacji Ekologicznej, jako projektu w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020. Projekt polegał na adaptacji wybranych pomieszczeń szkoły na: pracownię komputerową i plastyczną, salę audiowizualną oraz założeniu ogrodu sensoryczno-botanicznego. Ogród cały czas ewoluuje, zmienia się i kształtuje; obecnie jest prowadzony i utrzymywany przy wsparciu Zakładu Zieleni Miejskiej w Katowicach.

Centrum w Murckach prowadzi zajęcia z szeroko rozumianej edukacji proekologicznej. Wszystkie zajęcia związane są z ekologią i poszanowaniem środowiska naturalnego. Zajęcia mają za zadanie przybliżyć uczestnikom nie tylko samo pojęcie ekologii, ale kładą również nacisk na szeroko rozumiane zagadnienia związane z ochroną środowiska i zachowaniami nacechowanymi troską o naturę. Popularyzują ideę ochrony przyrody i właściwych postaw człowieka wobec środowiska naturalnego. Zajęcia prowadzą specjaliści z zakresu geografii, biologii, chemii, zajęć plastycznych, ceramiki, tzw. „zielonego survivalu” oraz grafiki komputerowej. Na terenie ogrodu sensoryczno-botanicznego odbywają się również zajęcia praktyczne klas o specjalizacji technik-ogrodnik.

Bezpłatna oferta edukacyjna Centrum skierowana jest do wszystkich grup wiekowych dzieci i młodzieży oraz dorosłych. Zajęcia popołudniowe przeznaczone są dla grup zorganizowanych, a popołudniowe zajęcia warsztatowe dla wszystkich grup wiekowych.

BIOLOGICZNIE I EKOLOGICZNIE W CEE

Centrum prowadzi edukację biologiczno-ekologiczną dla różnych grup wiekowych. Motywem przewodnim prowadzonych zajęć jest „Ekologia na Śląsku dawniej i dziś”. Zajęcia realizowane w ramach tego programu, skierowane są do małych i dużych pasjonatów przyrody, którym nie są obojętne losy naszej wspólnej planety Ziemi.

Zakres tematyczny zajęć:

Z naturą za pan brat – aktywny i ekologiczny mieszkaniec szansą dla zrównoważonego rozwoju Śląska.

Młody odkrywca – zielone lekcje dla małych i dużych z elementami zajęć laboratoryjnych.

Przyroda dla najmłodszych – gry i zabawy z Naturą.

Zajęcia popołudniowe w godz. 16.00 – 19.00.

EKOSURVIVAL – PRZYGODA Z PRZYRODĄ

Motywy przewodnim prowadzonych zajęć jest sztuka przetrwania, jako forma edukacji ekologicznej. Zajęcia prowadzone są w formie terenowej, stacjonarnej lub mieszanej. Zajęcia terenowe umożliwiają odczuwanie otaczającego nas świata, uwrażliwiają na piękno przyrody, pomagają poznać podstawowe techniki survivalowe, które pozwolą zrozumieć, że podejmowanie jakichkolwiek działań w środowisku naturalnym, powinno być realizowane z poszanowaniem naturalnego środowiska i zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Zajęcia realizowane w ramach tego programu skierowane są do małych i dużych pasjonatów przygody na łonie natury, którzy chcą poznać techniki przetrwania w zgodzie z prawami ekologii.

Zajęcia podzielono na bloki tematyczne skierowane do dzieci, młodzieży i dorosłych.

Zajęcia prowadzone są od poniedziałku do soboty w godz. 8.00-12.00 po uprzednim umówieniu się.

ZAJĘCIA Z ZAKRESU GEOEKOLOGII „BĄDŹ GEOEKO”

Celem zajęć jest popularyzowanie wiedzy z zakresu geografii, ekologii, kształtowanie postaw proekologicznych wśród uczestników oraz wspieranie nauczycieli w realizacji podstawy programowej z przyrody i geografii.

Zajęcia adresowane są głównie dla grup zorganizowanych, a odbywają się w pomieszczeniach edukacyjnych Centrum lub w terenie.

Bloki tematyczne: Spotkania z naturą w terenie, Zrozumieć zjawiska pogodowe, Zrozumieć Wszechświat, Śmieciowe ABC.

Zajęcia prowadzone są w godz. 8.00-15.00 oraz godzinach popołudniowych po uprzednim umówieniu się.

PRZYGODY Z CHEMIĄ W CEE

Zajęcia adresowane do dzieci i młodzieży. Podczas stacjonarnych zajęć prowadzone są pokazy chemiczne oraz warsztaty chemiczne, które rozbudzają zainteresowania chemią. Oprócz tego prowadzone są zajęcia łączące tematy chemii, ekologii i dbałości o środowisko, zwłaszcza świadomego recyklingu.

Warsztaty odbywają się w godz. 16.00-19.00, również dla grup zorganizowanych po uprzednim umówieniu się.

BIOLOGIA I EKOLOGIA W CEE

Zajęcia skierowane są do wszystkich grup wiekowych. Tematyka dotyczy biologii, przyrody, ekologii. W trakcie zajęć stacjonarnych często łączy się wiedzę teoretyczną z doświadczeniami biologicznymi.

Uczestnicy mają możliwość samodzielnego przeprowadzania eksperymentów lub prowadzenia obserwacji biologicznych. Mogą także brać udział w kreatywnych warsztatach. Bloki tematyczne zajęć: Wodne doświadczenia, Entomologia czyli żywa biologia, Botanika oczami badacza.

Zajęcia odbywają się w godz. 16.00-19.00, również dla grup zorganizowanych po uprzednim umówieniu się.

EKO ART W CEE

Zajęcia łączące idee ekologiczne ze sztuką. Tematyka zajęć: linoryt, druk strukturalny, warsztaty tkackie. Pracownia kieruje się ideą *recycled art* – z przedmiotów, które na pozór są już bezużyteczne uczestnicy warsztatów wyczarowują prawdziwe dzieła sztuki – takie jak biżuteria z papieru i nakrętek, ozdoby z butelek pet i starych kartonów.

Zajęcia odbywają się w godz. 8.00-15.00 dla grup zorganizowanych.

CERAMIKA W CEE

Ideą zajęć edukacyjnych jest przybliżenie uczestnikom lokalnego świata przyrody, roślin i zwierząt. Poznanie zależności istniejących między nimi a człowiekiem oraz zagrożeń związanych z rozwojem przemysłu. To wszystko jest inspiracją do tworzenia ceramiki dla uczestników zajęć w każdym wieku. Uczestnicy na zajęciach zapoznają się z metodami przygotowania i obróbki gliny, jej wypalania, używania narzędzi, poznają sposoby korzystania z form gipsowych oraz nabywają umiejętności tlenkowania i szkliwienia.

Zajęcia odbywają się w godz. 8.00-15.00 dla grup zorganizowanych oraz 16.00-19.00 dla pozostałych uczestników.

GRAFIKA KOMPUTEROWA W CEE

Dzieci i młodzież są niezwykle wrażliwe na otaczający nas świat. Bardzo często po zajęciach teoretyczno-warsztatowych związanych z biologią lub geoekologią chcą wyrazić swoje uczucia. Pomagają w tym zajęcia z grafiki komputerowej. Podczas tych warsztatów dzieci i młodzież zapoznają się z podstawami pracy w programach do grafiki wektorowej, rastrowej i 3D. Przygotowują plakaty, ulotki, banery, logo,

prezentacje – wszystko tematycznie związane z ekologią, ochroną środowiska, upcyklingiem oraz ideą życia zero waste.

Zajęcia odbywają się w godz. 8.00-15.00 dla grup zorganizowanych.

INFORMACJE ORGANIZACYJNE

Zajęcia dla grup zorganizowanych

Treści zajęć są zgodne z programem nauczania na danym poziomie edukacyjnym. Zajęcia prowadzą specjaliści z danej dziedziny.

Dni i godziny, długość zajęć: Zajęcia odbywają się w dniach nauki szkolnej, w godz. 8.00-15.00 lub innych po indywidualnym uzgodnieniu. Zajęcia trwają, w zależności od wieku uczestników, 60-180 minut.

Wielkość grup: Jednocześnie w zajęciach warsztatowych uczestniczyć może maks. 15 osób (w zajęciach Geoeko oraz Survival – maks. 30 osób). Jeżeli grupa jest większa, równoległe mogą być prowadzone dwa lub trzy różne warsztaty, a potem rotacyjnie dokonywane są zmiany.

Opłaty: Zajęcia są bezpłatne.

Informacje dodatkowe: Obowiązują wcześniejsze zapisy na zajęcia; zajęcia dla grup zorganizowanych – zgodnie z harmonogramem na dany rok szkolny. Zajęcia adresowane są do dzieci i młodzieży do ukończenia szkoły średniej. Zajęcia terenowe są uzależnione od pogody.

Zajęcia popołudniowe: Prowadzone są zgodnie z harmonogramem na dany rok szkolny, który publikowany jest w pierwszym tygodniu września – należy śledzić aktualności na stronie internetowej i FB Centrum.

Zdjęcia: Archiwum CEE w Katowicach-Murckach

Centrum Edukacji Ekologicznej w Kocierzu Rychwałdzkim

ul. Turystyczna 17, 34-321 Łękawica

Gmina: Łękawica, Miejscowość: Kocierz Rychwałdzki

tel. +48 (33) 865 16 01 – Urząd Gminy w Łękawicy

e-mail: lekawica@lekawica.com.pl

lekawica.com.pl/centrum-edukacji-ekologicznej-w-kocierzu-rychwaldzkim-1

Centrum Edukacji Ekologicznej w Kocierzu Rychwałdzkim powstało w ramach projektu współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020, Oś priorytetowa V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystywanie zasobów, Działanie 5.4. Ochrona różnorodności biologicznej, Poddziałanie 5.4.3. Ochrona różnorodności biologicznej – tryb pozakonkursowy.

Głównymi odbiorcami działań edukacyjnych Centrum są mieszkańcy, a także turyści odwiedzający Gminę Łękawica, w tym w szczególności: dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym (z podziałem na poszczególne kategorie wiekowe), młodzież, osoby dorosłe, osoby niepełnosprawne, organizacje pozarządowe. Kierując się zasadą otwartości i uniwersalności prowadzone są zajęcia integracyjne, umożliwiające zaangażowanie wszystkich wymienionych grup społecznych. Wszystkie zajęcia skierowane są przede wszystkim do grup zorganizowanych.

Zajęcia w Centrum prowadzone są w oparciu o dedykowane scenariusze zajęć. Motywy przewodnie, to: edukacja ekologiczna, ochrona przyrody, różnorodność biologiczna. Proponowane tematy: „Pogromcy odpadów”, „Woda źródłem życia”, „Przyroda wokół nas”, „Stan świadomości ekologicznej”, „Kodeks honorowy wody”, „Świat bez samochodów”. Szczegółowe opisy zajęć ekologicznych znajdują się na stronie internetowej Gminy Łękawica.

W ramach działalności Centrum organizowane są również pikniki ekologiczne, na terenie Centrum Edukacji przy ul. Turystycznej w Kocierzu Rychwałdzkim oraz na terenie parku w Łękawicy przy ul. Parkowej.

Informacje organizacyjne

Oferta edukacyjna wymaga wcześniejszej rezerwacji i zebrania odpowiedniej liczby uczestników.

Zajęcia dla dzieci są organizowane we współpracy z placówkami edukacyjnymi.

Zapisy w Urzędzie Gminy w Łękawicy: w sekretariacie (pok. 28), drogą telefoniczną lub mailową.

Zdjęcia: Archiwum CEE w Kocierzu Rychwałdzkim

Leśny Ośrodek Edukacji Ekologicznej „Park Piaskownia” w Żorach

ul. Boczna/ul. Gichta, 44-240 Żory

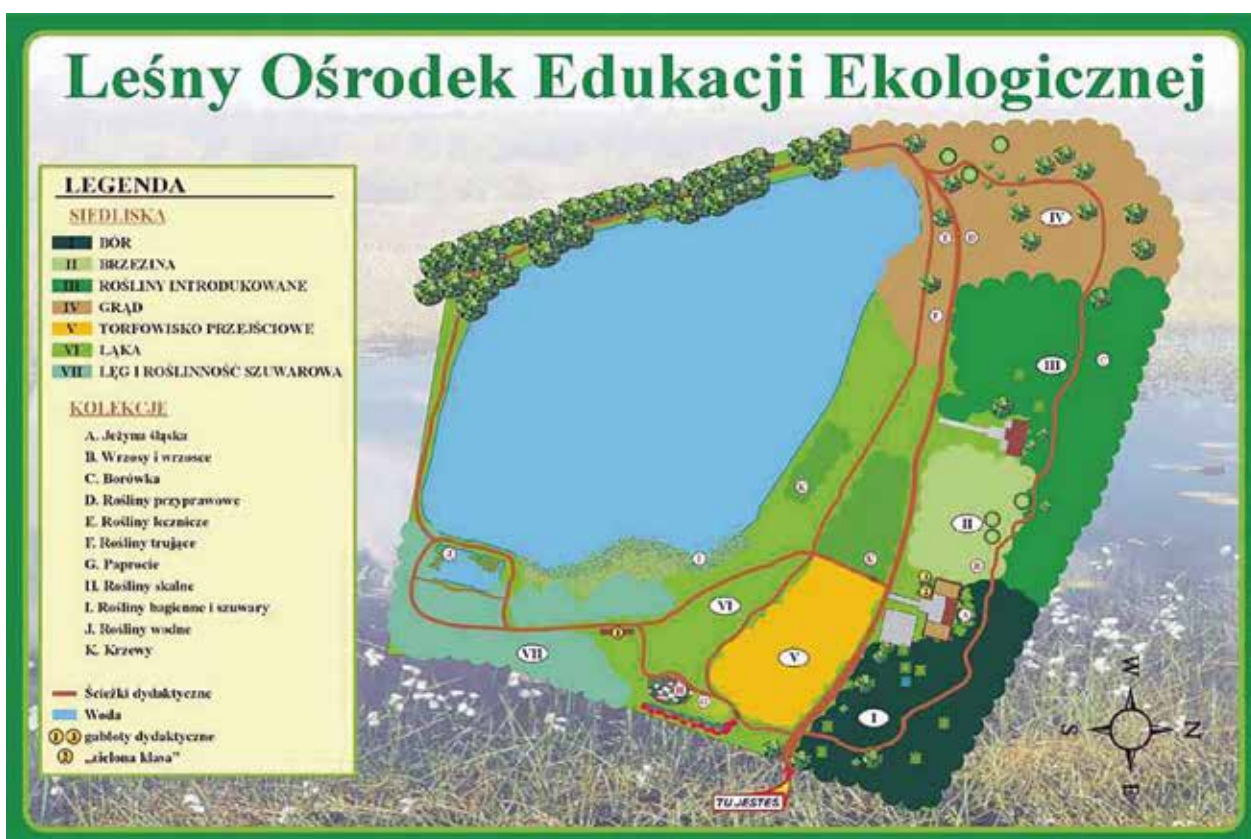
tel. +48 (32) 43 55 111

Żory to dynamicznie rozwijające się miasto, w którym dba się o potrzeby mieszkańców. Dla żorzan niezwykle ważne jest przebywanie wśród zieleni, która pozwala odpocząć od miejskiego pędu. Dlatego też w mieście dba się o miejsca przeznaczone do spędzania wolnego czasu na łonie natury. Wśród miejsc najchętniej odwiedzanych przez żorzan, ale też gości z całego regionu, znajduje się usytuowany w zacisznym miejscu Leśny Ośrodek Edukacji Ekologicznej „Park Piaskownia”.

Największą atrakcją tego miejsca jest specjalna ścieżka edukacyjna, umożliwiająca poznawanie przyrody w bezpośrednim kontakcie z nią. Przemierzając ścieżkę napotykamy wzdłuż niej tablice, informujące o typach siedlisk przyrodniczych, które możemy spotkać w „Parku Piaskownia”. Podczas spaceru można podziwiać bogactwo świata roślin, zaś w budynku – widocznym od wejścia głównego – można obejrzeć zgromadzoną tam kolekcję skał i minerałów. Dopełnienie całości stanowią rozmieszczone wokół stawu elementy ścieżki zdrowia oraz gablota z kolekcją pni drzew z uwidocznionymi przekrojami. Po edukacyjnej przechadzce do dyspozycji jest zadaszona wiata ze stołami i ławami, gdzie można przeprowadzić lekcje przyrody w terenie, ale też zorganizować ognisko z pieczeniem kiełbasek.

ŚCIEŻKA EDUKACYJNA

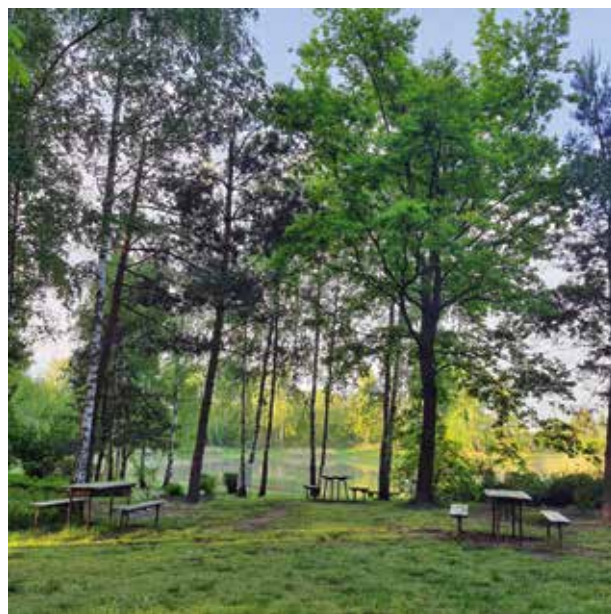
Ścieżka edukacyjna składa się z kilku stanowisk, z których każde poświęcone jest innym walorom przyrodniczym. Trasę wycieczki rozpoczynamy od wejścia na teren Parku bramą główną, kierując się wyspaną korą uliczką.

Zatrzymując się przy pierwszym stanowisku możemy dowiedzieć się czym jest bór. Można tu podziwiać m.in. sosny, świerki, jodły, borówkę czarną, borówkę brusznicę czy jeżyny.

Drugie stanowisko to brzezina, czyli fragment zadrzewienia (w wieku około 35 lat) z brzozą brodawkowatą i czarną z samosiewu. Można tu także zobaczyć drzewa jarzębu, głogu, śliwy, czereśni oraz różne gatunki wrzosów.

Kolejne ze stanowisk to okazja, by poznać rośliny introdukowane, czyli wprowadzone do naszego krajobrazu z innych rejonów geograficznych. Jest wśród nich wiele gatunków, które przez lata znakomicie zaaklimatyzowały się w Polsce, jak np.: daglezja zielona, jesion pensylwański, dąb czerwony, topola kanadyjska, klon jesionolistny czy robinia akacja.

Kontynuując spacer trafiamy do stanowiska IV, prezentującego pięknie kwitnące wiosną rośliny zielone, takie jak: akant miękki, orlik ogrodowy, chaber biały, wawrzynek wilcze tyko.

Tuż obok znajduje się stanowisko prezentujące grąd, czyli las liściasty z przewagą dębu, lipy, grabu i klonu. Występuje tu bogaty podszyt z krzewami leszczyny, trzmieliny, kruszyny, bzu czarnego i czeremchy.

Następnie ścieżka prowadzi brzegiem stawu, którym opiekuje się koto wędkarskie. Podziwiając widoki dochodzimy do stanowiska VI, prezentującego las łąkowy oraz roślinność szuwarową. Tuż za nim wchodzimy natomiast na łąkę (stanowisko VII) z licznymi trawami i ziołami.

Kolejne ze stanowisk to tzw. skalniak, gdzie możemy oglądać takie rośliny jak: dąbrówka rozłogowa, barwinek mniejszy, kostrzewa popielata, macierzanka, smagliczka skalna, szatwia czy fiołek wonny.

Ostatnim punktem ekologicznej wycieczki (stanowisko IX) jest torfowisko. To podmokły teren, pokryty roślinami bagiennymi i bagienno-łąkowymi. Możemy tu zobaczyć m.in. mech torfowiec, turzycę zaostrzoną czy sit rozpięzchły.

Leśnym Ośrodkiem Edukacji Ekologicznej „Park Piaskownia” opiekuje się Żorskie Centrum Organizacji Pozarządowych. Chcąc zorganizować tam wycieczkę szkolną, czy też skorzystać ze sprzętu do grillowania, należy wcześniej umówić się telefonicznie pod nr 32 43 55 111 (w godz. 7.30-15.30).

Zdjęcia i ilustracje: Żorskie Centrum Organizacji Pozarządowych

Miejskie Centrum Ekologiczne w Żywcu

Budynek A Urzędu Miejskiego w Żywcu, sala 201

ul. Rynek 2, 34-300 Żywiec

e-mail: mce@zywiec.pl

tel. +48 (33) 475 42 47, 475 42 56, 475 42 80

www.mce.zywiec.pl

facebook.com/mcezywiec

Kiedy w październiku 2018 roku otwierano w Żywcu ścieżkę dydaktyczno-przyrodniczą, prowadzącą od Mostu Trzebińskiego do urokliwej zatoki nieopodal ośrodka Politechniki Krakowskiej nad Jeziorem Żywieckim, jednym z działań towarzyszących było utworzenie Miejskiego Centrum Ekologicznego (MCE). Dziś ze ścieżki korzysta kilkadziesiąt tysięcy osób rocznie, a oferta działań MCE robi ogromne wrażenie.

Miejskie Centrum Ekologiczne pięknie wyposażone, w różnego rodzaju pomoce dydaktyczne, multimedia, efektownie umeblowane, przystosowane zostało głównie dla potrzeb dzieci i młodzieży, stąd wygodne pufy, regulowane krzeselka i stoły. Oczywiście nie oznacza to, że tylko ta grupa wiekowa znajdzie tu miejsce. Ideą MCE była bowiem od początku edukacja ekologiczna wszystkich pokoleń. Żywiec to przecież miasto, w którym zrealizowana została jedna z największych inwestycji ekologicznych w Polsce – „Oczyszczanie ścieków na Żywiecczyźnie”, w ramach której skanalizowano i zwodociągowano 11 gmin powiatu żywieckiego, budując 1400 km sieci kanalizacyjnej i 200 km sieci wodociągowej. Inwestycja zrealizowana przy wydatnym wsparciu Unii Europejskiej. W 2013 roku Związek Międzygminny ds. Ekologii, który realizował inwestycję, otrzymał decyzję Komisji Europejskiej zatwierdzającą wkład

finansowy z Funduszu Spójności, zgodnie z którą zwiększono poziom wydatków kwalifikowanych Projektu do kwoty 213 530 166 euro, przy jednoczesnym dofinansowaniu w wysokości 181 500 641 euro, w praktyce oznaczało to zgodę na inwestycję wartą blisko... miliard złotych! Ta dobra praktyka w działaniu ekologicznym pozwoliła na korzystanie z know how, jakim w naszym kraju może poszczycić się niewiele miast.

Jednak, jak to często bywa w życiu, nie wszystko układa się zgodnie z naszymi planami i marzeniami. W maju 2016 roku WHO opublikowała listę najbardziej zatrutych przez smog miast w Unii Europejskiej. Na tej niechlubnej liście, na 50 miast – 33 pochodziły z Polski, a pierwszy na liście był... Żywiec. Po wygranej walce o czyste wody, przyszło w Żywcu walczyć o czyste powietrze. Przy czym walka ta jest o wiele trudniejsza, gdyż smog, niska emisja to problem wielowarstwowy, często pozostający też w obrębie ludzkiej mentalności, którą trzeba zmieniać. Żywiec oczywiście ma na tym polu spore sukcesy. Po publikacji raportu WHO w 2016 roku, podjęto szereg działań, które sprawiły, że w 2018 roku, miasto nad Sołą i Koszarawą nie było już na pierwszym miejscu w Unii Europejskiej, ba nie było już nawet na pierwszym miejscu w Polsce. Władze samorządowe miasta zdają sobie jednak doskonale sprawę z tego, że w tym działaniu najważniejsza jest edukacja. Już samo wybudowanie ścieżki dydaktyczno-przyrodniczej, z której korzystają zarówno piesi, jak i rowerzyści spowodowało zmniejszenie liczby osób korzystających z komunikacji samochodowej, a zatem w sposób czynny przyczyniło się do obniżenia ilości wytwarzanego w mieście smogu. Wszyscy doskonale zdają sobie jednak sprawę, że głównym czynnikiem powodującym powstawanie smogu w Żywcu jest niska emisja, dlatego najbardziej istotnym elementem w walce z nim jest skuteczna edukacja, którą należy zaczynać w wieku przedszkolnym, i prowadzić we wszystkich grupach wiekowych. Tak właśnie dzieje się w Miejskim Centrum Ekologicznym w Żywcu.

Nieprzypadkowo w tarczy herbowej logo Miejskiego Centrum Ekologicznego znalazły się trzy kolory – żółty, zielony i niebieski. Żółty oznacza oczywiście słońce, bowiem Żywiec i Żywiecczyzna coraz śmielej poczynają sobie w temacie budowy fotowoltaiki i paneli słonecznych, a najlepszym dowodem na to jest rozpoczynający się właśnie projekt „Słoneczna Żywiecczyzna” o wartości blisko 60 milionów złotych. Kolor niebieski to oczywiście czyste wody, które są zastęgą Projektu Oczyszczanie Ścieków na Żywiecczyźnie. Największego doinwestowania wymaga kolor zielony, czyli w zamyśle pomysłodawców logotypu zielone płuca, którymi oddychamy. Według opublikowanej w kwietniu bieżącego roku „Antysmogowej mapy drogowej dla Żywca. Czyste ciepło do 2030 roku”, by w Żywcu całkowicie wyeliminować smog do 2028 roku, potrzebne jest 407 milionów złotych. Niemożliwe? Przykład udanej walki o czyste wody pokazuje, że w Żywcu nie ma rzeczy niemożliwych, a do tematu ekologii należy podchodzić kompleksowo. Oczywiście konieczne jest poniesienie wydatków inwestycyjnych, ale równie ważne jest budowanie świadomego ekologicznie społeczeństwa, które dostaje doskonałe wzorce przygotowane przez specjalistów, a do tego celu służy mu świetne i otwarte miejsce, jakim jest Miejskie Centrum Ekologiczne w Żywcu. Najlepszym przykładem na to, że jesteśmy gotowi na zmierzenie się z trudnymi z pozoru wyzwaniami jest zeszłoroczny strajk klimatyczny. Młodzież z żywieckich szkół po proteście na Rynku, została zaproszona do Miejskiego Centrum Ekologicznego by wspólnie z władzami miasta omówić plan działań ekologicznych! A to oczywiście jedno z wielu działań MCE...

OFERTA EDUKACYJNA

Mamy rady na odpady

Cykliczne zajęcia ukazujące problem śmieci, jako efekt nadmiernej konsumpcji oraz możliwości przeciwdziałania tej sytuacji. W przystępnej i działającej na wyobraźnię wszystkich dzieci formie, na zajęciach podawane są dane o ilości śmieci wytwarzanych w naszych domach oraz sposobie ich segregacji.

Zwierzoferie w Żywcu

Propozycja dla najmłodszych na aktywne i twórcze spędzanie ferii w mieście. Centrum ekologiczne co roku stara się, aby w programie było mnóstwo atrakcji, warsztatów, spotkań i ciekawostek, tak, aby każdy znalazł coś dla siebie. Są to m.in.: warsztaty na temat prawidłowej segregacji, Zwierzoczytanie w Żywieckiej Bibliotece Samorządowej, magiczny świat nauki poprzez zabawę, czy też Zwierzozjada, czyli bardzo ciekawe zajęcia w Stajni Miejskiej Mini Zoo.

Dzieciaki lubią Zwierzaki

Uczestnicy biorą udział w spacerze, podczas którego na terenie parku miejskiego umieszczone zostają budki lęgowe dla ptaków. Każda budka zostaje specjalnie oznakowana, tak by szkoła/przedszkole mogło śledzić losy jej nowych lokatorów na przestrzeni całego roku. Spacer jest również okazją do zapoznania

się bliżej z konstrukcją budek lęgowych oraz poznania ciekawostek z życia ptaków. Wszystko w przyjaznej i przystępnej dla dzieci formie.

Przyroda budzi się wiosną

Spotkania dla wszystkich zainteresowanych, niezależnie od wieku, o tematyce związanej z narodzinami oraz rozwojem zwierząt w okresie wiosennym. Wiosna to wspaniały czas, gdy rośliny i zwierzęta budzą się do życia. Ptaki powracają z ciepłych krajów, trawa zielenieje, a na drzewach bujnie pojawiają się pąki i liście. Wszędzie zaczynają kwitnąć pachnące kwiaty, a słońce zaczyna grzać coraz mocniej. Dla zwierząt zaczyna się okres regeneracji po zimie, budowania gniazd oraz oczekiwania na potomstwo. Świat flory i fauny w tym okresie jest fascynujący i przepiękny. Warto pamiętać, aby w tym okresie nie przeszkadzać zwierzętom, bo zaburza to ich naturalny cykl życiowy.

Poznajmy mieszkańców żywieckiego Parku Habsburgów

Cykliczne spacerowanie z przewodnikiem po żywieckim Parku Habsburgów, dla wszystkich osób, niezależnie od wieku. Tematem przewodnim spaceru jest fauna i flora tych niezwykłych i zabytkowych terenów.

Poznajmy rośliny i drzewa żywieckiego Parku Habsburgów

Spacerowanie edukacyjne z przewodnikiem po żywieckim Parku Habsburgów, dla wszystkich osób, niezależnie od wieku. Tematem spacerów są drzewa i rośliny oraz ich znaczenie w środowisku. Uczestnicy poznają najstarsze drzewo w żywieckim parku, jakim jest dąb Franciszek.

Poznajmy faunę i florę ścieżki dydaktyczno-przyrodniczej

Najwspanialszym walorem ścieżki dydaktyczno-przyrodniczej w Żywcu jest jej bioróżnorodność. Występujące tu gatunki fauny i flory stanowią niepowtarzalne bogactwo przyrody miasta i regionu. Wiele osób czytając tablice informacyjne umiejscowione wzdłuż ścieżki nie może nadziwić się, że można tu spotkać rośliny i zwierzęta, o których występowaniu nie mieli pojęcia, a które są niepowtarzalne. Na ścieżce odbywają się cykliczne spacerowanie edukacyjne z przewodnikiem, które wymagają wcześniejszej rejestracji.

Poznajmy mieszkańców Stajni Miejskiej i MINI ZOO w Żywcu

Stajnia Miejska i Mini Zoo w Żywcu to niewątpliwie największa atrakcja dla najmłodszych. Miejsce to jest przyjazne zarówno dla dzieci, młodzieży, jak i dorosłych, czy seniorów. Można tutaj spotkać przeróżne zwierzęta, duże i małe.

Jesień w przyrodzie

Jesień to okres, gdy niektóre ptaki odlatują do ciepłych krajów. Inne zwierzęta zbierają zapasy oraz przygotowują się, żeby zapaść w sen zimowy. Świat flory i fauny w tym okresie jest bardzo fascynujący. Zajęcia cykliczne.

Zdjęcia: Archiwum MCE w Żywcu

Ośrodek Edukacji Ekologiczno-Geologicznej GEOsfera

ul. św. Wojciecha 100, 43-600 Jaworzno

e-mail: geosfera@um.jaworzno.pl

kom: + 48 518 302 011

facebook.com/geosfera

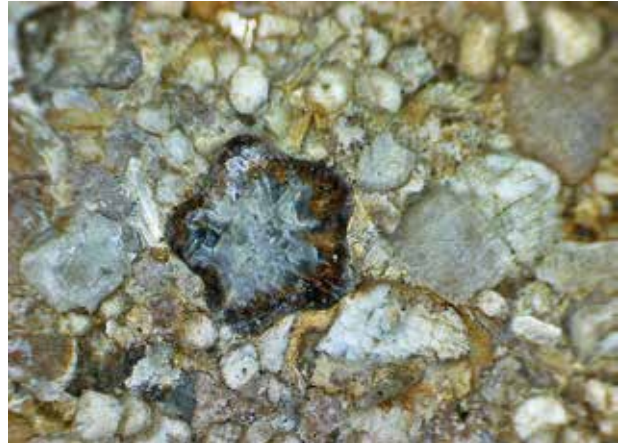
Ośrodek GEOsfera zlokalizowany jest w dawnym kamieniołomie wapieni triasowych Sadowa Góra w Jaworznie. Jest miejscem badań i ochrony stanowisk geologicznych. Najciekawszym i najbardziej okazałym elementem GEOsfery jest dno kamieniołomu, będące falistą, stropową powierzchnią grubej ławicy wapienia, uformowaną w charakterystyczne pręgi – megaripleparki – prawdopodobnie ślad potężnego tsunami.

Na terenie kamieniołomu występują też liczne skamieniałości, w tym kości gadów, szkarłupni czy głowonogów. Trwające od 2003 roku badania przyrodnicze, prowadzone głównie przez Uniwersytet Śląski, pozwoliły opisać liczne siedliska sukcesyjne, typowe dla terenów poeksploatacyjnych. Z inicjatywy Uniwersytetu Śląskiego w 2017 roku utworzono tu Terenową Stację Badawczą BIO-GEO, dziś korzystają z niej również studenci Politechniki Śląskiej i Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej z Lublina.

DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNA

Edukacja to jeden z głównych celów działalności Ośrodka. GEOsfera działa by stwarzać dogodne warunki do odkrywania relacji między organizmami żywymi i środowiskiem w którym funkcjonują, badania reguł równowagi przyrodniczej i poznawania konsekwencji jej naruszenia. Ośrodek oferuje zaplecze edukacyjne w postaci sal wyposażonych w sprzęt audiowizualny i badawczy, bogatą kolekcję skał i minerałów oraz plenerowe ścieżki dydaktyczne. Zajęcia prowadzone są przez doświadczonych edukatorów. Partnerami Ośrodka są m.in. Uniwersytet Śląski, Politechnika Śląska, Państwowy Instytut Geologiczny-Państwowy Instytut Badawczy, Śląski Uniwersytet Medyczny oraz Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Ośrodek oferuje wykłady i warsztaty oraz edukacyjne gry terenowe dostosowane do wieku, zainteresowań i liczby uczestników.

Popularne tematy warsztatów:

Geologiczny fundament miasta. Dlaczego dinozaury wyginęły? Dlaczego wulkan wybucha? Skąd się bierze woda? Jak powstają chmury? Fascynujący świat minerałów. Mapownik. Ekologia w życiu codziennym. Oddychaj - nie oddychaj! Smog w natarciu.

INFORMACJE ORGANIZACYJNE

Wstęp do Ośrodka jest bezpłatny.

Ośrodek objęty jest ochroną bezpośrednią i wyposażony w monitoring wizyjny.

Podczas wizyty w GEOsferze niezbędny będzie strój terenowy.

Ośrodek dysponuje bazą do organizacji imprez plenerowych: grillowisko, plac zabaw oraz amfiteatr.

Na terenie GEOsfery działa tężnia solankowa.

Zdjęci: Archiwum GEOsfery w Jaworznie

Pałac Młodzieży w Katowicach

Pracownia Biologii i Geografii
ul. Mikołowska 26, 40-066 Katowice
tel. +48 (32) 251 64 31

<http://pm.katowice.pl/biologia>

Facebook: Biologia – Pałac Młodzieży Katowice, Geografia – Pałac Młodzieży Katowice

Pałac Młodzieży
w Katowicach

Pałac Młodzieży im. prof. Aleksandra Kamińskiego w Katowicach jest placówką wychowania pozaszkolnego miasta Katowice. Edukacja przyrodnicza i ekologiczna jest realizowana m.in. w Pracowni Biologii i Geografii. Odbywają się tam interaktywne zajęcia rozwijające zainteresowania dzieci i młodzieży w różnych dziedzinach biologii i geografii oraz zajęcia ukierunkowane na zagadnienia związane z ekologią, ochroną przyrody oraz ochroną środowiska w Polsce i na świecie. Oferta jest skierowana do wszystkich poziomów edukacyjnych: przedszkoli, szkół podstawowych oraz szkół średnich. Zajęcia odbywają się w bardzo dobrze wyposażonej, multimedialnej sali dydaktycznej oraz sali hodowlanej. Zajęcia prowadzone są w małych, kilkunastoosobowych zespołach. Ważnym elementem pracy jest organizacja imprez popularyzujących wiedzę z różnych dziedzin biologii i geografii – wykłady, konkursy (np.: „Przyroda wokół nas”, „Z biologią za pan brat”, „W świecie roślin i zwierząt”), turnieje (np.: „Turniej wiedzy o przyrodzie Górnego Śląska”, „Jestem przyjacielem zwierząt – znam je, szanuję i chronię”, „Zostanę ornitologiem”, „Zbiórka dla Burka”, „Wielobój ciekawskich”). Organizowane są także wycieczki edukacyjne, gdyż obserwacja żywej przyrody oraz nauka posługiwania się sprzętem do biologicznych badań terenowych jest znaczącym elementem edukacji przyrodniczej dzieci i młodzieży. Placówka stale współpracuje ze szkołami woj. śląskiego, uczelniami wyższymi, instytutami naukowymi, organizacjami proekologicznymi.

Edukacja przyrodnicza w obecnych czasach w znacznej mierze oparta jest na interaktywności. Jej ważnym elementem jest projekt edukacyjny, który jest częstą metodą w Pracowni. Uczestnicy zdobywają

w ten sposób wiele umiejętności, uczą się obserwować, planować, dokumentować, prezentować, stawiać pytania i szukać odpowiedzi. Jest to doskonałe źródło wyzwalania w uczniach różnorodnych form aktywności. Potrafi rozbudzać zainteresowanie przyrodą i porządkować zdobytą wiedzę. Duży nacisk stawia na samodzielność w rozwiązywaniu problemów. W nauczaniu przyrody i biologii kontakt z naturą jest niezbędny – niesie za sobą niezliczone bogactwo informacji, wyzwala wiele przeżyć u uczniów, ale przede wszystkim uczy skutecznej obserwacji, która jest elementarną umiejętnością, niezbędną w procesie realizacji doświadczeń. Ważne jest to, aby uczniowie samodzielnie pobierali materiał do badań, planowali i przeprowadzali eksperymenty pozwalające wykorzystać wiedzę teoretyczną w praktyce. Uczniowie mają do czynienia z eksperymentowaniem na zasadzie pokazu prowadzonego przez naukowców oraz z własnymi eksperymentami. Jedne i drugie są ważne w edukacji. Kontakt z profesjonalistami ukazuje rolę eksperymentu w badaniach naukowych, daje też możliwość zdobycia gruntownej wiedzy z zakresu metodologii badań przyrodniczych. Zastosowanie metody eksperymentu niewątpliwie rozwija odpowiednie postawy u uczniów, co owocuje w przyszłości przygotowaniem do życia, pracy zawodowej, rozwijając im horyzonty wiedzy, nauki. Metoda projektu odgrywa ogromną rolę w kształceniu młodych pokoleń. Pełni ona dużą rolę, zarówno w edukacji szkolnej, jak również w placówkach pozaszkolnych. Wykorzystanie jej w naukach przyrodniczych pozwala uczniom poznawać środowisko na wiele sposobów. Podczas realizacji projektów bardzo ważne jest śledzenie przez uczniów zmian w otaczającym świecie, uważna obserwacja jego elementów i ich wpływ na organizmy, wskazywanie wzajemnych związków i zależności pomiędzy nimi. Wiedza nie dominuje nad umiejętnościami i postawami, lecz jest punktem wyjściowym do ich kształtowania. Najlepszym poligonem doświadczalnym w tej dziedzinie jest niewątpliwie teren. Zajęcia terenowe ukazują i opisują wiele ciekawych i godnych uwagi obiektów przyrodniczych w terenie, uczą patrzeć i myśleć przyrodniczo. Rozbudzają zainteresowania przyrodnicze, krajoznawcze, turystyczne, fotograficzne czy plastyczne. Wykonywanie wspólnie zadań pozwala prowadzić obserwacje, nazywać i opisywać poszczególne elementy środowiska, dostrzegać związek człowieka ze środowiskiem, budzić wrażliwość na piękno przyrody. Bezpośredni kontakt z naturą pozwala na możliwość konfrontacji wiedzy teoretycznej z rzeczywistością, wyzwala aktywność poznawczą uczniów, ich samodzielność w myśleniu i działaniu.

OFERTA EDUKACYJNA

OFERTA EDUKACYJNA DLA PRZEDSZKOLI

Grupa: ZACZAROWANY ŚWIAT PRZYRODY

Opis: Charakterystyka wybranych środowisk życia: woda, gleba, powietrze. Przegląd wybranych grup zwierząt od maleńkich bezkręgowców po osiągające duże rozmiary ssaki. Obserwacja żywych okazów hodowanych w pracowni. Położenie nacisku na kontakt z żywym zwierzęciem. Uświadamianie, że wszystkie zwierzęta są piękne i potrzebne w przyrodzie.

Kontakt: katarzyna.suchanek@pm.katowice.pl

OFERTA EDUKACYJNA DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH: KLASY 1-3

Grupa: ROŚLINY I ZWIERZĘTA – PRZYRODA W SZTUKACH PLASTYCZNYCH ZAKŁĘTA

Opis: Zajęcia interdyscyplinarne prowadzone w pracowni biologii oraz w pracowni sztuk plastycznych. Celem zajęć jest umiejętność połączenia nauki ze sztuką oraz dostrzegania przyrody w sztuce i sztuki w przyrodzie. W sposób interaktywny, z wykorzystaniem m.in. środków audiowizualnych, sprzętu mikroskopowego oraz żywych okazów z hodowli pracowni biologii, dzieci zapoznają się z najciekaw-

szymi faktami z życia wybranych grup zwierząt oraz roślin. Ponadto poznają zagrożenia oraz sposoby ochrony wybranych gatunków. W ten sposób zdobytą wiedzę przyrodniczą przekuwają na pracę plastyczną, wykonywaną w różnych technikach graficznych – zdobienie materiałów, druk na papierze oraz innych podłożach, podstawy recyclingu oraz upcyclingu.

Kontakt: krystyna.blaut@pm.katowice.pl

Grupa: PRZYRODA WOKÓŁ NAS

Opis: Charakterystyka wybranych ekosystemów wodnych i lądowych np. lasu i jeziora. Poznanie nie-zwykłego świata roślin od małych mchów do olbrzymich drzew, ich budowy, funkcji i ekologii. Uświadomienie dzieciom ich wielkiego znaczenia dla naszego życia i całego ekosystemu ziemskiego. Umiejętność rozpoznawania pospolitych roślin żyjących blisko nas.

Kontakt: katarzyna.suchanek@pm.katowice.pl

OFERTA EDUKACYJNA DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH: KLASY 4-8

Grupa: NAUKA DLA CIEKAWSKICH

Opis: Zajęcia interdyscyplinarne prowadzone w pracowniach biologii, chemii, fizyki i matematyki. Stanowią próbę holistycznego spojrzenia dzieci na przyrodę i jej elementy: wodę, powietrze, glebę, rośliny i zwierzęta oraz na wzajemne powiązania w przyrodzie oraz jej barwy i kształty. W każdej pracowni dzieci wykonują ciekawe eksperymenty, dokonują różnych obserwacji przyrodniczych oraz uczą się posługiwania sprzętem laboratoryjnym, w tym mikroskopami i binokularami. Całoroczne zajęcia kończą się Międzyszkolnym Turniejem Ciekawskich.

Kontakt: krystyna.blaut@pm.katowice.pl

Grupa: JESTEM PRZYJACIELEM ZWIERZĄT

Opis: Zajęcia interaktywne przebiegające z wykorzystaniem sprzętu audiowizualnego, laboratoryjnego oraz żywych okazów zwierząt hodowanych w pracowni. Z pomocą różnych metod dydaktycznych (m.in. pogadanki, gry dydaktyczne, quizy, filmy przyrodnicze, pokazy, konkursy itp.) zajęcia zapoznają dzieci z biologią oraz ekologią kręgowców: ryb, płazów, gadów, ptaków i ssaków oraz zagrożeniami i sposobami ochrony tych zwierząt. Całoroczne zajęcia kończy Międzyszkolny Turniej pt. „Jestem przyjacielem zwierząt” oraz wycieczka edukacyjna do Śląskiego ZOO.

Kontakt: krystyna.blaut@pm.katowice.pl, agnieszka.kowalczyk@pm.katowice.pl

Grupa: CIEKAWA BIOLOGIA

Opis: Zajęcia interaktywne, prowadzone z wykorzystaniem różnych pomocy dydaktycznych, zapoznają dzieci ze złożonością oraz jednością świata przyrody. Dzieci poznają zasady podziału systematycznego organizmów żywych oraz funkcjonowanie wybranych ekosystemów lądowych i wodnych. Zapoznają się z budową mikroskopu oraz zasadami mikroskopowania, poznają życie w kropli wody, wykonują proste eksperymenty, ucząc się obserwacji, analizy oraz wnioskowania. Całoroczne zajęcia kończą się wycieczką edukacyjną do Śląskiego ZOO.

Kontakt: krystyna.blaut@pm.katowice.pl

Grupa: SPOTKANIA Z PRZYRODĄ: MŁODZI DLA PRZYRODY

Opis: Zajęcia zapoznają dzieci z aktualnym stanem środowiska przyrodniczego regionu. Podczas warsztatów zdobędą informacje na temat powietrza, wody, gleby oraz elementów przyrody ożywionej. Ważnym aspektem będzie zwrócenie uwagi na przyczyny zagrożeń i sposoby ochrony. Dzięki zdobytym wiadomościom i umiejętnościom, włączą się do działań na rzecz ochrony przyrody.

Kontakt: agnieszka.kowalczyk@pm.katowice.pl

Grupa: SPOTKANIA Z PRZYRODĄ: PODRÓŻE Z PRZYRODĄ

Opis: Zajęcia pozwolą dzieciom odkryć tajemnice świata przyrody. Podczas warsztatów odbędą wędrówkę śladami rzadkich i zagrożonych gatunków. Odkryją miejsca cenne przyrodniczo w regionie, Polsce, Europie i na świecie.

Kontakt: agnieszka.kowalczyk@pm.katowice.pl

Grupa: SPOTKANIA Z PRZYRODĄ: TE CO SKACZĄ I PŁYWAJĄ DO PRACOWNI ZAPRASZAJĄ

Opis: Zajęcia prowadzone są w sali hodowli, w której zgromadzone są okazy bezkręgowców i kręgowców. Jednym z celów zajęć jest przełamanie oporów dzieci przed kontaktem ze zwierzętami. Dzieci poznają prawidłowe zasady prowadzenia hodowli zwierzęcych w warunkach domowych i klasy szkolnej. Poznają zasady zakładania hodowli, ich pielęgnacji oraz uczulane są na sprawy odpowiedzialności za żywe zwierzę. Podczas zajęć dzieci zapoznawane są także z nazewnictwem zoologicznym oraz biologią zwierząt. Ponadto mają okazję obserwacji wybranych okazów pod binokularami.

Kontakt: krystyna.blaut@pm.katowice.pl

Grupa: SPOTKANIA Z PRZYRODĄ: EKOLOGIA NA WESOŁO

Opis: Zajęcia zapoznają dzieci z zależnościami w przyrodzie oraz z prawidłowym znaczeniem słów: ekologia, ochrona przyrody, ochrona środowiska. Zajęcia prowadzone są w formie konkursu i wesołej zabawy – w ten sposób dzieci poznają przystosowania zwierząt do środowiska oraz sposoby roślin do zasiedlania nowych terenów. Dzieci uczą się także rozpoznawać zwierzęta po pozostawionych przez nie w terenie śladach (np. żery, gniazda, poroża, pióra, odchody, głosy, nory itp.).

Kontakt: krystyna.blaut@pm.katowice.pl

Grupa: EKSPERYMENTY PRZYRODNICZE

Opis: Wspólne cechy organizmów żywych – ich budowa i skład chemiczny. Poznanie prostych pierwiastków i podstawowych związków chemicznych. Przegląd świata żywego od bakterii po zaawansowane ewolucyjnie ssaki. Wpływ człowieka na środowisko przyrodnicze – jak należy się zachowywać, aby nie szkodzić przyrodzie. Położenie nacisku na ekologię, ochronę przyrody i ochronę środowiska. Rozbudzanie pasji przyrodniczych.

Kontakt: katarzyna.suchanek@pm.katowice.pl

Grupa: VADEMECUM PRZYRODNIKA

Opis: Zajęcia dotyczą bogatego świata zwierzęcych zachowań (od narodzin aż do śmierci). Pokazują, że zwierzęta muszą borykać się z wieloma problemami, aby przetrwać i przekazać geny następnemu pokoleniu. Zwierzęta to istoty zdolne do racjonalnych wyborów i podejmowania decyzji – ich życiem kieruje nie tylko ślepy instynkt. Poznamy jak zdobywają pożywienie, partnera, jak chronią się przed niebezpieczeństwami, dlaczego i gdzie migrują.

Kontakt: katarzyna.suchanek@pm.katowice.pl

Grupa: Z BIOLOGIĄ ZA PAN BRAT

Opis: Zajęcia laboratoryjne: budowa komórki, molekularne podłoże życia.

Kontakt: mirela.markocinska@pm.katowice.pl

Grupa: Z BIOLOGIĄ PRZEZ ŚWIAT

Opis: Hierarchiczność budowy organizmów, różnorodność i funkcjonowanie organizmów.

Kontakt: mirela.markocinska@pm.katowice.pl

Grupa: KRAJOBRAZY EUROPY

Opis: Poznawanie krajów i krajobrazów europejskich. Ciekawostki, obiekty turystyczne, zwyczaje i kultura państw europejskich.

Kontakt: agnieszka.kowalczyk@pm.katowice.pl

Grupa: ZROZUMIEĆ GEOGRAFIĘ

Opis: Geografia dla kl. V-VIII SP. Prezentacje, ćwiczenia w formie map konturowych, rebusów, krzyżówek, quizów i zagadek.

Kontakt: agnieszka.kowalczyk@pm.katowice.pl

Grupa: POZNAJ ŚLĄSK

Opis: Zajęcia stacjonarne oraz wycieczki, wędrówki z mapą, pomiary i obserwacje w terenie.

Kontakt: agnieszka.kowalczyk@pm.katowice.pl

OFERTA EDUKACYJNA DLA SZKÓŁ ŚREDNICH

Grupa: AKADEMIA MŁODYCH BIOLOGÓW „LYKEION”

Opis: Grupa składa się z dwóch stopni. Pierwszy z nich uczestniczy w zajęciach laboratoryjnych z dziedziny botaniki systematycznej, zoologii, biochemii, fizjologii zwierząt, genetyki, mikrobiologii, biotechnologii na Wydziale Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Dodatkowo bierze udział w zajęciach terenowych, promujących walory przyrodnicze regionu. Drugi stopień realizuje projekty badawcze przy współpracy z naukowcami UŚ oraz uczestniczy w zajęciach edukacyjnych w różnych instytucjach naukowych. Wyniki badań są prezentowane podczas konferencji naukowych.

Kontakt: agnieszka.kowalczyk@pm.katowice.pl

Grupa: WYBRANE DZIAŁY BIOLOGII – W STRONĘ MATURY

Opis: Zajęcia obejmują zagadnienia z cytologii, histologii, biochemii, genetyki, anatomii i fizjologii człowieka.

Kontakt: mirela.markocinska@pm.katowice.pl

Grupa: LABORATORIUM BIOLOGICZNE

Opis: Zajęcia laboratoryjne – wykrywanie związków w produktach, fotosynteza, tkanki zwierzęce itp. Budowa komórki i jej funkcje. Podziały komórki somatycznej i generatywnej. Budowa mikroskopu, sporządzanie preparatów mikroskopowych i nauka mikroskopowania. Tkanki roślinne – obserwacje mikroskopowe. Elementy fizjologii zwierząt. Poznanie budowy narządów zmysłu oraz ich funkcjonowania. Orientowanie się w środowisku dzięki zaawansowanym narzędom zmysłów.

Kontakt: mirela.markocinska@pm.katowice.pl, katarzyna.suchanek@pm.katowice.pl

Grupa: BIOCHEMIA WSPÓŁCZESNA

Opis: Zajęcia warsztatowe i laboratoryjne – substancje budujące organizmy, przemiany metaboliczne.

Kontakt: mirela.markocinska@pm.katowice.pl

Grupa: GEOGRAFIA – GRUPA MATURALNA

Opis: zajęcia powtarzające i utrwalające wiedzę z geografii, które przygotowują do egzaminu maturalnego.

Kontakt: agnieszka.kowalczyk@pm.katowice.pl

FERIE I WAKACJE

W czasie ferii zimowych oraz wakacji odbywają się zajęcia edukacyjne w ramach Akcji Zima i Lato oraz Letnia Akademia Młodych Biologów.

Zdjęcia: Archiwum Pałacu Młodzieży w Katowicach

Ośrodek Ekologiczny Sokolnia w Buczkowicach

ul. Wyzwolenia 1300, 43-374 Buczkowice
 tel. +48 (33) 817 71 20
 kom. + 48 505 076 200
 e-mail: gokbuczkowice@gokbuczkowice.com
 gokbuczkowice.com

Ośrodek Ekologiczny w Buczkowicach od 2018 roku prowadzi kampanię informacyjno-promocyjną w zakresie edukacji ekologicznej. Ośrodek wydał również film promujący piękne okolice Buczkowic oraz pierwszą w historii gminy – pocztówkę z doliny Żylicy.

Ośrodek Ekologiczny organizuje różnorodne działania skierowane do dzieci, młodzieży i dorosłych. Wśród nich są m.in.: warsztaty ecodeco, zajęcia nordic walking, wakacyjne warsztaty ekologiczne i objazdowe kino sferyczne oraz warsztaty fotograficzno-filmowe. Ośrodek organizuje również szereg konkursów i imprez ekologicznych, a do najważniejszych należą:

Dzień Dziecka pn. „Po zielonej stronie mocy”

Impreza rekreacyjna, podczas której dzieci mogą się przekonać, że z rzeczy pozornie nieprzydatnych można stworzyć coś fajnego, świetnie się przy tym bawić i miło spędzić czas. Imprezie towarzyszy również pokonkursowa wystawa prac laureatów Gminnego Ekologicznego Konkursu Plastycznego „Eko Żylica”. Konkurs ma na celu rozwijanie wrażliwości i wyobraźni twórców, dla których Żylica jest miejscem wypoczynku i rekreacji.

Konkurs Piosenki Ekologicznej

Konkurs organizowany w ramach Gminnego Przeglądu Artystycznej Twórczości Szkolnej, podczas którego można podziwiać wystawę ekoinstrumentów oraz prezentacje multimedialne nawiązujące do tematyki ekologicznej. Celem konkursu jest zainteresowanie ekologią oraz popularyzacja ekologicznych postaw dzieci i młodzieży.

Ekologiczna Gra Wiejska

Gra organizowana dla dzieci i młodzieży w wieku od 7 do 17 lat. Trasa gry wytyczona została tak, by uczestnicy poznali piękną dolinę Żylicy oraz nauczyli się prawidłowych zachowań ekologicznych. Na trasie znajdują się stacje, m.in.: stacja segregacji śmieci, stacja strażaków z OSP Buczkowice, stacja z buczkowickimi harcerzami oraz wędkarzami z PZW „Żylica”.

Rodzinny Rajd Rowerowy

Trasa rajdu liczy około 21 km i wiedzie przez wszystkie miejscowości gminy. Co 10 minut wyruszają na nią 10-15-osobowe grupy rodzinne, szkolne, znajomych lub przyjaciół. Rowerzyści, pokonując trasę rajdu, mogą podziwiać piękno przyrody doliny Żylicy, nową ścieżkę rowerową od granicy ze Szczyrkiem aż do Godziszki oraz różne miejsca rekreacyjne.

Wojewódzki Ekologiczny Konkurs Plastyczny na EKO BOHATERA LITERACKIEGO pn. „Zielono mi”

Konkurs przeprowadzany jest w ramach przedsięwzięcia Jesienne Dni Książki. Cele konkursu, to: edukacja kulturalna i popularyzacja czytelnictwa oraz zwiększenie zainteresowania książką, rozwijanie wrażliwości i wyobraźni plastycznej dzieci i młodzieży poprzez plastyczną interpretację przyrody i ochrony środowiska, poszerzanie wiedzy na temat potrzeby segregowania odpadów i oszczędzania surowców oraz uświadamianie dzieciom, że recykling jest najkorzystniejszą metodą odzysku składników zawartych w odpadach.

Podejmowane przez Ośrodek inicjatywy ekologiczne służą poprawie świadomości ekologicznej oraz eliminowaniu złych nawyków mieszkańców gminy Buczkowice. Te proekologiczne zmiany są konieczne, a popularyzowanie ich zachęca inne osoby i organizacje do działań o podobnym charakterze.

Zdjęcia: Archiwum Ośrodka Ekologicznego Sokolnia w Buczkowicach

Centrum Edukacji Ekologicznej

ul. Wyzwolenia 67, 43-460 Wiśła

tel. +48 (33) 555 40 23

e-mail: cee@wisla.pl

cee.wisla.pl

Centrum Edukacji Ekologicznej to nowe miejsce na rekreacyjnej mapie Wiśły. Stanowi kompleks ośrodka sportowego Jonido w Wiśle na Nowej Osadzie i jest doskonałym miejscem na spędzanie czasu wolnego dla całych rodzin. Ogrody edukacyjne wraz z labiryntem pnączy, staw z pomostem, korty tenisowe, boisko sportowe, trasa rolkowa, plac zabaw, to atrakcje, które zyskują aprobatę i popularność zarówno Wiślan, jak również ich gości. Wzdłuż terenu wstęgą płynie rzeka Wiśła, a obok niej przebiega trasa rowerowa.

Głównym atutem Centrum jest przestronna sala ekspozycyjna, prezentująca bioróżnorodność Wiśły i Beskidu Śląskiego. Przestrzeń Ośrodka dostosowana jest do potrzeb osób niepełnosprawnych. Adresatami podejmowanych działań są również osoby starsze oraz rodziny z dziećmi. Budynek jest też bazą dla Wiślańskiego Stowarzyszenia Sportowego oraz rodzinnego klubu Mistrzów skoków narciarskich Adama Małysza i Piotra Żyły.

Centrum ekologiczne w Wiśle to przestrzeń edukacyjna, w której można wzbogacić swoją wiedzę przyrodniczą, zrelaksować się i aktywnie spędzić czas. To miejsce, gdzie przyroda ściśle łączy się z tradycją, historią i sztuką. Goście odwiedzający Centrum interesują się ekologią i tym, co każdy z nas może zrobić, by chronić naturę i zachować dla przyszłych pokoleń takie miejsca, jak Zielone Beskidy. Centrum ekologiczne jest odpowiedzią na te potrzeby. Wreszcie Centrum to również miejsce kreatywnych spotkań, które łączy potencjał wielu ludzi i instytucji. Tu, w dialogu ze środowiskiem przyrodniczym, realizowane są programy nowoczesnej edukacji dla wszystkich. Bliskie jest bowiem organizatorom Ośrodka przeko-

nanie Eryka Mistewicza*, że „Ekologia i ochrona środowiska to (...) nie tylko wielki przemysł, kopalnie i huty. To także Twoje i moje codzienne gesty, to Twoja i moja kuchnia, łazienka, garaż, ogród. To wybór przez Ciebie i przeze mnie środków komunikacji, sposobu spędzania wolnego czasu i taka ochrona środowiska zaczyna się najbliżej: w tym pokoju, mieszkaniu, domu”.

* Eryk Mistewicz – polski konsultant, zajmujący się strategiami komunikacyjnymi, doradztwem medialnym i politycznym, dziennikarz, publicysta, prezes Instytutu Nowych Mediów (źródło: Wikipedia, dostęp: 17.12.2020)

Zdjęcia: Archiwum Centrum Edukacji Ekologicznej

Ogrody i ośrodki zoologiczne, ogrody botaniczne i arboreta, palmiarnie

W rozdziale omówiono działalność edukacyjną typowych (wymagających zezwolenia Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska) ogrodów botanicznych i zoologicznych. W województwie śląskim jest 7 takich obiektów, tj. Arboretum Bramy Morawskiej w Raciborzu, Miejski Ogród Botaniczny w Zabrze, Ogród Botaniczny w Mikołowie (Śląski Ogród Botaniczny), Ogród Botaniczny w Radzionkowie (Śląski Ogród Botaniczny), Ogród Botaniczno-Zoologiczny Egzotarium w Sosnowcu, Śląski Ogród Zoologiczny w Chorzowie oraz Leśny Park Niespodzianek w Ustroniu. Edukacja „w zakresie ochrony gatunkowej roślin, zwierząt i grzybów, z uwzględnieniem ochrony różnorodności biologicznej” należy do obowiązku ustawowego tych instytucji (art. 69.1 Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody).

Oprócz powyższych w rozdziale omówiono jeszcze działalność: Palmiarni Miejskiej w Gliwicach, której historia sięga 1880 roku, Pokazowej Zagrody Żubrów w Pszczynie, gdzie możemy obserwować żubry linii pszczyńskiej (i nie tylko) czy Obserwatorium Nietoperzy w Brennej – wyjątkowego w skali kraju miejsca, gdzie z bliska można podglądać życie nietoperzy. Zamieszczono tu również informacje o Leśnym Pogotowiu w Mikołowie, którego działalność skupiona jest głównie na leczeniu i rehabilitacji zwierząt dziko występujących tak, by przywrócić je do środowiska przyrodniczego, bądź, jeśli jest to niemożliwe, zapewnić dożywotnią opiekę oraz Ośrodka Rehabilitacji Ptaków Drapieżnych Sokolarnia „Anatum”, który oprócz rehabilitacji tych ptaków zajmuje się również ich hodowlą, sokolnictwem i edukacją.

Ogrody i ośrodki botaniczne i zoologiczne tworzone są i prowadzone przez różne podmioty – Samorząd Województwa Śląskiego, urzędy miast i gmin, nadleśnictwa, stowarzyszenia i firmy prywatne.

Arboretum Bramy Morawskiej w Raciborzu

ul. Markowicka 17, 47-400 Racibórz
e-mail: arboretum.raciborz@interia.pl
tel. +48 (32) 415 44 05
arboretum-raciborz.com.pl

Arboretum Bramy Morawskiej zostało utworzone w 2000 roku na terenie Lasu Obora, który nigdy nie był wylesiony, dzięki czemu przyroda kształtująca się tu od wieków podlegała zarówno wpływom działalności człowieka, jak i naturalnym procesom biologicznym. Swe bogactwo gatunkowe roślin, grzybów i zwierząt Las Obora zawdzięcza swemu położeniu w pobliżu Bramy Morawskiej, przez którą prowadzi korytarz ekologiczny, będący szlakiem migracji wielu gatunków z bardziej południowych i południowo-wschodnich rejonów Europy. Na turystów odwiedzających Arboretum oprócz pięknych leśnych

widoków czekają też inne atrakcje – kolekcje roślinne (w tym Zaczarowany Ogród), ścieżka zdrowia, ścieżki dydaktyczne, plac zabaw dla dzieci, miejsca biwakowe oraz mini-ZOO.

W Arboretum Bramy Morawskiej prowadzone są zajęcia dydaktyczne dla grup zorganizowanych, istnieje również możliwość zwiedzania z osobą oprowadzającą. Zajęcia są prowadzone bezpłatnie. Niezależnie od zajęć zorganizowanych, Arboretum jest cały czas otwarte dla indywidualnych turystów, a wstęp jest również bezpłatny.

Na dwóch ścieżkach dydaktycznych – dendrologicznej oraz ekologicznej – odwiedzający mogą poznać i nauczyć się rozróżniać podstawowe gatunki drzew tworzące zbiorowiska leśne w Polsce, jak też zdobyć elementarne wiadomości z ekologii lasu. W mini-ZOO można obejrzeć ptaki i ssaki różnych kontynentów oraz dowiedzieć się czym jest biogeografia zwierząt.

Tematy zajęć terenowych, prowadzonych przez pracownika Arboretum na terenie lasu, proponowanych dla szkół (zakres treści jest dostosowywany do wieku uczniów):

- Rośliny wczesnowiosenne lasu
- Jakie to drzewo?
- Młody tropiciel zwierząt
- Cztery pory roku w Arboretum

Dodatkowo w 2017 roku, w ramach polsko-czeskiego projektu unijnego „Poznajemy piękno arboretów”, powstała na terenie Arboretum ścieżka dydaktyczna „Zielona Klasa”, złożona z 13 elementów z informacjami z szeroko pojętej ekologii lasu i ochrony przyrody. Elementy są opisane w języku polskim i czeskim.

Arboretum współpracuje również z lokalnymi przedszkolami, szkołami i innymi placówkami, oferując m.in. cykl zajęć stacjonarnych „Sowy Polski” wg materiałów opracowanych w 2007 roku przez Fundację Wspierania Inicjatyw Ekologicznych.

Dużą atrakcją dla odwiedzających jest największa kolekcja w Arboretum – Zaczarowany Ogród, złożona z zimzielonego labiryntu na planie kwiatu i licznych nasadzeń. Nad Zaczarowanym Ogrodem znajduje się platforma widokowa i miejsce odpoczynku, tzw. kamienny krąg.

Rezerwacja terminu zajęć lub oprowadzania wycieczki możliwa jest drogą mailową lub telefoniczną, od poniedziałku do piątku w godz. od 7.00 do 15.00.

Zdjęcia: Archiwum Arboretum Bramy Morawskiej w Raciborzu

Miejski Ogród Botaniczny w Zabrzu

Centrum Edukacji Ekologicznej

ul. Piłsudskiego 60, 41-800 Zabrze

tel.+48 (32) 271 30 33

e-mail: ogrod@mob.zabrze.pl

mob.zabrze.pl

Miejski Ogród Botaniczny w Zabrzu, jako najstarszy ogród botaniczny na Górnym Śląsku jest miejscem, które warto pokazać i propagować. Ciesząc się 80-letnim doświadczeniem, posiada bogatą kolekcję drzew i krzewów (ok. 3500 okazów z ponad 500 taksonów), roślin zielnych wieloletnich (łącznie z dziko rosnącymi ponad 600 taksonów), Kolekcję Narodową Żurawek, rosarium obsadzone różami w 64 odmianach, niewielki, ale cieszący orientalnym klimatem Ogród Wschodni oraz ponad 350 taksonów roślin tropikalnych.

Aktualna powierzchnia Ogrodu wynosząca 6,36 ha jest podzielona na części:

- botaniczną – tworzącą układ kwaterowy według typu ogrodu francuskiego,
- parkową – układ luźny, romantyczny – charakterystyczny dla ogrodu angielskiego,
- plac zabaw dla dzieci wzbogacony niewielką siłownią dla dorosłych,
- szklarnie z roślinami tropikalnymi.

Spacerując licznymi alejkami, odwiedzający Ogród mogą skorzystać z licznych informacji umieszczonych na ścieżkach edukacyjnych o tematyce botanicznej, ornitologicznej i ekologicznej. Dla dzieci przygotowano gry i zabawy interaktywne w postaci krzyżówek, zagadek i zabaw ruchowych. Na terenie Ogrodu prowadzona jest hodowla zachowawcza marsylii czterolistnej *Marsilea quadrifolia* sprowadzonej z Arboretum w Bolestraszczykach w 2002 roku, nad którą merytoryczną opiekę sprawuje Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska w Katowicach.

Przy Miejskim Ogrórze Botanicznym funkcjonuje Centrum Edukacji Przyrodniczej (CEE), którego celem jest:

- prowadzenie edukacji środowiskowej w oparciu o ideę kompleksowego poznawania walorów przyrodniczych i kulturowych kraju oraz regionu;
- inicjowanie, koordynowanie i prowadzenie przedsięwzięć zmierzających do podniesienia świadomości ekologicznej dzieci, młodzieży oraz dorosłych, m.in. poprzez organizowanie konferencji, sympozjów, warsztatów edukacyjnych oraz różnego rodzaju imprez o tematyce ekologicznej;
- inspirowanie do aktywnych działań dzieci i młodzieży poprzez zajęcia terenowe oraz plenerowe imprezy rodzinne m.in. Festiwal Kwiatów, Dzień Dziecka, Dzień Pszczoł, Kiermasz Wiosenny i Jesienny.

CEE przygotowało zestaw zajęć edukacyjnych dostosowanych do zapisów w podstawie programowej przedmiotów przyrodniczych. Większość tematów jest przygotowanych w wersjach dla dzieci w wieku przedszkolnym, szkolnym oraz młodzieży. Na zajęcia przyjmowane są również grupy dorosłych. Spotkania z przyrodą mają charakter spacerów z przewodnikiem, lekcji w terenie oraz **warsztatów o tematyce botanicznej**

- Co wiemy o liściach?
- Jedność i różnorodność roślin nagonasiennych
- Rośliny jakich nie znamy
- Las bez tajemnic
- Rośliny a środowisko
- O kwiatach i kwiatostanach

- Korzenie i łodygi
- Rośliny pochodzenia obcego na terenie Miejskiego Ogrodu Botanicznego w Zabrze
- Pierwsze spotkanie z roślinami
- Rośliny z terenów podmokłych

ekologicznej

- Nie śmieć – segreguj!
- W obronie praw zwierząt
- Genetycznie modyfikowane organizmy – szanse i zagrożenia
- Zaprzyjaźnianie się z drzewem
- Las i jego życie – nowe spojrzenie na las
- Nasi mniejsi bracia
- Jak ciekawie i skutecznie wychowywać ekologicznie? Nowe, alternatywne metody prowadzenia zajęć edukacyjnych w terenie i warunkach szkolnych – zajęcia dla nauczycieli
- Twoja wiedza może pomóc Matce Ziemi
- Uzdrowić Ziemię – uzdrowić siebie
- Czy jesteśmy przyjaciółmi Ziemi?
- W trosce o dobry klimat
- Kto przemówi w imieniu zwierząt?
- Jak olej palmowy wpływa na życie orangutanów?
- Woda – życiodajna substancja
- Nie podgrzewaj atmosfery!
- Bioróżnorodność – nie znikaj!

prozdrowotnej

- Czy wiesz co jesz?
- Ładne kwiatki – niezłe ziółka
- Czy przyroda hałasuje?

ornitologicznej

- Ptaki wokół nas
- Wędrowniki ptaków – fenomen natury

mykologicznej

- Krótki spacer po królestwie grzybów

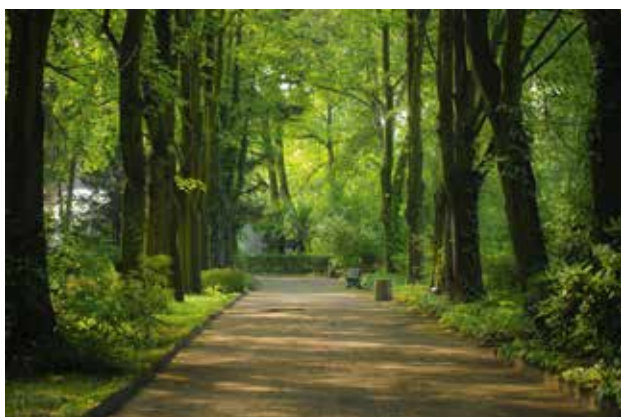
pszczelarskiej

- Z życia pszczół
- Produkty pszczele i ich właściwości
- Zapylacze – co to takiego?

ogólnoprzyrodniczej

- Zwierzęta świata i ich przystosowania do środowiska życia – zajęcia na terenie ZOO w Chorzowie
- Zwierzęta z różnych stron świata
- Tropiciele wiosny
- Gra terenowa „Super przyrodnik”
- Kto przemówi w imieniu zwierząt?
- Multimedialna podróż po arboretach i ogrodach botanicznych Polski,
- Łąka – harmonia kwiatów i traw
- Te co skaczą i fruują – różnorodny świat owadów
- Budujemy domki dla owadów

Informacje organizacyjne

Szczegółowa oferta oraz koszt zajęć jest umieszczona na stronie internetowej Ogrodu w zakładce CEE.

Zajęcia organizowane są dla grup nie większych niż 25 osób. Każda większa liczba musi być wcześniej zgłoszona i zatwierdzona przez CEE.

Karta zgłoszeniowa powinna być wysłana nie później niż 3 dni przed datą proponowanego przez szkołę warsztatu, ponieważ jest ona gwarancją rezerwacji konkretnego terminu.

Za zajęcia „Zwierzęta świata i ich przystosowania do środowiska życia” należy uiścić opłatę za bilet wstępu zgodnie z obowiązującym cennikiem w kasie ZOO w Chorzowie. Dojazd we własnym zakresie.

Istnieje możliwość rozpoczęcia warsztatów we wcześniejszych godzinach niż otwarcie Ogrodu po uprzednim uzyskaniu zgody Dyrektora Miejskiego Ogrodu Botanicznego w Zabrzu.

Ze względu na bezpieczeństwo podczas warsztatów „Z życia pszczoł” prosimy o rozeznanie wśród uczestników, kto ma alergię (jest uczulony) na ukąszenia owadów oraz produkty pszczele.

W przypadku deszczowej pogody istnieje możliwość przeprowadzenia zajęć w placówce oświatowej (grupy z Zabrza) po wcześniejszym uzgodnieniu.

Zdjęcia: Archiwum Miejskiego Ogrodu Botanicznego w Zabrzu

Śląski Ogród Botaniczny w Mikołowie

Centrum Edukacji Przyrodniczej i Ekologicznej

ul. Sosnowa 5, 43-190 Mikołów

tel. + 48 (32) 779 76 02

kom. + 48 535 808 368

e-mail: sibg@sibg.org.pl

obmikolow.robia.pl

Warsztaty edukacyjne

Różnorodność siedlisk przyrodniczych oraz bogata fauna i flora Śląskiego Ogródu Botanicznego w Mikołowie umożliwiają prowadzenie ciekawych terenowych zajęć przyrodniczych, które pokazują, że poznawanie przyrody o każdej porze roku to fascynująca przygoda. Wpisując się w podstawy programowe, warsztaty uzupełniają program nauczania, mają wysoką wartość merytoryczną, a równocześnie są atrakcyjne dla uczestników. Zajęcia w Ogrodzie to idealna okazja do spotkania z przyrodą, która inspiruje, uspokaja, rozbudza wrażliwość i pozwala kreatywnie spędzić czas. Warsztaty przeznaczone dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych, studentów, dorosłych, rodzin z dziećmi i osób niepełnosprawnych obejmują różnorodną tematykę. Są to m.in. warsztaty: dendrologiczne, ornitologiczne, entomologiczne, geologiczne, pszczelarskie, hydrobiologiczne, ogrodnicze, leśne, botaniczne, zoologiczne, ekologiczne, zielarskie, mikroskopowe, tworzenia kosmetyków i środków czystości, kulinarne, sezonowe, m.in. wiosenne, zimowe, świąteczne.

Gry terenowe

To aktywna forma edukacji przyrodniczej dla wszystkich grup wiekowych. Uczestnicy podzieleni na grupy i wyposażeni w mapy muszą podjąć wyzwanie i odnaleźć w terenie kolejne punkty oraz rozwiązać przygotowane tam dla nich zadania. Na najlepszych czekają drobne upominki. Gry terenowe pozwalają zdobyć wiedzę przyrodniczą, a przy tym dostarczają wiele emocji. W duchu przygody, z odrobiną zdrowej rywalizacji, uczą spostrzegawczości, podejmowania decyzji, pracy pod presją czasu oraz rozwijają umiejętności pracy zespołowej i orientacji w terenie. A wszystko to w pięknym otoczeniu Ogródu Botanicznego.

Warsztaty integracyjne

Warsztaty dla wszystkich grup wiekowych, polecane szczególnie klasom na początku roku szkolnego. Integracja podczas zabawy chustą Klanzy i gumizelą, ocalenie „wody życia”, przejście po linie to jedno z wielu zadań, które pozwalają grupie poznać jej mocne i słabe strony, zintegrować się i nauczyć współpracy, a przy tym dostarczają dużo emocji i zabawy.

Spacery z przewodnikiem

Spacery dedykowane starszym uczniom i dorosłym zapoznają zwiedzających z historią Ogródu Botanicznego, poszczególnymi kolekcjami i ciekawymi miejscami, a także roślinami i zwierzętami występującymi na jego terenie. Szczególnie polecane są osobom, które odwiedzają Ogród po raz pierwszy i tym, które chcą wiedzieć więcej na jego temat. W czasie spaceru uczestnicy mogą również zwiedzić plenerową wystawę fotograficzną i podziwiać panoramę Górnego Śląska i Beskidów z wieży widokowej.

Ogniska

Ognisko jest ciekawą formą spędzenia czasu, która sprzyja integracji, rozmowom i zabawie, dlatego jest to doskonałe uzupełnienie wycieczki do Ogródu, szczególnie dla grup korzystających z oferty edukacyjnej. Uczestnikom zapewniane jest bezpieczne miejsce na ognisko otoczone robiniami akacjowymi, ławy wokół ogniska oraz ławki i stoliki, zapas drewna, szpikulce do pieczenia kiełbasek i ruszt nad ogniskiem. Dla chętnych możliwe jest zamówienie prowiantu lub obiadu w restauracji znajdującej się na terenie Ogródu.

Półkolonie letnie i zimowe

Półkolonie odbywają się w trakcie wakacji i ferii zimowych. Przeznaczone są dla dzieci w wieku 6-12 lat. Ogród zapewnia opiekę wykwalifikowanej kadry od 7.30 do 16.30. Na atrakcyjny, niepowtarzalny, ekologiczny wypoczynek składają się m.in. warsztaty outdoorowe, przyrodnicze i kreatywne, gry terenowe, zabawy na świeżym powietrzu, noc w Ogrórze i zdrowe posiłki. Półkolonie w Ogrórze to wspólna przygoda w otoczeniu natury, w przyjaznej atmosferze, gdzie dzieci świetnie się bawią i do której chętnie wracają.

Pikniki rodzinne

Pikniki to najczęściej całodniowy pobyt w Ogrórze, dla pracowników firm i instytucji wraz z ich rodzinami, na który składają się warsztaty, stoiska edukacyjne, gry terenowe, spacery, zabawy na trawie i placu zabaw. Taka forma spędzania czasu pozwala miło spędzić czas, odpocząć oraz podjąć kreatywne wyzwania w rodzinnym gronie. Tematyka warsztatów i pozostałych aktywności dostosowywana jest do konkretnych grup, ich oczekiwań i zainteresowań.

Spotkania dla edukatorów

Ogród prowadzi cykliczne spotkania i szkolenia dla swoich edukatorów. Ich celem jest poszerzenie wiedzy przyrodniczej związanej z florą i fauną siedlisk przyrodniczych, ze szczególnym uwzględnieniem tych występujących na terenie Ogródu. Warsztaty to także doskonalenie metodyki pracy z grupą, poznanie ciekawych metod dydaktycznych, nauka pierwszej pomocy oraz oczywiście integracja i wymiana doświadczeń niezbędnych w podwyższaniu jakości prowadzonej edukacji.

Wydawnictwa edukacyjne

Opracowujemy i bezpłatnie dystrybuujemy wśród uczestników naszych warsztatów i nauczycieli przyrodnicze wydawnictwa edukacyjne tj. broszury, ulotki, zakładki, mapy Ogródu.

Śląski Kalendarz Ekologiczny

Śląski Kalendarz Ekologiczny to cykl świąt przyrodniczo-ekologicznych, które obchodzone są w formie plenerowych pikników, skierowanych do dzieci, młodzieży, całych rodzin oraz wszystkich za-

interesowanych. Elementami imprez są warsztaty edukacyjne, laboratoryjne, kreatywne i ogrodnicze; happeningi edukacyjne; seminaria i prelekcje naukowe; edukacyjne gry terenowe; konkursy; akcje edukacyjno-informacyjne; wycieczki z przewodnikiem; projekcje filmów; wystawy oraz wiele innych. Eventy odbywają się na terenie Śląskiego Ogrodu Botanicznego zgodnie z całorocznym harmonogramem, od kwietnia do grudnia, w niedziele lub soboty.

Śląski Kalendarz Ekologiczny to próba poszukiwania alternatywnych sposobów przekazywania treści edukacyjnych i włączania uczestników w aktywne działania na rzecz środowiska, a także promowanie spędzania wolnego czasu w przyjaznym przyrodniczo miejscu, z poszanowaniem innych osób, potrzeb roślin i zwierząt.

Śląski Kalendarz Ekologiczny, warsztaty edukacyjne i wydawnictwa są dofinansowane ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach.

W Ogrodzie do dyspozycji wszystkich odwiedzających są:

- plac zabaw – na powierzchni 2000 m² znajduje się piramida linowa, mały domek na palach ze zjeżdżalnią, piaskownica, huśtawki wahadłowe oraz zjazd linowy z siedziskiem,
- wieża widokowa – z platformą widokową na wysokości 14 m, z której można podziwiać panoramę Śląska i Beskidów,
- ogród wertykalny – inspirowana pionowymi ogrodami Patrycja Blanca, ściana porośnięta egzotycznymi roślinami (wewnątrz głównego budynku),
- wystawa fotograficzna wzdłuż alejek Ogrodu Żółtego,
- kawiarnia (przy placu zabaw),
- restauracja Sośnia Góra (wewnątrz głównego budynku).

Zdjęcia: Archiwum Śląskiego Ogrodu Botanicznego w Mikołowie

Śląski Ogród Botaniczny w Radzionkowie

Regionalna Stacja Edukacji Ekologicznej

ul. Książogórska 90a, 41-922 Radzionków
(wejście do Ogrodu Botanicznego od ul. Zejera)
tel. + 48 536 330 776
e-mail: ogrodradzionkow@sibg.org.pl
obradzionkow.robia.pl

Śląski Ogród Botaniczny w Radzionkowie to niemal 16 ha różnorodnego siedliskowo terenu (zadrzewienia, zakrzaczenia, murawy, łąki, zbiorniki wodne). Ponadto znajdują się tu kolekcje roślinne: dendrologiczna, sadownicza, roślin ozdobnych, roślin miododajnych i in. W Ogrodzie zlokalizowana jest również niewielka pasieka. Ścieżki Ogrodu są utwardzone, a dla wygody zwiedzających ustawiono kilkanaście ławek. Centralna część Ogrodu jest oświetlona. Wstęp bezpłatny.

Przy Ogrodzie działa **Regionalna Stacja Edukacji Ekologicznej**, wyposażona w pracownię mikroskopową, laboratorium oraz salę seminaryjną na 50 osób.

WARSZTATY EDUKACYJNE

Na terenie Śląskiego Ogrodu Botanicznego oraz Stacji Edukacji przez cały rok prowadzone są warsztaty dla grup zorganizowanych o charakterze ogólnoprzyrodniczym, chemicznym, geologicznym, fizycznym, a także warsztaty integracyjne, gry terenowe oraz zajęcia artystyczne. Podczas zajęć wykorzystywanych jest wiele pomocy edukacyjnych, a uczestnicy są maksymalnie zaangażowani w temat. Warsztaty są istotnym wsparciem edukacji formalnej z przeznaczeniem dla wszystkich grup wiekowych. Aktualna oferta edukacyjna znajduje się na stronie internetowej Ogrodu w zakładce „Edukacja”.

Przykładowe tematy (gwiazdką oznaczono tematy przeznaczone dla młodszych grup przedszkolnych):

Warsztaty terenowe:

- I ty możesz zostać dendrologiem
- Ogrodowy mindfulness czyli spacer z uważnością
- Bioróżnorodność Śląskiego Ogrodu Botanicznego
- Zielony surwiwal
- Ptaki, nasi sąsiedzi
- Co w ogrodzie piszczy
- Tropieciele przyrody*
- Tropem leśnych tajemnic (gra terenowa)

Warsztaty stacjonarno-terenowe:

- Ogród dla zapylaczy, zapylacze dla ogrodu
- Nie taki pająk straszny
- Wyprawa z dinozaurom*
- Mali ogrodnicy*
- Po dnie mezozoicznego morza
- Cała prawda o smogu

Warsztaty stacjonarne:

- Świat pod mikroskopem

- Czy wiesz co jesz?
- Wszystkie dzieci segregują śmieci*
- Ogrodowe laboratorium (m.in. Kolorowa chemia dla najmłodszych, Kwasy i zasady, Ile jest zieleni w liście)
- Światło i barwy
- Skąty i minerały
- Drzewo – życie po życiu (artystyczno-ekologiczne warsztaty czerpania papieru)

INFORMACJE ORGANIZACYJNE

Dni, godziny, długość zajęć

Warsztaty są realizowane w dni powszednie w godzinach 8.00 – 15.00, a w wyjątkowych przypadkach, po wcześniejszym uzgodnieniu, mogą odbywać się również w innym terminie. Warsztaty dla grup szkolnych trwają 3 lub 4 godziny lekcyjne w zależności od tematu, a dla grup przedszkolnych – 2 godziny lekcyjne.

Wielkość grup

Warsztaty terenowe oraz stacjonarne: liczebność grupy nie powinna przekroczyć 20 uczestników. Warsztaty laboratoryjne oraz mikroskopowe: liczba stanowisk wynosi 16.

Rezerwacja

Wymagana jest wcześniejsza rezerwacja, najlepiej telefoniczna (dni powszednie, godziny 7.00 – 15.00) pod numerem tel. 534 994 577 (ewentualnie 536 330 776) lub elektroniczna: ogrodrazionkow@sibg.org.pl

Opłaty

Warsztaty prowadzone w ramach działalności Śląskiego Ogrodu Botanicznego i dofinansowane przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach oraz z innych źródeł są bezpłatne. Liczba tych warsztatów jest ograniczona.

Warsztaty realizowane na terenie Ogrodu Botanicznego we współpracy z Towarzystwem Przyjaciół Śląskiego Ogrodu Botanicznego są odpłatne (wielkość grup jak wyżej).

Wejście na teren ogrodu botanicznego jest bezpłatne zarówno dla grup, jak i indywidualnych zwiedzających.

Informacje dodatkowe

Warto połączyć edukację przyrodniczą z aktywnością sportową – w bezpośrednim sąsiedztwie Ogrodu znajduje się Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji. Można tu skorzystać z ogólnodostępnych atrakcji, tj. placu zabaw z parkiem linowym i siłownią na wolnym powietrzu, a latem również z kąpieliska oraz kompleksu boisk i kortów. Przez cały sezon zaprasza także park, w którym cyklicznie odbywają się imprezy biegowe oraz treningi nordic walking, a w śnieżne zimy są przygotowane trasy do nart biegowych oraz tor saneczkowy.

ŚLĄSKI KALENDARZ EKOLOGICZNY – to wydarzenia o charakterze rodzinno-ekologicznym odbywające się w Śląskim Ogrodzie Botanicznym w Radzionkowie w wybrane niedziele, wyjątkowo w inne dni roku. Każde wydarzenie ma swój temat przewodni, któremu poświęcone są prelekcje, spotkania ze specjalistami, warsztaty w pracowni mikroskopowej oraz w laboratorium, gra terenowa, wycieczka, stoiska informacyjno-edukacyjne, wystawy i szereg innych aktywności, np. artystycznych czy sportowych. Atrakcje są skierowane zarówno do osób dorosłych, jak i do dzieci oraz młodzieży. Udział w wydarzeniach Śląskiego Kalendarza Ekologicznego jest bezpłatny. Przykładowe wydarzenia z lat poprzednich, to: Dzień Ptaków, Dzień Wierzby, Dzień Geologa, Dzień Rzeki, Dzień Dzikich Roślin, Sowiec Noc.

PIKNIK Z OKAZJI ZAKOŃCZENIA WAKACJI – to stały punkt w kalendarzu Ogrodu i odbywa się zawsze 31 sierpnia o godz. 16.00. Na dużej łące na terenie ogrodu botanicznego uczestnicy rozkładają koce, wyciągają kosze piknikowe i korzystają z ostatnich chwil wakacyjnego lenistwa. Dla dzieci przygotowane są różnorodne warsztaty i inne aktywności: stolarskie, ogrodnicze, rękodzielnicze, sportowe, harcerskie itp.

ZIMOWE PTAKOLICZENIE – Śląski Ogród Botaniczny w Radzionkowie co roku uczestniczy w ogólnopolskiej akcji Zimowego Ptakoliceńca. Odbywa się ono zawsze w ostatni weekend stycznia (w sobotę lub niedzielę) i każda chętna osoba może w nim wziąć udział.

Zdjęcia: Archiwum Śląskiego Ogrodu Botanicznego w Radzionkowie

Palmiarnia Miejska w Gliwicach

ul. Fredry 6, 44-100 Gliwice

tel. +48 (32) 231 32 39

e-mail: palmiarnia@mzuk.pl

rezerwacja grup: tel. (32) 231 32 39, e-mail: palmiarnia.rezerwacje@mzuk.pl

palmiarnia.gliwice.pl

mzuk.gliwice.pl/jednostka/palmiarnia

facebook: MZUK Gliwice

Palmiarnia w Gliwicach to wyjątkowe miejsce – zawsze zielone, pachnące i pełne sekretów. Wśród bujnej roślinności z prawie wszystkich stref klimatycznych swoje miejsce znalazły egzotyczne owady, jaszczurki i wiewiórki. Dodatkową atrakcją jest ekspozycja ryb słodkowodnych, jedna z największych w Polsce. Zgromadzono tu ponad 6 tysięcy okazów flory i fauny, które reprezentują blisko 2 tysiące taksonów. Cały kompleks Palmiarni podzielony jest na pięć pawilonów.

Pawilon roślin użytkowych

W pawilonie roślin użytkowych w gospodarce człowieka, zwiedzający mają okazję zobaczyć m.in. olbrzymie bananowce oraz wiele roślin przyprawowych. Cudowny zapach, który panuje tutaj niepodzielnie, zawdzięczamy kwitnieniu roślin cytrusowych. Kawy, ceratonie, baobaby – to wszystko już „na wejściu”.

Pawilon tropiku

Pawilon tropiku, to najcieplejszy pawilon w Palmiarni. Feeria barw liści begonii, peperoni oraz pilei przysparza o zawrót głowy. Jest to miejsce, w którym wegetacja trwa przez cały rok. Można podziwiać egzotyczne kwiaty bez względu na porę roku. Godna polecenia jest zwłaszcza bogata kolekcja storczyków.

Pawilon historyczny

Największy pawilon, gdzie najwyższe rośliny mają 18 metrów wysokości. W całej krasie prezentują się rozłożyste palmy – feniksy kanaryjskie, latanie, kencje i wiele innych.

Pawilon sukulentów

Wbrew utartym wyobrażeniom nie jest tu wcale za ciepło. Sukulenty to specyficzna grupa roślin, która przystosowała się na różne sposoby do braku wody i ogromnych różnic temperatur – warunków występujących w ich środowisku naturalnym. Poznanie rezultatów tych przystosowań to szczególnie ciekawa lekcja botaniki.

Pawilon akwarystyczny

Ogromne zbiorniki prezentujące cztery różne środowiska słodkowodne. Od ichtiofauny zimnych wód rzek Polski, przez wielokolorowe, afrykańskie ryby z Jeziora Tanganika oraz ciekawe okazy z azjatyckich rzek, po największe, majestatycznie pływające ryby Amazonki.

Zdjęcia: Archiwum Palmiarni Miejskiej w Gliwicach

Ogród Botaniczno-Zoologiczny Egzotarium

ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 11, 41-200 Sosnowiec

kom. + 48 515 079 995

e-mail: egzotarium@mzuk.sosnowiec.pl

sekretariat@mzuk.sosnowiec.pl

mzuk.sosnowiec.pl/zoologia-i-botanika/index.html

facebook: Ogród Botaniczno-Zoologiczny Egzotarium Sosnowiec

Historia Sosnowieckiego Egzotarium rozpoczęła się uroczystym otwarciem w dniu 21 lipca 1956 roku, a następnie obiekt funkcjonował pod nazwą Palmiarnia i Akwaria. Była to pozostałość parku miejskiego, założonego w 1935 roku, w którym były ogrody botaniczne i palmiarnie. W czasie II wojny światowej park został mocno zniszczony, a później zrekonstruowany w latach 1954–1956, jako wydzielony i ogrodzony teren z placówką dydaktyczną. Dopiero w późniejszych latach wprowadzono nazwę Egzotarium, która jest obecnie kojarzona przez wszystkich mieszkańców miasta i regionu. Decyzją Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska, Egzotarium z dniem 18 lipca 2012 uzyskało status Ogrodu Botanicznego, a 21 grudnia tego samego roku status Ogrodu Zoologicznego.

Obiekt przez wiele lat pełnił funkcję edukacyjną dla szkół oraz innych odwiedzających. W kolekcji znajdowały się gatunki roślin i zwierząt różnych biomów z całego świata. Odwiedzający mogli zapoznać się z roślinami jadalnymi, trującymi i pożytecznymi dla człowieka. Tematyka zajęć edukacyjnych dotyczyła owadów pożytecznych, roślin chronionych, roślin owadożernych oraz storczyków występujących w Polsce. Prowadzone były zajęcia z rozmnażania roślin poprzez sadzonki czy też z nasion. W ostatnich latach w Egzotarium organizowane były również cykliczne imprezy, w szczególności wystawy storczyków.

Sosnowieckie Egzotarium wraz z parkiem na Kazimierzu Górniczym (dzielnica Sosnowca) tworzy razem Ogród Botaniczno-Zoologiczny. Samo Egzotarium eksponowało dotąd wyłącznie egzotyczne

gatunki zwierząt, a stała ekspozycja obejmowała głównie ryby i gady. Szczególnie cenna była kolekcja egzotycznych ryb akwariowych, licząca około 40 gatunków, w szczególności kolekcja pielęgnic. Faunę gadów reprezentowało około 15 gatunków, w tym: krokodyl nilowy, boa tęczowy, pyton tygrysi i siatkowy oraz 6 gatunków żółwi. Natomiast na Kazimierzu Górniczym zobaczyć można krajowe gatunki chronione i inne wytrzymujące niższe temperatury niż w Egzotarium.

W dniu 1 czerwca 2017 roku władze miasta Sosnowca podpisały umowę na zaprojektowanie przebudowy obiektu wraz z zagospodarowaniem przestrzennym przylegającego terenu. Trwają obecnie prace budowlane. Egzotarium po przebudowie nadal będzie pełniło funkcję edukacyjną, ale również naukową. W planach są m.in. prace badawcze nad gatunkami roślin i zwierząt chronionych, namnażanie i reintrodukcja wybranych gatunków, zajęcia edukacyjne poświęcone roślinom użytecznym dla człowieka i egzotycznym oraz szeroko rozumianej ekologii.

Zdjęcia: Archiwum Egzotarium w Sosnowcu

Śląski Ogród Zoologiczny w Chorzowie

Promenada Gen. J. Ziętka 7, 41-501 Chorzów

tel. + 48 666 031 496

e-mail: sekretariat@slaskiezoo.pl

zoo.silesia.pl

facebook.com/slaskiezoo

Śląski Ogród Zoologiczny to blisko 50-hektarowy obszar, na którym można obserwować ponad 300 gatunków zwierząt z prawie całego świata oraz podziwiać bogatą kolekcję roślinności obejmującą gatunki rodzime, jak i egzotyczne. Dla zwiedzających wytyczono łącznie około 5 km alejek, przy których ustawione są ławki. Ponadto na terenie Zoo znajdują się miejsca odpoczynku w postaci wolnostojących altan i liczne punkty gastronomiczne. Dla najmłodszych przygotowano Mini Zoo, które pozwala na bliższy kontakt z hodowanymi zwierzętami domowymi. Warto odwiedzić również Skalną Kotlinę Dinosaurów – pierwszy tego typu obiekt w Europie, utworzony w 1971 roku. Ogród zwiedzać można przez cały rok, niezależnie od warunków atmosferycznych.

WARSZTATY EDUKACYJNE

Działalność Śląskiego Ogródu Zoologicznego nie ogranicza się jedynie do hodowli i prezentacji zwierząt. To również działalność edukacyjna. Przez cały rok prowadzone są zajęcia dydaktyczne dla zorganizowanych grup szkolnych i przedszkolnych. Wykłady i warsztaty odbywają się w pawilonie dydaktycznym lub w terenie, a dla najmłodszych w specjalnie dla nich przygotowanej sali edukacyjnej. Podczas zajęć wykorzystywanych jest wiele pomocy edukacyjnych, a na uczestników czeka bardzo dużo ciekawych zadań i aktywności. Z pełną ofertą edukacyjną można zapoznać się na stronie internetowej Zoo w zakładce „Edukacja”.

Przykładowe tematy (gwiazdką zaznaczono tematy przeznaczone dla przedszkolaków w wieku 3-5 lat)

Warsztaty stacjonarne:

- Alarm dla bioróżnorodności,
- Czy to jest przyjaźń, czy to jest kochanie?,
- Gdzie ja mieszkam?*,
- Idziemy do zoo*,
- Las wita nas,
- Nad Bałtykiem,

- Operacja „Zima”,
- Skrzydlaci mieszkańcy z sąsiedztwa,
- Ten obcy,
- Z Darwinem na ty.

W czasie warsztatów wykorzystywane są różnorodne pomoce naukowe oraz ekspozycje z kolekcji śląskiego zoo, które pozwalają dokładniej zrozumieć omawiane zagadnienia.

Warsztaty terenowe – Spacer po zoo tropami...:

- bajkowych bohaterów,
- ginących gatunków,
- małą i małąpiatek,

- ptaków,
- zwierząt Afryki.

Podczas spaceru z przewodnikiem uczestnicy odwiedzają wybiegi i pawilony zwierząt związanych z tematem.

Warsztaty stacjonarno-terenowe:

- Dzikie koty,
- Niedźwiedzie,
- Pingwiny*,
- Nosorożce,
- Słonie.

Po części teoretycznej, prowadzonej w sali dydaktycznej, uczestnicy zajęć udają się w teren, aby przyjrzeć się z bliska omawianym gatunkom.

Rezerwacja zajęć:

Aby zarezerwować zajęcia należy wypełnić formularz zgłoszeniowy dostępny na stronie internetowej Zoo w zakładce „Edukacja” (<http://zoo.silesia.pl/zarezerwuj-zajecia>). Kopia formularza wysyłana jest automatycznie do osoby dokonującej rezerwacji, na adres podany w formularzu, a jej otrzymanie nie jest równoznaczne z potwierdzeniem terminu. Potwierdzenie rezerwacji następuje następnego dnia roboczego lub w najbliższym możliwym terminie przez pracownika Sekcji Dydaktyki i Promocji. Istnieje możliwość wstępnej, telefonicznej rezerwacji terminu, przy czym nie zwalnia to osoby rezerwującej zajęcia z obowiązku wysłania formularza zgłoszeniowego.

Czas trwania zajęć:

Zajęcia edukacyjne odbywają się od poniedziałku do piątku o ustalonych przez Zoo godzinach i trwają 60 (zajęcia dla najmłodszych) lub 90 (zajęcia warsztatowe) minut w zależności od wybranej formy i tematu zajęć.

Wielkość grup:

Minimalna liczba osób w grupie – 10.

Zajęcia dla grup przedszkolnych i wczesnoszkolnych – maks. 25 uczestników.

Zajęcia dla klas IV-VIII szkół podstawowych i szkół ponadpodstawowych – maks. 30 uczestników.

Zajęcia w całości realizowane w terenie – 35 uczestników.

Większe grupy, w miarę możliwości, dzielone są na podgrupy.

Opłaty:

Aktualny cennik opłat za zajęcia zamieszczony jest na stronie internetowej Zoo.

Dodatkowo uczestnicy zajęć edukacyjnych opłacają bilet wstępu do ogrodu zoologicznego zgodnie z cennikiem. Wszystkie opłaty wnoszone są w kasie biletowej Zoo przed rozpoczęciem zajęć.

KAMPANIE EDUKACYJNO-INFORMACYJNE

Od wielu lat śląskie zoo wspiera międzynarodowe kampanie edukacyjno-informacyjne, skupiające uwagę na zagrożeniach, z jakimi mierzą się wybrane grupy zwierząt lub całe ekosystemy. W latach 2020-2021 realizowana jest kampania „Which Fish? – Jaka Ryba?”, która porusza temat przełowienia mórz i oceanów. Celem kampanii jest zwiększenie świadomości konsumentów jak kupować ryby, aby wybierać te ze zrównoważonych połowów. W ramach kampanii planowane są konkursy, wydarzenia edukacyj-

ne oraz zajęcia warsztatowe pt. „Daj rybie zielone światło”. Więcej informacji o kampanii znajduje się na stronie Zoo w zakładce „Kampanie edukacyjne”.

KONKURSY

W ramach działalności edukacyjnej, śląskie zoo organizuje liczne konkursy przyrodnicze dla dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych. Są to np. konkursy wiedzy, plastyczne czy graficzne. Na lata 2020/21 zaplanowano m.in. konkurs na ozdobę choinkową, konkurs ekologiczny „Śmiecioludek i przyjaciele”, czy konkurs wiedzy o wodzie. Szczegółowe informacje podawane będą na stronie internetowej Zoo, w zakładce „Konkursy”.

ŚCIEŻKA EDUKACYJNA

Na terenie Zoo wytyczona została ścieżka edukacyjna, wzdłuż której zlokalizowanych jest łącznie kilkaset tablic edukacyjnych. Poza reprezentantami fauny, opisuje także najciekawsze gatunki flory, zarówno te rodzime, jak również obce. Dla ułatwienia poruszania się wzdłuż ścieżki edukacyjnej wydane zostały: folder z mapą ogrodu oraz książkowy przewodnik. Obydwa wydawnictwa są sukcesywnie aktualizowane i dostępne w kasach biletowych Zoo.

INFORMACJE ORGANIZACYJNE

Zoo nie posiada własnego parkingu. Informacje na temat miejsc postojowych oraz kosztów parkowania dostępne są na stronie Parku Śląskiego: <http://www.parkslaski.pl/niezbednik-informacyjny/parkingi.html>
Dojazd komunikacją miejską szczegółowo opisany jest na stronie Zoo: <http://zoo.silesia.pl/dojazd-do-zoo>

Zdjęcia: Archiwum Śląskiego Ogrodu Zoologicznego

Pokazowa Zagroda Żubrów w Pszczynie

Ośrodek Edukacji Ekologicznej

(prowadzony przez Agencję Rozwoju i Promocji Ziemi Pszczyńskiej)

ul. Żorska 5, 43-200 Pszczyna

tel. +48 (32) 447 05 03

e-mail: zagroda@pszczyna.info.pl

zubry.pszczyna.pl

facebook.com/zagroda.zubrow

Pokazową Zagrodę Żubrów otwarto w czerwcu 2008 roku w Zabytkowym Parku Pszczyńskim, w części zwanej „Zwierzyniec”. Na blisko 10 hektarach wybudowano dwie zagrody wraz z infrastrukturą, m.in. paśnikami, zagrodą kwarantannową oraz magazynami karmy.

Zwierzęta można oglądać z pomostu widokowego, który, podobnie jak cały obiekt, przystosowany jest do potrzeb osób niepełnosprawnych. W ośrodku można poznać największego ssaka Europy – żubra, a także inne zwierzęta, m.in. muflony, jelenie, sarny, danielle, osły, kozy, owce, lisa rudego, kaczki krzyżówki, bażanty ozdobne, gęsi łabędzionose, łabędzie i pawie indyjskie. Prowadzona działalność przyczynia się również do zwiększenia liczebności stada żubrów z linii pszczyńskiej PL, które przekazywane są innym ośrodkom hodowlanym. Nowa hodowla żubrów na ziemi pszczyńskiej nosi nazwę Pszczyna Park.

Od czasu inauguracji zagrodacieszysię dużym zainteresowaniem turystów. Od kwietnia 2011 roku Ośrodek Edukacji Ekologicznej działający w zagrodzie realizuje projekty edukacyjne kierowane do kilkuset tysięcy dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym.

Na terenie zagrody znajduje się obiekt muzealno-edukacyjny, w którym prowadzone są warsztaty edukacyjne oraz lekcje przyrody. Przez ośrodek prowadzi ścieżka edukacyjna z tablicami przedstawiającymi florę i faunę lasu. Istnieje również możliwość zapoznania się z historią żubrów na ziemi pszczyńskiej w technice 3D. Sala kinowa z 42 miejscami jest wyposażona w najnowocześniejszy sprzęt multimedialny i przystosowana do prowadzenia seminariów, szkoleń lub warsztatów.

Ośrodek Edukacji Ekologicznej jest nastawiony na stałe podwyższanie stopnia świadomości ekologicznej, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży. Zadaniem placówki jest przybliżenie idei ochrony przyrody, zarówno w kontekście życia codziennego (zmniejszenie konsumpcji, humanitarne traktowanie zwierząt), jak i poszanowania przyrody, wynikającego z zasad zrównoważonego rozwoju. Ośrodek zajmuje się nie tylko biologicznym aspektem ochrony środowiska, ale również prowadzi działalność w sposób holistyczny (prowadzone są lekcje przyrody na świeżym powietrzu oraz warsztaty pod nazwą: „Tropem żubra”). Dodatkową-nową atrakcją, będącą uzupełnieniem oferty edukacyjnej Pokazowej Zagrody Żubrów jest nowo utworzona ścieżka edukacyjno-przyrodnicza. Składa się ona z dwóch tras biegnących przez malownicze tereny zachodniej części Zabytkowego Parku Pszczyńskiego zwanej Dziką Promenadą lub Zwierzyniec.

Warsztaty edukacyjne Tropem Żubra – las jako ekosystem w Pokazowej Zagrodzie Żubrów

Ośrodek należy do Stowarzyszenia Miłośników Żubrów w Warszawie, które prowadzi działania dydaktyczno-oświatowe, wydawnicze i dokumentacyjne na rzecz ochrony żubrów. Akademicka kadra dydaktyczna czuwa nad prawidłowym tokiem edukacyjnym, przyczyniając się do tworzenia nowego modelu szerzenia wiedzy o żubrach, przy czym całość prac podlega nieustannym konsultacjom metodyków nauczania.

Zagroda została wyróżniona wieloma nagrodami, m.in. Marszałka Województwa Śląskiego w X edycji konkursu na Najlepszą Przestrzeń Publiczną Województwa Śląskiego – wyrażono uznanie za stworzenie miejsca o niepowtarzalnym klimacie, które daje zwiedzającym radość obcowania z przyrodą; za najlepszy na Śląsku projekt, przyczyniający się do zrównoważonego rozwoju kraju i regionu, w ramach ogólnopolskiego konkursu organizowanego przez Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć wraz z Klubem Gaja na najlepsze projekty wykorzystujące Fundusze Europejskie; statuetką żubra za wkład w hodowlę żubrów historycznej linii pszczyńskiej; jest również laureatem konkursu na najlepszy ośrodek edukacji ekologicznej w województwie śląskim w ramach prestiżowego konkursu „Eko Edu” zorganizowanego przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach.

Głównym zadaniem Pokazowej Zagrody Żubrów jest przedstawienie turystom żubra oraz innych zwierząt występujących w Lasach Pszczyńskich. Ośrodek włączony jest w program „Kompleksowej ochrony żubra przez Lasy Państwowe” z Funduszu Leśnego, którego najważniejszym celem jest zagwarantowanie istnienia stabilnej oraz rozwijającej się populacji gatunku m.in. poprzez wspieranie tworzenia nowych hodowli w kraju jak i w Europie. W ramach tego projektu, w grudniu 2018 roku do hiszpańskiej Walencji wyjechały dwie żubrzyce: Plista II oraz Pleciuga II, z kolei w listopadzie 2020 roku dwa byki: Platyn oraz Plener III, które zasiliły nowo tworzoną hodowlę, u stóp andaluzyjskiego pasma górskiego Sierra Morena.

Działalność edukacyjna

Realizacja zajęć edukacyjnych w takim miejscu jak Pokazowa Zagroda Żubrów w Zabytkowym Parku Pszczyńskim w Pszczynie wpływa na wzrost atrakcyjności oferty edukacyjnej oraz ułatwia przyswajanie zdobytej wiedzy u dzieci. Treści zawarte w programie edukacji ekologicznej mogą być realizowane

w dowolnej kolejności, przystosowując je tym samym do możliwości danej grupy wiekowej. Program jest przygotowany dla edukacji przedszkolnej, wczesnoszkolnej z podziałem na klasy I-III oraz IV-VI. Program skierowany jest również do jednostek organizujących zajęcia dla dzieci z niepełnosprawnością, dla grup w inny sposób zmarginalizowanych lub dotkniętych wykluczeniem społecznym oraz indywidualnych grup zainteresowanych cyklem spotkań.

Uczeń odwiedzający Ośrodek Edukacji Ekologicznej może utrwalić, a przede wszystkim poszerzyć swoją wiedzę i umiejętności dotyczące ekologii, przyswajane w trakcie nauki szkolnej. Program zawiera treści wychowawcze z zakresu nauk przyrodniczych, wspomagające rozwój intelektualny i emocjonalny uczniów.

Ideą przyświecającą powstaniu programu jest prowadzenie nowoczesnych form kształcenia interaktywnego poprzez bezpośrednie obcowanie z przyrodą. Działania edukacyjne realizowane są dwutorowo, tj. w bezpośrednim, otwartym kontakcie z naturą oraz wewnątrz budynku, wykorzystując aktywne metody nauczania (prezentacje multimedialne, kolorowanki, krzyżówki, rebusy), w ten sposób wiedza pozyskana na etapie prezentacji przeprowadzonej w terenie jest potwierdzana i utrwalana.

W związku z postępującą degradacją świadomości społecznej w zakresie podstawowej wiedzy ekologicznej, niezbędna jest realizacja wymienionych poniżej celów edukacji ekologicznej.

Cele edukacyjne kształcenia i wychowania ekologicznego

Celem działalności Ośrodka jest prowadzenie działalności edukacyjnej w zakresie ochrony przyrody i środowiska oraz działalności przybliżającej zagadnienia związane z biologią i ekologią:

- wspieranie działań na rzecz ochrony żubra *Bison bonasus*,
- zapoznawanie z chronionymi gatunkami roślin i zwierząt oraz funkcjonowaniem różnych typów ekosystemów,
- uwrażliwienie na piękno otaczającej przyrody i uświadomienie form niekorzystnego wpływu działalności człowieka,
- rozwijanie zdolności i zainteresowań, zwłaszcza w zakresie ekologii.
- przybliżenie ważnej roli pszczyńskiej hodowli żubrów, założonej przez księcia Jana Henryka XI Hochberg von Pless, jaką odegrała ona w procesie restytucji światowej populacji tego gatunku.

Misją ośrodka jest przybliżenie idei ochrony przyrody w kontekście życia codziennego, jak i poszanowania przyrody wynikającego z zasad zrównoważonego rozwoju. W przedstawionym procesie edukacyjnym połączono elementy kultury, ekologii i twórczego myślenia.

Ogólny zarys prezentowanych treści

- różne gatunki zwierząt: żubry, jelenie, danielle, sarny, muflony oraz ptaki,
- las jako ekosystem,
- warstwy lasu,
- śpiew ptaków,
- leśniczy jako opiekun lasu i zwierząt,
- różne gatunki drzew i roślin zielnych,
- Polska Czerwona Księga Zwierząt,
- restytucja, historia ochrony żubra i występowanie żubrów w ich naturalnym środowisku,
- ochrona środowiska, w szczególności zapobieganie problemowi niskiej emisji oraz zmianom klimatu.

Formy i metody pracy

- pogadanka z elementami dyskusji,

Koziółek sarny w Pokazowej Zagrodzie Żubrów

Byk jelenia szlachetnego w Pokazowej Zagrodzie Żubrów

- przypatrzenie się zagrodom ze zwierzętami,
- obserwacja karmienia żubrów,
- projekcja filmu o żubrach,
- zwiedzanie Ośrodka Edukacji Ekologicznej, a w nim wystaw stałych i czasowych,
- udział w quizie,
- prezentacja multimedialna,
- prelekcja z wykorzystaniem tablic interaktywnych,
- prelekcja z wykorzystaniem tablic interaktywnych oraz puzzli inspirowanych metodą Marii Montessori.

Adresaci działań edukacyjnych

- Warsztaty przyrodnicze skierowane są do kilku grup wiekowych:
- przedszkolaków,
- uczniów szkół podstawowych,
- uczniów szkół średnich.

Zajęcia przygotowywane są w zależności od rodzaju grupy, a wiadomości przekazywane przez dyplomowanych pedagogów.

Warsztaty edukacyjne Tropem Żubra – zajęcia na tarasie widokowym w Pokazowej Zagrodzie Żubrów

Zdjęcia: Archiwum Pokazowej Zagrody Żubrów w Pszczynie

Leśny Park Niespodzianek

Centrum Edukacji Przyrodniczo Leśnej (Muzeum Myślistwa i Łowiectwa)

ul. Zdrojowa 16, 43-450 Ustroń

tel. +48 (33) 444 60 50

kom. + 48 515 255 161

e-mail: info@lesnypark.pl

lesnypark.pl

facebook.com/lesnypark

Leśny Park Niespodzianek znajduje się w Ustroniu Zawodziu w Beskidzie Śląskim. Ten niekonwencjonalny ogród zoologiczny, który zaskakuje swą formą, pozwala na obcowanie z naturą, rozrywką i edukacją w naturalnych warunkach starodrzewia bukowego.

Jedną z ciekawszych atrakcji parku są muflony, daniele oraz alpaki, które swobodnie przemieszczają się wśród zwiedzających, i które to można karmić z ręki. W zagrodach zobaczymy: żubry, jelenie szlachetne, Jelenia Sika, dziki, żbiki, jenoty, szopy pracze i in. Największymi atrakcjami parku są sokolarnia i sowiarnia, gdzie o wyznaczonych porach, wykwalifikowani sokolnicy prezentują ptaki drapieżne i sowy podczas ich lotów, przeprowadzając prelekcję w naturalnych warunkach oraz opowiadając o zachowaniach i zwyczajach prezentowanych gatunków.

Jedna ze ścieżek wyposażona została w plansze edukacyjne i pogładowe z dziedziny fauny i flory, na końcu której znajduje się Centrum Edukacji Przyrodniczo Leśnej z eksponatami. Centrum Edukacji zwane jest również „Muzeum Myślistwa i łowiectwa”. Do części rekreacyjnej zaliczyć możemy aleję bajkową z ruchomymi ekspozycjami znanych nam bajek oraz plac zabaw.

Zdjęcia: Archiwum Leśnego Parku Niespodzianek

Obserwatorium Nietoperzy w Brennej

Obserwatorium Nietoperzy
Szkoła Podstawowa nr 1 im. Janusza Korczaka
ul. Górecka 224, Brenna
Rezerwacja:
Informacja Turystyczna
ul. Wyzwolenia 77, Brenna
tel. +48 (33) 858 69 71

Warsztaty z nietoperzem

Wyprawa do Obserwatorium to około 30-minutowe spotkanie z nietoperzami, podczas którego odwiedzający mają okazję nie tylko poznać zwyczaje tych niezwykłych ssaków, ale także usłyszeć i zobaczyć je dzięki kamerom oraz specjalnej szybie. To jedno z nielicznych obserwatoriów nietoperzy w Polsce. Zadomowily się tutaj dwa gatunki tych zwierząt: podkowiec mały i nocek duży.

Grupy wiekowe: przedszkola, klasy I-VIII, szkoły ponadpodstawowe, osoby indywidualne.

Tematyka warsztatów:

- przybliżenie i poznanie jedynych latających ssaków,
- ciekawostki i mity dotyczące tych skrzydlatych zwierząt,
- projekcja filmu przyrodniczego prezentującego niezwykły świat nietoperzy,
- obserwacja i nasłuchiwanie nietoperzy na strychu szkoły.

Jednocześnie w warsztatach może uczestniczyć maks. 30 osób. Jeżeli grupa jest większa, rotacyjnie dokonywane są zmiany, a czas zwiedzania nieco się wydłuża.

Obserwatorium czynne jest w okresie bytowania nietoperzy na strychu szkoły - od maja do końca września, w dniach: poniedziałek-piątek od 9.00 do 13.00 (wejścia: 9.00, 9.30, 10.00, 10.30, 11.00, 11.30, 12.00, 12.30)

Działanie realizowane w ramach projektu: „Poznaj zwierza nietoperza – mieszkańca gminy Brenna” dofinansowanego ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach.

Blżej przyrody – ścieżka po Górze Bucze w Górkach Wielkich

Góra Bucze to unikatowe miejsce, pełne pięknych i rzadkich roślin. Bogaty i różnorodny jest tutaj także świat zwierząt. Aby pokazać jej walory powstała w tym miejscu ścieżka dydaktyczno-przyrodnicza po Górze Bucze.

Grupy wiekowe: przedszkola, klasy I-VIII, szkoły ponadpodstawowe oraz wszyscy chętni, którzy chcą poznać niezwykłą przyrodę Góry Bucze.

Tematyka ścieżki:

- stanowiska edukacyjne na ścieżce pokazują piękno przyrody w formie zabawy m.in. lekcja dendrologii, obracane kostki z zagadkami,
- tablica w punkcie widokowym pozwala poznać otaczające szczyty górskie,
- Kościół pw. Wszystkich Świętych – jedno z najcenniejszych stanowisk nietoperzy w regionie (chronione w ramach Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000),
- bacówka „Bucze – przysmaki i domowe wyroby”.

Warto połączyć spacer ścieżką ze zwiedzaniem:

- Centrum Kultury i Sztuki „Dwór Kossaków”, Górki Wielkie, ul. Stary Dwór 4, tel. (33) 851 03 51
- Muzeum Zofii Kossak-Szatkowskiej, Górki Wielkie, ul. Stary Dwór 2, tel. (33) 853 95 15

Wędrówkę rozpoczyna się w centrum Górek Wielkich, tuż przed mostem na rzece Brennicy. Aby przejść w całości trasę, trzeba zarezerwować około 2 godzin. Jest także możliwość rozpoczęcia wycieczki od Centrum Kultury i Sztuki „Dwór Kossaków”, podążając początkowo niebiesko-białym szlakiem Kamyka, który jest szlakiem łącznikowym do ścieżki.

Działania realizowane w ramach projektu: „Ścieżka dydaktyczno-przyrodnicza po górze Bucze” dofinansowanego ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach.

Zdjęcia: Archiwum Urzędu Gminy Brenna

Leśne Pogotowie w Mikołowie

**Leśne Pogotowie czyli
Ośrodek Rehabilitacji i Schronisko dla Dzikich Zwierząt**

Leśne Pogotowie

Jacek Wąsiński

ul. Kościuszki 70, 43-190 Mikołów

tel. +48 605 100 179

e-mail: jacek@lesnepogotowie.pl

lesnepogotowie.pl

facebook.com/lesnepogotowie

Leśne Pogotowie działa od 1993 roku przy Nadleśnictwie Katowice. Głównym celem placówki jest pomoc dzikim zwierzętom – rannym w wypadkach drogowych lub innych, wymagającym rehabilitacji lub odchowania oraz przywrócenie ich do środowiska naturalnego. Zwierzęta trwale okaleczone i niezdolne do życia na wolności znajdują w ośrodku dożywotnią opiekę.

Warto zaznaczyć, że ośrodek nie jest ogrodem zoologicznym i nie służy zwiedzaniu. To miejsce, w którym zwierzęta dochodzą do zdrowia lub żyją na stałe. Ich kontakt z człowiekiem jest ograniczony do minimum, zwierzęta nie są oszwajane, ponieważ większość z nich ma szansę wrócić do życia w naturze.

Leśne Pogotowie jest przygotowane na przyjęcie bardzo różnych gatunków zwierząt; do tej pory odwiedziło je 290 gatunków i w sumie około 10 000 osobników. Najczęściej to zwierzęta charakterystyczne dla polskiego krajobrazu – sarny, jeże, wiewiórki, zające, wiele płazów, gadów, ptaków i innych gatunków rodzimych. Ale również węże, jaszczurki, żółwie i papugi. Średnio każdego roku do ośrodka trafia 1000 zwierząt z województw śląskiego, małopolskiego i opolskiego oraz pojedyncze przypadki z całego kraju.

Leśne Pogotowie współpracuje z polskimi i zagranicznymi ogrodami zoologicznymi, do których przekazuje uratowane zwierzęta, które nie mogą wrócić do środowiska naturalnego. Czasami sytuacja jest odwrotna i to Leśne Pogotowie przyjmuje zwierzę, które żyło w zoo, ale z przyczyn zdrowotnych lub swojego wieku jest z niego zabierane.

Ośrodek działa na podstawie zezwolenia Ministra Środowiska i jest wspierany przez Nadleśnictwo Katowice oraz przez lokalne samorządy.

Działalność edukacyjna

Leśne Pogotowie prowadzi również działalność edukacyjną. Dawnej odbywało się to poprzez bezpośredni kontakt uczestników z żywymi zwierzętami. Jednak głównym celem ośrodka jest rehabilitacja zwierząt i przygotowanie ich do powrotu do naturalnego środowiska, dlatego obecnie nie

ma możliwości wchodzenia na teren ośrodka, a edukacja jest prowadzona poza Ośrodkiem, w szkołach, przedszkolach, kołach zainteresowań itp. Zajęcia z dziećmi i młodzieżą pozwalają budować ich wrażliwość i świadomość ekologiczną oraz poznawać przedstawicieli lokalnej fauny, uczestnicy uczą się szacunku do zwierząt i właściwego stosunku wobec przyrody oraz poznają ideę jej ochrony.

Leśne Pogotowie prowadzi również warsztaty podczas różnych imprez przyrodniczo-ekologicznych, organizowanych przez Nadleśnictwo Katowice, szkoły itp.

Zdjęcia: Archiwum Leśnego Pogotowia w Mikołowie

Sokolarnia „Anatum”. Ośrodek Rehabilitacji Ptaków Drapieżnych.

Sokolarnia Czantoria
Góra Czantoria w Ustroniu
ul. 3 Maja 130 43-450 Ustroń
kom. 606 317 049 – Robert Maciejczyk
kom. 696 033 414 – Renata Czyż
sokolarniaczantoria.pl
facebook: Sokolarnia

W Sokolarni na Górze Czantoria prowadzona jest rehabilitacja ptaków drapieżnych oraz ich hodowla. Do łęgów są tu składane sokoły wędrowne *Falco peregrinus*, rarogi stepowe *Falco cherrug*, rarogi górskie *Falco biarmicus*, pustułki *Falco tinnunculus*, pójdzki *Athene noctua*, sowy śnieżne *Nyctea scandiaca* oraz jastrzębie harrisa *Parabuteo unicinctus*.

„Anatum” zajmuje się sokolnictwem, wpisanym na Listę Reprezentatywną Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego Ludzkości UNESCO. Sokolnictwo to sztuka układania ptaków drapieżnych do łowów, będąca jedną z najstarszych form łowiectwa i stanowiąca element kultury wielu narodów Europy, Azji i krajów arabskich. Obecnie sokolnictwo oznacza przede wszystkim ochronę ptaków drapieżnych, ich hodowlę i rehabilitację. Z inicjatywy sokolników w latach 90-tych XX wieku powstał Program Restytucji Sokoła Wędrownego w Polsce, który przyczynia się do regularnego wzrostu liczebności sokołów. Otwarta Sokolarnia na Górze Czantoria powstała po to, by przybliżyć odwiedzającym sztukę układania ptaków drapieżnych do łowów i poszerzyć wiedzę na temat ptaków drapieżnych i sokolnictwa.

Działalność edukacyjna

Sokolarnia ma charakter otwarty i prowadzi działalność edukacyjną i usługową:

- Zwiedzanie sokolarni,
- Prelekcje dla szkół i grup zorganizowanych,
- Loty treningowe,
- Edukacja o ptakach drapieżnych i sokolnictwie,
- Produkcje filmowe, zdjęcia do spotów reklamowych itp.

Płoszenie ptaków (usługa płoszeń - odstraszanie niepożądanego ptactwa z budynków, parków miejskich, sadów, lotnisk, wysypisk śmieci itp.),

W ramach Sokolarni prowadzony jest Ośrodek Rehabilitacji Ptaków Drapieżnych i Sów – przyjmowane są na okres leczenia ptaki chore, kontuzjowane, młode, niesamodzielne. Po okresie leczenia ptaki wracają na wolność.

Zdjęcia: <http://sokolarniaczantoria.pl>, dostęp: 23.11.2020 r.

Szlaki i sieci edukacyjne

W województwie śląskim od ponad 10 lat funkcjonuje, cieszący się dużą popularnością, Szlak Zabytków Techniki (<https://zabytkitechniki.pl>) – tematyczna trasa łącząca 40 obiektów związanych z dziedzictwem przemysłowym województwa śląskiego, m.in. tradycją górniczą i hutniczą, dawną koleją, włókiennictwem, przemysłem spożywczym. Szlak jest z powodzeniem wykorzystywany w edukacji regionalnej, znajdziemy tu muzea, działające oraz zabytkowe zakłady pracy, a także wciąż zamieszkałe kolonie robotnicze. Inne znane szlaki, to Szlak Orlich Gniazd, Szlak Architektury Drewnianej oraz Szlak Kulinarny Śląskie Smaki (<https://slaskie.travel>).

W celu promocji walorów przyrodniczo-turystycznych województwa śląskiego opracowana została przez Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, koncepcja Śląskiego Szlaku Przyrody, jako zbioru obiektów przyrodniczych, ukazujących dziedzictwo przyrody ożywionej i nieożywionej województwa śląskiego. Celem Szlaku jest zainteresowanie zwiedzaniem i poznawaniem przyrody naszego regionu, zarówno jego mieszkańców, jak i turystów, przy czym forma i intensywność turystyki nie może prowadzić do utraty czy pogorszenia stanu walorów przyrodniczych.

Tematykę ekologiczno-przyrodniczą odnajdziemy również w ofercie edukacyjnej Szlaku Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego, który jest szlakiem turystyczno-kulturowym, promującym ideę zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich oraz w ofercie sieci edukacyjnej – Ekomuzeum Żabi Kraj, czyli sieci atrakcji w terenie, prezentujących „żywe” dziedzictwo przyrodnicze, historyczne i kulturowe naszego regionu.

Śląski Szlak Przyrody – walory przyrodniczo-turystyczne województwa śląskiego

Michał Romańczyk, Agnieszka Wrońska
Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska

Śląski Szlak Przyrody stanowi zbiór obiektów przyrodniczych ukazujących dziedzictwo przyrody ożywionej i nieożywionej województwa śląskiego. Aktualnie szlak obejmuje 58 obiektów (Tab. 1, Ryc. 1), zarówno na obszarach naturalnych, jak i przekształconych przez człowieka a nawet sztucznych, jednak cennych pod względem przyrodniczym. Obiektom nadano kategorie (niektóre obiekty mogą być zaliczone do więcej niż jednej kategorii), wskazujące na przewodni walor przyrodniczy, według którego dany obiekt został wyróżniony: flora (10), fauna (6), siedliska leśne i zaroślowe (14), siedliska nieleśne (6), przyroda nieożywiona (21), ochrona ex-situ (4), założenia parkowe (3) oraz zbiory muzealne (2). Ponadto obiekty zostały ocenione nie tylko pod względem ich walorów przyrodniczych, ale także dostępności, istniejącej infrastruktury, możliwości dojazdu. Wskazano również zalecany termin odwiedzin oraz sugerowaną trasę zwiedzania.

Szlak nie ma charakteru trasy wyznakowanej w terenie – jest to zbiór punktów rozrzuconych na obszarze całego województwa śląskiego, pomiędzy którymi turysta przemieszcza się w wybrany przez siebie sposób, samodzielnie dokonując selekcji interesujących go atrakcji.

Celem utworzenia Śląskiego Szlaku Przyrody jest zainteresowanie poznawaniem przyrody województwa śląskiego zarówno jego mieszkańców, jak i turystów spoza regionu, przy czym forma i intensywność turystyki nie może prowadzić do utraty czy pogorszenia stanu walorów przyrodniczych. Jest to więc turystyka przyjazna środowisku, zachowująca w niezmiennym stanie zasoby naturalne i kulturowe dla przyszłych pokoleń, stanowiąca przeciwieństwo turystyki masowej, charakteryzującej się intensywną penetracją miejsc ciekawych przyrodniczo i turystycznie oraz dużym stopniem nasycenia infrastrukturą turystyczną.

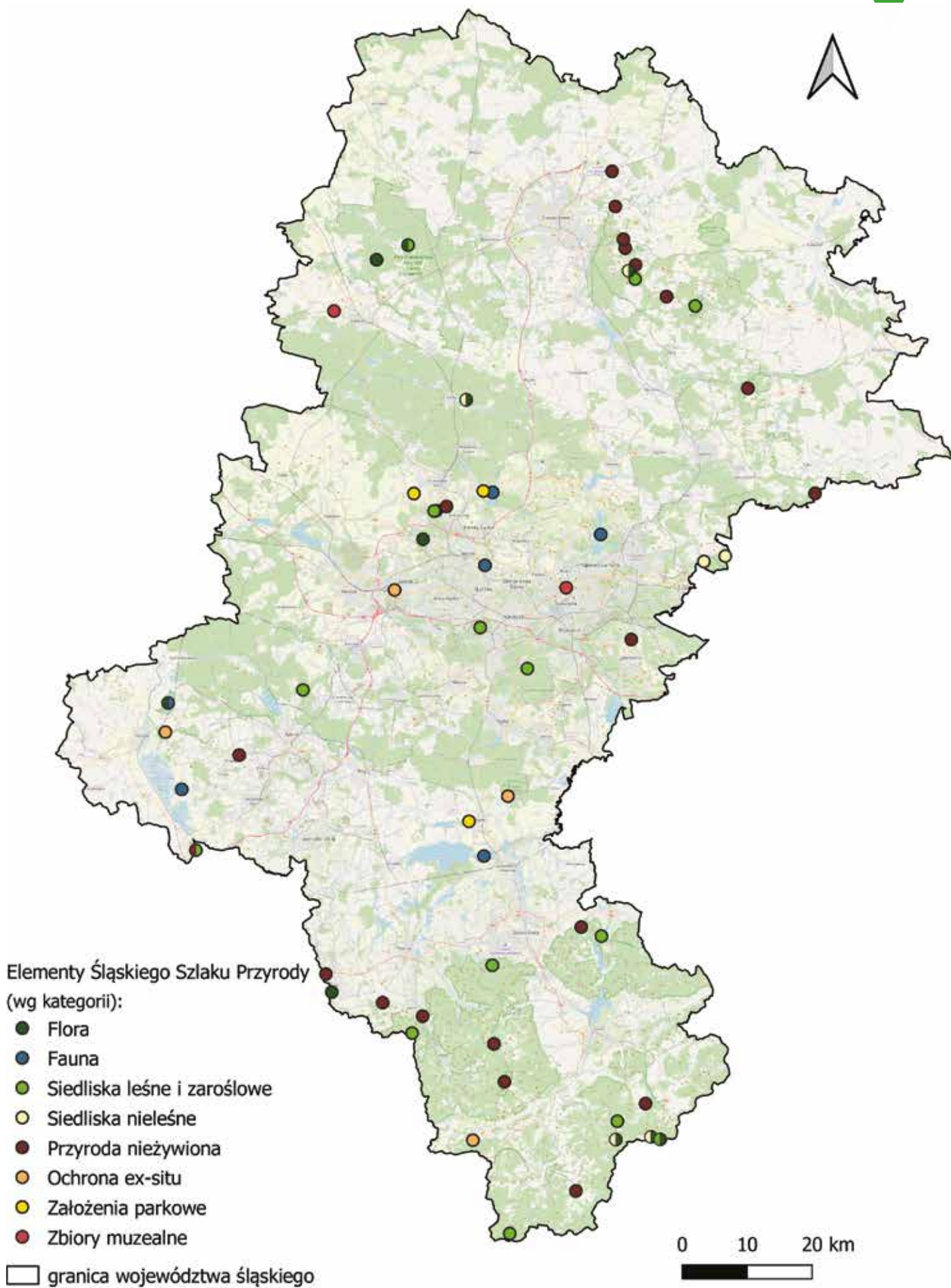
Śląski Szlak Przyrody ma za zadanie również podnosić wiedzę przyrodniczą, świadomość ekologiczną oraz kształtować postawy prośrodowiskowe, promować kulturę, rozwijać edukację regionalną oraz odmienić wizerunek województwa śląskiego jako obszaru zdegradowanego przez wielowiekową działalność przemysłową.

Szlak ma charakter otwarty, co przekłada się na możliwość włączania na listę nowych obiektów. Wszystkich badaczy i miłośników przyrody zachęcamy do dzielenia się swoją wiedzą i doświadczeniem w procesie tworzenia szlaku.

Śląski Szlak Przyrody w serwisie przyrodniczym województwa śląskiego: <https://przyroda.katowice.pl>

Tab.1. Wykaz obiektów uwzględnionych w koncepcji Śląskiego Szlaku Przyrody

KATEGORIA	NAZWA OBIEKTÓW
Flora	Miechowicka Ostoja Leśna, Lasek Miejski nad Puńcówką, Różaneczniki w Lubockiem, Łęczczok, Hala Cebulowa, Hala Rysianka, Łąka trzęślicowa w Kaletach, Cisy nad Liswartą, Góra Biakło, Pilsko
Fauna	Goczałkowice-Zdrój, Żabie Doły, Łęczczok, Zbiornik Kozłowa Góra, Pogoria, Stawy Wielikąt
Siedliska leśne i zaroślowe	Sokole Góry, Parkowe, Dolina Wapienicy, Segiet, Głębokie Doły, Śrubita, Romanka, Czantoria, Cisy nad Liswartą, Las Murckowski, Graniczne Meandry Odry, Uroczysko Buczyzna, Pilsko, Zasolnica
Siedliska nieleśne	Bagna nad Białą Przemszą, Pustynia Błędowska, Hala Rysianka, Góra Biakło, Łąka trzęślicowa w Kaletach, Hala Cebulowa
Przyroda nieożywiona	Kamieniołom Błachówka, Skałka, Ośrodek Edukacji Ekologiczno-Geologicznej GEOsfera, Kamieniołom w Kozach, Kamieniołom w Kielnikach, Kamieniołom Lipówka, Jezioro krasowe w Kusietach i uwał Koziniec, Geo-Park Glinka, Kamieniołom Jasieniowa, Graniczne Meandry Odry, Odkrywka cieszynitów, Malinów, Góra Zborów, Barania Góra, Przełom Warty koło Mstowa, Suchogórski Labirynt Skalny, Dolina Wodąca, Góry Towarne, Pustynia Siedlecka, Kamieniołom Skalica, Wodospad w Sopotni
Ochrona ex-situ	Las Obora i Arboretum Bramy Morawskiej, Miejski Ogród Botaniczny w Zabrze, Zagroda Pokazowa Żubrów w Jankowicach, Karpacki Bank Genów, Muzeum Świerka Istebniańskiego i Woliera Pokazowa Głuszców
Założenia parkowe	Park w Świerklańcu, Park w Reptach i Dolina Dramy, Pszczyna – Park Zamkowy i Zwierzyniec
Zbiory muzealne	Muzeum Paleontologiczne w Lisowicach, Muzeum Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego

Ryc.1. Lokalizacja obiektów Śląskiego Szlaku Przyrody
 Źródło danych topograficznych: © autorzy OpenStreetMap, OpenStreetMap.org (12.2020)

Bagna Błędowskie

Hala Cebulowa

Zbiornik Goczałkowski

Park w Świerkłańcu

Rezerwat przyrody „Las Murckowski”

Zagroda Pokazowa Żubrów w Jankowicach

Rezerwat przyrody „Cisy nad Liswartą”

Góra Biakło

Rezerwat przyrody „Cisy nad Liswartą”

Obszar Natura 2000 „Lipienniki w Dąbrowie Górniczej”

Obszar chronionego krajobrazu „Meandry rzeki Odry”

Hala Rysianka

Uroczysko „Głębokie Doły”

Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Suchogórski Labirynt Skalny”

Biakło

Rezerwat przyrody „Łęczczok”

Użytek ekologiczny „Młaki nad Pogorią I”

Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Zabie Doły”

Zbiornik Kuźnica Wareżyńska – Pogoria IV

Rezerwat przyrody „Sokole Góry”

Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Uroczysko Buczyzna”

Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Stawy Wielikąt”

Rezerwat przyrody „Srubita”

Laszek Miejski nad Puńcówką

Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego

W maju 2016 roku powstało Stowarzyszenie Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego. Jego członkowie to właściciele kilkunastu gospodarstw, w których prowadzona jest edukacja. Do podstawowych celów Stowarzyszenia należą promocja i rozwój gospodarstw na terenie naszego regionu i propagowanie idei zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

Dzięki finansowemu wsparciu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, w 2017 roku utworzony został Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego. Szlak ma być wizytówką i promować województwo śląskie, zarówno w kraju, jak i za granicą.

Szlak Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego jest szlakiem turystyczno-kulturowym. Każde gospodarstwo pielęgnuje i przekazuje na warsztatach swoją wiedzę o rodzimym regionie oraz lokalnej kulturze i tradycjach.

Oferta edukacyjna skierowana jest do grup dzieci i młodzieży z placówek oświatowych, rodzin z dziećmi oraz turystów lubiących aktywny wypoczynek, chcących połączyć pogłębianie wiedzy z dobrą zabawą na łonie natury.

Warsztaty

Uczestnicy warsztatów zgłębią tajniki życia na wsi, w zależności od profesji danego gospodarstwa poznają zwierzęta hodowlane, zdobędą wiedzę z zakresu produkcji roślinnej, wezmą czynny udział w produkcji żywności oraz edukacji w zakresie tradycyjnych zawodów, twórczości regionalnej, rękodzieła, czy dziedzictwa kultury materialnej wsi.

Cel

Warsztaty edukacyjne w gospodarstwach mają na celu przekazywanie wiedzy o źródłach pochodzenia żywności naturalnej – wytwarzanej bez sztucznych dodatków. Prowadzone są zajęcia dotyczące dziedzictwa kulturowego wsi, miejscowych tradycji i obyczajów, a także lekcje zawierające elementy historii regionu.

Grupa docelowa

Warsztaty edukacyjne w gospodarstwach skierowane są przede wszystkim do dzieci z przedszkoli, szkół podstawowych i szkół średnich, rodzin z dziećmi oraz osób dorosłych. Bardzo dobrze również wpisują się w program edukacyjny szkół specjalnych i integracyjnych.

Tematyka warsztatów dla różnych grup wiekowych:

- *Skąd się bierze mleko,*
- *Zapomniane zawody,*
- *Ocalić od zapomnienia,*
- *Od ziarenka do bochenka,*
- *Ekologia w domu i zagrodzie,*
- *Życie wiejskie w pigułce,*
- *Kalejdoskop łąki i lasu, czyli co o bioróżnorodności każdy uczeń powinien wiedzieć,*
- *Od gospodarza do piekarza,*
- *Jak powstaje ser,*
- *Skąd się bierze mleko i jego przetworu,*
- *Życie chłopów – wieś XIX wieczna,*
- *Dawne ogrody wiejskie,*
- *Błękitne niebo czyli jak to ze lnem było*
- i wiele innych.

Zajęcia edukacyjne w gospodarstwach przynoszą wymierne korzyści dla dwóch sektorów: rolnictwa i szkolnictwa. Dla sektora rolnego istotne jest spotkanie z przyszłymi konsumentami i wzrost zrozumienia dla potrzeb gospodarki wiejskiej. Szkolnictwo zyskuje urozmaicenie i wzbogacenie procesu kształcenia poprzez programy zorientowane na praktyczne działanie, ćwiczenia warsztatowe oraz alternatywne miejsca edukacji.

SZLAK GOSPODARSTW EDUKACYJNYCH WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

1 Gospodarstwo Agroturystyczne Zwierzyniec
ul. Dębowa 8, Zwierzyniec Pierwszy, 42-152 Opatów,
tel. + 48 609 277 893
e-mail: alinabulska@gmail.com
agroturystyka-zwierzyniec.pl

2 Gospodarstwo Edukacyjne Niezapominajka
Błonie 1A, Garnek, 42-270
tel. + 48 509 828 024
e-mail: agroniezapominajka@wp.pl
agroniezapominajka.pl

3 Zagroda edukacyjna Stefanówka
Naftowa 108, Wręczyca Wielka, 42-130
tel. + 48 535 989 813
e-mail: info@stefanowka.eu
stefanowka.eu

4 Owczarkowa Zagroda
Wąsosz 138, Konopiska, 42-274
tel. + 48 513 394 794
e-mail: owczarkowazagroda@wp.pl
www.facebook.com/OwczarkowaZagroda/

5 Jurajska Spizarnia
Biała Wielka 225 B, Lelów, 42-235
tel. + 48 606 309 933
e-mail: g.kucaj@wp.pl
jurajska-spizarnia.pl

6 Sokole Ranczo
Zrębska 39, Biskupice, 42-256
tel. + 48 693 701 379, 792 930 016
e-mail: biuro@sokoleranczo.pl
sokoleranczo.pl

7 Gospodarstwo Edukacyjne Jurajski Koziołek
ul. Kopalniana 2, 42-360
tel. + 48 575 972 974
e-mail: jurajskikoziolok@gmail.com
www.jurajski-koziolok.pl/

8 Gospodarstwo Agroturystyczne „Pod Skalką”
ul. Szkolna 34, Przybynów, 42-310
tel. + 48 (34) 31 48 829
e-mail: info@agroskalka.pl
agroskalka.pl

- 9 Zagroda Edukacyjna Maciejówka**
Jurajska 70, Ostrów, Żarki Letnisko, 42-311
tel. + 48 609 989 464, 601 438 028
e-mail: dekoracje3@onet.eu
zagroda-maciejowka.pl
- 10 Zagroda Edukacyjna „Pod Berkową Górą”**
Podlesice 61, Kroczyce, 42-425
tel. + 48 698 838 116, + 48 (34) 31 55 010
e-mail: bozena.pasierb@gmail.com
podberkowagora.pl
- 11 Gospodarstwo Agroturystyczne „Ferma Strusi”**
ul. Łąki 90, Kietkowice, 42-440
Tel. + 48 (32) 36 68 86, 604 366 886
e-mail: info@fermastrusi.pl
fermastrusi.pl
- 12 Gospodarstwo Edukacyjne Ranczo w Proboszczowicach**
ul. Nogowczycka 1, Proboszczowice, 44-180
tel. 516197139
e-mail: ranczo.proboszczowice@interia.pl
facebook: Gospodarstwo Agroturystyczne Ranczo Kornelia Bieniek - Kiełbasa
- 13 Kuźnia u Kowola**
Brzozowa 4, Kuźnia Raciborska, 47-420
tel. 602156424
e-mail: agnieszka@berni.cc.pl
kuzniaeko.pl
- 14 Gospodarstwo edukacyjne AKUKU**
43-190 Mikołów, Katowicka 63
Mikołów, 43-190
tel. 732 747 464
e-mail: wnuczek_michal@o2.pl
krainakreatywnosci-akuku.pl
- 15 Zagroda i Ogrodnictwo Niezłe Ziółka w Mikołowie**
Fiołkowa 6, Mikołów, 43-190
tel. 519 525 695
e-mail: kontakt@niezleziolka.pl
niezleziolka.pl
- 16 Gospodarstwo Edukacyjne Zagroda Zosia**
43-155 Bieruń, Wspólna 15, Bieruń, 43-155
tel. 48 (32) 216 14 82
e-mail: biuro@kuzniabierun.pl
kuzniabierun.pl/ferma.html
- 17 Chlebowa Chata**
Breńska 113, Górki Wielkie, 43-436
tel. 48 (33) 853 96 30
facebook.com/ChlebowaChata
chlebowachata.pl
- 18 Zagroda Edukacyjna Kozia Zagroda**
Sportowa 3, Brenna, 43-438
tel. 500 555 210
e-mail: koziazagroda@onet.pl
koziazagroda.com
- 19 U Gazdy**
Malinka 5
Brenna, 43-438
tel. 602 687 526
e-mail: u_gazdy@interia.pl
u-gazdy.pl
- 20 Centrum Pasterskie w Koniakowie**
Koniaków 33, Koniaków, 43-474
tel. 694 844 840
e-mail: kolyba@op.pl
centrumpasterskie.pl
- 21 Gospodarstwo Sadowniczo-Szkółkarskie Wierus**
42-233 Borowno, Klonowa 43, Borowno, 42-233
tel. 531 878 049
e-mail: wierus.szymon@gmail.com
gospodarstwo-wierus.pl

Zwiedzaj i poznaj Żabi Kraj

Ekomuzeum „Żabi Kraj” to sieć atrakcji w terenie, prezentujących „żywe” dziedzictwo przyrodnicze, historyczne i kulturowe – pozwala w wyjątkowy sposób zobaczyć, poznać i doświadczyć różnych wartości regionu, zlokalizowanych na obszarze Śląska Cieszyńskiego i Ziemi Pszczyńskiej.

Ekomuzeum zaprasza w niezwykłą podróż po wyjątkowych miejscach, na spotkanie z przyrodą, w otoczeniu dużej i małej, stojącej i płynącej wody, z ludźmi, którzy z pasją prezentują lokalną kulturę, rękodzieło, sztukę i żywe tradycje. Można tu, w malowniczych krajobrazach dowiedzieć się, na czym polega gospodarka stawowa i spróbować wielości smaków różnorodnych ryb słodkowodnych, tradycyjnych potraw, lokalnie produkowanego miodu i wina, skorzystać z walorów leczniczych bogactw tego terenu oraz spróbować swoich sił w twórczości artystycznej i rękodzielniczej.

Wszystkie miejsca i ich gospodarze zapraszają. Zainteresowani proszeni są o wcześniejsze ustalenie terminu bezpośrednio z gospodarzami miejsc.

Więcej informacji o Ekomuzeum „Żabi Kraj” na stronie:

www.ekomuzeumzabikraj.pl

Ekomuzeum „Żabi Kraj” można też odwiedzić korzystając z aplikacji mobilnej:

Koordinator Ekomuzeum „Żabi Kraj”

Stowarzyszenie Rybackie „Żabi Kraj”

ul. Mickiewicza 9, 43-430 Skoczów

kom. + 48 797-410-135

e-mail: biuro@zabikraj.pl

Dom Przyrodnika

Dom Przyrodnika

ul. Główna 2, 43-419 Hażlach

kom. +48 576 542 444

e-mail: domprzyrodnika@hazlach.pl

domprzyrodnika.pl

Dom Przyrodnika powstał w wyniku adaptacji wraz z przebudową budynku dawnego spichlerza w Hażlachu, pochodzącego z II połowy XIX w. Bryła budynku dawnego spichlerza pozostała bez zmian. Z wnętrza zostały wprowadzone zmiany na elewacji – nowe otwory okienne oraz nowe drzwi wejściowe na poziomie parteru.

Na parterze budynku mamy hol z wejściami do budynku od wschodu i od zachodu, dostępny z poziomu terenu (dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych). Z głównego holu dostępne są: informacja/kasa biletowa, sanitariaty (damski, męski i dla osób niepełnosprawnych) oraz komunikacja pionowa – winda osobowa i schody prowadzące na wyższe piętra.

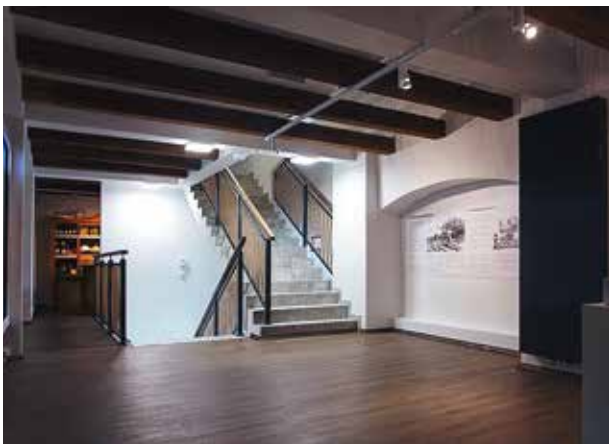
Ekspozycja mieści się na I piętrze i antresoli budynku. Ekspozycja rozpoczyna się krótką projekcją wielkogabarytową, która jest wprowadzeniem do całej wystawy. Wielkogabarytowe grafiki na ścianach prezentują pierwsze formy rolnictwa w uprawie rolnej oraz jego rozwój. W gablocie są przedstawione historyczne narzędzia, jakimi posługiwali się rolnicy. Wystawie towarzyszą dźwięki. Zwiedzający może się zapoznać z podstawowymi informacjami na temat rozwoju rolnictwa na dawnej polskiej wsi, a następnie może wejść do wiejskiej izby, w której zostało odtworzone wnętrze z wyposażeniem: meble, dekoracje, naczynia.

W kolejnej części ekspozycji znajduje się stół wielofunkcyjny z wyposażeniem multimedialnym, zawierający w sobie eksponaty i infografiki dostosowane dla zwiedzających w różnym wieku. Zwiedzający, poprzez modele, eksponaty, gry multimedialne i infografiki zostaje wprowadzony szczegółowo w tematykę płodów rolnych i sposobów ich przechowywania.

W kolejnej części wystawy znajduje się zabudowa scenograficzna przedstawiająca wnętrze starego, wiejskiego sklepu.

Tematyka drugiej części wystawy na antresoli poświęcona jest pszczelarstwu i łowiectwu. Rozpoczyna ją wielkogabarytowa projekcja z towarzyszeniem dźwięków odgłosów pszczół. W centralnej części wystawy znajduje się stół wielofunkcyjny z elementami multimedialnymi. Na infografikach i ekranach dotykowych będzie można dowiedzieć się szczegółowo o pracy pszczół oraz o historii chowu i hodowli pszczół na ziemiach polskich, od zarania po czasy współczesne. Stół jest podzielony na dwie części elementem scenograficznym w postaci powiększonego plastra miodu. Uzupełnieniem ekspozycji są infografiki z roślinami miododajnymi, a także infografiki przedstawiające ewolucję uli pszczelich. Wyeksponowana jest makietka ula.

Na zewnątrz, w centralnej części terenu, zlokalizowany jest plac wejściowy prowadzący do Domu Przyrodnika, pełniący również funkcję rekreacyjno-wypoczynkową. Na placu wykonano miejsca do sie-

dzenia oraz fontannę typu „mokry chodnik” w kształcie rzeki Olzy. Natomiast w północno-zachodnim narożniku działki znajduje się ogród sensoryczny, połączony z parkiem miniatur w kształcie małych, różnokolorowych polettek poprzecinanych ścieżkami z kostki brukowej.

Odwiedzając w Hażlachu Dom Przyrodnika, warto podjechać do sąsiedniej miejscowości Kończyce Wielkie, gdzie rosną okazałe dęby szypułkowe.

Najstarsze z owych dębów rosną przy (biegnącej na północnym skraju wioski) ul. Dolnej. Wielkie wrażenie wywiera drzewo, któremu w 2005 roku Wojewoda Śląski nadał zaszczytne imię „Mieszko”, czcąc w ten sposób pamięć Mieszka cieszyńskiego, panującego na przełomie XIII i XIV wieku, założyciela długowiecznej dynastii Piastów cieszyńskich. Ten najstarszy dąb na Śląsku może liczyć nawet ponad 750 lat, co oznaczałoby, że pamięta początki Kończy Wielkich; obwód jego pnia sięga 850 cm, a wysokość – 29 m. Młodszym krewnym „Mieszka” jest „Przemko” (to imię nadano mu ku czci księcia Przemysława II cieszyńskiego), którego wiek oceniono na 450 lat. Wysokością – 28 m – prawie dorównuje „Mieszkowi”, ale w obwodzie jest znacznie cieńszy – mierzy bowiem „tylko” 550 cm.

Gospodarstwo Pasieczne Halina Buchalik

Gospodarstwo Pasieczne
Halina Buchalik
Kostkowice, ul. Dworska 24
43-426 Dębowiec
tel. + 48 790 787 545
e-mail: sklep@pszczelespecjaly.pl
facebook.com/pszczelespecjaly
sklep internetowy: pszczelespecjaly.pl

Rodzinne Gospodarstwo Pasieczne Halina Buchalik od pokoleń zajmuje się pszczelarstwem. Gospodarka pasieczna prowadzona jest w trybie stacjonarnym i wędrownym, a pasieki stacjonarne rozlokowane są na terenie Beskidu Śląskiego oraz Śląska Cieszyńskiego. Dzięki temu pozyskiwane są tu liczne miody odmianowe: wielokwiatowy, rzepakowy, leśny, lipowy, malinowy, gryczany, wrzosowy, spadziowy i wiele innych. Ponadto w gospodarstwie pozyskuje się również takie wartościowe produkty jak: wosk, pyłek kwiatowy, pierzga i propolis. Z wosku wyrabiane są świece o różnych motywach regionalnych i świątecznych.

Gospodarstwo Pasieczne Halina Buchalik uzyskało liczne wyróżnienia takie jak Laureat Krajowy Agroliga 2019. Halina Buchalik została odznaczona odznaką honorową „Zasłużony dla Rolnictwa” w 2020 roku. Gospodarstwo posiada również certyfikaty takie jak: Certyfikat Polskiego Związku Pszczelarskiego, Beskidzki Produkt Na 5 – „Beskidzka 5, Doceń Polskie”.

Pasieka Buchalik współpracuje z Wydziałem Bioinżynierii Zwierząt Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Studenci kierunków Zootechnika i Bioinżynieria Produkcji Żywności odbywali tu swoje praktyki studenckie. Gospodarstwo Pasieczne prowadzi również wspólne badania z Katedrą Pszczelnictwa UWM w Olsztynie.

W Centrum Pszczelarskim prowadzone są krótkie wykłady edukacyjne o tematyce pszczelarskiej dla grup szkolnych i przedszkolnych oraz zainteresowanych osób, dotyczące między innymi apiterapii, życia rodziny pszczelej, gospodarki pasiecznej dawniej i dziś oraz miodosytnictwa. Istnieje również możliwość dojazdu na gościnny wykład.

Ośrodek Edukacji Przyrodniczej „Kadłubek”

ul. Wałowa 4, 43-520 Zarzecze

gmina: Chybie

tel. + 48 696 249 700

e-mail: eko_zycie@interia.pl

Od początku swojej działalności, tj. od 2011 roku, „Kadłubek” jest nie tylko ośrodkiem edukacji dla dzieci i młodzieży szkolnej, ale także miejscem docelowym pieszych i rowerowych wycieczek mieszkańców gminy. Tutaj odbywają się także spotkania różnych lokalnych grup społecznych, organizacji itp. Ośrodek położony jest w gminie Chybie – sołectwo Zarzecze, na obszarze Natura 2000 „Dolina Górnej Wisły”.

W ramach edukacji ekologicznej dzieci i młodzieży Ośrodek organizuje:

- wycieczki dla przedszkolaków oraz uczniów szkół podstawowych kl. 4-6 gminy Chybie do Leśnego Parku Niespodzianek w Ustroniu oraz Pokazowej Zagrody Żubrów w Pszczynie,
- zajęcia warsztatowe w „Kadłubku” i w plenerze na temat prawidłowej segregacji śmieci oraz zagrożeń dla zdrowia jakie niesie ich spalanie w piecach c.o. – akcja „kochasz dzieci nie pal śmieci”,
- szkolne rajdy rowerowe „szlakiem miejsc cennych przyrodniczo”, podczas których uczniowie poznają najciekawsze miejsca obszaru „Natura 2000”,
- zbiórkę żołądki na terenie szkół w ramach akcji „dokarmiamy zwierzęta zimą”,
- akcję sadzenia drzew w dniu pasowania na uczniów klas pierwszych.

Ponadto Ośrodek podejmuje różnorodne działania zgodnie z zasadą „myśl globalnie – działaj lokalnie”, takie jak:

- organizacja Festiwalu Piosenki Ekologicznej i Turystycznej „Utopiec” w ramach Dnia Ekologicznego gminnej imprezy plenerowej „Żabionalia”,
- organizacja Jarmarków Ekologicznych,
- wprowadzenie zwyczaju obdarowywania sadzonkami drzew dzieci chrzczonych, jako pamiątki chrztu świętego,
- sadzenie drzew pomnikowych (z okazji 50 rocznicy powstania Szkoły Podstawowej w Chybiu, wejścia Polski do struktur Unii europejskiej i in.),
- propagowanie wartości przyrodniczych a także kulturowo-historycznych „Żabiego Kraju” (nazwa Chybia i okolicy ze względu na ilość zbiorników wodnych) w ramach działalności w strukturze sieci Ekomuzeum „Żabi Kraj”.

Pasieka Rodzinna Z.A.P.A. Żurowie

ul. Pawłowicka 28

43-246 Strumień

tel. +48 (33) 85 70 714 , 606 347 873

facebook: Pasieka Rodzinna Żurowie

Pasieka istnieje od trzech pokoleń i jest przedsięwzięciem rodzinnym. Liczy 160 pni pszczelich. Pozyskiwane są tu miody: wielokwiatowy, zwany miodem tysiąca kwiatów, a także rzepakowy, lipowy oraz miód z propolisem i mleczkim pszczelim. Oprócz miodów produkowane są: pyłek, воск i kit pszczeli (propolis), który jest dodawany do miodu i jest nazywany naturalnym antybiotykiem XXI w.

W pasiece przyjmowane są wycieczki, których uczestnicy poznają życie pszczoł, pasiekę i tajniki pszczelarstwa.

Zakład Ichtiologii i Gospodarki Rybackiej Polskiej Akademii Nauk w Gołyszach

43-520 Chybie, Zaborze, ul. Kalinowa 2
tel.: + 48 33 856 15 51, 33 853 37 78
tel/fax: + 48 33 858 92 92
e-mail: zigr@golysz.pan.pl
golysz.pan.pl

Placówka Polskiej Akademii Nauk w Gołyszach usytuowana jest na Śląsku Cieszyńskim, w regionie o wielowiekowej tradycji chowu ryb w stawach. W ciągu blisko 70 lat funkcjonowania podejmowana w Zakładzie Ichtiologii i Gospodarki Rybackiej tematyka badawcza ewoluowała, ale niezmiennie dotyczyła najistotniejszych dla praktyki problemów chowu ryb w stawach, środowiskowych uwarunkowań stawowej produkcji rybackiej oraz pozaprodukcyjnych funkcji stawów.

Posiadana w Gołyszach baza doświadczalna w postaci własnych stawów, pozwala na bliskie powiązanie nauki z praktyką. Umożliwia dobrą orientację w aktualnych problemach praktyki rybackiej i jednocześnie pozwala na szybkie sprawdzenie wyników badań w warunkach produkcyjnych.

Zasadniczymi kierunkami prowadzonych badań są prace zmierzające do poznania biologicznych podstaw chowu ryb, wykorzystania badań genetycznych w chowie ryb, możliwości doskonalenia technologii produkcji oraz powiązań gospodarki rybackiej z gospodarką wodną.

Poza zadaniami związanymi z prowadzonymi badaniami, do zadań statutowych Placówki należy też obowiązek włączania się w działalność dydaktyczną. Zakład Ichtiologii i Gospodarki Rybackiej jest miejscem odbywania praktyk dla uczniów szkół średnich i studentów wydziałów rybactwa, biologii i środowiska wyższych uczelni. Prowadzone badania oraz posiadana baza doświadczalna i kadra naukowa, pozwalają na prowadzenie w Gołyszach prac dyplomowych oraz rozpraw doktorskich.

Placówka w Gołyszach przyjmuje też zorganizowane grupy uczniów różnego szczebla szkół w ramach zajęć z zakresu biologii i środowiska. Podczas takich wizyt pracownicy Zakładu Ichtiologii i Gospodarki Rybackiej przekazują podstawowe informacje dotyczące ryb oraz gospodarki rybackiej. Omawiana tematyka dotyczy też funkcji stawów w środowisku, ich retencyjnej roli, wpływu na mikroklimat oraz bioróżnorodności kompleksów stawowych. Tematyka spotkań każdorazowo dostosowywana jest do potrzeb i zainteresowań uczniów.

Zdjęcia: Archiwum Ekomuzeum „Żabi Kraj”

Działalność i oferta edukacyjna organizacji społecznych

Rozdział opisuje działalność edukacyjną organizacji społecznych, działających w interesie publicznym i na terenie województwa śląskiego w dziedzinie edukacji przyrodniczej, środowiskowej i ekologicznej. Są to w większości organizacje pozarządowe, tj. stowarzyszenia (15), fundacje (6) oraz inne grupy osób i lokalnych inicjatyw obywatelskich, takich jak Klub Myśli Ekologicznej, Polski Alarm Smogowy czy Śląski Ruch Klimatyczny.

Są wśród nich organizacje o bardzo długiej historii, jak Liga Ochrony Przyrody (najstarsza w Polsce organizacja, która powstała w 1928 roku w celu ochrony przyrody), organizacje działające od 30 lat, jak np. Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (OTOP), Klub Gaja czy Pracownia na Rzecz Wszystkich Istot (PnRWI) oraz całkiem nowe, jak Śląski Ruch Klimatyczny, który powstał w 2019 roku tuż po światowym szczycie klimatycznym COP24 w Katowicach.

Część z nich to regionalne filie dużych, ogólnopolskich organizacji – Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków (koło Częstochowa), Polskiego Klubu Ekologicznego (Koła w Gliwicach i Tychach), Ligi Ochrony Przyrody (Okręgi w Bytomiu, Częstochowie i Katowicach) oraz Polskiego Towarzystwa Przyjaciół Przyrody „pro Natura” (Koło Górnośląskie).

Organizacje społeczne zajmują się edukacją ekologiczną w różnym stopniu. Dla większości (np. Fundacja Poznaj Beskidy, Pracownia Edukacji Żywej) jest to główny nurt działalności, ale są też takie, które działają prężnie w zakresie ochrony przyrody, jak OTOP czy PnRWI.

Edukacja ekologiczna prowadzona przez organizacje skierowana jest do uczestników w każdym wieku i przyjmuje różnorodne formy. Są to m.in.: przyrodnicze zajęcia terenowe dla grup dzieci szkolnych (np. Pracownia Edukacji Żywej) czasem kilkudniowe (np. Fundacja Poznaj Beskidy), różne typy zajęć w szkołach, w tym konkursy (np. Liga Ochrony Przyrody), prelekcje i warsztaty (np. Ziemia i My), warsztaty terenowe dla całych rodzin (np. Pracownia Edukacji Żywej), duże ogólnopolskie kampanie (np. Klub Gaja), otwarte spotkania z naukowcami, aktywistami czy artystami (Klub Myśli Ekologicznej), warsztaty dla osób dorosłych (np. PnRWI, Stowarzyszenie Wolnej Herbaty).

Organizacje te swoją działalność edukacyjną prowadzą w całej Polsce, jak np. Fundacja Arka czy Klub Gaja, albo lokalnie, jak np. Fundacja Centrum Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturowego, Piekarskie Stowarzyszenie Przyrodników czy Stowarzyszenie Olszówka.

Również tematyka jest bardzo różnorodna: przyroda i jej ochrona, wybrane grupy zwierząt (np. ptaki, zapyłacze, płazy, duże ssaki), drzewa, rzeki, klimat, smog, minimalizacja odpadów, sprzątanie terenów zielonych, głęboka ekologia. Oferta edukacyjna organizacji społecznych stanowi cenne uzupełnienie zajęć szkolnych i przedszkolnych.

Organizacje społeczne są mocno skupione na ochronie przyrody, ekologii czy ochronie środowiska, specjalizując się w tych dziedzinach, dlatego też udział w organizowanych przez nie zajęciach edukacyjnych itp. jest szansą spotkania ze specjalistami, naukowcami, praktykami, czy pasjonatami, którzy z chęcią dzielą się swoją wiedzą i doświadczeniem.

Fundacja Centrum Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturowego **Centrum Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturowego Jury***

Podlesice 83, 42-425 Kroczyce
kom: + 48 730 702 056
e-mail: biuro@podlesice.org.pl
podlesice.org.pl

Fundacja Centrum Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturowego zajmuje się edukacją regionalną, związaną z walorami przyrodniczymi Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Kompleks ulokowany jest w sąsiedztwie ostańców skalnych pasm skał Kroczyckich, Podlesickich oraz Rzędkowickich. W skład kompleksu wchodzi m.in. zaplecze z budynkami edukacyjnymi, przygotowana do ruchu turystycznego Jaskinia Głęboka oraz malownicza ścieżka przyrodnicza prowadząca przez najwyższy położony punkt widokowy Góry Zborów. Centrum zlokalizowane w Podlesicach stanowi idealne miejsce do spędzenia wolnego czasu i wypoczynku w ramach kompleksowego nauczania biologii, geografii oraz geologii z aspektami ochrony środowiska przyrodniczego. W budynkach centrum prezentowane są prowadzone w regionie badania entomologiczne, archeologiczne czy paleontologiczne. Centrum pełni zatem funkcję nie tylko edukacyjną lecz również naukową, wystawienniczą oraz dokumentacyjną.

Działalność edukacyjna

Jura Krakowsko-Częstochowska to jeden z najpiękniejszych zakątków turystycznych w Polsce. Dla zwiedzających i poznających jej walory turystyczne jest prawdziwą lekcją historii i otaczającej przyrody. O niepowtarzalnym uroku Jury decyduje piękny, zróżnicowany krajobraz z malowniczymi wąwozami, jaskiniami i bogatą, unikatową roślinnością. Co roku zatem region ten przyciąga coraz więcej turystów, pasjonatów czy wspinaczy skałkowych.

Prowadzone działania Fundacji związane są z ochroną dziedzictwa przyrodniczego Jury, w szczególności obszaru rezerwatu przyrody Góra Zborów. Rezerwat o powierzchni 45 ha utworzony został w 1957 r. W granicach rezerwatu znajdują się dwa pasma skalne: Góra Zborów oraz Kołoczek. Przez wymienione pasma skalne prowadzi, udostępniona wieloma szlakami, ścieżka edukacyjna. Przechodząc przez labirynt skalny, utworzony przez malowniczo występujące ostańce, odwiedzający to miejsce turyści nie tylko dowiadują się o przeszłości geologicznej regionu, lecz również m.in. podziwiają widoki na okoliczne zamki, miasta i miasteczka. Prowadzona edukacja dotyczy m.in. przeszłości geologicznej regionu, występującej w ramach rezerwatu bogato zróżnicowanej roślinności oraz bytujących w niej zwierząt.

* Towarzystwo Miłośników Ziemi Zawierciańskiej w swoich strukturach prowadziło Sekcję Centrum Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturowego Jury, która została przekształcona w 2015 roku na Fundację Centrum Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturowego. Fundacja przejęła wszystkie zadania po Stowarzyszeniu.

Ponadto, prowadzona działalność edukacyjna skupiona jest na udostępnionej do ruchu turystycznego Jaskini Głębokiej. Jaskinia ta została odkryta w 1942 roku podczas eksploatacji wapienia w kamieniołomie w Kruczych Skałach, a pierwszą dokumentację jaskini wykonał speleolog Kazimierz Kowalski w 1948 roku. W latach 70. jaskinię po raz pierwszy przystosowano do ruchu turystycznego. Zwiedzanie odbywa się bez trudności (trasa oświetlona) z przewodnikiem. Jest to na obecną chwilę jedyna jaskinia w północnej części Jury Krakowsko-Częstochowskiej udostępnioną do ruchu turystycznego.

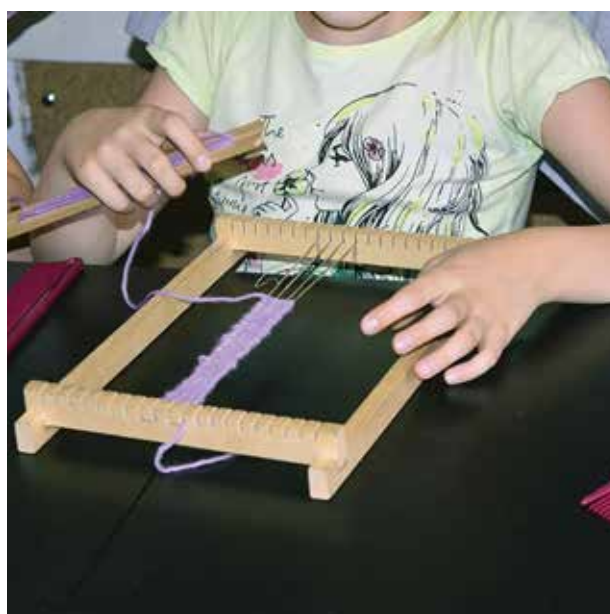
Trasa turystyczna o długości 190 metrów i głębokości (deniwelacja) 22,4 metry prowadzi przez podziemne korytarze, w których można obserwować intensywne zjawiska krasowe prowadzące do odbudowy szaty naciekowej. Warto nadmienić, że szata naciekowa (stalaktyty, stalagmity, stalagnaty oraz polewy naciekowe) malowniczo zaznacza się głównie w dwóch ostatnich salach jaskini, udostępnionych

w 2012 roku. Celem zachowania populacji bytujących w jaskini nietoperzy (m.in. podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros*, nocek Natterera *Myotis nattereri* oraz gacek brunatny *Plecotus auritus*), ograniczono ruch turystyczny w jaskini, który odbywa się sezonowo (od 15.04 do 31.10 każdego roku).

Warto podkreślić, że oferta dydaktyczna obejmuje również warsztaty edukacyjne przygotowane dla zróżnicowanych grup wiekowych. Do wyboru są rozmaite warsztaty, w tym: płukanie złota i innych minerałów, wykopaliska paleontologiczne, pszczelarskie, filcowanie wełny, tkackie, bibułkarstwo, od ziarenka do bochenka (podpłomyki), malowanie na tkaninie lub drewnie czy bogate tematycznie wykłady geologiczno-paleontologiczno-mineralogiczne. Zróżnicowana tematyka powoduje, że każdy znajdzie coś dla siebie.

Podczas wizyty w Centrum warto odwiedzić również Wystawę Geologiczną, utworzoną w głównym budynku edukacyjnym. Miłośnicy wytworów Matki Ziemi znajdą tu eksponaty z całego Świata, w tym minerały, skamieniałości, meteoryty oraz tablice edukacyjne, stanowiące swoiste wprowadzenie do poznania dziejów Ziemi.

Ponadto, utworzona w ostatnich latach pasieka oraz prowadzone warsztaty pszczelarskie, rozbudowa hoteli dla owadów zapylających czy realizowany program wypasu owiec w granicach rezerwatu przyrody Góra Zborów, podkreślają jedynie proekologiczne działania Fundacji.

Zdjęcia: Archiwum Fundacji Centrum Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturowego

Fundacja Edukacji Przyrodniczej „Poznaj Beskidy”.

Dom Wczasów Dziecięcych w Rajczy

34-370 Rajcza 374

tel. +48 (33) 864 33 55

kom. + 48 508 176 474

e-mail: biuro@dwdrajcza.pl

dwdrajcza.pl

Dom Wczasów Dziecięcych w Rajczy prowadzi edukację ekologiczną dla uczniów szkół podstawowych i ponadgimnazjalnych w ramach pobytu na kilkudniowych turnusach edukacyjnych, oferując zajęcia wg własnego programu edukacyjnego „Ciekawa Szkoła”. Zajęcia realizowane są w obiektach zlokalizowanych w miejscowościach: Rajcza, Soblówka i Rycerka Kolonia, znajdujących się w bezpośrednim otoczeniu cennych przyrodniczo i wartościowych krajobrazowo terenów Beskidu Żywieckiego.

Edukacja ekologiczna realizowana jest w formie zajęć terenowych, wycieczek górskich, jak również prelekcji, prezentacji multimedialnych, zajęć przyrodniczo-eksperymentalnych i zajęć twórczych. Głównymi celami programu jest uświadomienie dzieciom i młodzieży:

- związków między człowiekiem i jego działalnością a środowiskiem,
- konieczności podejmowania racjonalnych działań służących poprawie stanu środowiska,
- zagrożeń wynikających z niewłaściwej i nieracjonalnej gospodarki zasobami naturalnymi,
- wartości jaką stanowi różnorodność biologiczna,
- przyczyn aktualnego stanu przyrody,
- związków teraźniejszości z historią,
- potrzeby szacunku dla dobra wspólnego i postaw prospołecznych.

Realizacja tego programu kształtuje postawy proekologiczne, mając świadomość, że młodzi ludzie, dzisiaj biorący udział w zajęciach proponowanych przez Dom w Rajczy, jutro mogą być odpowiedzialni za decyzje ważne dla przyrody i innych ludzi.

Przykładowe tematy zajęć:

- Tajemnice grudki ziemi,
- Odnawialne i nieodnawialne źródła energii,
- Czy mamy wpływ na klimat?,
- Przyroda Beskidów,
- Porosty – naturalny wskaźnik zanieczyszczenia powietrza związkami siarki,
- Grzyby – tajemnicze królestwo,
- Ptaki – prawdziwi mistrzowie,
- Gady i płazy krajowe i egzotyczne,
- Woda – ciecz o niezwykłych właściwościach,
- Zaskakujący świat owadów,
- Pierścienice to nie tylko dżdżownice,
- W cieniu drzewa,
- Upcykling,
- Landart.

Zdjęcia: Archiwum Fundacji Edukacji Przyrodniczej „Poznaj Beskidy”

FUNDACJA EKOLOGICZNA ARKA

ul. Kosmiczna 15 b, 43-300 Bielsko-Biała

kom. + 48 609 333 504

e-mail: fundacjaarka@fundacjaarka.pl

fundacjaarka.pl

facebook.com/fundacjaarka

Fundacja Ekologiczna ARKA jest organizacją założoną przez Wojciecha Owczarza w 2005 roku. Naszym głównym celem jest edukacja dzieci i młodzieży. Grupuje ona działaczy ekologicznych i społecznych oraz nauczycieli z dużym doświadczeniem w pracy w organizacjach pozarządowych. Głównym zadaniem fundacji jest edukacja ekologiczna w zakresie takich zagadnień jak gospodarka odpadami, ochrona powietrza, ochrona zwierząt czy opieka społeczna. Swoje cele ARKA stara się osiągać poprzez realizację programów Zielona Ręka oraz akcji ekologicznych: Rower Pomaga, Siejemy słońce, Dzień Dobrych Uczynków, Choinka Nadziei, Dzień Czystego Powietrza, Drzewko za surowce, Książka Wspiera bohatera, Listy dla Ziemi, Łapmy Wodę, Segregujesz-Zyskujesz, Sadzimy Tlen i in.

Fundacja ekologiczna Arka - 15 lat ekologicznych doświadczeń

Działamy dla całej Polski

Zielona Ręka to największy w Polsce, innowacyjny program aktywnej edukacji ekologicznej. W ramach projektu uczestnicy zmierzają się z realnymi problemami ekologicznymi, które stają się udziałem naszej codzienności. Są to: fatalna jakość powietrza, smog, dzikie wysypiska, a także upały, susze czy trąby powietrzne, spowodowane zmianami klimatycznymi. „Po pierwsze chcemy edukować. Po drugie, będziemy prowadzić proste i wymierne działania ekologiczne: sadzić drzewa, sprzątać tereny przyrodnicze, ratować zwierzęta. Wykorzystamy całą naszą zdobywaną latami wiedzę, aby Ziemia nie stała się miejscem, w którym trudno nam będzie żyć.”

Działaj z nami w trosce o lepsze jutro

Fundacja od lat stawia sobie jeden ważny cel: edukować kolejne pokolenia, aby rosną na świadomych ludzi, pełnych troski o nasze środowisko. „Chcemy pokazywać, że każde, nawet najmniejsze działanie, ma sens. Że działając w grupie i systematycznie jesteśmy jak kropla drążąca skałę – możemy wszystko!”

Działaj z nami w trosce o lepsze jutro

W Fundacji działania realizowane są przy wsparciu samorządów, innych fundacji i firm prywatnych. „Wiemy, że problemy ekologiczne z jakimi dziś się mierzymy, możemy rozwiązać tylko wspólnymi siłami. Jesteśmy przekonani, że mądry, odpowiedzialny i wiarygodny lider potrafi dostrzec problemy społeczne i uwrażliwić na nie swoich klientów, że inspiruje, dzieli się wiedzą i buduje relacje. Naszej planecie może to przynieść sporo dobrego!”

Fundacja ekologiczna Arka jest organizatorem Pikników Ekologicznych i eventów dla Gmin i Miast z całego kraju.

Zdjęcia: Archiwum Fundacji Ekologicznej ARKA

Fundacja Park Śląski

al. Różana 2, 41-501 Chorzów
kom: + 48 784 530 901
e-mail: fundacja@parkslaski.pl
fundacja.parkslaski.pl
facebook.com/fundacjaparkslaski

Fundacja Park Śląski edukację ekologiczno-przyrodniczą prowadzi w Parku Śląskim w Chorzowie, w terenie oraz w pracowniach dydaktycznych. Jej głównym celem jest kształtowanie postaw proekologicznych, stworzenie dzieciom, młodzieży i dorosłym możliwości rzetelnej i aktywnej edukacji ekologicznej oraz zapobieganie coraz częstszemu deficytowi kontaktu z naturą.

Wśród działań Fundacji są: prowadzenie warsztatów laboratoryjnych i terenowych z dendrologii, ornitologii, przyrodoznawstwa, ogrodnictwa, wykorzystania odnawialnych źródeł energii, cyklicznych Eko-Spotkań, plenerowych imprez edukacyjnych, opracowanie i wydawanie zeszytów edukacyjnych, przygotowanie i przeprowadzenie konferencji naukowych, prowadzenie klubu wolontariatu przyrodniczego.

Wokół Fundacji skupili się specjaliści z wielu dziedzin, przedstawiciele śląskich uczelni wyższych – ornitolodzy, zoolodzy, dendrolodzy, edukatorzy i ekolodzy, ale też fotografowie przyrody, pasjonaci, wolontariusze oddani przyrodzie. Pomieszczenia Fundacji niejednokrotnie służą również innym ekologicznym organizacjom pozarządowym do organizacji swoich spotkań i warsztatów.

Fundacja wszystkie swoje działania proekologiczne prowadzi nieodpłatnie, dzięki pozyskiwaniu środków i przy wsparciu wielu wolontariuszy i pasjonatów.

DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNA

Warsztaty

Prowadzone są dla grup zorganizowanych: dzieci przedszkolnych, szkolnych, objętych edukacją domową, dzieci niepełnosprawnych oraz studentów. Zgłoszenia przyjmowane są drogą mailową.

Tematy:

- Ogrodnicze (maj-lipiec),
- Laboratoryjne – wykonywanie preparatów, zasady mikroskopowania,
- Ornitologiczne – obserwacja ptaków w terenie przez lornetki, rozpoznawanie ptaków,
- Dendrologiczne – rozpoznawanie pospolitych i rzadkich gatunków drzew,
- Ekologiczne – recycling, tropy zwierząt, drugie życie drzew,
- Odnawialne źródła energii – budowa elektrowni wiatrowej lub słonecznej z klocków Lego.

Treści wszystkich zajęć są zgodne z podstawą programową dla danej grupy docelowej.

Warsztaty są oparte o metody aktywne, angażujące uczestników w rozwiązywanie problemów, poszukiwanie rozwiązań i uważną obserwację świata. Zajęcia są prowadzone w grupach 15-osobowych. Jeżeli grupa jest większa, równolegle prowadzone są dwa lub trzy różne warsztaty.

Zajęcia odbywają się w dniach nauki szkolnej, w godz. 9-13, lub innych po indywidualnym uzgodnieniu.

Konkretną datę zajęć Akademia proponuje w mailu potwierdzającym przyjęcie zgłoszenia.

Warsztat trwa – w zależności od wieku uczestników – 60-120 minut.

Zajęcia terenowe odbywają się niezależnie od pogody.

Istnieje możliwość (po wcześniejszym zgłoszeniu takiej potrzeby) indywidualnego dostosowania zajęć: zmiana tematyki, liczebności grupy, czasu trwania.

Akademia Bioróżnorodności

We współpracy z Wojewódzkim Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach, nieprzerwanie od 2014 roku, Fundacja prowadzi warsztaty dla uczniów śląskich szkół. Fundacyjni edukatorzy zapraszają na żywe lekcje przyrody, na których młodzi ludzie poznają podstawę programową w terenie, na łonie parkowej przyrody. W ramach Akademii uczniowie mają okazję poznać tropy zwierząt, budować elektrownie wiatrowe, wykonywać prace ogrodnicze, oglądać wodne stwory, preparaty pod mikroskopami oraz śledzić zachowania ptaków przez lornetki.

EkoSpotkania w Parku Śląskim

Cykl otwartych, plenerowych, najczęściej weekendowych spotkań edukacyjnych ze specjalistami z różnych dziedzin przyrodniczych. Każde spotkanie składa się z części terenowej i wykładu (łącznie 3 godziny). Tematyka dotychczasowych spotkań dotyczyła m.in: Budowanie relacji z naturą, Drzewa i ich prawa, Przyroda w mieście - pomagają czy przeszkadza, Pożyteczne owady, Co nas łączy ze zwierzętami.

Plenerowe imprezy edukacyjne, wystawy

Fundacja bardzo aktywnie włącza się w przyrodnicze życie Parku Śląskiego. Wśród edukacyjnych imprez plenerowych cyklicznie odbywają się m.in.:

- Powitanie Wiosny w Parku Śląskim – wydarzenie adresowane do przedszkolaków, w programie konkurs na Marzanny wykonane z ekologicznych materiałów, warsztaty przyrodnicze, tropienie wiosennego zajęcia, gra terenowa „Śladami wiosny”,
- Dzień Ziemi w Parku Śląskim – wydarzenie plenerowe, otwarte dla wszystkich gości Parku, w programie wspólne sadzenie roślin, warsztaty przyrodnicze, happening zachęcający do segregowania odpadów, sprzątanie Parku Śląskiego,
- Światowy Dzień Ptaków Wędrownych w Parku Śląskim – wydarzenie plenerowe, otwarte dla wszystkich gości Parku, spacer z ornitologami (wspólna obserwacja ptaków), rodzinna gra terenowa „Ptasie przygody” – gra w oparciu o wytyczoną w Parku ornitologiczną ścieżkę edukacyjną,
- Konkursy fotograficzne pokazujące przyrodę Parku Śląskiego – najlepsze prace trafiają na profil fundacyjny oraz na plansze, które stoją w przestrzeni parkowej.

Wydawnictwa

Fundacja co roku wydaje broszury dydaktyczne, które bezpłatnie otrzymują uczestnicy warsztatów. Ukazały się m.in. Mini Atlas Roślin Zielnych, Atlas Młodego Dendrologa, Atlas Młodego tropiciela, Atlas Młodego Ornitologa, ABC Młodego Ekologa, Atlas parkowych Owadów.

Konferencje naukowe

Fundacja rokrocznie organizuje konferencję naukową, poświęconą zagadnieniom przyrodniczym i ekologicznym. Dotychczas odbyły się m.in. konferencje: „Deficyt kontaktu z naturą u dzieci i młodzieży a praktyczna edukacja w nauczaniu przedmiotów przyrodniczych”, „Człowiek bez przyrody. Przyro-

da bez człowieka”, „Edukacyjna rola parków miejskich i innych obiektów przyrodniczych”. Konferencje mają część wykładową oraz sesję posterową. Konferencje – przygotowywane przy współpracy i pod patronatem uczelni – adresowane są do naukowców, nauczycieli, organizacji przyrodniczych, pasjonatów.

Klub wolontariatu przyrodniczego

Stałe spotkania i działania adresowane do osób o ponadprzeciętnej wiedzy i wrażliwości przyrodniczej. Uczestnicy klubu na stałe dbają o przyrodę parkową i reagują na bieżące wyzwania (usuwanie roślin inwazyjnych, czyszczenie budek lęgowych i domków dla zapylaczy, sadzenie zielnika itd.). Aby te zadania dobrze wykonali, są merytorycznie przygotowywani w formie warsztatów, przez specjalistów z konkretnych dziedzin.

Zdjęcia: Archiwum Fundacji Park Śląski

Górnośląskie Koło Polskiego Towarzystwa Przyjaciół Przyrody „pro Natura”

pl. Jana III Sobieskiego 2, 41-902 Bytom

tel. +48 (32) 281 34 01 w. 116 i 125

e-mail: p.cempulik@muzeum.bytom.pl

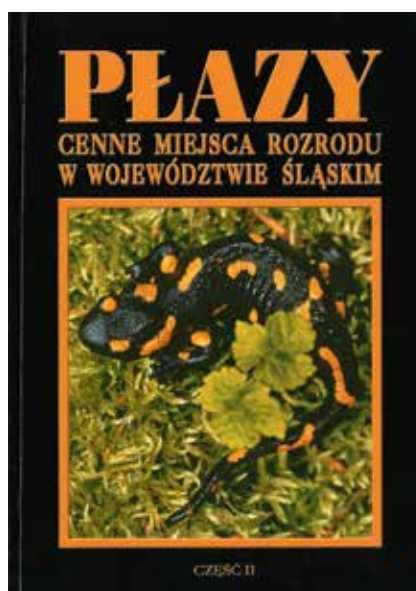
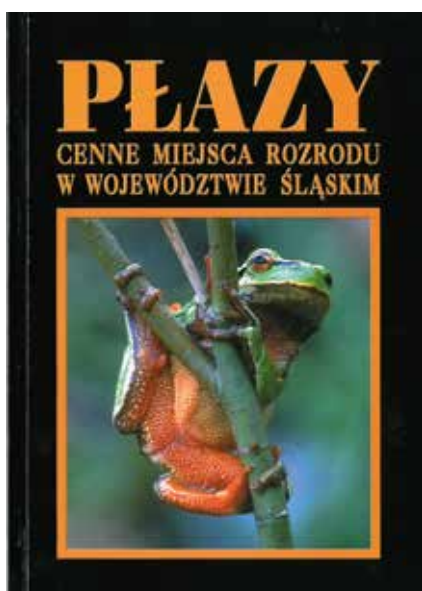

Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody „pro Natura” jest organizacją pozarządową o zasięgu ogólnopolskim, a jego misją jest ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Powstało w 1990 roku i jest członkiem sygnatariuszem International Union for Conservation of Nature, Eurosite, Living Lakes, Porozumienia dla Ochrony Nietoperzy, Porozumienia na Rzecz Ochrony Mokrądeł oraz CEE web for Biodiversity. W tym samym roku powstało Górnośląskie Koło tej organizacji i od samego początku ma ono swoją siedzibę przy Dziale Przyrody Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu.

Do tej pory członkowie Górnośląskiego Koła uczestniczyli w przygotowaniu 24 publikacji popularyzujących i promujących wiedzę z zakresu ochrony przyrody. Wykonali 49 opracowań dających podstawę do działań na rzecz zachowania i zwiększania bioróżnorodności, są autorami 7 publikacji naukowych oraz wygłosili 49 referatów na konferencjach, zjazdach, seminariach i posiedzeniach. Brali udział w realizacji różnych przedsięwzięć, mających na celu ochronę bioróżnorodności, m. in. zrealizowano projekt pn. „Rola obiektów sakralnych w ochronie gatunkowej sowy płomykówki i nietoperzy” oraz program pn. „Ochrona cennych miejsc rozrodu płazów w województwie śląskim”. W ramach tego ostatniego wytypowano 330 stanowisk, które stanowiły jedno lub kilka miejsc rozrodu płazów i ich najbliższe otoczenie. Programem tym objęto 55 gmin, położonych w granicach Koła. Uczestnicy wskazywali także miejsca do rozwieszenia sztucznych dziupli dla ptaków i nietoperzy. Dziuple te były wykonywane, rozmieszczane w terenie, czyszczone i reperowane, a miało to miejsce w 8 gminach naszego województwa. Uczestniczyli także w dialogu na temat terminów i sposobów termomodernizacji budynków oraz kompensat przyrodniczych, wynikających z konieczności wykonywania takich prac.

Za swoją działalność Górnośląskie Koło otrzymało w 2002 i 2006 roku nagrodę Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach. Ponadto, w 2008 roku koordynator jednego z projektów otrzymał tytuł Wielkiego Przyjaciela GEF, SGP UNDP. Było to wyróżnienie za program, który zrealizowało Górnośląskie Koło tego Stowarzyszenia, a otrzymał on wsparcie finansowe ONZ.

Górnośląskie Koło Polskiego Towarzystwa Przyjaciół Przyrody „pro Natura” zaprasza do współpracy wszystkie podmioty, których misją jest ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

Klub Myśli Ekologicznej

kom. + 48 501 477 213

e-mail: barbara.wege@wp.pl

facebook.com/klub-mysli-eko

KLUB MYŚLI EKOLOGICZNEJ

Klub Myśli Ekologicznej to:

- otwarte spotkania z naukowcami, aktywistami ekologicznymi, działaczami społecznymi, artystami, publicystami, którzy działają w obszarze szeroko pojętej ekologii,
- warsztaty i treningi dla dzieci, młodzieży oraz dorosłych w obszarze edukacji ekologicznej, prozdrowotnej i psychologicznej,
- grupa ludzi o charakterze think tanku, zajmujących się badaniami i analizami dotyczącymi problematyki środowiskowej.

Cele działalności Klubu Myśli Ekologicznej:

- propagowanie idei ekologicznych oraz prezentowanie osób wcielających te idee w życie,
- popularyzowanie nauki w obszarze ekologii, psychologii, klimatu, ekonomii, dietetyki, środowiska,
- kształtowanie postaw i zachowań prośrodowiskowych,
- promowanie zmiany społecznej w obszarze relacji ze środowiskiem, w tym szczególnie praw zwierząt, modelu gospodarki postwzrostowej, transformacji energetycznej, powiększania udziału obszarów chronionych, zmiany modelu łowiectwa i innych,
- promowanie integralnego rozwoju osobistego w obszarze relacji z sobą samym/samą, innymi ludźmi oraz przyrodą,
- promowanie zmiany osobistej w kierunku wyższej jakości życia, dobrostanu, głębszej relacji z przyrodą, samoograniczenia w zakresie konsumpcji.

Skład Klubu Myśli Ekologicznej:

- prof. dr hab. Piotr Skubała (ekolog, akarolog, publicysta, aktywista ekologiczny)
- dr Ryszard Kulik (psycholog, trener, publicysta, aktywista ekologiczny)
- Barbara Wojtaszek (polonistka, anglistka, koordynatorka projektów, organizatorka społecznościowa)
- Mira Jankowiak (historyczka, przewodniczka i pilotka wycieczek)
- Ewa Skotalczyk (lekarka, specjalistka reumatologii, propagatorka zdrowego odżywiania)
- Łukasz Skatbania (webmaster, specjalista ds. mediów społecznościowych)

Spotkania Klubu Myśli Ekologicznej

Comiesięczne, otwarte spotkania z naukowcami, pisarzami, dziennikarzami, artystami, aktywistami ekologicznymi, działaczami społecznymi, dla których ważnym motorem podejmowania inicjatyw i działań jest zmiana postaw ludzi na bardziej ekologiczne. Chcemy poprzez to przyczynić się do zwiększenia świadomości ekologicznej oraz promować zachowania prośrodowiskowe wśród mieszkańców Śląska.

Spotkania odbywają się w głównych miastach śląskiej aglomeracji.

Prowadzenie: prof. Piotr Skubała, dr Ryszard Kulik

Akademia Klubu Myśli Ekologicznej

Cykl warsztatów dla osób dorosłych

Grupa: 10-30 osób

Czas: 13 spotkań 3 godzinnych (w tym jedno wyjazdowe - weekendowe)

Cele:

- odkrywanie tajemnicy życia, zdobycie informacji na temat funkcjonowania przyrody,
- weryfikowanie faktów i mitów na temat zmian klimatycznych, utraty bioróżnorodności czy załamywania się usług ekosystemowych,
- odkrywanie własnej prawdziwej natury, głębokiego związku ze światem przyrody,
- rozbudzanie wrażliwości, otwartości i empatii w kontakcie z przyrodą,
- uczenie się uważności w kontakcie ze sobą, innymi ludźmi i naturą,
- wzmacnianie motywacji do działań chroniących przyrodę,
- uczenie się życia w zgodzie z sobą, innymi oraz środowiskiem naturalnym.

Prowadzenie: prof. Piotr Skubała, dr Ryszard Kulik

Warsztat „Dla dobrego klimatu”

Spotkania przeznaczone dla dzieci i młodzieży.

Grupa: klasa szkolna

Czas: 2 lub 3 godziny lekcyjne

Cele:

- kształtowanie postaw i zachowań prośrodowiskowych w obszarze przeciwdziałania zmianom klimatycznym,
- nabycie wiedzy na temat funkcjonowania systemu klimatycznego,
- nabycie wiedzy dotyczącej wzorców konsumpcji i ich wpływu na klimat,
- uświadomienie sytuacji kryzysu ekologicznego związanego ze zmianami klimatu,
- nabycie wiedzy na temat odpowiedzialnej i zrównoważonej konsumpcji,
- rozbudzenie wrażliwości i otwartości na przyrodę,
- wzbudzenie motywacji do działań chroniących klimat

Prowadzenie: prof. Piotr Skubała, dr Ryszard Kulik, Barbara Wojtaszek

Warsztat „Zrównoważona konsumpcja”

Zajęcia przeznaczone dla młodzieży licealnej.

Grupa: klasa szkolna

Czas: 2 lub 3 godziny lekcyjne

Cele:

- kształtowanie postaw i zachowań etycznej i zrównoważonej konsumpcji,
- nabycie wiedzy na temat funkcjonowania systemu społeczno-ekonomicznego,
- nabycie wiedzy dotyczącej wzorców konsumpcji i ich wpływu na środowisko przyrodnicze,
- nabycie wiedzy na temat źródeł uzależniania się od wzorców niezrównoważonej konsumpcji,
- uświadomienie sytuacji kryzysu ekologicznego,
- nabycie wiedzy na temat odpowiedzialnej i zrównoważonej konsumpcji,
- rozbudzenie wrażliwości i otwartości na przyrodę,
- wzbudzenie motywacji do działań chroniących przyrodę.

Prowadzenie: prof. Piotr Skubała, dr Ryszard Kulik, Barbara Wojtaszek

Warsztat „Leśne Zgromadzenie Wszystkich Istot”

Zajęcia przeznaczone dla osób dorosłych.

Grupa: 8-12 osób

Czas: 5 dni

Miejsce: Lasy Beskidu Niskiego

Uczestnictwo w warsztacie wiąże się z pobytem w lesie w ciągu pięciu dni, w miejscu oddalonym od ludzkich siedzib. Nocleg w lesie pod płachtą.

Cele:

- zmiana starego i ugruntowanie nowego podejścia do natury opartego na doświadczeniu jedności,
- rozwijanie bliskiego i głębokiego kontaktu z przyrodą,
- obserwowanie natury poprzez przebywanie nieprzerwanie przez kilka dni i nocy w dzikim miejscu,
- odkrywanie prostego i skromnego stylu życia,
- wyciszenie i zwolnienie tempa życia.

Prowadzenie: dr Ryszard Kulik

Warsztat „Odkrywanie Natury”

Zajęcia przeznaczone dla osób dorosłych.

Grupa: 8-12 osób

Czas: 2-5 dni

Miejsce: Puszcza Białowieska, Beskid Makowski

Cele:

- odkrywanie tajemnicy życia, zdobycie informacji na temat funkcjonowania przyrody,
- radzenie sobie z emocjami w związku z degradacją przyrody,
- harmonizowanie i równoważenie swojego życia na trzech poziomach: kontaktu z sobą, z innymi oraz ze światem,
- odkrywanie własnej prawdziwej natury, głębokiego związku ze światem przyrody,
- rozbudzanie wrażliwości, otwartości i empatii w kontakcie z przyrodą,
- uczenie się uważności w kontakcie ze sobą, innymi ludźmi i naturą,
- wzmacnianie motywacji do działań chroniących przyrodę,
- uczenie się życia w zgodzie z sobą, innymi oraz środowiskiem naturalnym.

Prowadzenie: dr Ryszard Kulik

Warsztat rozwoju osobistego „Tydzień dla równowagi”

Tydzień dla równowagi to 50 godzin warsztatów i indywidualnych konsultacji poświęconych najważniejszym obszarom życia, takim jak bliskie związki, praca, kontakt z własnym ciałem czy przyrodą.

Grupa: 4 osoby

Czas: 7 dni

Miejsce: mała baczówka (bez prądu i bieżącej wody) w Gorcach, położona w ustronnym miejscu.

Cele:

- przyjrzenie się z dystansu swojemu życiu,
- odpoczynek z dala od cywilizacji,
- uczenie się prostego i skromnego życia,
- uczenie się uważności,
- rozwijanie umiejętności radzenia sobie z emocjami, stresem, wypaleniem.

Prowadzenie: dr Ryszard Kulik, Barbara Wojtaszek

Warsztaty „Akademia Życia”

Cykl warsztatów dla osób dorosłych.

Grupa: 10-14 osób

Czas: cykl roczny składający się z treningu interpersonalnego (wyjazd 5 dni) plus stacjonarne warsztaty 3-4 godzinne dwa razy w miesiącu.

Miejsce: Beskid Makowski, Katowice

Cele:

- uczenie się budowania i utrzymywania relacji,

- rozwijanie kompetencji komunikacyjnych (wyrażania uczuć, potrzeb, słuchania, wrażliwości na sygnały niewerbalne),
- uczenie się rozwiązywania konfliktów,
- uczenie się radzenia sobie z własnymi emocjami w kontakcie z drugim człowiekiem,
- rozwijanie głębokiej relacji z przyrodą
- poszerzanie świadomości własnego ciała,
- odkrywanie własnych talentów i pracy życia,
- uczenie się życia w zgodzie ze sobą, innymi i przyrodą (dieta, aktywność fizyczna, radzenie sobie ze stresem, dbanie o duchowy wymiar życia).

Prowadzenie: dr Ryszard Kulik, Barbara Wojtaszek

Warsztat „Klimatyczna kuchnia”

Cykl praktycznych warsztatów uczących zdrowego, ekonomicznego i ekologicznego odżywiania się, skierowany zarówno do dzieci, młodzieży, jak i dorosłych.

Grupa: 10-20 osób

Czas trwania: 1,5 godz. lub dłużej, w zależności od potrzeb

Miejsce: odpowiednie do wielkości grupy, wyposażone w stoły, krzesła, dostęp do prądu i wody

Cele:

- wprowadzenie do sposobu odżywiania się, który obniża ślad węglowy nawet o 55% i jest oparty o produkty roślinne, sezonowe, lokalne oraz jak najmniej przetworzone,
- nauczenie uczestników wykonywania konkretnych potraw: od pieczenia chleba pełnoziarnistego na zakwasie, poprzez pasty i pasztety, kiszonki, surówki i sałatki, zupy, dania jednogarnkowe, aż po proste domowe słodczy bez cukru.

Prowadzenie: dr Ryszard Kulik, Barbara Wojtaszek

Zdjęcia: Archiwum Klubu Myśli Ekologicznej

Liga Ochrony Przyrody

Liga Ochrony Przyrody jest najstarszą w Polsce organizacją, która powstała w celu ochrony przyrody ojczystej i jej zasobów. Liga jako organizacja ogólnokrajowa została założona z inicjatywy Państwowej Rady Ochrony Przyrody dnia 9 stycznia 1928 roku. W tym samym roku utworzono dwa oddziały – w Warszawie i w Poznaniu oraz cztery koła – w Częstochowie, Opaleniu, Warszawie i w Krzemieńcu.

Liga Ochrony Przyrody Okręg w Bytomiu

ul. Strzelców Bytomskich 11, 41-902 Bytom

Siedziba zarządu: budynek I Liceum Ogólnokształcącego im. Jana Smolenia w Bytomiu, I piętro, pok. nr 30

tel. +48 (32) 281 03 77 w. 25

e-mail: biuro@lop.bytom.pl

lop.org.pl

Zarząd Okręgu Ligi Ochrony Przyrody w Bytomiu obejmuje 3 oddziały. Zrzesza ogółem 5563 członków indywidualnych oraz 38 kół. Przeważającą część członków stanowi młodzież – 5416. Prezesem Zarządu Okręgu LOP w Bytomiu jest Pani Stanisława Krawczuk-Matlak.

ROK 2017

- Organizacja regionalnego konkursu plastycznego „Las w czterech porach roku”.
- Organizacja regionalnego konkursu fotograficznego pod hasłem „Segiet perłą Śląska”.

ROK 2018

- Udział w miejskiej akcji Sprzątania Świata.
- Udział w rajdzie turystyczno-historycznym „Szlakiem Rodła”.
- Przygotowanie karmy dla ptaków i dokarmianie ptaków w czasie zimy.
- Zbiórka karmy i koców dla zwierząt ze schroniska.
- Pielęgnacja i rozmnażanie roślin doniczkowych w pracowni przyrodniczej.
- Prace porządkowe w szkolnym arboretum.
- Obchody Dnia Ziemi.

ROK 2019

- Udział w miejskiej akcji Sprzątania Świata.
- Przygotowanie karmy dla ptaków i dokarmianie ptaków w czasie zimy.
- Zbiórka karmy i koców dla zwierząt ze schroniska.
- Pielęgnacja i rozmnażanie roślin doniczkowych w pracowni przyrodniczej.
- Prace porządkowe w szkolnym arboretum.
- Obchody Dnia Ziemi.

Liga Ochrony Przyrody Okręg w Częstochowie

ul. Worcella 22, 42-202 Częstochowa

Siedziba zarządu: budynek VIII Liceum Ogólnokształcącego Samorządowego w Częstochowie

e-mail: lop_czwa@neostrada.pl

lopczest.wordpress.com

lop.org.pl

Zarząd Okręgu Ligi Ochrony Przyrody w Częstochowie działa nieprzerwanie od 1956 r. W jego skład wchodzi 4 oddziały (Częstochowa, Kłobuck, Lubliniec oraz Myszków). Dane na rok 2019 wskazują liczbę kół jako 60 oraz liczbę członków indywidualnych ogółem jako 1878. Prezesem Zarządu Okręgu LOP w Częstochowie jest Pani Beata Pusz.

Historia Ligi Ochrony Przyrody w Częstochowie ściśle związana jest z historią LOP w Polsce. W 1928 roku utworzono dwa oddziały i cztery koła LOP, w tym w Częstochowie. Koło w Częstochowie zostało rozwiązane w 1932 roku. Dopiero w 1956 roku, z inicjatywy ówczesnego prezesa Zarządu Okręgu LOP w Katowicach, grupa działaczy powołała Oddział Ligi Ochrony Przyrody w Częstochowie. Od tamtego czasu LOP w Częstochowie działa nieprzerwanie, realizując cele statutowe na miarę swoich czasów i możliwości, zawsze mając na względzie ochronę środowiska naturalnego dla dobra człowieka.

Działania LOP Częstochowa w zakresie edukacji ekologicznej obejmują m.in.:

- organizację cyklicznych konkursów:
- przeprowadzanie regionalnego etapu Ogólnopolskiego Konkursu „Mój Las”,
- konkurs na Najlepiej Działające Szkolne Koło LOP pod hasłem „Działania Kół Ligi Ochrony Przyrody w roku szkolnym...”,

- Konkurs Dendrologiczny im. Prof. Janusza Hereźniaka pod hasłem „Znam drzewa i krzewy”,
- Konkurs na „Szkolną Gazetę z Dodatkiem Ekologicznym – Przyroda Mojego Regionu”,
- Konkurs „Motywy przyrodnicze w ubiorze”,
- Konkurs Przyrodniczo-Plastyczny „Nasza Jura” oraz na znaczek o tematyce jurajskiej,
- Konkurs na małą formę teatralną „Jesteśmy ekologiczni”,
- Konkurs Artystyczny „Jesienne Bukiety” dla przedszkolaków,
- Konkurs Plastyczny „Święto Polskiej Niezapominajki” dla przedszkolaków,
- Konkurs Ornitologiczny „Ptaki rejonu kłobuckiego”,
- udział w akcjach, obchody dni związanych z przyrodą, np.: Sprzątanie Świata, Dzień Ligi Ochrony Przyrody, Dzień Ziemi, Światowy Dzień Ochrony Środowiska, Światowy Dzień Wody, Dzień Polskiej Niezapominajki, Dzień Praw Zwierząt, Światowy Dzień Lasu, Dzień Czystego Powietrza, Światowy Dzień Mokradł, Światowy Dzień Pszczół,
- przygotowywanie inscenizacji, przedstawień o tematyce przyrodniczej, związanych np. z Dniem Ziemi, pierwszym dniem wiosny, uroczystościami wręczenia nagród w konkursach,
- zbiórkę surowców wtórnych oraz odpadów niebezpiecznych: makulatury, baterii, plastikowych nakrętek, elektroodpadów, tuszy i tonerów; zbiórkę rzeczy dla domów dziecka, ośrodków pomocy społecznej, hospicjów; zbiórkę rzeczy i karmy dla schronisk dla bezdomnych zwierząt,
- propagowanie idei utworzenia Jurajskiego Parku Narodowego oraz rezerwatów przyrody,
- organizację wystaw i gazetek ściennych o tematyce przyrodniczej w przedszkolach, szkołach, Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli, bibliotekach,
- organizację prelekcji, wykładów, prezentacji, warsztatów studyjnych dla młodzieży, np.:
 - „Rola pszczół w ekosystemie”,

- „Znam drzewa i krzewy”,
- „Ptaki regionu kłobuckiego”, „Ważki i motyle Kłobucka i okolicy”,
- organizację zajęć terenowych, wycieczek, rajdów, np.:
 - lekcje edukacyjne w najbliższym otoczeniu szkół,
 - warsztaty terenowe na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej, Wyżynie Woźnicko-Wieluńskiej, Równinie Opolskiej,
 - wyjazdy edukacyjne w ramach „Dni Lasów i Zadrzewień”: Śląski Ogród Botaniczny w Mikołowie, Palmiarnia w Gliwicach, Geosfera w Jaworznie, Wyżyna Częstochowska, Ojcowski Park Narodowy, Leśnictwo Dziadówki (realizacja zadania publicznego UM Częstochowy),
 - wycieczki do lasu, spotkania z leśniczymi;
- organizację spotkań dla opiekunów Kół LOP, służących wymianie doświadczeń i zdobywaniu nowych kompetencji poprzez uczestnictwo w wykładach i warsztatach, np.: „Znaczenie pszczół w ekosystemie”, „Przyroda Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej”, „Czyżnie, tumory i gwiazdosze, czyli z Nikodemem po Jurze”, zajęcia w Zielonej Pracowni, „Warsztaty przyrodniczo-leśne”;
- wykonywanie i zawieszenie karmników oraz skrzynek lęgowych, wykładanie karmy dla zwierząt, sadzenie drzew i krzewów, pielęgnowanie terenów zieleni wokół szkół i przedszkoli;
- udostępnianie materiałów pozwalających na poszerzenie wiedzy oraz wykorzystanie pomocy dydaktycznych na zajęciach lekcyjnych i pozalekcyjnych, np.: zbiorów bibliotecznych, plansz, filmów, czasopisma „Przyroda Polska”.

Współpracujemy z innymi organizacjami ekologicznymi i instytucjami zajmującymi się edukacją ekologiczną.

Liga Ochrony Przyrody Okręg w Katowicach

ul. Bratków, 440 – 045 Katowice,

kom: + 48 696-807-543

e-mail: katowice.lop@gmail.com

lop.org.pl

Zarząd Okręgu Ligi Ochrony Przyrody w Katowicach obejmuje 3 oddziały – Katowice, Dąbrowa Górnicza i Tarnowskie Góry. Liczba członków indywidualnych na rok 2019 wynosi 342 oraz 5 kół. Prezesem Zarządu Okręgu LOP w Katowicach jest Jolanta Mol.

ROK 2017

Konkurs „Moja Toyota przyszłości”.

Konkurs „Mój Las”.

Organizacja etapu okręgowego XXXII Olimpiady Wiedzy Ekologicznej.

ROK 2018

Organizacja etapu okręgowego XXXIII Olimpiady Wiedzy Ekologicznej.

Konkurs „Mój Las”.

ROK 2019

Organizacja etapu okręgowego XXXIV Olimpiady Wiedzy Ekologicznej.

Opieka nad uczniami podczas etapu centralnego XXXIV Olimpiady Wiedzy Ekologicznej.

Konkurs „Mój Las”.

Zdjęcia: Archiwum Ligii Ochrony Przyrody

Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków Częstochowska Grupa Lokalna OTOP

Marcin Borowik
Lider Częstochowskiej Grupy OTOP
e-mail: marcin.borowik@inds.pl
kom. + 48 534 666 788, 604 065 570

OTOP

ul. Odrowąża 24, 05-270 Marki
e-mail: biuro@otop.org.pl
e-mail: czestochowska@otop.org.pl
otop.org.pl
otop.inds.pl

OGÓLNOPOLSKIE
TOWARZYSTWO
OCHRONY PTAKÓW

Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków – OTOP jest jedną z największych organizacji chroniących przyrodę w Polsce. Zostało założone w 1991 roku.

Wierzmy, że ptaki wzbogacają nasze życie. Prowadzimy działania zmierzające do ochrony ptaków, a przez to do ochrony całej przyrody. W celu zwiększenia skuteczności naszego działania, skupiamy się na priorytetowych gatunkach, siedliskach i ostojach.

W ramach światowej federacji organizacji chroniących ptaki, BirdLife International, współpracujemy z wieloma osobami i organizacjami, zarówno w Polsce, jak i za granicą. W celu zwiększenia efektywności działania zbieramy fundusze na realizację nowych projektów ochrony przyrody. Zachęcamy do aktywnego wspierania Towarzystwa (naszej misji i celów) poprzez członkostwo, wolontariat i udzielanie wsparcia finansowego.

Wierzmy, że rozwój gospodarczy może być zrównoważony i osiągnięty poprzez mądre gospodarowanie zasobami naturalnymi.

Częstochowska Grupa Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków została powołana 16 stycznia 1996 roku. Za swój obszar działania wyznaczyła sobie teren byłego województwa częstochowskiego. Celem powołania grupy było zintegrowanie miłośników ptaków z Częstochowy i okolic, wymiana wiedzy na temat ptaków i lokalizacji miejsc, w których można je obserwować, wspólne obserwacje oraz działania na rzecz ochrony ptaków i edukacji przyrodniczej.

Montaż budek dla puszczyka przez grupę

Zacznij chronić ptaki razem z nami.

Jesteśmy jedną z największych organizacji chroniących przyrodę w Polsce i polskim partnerem światowej federacji towarzystw ochrony ptaków - BirdLife International.

Zajmujemy się:

- działaniami edukacyjnymi
- ochroną ptaków
- ekointervencjami np. w przypadku dociepleń budynków lub niszczenia siedlisk
- montażem i wieszaniem budek
- aktywnie uczestniczymy w Monitoringach Przyrodniczych i akcjach OTOP (Zimowe Ptakolice, Europejskie Dni Ptaków)

PRZYCZŁĄCZ SIĘ DO NAS!

Zacznij chronić ptaki razem z nami.

Jesteśmy jedną z największych organizacji chroniących przyrodę w Polsce i polskim partnerem światowej federacji towarzystw ochrony ptaków - BirdLife International.

Częstochowska grupa OTOP zajmuje się:

- działaniami edukacyjnymi
- ochroną ptaków
- ekointervencjami np. w przypadku dociepleń budynków lub niszczenia siedlisk
- montażem i wieszaniem budek
- aktywnie uczestniczymy w Monitoringach Przyrodniczych i akcjach OTOP (Zimowe Ptakolice, Europejskie Dni Ptaków)

PRZYCZŁĄCZ SIĘ DO NAS!

www.otop.indsp.pl
Kosmowskiej 4/14
Częstochowa 42-200

Marcin Borowik
+48 604 065 570
marcin.borowik@indsp.pl

Obszary, na których skupiamy się obecnie, to:

- działania edukacyjne, w tym ptasie lekcje w szkołach i przedszkolach, prelekcje i wykłady dla miłośników ptaków, udział w lokalnych piknikach i innych wydarzeniach,
- organizacja wycieczek i wspólnych ptasich obserwacji z okazji corocznych akcji edukacyjnych pod patronatem OTOP, takich jak Zimowe Ptakolice oraz Europejskie Dni Ptaków,
- działania związane z ochroną ptaków, między innymi przywracanie siedlisk (koszenie łąk, odkrzaczanie),
- ekointerwencje, np.: w przypadku niszczenia ptasich siedlisk podczas dociepleń i remontów budynków lub w wyniku innej działalności człowieka, pomoc rannym ptakom,
- montaż i wieszanie budek lęgowych,
- aktywne uczestnictwo w programach monitoringów przyrodniczych: Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych, Monitoring Zimujących Ptaków Wodnych,
- wolontarystyczne wsparcie centrali OTOP w prowadzonych działaniach (np. wsparcie merytoryczne i logistyczne w wydarzeniach organizowanych przez OTOP, przygotowanie projektów graficznych na potrzeby OTOP, prezentacja działań OTOP w lokalnych mediach, podejmowanie ekointerwencji na zlecenie centrali OTOP, prowadzenie strony internetowej i fanpage'a na FB Częstochowskiej Grupy OTOP i inne zadania, realizowane zgodnie z prośbami OTOP).

W zeszłym roku działania Częstochowskiej Grupy OTOP zostały szczególnie docenione - wśród pięciu laureatów tytułu „Wolontariusz Roku OTOP”, aż dwoje to członkowie naszej grupy lokalnej.

Wierzymy, że Częstochowska Grupa OTOP będzie się rozwijać, a jej nowi członkowie skorzystają z naszej wiedzy i doświadczeń. Przyłączcie się do nas!

Piekarskie Stowarzyszenie Przyrodników

ul. Franciszka Żwirki 23, 41-940 Piekary Śląskie

kom. + 48 504 968 876, 608 643 120

e-mail: psp.przyrodapiekar@gmail.com

przyrodapiekar.pl

Piekarskie Stowarzyszenie Przyrodników zrzesza ludzi działających na rzecz lokalnej społeczności i przyrody. Zajmuje się promowaniem zdrowego i ekologicznego stylu życia, popularyzuje walory przyrodnicze Piekar Śląskich, a także miast i gmin ościennych. Działalność Stowarzyszenia opiera się w głównej mierze na organizowaniu spotkań, wydarzeń popularyzujących przyrodę, w tym wycieczek przyrodniczych, a także aktywnej ochronie przyrody (organizowanie i wspieranie inicjatyw ukierunkowanych na ochronę przyrody, uczestnictwo w procedurach powoływania nowych form ochrony przyrody i innych, opiniowaniu dokumentów związanych z przyrodą i środowiskiem). Stowarzyszenie jest otwarte na różne formy współpracy, ukierunkowane na promowanie lokalnych walorów przyrody i idei ochrony przyrody.

DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNA

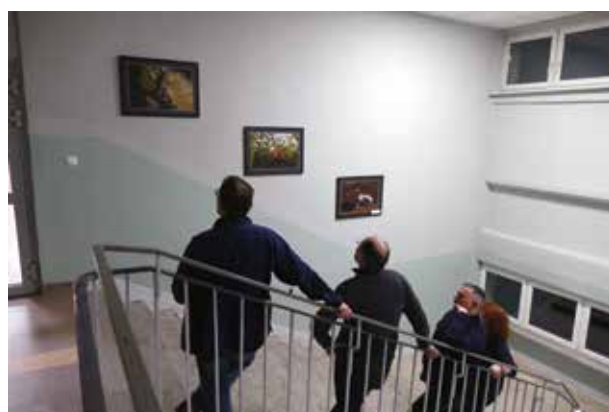
Piekarskie Stowarzyszenie Przyrodników rokrocznie uczestniczy w krajowych akcjach Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków, organizując otwarte wycieczki ornitologiczne w obrębie Piekar Śląskich i Konurbacji Górnośląskiej (wieloletnią tradycję mają spacerory ornitologiczne w Dolinie Brynicy i Parku na Górze Kalwaria). Regularnie organizuje również spotkania zraszające lokalną społeczność przyrodników.

Ofertę edukacyjną Piekarskiego Stowarzyszenia Przyrodników uzupełniają liczne, jednorazowe wydarzenia, takie jak otwarte spacerory ekologiczne, czy uczestnictwo w innych lokalnych wydarzeniach,

podczas których przybliży uczestnikom problematykę walorów i ochrony przyrody Konurbacji Górnośląskiej. Dla dzieci z Piekar Śląskich Stowarzyszenie organizuje letnie i zimowe półkolonie.

Stowarzyszenie współpracuje z innymi placówkami zajmującymi się edukacją ekologiczną, m.in. ze Śląskim Ogrodem Botanicznym w Radzionkowie, będąc współorganizatorami Księżogórskiej Sowiej Nocy.

Zdjęcia: Archiwum Piekarskiego Stowarzyszenia Przyrodników

POLSKI ALARM SMOGOWY

tel. + 48 731 764 909

e-mail: polskialarmsmogowy@gmail.com

polskialarmsmogowy.pl

Rzecznik – Piotr Siergiej

tel. + 48 510 069 020

e-mail: piotr.siergiej@polskialarmsmogowy.pl

Dyrektorka PR – Patrycja Satora

tel. + 48 500 494 173

e-mail: patrycja.satora@polskialarmsmogowy.pl

Polski Alarm Smogowy jest organizacją ponadpartyjną, współpracującą z samorządami, organizacjami pozarządowymi, środowiskami naukowymi itd. Celem Polskiego Alarmu Smogowego jest doprowadzenie jakości powietrza do stanu, który nie będzie zagrażał zdrowiu i życiu mieszkańców Polski i będzie spełniał normy obowiązujące w Polsce.

Działania Polskiego Alarmu Smogowego koncentrują się przede wszystkim na spełnieniu poniższych postulatów, zgodnie z przyjętą deklaracją:

1. Wprowadzenie **NORM JAKOŚCI DLA WSZYSTKICH PALIW STAŁYCH** sprzedawanych w sektorze komunalno-bytowym i kontrola przestrzegania tych przepisów.
2. Wprowadzenie **STANDARDÓW EMISYJNYCH DLA NOWYCH KOTŁÓW I KOMINKÓW** sprzedawanych na polskim rynku i kontrola przestrzegania tych przepisów.
3. Wprowadzanie i wdrażanie tak zwanych **UCHWAŁ ANTYSMOGOWYCH W REGIONACH** określających datę wycofania z użytku najbardziej zanieczyszczających kotłów, pieców i kominków.
4. Wprowadzenie **ODPOWIEDNICH REGULACJI, UMOŻLIWIAJĄCYCH OGRANICZENIE ZANIECZYSZCZEŃ** generowanych przez samochody w miastach.
5. **OGRANICZENIE EMISJI ZANIECZYSZCZEŃ** pochodzących z przemysłu i energetyki.
6. Wdrażanie i promocja rozwiązań systemowych, **UPOWSZECHNIAJĄCYCH NISKOEMISYJNE ŹRÓDŁA CIEPŁA**.
7. Uruchomienie i promocja finansowych i podatkowych **PROGRAMÓW WSPARCIA EFEKTYWNOŚCI ENERGETYCZNEJ** oraz wymiany starych kotłów i pieców na węgiel i drewno.
8. Poprawa **DOSTĘPU DO INFORMACJI O ZANIECZYSZCZENIU POWIETRZA**, dostosowanie poziomów alarmowania i informowania o zanieczyszczeniu powietrza do standardów europejskich.

9. Wprowadzenie w życie SKUTECZNEGO SYSTEMU KONTROLI INSTALACJI, w których spalane są paliwa stałe (węgiel i biomasa).
10. Upowszechnienie WIEDZY W ZAKRESIE ZANIECZYSZCZENIA POWIETRZA i jego konsekwencji zdrowotnych.

Działalność edukacyjna

Polski Alarm Smogowy prowadzi newsletter – Kurier Antysmogowy Polskiego Alarmu Smogowego, czyli, wysyłany co miesiąc, zbiór informacji o sytuacji smogowej w Polsce.

Na stronach Polskiego Alarmu Smogowego znajduje się obszerna baza wiedzy dotycząca smogu, zanieczyszczeń powietrza, ich wpływu na zdrowie oraz praktyczne porady i wskazówki jak ograniczyć emisję. Przedstawione są również przykłady dobrych praktyk oraz artykuły dotyczące problematyki smogowej. Osoby związane z Polskim Alarmem Smogowym biorą udział w wydarzeniach, akcjach, konsultacjach i szkoleniach dotyczących smogu, na których dzielą się swoją wiedzą teoretyczną i praktyczną.

Polski Alarm Smogowy współprowadzi portal SmogLab dotyczący smogu, zdrowia, zmian klimatu, a także problemów ekologicznych współczesnego świata.

W różnych regionach Polski działają Lokalne Alarmy Smogowe, na terenie województwa śląskiego jest ich 15: Częstochowski, Gierałtowski, Gliwicki, Jaworznicki, Katowicki, Mysłowicki, Porajski, Pszczyński, Raciborski, Rybnicki, Sosnowiecki, Ustroński i Czechowicki, Zabrzeński, Zagłębiowski.

Zdjęcia i ilustracje: <https://www.polskialarmsmogowy.pl>, dostęp: 15.10.2020 r.

Polski Klub Ekologiczny

Polski Klub Ekologiczny powstał w 1980 roku jako niezależna organizacja ekologiczna non-profit, z inicjatywy przedstawicieli środowisk naukowych i twórczych, lekarzy, dziennikarzy i działaczy społecznych. W następnych latach Polski Klub Ekologiczny rozwijał się w drodze sukcesywnego powstawania Okręgów i Kół.

Był pierwszą w bloku państw socjalistycznych organizacją pozarządową, która otwarcie sprzeciwiała się traktowaniu środowiska, jako dobra niczyjego i wartości drugorzędnej w stosunku do gospodarki kraju. Powstał w obliczu zagrożenia kryzysem gospodarczym i globalną katastrofą ekologiczną, wyrastając z narodowej tradycji rozumienia i umiłowania przyrody, wartości kulturowych oraz troski o pełnię życia człowieka w nieskażonym środowisku. Był wyrazem sprzeciwu wobec utajniania informacji o stanie środowiska i zdrowiu człowieka. Jako pierwszy rozwinął ideę ekorozwoju.

Polski Klub Ekologiczny jest organizacją społeczną pozarządową, ogólnokrajową. Działa w wielu okręgach w całej Polsce, współdziałając z krajowymi i międzynarodowymi organizacjami o podobnym profilu działania. Na terenie województwa śląskiego funkcjonuje Koło Gliwice oraz Koło Tychy.

Celem działań PKE jest:

- realizacja idei i zasad ekorozwoju, czyli zrównoważonego rozwoju,
- ochrona przyrody, życia i zdrowia człowieka, a także krajobrazu i dziedzictwa kulturowego,
- ratowanie przed zagrożeniami środowiska i jego poprawa,
- powszechna edukacja ekologiczna,
- upowszechnianie przyjaznych środowisku form turystyki i krajoznawstwa,
- promocja proekologicznych rodzajów transportu oraz różnego rodzaju proekologicznych działań społecznych i ekonomicznych,
- rozwijanie zgodnej współpracy międzyludzkiej dla dobra wspólnego,
- pobudzanie zrównoważonych działań lokalnych,
- troska o lokalne dziedzictwo kulturowo-przyrodnicze,
- kształtowanie w społeczeństwie świadomości, że jakość życia zależy także od równowagi między środowiskiem a rozwojem cywilizacji.

Polski Klub Ekologiczny Koło Miejskie w Gliwicach

ul. Ziemowita 1/III p., 44-100 Gliwice

tel. +48 (32) 231 85 91

e-mail: biuro@pkegliwice.pl

pkegliwice.pl

Polski Klub Ekologiczny w Krakowie Koło Miejskie w Gliwicach zostało założone w 1988 roku, z uzyskaniem osobowości prawnej 6 stycznia 1993 roku.

Do celów działalności Klubu należą: wdrażanie idei ekorozwoju jako podstawy polityki społeczno-gospodarczej państwa, poprawa stanu środowiska przyrodniczego i ochrona naturalnego krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Polski, a także szerzenie edukacji ekologicznej w społeczeństwie poprzez prowadzenie działalności edukacyjnej.

Działalność edukacyjna

Produkcja materiałów edukacyjnych w postaci broszur, ulotek i publikacji, w tym tłumaczenie materiałów zagranicznych. W trakcie działalności Klubu powstały m.in. ulotki na temat pestycydów, smogu, a także tłumaczenia obcojęzycznych raportów, poruszające tematy związane z rolnictwem i produkcją żywności.

Prowadzenie kampanii edukacyjnych.

Organizacja warsztatów, w tym warsztatów szkolnych i kulinarnych.

Organizacja publicznych wystaw i wydarzeń. Należą do nich m.in. prowadzone od ponad 20 lat coroczne edycje Kiermaszu Żywności Ekologicznej i Tradycyjnej, a także Rajdy Rowerowe i wycieczki edukacyjne.

Polski Klub Ekologiczny Koło w Tychach

ul. Budowlanych 59, pok. 21, 43-100 Tychy

tel. +48 (32) 327 00 04

kom. + 48 512 188 049

e-mail: pkekolotychy@o2.pl , tychy-la21@wp.pl , www.pke-tychy.pl

Facebook: [FB/pkekolotychy](https://www.facebook.com/pkekolotychy)

Polski Klub Ekologiczny – Koło w Tychach działa od 1990 roku, jest organizacją pozarządową o statusie pożytku publicznego *non profit*, działającą jako stowarzyszenie społeczne. Podstawowe działania Koła skupiają się na upowszechnianiu Agendy 21 – programu trwałego zrównoważonego rozwoju w XXI wieku w jej lokalnym wymiarze.

Działalność edukacyjna

PKE – Koło w Tychach realizuje niezbędne i przydatne inicjatywy obywatelskie, organizuje działania na temat strategii ekorozwoju w gminie w odpowiedzi na potrzeby mieszkańców. Wszystkie działania prowadzone są w celu ochrony powietrza, przyrody oraz podniesienia jakości zdrowia i życia mieszkańców. Działalność Koła dotyczy problemów: ograniczania powstawania odpadów i ich segregacji, zachowania różnorodności biologicznej, transportu publicznego (ograniczenia użycia samochodów na rzecz transportu zbiorowego i rowerowego), drzew w mieście, dbałości o zdrowy styl życia oraz prawidłowego odżywiania się. Klub włącza się również w prace nad uchwałami Miasta Tychy oraz konsultacje społeczne w sprawie szeroko pojętej tematyki ekologicznej w mieście.

Koło w Tychach pracuje na rzecz różnych grup społecznych, a działania edukacyjne skierowane są do mieszkańców, seniorów, rodzin, dzieci, młodzieży i dorosłych, mają charakter konsultacji społecznych, spotkań, sesji popularno-naukowych, wykładów, konkursów, warsztatów. Prowadzone akcje mają na celu aktywizację społeczności lokalnej. Elementem akcji edukacyjnych jest również działalność wydawnicza.

Koło w Tychach brało lub bierze regularnie udział w poniższych wydarzeniach:

Warsztaty:

- „Ekorozwój a przedsiębiorczość”,
- Warsztaty budownictwa ekologicznego w Śląskim Ogrodzie Botanicznym Mikołów,
- „Recykling przestrzeni”,
- Warsztaty w ramach „Fascynującego Świata Roślin 2013”.
- Wykłady:
 - „Oczyszczanie ścieków a środowisko”,
 - „Racjonalna gospodarka wodna jako element ekostrategii w biznesie”,
 - „Wpływ zanieczyszczeń powietrza na porosty”,
 - „Zdrowy styl życia 60+ i nie tylko”.
- Seminaria i seminaria warsztatowe:
 - „Lokalna Agenda a strategia rozwoju gminy”,
 - „Tychy i okolice – zielony region Śląska”,
 - „Pieszy w mieście”,
 - „Czy wiesz, co jesz?”,
 - „Drzewa w mieście”,
 - „Ochrona powietrza, a jakość życia”.

Programy:

- „Razem przeciwko odpadom” – warsztaty, spotkania, konkursy, ulotka, punkt informacyjny dla mieszkańców,
- „Pies w mieście” – ankieta, warsztaty, broszura informacyjna,
- „Drzewa w mieście”,
- „Europejski Dzień bez Samochodu” – kampania,
- „Rower i my”,
- „Jak kręgi na wodzie” – debata, propagowanie zdrowego stylu życia dla seniorów,
- „Walka z niską emisją” – pilotażowy program w Tychach-Czułowie,
- „Niska emisja – wysoki problem”,

- „Młodzieżowy Eko-Przedsiębiorca”,
- „Ratujmy pszczoły” – warsztaty dla dzieci, opracowanie graficzne i merytoryczne lokalizacji pasiek w Tychach.
- Sesje popularno-naukowe:
- „Lokalna Agenda 21 miasta Tychy”.

Spotkania:

- „Lokalna Agenda 21 w Tychach i innych miastach a problem odpadów”,
- „Tyska Debata Transportowa”,
- Forum Organizacji Pozarządowych,
- „Wędrówka Krajoznawcza po ziemi Pszczyńskiej trójkąta turystyczny: Tychy-Mikołów-Pszczyna”,
- „Eko-Kiermasz i Zdrowie” i „Eko-Kiermasze da Zdrowia”,
- Rodzinne Spotkania Ekologiczne w klubach osiedlowych,
- Dzień Polskiej Niezapominajki – rajdy rowerowe i piesze, konkursy,
- Wystawca na VI Festiwalu Nauki i Ekologii,
- „Tyskie Żywioty”,
- Pikniki Sąsiedzkie.

Publikacje:

- broszura informacyjno-edukacyjna „Syntetyczne opracowanie Programu Ochrony Środowiska dla Miasta Tychy”,
- ścieżka przyrodniczo-edukacyjna na użytku ekologicznym w Tychach-Paprocach,
- „Skarby natury – ptaki w mieście”.

Zdjęcia: Archiwum Zarządu i Kół Polskiego Klubu Ekologicznego

Pracownia Edukacji Żywej

ul. Kopernika 14, 40-064 Katowice

kom. + 48 604 063 709

e-mail: pracowniaedukacjizywej@gmail.com

pez.org.pl

facebook.com/edukacjazywa

facebook.com/groups/882670125510771 – LASoDZIELNIA

pracownia
edukacji żywej

LASoPRACOWNIA – OFERTA DLA SZKÓŁ I GRUP ZORGANIZOWANYCH

Pracownia Edukacji Żywej (PEŻ) wspomaga edukację formalną poprzez prowadzenie warsztatów terenowych, wspierając szkoły w zakresie edukacji przyrodniczej. Część warsztatów to spotkania jednorazowe, część przerodziła się w wieloletnie projekty edukacyjne. Miejscem zajęć najczęściej jest las, czasem park lub nieużytek w pobliżu szkoły. Przyroda jest przez nas traktowana jako sala lekcyjna, gdzie nauka łączy się z osobistym doświadczaniem i odczuwaniem przez dziecko różnych emocji, wrażeń związanych z samodzielnym odkrywaniem pobliskiej przyrody. Mamy nadzieję, że przez oswojenie miejsca, zaciekawienie tym, co dziecko zobaczyło, usłyszało, dotknęło, czy poczuło nabierze ono pozytywnego stosunku do przyrody, a przez to, w przyszłości, będzie miało większą potrzebę jej ochrony. Warsztaty stanowią profilaktykę syndromu deficytu natury, czyli zespołu dysfunkcji i chorób wywołanych słabym kontaktem współczesnych dzieci z przyrodą. Czujemy, że dzięki takim warsztatom uda się „uchronić nasz gatunek wskaźnikowy zagrożony wyginięciem: dziecko na łonie natury” (Richard Louv „Ostatnie dziecko lasu”). Ważnymi aspektami naszych zajęć jest czas ich trwania – zajęcia trwają co najmniej 3 godziny i prowadzone są w niewielkich grupach, ok. 12 osób, co stwarza edukatorom możliwość nawiązania z uczestnika-

mi indywidualnej i bezpośredniej relacji w i tak stosunkowo krótkim czasie. Taka więź jest konieczna, by przez osobisty kontakt dziecka i edukatora, wzmacniać jego zainteresowania przyrodnicze oraz postawę proekologiczną. Kameralna grupa sprzyja również rozwijaniu umiejętności komunikacji w grupie, poznawaniu sposobów rozwiązywania konfliktów, wzmacnianiu i budowaniu relacji pomiędzy dziećmi w klasie. Każde nasze zajęcia zaczynają się od: poznania edukatora z grupą, poznania się dzieci w grupie (od nowa, w nowej przestrzeni, a nie w szkolnej klasie), poznania przez grupę danego miejsca w przyrodzie. Poznawanie jest pierwszym krokiem do osvajania i staramy się zaangażować w to wszystkie zmysły, dlatego słuchamy lasu, podglądamy go przez lupy, dotykamy mchów, żółędzi, czy patyków, wączymy ściółkę, kwiaty i wilgotne drewno, a gdy nadarzą się odpowiednie warunki również próbujemy dzikich, słodkich malin lub kwaśnego szczawika. Warsztaty wspierają rozwój fizyczny dzieci, które przeżywając przygody (np. przeskakując przez rzeczkę, przechodząc po kłodzie) ćwiczą koordynację oraz wzmacniają poczucie własnej wartości i pewności siebie. Przez samodzielne, prowadzone we własnym tempie obserwacje (często z użyciem lupy) ćwiczą uważność i koncentrację. W niektóre zajęcia włączamy elementy opowieści, co rozbudza dziecięcą wyobraźnię oraz sztuki (z wykorzystaniem naturalnych elementów), co rozwija kreatywność i małą motorykę. Aktywności wykonujemy wcielając się role – badacza, odkrywcy, przyrodnika, artysty. Bardzo ważną częścią naszych spotkań z grupą jest wspólny posiłek w lesie, na kocach, karimatach lub kłodach, który dodatkowo integruje i oswaja przestrzeń przyrodniczą. Staramy się też znaleźć czas na swobodną zabawę. To wszystko sprzyja budowaniu więzi dziecka z przyrodą.

Prowadząc warsztaty przyrodnicze dla szkół fundacja PEŻ współpracuje i współpracowała z wieloma gminami województwa śląskiego: Chorzów, Czerwionka-Leszczyny, Katowice, Knurów, Lyski, Orzesze, Pawłowice, Pszczyna, Rudy Raciborskie, Siemianowice Śląskie, Siewierz, Tychy, Zabrze, Żory.

Poniżej prezentujemy kilka realizowanych projektów i programów edukacyjnych.

PROGRAM „RECYKLING CZYLI POWRÓT DO NATURY”

Czy nieużytek, pobliski las, park lub skwer mogą być znowu dla dzieci miejscem przyrodniczych odkryć, pasjonujących obserwacji, zbierania doświadczeń, wciągających zabaw, poszukiwań skarbów, przeżywania przygód, wyciszenia i skupienia? By to się zadziało, spróbujemy zachwycić się zaobserwowanym życiem (owady i pająki) oraz jego śladami (tropy ssaków, ptasie gniazda), dobrze się przy tym bawiąc. Niestety czasem ten zachwyt zaburzy jakiś śmieć, co będzie okazją do rozmowy, czym są śmieci i czy w przyrodzie też powstają. Natura dostarcza nam wielu przykładów biologicznego recyklingu, czyli cykli krążenia materii – jest odnawialna w 100%. Człowiek to zaburzył, wprowadził do obiegu związki nieznane wcześniej przyrodzie, wobec których jest ona bezradna. Myślą przewodnią warsztatów jest pokazanie uczestnikom, że idea recyklingu jest czymś naturalnym i od zawsze obecnym w świecie przyrody i ludzie też powinni do niej dążyć. Przyroda, która dostarczyła dzieciom pozytywnych emocji, w przyszłości będzie miała szansę zostać otoczona przez nie troską.

PROGRAM „(ROZ)POZNAWNIE NATURY”

W ramach tego programu uczestnicy mają do wyboru 2 warsztaty:

POZNAWANIE DRZEW I KRZEWÓW DZIKO ROSNĄCYCH, ICH BIOLOGII I MIEJSCA W KULTURZE

Fascynowały ludzi od zawsze, czy i nas zafascynują?

Drzewa staną się miejscem zabawy, obserwacji, inspiracji artystycznej, badań i odpoczynku. Na warsz-

tatach wcielimy się w przyrodników, którzy określą wiek wybranych drzew, a przy pomocy lup i mikroskopów terenowych poznają szczegóły anatomiczne liści, pędów, kwiatów czy owoców – poobserwują włoski, haczyki, kolce, perforacje, żytkowanie. Z wykorzystaniem pudełek do obserwacji, pudełek do słuchania i lornetki poznamy zwierzęta zamieszkujące drzewa. Porozmawiamy też o znaczeniu drzew w kulturze i wierzeniach.

Będziemy odkrywać otaczającą przyrodę za pomocą „szkiełka i oka”, ale także dotyku, słuchu i węchu.

POSZUKIWANIE I ROZPOZNAWANIE ŚLADÓW ZWIERZĄT

Na warsztatach odkryjemy, że niepozorny las, czy pobliski nieużytek mogą okazać się miejscem życia wielu zwierząt. Wcielimy się w tropicieli, używając lup poobserwujemy ślady pozostawione przez owady na roślinach (np. galasy, ślady żerowania larw w liściach, korze), a także same owady. Spróbujemy odszukać tropy ssaków i podążać ich śladem oraz poszukamy śladów zostawionych przez ptaki. Poprzez zabawę nauczymy się cicho i z uwagą poruszać po lesie, tak by zobaczyć nie tylko ślady zwierząt, a także same zwierzęta.

PROJEKT PRZYRODNICZE KATOWICE

Projekt zapoczątkowany w 2015 roku, skierowany do uczniów i nauczycieli katowickich szkół.

W ramach projektu do tej pory odbyły się lub trwają nadal:

- konferencja „Przyrodnicze Katowice – edukacja terenowa”, gdzie poruszyliśmy kwestię znaczenia edukacyjnego, wychowawczego i rozwojowego kontaktu dzieci z przyrodą oraz wskazaliśmy możliwości edukacyjnego wykorzystania przyrodniczych przestrzeni w tak dużym mieście, jakim są Katowice;

- konkursy literacko-plastyczne „Moje przyrodnicze Katowice”, skierowane do uczestników warsztatów terenowych, by przedłużyć ich kontakt z najbliższą przyrodą i podzielić się swoimi wspomnieniami z wypraw do lasu,
- audycje w programie m.in. „Zielony Telefon” Polskiego Radia Katowice, gdzie informujemy o przebiegu projektu i jego rozwoju oraz można posłuchać relacji samych uczestników,
- dwa spotkania z nauczycielami (/kami), podczas których wymienialiśmy doświadczenia z warsztatów, wspominaliśmy je, zachęcaliśmy do udziału kolejne klasy oraz w konsekwencji których staraliśmy się ulepszyć nasze zajęcia odpowiadając na potrzeby nauczycieli (/lek), które wybrzmiały podczas dyskusji.

WARSZTATY

PRZYRODNICZE KATOWICE – PRZYRODA MOJEJ DZIELNICY

Na zajęciach chcemy wzbudzić zachwyty nad najbliższą przyrodą – może jest to las, a może skwer, park, staw lub tzw. nieużytek. Rozwijamy swoją spostrzegawczość, uczymy się bezpiecznie poruszać po lesie, ćwiczymy koordynację ruchową, motorykę małą i uważność. Wcielając się w rolę (przyrodnika, odkrywcy, tropiciela) poznajemy przyrodę za pomocą wszystkich zmysłów. Staramy się przy tym budować bliską relację z przyrodą, miejscem zamieszkania i grupą rówieśników.

PRZYRODNICZE KATOWICE – JESIENIĄ I WIOSNĄ

Na dwóch spotkaniach poznajemy to samo miejsce w dwóch odstępach – sprawdzimy, jak pachnie, wygląda i brzmi las jesienny, a jak wiosenny. Tworzymy leśną pamiątkę. Wiosną odwiedzamy również mieszkańców zbiorników wodnych, przyglądamy się pijawkom, płoszczycom, zatoczkom, błotniarkom, chruścikom, kijankom i nartnikom... i tym, którzy jeszcze zechcą się nam pokazać.

PRZYRODNICZE KATOWICE – OBOZOWISKO

Na tych zajęciach zanurzamy się w głębokim lesie na dłużej. Najczęściej z grupami, które już niejednokrotnie z nami przeszły. Wędrówka (za tajemniczą mapą) doprowadzi nas do wyjątkowego miejsca, a opowieść wprowadzi nas w świat natury. Założymy obozowisko, nauczymy się budować i konstruować, a przy tym współpracować i rozwiązywać konflikty, będziemy tropić, siedząc na kłodzie zjemy wspólny posiłek. Spróbujemy przy tym nie zostawić po sobie za dużo śladów.

PRZYRODNICZE KATOWICE – ZAJĘCIA CYKLICZNE

W każde z pięciu spotkań wprowadza nas opowieść, jest na nich czas na poszukiwanie sezonowych pamiątek, leśną twórczość, wspólny posiłek i rozmowy. Na pierwszych zajęciach poznajemy się ze sobą i naszym wyjątkowym miejscem w lesie, nadajemy imiona drzewom i wzniesieniom. W jesiennym lesie obserwujemy kolorowe liście, szukamy owoców lasu, zastanawiamy się nad przemijaniem w przyrodzie – pochylamy się nad martwymi drzewami, które tak naprawdę są pełne życia, grzebiemy w glebie, sprawdzamy dlaczego liście opadają i co można z nich ułożyć. Zimą szukamy śladów i tropów zwierząt i dbamy o gorącą atmosferę. Wiosną słuchamy, kto śpiewa, kto nawołuje, a kto wrzaskiem ostrzega, szukamy pierwszych roślin. Latem utrwalamy wspomnienie o tym miejscu – jego zapach, kolor, dźwięk, fakturę i uroczyście się żegnamy. Wielokrotne przebywanie w tym samym, wyjątkowym miejscu w lesie pozwala w pełni doświadczyć rytmów przyrody oraz sprzyja budowaniu więzi. Mamy nadzieję, że to sprawi, że dzieci będą chcieli wracać do lasu – same, z rodzicami, czy rówieśnikami.

LAS – KLIMATYCZNE MIEJSCE

Zanurzymy się w lesie, będziemy chłonać jego atmosferę wszystkimi zmysłami. Grzebiąc w glebie będziemy wzmacniać swój układ odpornościowy i poprawiać nastrój dzięki glebowym bakteriom (*Mycobacterium vaccae*), a wędrując po lesie w ciepły dzień będziemy wdychać ożywcze leśne powietrze wypełnione fitoncydami. Posłuchamy śpiewu ptaków i szumu wiatru.

Taki sposób przebywania w lesie wspiera procesy rozwojowe dzieci i przyczynia się do rozwijania ich pozytywnej relacji z przyrodą i przy okazji też do zdobywania o niej wiedzy. Napotkane oznaki degradacji lasu, do którego dzieci poczuły coś pozytywnego (choćby zaniepokojenie), budzą zwykle ich sprzeciw i chęć zmiany sytuacji oraz skierują naszą uwagę na problemy zmian klimatu. Zademonstrowane zostaną i omówione najprostsze sposoby polepszenia sytuacji, szczególnie takie, które każdy z uczestników może rozpocząć u siebie samego.

WARSZTATY Z KLIMATEM

W związku z organizacją w Katowicach międzynarodowego szczytu klimatycznego COP24 oraz rosnącym zainteresowaniem tematyką zmian klimatu przygotowaliśmy warsztaty odbywające się w sali lekcyjnej, które poruszają temat ochrony powietrza i zmian klimatu. Podczas zajęć młodzież miała okazję obejrzeć fragmenty filmów, które oddziałują na wyobraźnię, miała szansę wypowiedzieć się, podyskutować na temat, który realnie dotyczy każdego z nas. Chcieliśmy, żeby po zajęciach młodzi ludzie przede wszystkim znali wpływ człowieka na zmiany klimatu i mieli poczucie odpowiedzialności za środowisko, w którym żyją. Na warsztatach skupiliśmy się głównie na dziedzinach, które bezpośrednio ich dotyczą – podróże, moda, jedzenie, zakupy, odpady, by skłonić młodzież do zastanowienia się nad tym, że każdy ich codzienny wybór ma wpływ na całą przyrodę i zmiana ich własnych nawyków może realnie zmienić klimat. Bardzo nam zależy, żeby podczas tego typu zajęć – omawiających jednak katastrofę klimatyczną – nie odbierać młodym ludziom nadziei, a budować w nich poczucie, że mają moc sprawczą i mogą spowodować zmianę.

PRACOWNIA EDUKACJI ŻYWEJ – OFERTA DLA RODZIN

Powstała, by zachęcić i ośmielić rodziców do wybierania przyrody na miejsce spędzania wolnego czasu. Obserwujemy, że często trudno jest zacząć, a uczestnictwo w takich zajęciach, powoduje, że w przyszłości dla rodzin łatwiejsze staje się wspólne wychodzenie do lasu, chętnie wracają do poznanego miejsca lub odkrywają nowe, własne, rodzinne miejsca. Proponujemy gry terenowe lub przyrodnicze spacerów rodzinne odbywające się w lasach województwa śląskiego.

GRY TERENOWE

Na kilka godzin las zamienia się w magiczną krainę – baśni, żywiołów, mitycznych stworzeń... Zapraszamy rodziny na wspólne odkrywanie tych krain podczas naszych gier terenowych. Będzie miejsce na wspólne rozwiązywanie leśnych zagadek; odwiedziny u niesamowitych postaci, które wyjątkowo tego dnia ukażą nam się w lesie; przedzieranie się poza ścieżkami; odnajdowanie trasy, jak prawdziwi tropiciele; podążanie za tajemniczymi znakami; gromadzenie leśnych pamiątek; współpracę; a przede wszystkim na odkrycie tajemnicy lasu!

RODZINNE SPACERY PRZYRODNICZE

Kameralne (uczestniczy w nich zwykle maksymalnie 10 rodzin) wyprawy dla rodziców z dziećmi w wie-

ku od 4 do 10 lat. Jeżeli lubicie przygody, jeśli ciekawią Was zwierzęta i wyszukiwanie ich śladów w lesie, jeśli chcecie poznawać życie drzew – te wyprawy są dla Was!

Wspólne poznawanie bogatej (tak!, właśnie tak!) przyrody Śląska i rodzinne spędzanie czasu. Podczas naszych trzygodzinnych wypraw schodzimy ze ścieżek i zagłębiamy się w las. Podążamy szlakami zwierząt, poszukujemy jadłodajni wiewiórek i dzięciołów. Znajdujemy huby o niespotykanych kształtach, niezwykle wyrosła na drzewach, dziuple, legowiska saren i dzików, nory myszy i lisów... Niejeden leśny skarb wypełni kieszenie dzieci. Będziemy wspólnie odkrywać las, bawić się i – niepostrzeżenie – uczyć.

Podczas naszych wypraw znajdzie się też przestrzeń na pogłębienie kontaktu rodziców z dziećmi. Przez te kilka godzin będziemy całą naszą uwagę i uczuciem z dziećmi i z przyrodą.

KRĄG LEŚNYCH RODZIN – KILKUDNIOWE WYJAZDY W BESKIDY

Od pięciu lat organizujemy rodzinne weekendowe lub 6-cio dniowe obozy przyrodnicze w Beskidach. To wspólne doświadczanie i poznawanie dzikiej przyrody oraz wspólne spędzanie czasu w gronie swojej rodziny i innych rodzin o podobnych zainteresowaniach. Najważniejszym celem naszych obozów jest budowanie bądź wzmacnianie relacji dzieci z przyrodą. Nie z przyrodą abstrakcyjną – ale z jej konkretnymi elementami: otaczającymi nas drzewami, wąwozem, potokiem, śladami zwierząt zapuszczających się aż do miejsca gdzie nocujemy. Budowanie takiej relacji jest procesem delikatnym i podchodzimy do tego bardzo poważnie, biorąc pod uwagę różne psychofizyczne potrzeby dzieci i rodziców. Widzimy, jak dzieci ale i ich rodzice głęboko przeżywają kontakt z przyrodą, jak cieszą się nim, jak uczą się natury. Ponieważ wiele rodzin przyjeżdża do nas regularnie – mamy okazję sami zaobserwować, jak pozytywne zmiany zachodzą w dzieciach pod wpływem zarówno aranżowanego jak i swobodnego kontaktu z przyrodą. Opowiadają nam też o tym rodzice. Podczas wyjazdów zależy nam szczególnie na pogłębieniu kontaktu rodziców z dziećmi i wzmacnianiu więzi rodzinnych.

INNE DZIAŁANIA

„SPACEROWNIK – wyrusz w zieloną podróż po Katowicach (Giszowiec – Murcki – Borki – Zadole)” Książeczka zawiera propozycję czterech spacerów przyrodniczych na Giszowcu, Murckach, Borkach i Zadolu. Powstała, by pokazać, że Katowice, choć są miastem przemysłowym, często zanieczyszczonym smogiem, są również bardzo zielone oraz po to, by zachęcić do wychodzenia w przyrodę i oswoić z nią odbiorców. Spacerownik skierowany jest szczególnie do rodzin z dziećmi, odwiedzających Katowice turystów i wszystkich, którzy chcą poznać ciekawe przyrodniczo miejsca miasta w nieco inny sposób – proponujemy w nim aktywności pozwalające poznać dane miejsce za pomocą wszystkich zmysłów oraz takie, które rozbudzają uważność. Każdy spacer ma inny charakter – można z nim odwiedzić las liściasty, starą buczynę i bór sosnowy, stawy, łąki i murawy oraz pola uprawne, spotkać ślady dzików, sprawdzić gdzie hula wiatr, znaleźć się w gęstym lesie i wśród pachnącej żywicy oraz poznać historię niektórych miejsc.

Spacerownik ma formę bezpłatnego e-booka do pobrania na stronie: pez.org.pl/spacerownik.

LASoDZIELNIA

Fundacja prowadzi również grupę wsparcia LASoDZIELNIA – miejsce wirtualnego dzielenia się Lasem, Przyrodą, Naturą: <https://www.facebook.com/groups/882670125510771>.

Zdjęcia: Archiwum Pracowni Edukacji Żywej

Stowarzyszenie Ekologiczno-Kulturalne Klub Gaja

ul. Wyzwolenia 40, 43-365 Wilkowice
tel. +48 (33) 812 36 94
e-mail: klubgaja@klubgaja.pl
klubgaja.pl
facebook.com/Klub.Gaja

Klub Gaja to polska, nowoczesna organizacja ekologiczna, która buduje Pokolenie EkoXXI

Od ponad 30 lat angażujemy Polki i Polaków w realne działania na rzecz środowiska naturalnego i poszanowania praw zwierząt. Otwieramy debatę społeczną na temat tego, co to znaczy być ekologicznym. Konsekwentnie uczestniczymy w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego, w tworzeniu nowych postaw społecznych podkreślających wagę codziennych wyborów w stosunku do przyrody i świata zwierząt. Poprzez nasze idee i działania zachęcamy do współpracy różnorodne środowiska społeczne, zawodowe i kulturowe, a także różne pokolenia Polaków.

Warsztaty budowy domków dla dzikich owadów zapylających w Centrum Edukacji i Rehabilitacji w Zabrze

Warsztaty edukacyjne podczas Dnia Ryby w Helu

Ogród edukacyjny w z rabatami roślinnymi przyjaznymi dla owadów w SP nr 40 w Katowicach

Światowy Dzień Wody w Rybniku

Realizujemy długofalowe programy i kampanie, które przynoszą konkretne korzyści na rzecz przyrody i zwierząt. Rezultaty działań Klubu Gaja to m.in.:

- zaangażowanie ponad **milion Polek i Polaków** w działania na rzecz przyrody i poszanowania praw zwierząt (2003-2019),
- posadzenie blisko **950 tysięcy drzew** i zebranie ponad **5 tysięcy ton makulatury** w ramach programu Święto Drzewa (2003-2019),
- **uratowanie 60 koni** skazanych na rzeź, chorych czy zaniedbanych i otoczenie ich opieką m.in. dzięki akcji „Zbieraj makulaturę, ratuj konie” (2000-2019),
- lokalne inicjatywy na rzecz adopcji i opieki nad **772 rzekami i akwenami w ponad 1540 miejscach** zrealizowane w ramach programu Zaadoptuj Rzekę (2005-2016),
- udzielenie ponad **3 tysiące porad obywatelskich** w zakresie ochrony środowiska i zwierząt (2009-2019),
- ustanowienie największego rezerwatu ornitologicznego w Polsce „**Wisła pod Zawichostem**” (2010),
- wprowadzenie w Polsce **ustawy o ochronie zwierząt** (1997) oraz **nowelizacji ustawy o ochronie zwierząt**, która sprawiła, że ryby hodowlane – w tym karpie – podlegają takiej samej ochronie, jak wszystkie kręgowce (2009).

Najważniejsze, wieloletnie działania edukacyjne prowadzone przez Klub Gaja to:

Program edukacji ekologicznej Święto Drzewa – <http://swietodrzewa.pl>

Program edukacji ekologicznej Zaadoptuj Rzekę – <http://www.zaadoptujrzeke.pl>

Kampania „Jeszcze żywy karp” – <http://www.jeszczezywykarp.pl>

Konkurs Drzewo Roku – <http://drzeworoku.pl>

Święto Drzewa w Warszawie

Akcja Big Jump w Warszawie

Zdjęcia: Archiwum Klubu Gaja

Stowarzyszenie Olszówka

Al. Armii Krajowej 141/55, 43-300 Bielsko-Biała

kom. + 48 693 315 998

e-mail: stowarzyszenieolszowka@gmail.com

facebook.com/StowarzyszenieOlszowka

Celem działania Stowarzyszenia Olszówka jest ochrona wartości przyrodniczych i kulturowych charakterystycznych dla każdego regionu oraz szeroko rozumiana edukacja regionalna.

Stowarzyszenie Olszówka od początku działalności skupia uwagę na edukacji przyrodniczej, szczególnie związanej z ochroną przyrody. Uświadamia odbiorców o niedostrzeganych walorach przyrodniczych znajdujących się w zasięgu ręki. Do tego aspektu odnosił się pierwszy ważny projekt „Rozejrzyj się wokół swojego domu”. Idea „rozglądania” towarzyszy Stowarzyszeniu do dziś. Konsekwencją zauważania i docenienia walorów najbliższego otoczenia, stawało się promowanie ochrony miejsc przyrodniczo cennych – narażonych na wszechobecną presję człowieka/inwestora/dewelopera, mającego plany ekspansji poprzez różne inwestycje w miejscach, których walory przyrodnicze mogą zostać bezpowrotnie zniszczone. Stowarzyszenie podczas zajęć edukacyjnych zwraca uwagę na obszary pełniące ważną rolę w utrzymaniu równowagi biologicznej i klimatycznej – doliny rzek i potoków, zadrzewienia śródpolne, nieużytkowane łąki, pojedyncze drzewa. Są one powszechnie niedoceniane i w związku z tym często niszczone i zaśmiecane. Jednak przy odpowiedniej ochronie i promocji mogłyby pełnić funkcje rekreacyjno-turystyczne oraz umożliwiać edukację ekologiczną.

Najwięcej działań edukacyjnych realizowanych jest na obszarze Bielska-Białej i w bezpośrednim sąsiedztwie, w formie wycieczek przyrodniczych, podczas których omawiane są cechy zbiorowisk roślinnych, z naciskiem na starodrzewia oraz rozróżnianie podstawowych gatunków roślin i zwierząt. Szczególną uwagę poświęca się dodatkowo procesom i powiązaniom występującym w świecie przyrody, tworząc pewną układankę, w której każdy z elementów (drzewo, ptak, owad itp.) jest ważny i poniekąd wpływa na całość i kondycję otaczającej nas przyrody.

Do ulubionych miejsc eksploracji edukacyjnej Stowarzyszenia należą obszary przyrodniczo cenne w obrębie Bielska-Białej, szczególnie Gościnna Dolina, gdzie organizacja doprowadziła do utworzenia zespołu przyrodniczo-krajobrazowego. Kolejnymi miejscami są: Cygański Las, Jeżynowa Dolina, okolice potoku Kromparek oraz największy skarb przyrodniczy miasta – Dolina Wapienicy.

Od niedawna teren działań edukacyjnych Stowarzyszenia poszerzył się o niezwykle cenny przyrodniczo odcinek dorzecza Górnej Wisły (od zapory w Goczałkowicach do Oświęcimia) oraz Soły – na odcinku od Kęt do połączenia z Wisłą. Co ważne, sposób poznawania tych obszarów jest dość innowacyjny, bowiem realizowany podczas spływów kajakowych Wisłą oraz edukacyjnych wycieczek rowerowych, ukierunkowanych na poznawanie cennych przyrodniczo miejsc omawianego międzyrzecza, w tym szczególnie licznych zbiorowisk łągowych ze starorzeczami, tworzących istotne dla wielu gatunków zwierząt, naturalne korytarze ekologiczne.

Ochrona przyrody zależy od świadomości ekologicznej społeczeństwa. Jest ona jednak dość niska. Dlatego trzeba nieustannie zwracać uwagę na skutki naszych codziennych zachowań i wyborów, jak i wiedzy na temat procesów przyrodniczych zachodzących w naszym otoczeniu oraz wpływu człowieka na równowagę biologiczną. Dlatego Stowarzyszenie Olszówka realizuje projekty edukacyjne skierowane do wszystkich mieszkańców poprzez:

- edukację ekologiczną – prowadzenie przyrodniczych warsztatów terenowych, warsztatów czynnej ochrony przyrody, wycieczek przyrodniczych dla mieszkańców,
- działalność informacyjną – wydawanie ulotek, broszur, plakatów oraz publikację artykułów promujących walory dzikiej przyrody,
- społeczną inwentaryzację miejsc przyrodniczo cennych oraz ich zagrożeń,
- aktywną ochronę przyrody – tworzenie miejsc chronionych, odtwarzanie zniszczonych powiązań ekologicznych.

Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot

ul. Jasna 17, 43-360 Bystra
tel. +48 (33) 817 14 68
e-mail: biuro@pracownia.org.pl

facebook.com/pracownia.na.rzecz.wszystkich.istot
twitter.com/PracowniaBystra
youtube.com/channel/UCuKPZiXMfMyoN6L55mRCLhQ/feed

EDUKACJA W PRACOWNI

Przez 30 lat istnienia Stowarzyszenia Pracownia na rzecz Wszystkich Istot zorganizowaliśmy ponad tysiąc różnego rodzaju zajęć, warsztatów, szkoleń, wykładów w prowadzonej przez siebie Stacji Edukacji Ekologicznej oraz na terenie całego kraju, a także webinarów w czasach koronawirusa. Dzięki nim przeszkoliliśmy kilkanaście tysięcy osób.

W naszej edukacji, co istotne, odwołujemy się do filozofii głębokiej ekologii.

Pracownia skupia się obecnie na edukacji specjalistycznej i aktywistycznej. W pierwszej znajdują się, realizowane w różnych latach, szkolenia dla drogowców, projektantów dróg, służb ochrony przyrody czy leśników; w drugiej – edukacja dla osób chcących zostać aktywistami klimatycznymi czy przyrodniczymi.

OFERTA EDUKACYJNA

Stacja Edukacji Ekologicznej

Bazą do prowadzenia działań edukacyjnych Pracowni na rzecz Wszystkich Istot jest ośrodek położony w Bystrej k. Bielska-Białej przy ul. Jasnej 17. Lokalizacja w Beskidzie Śląskim czyni go dogodnym miejscem wypadowym do zajęć w terenie. Posiada miejsca noclegowe oraz salę przeznaczoną do zajęć.

Stacja Edukacji Ekologicznej jest przestrzenią, która służy do realizacji działań edukacyjnych na rzecz środowiska przyrodniczego oraz rozwoju osobistego ludzi. Wierzymy, że w ramach prowadzonej edukacji możliwa jest taka przemiana człowieka, której owoce będą służyły dobru wspólnemu, w tym zachowaniu wartości przyrodniczych.

Webinary. W dobie koronawirusa rozpoczęto realizację spotkań on-line: pracownia.org.pl/edukacja/webinary

Wykładowcami są eksperci w swoich dziedzinach i prezentowanych tematach: klimat, drapieżniki, energetyka, leśnictwo itp.

Informacja o kolejnych webinarach rozsyłana jest chętnym, którzy zapisali się do newslettera: poczta.pracownia.org.pl/landing/webinary-pnrwi

Strażnicy Klimatu i Przyrody

To szkolenie z zakresu edukacji obywatelskiej przygotowujące kompleksowo osoby, które chcą samodzielnie prowadzić kampanie społeczne i działania strażnicze na rzecz walki z ociepleniem klimatu i dewastacją przyrody. Szkolenie skierowane jest do wszystkich tych, którzy chcą aktywnie działać na rzecz ochrony klimatu i przyrody, studentów, aktywistów ekologicznych, społeczników, zarówno dla osób mających

już doświadczenie w działaniu dla środowiska, jak i tych, które dopiero szukają swojego miejsca w ruchu na rzecz ochrony klimatu i sprawiedliwości społecznej. Uczestnicy szkolenia zdobywają wiedzę pod okiem ekspertów z dziedziny biologii, prawa, ekonomii, energetyki i środowiska oraz działań medialnych i prowadzenia kampanii społecznych. W 2020 r. realizowano szkolenie w trybie zdalnym, a w poprzedniej edycji stacjonarnym. Edukacja klimatyczna realizowana jest od 2014 r. pod nazwą Strażnicy Klimatu.

Strona szkolenia: pracownia.org.pl/edukacja/straznicy-klimatu

Zgromadzenie Wszystkich Istot jest szczególną formą warsztatu dedykowanego przyrodzie. To najstarsza w Pracowni forma edukacji, realizowana od 1990 r. Zgromadzenie oparte jest na inspiracjach zaczerpniętych z tradycji ludów pierwotnych, nawiązując jednocześnie do współczesnej psychologii i filozofii głębokiej ekologii. Celem warsztatu jest odkrycie własnych głębokich związków ze światem przyrody, doświadczenie jedności życia na planecie, a tym samym przełamanie ograniczającego antropocentryzmu. Twórcami tego warsztatu są Joanna Macy i John Seed – aktywiści ekologiczni i liderzy ruchu głębokiej ekologii. Warsztat pierwotnie opisany jest w książce „Myśląc jak góra” Johna Seeda, Joanny Macy, Pata Fleminga i Arne Naessa.

Strona warsztatu: pracownia.org.pl/edukacja/zgromadzenie-wszystkich-istot

Monitoring dużych drapieżników w Beskidzie Małym

Od 2017 r. realizowane są warsztaty z monitoringu dużych drapieżników w Beskidzie Małym. To praktyczna wiedza i możliwość aktywnego spędzenia czasu w pięknym miejscu, ale również działanie na rzecz ochrony Beskidu Małego, gdzie presja wielkoskalowych inwestycji narciarskich zagraża temu bezcennemu przyrodniczo miejscu, gdzie od lat obserwujemy obecność wszystkich dużych drapieżników żyjących w Polsce: rysia, wilka i niedźwiedzia.

Celem monitoringu dużych drapieżników jest wzbogacenie dotychczasowych badań o dane zebrane podczas tropień w terenie, co pozwoli przybliżyć preferencje siedliskowe tych drapieżników, a docelowo wspomóc ochronę dużych drapieżników. W trakcie szkolenia uczestnicy zdobywają wiedzę teoretyczną i praktyczną dotyczącą metod monitoringu dziko żyjących zwierząt, w szczególności dużych drapieżników w warunkach terenowych Beskidu Małego.

Strona warsztatu: pracownia.org.pl/edukacja/monitoring-drapieznikow-w-beskidzie-malym

Strażnicy Miejsc Przyrodniczo Cennych

Szkolenie prowadzone przez Pracownię ponad 20 lat (od 1996 r.). Szkolenie przygotowujące liderów, którzy będą zdolni skutecznie reagować na przejawy niszczenia przyrody w swoim środowisku. Program obejmuje wiedzę prawną i przyrodniczą, kilkudniowy warsztat terenowy oraz warsztat w zakresie profesjonalnego kontaktu z mediami. W ponad 20. edycjach przeszkolono ponad 300 Strażników i Strażniczek, część z nich aktywnie podejmuje działania dla ochrony miejsc cennych przyrodniczo.

Ochrona korytarzy ekologicznych

To szczególnie ważne szkolenia realizowane nieregularnie w ubiegłych latach na temat ochrony dziko żyjących zwierząt w projektowaniu inwestycji drogowych i procedurach ocen oddziaływania na środowisko. Są skierowane do biur projektowych i planistycznych, pracowników departamentów środowiska, Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad czy pracowników biur ds. ochrony środowiska Polskich Linii Kolejowych.

Celem tych szkoleń było: poszerzenie zakresu wiedzy i podnoszenie kwalifikacji merytorycznych niezbędnych do prowadzenia procedur OOS i opracowywania raportów na najwyższym poziomie, zgodnym z najlepszą dostępną metodyką oraz bogatymi doświadczeniami i dobrymi praktykami europejskimi; praktyczna implementacja doświadczeń europejskich w zakresie projektowania optymalnych rozwiązań organizacyjnych i technicznych dla ochrony fauny przy drogach i liniach kolejowych (ograniczanie śmiertelności, przejścia dla zwierząt). Zajęcia poprowadzili uznani eksperci z dziedziny ekologii zwierząt, fragmentacji środowiska, procedur OOS oraz projektowania dróg i mostów.

Wydawnictwa

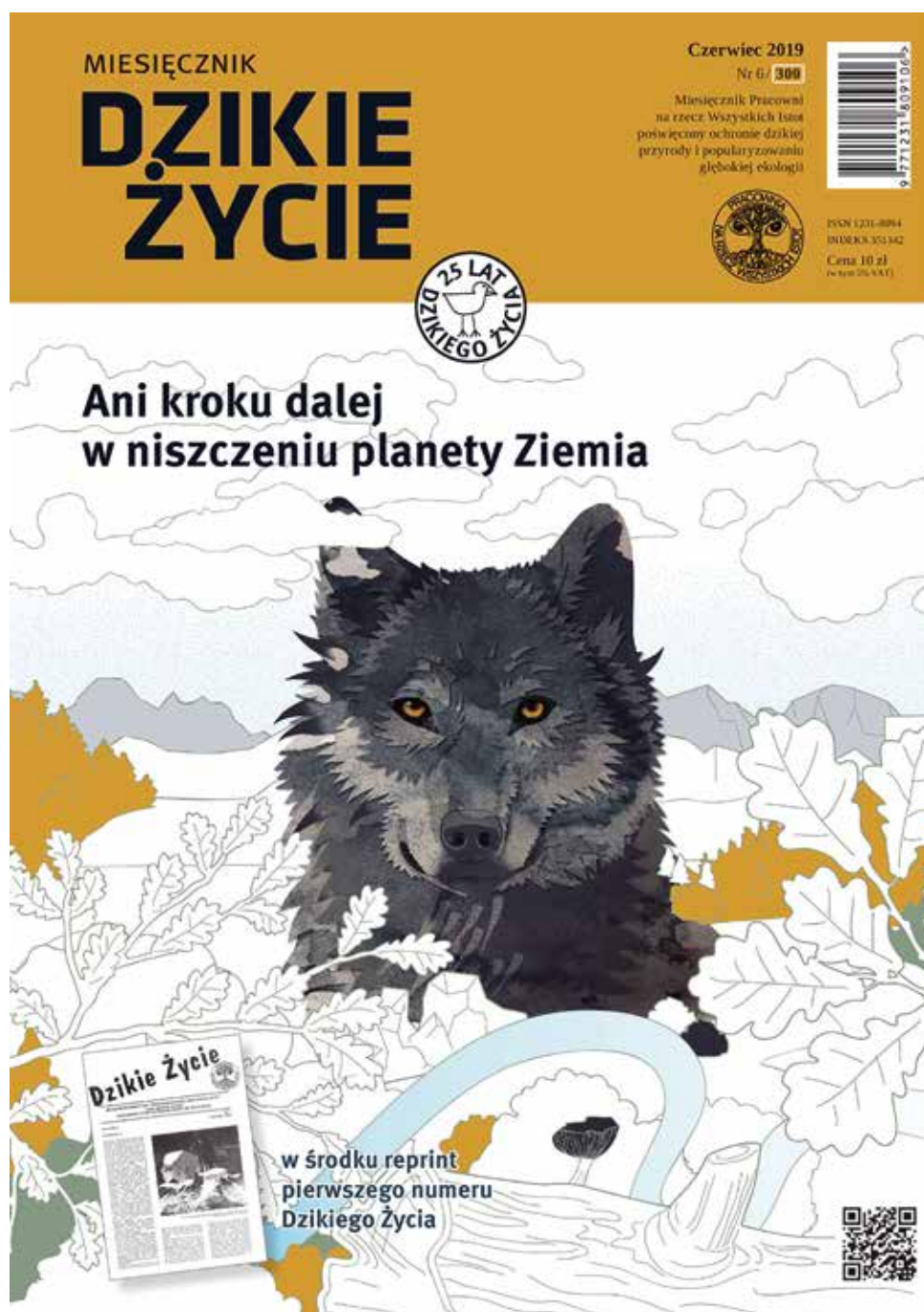
Przez 30 lat Pracownia wydała ponad 60 książek, specjalistycznych poradników, broszur edukacyjnych, filmów. Spośród nich niezwykle ważne są te, które wprost odnoszą się do edukacji obywatelskiej i przyrodniczej, np. „W obronie ziemi. Radykalna edukacja ekologiczna” Janusza Korbela i Marty Lelek (1995), czy poradnik „Dziki, piękne, ginące... jak skutecznie bronić przyrody” (1998). Współcześnie ważne są specjalistyczne poradniki, tj. „Poradnik ochrony płazów. Ochrona dziko żyjących zwierząt w projektowaniu inwestycji drogowych. Problemy i dobre praktyki” Rafała T. Kurka, Mariusza Rybackiego i Marka Sołtysiaka (2011) czy „Poradnik projektowania przejść dla zwierząt i działań ograniczających śmiertelność fauny przy drogach” Rafała T. Kurka (2010).

Wydawnictwa cyfrowe: pracownia.org.pl/o-pracowni/wydawnictwa-pracowni

Miesięcznik Dzikie Życie

Niezwykle ważną platformą edukacji społecznej jest wydawany przez Pracownię regularnie od 1994 r. Miesięcznik Dzikie Życie. To ponad 4500 artykułów, wywiadów i felietonów na tematy ochrony przyrody, środowiska, klimatu, etyki, filozofii, kampanii, prawa.

Strona czasopisma: dzikiezycie.pl

Z archiwalnych form edukacji warto przypomnieć:

Kampanię „Szkoty dla Przyrody” – projekt, który odpowiadał na zapotrzebowanie nauczycieli i uczniów, szukających odpowiedzi na pytanie: „W jaki sposób skutecznie w swoim lokalnym środowisku chronić przyrodę?”. Nauczyciele wzięli udział w serii działań kształcących umiejętność pracy, a zaproszone szkoły zrealizowały 10 modelowych szkolnych projektów ochrony przyrody. Przygotowany został również pakiet zeszytów ekologicznych na temat idei, filozofii i metod edukacji ekologicznej.

Projekt „Dzika Polska” realizowany od 1998 do 2012 r. Była to stale aktualizowana mapa „Dzikiej Polski”, pokazująca zagrożenia i konflikty wynikające z działalności człowieka. Kampanie prowadzone w jej ramach stały się punktem wyjścia dla działań na rzecz ochrony korytarzy migracyjnych dzikich zwierząt, kampanii ochrony lokalnej przyrody, a także wystawy prezentowanej na terenie całej Polski (ponad 80 wystaw zdjęć wielkoformatowych).

Zdjęcia: Archiwum Stowarzyszenia Pracownia na rzecz Wszystkich Istot

Stowarzyszenie Przyjaciół i Sympatyków Ekologii „Zielona Ziemia”

ul. Św. Wojciecha 15, 41-922 Radzionków

tel. +48 (32) 286 62 77

kom. + 48 693 995 820

e-mail: zielonaziemia@wp.pl

zielonaziemia.pl

Stowarzyszenie Przyjaciół i Sympatyków Ekologii „Zielona Ziemia” jest opartym na wolontariacie, ogólnopolskim stowarzyszeniem z siedzibą w Radzionkowie. Zajmuje się edukacją ekologiczną i w tym zakresie stara się być ważnym partnerem dla placówek oświatowych, samorządów i zwykłych obywateli – służąc pomocą metodyczną, stwarzając platformę dla wymiany doświadczeń, a także czujnie reagując na lokalne potrzeby harmonijnego współistnienia ludzi i środowiska.

Organizuje konferencje, seminaria, debaty społeczne, festiwale, wystawy i konkursy oraz prowadzi działalność edytorską i wydawniczą. Często odwołuje się do sztuki jako formy przekazu.

Większość działań Stowarzyszenia to imprezy cykliczne oraz działania permanentne podejmowane w odpowiedzi na potrzeby lokalnej społeczności, adresowane głównie do dzieci i młodzieży, ale również do dorosłych.

Cykliczne działania „Zielonej Ziemi”, to: Otwarte Konferencje Ekologiczne , Przedszkolny Festiwal Ekologiczny , Rudzki Festiwal Ekologiczny, Akademia Edukacji Ekologicznej, Rodzinne Ekoporządki, warsztaty dla dorosłych – Zdrowy Punkt Widzenia, warsztaty dla dzieci, Wystawy Plakatu Ekologicznego (we współpracy z Instytutem Sztuki Uniwersytetu Śląskiego).

Kampanie edukacyjne i programy: Program „Moje Czyste Miasto”, Program „Zielona Placówka”, „Szukamy rady na odpady”, „Posprzątaj po swoim psie, to nie jest kupa roboty”, „Wpuść trzmiela do swojego ogródka”, „Niska emisja – zagrożenia i sposoby jej ograniczania”.

Otwarta Konferencja Ekologiczna

Impreza cykliczna od 2006 roku, poświęcona propagowaniu postaw i przedsięwzięć służących ochronie środowiska naturalnego, zasad racjonalnej gospodarki odpadami oraz prezentacji nowych technologii stosowanych w rozwiązywaniu globalnych problemów ekologicznych.

Celem konferencji jest podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców naszego regionu i budowanie pozytywnych relacji koniecznych do załatwienia problemów ekologicznych ponad granicami administracyjnymi miast naszego regionu

Uczestnikami konferencji jest młodzież gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, a także przedstawiciele biznesu, samorządów lokalnych i organizacji pozarządowych oraz inni zainteresowani. Konferencji towarzyszą Targi Edukacji i Przedsiębiorczości, na których prezentują się placówki oświatowe, koła naukowe, organizacje pozarządowe oraz instytucje i przedsiębiorstwa prezentujące nowoczesne technologie w dziedzinie ochrony środowiska i ekologii. Stowarzyszenie wydaje również „Biuletyn Ekologiczny”.

Przedszkolny Festiwal Ekologiczny

Celem festiwalu jest uwrażliwianie dzieci na problematykę ekologiczną poprzez działania artystyczne i wesołą zabawę oraz kształtowanie postaw przyjaznych środowisku. Do udziału zapraszane są całe grupy przedszkolne. Uczestnicy prezentują się w 10-minutowych formach na scenie oraz przygotowują prace plastyczno-techniczne o tematyce ekologicznej z wykorzystaniem materiałów z recyklingu. Na widownię zapraszane są rodziny i przyjaciele dzieci oraz uczniowie nauczania początkowego szkół z Radzionkowa i okolic. Nagradzane jest każde dziecko występujące na scenie oraz przyznawane są dwie pierwsze nagrody finansowe w kategorii „najlepszy występ sceniczny” oraz „najlepsza praca plastyczno-techniczna”. Laureaci pierwszego miejsca w kategorii „najlepszy występ sceniczny” prezentują się następnie podczas otwartej konferencji ekologicznej. Impreza cykliczna od 2006 roku, organizowana przy współpracy z Centrum Kultury Karolinka w Radzionkowie.

Akademia Edukacji Ekologicznej

Akademia Edukacji Ekologicznej zajmuje się edukacją ekologiczną dorosłych. Została powołana w celu popularyzowania wiedzy dotyczącej ochrony środowiska i rozwoju zrównoważonego. Jej inicjatorem i pomysłodawcą jest prezes Stowarzyszenia „Zielona Ziemia”, Pani Teresa Bryś-Szczygieł. Przewodniczącym Rady Programowej jest dr hab. Andrzej Misiotek. Pierwszy wykład odbył się 18 października 2007 roku.

Spotkania Akademii to wykłady popularnonaukowe i wydarzenia artystyczne (wystawy, happenin-gi, mini recitale itp.), które dają również możliwość wymiany doświadczeń i promocji dobrych praktyk nauczycielom zajmującym się edukacją ekologiczną. Do lutego 2020 roku uczestniczyło w nich ok. 3000 osób i wydano 1200 certyfikatów dla nauczycieli.

Warsztaty „Zdrowy Punkt Widzenia”

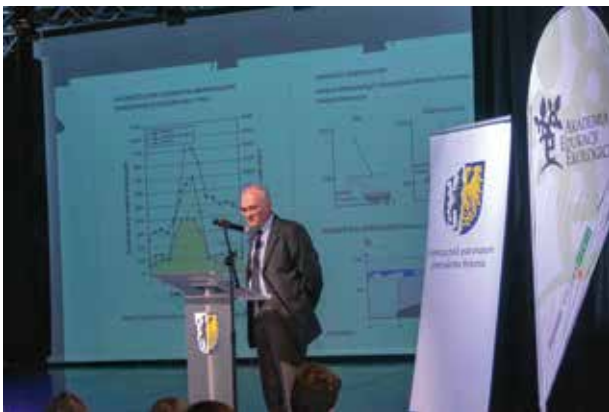
Warsztaty dla dorosłych, których celem jest propagowanie zdrowego stylu życia. Spotkania są dedykowane wszystkim osobom, którym nie jest obojętna jakość życia; chcą żyć bezpieczniej, aktywniej i zdrowiej, chcą spędzić czas w miłym towarzystwie i wynieść z nich wartość dodaną. Tak na prawdę każdy powód, aby wyjść z domu, dowiedzieć się czegoś nowego i poświęcić odrobinę czasu dla siebie – jest dobry! Pomysł zorganizowania warsztatów zrodził się z potrzeby serca, żeby stworzyć „coś”, co pozwoli na zdobycie nowych umiejętności, przyczyni się do produktywnego spędzenia czasu, da możliwość spotkania i poznania ciekawych ludzi, a także pozwoli się zrelaksować. Warsztaty są bezpłatne.

Program „Moje Czyste Miasto”

Do Programu zapraszane są placówki oświatowe wszystkich typów oraz ośrodki wychowawcze i świetlice środowiskowe. Celem Programu jest kształtowanie świadomości ekologicznej i proekologicznych postaw uczniów i ich nauczycieli przez praktyczne działania, propagowanie segregacji i recyklingu odpadów, stymulowanie rozwoju edukacji ekologicznej, a także działania promocyjne w zakresie „dobrych praktyk” i aktywności ekologicznej jego uczestników. W ramach programu organizowany jest konkurs na Lidera Roku. Warunkiem uczestnictwa w konkursie jest prowadzenie dowolnej formy segregacji odpadów, zorganizowanie na terenie placówki lub najbliższego otoczenia działania promującego segregację i recykling, jako formę ochrony przyrody.

Co trzeba zrobić? Wybrać koordynatora programu i nadesłać zgłoszenie. Praca konkursowa, to nadesłanie filmiku nakręconego za pomocą telefonu, czas trwania do 2,5 min. Pokaz nagrodzonych prac konkursowych i gala wręczenia nagród odbywają się podczas otwartej konferencji ekologicznej. Wszyscy koordynatorzy Programu otrzymają dyplomy i poświadczenia udziału w programie .

Koordynator programu: Dorota Poloczek e-mail: dorota1234@op.pl

Certyfikat „Zielona Placówka”

Celem Programu „Zielona Placówka” jest edukacja ekologiczna z myślą o przyszłych pokoleniach. Program jest przeznaczony dla placówek oświatowych wszystkich typów. Co trzeba zrobić? Z początkiem roku szkolnego należy wybrać koordynatora programu i przysłać zgłoszenie. W czasie roku szkolnego zrealizować w sposób adekwatny do wieku wychowanków 5 działań o następującej tematyce: Jestem EKO- bądź EKO i Ty; Akcja- segregacja; Ze starego nowe; Jestem rozsądnym mieszkańcem Ziemi; Do dzieła! Działamy całymi rodzinami. Kapituła Programu przyznaje certyfikaty „Zielonej Placówki” na podstawie nadesłanych relacji i zdjęć. Wręczenie certyfikatów odbywa się podczas Rudzkiego Festiwalu Ekologicznego. Wszyscy koordynatorzy Programu otrzymują dyplomy i poświadczenia udziału w programie „Zielona Placówka”.

Koordynator programu Joanna Stawicka: e-mail: plac.37@poczta.fm

Stowarzyszenie Wolnej Herbaty

ul. Radockiego 270/3, 40-645 Katowice
e-mail: stowarzyszenie@wolnaherbata.pl
kom. + 48 500 427 170
wolnaherbata.pl
facebook.com/wolnaherbata
Osoba do kontaktu:
Olaf Józefoski
olaf@wolnaherbata.pl

Od ponad trzech lat prowadzimy działania, w tym również edukacyjne, w obszarze szeroko pojętej ekologii oraz ochrony środowiska, ze szczególnym uwzględnieniem minimalizacji odpadów w gospodarstwach domowych (*zero waste*) oraz ekonomii współdzielenia (*sharing economy*). Współpracowaliśmy m.in. z Urzędem Miasta Katowice (12 akcji sprzątania terenów zielonych w ramach projektu „SprzątaMy Dzielnicę” oraz cykl warsztatów ekologicznych), Katowice Miasto Ogrodów – Instytucja Kultury im. Krystyny Bochenek (warsztaty i prelekcje w ramach akcji „Dzień Ziemi bez odpadów”), Politechniką Śląską, Polskim Towarzystwem Wspierania Przedsiębiorczości (Grupa PTWP), Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie”, Śląskim Ogrodem Botanicznym w Mikołowie, CSR Consulting, a także miejskimi domami kultury, szkołami oraz lokalnymi organizacjami pozarządowymi. Do tej pory przeprowadziliśmy ponad 200 warsztatów, prelekcji i wydarzeń proekologicznych (część z nich w formie webinarów). Jako jedna z dwóch organizacji w Polsce jesteśmy zrzeszeni w międzynarodowej sieci „Repair Café” – od ponad dwóch lat organizujemy w Katowicach kawiarenki naprawcze, w ramach których wolontariusze całkowicie za darmo naprawiają i uczą naprawiać mieszkańców przyniesione przez nich przedmioty (m.in. odzież, biżuterię, elektronikę, rowery). Jesteśmy także pomysłodawcami i organizatorami ogólnopolskiej akcji #codziennie5, w której zachęcamy wszystkich do wzięcia odpowiedzialności za najbliższe otoczenie i wyrobienia w sobie nawyku codziennego sprzątania przestrzeni publicznej. Akcja ma również walory edukacyjne, a patronuje jej m.in. dziennik internetowy „Teraz Środowisko”. Od roku 2019 organizujemy także Wymienialniki, które są spotkaniami promującymi rzeczy z drugiej ręki i na których uczestnicy wymieniają się przyniesionymi przez siebie przedmiotami. W roku 2019 udało nam się również zrealizować dwa duże projekty unijne: „Roślinna Kuchnia Zero Waste” (warsztaty i e-book) oraz projekt w ramach programu Erasmus+ „Positive Eco Change Leaders” (wymiana młodzieży z 5 krajów).

OFERTA EDUKACYJNA

Stowarzyszenie prowadzi zajęcia z edukacji ekologicznej dla dzieci i młodzieży oraz osób dorosłych, zarówno w formie warsztatów, jak i prelekcji (także webinarów). Na zajęciach poruszane są tematy ochrony środowiska, aktualne problemy środowiskowe, ekonomia współdzielenia i zero waste.

Szkolenia/prelekcje:

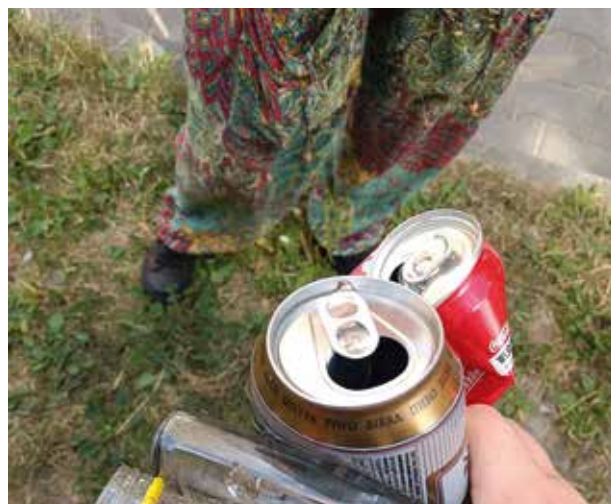
- Wprowadzenie do zero waste – metoda 5R,
- Vermikompostowanie – jak założyć własny kompostownik?
- Segregacja odpadów – dlaczego jest ważna i jak poprawnie segregować odpady,
- Zielone zarządzanie projektami,
- Bezpieczna chemia w domu – naturalne środki czystości,
- Naturalne kosmetyki i środki higieny osobistej,
- *Fast/slow fashion* – rzecz o zrównoważonej modzie,
- Marnowanie żywności i jak temu przeciwdziałać,
- *Sharing economy* – ekonomia współdzielenia,
- Środowisko naturalne – jaka czeka nas przyszłość?

Warsztaty:

- Naturalne kosmetyki i środki higieny osobistej,
- Naturalne środki czystości,
- Roślinna Kuchnia Zero Waste,
- Odpowiedzialna moda,
- Vermikompostowanie,
- Bomby nasienne i kule bokashi,
- Hotele dla zapylaczy i domki dla jeży,
- *Upcycling*.

Stowarzyszenie oferuje firmom organizację wolontariatu pracowniczego m.in. w formie sprzątnia zielonych przestrzeni miasta, kawiarenek naprawczych pod szyldem *Repair Café Katowice* oraz Wymienialników.

Prelekcje oraz warsztaty dostosowywane są do indywidualnych wymagań organizatora i uczestników. W ramach warsztatów Stowarzyszenie zapewnia odpowiednie materiały i środki pozwalające na ich przeprowadzenie. Dojeżdża na zajęcia na terenie całego województwa.

PosprzątałiśMy Dąbrówkę Małą

OK 47 UCZESTNIKÓW
142 WORKI:

 63 SZKŁO

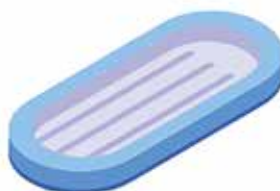
 48 PLASTIK/METAL

 31 ZMIESZANE

**WÓZEK
SKLEPOWY**

LAPTOP

BASEN

**PARASOL
OGRODOWY**

sprzątamy
dzielnice

Zdjęcia i ilustracje: Archiwum Stowarzyszenia Wolnej Herbaty

Stowarzyszenie Ziemia Zdegradowana Przywrócona Życiu

Miasteczko Ekologiczne
ul Modrzewiowa 1, 42-582 Rogoźnik,
kom. + 48 505 224 031
e-mail: mapak@wp.pl
miasteczkoekologiczne.pl
facebook: Międzynarodowe Miasteczko Edukacji Ekologicznej

Warsztaty i obozy ekologiczne prowadzone w placówce oświatowo-wychowawczej zwanej **Międzynarodowym Miasteczkiem Edukacji Ekologicznej (MMEE) z siedzibą w Rogoźniku** (w skrócie Miasteczko Ekologiczne) mają długą historię, bo rozpoczęły się już w 1989 roku, kiedy to zorganizowano I Międzynarodowy Obóz Ekologiczny w Rogoźniku wraz z konferencją. Wynikiem konferencji był wniosek prof. Dr Sophie Jakowskiej z Dominikany – członka Komisji Edukacji Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody, aby zorganizować w Rogoźniku Międzynarodowe Miasteczko Edukacji Ekologicznej, gdyż sam Rogoźnik jest miejscem ZIEMI ZDEGRADOWANEJ PRZYWRÓCONEJ ŻYCIU (byłe wyrobisko kopalni piasku podszkawkowego – obecnie teren Ośrodka Szkoleniowo-Wypoczynkowego Huty Katowice), jest przykładem jak człowiek może zniszczyć przyrodę i jak może przywrócić jej życie. Kolejny etap w tworzeniu MMEE to II Międzynarodowy Obóz Ekologiczny w Rogoźniku w 1991 roku na którym 17 września dokonano oficjalnego otwarcia MMEE w Rogoźniku. Wkrótce potem Miasteczko zostało włączone do międzynarodowej sieci podobnych placówek. Od 2005 roku kontynuacją warsztatów MMEE zajmuje się specjalnie do tego celu powołane (co niejako wymusiła sytuacja finansowo-prawna ośrodka w Rogoźniku) **Stowarzyszenie ZIEMIA ZDEGRADOWANA PRZYWRÓCONA ŻYCIU**, zajęcia odbywają się w ośrodkach edukacyjnych na terenie atrakcyjnej przyrodniczo i turystycznie Jury Krakowsko-Częstochowskiej.

Głównym założeniem programowym MMEE od samego początku jest traktowanie edukacji ekologicznej jako trwałego procesu, w czasie którego uczestnicy warsztatów przyswajają sobie wiedzę, zdobywają umiejętności i doświadczenie, oraz kształtują wolę indywidualnego i zbiorowego działania, aby rozwiązać obecne i przyszłe problemy środowiskowe. Dzięki zaangażowaniu wielu osób, organizacji i instytucji działalność edukacyjna Stowarzyszenia przeobraziła się w coroczne zajęcia dla dzieci, młodzieży, studentów, nauczycieli i osób zainteresowanych szeroko rozumianą edukacją ekologiczną, zyskując sobie renomę w kraju i zagranicą.

Miasteczko Ekologiczne, co warte podkreślenia, działa nieprzerwanie do dzisiaj, a w warsztatach oraz obozach ekologicznych w latach 1991-2020 wzięło udział ponad 2400 grup, liczących około 92 tysiące osób. Dzięki dofinansowaniu licznych sponsorów (m.in. urzędy gmin i miast), a w szczególności WFOŚi-GW w Katowicach, ceny proponowane grupom są jednymi z najniższych na rynku, jeśli chodzi o taką ofertę i grupy nierzadko dokonują rezerwacji z ponad rocznym wyprzedzeniem, zwłaszcza jeśli chodzi o terminy atrakcyjne dla szkół, jak np. kwiecień-czerwiec czy wrzesień-październik. Zależy nam by w zajęciach brały udział całe klasy co też jest ważnym czynnikiem integrującym uczniów.

Głównym celem działalności Stowarzyszenia jest edukacja ekologiczna grup przedszkolnych i szkolnych realizowana w formie warsztatów ekologicznych 1-5 dniowych oraz obozów ekologicznych 7-14 dniowych (Zielonych Szkół). Zajęcia dostosowane są do wieku uczestników, ich możliwości percepcyjnych oraz sprawności fizycznej. Zajęcia prowadzą instruktorzy i przewodnicy zatrudniani przez Stowarzyszenie.

W ramach prowadzonej działalności edukacyjnej Stowarzyszenie korzysta z odpowiedniej bazy żywieniowo-noclegowo-dydaktycznej na Jurze Krakowsko-Częstochowskiej, składającej się z ośrod-

ków w Podlesicach koło Zawiercia i Olsztynie koło Częstochowy, a wcześniej w Rogoźniku koło Katowic. Ponadto, korzysta również z bogatego i różnorodnego sprzętu oraz materiałów otrzymanych z tytułu darowizny od Starostwa Powiatowego w Będzinie, jak i środków zakupionych z dotacji WFOŚiGW w Katowicach i NFOŚiGW w Warszawie oraz innych sponsorów.

Szczegółowe informacje o działalności edukacyjnej Stowarzyszenia: www.miasteczkoekologiczne.pl

Ośrodek W Podlesicach

W Podlesicach uczestnicy korzystają z największej bazy żywieniowo-noclegowej dla dzieci i młodzieży na Jurze, jakim jest Zajazd Jurajski i Rancho Jura w Podlesicach. Oba te budynki mają odpowiednio ok. 130 i 100 miejsc noclegowych, zlokalizowane są blisko siebie i oddzielone parkingiem dla aut i autokarów. Warsztaty odbywają się w okolicy ośrodka lub na terenie samego ośrodka (do dyspozycji jest kilka sal dydaktycznych).

Zajazd Jurajski: www.zajazdjurajski.pl

Zajazd Jurajski, Podlesice 1, 42-425 Kroczyce, k. Zawiercie

Recepcja: tel. (34) 315 21 75, e-mail: zajazd@zajazdjurajski.pl

Ośrodek W Olsztynie

Ośrodek w Olsztynie położony jest w lesie naprzeciw olsztyńskiego zamku. Został oddany do użytku w 2013 roku, więc jest to całkiem nowy obiekt o wysokim standardzie. Posiada ok. 130 miejsc noclegowych, zarówno mniejszych 2-4 os. jak i większych 5-8 os. z łazienką. Ponadto ma 3 sale: dużą konferencyjną na 200 miejsc i małą konferencyjną na 80 miejsc. Dla potrzeb grup są 2 sale dydaktyczne i duży magazyn z materiałami i sprzętem do zajęć.

Jurajski Olsztyn: www.jurajskiolsztyn.pl

Jurajski Olsztyn, Olsztyn 42-256, ul. Karłowatej Sosny 4

tel. +48 502 465 019, e-mail: biuro@jurajskiolsztyn.pl

Do największych osiągnięć MMEE zaliczyć należy:

- zakwalifikowanie na Międzynarodowy Festiwal Ekologiczny „Błękitna Planeta” w Sztokholmie,
- wpisanie MMEE do międzynarodowej sieci miasteczek i organizacji realizujących program edukacji środowiskowej w sposób uniwersalny na całym świecie,
- włączenie MMEE do sieci baz terenowych edukacji ekologicznej zwanych „Zielonymi Szkołami”; objęcie patronatem przez Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- zajęcie I-go miejsca, zdobycie medalu i nagrody pieniężnej w konkursie CZYŚCIEJ I TANIEJ na IX Międzynarodowych Targach Ekologicznych INTERECO, za program edukacji prowadzony w MMEE w Rogoźniku,
- dyplom uznania i zaproszenie do następnej edycji konkursu HENRY FORD EUROPEAN CONSERVATION AWARD (jest to największy na świecie program konkursowy; odnosi się do współzawodnictwa dotyczącego inicjatyw na rzecz ochrony środowiska i dziedzictwa kulturowego na świecie; bierze w nim udział ponad 30 państw, a patronat sprawuje Rada Europy oraz Rada Dziedzictwa Światowego UNESCO),
- nagroda pieniężna na doposażenie bazy dydaktycznej przyznana przez WFOŚiGW w Katowicach,
- udział w EkoMedia Forum w Krakowie.

Zdjęcia: Archiwum Stowarzyszenia Ziemia Zdegradowana Przywrócona Życiu

Śląski Ruch Klimatyczny

fanpage: facebook.com/slaskiruchklimatyczny

e-mail: slaskiruchklimatyczny@gmail.com

Manifest Śląskiego Ruchu Klimatycznego: slaskiruchklimatyczny.pl

Śląski Ruch Klimatyczny to oddolna inicjatywa osób z województwa śląskiego, które działają na rzecz ochrony klimatu. Ruch powstał 14 stycznia 2019 r. – niedługo po światowym szczycie klimatycznym COP24 w Katowicach. W orbicie Ruchu pozostaje ok. 150 osób z całego regionu, z czego kilkadziesiąt działających w trybie stałym. Choć w naszym składzie są reprezentanci i reprezentantki środowisk akademickich, politycznych, opiniotwórczych, organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, to określamy się jako struktura nieformalna, oddolna, której członkiniami i członkami są obywatelki i obywatele przekuwający w działanie troskę o stan planety.

Nasz horyzontalny cel to powstrzymanie katastrofy klimatycznej. Przekładając to na język konkretny – dążymy do osiągnięcia zerowej emisji netto dwutlenku węgla w skali globu. To jest, oczywiście, cel i wyzwanie dla całego świata. Podejmujemy je włączając się w działania globalne, jednak też zwracamy uwagę na to, co dzieje się lokalnie na Śląsku – zresztą tradycyjnie węglowym. Zależy nam przede wszystkim na zmianach systemowych – skupiamy się na tym, by mieć udział i wpływ na podejmowanie przez władze różnych szczebli właściwych decyzji i wdrażanie właściwych rozwiązań redukujących emisje CO₂. Wspieramy także pojedyncze osoby w wypracowaniu proklimatycznych indywidualnych nawyków i wyborów. Mamy przekonanie, że te dwa kierunki działań uzupełniają się wzajemnie.

Naszym głównym osiągnięciem jest zintegrowanie środowisk i osób działających na rzecz klimatu z całego województwa śląskiego. Jesteśmy platformą kontaktu, współpracy, wymiany informacji i doświadczeń. Jako Ruch prowadziliśmy uliczne akcje, protesty, happeningi i manifestacje – między innymi w ramach globalnego wydarzenia pn. Earth Strike – Strajk dla Ziemi w kwietniu i wrześniu 2019 r. Zabieramy publicznie głos w sprawach dotyczących klimatu, polityki energetycznej, gospodarczej, rozwojowej, polityk miejskich i in. Bierzymy udział w konsultacjach i rozmowach z samorządami. Rozpowszechniamy wiedzę dzięki organizacji spotkań z ekspert(k)ami, prakty(cz)kami i aktywist(k)ami. Podejmujemy działania edukacyjne samodzielnie (teksty w mediach społecznościowych – szczególnie

na naszym fanpage’u, udział w konferencjach, prelekcje dla organizacji i grup) oraz wspólnie z partnerami (np. w ramach spotkań Klubu Myśli Ekologicznej czy akcji „Empik kocha planetę”). W obrębie Ruchu powstała także prężna grupa pn. „Kuchnia z Klimatem”, która wydaje elektroniczne publikacje i realizuje wydarzenia łączące w sobie formułę kuchni społecznej i seminarium wokół niskoemisyjnej diety i niskoemisyjnego stylu życia. Wspieramy inne ruchy i grupy inicjatywne walczące o klimat i sprawiedliwą transformację. Obecnie jesteśmy w trakcie przeformułowywania na nową, śródpandemiczną rzeczywistość istotnej dla nas (i klimatu) kampanii skierowanej do władz miasta Katowice. Kampania rozpoczęła się 10 grudnia 2019 r. ogłoszeniem Manifestu Śląskiego Ruchu Klimatycznego oraz postulatów skierowanych do Prezydenta Miasta. Wezwaliśmy władze do postawienia sobie celu osiągnięcia zeroemisyjności Katowic do 2050 r. Pierwszym krokiem na tej drodze powinien być, naszym zdaniem, uruchomiony przez władze samorządowy panel obywatelski dla klimatu.

Zdjęcia i ilustracje: Archiwum Śląskiego Ruchu Klimatycznego

MANIFEST ŚLĄSKIEGO RUCHU KLIMATYCZNEGO

My, Śląski Ruch Klimatyczny – mieszkanki i mieszkańcy województwa śląskiego – nie możemy już dłużej patrzeć na bezczynność i nic nie zmieniające ruchy polityków, dlatego ogłaszamy **Stan Zagrożenia Klimatycznego i Środowiskowego**. Stoimy w obliczu śmiertelnego zagrożenia: trwa prawdziwy klimatyczny kryzys i kolejne wielkie wymieranie gatunków. To największe wyzwanie w dziejach ludzkości, które wymaga naszych zdecydowanych działań!

CO SIĘ DZIEJE?

Wszystkie liczące się międzynarodowe instytucje i organizacje badawcze (w tym PAN) zgodnie twierdzą, że żyjemy w czasie kryzysu klimatycznego i środowiskowego. Jednocześnie wskazują, że to **człowiek i jego rabunkowa gospodarka ziemskimi zasobami, a przede wszystkim spalanie węgla i innych paliw kopalnych, powoduje globalną katastrofę**. Efekty tej działalności możemy obserwować już dzisiaj: nasilają się ekstremalne zjawiska pogodowe takie jak przewlekłe susze, gwałtowne opady, huragany, powodzie. Grożą nam klęski głodu, załamanie rolnictwa, masowe migracje i klimatyczne wojny o najbardziej podstawowe zasoby jak woda. **Jeśli nie zaczniemy działać już dzisiaj, nasza cywilizacja legnie w gruzach**, a człowiek dołączy do gatunków wymierających. Zdaniem naukowców, aby się uratować, ludzkość już do 2030 r. **musi całkowicie zmienić działanie sektora energetycznego**, znacząco zredukować emisję dwutlenku węgla do atmosfery, co oznacza **radykałne ograniczenie konsumpcji, nie tylko energii**.

DLACZEGO TUTAJ?

Śląsk tradycyjnie był centrum gospodarki opartej na wydobywaniu i spalaniu węgla. Z górnictwem węglowym wiąże się nasza historia. Obecnie w Europie jesteśmy regionem o największej liczbie kopalń, a rząd chce budować nowe! **Naukowcy jednak przedstawiają niezbitę dowody, że czas paliw kopalnych, takich jak węgiel, się skończył!** Dla naszego bezpieczeństwa musimy przejść na takie źródła energii, które ograniczą skutki katastrofy klimatycznej i środowiskowej. Dlatego właśnie tu, w województwie śląskim, powstał Śląski Ruch Klimatyczny, który działa dla klimatu, dla regionu i dla przyszłych pokoleń. Dostyczek czekania, nadszedł czas działania!

ANGAŻUJ SIĘ

Pierwszym działaniem na rzecz ochrony klimatu i środowiska, które możesz podjąć już dziś, by ratować nasz świat, **jest zaangażowanie się**. Nic nie wpływa tak wyraźnie na zmianę rzeczywistości jak aktywizacja społeczeństwa i wspólna praca nad tą zmianą. **Zrzeszaj się, organizuj w większe grupy**. Dołączaj do ruchów, stowarzyszeń, fundacji i innych organizacji zajmujących się walką z kryzysem klimatycznym i środowiskowym. **Dołącz do Śląskiego Ruchu Klimatycznego!** Bardzo Cię potrzebujemy!

WYWIERAJ PRESJĘ

Historia pokazuje, że każda zmiana polityczna jest możliwa, jeśli tylko obywatele i obywatelki wywierają presję na rządzących. Bierz udział w demonstracjach, marszach dla klimatu, strajkach. Twórz i podpisuj petycje w sprawie kryzysu klimatycznego i środowiskowego. Głośnij na polityczki i polityków świadomych kryzysu i takich, którzy mają pomysły, jak się z nim zmierzyć.

ZMIENIAJ SIEBIE

Zmiana może się rozpocząć od każdego i każdej z nas, a nasze indywidualne wybory i zachowania mają znaczenie. Angażuj się, wywieraj presję, działaj! Mów niewygodną prawdę o kryzysie klimatycznym i środowiskowym – wszędzie i wszystkim. Bądź na bieżąco z informacjami o klimacie i rozpowszechniaj o nim wiedzę. **Zaproś do działań bliskich i znanych. Jedz mniej mięsa i produktów odzwierzęcych, nie lataj samolotem, poruszaj się transportem publicznym lub rowerem, wybieraj odpowiedzialnych dostawców energii** – to właśnie te z indywidualnych działań mają największy sens dla ochrony klimatu. Dlaczego? Te sektory – produkcja mięsa, transport, energetyka – emitują najwięcej gazów cieplarnianych. **Działaj w zgodzie z własnym sumieniem i na miarę swoich możliwości, by ratować nasz wspólny dom**.

Dołącz do nas!

fb: slaskiruchklimatyczny

Ziemia i My Centrum Edukacji Ekologicznej

ul. G. Morcinka 4, 41-303 Dąbrowa Górnicza

Adres korespondencyjny:

ul. H. Sienkiewicza 6a, 41-300 Dąbrowa Górnicza

kom. + 48 512 950 909

e-mail: ziemiaimy@wp.pl

ziemiaimy.org.pl

facebook.com/ziemiaimy.centrumedukacjiekologicznej

Stowarzyszenie Ziemia i My działa od 1999 roku i prowadzi edukację ekologiczną przede wszystkim dzieci i młodzieży. Od kilku lat duże znaczenie przywiązuje także do edukowania społeczności lokalnych. Od 2008 roku Stowarzyszenie posiada status organizacji pożytku publicznego.

Stowarzyszenie realizuje programy dotyczące różnych aspektów ochrony środowiska. W skład takiego programu wchodzi przede wszystkim warsztaty (realizowane na terenie zainteresowanych szkół, przedszkoli, świetlic środowiskowych, domów kultury, bibliotek itp.), wyjazdy terenowe, mini festyny, happeningi i in. Większość zajęć opracowana jest w wariantach dla dzieci przedszkolnych i wczesnoszkolnych, dzieci z klas IV-VI szkół podstawowych oraz młodzieży.

Informacje o bieżących programach i ich dofinansowaniu są dostępne na stronie internetowej Stowarzyszenia

NAJCIEKAWSZE PROGRAMY

Bioróżnorodność wokół nas – nauka obserwacji przyrody podczas zajęć w okolicy szkoły/przedszkola, poznawanie przyrody wszystkimi zmysłami, samodzielne poszukiwanie rzeczy zwyczajnych i rzeczy intrygujących, rozpoznawanie pospolitych gatunków roślin.

Jednym ze sposobów zachęcenia młodzieży do obserwacji przyrody są również plenery malarskie w miejscach ciekawych przyrodniczo.

Smog nasz miejski smok – warsztaty objaśniające pojęcie smogu, skąd się bierze smog, jakie są skutki zdrowotne oddychania zanieczyszczonym powietrzem, czy i co możemy zrobić, aby powietrze było czystsze.

Odpady opakowaniowe problemem XXI wieku – uczestnicy oglądają na warsztatach różne opakowania, analizują znaki, które znajdują na opakowaniach, poznają znaki ekologiczne i ich znaczenie. Szukają również pomysłów na zmniejszenie ilości odpadów opakowaniowych, analizują możliwości prowadzenia polityki 3 R w swoich domach (reuse, reduce, recycle). Sprawdzają z pomocą starszych uczniów jak wyglądają statystyki, jeśli chodzi o rodzaje i ilości odpadów w Polsce i w Europie.

 www.ziemiaimy.org.pl

Ogród Sensoryczny i mini arboretum Ogród dla edukacji

DOFINANSOWANE PRZEZ:

Dbajmy o ten ogród: - nie wprowadzajmy psów
- nie śmiećmy
- nie niszczy zieleń

Elektrośmieci – co odzyskać aby zyskać – zajęcia dotyczą specyficznych odpadów, jakimi są elektrośmieci. Uczestnicy dowiadują się co to jest elektrośmieć; dlaczego może być niebezpieczny dla środowiska; dlaczego recykling elektrośmieci może przynosić korzyści ekonomiczne; co wolno z nimi robić, a czego nie; gdzie należy je zostawiać.

Zostań przyjacielem drzewa – krótkie wycieczki „za płot” w poszukiwaniu pobliskich drzew, które uczestnicy starają się poznać najpierw dotykiem i wzrokiem, a potem poznać ich nazwę, właściwości, może historię. Uczniom, którzy udokumentują, że przeprowadzili całoroczną obserwację danego drzewa, przyznawany jest tytuł i medal „Przyjaciel drzewa”.

12 miesięcy z ekologią – każdego miesiąca organizowane są wybranego święta ekologiczne. Zazwyczaj są to święta mniej znane, np. Dzień Chwastów czy Dzień Długu Ekologicznego. Święta są tak dobrane do programu, aby rozmawiać o różnych aspektach ochrony środowiska.

Inne działania

W 2016 roku utworzony został niewielki, na powierzchni ok. 5 arów, **ogród dydaktyczny**. Znajduje się on przy budynku Centrum Aktywności Obywatelskiej w Dąbrowie Górniczej (CAO to część Urzędu Miasta w Dąbrowie Górniczej). Istotnym walorem Ogródu jest jego sensoryczność, tzn. posadzone rośliny są tak dobrane, aby można było podziwiać różnorodność kolorów, kształtów, zapachów i smaków. Zbudo-

wano tu ścieżkę z różnych rodzajów podłoża, na której organizowany jest „kwadrans chodzenia na bosaka”. Tworzony jest wigwam jako obiekt żywej architektury. Zajęcia prowadzone są w razie potrzeby w salach dydaktycznych znajdujących się w CAO. W Ogrodzie prowadzone są różne zajęcia dotyczące bioróżnorodności. Ogród jest terenem otwartym i można w nim prowadzić zajęcia również samodzielnie.

Organizacja **konkursów** o zasięgu ogólnokrajowym, będących uzupełnieniem prowadzonych w danym roku projektów. Ogłaszane są wiosną, marzec-kwiecień, a rozstrzygane w listopadzie.

Większość działań jest bezpłatna dla beneficjentów, ale uzależniona od pozyskanych dofinansowań. Stowarzyszenie prowadzi także odpłatną działalność pożytku publicznego i wtedy może zrealizować projekty przygotowane dla konkretnego odbiorcy, np. udział w eventach organizowanych przez gminy.

Zdjęcia: Archiwum Stowarzyszenia Ziemia i My

Związek Polskich Fotografów Przyrody – Okręg Śląski

ul. gen. Ziętka 14a/2, 44-196 Knurów
e-mail: zygunt.urzednik@zpfp.pl
zpfp.pl/o-zpfp
facebook.com/zpfp.okreg.slaski

Związek Polskich Fotografów Przyrody jest najstarszą i największą organizacją zrzeszającą miłośników fotografii przyrodniczej w Polsce. Powstał w 1995 roku, jest dobrowolnym, samorządnym stowarzyszeniem twórczym, skupia ponad 500 członków działających w dwunastu okręgach na terenie Polski. W województwie śląskim działa Okręg Śląski. ZPFPP skupia zarówno amatorów, jak i profesjonalistów będących miłośnikami przyrody i fotografowania. Celem Związku jest współuczestniczenie w ochronie środowiska, propagowanie piękna polskiej przyrody, wszechstronny rozwój fotografii przyrodniczej i ochrona jej praw autorskich, a także upowszechnianie tej fotografii w kraju i za granicą. Związek organizuje wystawy, konkursy, plenery, prelekcje, warsztaty i festiwale, członkowie stowarzyszenia publikują swoje prace w uznanych periodykach, książkach i albumach oraz biorą udział w prestiżowych konkursach krajowych i zagranicznych. ZPFPP obejmuje również patronatem inicjatywy związane z fotografią przyrodniczą – np. konkursy organizowane przez parki narodowe. Od 2013 roku Związek należy do Koalicji „Niech Żyją!”, której celem jest wyłączenie ptaków z listy zwierząt łownych.

Działalność edukacyjna

Związek Polskich Fotografów Przyrody w swojej działalności dużą wagę przywiązuje do edukacji przyrodniczej. Organizacja szerzy zasady etyczne obserwatorów przyrody, opierając się na stworzonym kodeksie etycznym ZPFPP – deklaracji dbałości przede wszystkim o środowisko naturalne podczas wszystkich swoich działań. Na działalność Związku składa się:

- organizowanie spotkań, wystaw, konkursów, sympozjów, plenerów i innych imprez kulturalnych mających na celu propagowanie fotografii przyrodniczej, a także piękna przyrody i działań na rzecz jej ochrony,
- inicjowanie publikacji i wydawnictw,
- działalność edukacyjna, w tym organizowanie szkoleń i kursów,
- inspirowanie i wspieranie działalności twórczej fotografów przyrody,
- rozwijanie wzajemnej pomocy i współpracy między członkami ZPFPP związanej z ich twórczością,
- prezentowanie dorobku polskiej fotografii przyrodniczej,
- typowanie kandydatów do odznaczeń i nagród,
- współpraca z władzami państwowymi, samorządowymi, instytucjami kultury, innymi stowarzyszeniami twórczymi i organizacjami społecznymi.

Informacje o działaniach Związku można znaleźć na stronach mediów społecznościowych oraz rozsyłane są drogą mailową. Spotkania Stowarzyszenia często mają charakter otwarty dla wszystkich. Prezentowane są na nich fotografie, czemu towarzyszy merytoryczna dyskusja na ich temat, opowieści z wypraw fotograficznych lub informacje o otwartych konkursach. Podczas otwartych spotkań plenerowych poznawana jest lokalna przyroda – rezerwat przyrody Las Murckowski, Beskidy, rezerwat przyrody Segiet, w trakcie wędrowki następuje wymiana wiedzy i doświadczeń między uczestnikami. Ważnym celem Związku jest podnoszenie poziomu fotografii przyrodniczej oraz udział w tworzeniu kultury narodowej, zawsze jednak w oparciu o poszanowanie przyrody i piętnując zagrożenie środowiska naturalnego.

W listopadzie każdego roku Związek Fotografów organizuje Międzynarodowy Festiwal Fotografii Przyrodniczej „Wizje Natury” w Izabelinie pod Warszawą (zfpf.pl/aktualnosci/wizje-natury).

Stowarzyszenie współpracuje ze szkołami, instytucjami związanymi z przyrodą, gdzie organizuje pokazy, szkolenia, kursy, starając się zarazić uczestników swoją pasją i miłością do otaczającej przyrody. Związek jest otwarty na ciekawe propozycje współpracy ze szkołami, organizacjami ekologicznymi, urzędami itp.

Zdjęcia i fragmenty tekstu: A. Król 2020. Związek Polskich Fotografów Przyrody. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice (artykuł zamówiony, niepublikowany)

Działalność edukacyjna towarzystw i instytucji naukowych

Bardzo istotną rolę w popularyzowaniu nauki odgrywają **Towarzystwa Naukowe**, które od początku swojej działalności (czasy zaborów) były miejscem utrzymywania świadomości narodowej oraz późniejszej odbudowy nauki polskiej. Towarzystwa są ruchem społecznym, skupiają dobrowolnie ludzi związanych z nauką – pracowników naukowych, nauczycieli, uczniów, sympatyków itp. Prowadzona przez nie działalność naukowa może mieć różny charakter:

- prowadzenie badań naukowych i prezentowanie ich wyników,
- wydawanie opinii o stanie i potrzebach danej dziedziny naukowej,
- popularyzowanie wiedzy poprzez: konferencje, wykłady, prelekcje, warsztaty, zjazdy i zebrania naukowe, konkursy, publikacje,
- działalność wydawnicza – książki i czasopisma naukowe,
- gromadzenie literatury z danej dziedziny naukowej,
- organizowanie kół terenowych,
- współpraca z kołami naukowymi studentów,
- wsparcie merytoryczne olimpiad wiedzy z zakresu danej dziedziny naukowej,
- rozwój wiedzy – kontakt z pokrewnymi towarzystwami naukowymi.

Instytucje Naukowe mają nieco inny charakter – najczęściej są to instytucje państwowe, podporządkowane konkretnym ministerstwom oraz finansowane z budżetu państwa. Prowadzą badania naukowe w celu wdrożenia ich w praktyce. Wydają publikacje, opinie, opracowania standardów z zakresu ochrony środowiska, gospodarki przestrzennej, gospodarki zasobami naturalnymi itp. Zajmują się również monitoringiem zjawisk w celu zapobiegania wydarzeniom, które mogą powodować zagrożenia publiczne, jak np. klęski żywiołowe czy katastrofy naturalne.

Poniżej zestawiono towarzystwa oraz instytucje naukowe, których siedziby lub oddziały mieszczą się na terenie województwa śląskiego, a zakres działalności, w szczególności edukacyjnej, obejmuje zagadnienia ekologiczno-przyrodnicze*.

* Źródło: <https://polon.nauka.gov.pl/zasoby> oraz strony internetowe towarzystw i instytucji naukowych [dostęp: 08.09.2020]

TOWARZYSTWA NAUKOWE

Polskie Towarzystwo Miłośników Astronomii

Oddział Śląski <http://slaski.ptma.pl>

Oddział Katowice <http://astrocd.pl/czlonkostwo.html>

Oddział Gliwice <http://gliwice.ptma.pl>

Oddział Częstochowa <http://czestochowa.ptma.pl>

Polskie Towarzystwo Miłośników Astronomii popularyzuje wiedzę o astronomii, organizując spotkania omawiające bieżące wydarzenia astronomiczne, wydając publikacje, organizując konferencje, konkursy, zapraszając na wspólne wyjazdy skupione na obserwacjach astronomicznych.

Polskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk o Ziemi – Oddział Górnośląski

<http://ptpnoz.wnoz.us.edu.pl>

Oddział Górnośląski Polskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk o Ziemi prowadzi prace badawcze oraz zajmuje się popularyzowaniem zagadnień związanych z naukami o Ziemi, ochroną środowiska, gemmologią. Oddział organizuje sesje popularnonaukowe, wycieczki turystyczno-krajoznawcze, prowadzi szkolenia, konferencje, warsztaty, organizuje wystawy i giełdy minerałów i skamieniałości. Oddział Górnośląski PTPNoZ prowadzi Koło Gemmologiczne w Katowicach.

Polskie Towarzystwo Geograficzne

Oddział Katowice <http://ptg.wnoz.us.edu.pl>

Oddział Częstochowa <http://ptg.czyst.pl>

Polskie Towarzystwo Geograficzne działa na rzecz rozwoju nauk geograficznych oraz edukacji i zastosowania wiedzy geograficznej w szeroko rozumianym życiu społeczno-gospodarczym. Realizuje swoje cele poprzez inicjowanie i organizowanie badań naukowych, prelekcji, konferencji, seminariów, konkursów, wydawanie opinii i publikacji.

Bogatą i wieloletnią ofertą edukacyjną wyróżnia się Oddział Katowicki PTG, który od początku ściśle współpracuje ze środowiskiem szkolnym organizując konferencje i warsztaty dydaktyczne dla nauczycieli; zjazdy naukowe; warsztaty terenowe i wycieczki; warsztaty, wykłady, prelekcje i odczyty; akcje i kampanie edukacyjne (Dni Ziemi); olimpiady i konkursy oraz pomagając w opracowaniu programów nauczania geografii i przyrody. Oddział Katowicki prowadzi obecnie 6 kół terenowych z siedzibami w Bytomiu, Gliwicach, Golezowie, Lublińcu, Rybniku i Zawierciu, które zrzeszają głównie nauczycieli i uczniów. Oddział współpracuje od wielu lat z Komitetem Okręgowym Olimpiady Geograficznej, organizując zawody okręgowe (46 Olimpiadę w 2020 roku); członkowie Oddziału są jurorami zawodów, wygłaszają wykłady oraz prowadzą warsztaty przygotowujące najlepszych olimpijczyków do zawodów centralnych. Oddział współpracuje również z Instytutem Badań Regionalnych Biblioteki Śląskiej przy realizacji projektów Encyklopedia Województwa Śląskiego „EWOŚ” oraz Platforma Edukacji Regionalnej „Eduś” (<http://ibr.bs.katowice.pl>). W 2019 roku Oddział Katowicki PTG obchodził 90. rocznicę swojej działalności (Hibsz A. 2019. *W 90. rocznicę utworzenia Oddziału PTG w Katowicach. Z dziejów Polskiego Towarzystwa Geograficznego na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim*. Przyroda Górnego Śląska 97 (2019), s. 4-7).

Polskie Towarzystwo Geologiczne – Oddział Górnośląski

<http://ptgeol.pl/oddzialy-kola-sekcje/oddzialy-i-kola/oddzial-gornoslaski>

Celem Polskiego Towarzystwa Geologicznego są działania prowadzące do rozwoju i upowszechniania nauk geologicznych oraz ochrony środowiska. Towarzystwo organizuje zjazdy naukowe, konferencje i warsztaty.

Polskie Towarzystwo Botaniczne – Oddział Śląski

<https://pbsociety.org.pl/default/struktura/oddzialy/oddzial-slaski>

Oddział Śląski Polskiego Towarzystwa Botanicznego organizuje konferencje, sympozja, współpracuje z krajowymi i zagranicznymi organizacjami naukowymi, uczestniczy w pracach rad naukowych, organów opiniodawczych i doradczych związanych z ochroną szaty roślinnej regionu, wykonuje ekspertyzy, opracowania, wydaje opinie dotyczące chronionych obiektów. Zajmuje się również edukacją – prowadzi wycieczki botaniczne dla młodzieży szkolnej i studentów, prelekcje i wykłady dla nauczycieli, sprawuje opiekę merytoryczną nad studenckimi kołami naukowymi oraz bierze udział w pracach Komitetu Okręgowego Olimpiady Biologicznej. Oddział Śląski PTB organizuje cykliczne spotkania – wykłady na Uniwersytecie Śląskim dla członków, sympatyków oraz wszystkich zainteresowanych.

Rada Ogrodów Botanicznych i Arboretów w Polsce

<https://robia.pl/index.php>

<https://facebook.com/ROBiApl>

Rada Ogrodów Botanicznych i Arboretów w Polsce jest najstarszą i najważniejszą organizacją koordynującą całokształt działalności polskich ogrodów botanicznych w skali ogólnopolskiej, upoważniona do reprezentowania polskich ogrodów botanicznych w organizacjach międzynarodowych, a w szczególności w European Botanic Gardens Consortium (EBGC), Botanic Gardens Conservation International (BGCI), International Association of Botanic Gardens (IABG). Rada inicjuje i podejmuje wspólne badania naukowe, monitoruje uprawę ex situ gatunków rzadkich i zagrożonych w skali kraju, tworzy regionalne banki nasion, planuje wspólną strategię rozwoju oraz przygotowuje programy dydaktyczne i edukacyjne. Podejmuje również działania interwencyjne dla obrony interesów ogrodów botanicznych oraz ochrony zasobów przyrodniczych.

Polskie Towarzystwo Zoologiczne

https://pl.wikipedia.org/wiki/Polskie_Towarzystwo_Zoologiczne

Polskie Towarzystwo Zoologiczne realizuje cele naukowe, dydaktyczne, wydawnicze, organizuje zjazdy i konferencje związane z badaniami zoologicznymi, ochroną przyrody i środowiska oraz ich popularyzacją w społeczeństwie. PTZ podzielone jest na tematyczne sekcje: arachnologiczną, etologiczną, herpetologiczną, ichtiologiczną, ogrodów zoologicznych, ornitologiczną, teriologiczną.

Polskie Towarzystwo Entomologiczne – Oddział Bytom

<http://pte.au.poznan.pl/oddzialy.htm>

Oddział Polskiego Towarzystwa Entomologicznego w Bytomiu skupia naukowców – entomologów, a także amatorów zainteresowanych badaniem i poznawaniem owadów. Oddział Bytom PTE jest wydawcą czasopism naukowych: *Polskie Pismo Entomo-*

logiczne, *Wiadomości Entomologiczne*, serii wydawniczych *Polish Entomological Monographs* oraz kluczy do oznaczania owadów Polski.

Śląskie Towarzystwo Entomologiczne w Bytomiu

<http://ste.bytom.pl>

Śląskie Towarzystwo Entomologiczne w Bytomiu zajmuje się rozwijaniem i popularyzowaniem wiedzy przyrodniczej, działalnością na rzecz ochrony przyrody, badaniami naukowymi w zakresie entomologii oraz wydaje czasopismo naukowe „Acta entomologica silesiana”. ŚTE organizuje zwykle kilka razy w roku zjazdy/konferencje członków Śląskiego Towarzystwa Entomologicznego, na których można wysłuchać ciekawych prelekcji, wymienić się materiałem entomologicznym czy zakupić literaturę i sprzęt entomologiczny.

Górnośląskie Koło Ornitologiczne

Katowickie Koło Sekcji Ornitologicznej Polskiego Towarzystwa Zoologicznego

<https://facebook.com/GKOBytom>

Górnośląskie Koło Ornitologiczne to stowarzyszenie ornitologów, ptasiarzy, obserwatorów i miłośników ptaków z siedzibą w Muzeum Górnośląskim w Bytomiu. GKO jest organizatorem spotkań, warsztatów, prelekcji, wykładów oraz wydawcą czasopisma „Ptaki Śląska”. GKO organizuje dla swoich członków i sympatyków comiesięczne spotkania w Filii Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu, przy ulicy Korfantego 34, którym towarzyszą ciekawe prelekcje.

Stowarzyszenie dla Natury „Wilk”

<https://polskiwilk.org.pl>

<https://facebook.com/SDNWILK>

Stowarzyszenie dla Natury „Wilk” działa na rzecz dużych drapieżników – wilków, rysi i niedźwiedzi – przyczyniając się do ochrony ich siedlisk i łączących je korytarzy ekologicznych. Stowarzyszenie „Wilk” prowadzi badania naukowe, współpracuje ze specjalistami różnych dziedzin, opracowuje opinie, ekspertyzy, wydawnictwa. Zajmuje się również edukacją dotyczącą dużych drapieżników oraz szkoleniami dla przedstawicieli gmin, w których istnieje potencjalne ryzyko wystąpienia konfliktów na linii człowiek – wilk.

INSTYTUCJE NAUKOWE

Główny Instytut Górnictwa

<https://gig.eu/pl>

Główny Instytut Górnictwa (GIG) jest instytutem badawczym, nadzorowanym przez Ministra Aktywów Państwowych, związanym z przemysłem wydobywczym oraz regionem Górnego Śląska. Instytut prowadzi badania naukowe oraz wdraża je, by kształtować korzystną relację człowiek-przemysł-środowisko. Instytut prowadzi działalność certyfikacyjną, edukacyjno-szkoleniową, świadczy usługi – badania, ekspertyzy, pomiary, analizy – dla branży przemysłowej, instytucji i urzędów. GIG dysponuje biblioteką naukową, centrum szkoleniowym oraz prowadzi wydawnictwo:

Biblioteka Naukowa GIG <https://gig.eu/pl/uslugi/biblioteka-naukowa/biblioteka-naukowa>

Centrum Szkoleniowo-Informacyjne GIG <http://szkolenia.gig.eu>

Wydawnictwo GIG <https://gig.eu/pl/wydawnictwo>

Instytut Ekologii Terenów Zurbanizowanych (IETU)

<https://ietu.pl>

Instytut Ekologii Terenów Zurbanizowanych jest instytutem badawczym nadzorowanym przez ministra właściwego do spraw klimatu. Badania i usługi oferowane przez IETU ukierunkowane są na wyzwania środowiskowe dotyczące terenów uprzemysłowionych i zurbanizowanych w kontekście gospodarki o obiegu zamkniętym, efektywnego gospodarowania zasobami oraz adaptacji do zmian klimatu i łagodzenia ich skutków. Instytut prowadzi działalność badawczą i usługową w zakresie: gospodarki odpadami i zasobami, przekształcenia środowiska zurbanizowanego, diagnozowania stanu i prognozowania zmian jakości środowiska, remediacji środowiska, mikrobiologii środowiska.

IETU popularyzuje wiedzę poprzez seminaria, wideokonferencje, e-learningi oraz cyfrową bibliotekę. Można też skorzystać z usług laboratorium Instytutu.

Cyfrowa Biblioteka IETU <http://bc.ietu.katowice.pl/dlibra>

Otwarte Seminaria IETU <https://ietu.pl/otwarte-seminaria-ietu>

Wideokonferencje <http://in2in.pl/Default.aspx?catid=43>

e-learningi <http://in2in.pl/Default.aspx?catid=37>

Centralne laboratorium IETU <http://ietu.pl/oferta-uslugowa/laboratorium>

Instytut Zootechnyki – Państwowy Instytut Badawczy z siedzibą w Krakowie

<http://izoo.krakow.pl>

Zakład Doświadczalny Instytutu Zootechnyki PIB Grodziec Śląski im. Prof.

Mieczysława Czai sp. z o.o. <http://zdgrodziec.edu.pl>

Zakład Doświadczalny Instytutu Zootechnyki specjalizuje się w badaniach z zakresu nauk zootechnicznych i rolniczych. Działalność edukacyjna Zakładu prowadzona jest w Gospodarstwie Kostkowie i obejmuje swoją tematyką hodowlę bydła i trzody chlewnej, chów suma afrykańskiego, odnawialne źródła energii (biogazownia). Warsztaty dla dzieci prowadzone są w centrum edukacji ekologicznej „Zaciszny Zakątek”.

Instytut Tarnogórski i Muzeum

<https://spis.ngo.pl/179157-instytut-tarnogorski-i-muzeum>

facebook: Instytut Tarnogórski i Muzeum Instytutu

Instytut Tarnogórski i Muzeum jest stowarzyszeniem naukowym ogólnym, będącym organizatorem kilku jednostek, tj.: Instytutu Tarnogórskiego – Placówki Naukowo-Badawczej z Zakładem Nauk Przyrodniczych i Biblioteką Tarnogórską, Muzeum Instytutu Tarnogórskiego oraz Wydawnictwa Instytutu Tarnogórskiego i Muzeum (wydawnictwa ciągłe, to m.in. „Silesian Natural History Monographs” o tematyce przyrodniczej, ukazujący się od 2010 roku).

Zakład Nauk Przyrodniczych powstał w 1996 roku z przekształcenia Muzeum Przyrodniczego Ziemi Tarnogórskiej (założonego w 1989 r. jako Prywatne Muzeum Przyrodnicze im. Jeana Baptiste’a Lamarcka, od 1991 r. pod nazwą Muzeum Przyrodnicze Ziemi Bytomsko-Tarnogórskiej). Zakład prowadzi i współorganizuje badania naukowe z zakresu nauk przyrodniczych (botanika, zoologia, ekologia, ochrona przyrody)

i interdyscyplinarnych (historia nauk przyrodniczych, historyczno-przyrodnicze aspekty zagospodarowania przestrzennego i urbanistyki).

Instytut Zagłębia Dąbrowskiego

<http://instytutzaglebiadabrowskiego.pl>

Instytut Zagłębia Dąbrowskiego prowadzi działalność naukową oraz popularyzatorską związaną z przeszłością i teraźniejszością regionu. Instytut działa w strukturze Pałacu Schoena Muzeum w Sosnowcu; posiada kilka sekcji, w tym edukacji regionalnej i geograficzno-kartograficzną. Do współpracy z Instytutem zaproszeni zostali naukowcy zajmujący się regionem oraz pasjonaci zainteresowani dziejami Zagłębia Dąbrowskiego. Instytut prowadzi szeroką działalność naukową i edukacyjną związaną tematycznie z regionem; w 2018 roku w Instytucie powołano Zespół do spraw edukacji regionalnej.

Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy Oddział Górnośląski im. St. Doktorowicza-Hrebnickiego

<https://pgi.gov.pl/sosnowiec/oddzial-gornoslaski.html>

Państwowy Instytut Geologiczny prowadzi działalność naukową we wszystkich dziedzinach nowoczesnej geologii, zajmuje się wszechstronnymi badaniami budowy geologicznej kraju, w celu wykorzystania w praktyce zdobytej wiedzy w sprawach gospodarki narodowej i ochrony środowiska. Oddział Górnośląski PIG wykonuje wszystkie zadania Państwowego Instytutu Geologicznego w odniesieniu do regionu Górnego Śląska.

- Narodowe Archiwum Geologiczne Filia w Oddziale Górnośląskim im. St. Doktorowicza-Hrebnickiego <https://pgi.gov.pl/sosnowiec/narodowe-archiwum-geologiczne.html>
- Biblioteka Geologiczna Filia w Oddziale Górnośląskim im. St. Doktorowicza-Hrebnickiego <https://pgi.gov.pl/sosnowiec/biblioteka-geologiczna.html>
- Geopark Góra Świętej Anny <https://pgi.gov.pl/sosnowiec/oddzial-gornoslaski/sep1-sos/artykuly/437-informacje-oddzial-gornoslaski/4930-mamy-geopark-gora-sw-anny.html>
- Ogólnopolskie geologiczne bazy danych <https://pgi.gov.pl/dane-geologiczne/geologiczne-bazy-danych.html>

Bogatą ofertę edukacyjną i wystawienniczą, skierowaną zarówno do dzieci i młodzieży szkolnej, jak również do nauczycieli, instytucji i firm, oferuje Muzeum Geologiczne PIG-PIB. Prowadzone przez pracowników muzeum zajęcia edukacyjne dla młodzieży szkolnej uzupełniają i poszerzają zasób wiadomości z przyrody i geografii i są zgodne z założeniami programów nauczania.

Oddział Górnośląski PIG organizuje od ponad 20 lat konkurs geologiczno-środowiskowy „Nasza Ziemia – środowisko przyrodnicze wczoraj, dziś i jutro”, adresowany do uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Na stronie internetowej Oddziału utworzono również specjalny dział pt. „Kącik Młodego Geologa”, gdzie młodzi ludzie mogą podzielić się swoją pasją z rówieśnikami. Istnieje też możliwość czasowego wystawienia okazów z prywatnych kolekcji w siedzibie Instytutu w Sosnowcu.

Polska Akademia Nauk Zakład Ichtiologii i Gospodarki Rybackiej w Gołysz

<http://golysz.pan.pl/zigr>

Problematyka naukowa realizowana w Zakładzie Ichtiologii i Gospodarki Rybackiej PAN w Gołysz dotyczy następujących zagadnień: optymalizacja i badania biologiczne

nych podstaw technologii chowu ryb ciepłolubnych, biotechnika i badania warunków środowiskowych chowu karpia w stawach, ekologiczne aspekty interakcji pomiędzy kompleksami stawowymi a gospodarką wodną zlewni, wybrane aspekty hodowli i genetyki ryb. Działalność edukacyjna Zakładu obejmuje m.in.:

- współpracę z instytucjami naukowymi, doktorantami i studentami (możliwość prowadzenia badań na potrzeby prac dyplomowych, organizacja praktyk zawodowych),
- organizację zajęć dla grup szkolnych różnego szczebla (podstawowe informacje dotyczące ryb oraz gospodarki rybackiej. Omawiana tematyka dotyczy podstawowych informacji o rybach i gospodarce rybackiej; funkcji stawów w środowisku, ich retencyjnej roli, wpływu na mikroklimat oraz bioróżnorodności kompleksów stawowych),
- organizację konferencji naukowych i rybackich,
- organizację specjalistycznych szkoleń dla praktyki rybackiej.

Polska Akademia Umiejętności z siedzibą w Krakowie <http://pau.krakow.pl/index.php/pl/>

Stacja Naukowa PAU/ Wszechnica PAU w Katowicach <http://pau.krakow.pl/index.php/pl/wydarzenia/wszechnica-pau-w-katowicach/>

Wszechnica PAU w Katowicach działa przy Instytucie Fizyki Uniwersytetu Śląskiego. Do zadań Wszechnicy należy zacieśnianie współpracy uczonych wywodzących się

z różnych uczelni oraz badaczy reprezentujących zarówno nauki ścisłe, jak i humanistyczne; podejmowania trudnej, interdyscyplinarnej tematyki badawczej; wymiana doświadczeń i poglądów; pozyskiwanie środków na stypendia dla uczonych; organizowania przedsięwzięć naukowych i kulturalnych; ułatwianie dostępu do publikacji PAU.

Wszechnica Naukowo-Kulturalna w Gliwicach

<http://pau.krakow.pl/index.php/pl/wydarzenia/wszechnica-naukowo-kulturalna-w-gliwicach>

Wszechnica Naukowo-Kulturalna funkcjonuje przy Muzeum w Gliwicach we współpracy ze Stowarzyszeniem Animatorów Wszechstronnego Rozwoju Młodzieży w Gliwicach. W ramach Wszechnicy organizowane są co miesiąc wykłady z zakresu najnowszych osiągnięć nauki i problemów kultury, na które zapraszana jest młodzież szkół średnich, młodzież akademicka oraz wszyscy zainteresowani.

Do jednostek naukowych działających na terenie województwa śląskiego zalicza się również **Muzeum Górnośląskie w Bytomiu** oraz **Śląski Ogród Botaniczny w Mikołowie**, opisane w informatorze w rozdziałach odpowiednio o „zielonych” instytucjach kultury (21) oraz ogrodach i ośrodkach botanicznych i zoologicznych (16).

Uniwersytety wielopokoleniowe

Studiować w wieku 6 lub 60 lat? Czy to możliwe?

Uniwersytety kierują swoją ofertę od wielu lat przede wszystkim do osób młodych, które kończą edukację podstawową i wybierają dla siebie dalsze możliwości rozwoju, by się wyspecjalizować, zdobyć tytuł naukowy, zawód. Jednak uniwersytety, jako ośrodki naukowe przyciągają również inne grupy wiekowe.

Uniwersytety Dziecięce działają już blisko 20 lat na całym Świecie – pierwszy z nich powstał w niemieckiej Tybindze w 2002 roku. Obecnie w samej Europie jest ponad 200 tego typu ośrodków. Są skłone do europejską sieć uniwersytetów dla dzieci – European Children’s University Network (EUCUNET).

Uniwersytety dziecięce organizują zajęcia edukacyjne prowadzone przez naukowców i wykładowców akademickich w aulach, salach i laboratoriach wydziałowych. Celem takich zajęć jest stworzenie dialogu pomiędzy dziećmi, a środowiskiem naukowym, w oparciu o przekonanie, że umiejętność zadawania pytań i zdobywania na nie odpowiedzi to najcenniejsze narzędzie, jakie można podarować dziecku. Takie zajęcia mają przede wszystkim zaciekać dzieci nauką, pozwolić im doświadczać i przeżywać, a także czerpać radość ze zdobywania wiedzy oraz rozwijać ich talenty. Uniwersytety dziecięce promują ideę kształcenia w każdym wieku i korzyści, jakie płyną z posiadania wiedzy.

Na terenie województwa śląskiego uniwersytety dziecięce działają przy większości uczelni wyższych. W zależności od tego, jaka to uczelnia – techniczna, muzyczna, medyczna, czy ogólnokształcąca – tego typu zajęcia dla dzieci będzie można tam znaleźć.

Wydłużenie się trwania ludzkiego życia oraz starzenie się społeczeństwa niesie za sobą potrzebę aktywizacji osób starszych i poprawy jakości ich życia. W 1973 roku, czyli już blisko 50 lat temu we Francji (Uniwersytet w Tuluzie), powstał pierwszy Uniwersytet Trzeciego Wieku (UTW), skierowany właśnie do osób starszych. Obecnie w samej Polsce funkcjonuje prawie 500 takich placówek. Zrzeszone są w Sekcji UTW, a ta w Międzynarodowym Stowarzyszeniu Uniwersytetów Trzeciego Wieku (AIUTA). Celem działalności takich placówek jest spełnianie potrzeb seniorów, takich jak poszerzanie swojej wiedzy i umiejętności, ciekawe spędzanie wolnego czasu, utrzymywanie więzi towarzyskich, przynależność do grupy, czy poprawy swojej kondycji psychicznej i fizycznej. Zajęcia na UTW mają formę wykładów, seminariów, lektoratów języków obcych, zajęć ruchowych lub artystycznych, wycieczek turystycznych lub do kina czy teatru – placówki działają w myśl hasła Benjamina Franklina „Nie starzeje się ten, kto nie ma na to czasu”.

Poniżej wymieniono działające na terenie województwa śląskiego uniwersytety skierowane do różnych pokoleń. Oferta edukacyjna uniwersytetów, zwłaszcza uniwersytetów dziecięcych, obejmuje zwykle blok ciekawych zajęć o tematyce ekologiczno-przyrodniczej.

SOSNOWIECKI
UNIWERSYTET DZIECIĘCY
WYŻSZEJ SZKOŁY HUMANITAS

UNIWERSYTETY DZIECIĘCE

- **Akademia Dziecka i Rodzica Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie (Częstochowa)**, <http://wns.ujd.edu.pl/p,113,akademia-dziecka-i-rodzica>
- **Akademia Młodego Wieku Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach (Katowice)**, <https://amw.asp.katowice.pl>
- **Akademia Przedszkolaka Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach (Katowice)**, http://am.katowice.pl/download/Akademia_Przedszkolaka_2019.pdf
- **Częstochowski Uniwersytet Młodzieżowy Politechniki Częstochowskiej (Częstochowa)**, <http://pcz.pl/czum>
- **Dąbrowski Uniwersytet Dzieci Akademii WSB (Dąbrowa Górnicza)**, <http://ud.wsb.edu.pl/dabrowski-universytet-dzieci>
- **Politechnika Juniora Politechniki Śląskiej (Gliwice, Katowice, Zabrze)**, <http://cpn.polsl.pl/pjs>
- **Rybnicki Uniwersytet Dzieci (Rybnik)**, <http://uniwersytetdzieci.rybnik.pl>
- **Studenciak Politechniki Częstochowskiej (Częstochowa)**, <https://pcz.pl/pl/studenciak/ogloszenia>
- **Śląski Uniwersytet Dzieci Gaudeamus Górnośląskiej Wyższej Szkoły Handlowej w Katowicach (Katowice)**, <https://gwsh.pl/gaudeamus/gaudeamus-harmonogram%20.html>
- **Uniwersytet Dzieci Akademii WSB w Żywcu (Żywiec)**, <http://ud.wsb.edu.pl/zywiec>
- **Uniwersytet Dzieci Unikids (Bielsko Biała, Gliwice)**, <https://unikids.pl/bielsko>
<https://unikids.pl/gliwice>
- **Uniwersytety Dzieci Wyższej Szkoły Humanitas (Sosnowiec, Żory, Piekary Śląskie, Siewierz, Jastrzębie Zdrój, Godów, Krzyżanowice)**, https://humanitas.edu.pl/Uniwersytety_dziecie
- **Uniwersytet Pierwszego Wieku Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach**, <https://sum.edu.pl/aktualnosc-i-komunikaty-upw/10531-universytet-i-wieku-rozpozecie-roku-akademickiego-2019-2020>
- **Uniwersytet Śląski Dzieci (Katowice)**, <https://dzieci.us.edu.pl>

PORĘBSKI
UNIWERSYTET
TRZECIEGO WIEKU
WYŻSZEJ SZKOŁY HUMANITAS

Wodzisławski

Uniwersytet
Trzeciego Wieku

UNIWERSYTETY TRZECIEGO WIEKU

- **Akademia Polonijna w Częstochowie – Uniwersytet Trzeciego Wieku**, utw.ap.edu.pl
- **Bytomski Uniwersytet Trzeciego Wieku**, <http://cku.bytom.pl/main.php?d=3&p=23>
- **Górnośląski Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Centrum Kształcenia Ustawicznego Ekonomistów im. L. Krzywickiego w Chorzowie**, <http://gutw.pl>
- **Jaworznicki Uniwersytet Trzeciego Wieku**, <http://jaworznickiutw.pl>
- **Piekarskie Stowarzyszenie – Uniwersytet Trzeciego Wieku**, <http://utw.piekary.pl>
- **Rudzki Uniwersytet Trzeciego Wieku**, <http://utwrudasl.pl>
- **Stowarzyszenie Cieszyński Uniwersytet III Wieku**, <http://weinoe.us.edu.pl/universytet-iii-wieku>
- **Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku w Żorach**, <http://utwzory.prv.pl>
- **Śląski Uniwersytet Medyczny – Uniwersytet Trzeciego Wieku**, <https://sum.edu.pl/kandydat/universytet-trzeciego-wieku>
- **Śląski Uniwersytet Trzeciego Wieku w Raciborzu**, <http://sutw.raciborz.com.pl>
- **Tarnogórskie Stowarzyszenie - Uniwersytet Trzeciego Wieku**, <http://utwtg.pl>
- **Uniwersytet Ekonomiczny Trzeciego Wieku**, <https://ue.katowice.pl/kandydaci/uetw.html>
- **Uniwersytet Trzeciego Wieku Akademii WSB**, <https://wsb.edu.pl/index.php?p=m&idg=utw,494>
- **Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Górnośląskiej Wyższej Szkole Handlowej im. W. Korfańtego w Katowicach**, <https://gwsh.pl/utw>
- **Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Wydziale Pedagogicznym Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie**, <http://utw.ajd.czyst.pl>
- **Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Wyższej Szkole Zarządzania i Nauk Społecznych w Tychach**, http://wszins.tychy.pl/66-utw_-_informacje.html
- **Uniwersytet Trzeciego Wieku w Bielsku-Białej Akademii Techniczno-Humanistycznej**, <http://utw.ath.bielsko.pl>
- **Uniwersytet Trzeciego Wieku w Częstochowie**, <http://utw.ajd.czyst.pl>

PIEKARSKI UNIWERSYTET TRZECIEGO WIEKU

- **Uniwersytet Trzeciego Wieku w Gliwicach**, <http://utw.gliwice.of.pl>
- **Uniwersytet Trzeciego Wieku w Jastrzębiu Zdroju**, <http://utw.us.edu.pl/jastrzebie>
- **Uniwersytet Trzeciego Wieku w Lublińcu**, <http://utwlubliniec.free.ngo.pl>
- **Uniwersytet Trzeciego Wieku w Łazach**, <http://utwlazy.pl>
- **Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Rybniku**, <http://rybnik.pl/rkutw>
- **Uniwersytet Trzeciego Wieku w Sosnowcu**, <http://us.edu.pl/universytet/UTW/sosnowiec.php>
- **Uniwersytet Trzeciego Wieku w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach**, <http://utw.us.edu.pl/katowice>
- **Uniwersytet Trzeciego Wieku w Zabrzu, Stowarzyszenie "Misericordia"**, <http://wszechnica.zabrze.pl/universytet.php?lang=pl>
- **Uniwersytet Trzeciego Wieku w Wyższej Szkole Humanitas**, https://humanitas.edu.pl/UTW/UTW_Aktualnosci
- **Wodzisławski Uniwersytet Trzeciego Wieku w Wodzisławiu Śląskim**, <http://wutw.pl>
- **Zawierciański Uniwersytet Trzeciego Wieku**, <https://u3wzawiercie.pl>
- **Żywiecki Uniwersytet Trzeciego Wieku**, <http://zywiecki3wiek.org/index.php>

„Zielone” instytucje kultury

„Zielone” instytucje kultury to instytucje świadome ekologicznie, które w odpowiedzi na pogłębiający się kryzys klimatyczny, wdrażają u siebie kolejne ekologiczne rozwiązania. Kompleksowe działania instytucji kultury podzielone są zwykle na trzy filary: merytoryczne (związane z działalnością poszczególnych placówek kultury), budowlano-remontowe (np. energooszczędne oświetlenie, uszczelnienie okien i ścian w celu zmniejszenia strat energii czy takie konstruowanie hydrauliki budynku, aby maksymalnie ograniczyć zużycie wody) oraz działania wewnętrzne, skoncentrowane na wzroście świadomości i edukacji ekologicznej wśród pracowników instytucji. Wybór instytucji kultury uwzględnionych w informatorze opierał się wyłącznie na ocenie ich działalności merytorycznej w zakresie edukacji ekologicznej i przyrodniczej oraz obszaru działania. Przedstawiono ofertę placówek wojewódzkich, miejskich oraz przyrodniczych. Jednostki organizacyjne Województwa Śląskiego, to: Biblioteka Śląska, Instytucja Filmowa „Silesia-Film” w Katowicach, Instytut Myśli Polskiej im. Wojciecha Korfańskiego, Muzeum Górnośląskie w Bytomiu, Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie”, Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze oraz Muzeum Śląskie w Katowicach. Pominięto miejskie i gminne ośrodki i domy kultury z uwagi na dużą ich liczbę i lokalny charakter, ale warto zaznaczyć, że i one coraz częściej włączają się w silny obecnie trend „zazielniania” kultury.

Biblioteka Śląska

plac Rady Europy 1, 40-021 Katowice
tel. +48 (32) 208 37 40
e-mail: info@bs.katowice.pl
www.bs.katowice.pl
facebook.com/BibliotekaSlaskaKatowice

Biblioteka Śląska

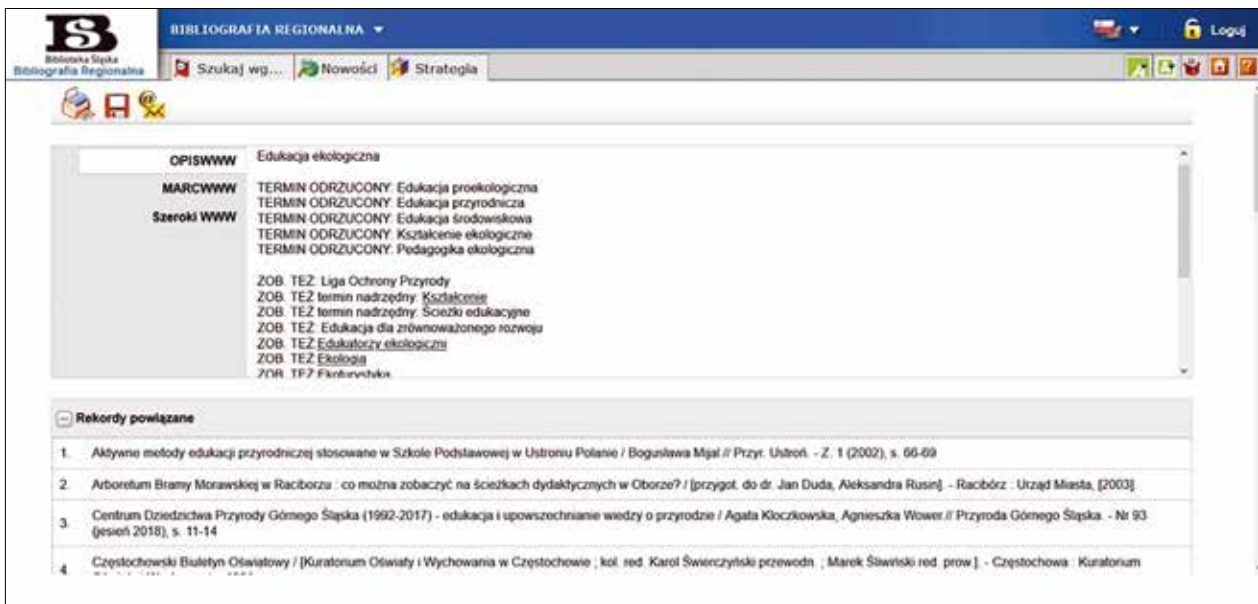
Biblioteka Śląska od wielu lat angażuje się w działalność ekologiczną, proponując szeroki wachlarz propozycji – od namysłu naukowego, różnorodnych zbiorów bibliotecznych, relacji sztuka – ekologia czy prowadzenia zajęć warsztatowych.

Dział Zbiorów Śląskich

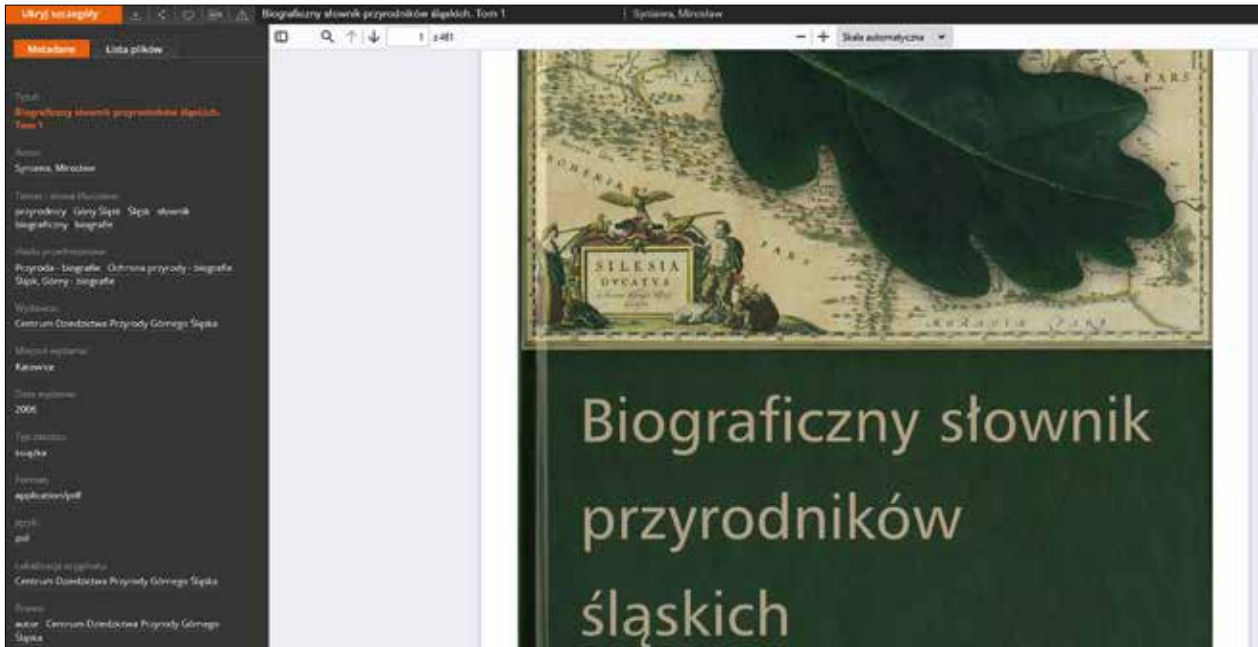
Zbiory o tematyce ekologicznej i edukacyjnej

W Bibliotece Śląskiej znajduje się wiele materiałów dotyczących tematyki edukacyjno-ekologicznej w województwie śląskim. Jedną z propozycji księżnicy jest dostęp do bazy *Bibliografia Regionalna Biblioteki Śląskiej*, do której na bieżąco wprowadzane są artykuły zawarte w czasopismach: „Przyroda Górnośląska”, „Trybuna Leśnika”, „Środowisko”, „Eko i My”, „Oikos” czy „Las Polski”, a także w prasie

codziennej. Znaleźć tam można także książki i fragmenty wydawnictw ciągłych naukowych i popularnonaukowych. Jest wiele możliwości dotarcia do materiałów – już samo hasło „Edukacja ekologiczna” odnotowuje kilkadziesiąt pozycji, a jednocześnie „podpowiada” kolejne powiązane hasła.

Wiele opisów posiada linki bezpośrednio odsyłające do pełnych tekstów zamieszczonych w bibliotekach cyfrowych (głównie do *Śląskiej Biblioteki Cyfrowej* prowadzonej przez Bibliotekę Śląską) lub do katalogu elektronicznego zbiorów posiadanych przez Biblioteki.

Przydatne linki:

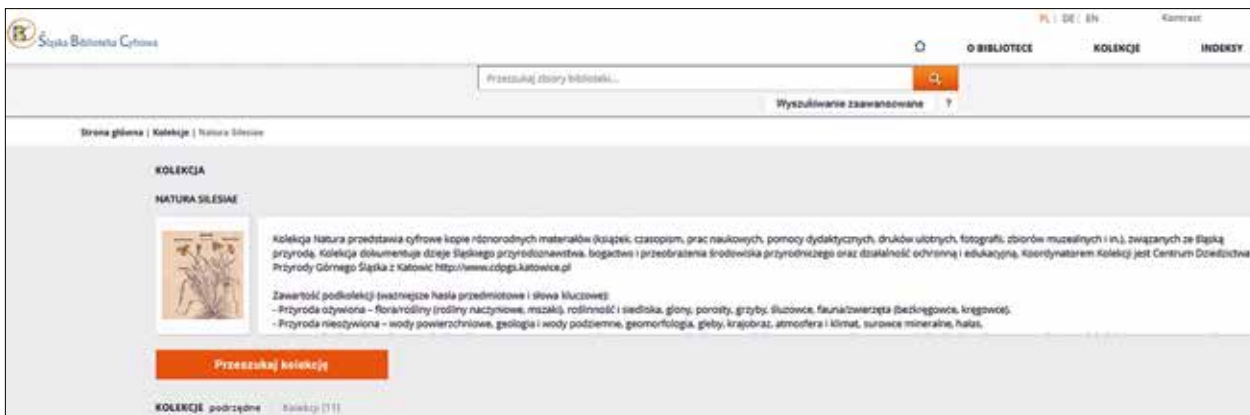
Katalog zbiorów Biblioteki Śląskiej: integro.bs.katowice.pl

Baza Bibliografia Regionalna Biblioteki Śląskiej: bibliografia.bs.katowice.pl

Kolekcja Natura Silesiae – Śląska Biblioteka Cyfrowa: www.sbc.org.pl

W zasobach Śląskiej Biblioteki Cyfrowej znajdziemy Kolekcję Natura Silesiae, której koordynatorem jest Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska z Katowic. W zbiorach znajduje się niemal dwieście obiektów dotyczących śląskiej przyrody: czasopisma, prace naukowe, statystyki, tabele przyrodnicze oraz różnorodne materiały graficzne. Kolekcja liczy jedenaście kolekcji podrzędnych, m.in. przyrodężywioną i nieożywioną, dokumenty kartograficzne, ochronę środowiska.

Kolekcja znajduje się pod adresem: <https://sbc.org.pl/dlibra/collectiondescription/244>

Instytut Badań Regionalnych Biblioteki Śląskiej

ul. Ligonia 7, 40-036 Katowice

tel. +48 (32) 251 98 51

e-mail: ibr@bs.katowice.pl

ibr.bs.katowice.pl

Instytut Badań Regionalnych Biblioteki Śląskiej realizuje edukację ekologiczno-przyrodniczą głównie poprzez trzy flagowe projekty: Encyklopedię Województwa Śląskiego, Platformę Edukacji Regionalnej „Eduś” i Śląski Słownik Geograficzno-Historyczny GEOHIST.

Encyklopedia Województwa Śląskiego to interdyscyplinarne wydawnictwo encyklopedyczne. Hasła o tematyce ekologiczno-przyrodniczej, zostały zawarte przede wszystkim w kategorii „Geografia”. Teksty tworzą uznani badacze, artykuły mają charakter naukowy i dostarczają informacji na temat środowiska naturalnego w województwie śląskim i zmian, jakie w nim nastąpiły w wyniku ingerencji człowieka. Wzbogaca je materiał ilustracyjny – mapy, tabele z danymi statystycznymi i zdjęcia.

Link: <http://ibrbs.pl/mediawiki/index.php/>.

Platforma Edukacji Regionalnej „Eduś” publikuje materiały o edukacji regionalnej przeznaczone dla uczniów i nauczycieli województwa śląskiego. Każda z lekcji została przypisana do poszczególnych działów i kategorii – w tym przypadku do kategorii Biologia i Geografia. Tematy są opracowywane przez śląskich pedagogów, opatrzone odpowiednim materiałem ilustracyjnym, diagramami i ćwiczeniami. Na platformie można znaleźć m.in. lekcje o klimacie, jaki panuje na terenie województwa, o konkretnych obszarach przyrodniczych, a także o zbiornikach wodnych i glebach.

Link: <http://edus.ibrbs.pl/>

Śląski Słownik Geograficzno-Historyczny GEOHIST udostępnia zasoby cyfrowe do celów popularyzacyjnych, edukacyjnych i naukowych, pozwalających na prezentację pełnej struktury społecznej ludności mieszkającej w granicach obecnego województwa śląskiego od 1900 do 2012 roku z podziałem na historyczne i współczesne województwa, powiaty i gminy. Dane te są prezentowane na interaktywnych mapach i pochodzą głównie ze spisów ludności. Kartodiagramy pokazują także zmiany w środowisku wynikające z industrializacji i przemian struktury agrarnej. W planach jest uzupełnienie GEOHIST o kolejne mapy pokazujące inne zmiany środowiskowe w ujęciu historycznym.

Link: <http://geohist.ibrbs.pl>

Olimpiada Wiedzy o Górnym Śląsku to interdyscyplinarny konkurs dla uczniów szkół ponadpodstawowych, co roku organizowany przez IBR BŚ razem ze Związkiem Górnośląskim. W dotychczasowych edycjach uczniowie przygotowali prace o charakterze naukowym poświęcone takim kwestiom jak: drzewostan w przestrzeni Górnego Śląska, trasy turystyczne – krajobraz kulturowy Górnego Śląska, środowisko geograficzne i kulturalne Odry.

Tegoroczny konkurs przebiega pod hasłem: **Górny Śląsk – kolory energii. Dziedzictwo – wyzwania – perspektywy**. Dwa z proponowanych tematów dotyczą bezpośrednio zagadnień z zakresu ekologii:

- Odnawialne źródła energii alternatywą na problemy związane z niską emisją w miejscowości zamieszkania lub w miejscowości, w której znajduje się szkoła.
- „Energia jest w nas” – aktywność młodych ludzi w trosce o jakość środowiska przyrodniczego oraz jakość życia mieszkańców własnej miejscowości.

Dom Oświatowy Biblioteki Śląskiej

ul. Francuska 12, 40-015 Katowice

tel. +48 (32) 255 43 21,

e-mail: domoswiatowy@bs.katowice.pl

[facebook.com/DomOswiatowyBibliotekiSlaskiej](https://www.facebook.com/DomOswiatowyBibliotekiSlaskiej)

Realizacji zadań dotyczących ekologii służą nie tylko stałe projekty Domu Oświatowego Biblioteki Śląskiej, ale też akcje artystyczne oraz inne wydarzenia umożliwiające wymianę doświadczeń między osobami zajmującymi się tą tematyką.

Klub Miłośników Podróżowania im. Alfreda Szklarskiego – odtworzony gabinet pisarza i zgromadzone w nim pamiątki z różnych stron świata są punktem wyjścia do kształtowania świadomości w zakresie ochrony środowiska – informacji o gatunkach zagrożonych, zmianach cywilizacyjnych, szeroko rozumianej tematyki podróżniczej i antropologicznej.

Coroczne warsztaty letnie i zimowe dla dzieci i młodzieży w ramach oferty „Lato w Mieście” i „Zima w Mieście” we współpracy ze stowarzyszeniem „Źródła” i Pracownią Edukacji Żywej. Cykl letni „Badamy asfaltowe łąki” to działania plastyczne, wykłady i wycieczki miejskie kierujące uwagę młodego uczestnika na przyrodę w mieście.

„Piękny Świat” – we współpracy z Pracownią Edukacji Żywej i Ośrodkiem Działań Ekologicznych „Źródła” to cykl warsztatów oraz wypraw do lasu i parku.

Warsztaty recyklingowe to poszukiwanie alternatywy dla „konwencjonalnego” usuwania odpadów, sposób na oszczędność materiału i zmniejszone zużycie surowców. Polegały na tworzeniu przedmiotów z materiałów recyklingowych (współpraca z IKEA, stowarzyszeniem „Źródła” i Pracownią Edukacji Żywej oraz Eko-Zabawką).

Zdjęcia: Archiwum Biblioteki Śląskiej

Projekt „Pola widzenia książki – kontekst” zawiera szereg wątków ekologicznych, które towarzyszą wystawom on-line. Małgorzata Lebda oraz Krzysztof Czyżewski to artyści, których związek z naturą jest widoczny zarówno w wierszach, jak i fotografiach. Gwarantują wysoki poziom treści o charakterze ekologicznym – dominancie ich twórczości od wielu lat.

Dział Biblioterapeutyczny Biblioteki Śląskiej
ul. Ligonía 7, 40-036 Katowice
tel. +48 (32) 251 42 21
e-mail: biblioterapeutyczny@bs.katowice.pl

Dział Biblioterapeutyczny Biblioteki Śląskiej prowadzi warsztaty edukacyjne i biblioterapeutyczne dla dzieci ze szkół podstawowych w klasach od I do III oraz dla osób z niepełnosprawnością intelektualną.

„O smogu naszym wrogu” – uczestnicy zajęć dowiadują się, czym jest smog, jakie są jego skutki dla planety oraz poznają rozwiązania prewencyjne. Uczestnicy otrzymują dyplom „Wzorowego ekologa”.

„Historie z życia pszczoł” – zajęcia oparte są na książce Piotra Sochy „Pszczoły”. Uczestnicy poznają ważną, a nawet nieodłączną rolę pszczoł w ekosystemie. Dowiadują się, jak wygląda struktura społeczna pszczelego roju, poznają produkty pszczele i ich zastosowanie oraz jak wygląda dzień z życia pszczoły robotnicy.

Biblioteki publiczne województwa śląskiego

Biblioteki publiczne województwa śląskiego prowadzą szeroko zakrojoną działalność edukacyjną z zakresu ekologii, przyrody i środowiska naturalnego. Projekty tematyczne kierowane są do wszystkich grup odbiorców, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży.

Wybrane przykłady dobrych praktyk z zakresu działalności ekologicznej w bibliotekach:

Gminna Biblioteka Publiczna w Buczkowicach organizuje cyklicznie Obchody Światowego Dnia Ziemi – są to zajęcia edukacyjne mające na celu promowanie postaw ekologicznych.

Biblioteka w Buczkowicach zorganizowała także zajęcia z cyklu:

– „Jesteśmy eco” – prelekcję o bioróżnorodności oraz warsztaty sadzenia i tworzenia kompozycji roślinnych,

– „Przyroda w bibliotece – dlaczego nie!” – comiesięczne spotkania popularyzujące literaturę popularnonaukową z zakresu ekologii,

– tematyczne lekcje eko-biblioteczne: „Rzeka naturalna, a rzeka przekształcona przez człowieka” – prezentacja multimedialna, ukazująca ekosystemy doliny rzecznej oraz warsztaty tworzenia rzeki idealnej dla roślin i zwierząt; „Drzewa wokół nas” oraz „Jakie to drzewo” – poznanie najpopularniejszych gatunków drzew, „Ptaki naszych ogrodów” – przedstawienie najpopularniejszych gatunków ptaków.

Od czerwca 2019 roku w ramach kampanii informacyjno-promocyjnej biblioteka realizuje zajęcia organizowane w zakresie edukacji ekologicznej – projekt: „Zagospodarowanie terenów przyległych do potoku Żylica wraz z budową ścieżki dydaktycznej w Gminie Buczkowice etap II” współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach RPO WSL na lata 2014–2020.

Gminna Biblioteka Publiczna w Gilowicach otrzymała grant w konkursie Fundacji Santander „Tu mieszkam, tu zmieniam EKO”. W ramach konkursu w bibliotece utworzono ogród wertykalny z miejscem do odpoczynku dla użytkowników.

Gminna Biblioteka Publiczna w Miedźnej – zaproponowała czytelnikom konkurs ekologiczny dla uczniów pt. „Mamy rady na odpady” oraz eko warsztaty „Zero waste”.

Gminna Biblioteka Publiczna w Mierzęcicach od 2015 roku prowadzi Klub Ekologa dla uczniów szkół podstawowych. Głównym celem utworzenia Klubu Ekologa było rozwijanie zainteresowań uczniów tematyką ekologiczną i propagowanie ekologicznego stylu życia oraz zachęcenie do działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego.

Biblioteka Publiczna Gminy Kłobuck prowadziła autorski projekt „Ptak – to dobry znak”, który realizowany był w 2017 roku i dotyczył ptaków występujących w Polsce. Autorski projekt „Woda = życie” zrealizowano natomiast w 2015 roku, w ramach którego przedszkolaki, uczniowie ze szkół podstawowych i gimnazjum wzięli udział w warsztatach i wykładach. Tematem była woda, jej zasoby i niedobory na świecie, sposoby oszczędzania, zarówno w kontekście globalnym, jak i lokalnym.

Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna w Pszczynie realizowała projekt „Zielona Biblioteka, czyli z książką w przyrodę” W 2019 roku w ramach projektu odbywały się liczne warsztaty i spotkania łączące promocję książek przyrodniczych wraz z żywym kontaktem z przyrodą.

Miejska Biblioteka Publiczna w Bytomiu w 2015 roku zaproponowała wystawę „I Kudłate i łaciate, pręgowane i skrzydlate”. Dodatkowo została zaprezentowana wystawa pokazująca piękno przyrody naszej planety, ze szczególnym uwzględnieniem fauny.

Biblioteka Publiczna w Częstochowie podejmowała działania promujące tematykę ekologiczną,

których celem było uwrażliwienie na problem dostępu do wody, szczególnie w krajach Globalnego Południa, oraz kształtowanie postawy odpowiedzialności za oszczędzanie i wykorzystanie wody. Biblioteka zrealizowała projekt „Czy skonsumujemy Ziemię” (dla młodzieży), warsztaty „Dobre pakowanie” (dzieci 5–9 lat), konkursy „Twórzmy lepszy klimat” oraz „Świat i woda czy Świat bez wody?”, które poruszały problemy dysproporcji pomiędzy poziomem życia mieszkańców różnych krajów.

Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Raciborzu prowadzi Centrum Edukacji Ekologicznej. Realizując program, biblioteka pomaga poznać przyrodę i jej tajemnice, uczy jak o nią dbać oraz wspiera świadome wybory konsumenckie. Do działań Centrum Edukacji Ekologicznej należą m.in.: organizacja konkursów (konkurs Wiedzy o Ruchu Drogowym organizowany w ramach Europejskiego Tygodnia Zrównoważonego Rozwoju); cykl konkursów plastycznych „Deko Eko” promujących ideę recydingu; konkurs fotograficzny „Ciekawe okazy przyrodnicze Raciborza i powiatu raciborskiego”.

Miejska Biblioteka Publiczna w Sosnowcu realizowała projekty: „Biblioteka – ZOOteka, czyli lato wśród zwierząt” (2018) – interdyscyplinarny projekt wakacyjny adresowany do dzieci i młodzieży, który poprzez czytanie i kreatywną zabawę przybliżył polską i obcą literaturę o zwierzętach oraz cenną wiedzę ekologiczną; „Zagrożeni ulubieńcy” (2016–2017) – dwie edycje ekologicznego konkursu plastycznego; „Pełna miska dla schroniska” (2017) oraz Wiosenny Festyn Ekologiczny. Podczas charytatywnego pikniku zbierane były datki, pokarm dla psów i kotów oraz nakrętki plastikowe i materiały na legowiska. „Edukacja Globalna” (2018–wciąż) – to działania edukacyjne i informacyjne skierowane przede wszystkim do dzieci i młodzieży, mające na celu wyjaśnienie, na czym polegają problemy rozwoju współczesnego świata oraz jakie czynniki i w jaki sposób kształtują międzynarodowy rozwój.

Miejska Biblioteka Publiczna w Żorach od 2018 roku wdraża działania na rzecz człowieka, planety i dobrobytu. Biblioteka promuje system wymiany i obieg materiałów, który ogranicza marnotrawienie. Biblioteka podejmuje działania w ramach Agendy 2030 (Cele Zrównoważonego Rozwoju).

Galeria Szyb Wilson

„Galeria Szyb Wilson”

Fundacja Eko-Art Silesia

ul. Oswobodzenia 1, 40-403 Katowice

tel. +48 (32) 730 32 20

e-mail: galeria@szybwilson.org

szybwilson.org

Galeria czynna od poniedziałku do niedzieli w godzinach od 9.00 do 19.00. Wstęp wolny.

„Galeria Szyb Wilson” jest największą prywatną galerią w Polsce, a według niektórych także i w Europie Środkowej. Składają się na nią trzy sale wystawiennicze (powierzchnia blisko 2500 m²). Galeria prowadzona jest przez Fundację Eko-Art Silesia.

Dzisiejsze postindustrialne obiekty dawnego Szybu Wilson zachwycają odwiedzających swoją odnowioną elewacją i niepowtarzalną, monumentalną przestrzenią. Przeżywają drugą młodość dzięki prowadzonej tu działalności galeryjno-muzealno-teatralnej. Wszystkie mające tu miejsce wydarzenia artystyczne stanowią poniekąd kontynuację bardzo silnej w tym rejonie tradycji Grupy Janowskiej, która powstała i malowała właśnie w kopalni „Wieczorek”. Oczywiście stają się także wykorzystywane powierzchni dla organizacji różnego rodzaju imprez rozrywkowych, koncertów oraz konferencji. Spo-

glądając także na dziedzictwo kulturowe tego miejsca, nie może dziwić obecny charakter prowadzonej tu działalności, gdzie sztuka łączy się z komercją, a obiekty pokopalniane są także siedzibą wielu różnych podmiotów gospodarczych, znajdujących tu miejsce na realizację swoich zamierzeń biznesowych (pomieszczenia biurowe i inne).

Jednak głównym celem pomysłodawców projektu jest promowanie młodych, odważnych artystów malarzy, grafików, fotografików oraz performerów, a także współuczestniczenie w pomysłach artystycznych regionu. To tu znajduje swoją ostoję sztuka awangardowa i niekonwencjonalna. W okresie letnim, w Galerii gości także sztuka naiwna, podczas organizowanego wspólnie z partnerami francuskimi Art. Naif Festiwal. Nacisk kładzie się na przybliżenie społeczności sztuki odważnej oraz zaangażowanej, która ma przeciwstawić się temu, co zabiera człowiekowi wolność. Projekt utworzenia Galerii u swych podstaw zakładał, aby sztuka nie zamykała się w ekskluzywnych salonach, galeriach, sztuka chce być zgodna z rzeczywistością i bliższa każdemu szaremu zjadaczowi chleba.

Galeria dysponuje unikalną kolekcją własną sztuki współczesnej – obrazami, rzeźbami i instalacjami. Można tu podziwiać dzieła Karola Wieczorka, Andrzeja Urbanowicza, Marka Kamieńskiego, Lecha Kołodziejczyka, Andrzeja Tobisa, Grupy Eco-Industri-Art, Erwina Sówki, Andrzeja Sieka i starej Grupy Janowskiej oraz zagranicznych twórców.

Obszar dawnego Szybu Wilson jest dziś królestwem wolnej myśli – jest otwarty na wszelki rodzaj sztuki. Obcujemy tu z szerokim wachlarzem odmienności kulturowej, narodowej i religijnej. Swoje prace wystawiali na tym terenie twórcy m.in. z Niemiec, Francji, Włoch, Litwy, Serbii, Chorwacji, a nawet Senegal, Haiti, Gwatemali i Nikaragui. Ponadto należy pamiętać, iż Galeria to projekt, który ma charakter

społeczny, nie jest nastawiony na zysk, gdyż jednym z założeń pomysłodawców utworzenia Galerii jest budowanie społeczeństwa obywatelskiego i wzmocnienie więzi samorządowych.

Fundacja Eko-Art Silesia była w grupie inicjującej powstanie „Galerii Szyb Wilson”. Celami działalności Fundacji są m.in. upowszechnianie i promowanie nurtów ekologicznych we współczesnym świecie, promowanie idei zrównoważonego rozwoju i działania na rzecz środowiska naturalnego, poprawa wyglądu i zagospodarowanie terenów postindustrialnych oraz skupienie wokół idei Fundacji twórców, miłośników, propagatorów i przedstawicieli kultury, nauki, sztuki oraz ekologii.

Zdjęcia: Archiwum Galerii Szyb Wilson

Instytucja Filmowa „Silesia-Film” w Katowicach

Instytucja Filmowa „Silesia-Film” w Katowicach
ul. Górnicza 5, 40-008 Katowice
tel. +48 (32) 206 88 61
e-mail: info@silesiafilm.com
silesiafilm.com

Kinoteatr Rialto
ul. Św. Jana 24, 40-012 Katowice
tel. +48 (32) 251-04-31, 206 97 95
e-mail: rezerwacja@rialto.katowice.pl
rialto.katowice.pl

Zielono nam! Poranki zielonej edukacji.

Cykl realizowany corocznie w listopadzie. W ramach wydarzenia prezentowane są filmy o tematyce ekologicznej. Każdej projekcji filmowej towarzyszy spotkanie oraz dyskusja z ekspertami w dziedzinie ochrony środowiska. Program skierowany do grup wiekowych: 4-6 lat, 7-12 oraz 13-17 lat.

Ilustracje: Archiwum Instytucji Filmowej „Silesia-Film”

Instytut Myśli Polskiej im. Wojciecha Korfantego

Instytut Myśli Polskiej im. Wojciecha Korfantego
(wcześniej Regionalny Instytut Kultury w Katowicach)
ul. Teatralna 4, 40-003 Katowice
tel. +48 (32) 251 75 63
e-mail: kancelaria@instytutkorfantego.pl
instytutkorfantego.pl

Instytut Myśli Polskiej im. Wojciecha Korfantego to instytucja kultury Samorządu Województwa Śląskiego. Instytut został powołany do życia Uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 16 grudnia 2019 roku. Placówka przekształciła się z Regionalnego Instytutu Kultury w Katowicach. Do zadań Instytutu należy m.in. prowadzenie prac badawczych, projektowych, sporządzanie dokumentacji konserwatorskich, tworzenie innowacyjnych programów animacji społeczno-kulturowej, edukacja kulturowa, organizowanie doskonalenia w zakresie organizowania i prowadzenia działalności kulturalnej, promocja kultury i ochrona dziedzictwa kulturowego regionu, prowadzenie działalności wydawniczej, prowadzenie badań analizujących stan kultury oraz tworzenie sieci współpracy integrujących podmioty aktywne w sektorze kultury. Instytut zajmuje się również rozpoznawaniem, ochroną i upowszechnianiem wartości dziedzictwa kulturowego w zakresie dotyczącym Powstań Śląskich i działalności politycznej oraz publicystycznej Wojciecha Korfantego poprzez działania edukacyjne, dokumentacyjne, informacyjne i wydawnicze oraz działania na rzecz ochrony tego dziedzictwa dla zachowania tożsamości kulturowej regionu.

Oferta edukacyjna Instytutu Korfantego skierowana jest do: instytucji kultury, instytucji artystycznych, jednostek samorządu terytorialnego, pracowników szeroko rozumianego sektora kultury i sektora kreatywnego, animatorów, instruktorów, trenerów, twórców indywidualnych i tzw. freelancerów, artystycznych grup nieformalnych, NGO realizujących działania kulturalne, a także do środowiska akademickiego. Instytut prowadzi badania sektora kultury, oferuje wsparcie w zakresie tworzenia i realizacji projektów kulturalnych oraz pozyskiwania funduszy na działalność kulturalną, jak również świadczy usługi szkoleniowe i doradcze. Oprócz szkoleń, kursów, warsztatów i projektów Instytut organizuje wydarzenia edukacyjne, artystyczne oraz angażuje się – w formie współorganizacji i wsparcia merytorycznego – w liczne przeglądy, festiwale, konkursy i inne wydarzenia artystyczne i edukacyjne odbywające się na terenie województwa śląskiego.

Projekty Instytutu Korfantego dotyczące regionalnej edukacji ekologiczno-przyrodniczej:

Ale! Kanał!

Projekt realizowany w latach 2018-2019 (koordynatorka dr Małgorzata Tkacz-Janik), zwracający uwagę na Kanał Gliwicki, ze względu na przypadający w 2018 roku – Rok Odry (Samorządowy Rok Rzeki Odry, obchodzony wspólnie przez województwa: śląskie, opolskie, dolnośląskie, lubuskie i zachodniopomorskie). Celem projektu było powstanie nowego produktu, który wspomagałby zachowanie pamięci kulturowej oraz ochronę dziedzictwa kulturowego ze szczególnym uwzględnieniem dziedzictwa hydrotechnicznego i przyrodniczego tego miejsca. Skupiono się na turystyczno-edukacyjnym wykorzystaniu Kanału oraz obszaru wokół Kanału pełnego zabytków hydrotechnicznych, będącego zabytkiem industrialnym samym w sobie, pozostającym w atrakcyjnym otoczeniu przyrodniczym, turystycznym, sąsiadującym z terenami doskonałymi do uprawiania nie tylko sportów wodnych, ale rowerowych, tury-

styki pieszej, zwiedzania i innych aktywnych form spędzania wolnego czasu. Dzięki spotkaniom i warsztatom rozpoczęto budowanie lokalnej instytucjonalno-społecznej sieci wokół tematów i działań skupionych na Kanale Gliwickim – najbardziej zindustrializowanym odcinku Odry w województwie śląskim. Projekt wraz z zakończeniem dotacji celowej niestety nie jest dalej realizowany.

W ramach projektu wypracowano dwie publikacje:

„ALE! KANAŁ!” – artystyczna mapa dziedzictwa kulturowego skoncentrowanego wzdłuż Kanału Gliwickiego.

Rodzinna mapa – może też służyć do gry w okręty – artystycznie przetworzona, pokazująca różnorodność kulturowego dziedzictwa Kanału Gliwickiego oraz obszaru wzdłuż kanału od gliwickiego rynku do śluzy w Rudzińcu (wskazano około 30 miejsc, które warto zobaczyć). Plik PDF na stronie: <https://instytutkorfantego.pl/biblioteka/ale-kanal-artystyczna-mapa>

ALE! KANAŁ! Wczoraj. Dziś. Jutro.

Wydawnictwo promujące ideę rozwoju turystyki wodnej i kulturowej wzdłuż Kanału Gliwickiego; zawiera 10 nowatorskich pomysłów na zagospodarowanie nabrzeży kanału. Broszura powstała przy współpracy Regionalnego Instytutu Kultury (obecnie Instytutu Korfantego), Mariny w Gliwicach oraz Wydziału Architektury Politechniki Śląskiej.

ODRAZU widać KULTURĘ!

Program „ODRAZU widać KULTURĘ!” był w 2019 roku rozwinięciem projektu „Ale! Kanał!”. To propozycja strategii, której celem jest rewitalizacja zainteresowania obszarem Kanału i Odry pod względem kulturowym, turystycznym, edukacyjnym oraz prospołecznym. Edycja programu w 2019 roku rozszerzyła pole działania do wymiaru międzynarodowego oraz odniosła się do dorzecza Odry, jako do pozostającego wciąż w cieniu Wisły ogromnego dziedzictwa kultury. Program zgromadził instytucje i aktywistów, świat nauki i administracji, wodniacki, biznesowy oraz artystyczny, tworząc ciekawą platformę dla interdyscyplinarnej debaty o Odrze. Pokazano, jak na Śląsku i w Polsce ludzie i instytucje „pracują z Odrą”; jak rzeka inspiruje, jak ogranicza, a także jak korzysta/nie korzysta ze swej historii i bogactwa ekologicznego.

W ramach programu wypracowano kilka opracowań, wystaw, publikacji oraz eventów:

Marsz wzdłuż dopływu Odry z Wodnikami

Wystawa i warsztaty dla dzieci.

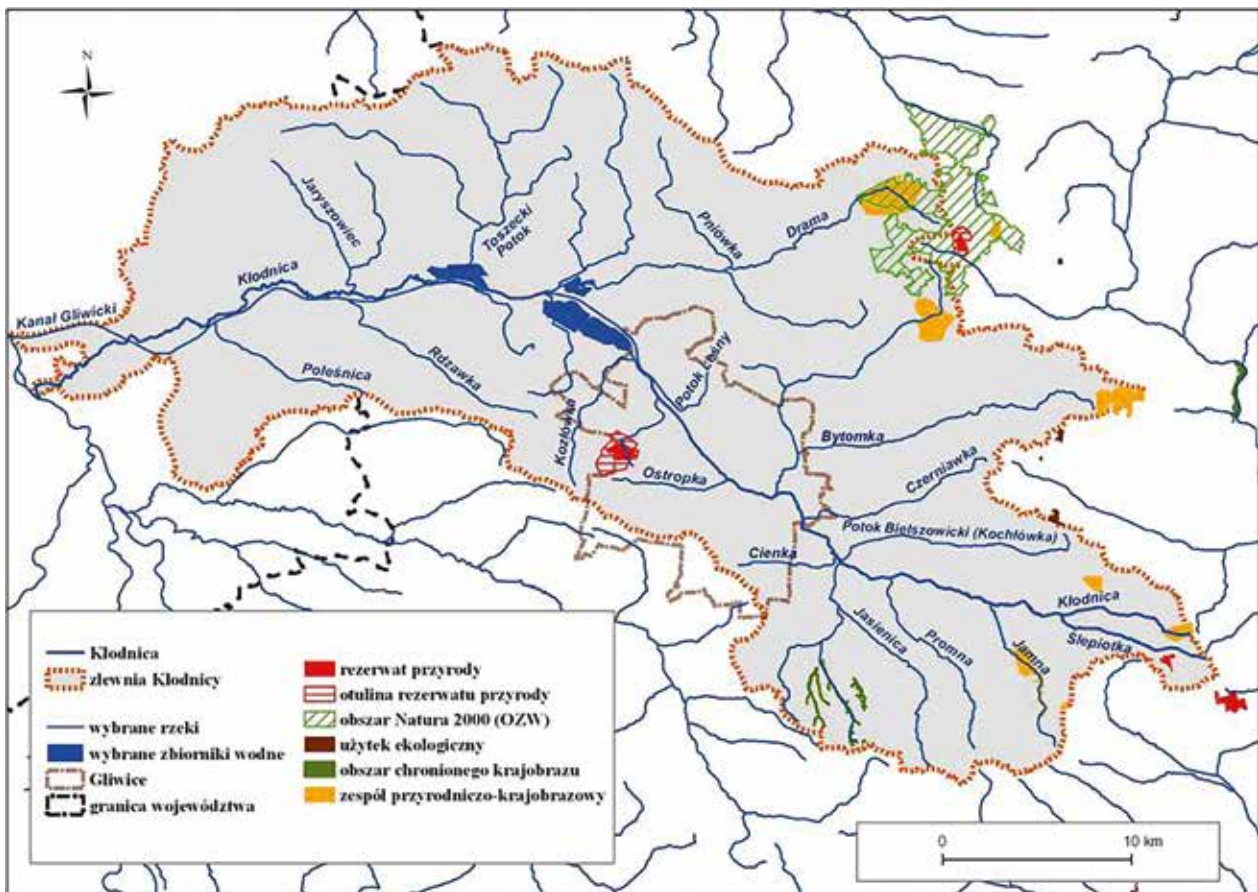
- **Publikacja „Czy płynie w nas Odra?”** – interdyscyplinarna publikacja nt. współczesnego i dawnego oblicza Odry osadzona w szerszym kontekście społeczno-kulturowym. Publikacja gromadzi doświadczenia różnych osób związanych Odrą, pochodzących z różnych miejsc – od Gór Odrzańskich w Czechach, poprzez Polskę i Niemcy, aż do ujścia w Szczecinie (zawiera 14 tekstów w formie wywiadów i artykułów). Dostępna w formacie PDF na stronie Instytutu: <https://instytutkorfantego.pl/biblioteka/czy-plynie-w-nas-odra>
- **Publikacja prac studentów Politechniki Śląskiej** wraz z prezentacją Mariny Gliwice i programu ODRAzu widać KULTURĘ! na stronie: <https://instytutkorfantego.pl/aktualnosci/odrazu-widac-wernisaz-wystawy-i-premiera-publicacji>
- **Mapa „Ale! Kanał!”** dostępna w formacie PDF na stronie Instytutu: <https://instytutkorfantego.pl/biblioteka/ale-kanal-artystyczna-mapa>
- **Konspekt lekcji o Odrze dla dzieci z klas IV-V** – prezentujący zajęcia o charakterze interdyscyplinarnym – łączące wiedzę przedmiotową z zajęciami twórczymi, rozwijającymi kreatywność oraz umiejętność współpracy. Konspekt dostępny na stronie Instytutu: <https://instytutkorfantego.pl/biblioteka/lekcje-o-odrze>
- **Film promujący** ideę synergii dziedzictwa dorzecza ODRY w województwie śląskim pt. „ODRAzu widać!”. Dostępny na stronie Instytutu: <https://instytutkorfantego.pl/centrum-dziedzictwa/odrazu-widac-kulture>

Eventy, m.in.:

- BUKujemy ODRĘ w RUDACH – prezentacja dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego dorzecza Odry dla szerokiej publiczności w terenie, w ośrodku BUK w Rudach z okazji 200-lecia Protokołu Bohumińskiego;
- Wycieczka „Kłodnica, jakiej nie znacie” – przyrodniczo-kulturowa wycieczka szlakiem Kłodnicy, zorganizowana przez Regionalny Instytut Kultury w Katowicach (obecnie Instytut Korfantego) i Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska (CDPGŚ);
- „Stacje wodne na trasie Odrzańskiej Drogi Wodnej” – wystawa mobilna i tablice prezentujące potencjał turystyczny Kanału Gliwickiego, przedstawiona na II Kongresie Żeglugi Śródlądowej w Opolu;
- Reklamowy pomost pływający „ODRAZU widać KULTURĘ!” jako element promocji Międzynarodowego Roku Odry, który stał się mini-przystanią, prototypującą ułatwienia turystyczne na Kanale Gliwickim;
- „Pływadło” – koncert Grzegorza Płonki z Trio – prezentacja pieśni odrzańskich;
- ODRZAŃSKIE SocjoKato;
- Odrzańska Noc Świętojańska w Katowicach;
- Uroczyste Otwarcie Granicznych Meandrów Odry w Bohuminie/Chałupkach;
- Śląski wianek dla Odry – happening przypominający symbolicznie o „dostępie” Śląska do morza;
- Rejs z Mariny Gliwice do Mariny Ujazd z Zespołem Odrzańskim;
- Jesień literacka na statku w Kędzierzynie Koźlu – inauguracja – koncert – „uOdro nasza, uOdro”;
- Lekcje o Odrze w Opolu dla nauczycieli – multiplikatorów;
- Publikacja przetworzonej artystycznie mapy Kanału Gliwickiego „Ale Kanał!”;
- warsztaty edukacyjne dla dzieci i szkolenia dla nauczycieli o Kanale oraz o rzece (Gliwice, Katowice, Opole), warsztaty Odrzańskie dla dzieci w Marinie Gliwice.

Ilustracja (fragment kolorowanki): Janek Janowski, Joanna Star, Archiwum Instytutu

Zlewnia Kłodnicy, Archiwum Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska

„ODRARIUM, czyli O! – jak Odra!”

„ODRARIUM”, to artystyczna i pełna humoru kolorowanka dla dzieci i dorosłych inspirowana fauną i florą znad Odry. Stworzyli ją śląscy artyści z Gliwic, Joanna „Star” Czupryniak i Janek Janowski. Kolorowanka została też przetłumaczona na język niemiecki pt. „ODERARIUM”.

WYSTAWA #zaPARKujMY!

Wystawa fotograficzna Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego, która ukazuje bogactwo dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego ośmiu parków krajobrazowych naszego województwa. Wystawa nie odbyła się ze względu na stan pandemii COVID-19.

SZKOLENIE „ZIELONA INSTYTUCJA KULTURY”

Szkolenie skierowane do dyrektorów instytucji kultury, edukatorów i animatorów, kierowników działów i wszystkich, którzy widzą potrzebę działania na rzecz minimalizowania wpływu człowieka na środowisko w kontekście działalności instytucji. Prowadzący szkolenie zapraszają instytucje kultury do obrania nowego, przyjaznego środowiska kursu, tym samym uzupełniając filozofię samej instytucji o proekologiczne zarządzanie. Planowany cykl szkoleń nie odbył się z powodu braku zgłoszeń oraz ogłoszenia stanu pandemii COVID-19.

„ZIELNIK KULTUROWY”

„Zielnik kulturowy” to etnobotaniczny projekt mający na celu zwrócenie uwagi odbiorców na tradycję stosowania ziół i dzikich roślin w obrzędowości i życiu codziennym oraz w szeroko rozumianej kulturze. Przeprowadzone zostały badania wokół kilku grup tematycznych:

- używania roślin w lecznictwie i kuchni,
- użytkowania w tradycyjnych ogródkach przydomowych i lokalnego nazewnictwa flory,
- wykorzystania roślin w obrzędowości dorocznej,
- symbolice roślin.

W ramach zadania powstało 5 filmowych warsztatów zielarskich, w których pokazane zostały różne sposoby podejścia do roślin. Od tradycyjnego, ludowego, z elementami mistycyzmu i inspiracjami florystycznymi w regionalnym stroju śląskim, po określenie właściwości biochemicznych poszczególnych ziół i sposoby wykorzystania ich w fitoterapii. Opublikowana została książka kucharska (w formie bezpłatnego e-book) ze sprawdzonymi sposobami wykorzystania wybranych ziół i dziko rosnących roślin oraz artykuły o symbolice roślin, wykorzystania ich w obrzędowości oraz o tradycyjnych ogródkach przydomowych.

Materiały dostępne są na stronie: <https://instytutkorfantego.pl/centrum-dziedzictwa/zielnik-kulturowy>

Instytut Myśli Polskiej im. Wojciecha Korfantego
jest instytucją kultury Samorządu Województwa Śląskiego.

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

„Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury”.

CENTRUM DZIEDZICTWA

I. Prace badawcze nad historycznymi założeniami ogrodowymi w województwie śląskim

1. Świerklaniecka Kompozycja Krajobrazowa
2. Założenie pałacowo Parkowe w Szczekocinach
3. Badania nad założeniami ogrodowymi XIX i XX wieku

II. Badania nad krajobrazem kulturowym województwa śląskiego

Studium krajobrazu kulturowego Beskidu Małego na potrzeby konferencji „Park Krajobrazowy Beskidu Małego” zorganizowanej w ramach konsultacji społecznych towarzyszących opracowaniu planu ochrony parku (2019)

III. Inne działania z lat ubiegłych

- organizacja Europejskich Dni Dziedzictwa 2017 na terenie Świerklanieckiej Kompozycji Krajobrazowej, przy współpracy z Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska – gra terenowa, zwiedzanie obiektów, spacer po parku, warsztaty plastyczne (2017);
- Świerklaniecka Kompozycja Krajobrazowa – wydarzenie na terenie parku: gra terenowa, zwiedzanie obiektów, spacer po parku, warsztaty plastyczne (2018);
- udział w I Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Zmysły w projektowaniu architektonicznym oraz urbanistycznym” – wykład pt. „Ogrody sensoryczne” (2018);
- artykuł pt. „Podróż roślin ogrodowych do Europy Północnej. Transfer wiedzy, pozyskiwanie i transport roślin”, wydawnictwo Wiadomości Konserwatorskie Województwa Śląskiego nr 10, Transport, 2018 (kadr z książki);
- artykuł pt. „Park Pałacowy rezydencji Fany i Amanda von Gaschin-Rosenbergów w Krowiarkach” (2019);
- artykuł pt. „Ogrody rezydencji sosnowieckich przemysłowców” – podsumowanie badań nad założeniami ogrodowymi Sosnowca (2019);

- wykład pt. „Krajobraz kulturowy Beskidu Małego, walory i zagrożenia” – wydawnictwo pokonferencyjne; wykład wygłoszony podczas konferencji „Park Krajobrazowy Beskidu Małego” (2019);
- podsumowanie badań nad Świerkłaniecką Kompozycją Krajobrazową, monografia w trakcie opracowania (2020).

Parklet Teatralna 4 – Mała (zielona) Strefa Kultury

Parklet na ul. Teatralnej w Katowicach to miejscowe poszerzenie przestrzeni dla pieszych w okolicy zdominowanej przez samochody. Może zajmować od jednego do trzech miejsc parkingowych i przybierać różne formy, ale elementy stałe to siedziska i zieleni, bowiem ma to być miejsce do odpoczynku wśród kwiatów i zieleni. Parklet jest małą zieloną strefą kultury. We wrześniu 2019 roku Parklet powstał przed wejściem głównym do Instytutu, a jego projekt wykonali studenci Politechniki Śląskiej. Wydarzyło się kilka imprez, w tym Wielkie Otwarcie we współpracy z miejskim projektem Katowic KATObywateł. Parklet będzie m.in. widownią dla wydarzeń organizowanych przez Instytut w zależności od możliwości instytucji w danym roku.

Informacji o bieżących projektach, dostępie do zasobów, archiwach udzielają kierownicy/kierowniczki działów: Centrum Dziedzictwa, Centrum Edukacji i Animacji, Centrum Teatralna 4, Obserwatorium, Biblioteka.

Zdjęcia i ilustracje: Archiwum Instytutu Myśli Polskiej

Muzeum Częstochowskie

Muzeum Częstochowskie, Dział Przyrody

ul. Katedralna 8, 42–200 Częstochowa
Dział Przyrody – tel. + 48 504 757 990
Działu Edukacji i Wystaw – tel. + 48 504 757 502
e-mail: przyroda@muzeumczestochowa.pl
muzeumczestochowa.pl

Multicentrum „ZODIAK”

Park ks. Stanisława Staszica, 42–200 Częstochowa
tel. 504 757 598

Edukacja ekologiczno-przyrodnicza prowadzona przez Dział Przyrody Muzeum Częstochowskiego

Dział Przyrody Muzeum Częstochowskiego realizuje szeroko pojętą edukację ekologiczno-przyrodniczą poprzez organizowanie odczytów, prelekcji, pogadarek, warsztatów oraz lekcji muzealnych. Wszystkie zajęcia, uzupełniane prezentacjami multimedialnymi, prowadzone są w oparciu o zbiory przyrodnicze. Tematy zajęć wzbogacają szkolne podstawy programowe o zagadnienia związane z przyrodą regionu.

W stałej ofercie edukacyjnej Działu Przyrody znajduje się 15 tematów lekcji, które można ująć w trzy bloki tematyczne opisujące faunę i florę naszego regionu, dzieje geologiczne okolic Częstochowy oraz tematy mówiące o ekologii i ochronie środowiska najbliższej okolicy.

Każdy ze wspomnianych bloków tematycznych zawiera elementy traktujące o ekologii, jak chociażby wskazanie gatunków fauny i flory istotnych dla regionu częstochowskiego oraz wyjaśnienie pojęć ściśle związanych z obszarem ekologicznym i próśrodowiskowym.

Tematy zajęć są dostosowane do grupy wiekowej uczestników i zakładają aktywny udział w lekcji muzealnej, stąd też zajęcia są podsumowywane warsztatami plastycznymi, rebusami, quizami, krzyżówkami, układankami itp.

W ofercie istnieje możliwość zrealizowania lekcji warsztatowej (trwającej 90 minut) oraz teoretycznej (trwającej 60 minut).

I. Stała oferta edukacyjna – proponowane tematy:

Ciekawostki z życia owadów. Owady podlegające w Polsce ochronie gatunkowej – lekcja prowadzona w oparciu o kolekcję owadów (motyle dzienne, nocne, chrząszcze), podczas której omawiane są takie zjawiska, jak rozwój owadów, dymorfizm płciowy, myrmekofilia czy mimikra. Podczas zajęć wykorzystywane są także owady pożyteczne i szkodniki, jak również kolekcja owadów chronionych (motyli i chrząszczy), charakteryzująca entomofaunę naszego regionu i przyczyny oraz źródła zagrożeń występujących w przyrodzie.

Morze jurajskie na obszarze Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej – zajęcia prowadzone w oparciu o kolekcję paleontologiczną (amonity, belemnity, małże, łodziki, ramienionogi, skamieniałe kości pliozaura itp.), charakteryzujące okres jurajski w dziejach ziemi częstochowskiej.

Ptaki okolic Częstochowy – podczas zajęć wykorzystywana jest kolekcja ornitologiczna, charakteryzująca ptaki żyjące w różnych środowiskach, takich jak las, woda, skały, otwarte przestrzenie itp.

Biocenoza lasu. Wpływ różnego rodzaju zagrożeń na jej funkcjonowanie – zajęcia charakteryzujące zbiorowiska leśne (warstwowość lasu, skład gatunkowy, zmiany w porach roku itp.), z wykorzystaniem

okazów zwierząt związanych ze środowiskiem leśnym, takich jak dzięcioły, lisy, jeże, owady (chronione oraz „szkodniki lasów”).

Rezerваты przyrody najważniejszą formą ochrony środowiska. Osobliwości przyrody rezerwatów naszego regionu – lekcja prowadzona w oparciu o prezentację multimedialną ukazującą najważniejsze rezerваты przyrody ziemi częstochowskiej. Na zajęciach wykorzystywane są okazy ptaków, owadów, nietoperzy czy roślin występujących na omawianym terenie.

Nietoperze – latające ssaki naszego regionu – zajęcia charakteryzujące biologię i środowisko życia nietoperzy, z uwzględnieniem gatunków występujących w okolicach Częstochowy oraz wykorzystaniem kolekcji chiropterologicznej.

Zwierzęta minionych epok – zajęcia, podczas których charakteryzujemy zwierzęta wymarłe, od okresu kambryjskiego w erze paleozoicznej poprzez okres jurajski w erze mezozoicznej, aż po czwartorzęd ery kenozoicznej. Na lekcji wykorzystywane są skamieniałości m.in. trylobitów, amonitów, jeżowców, skamieniałe zęby pliozaura oraz kości mamuta lub niedźwiedzia jaskiniowego.

Osobliwości botaniczne okolic Częstochowy – lekcja prowadzona z wykorzystaniem kolekcji botanicznej (okazów zielnikowych) najcenniejszych roślin naszego regionu, ze szczególnym uwzględnieniem gatunków endemicznych oraz reliktowych.

Najpiękniejsze owady świata – lekcja prowadzona w oparciu o kolekcję owadów egzotycznych, w skład której wchodzi motyle dzienne, nocne oraz chrząszcze reprezentujące różne krainy zoogeograficzne.

Struktura i funkcjonowanie ekosystemu. Charakterystyka ekosystemów naszego regionu – zajęcia charakteryzujące ekosystem oraz jego skład, ukazujące obieg materii i energii w przyrodzie oraz podstawowe poziomy troficzne (producenci, konsumenci, reducenty). Na przykładzie ekosystemów naszego regionu zwracamy szczególną uwagę na ekosystemy jaskiniowe. Na lekcji wykorzystywane są okazy ptaków, owadów oraz nietoperzy (szkoły podstawowe kl. IV–VIII, szkoły średnie)

Populacja jako podstawa kształtowania środowiska. Przykłady populacji Ziemi Częstochowskiej – lekcja z wykorzystaniem eksponatów, charakteryzująca populacje roślin i zwierząt w naszym regionie. Podczas zajęć omawiane są także podstawowe pojęcia ekologiczne, takie jak populacja, ekosystem czy biocenoza (szkoły podstawowe kl. VII–VIII, szkoły średnie).

Wartości przyrodnicze projektowanego Jurajskiego Parku Narodowego – zajęcia prowadzone w oparciu o prezentację multimedialną charakteryzującą obszar projektowanego Parku Narodowego. Podczas zajęć wykorzystywane są również okazy roślin i zwierząt bytujących na wyżej wymienionym terenie (szkoły podstawowe kl. VII–VIII, szkoły średnie).

Płazy i gady okolic Częstochowy – zajęcia prowadzone w oparciu o kolekcję herpetologiczną (np. żaby, zaskrońce, żmija zygzakowata), opisujące środowisko oraz cechy życiowe wyżej wymienionych zwierząt.

Las karboński – zajęcia charakteryzujące okres karboński w dziejach Ziemi, z wykorzystaniem skamieniatości z wymienionego okresu (odciski kalamitów, sigilarii, kordaitów, skrzypów itp.). Ekspozycje pochodzą z terenu Górnego Śląska.

Ciekawostki o łosiu, który w Muzeum mieszka – podczas zajęć wykorzystywany jest spreparowany okaz łosia. Omawiana jest biologia, ekologia oraz interesujące zachowania tego niezwykłego zwierzęcia. Zajęciom towarzyszy prezentacja multimedialna.

II. Warsztaty – Surowce mineralne – nieodnawialne bogactwo Ziemi

Lekcja muzealna z oferty specjalnej (ok. 2,5 godz.). Teoretyczna część zajęć „Dzieje górnictwa rud żelaza”, prowadzona jest w Muzeum Górnictwa Rud Żelaza, gdzie uczestnicy wraz z historykiem z Działu Historii zwiedzają wystawę oraz poznają historię rud w regionie częstochowskim. Kontynuacją zajęć są warsztaty edukacyjne w Multicentrum „Zodiak”. W trakcie części plastycznej „Węglem malowane” uczniowie poznają etapy powstawania węgla oraz tworzą prace plastyczne wykorzystujące technikę rysunku węglem. W trakcie warsztatów naukowych, oglądając ekspozycje, poznają najważniejsze surowce mineralne Ziemi oraz budują z konstrukcyjnych klocków K’nex model kolejki lub kiwona. Na warsztaty zapraszamy w każdą środę. Lekcja przeznaczona dla szkół podstawowych.

III. Cykliczne warsztaty i prelekcje

Dział Przyrody przygotowuje dodatkowe warsztaty na organizowaną corocznie Noc Muzeów, akcje „Lato w mieście” oraz „Ferie w mieście”, a także wzbogacające edukacyjnie prezentowane wystawy czasowe, które swoją tematyką nawiązują do fauny i flory. Realizujemy również prelekcje dla nauczycieli oraz opiekunów szkolnych kół LOP.

Przykładowe tematy realizowanych zajęć:

- Drzewa – pomniki przyrody,
- Ferdynand Karo – polski przyrodnik na Syberii na przełomie XIX/XX w.,
- Lady Eleanor Glanville – XVII-wieczna entomolożka,
- Skamieniałości jurajskie – klucz do przeszłości ziemi częstochowskiej,
- Dziuplaki – co to za ptaki?,
- Nocni łowcy – czyli zwierzęta aktywne nocą,
- Zabawa kolorami, czyli kamuflaż u owadów,
- Jak porozumiewają się ptaki, czyli wszystko o ptasiej komunikacji,
- Prawdy i mity o nietoperzach.

IV. Multicentrum „ZODIAK”

Multicentrum „ZODIAK” to wielofunkcyjny ośrodek edukacyjny, który działa w strukturach Muzeum Częstochowskiego. Jego celem jest realizacja atrakcyjnych zajęć dla młodszego pokolenia prowadzona w formie nauki przez zabawę. Zajęcia w Multicentrum mają na celu przekazanie jak najwięcej informacji w sposób zrozumiały, przejrzysty, połączony z aktywnym zaangażowaniem wszystkich uczestników. Do dyspozycji użytkowników są warsztaty artystyczne, naukowe i techniczne. Oferta edukacyjna skierowana jest do grup zorganizowanych, jak również do uczestników indywidualnych.

V. Konkursy

Od 2016 r. cyklicznie organizowany jest konkurs fotograficzno-przyrodniczy im. prof. Janusza Hereźniaka *Jurajska przyroda w obiektywie*. Jego III edycja została podsumowana w lutym 2020 r.

VI. Zbiory przyrodnicze Muzeum Częstochowskiego

Muzeum Częstochowskie nieomal od początku swojego istnienia, tzn. od 1905 r., oprócz zbiorów historycznych, etnograficznych, archeologicznych i dzieł sztuki, gromadzi również okazy przyrodnicze. Dział Przyrody formalnie został utworzony w 1959 r. na mocy uchwały podjętej 18 lutego 1959 r. przez Prezydium Miejskiej Rady Narodowej, przekształcającej Muzeum z placówki o charakterze oświatowo-wy-

stawienniczym w instytucję o profilu naukowo-badawczym. Kolekcjonerstwo przyrodnicze w Muzeum Częstochowskim ma zatem 100-letnią tradycję.

Na szczególną uwagę zasługują kolekcje historyczne, np.: zbiór mineralogiczny i paleontologiczny Stanisława Kontkiewicza ojca, który pochodzi z daru Towarzystwa Popierania Kultury Regionalnej. Najwięcej okazów zebranych zostało w 1916 r. W 1950 r. od prof. Stanisława Kontkiewicza syna zakupiono dokumentalną kolekcję geologiczną liczącą 338 okazów, która przedstawia dużą wartość ekspozycyjną oraz historyczną jako przykład kolekcjonerstwa pierwszej połowy XX wieku.

Znajdujący się w posiadaniu Muzeum Częstochowskiego zbiór paleontologiczny liczy 724 sztuki. Jedną ze znaczących jest kolekcja 106 skamieniałości jurajskich, podarowana w 1962 i 1993 r. przez inż. Andrzeja Adamskiego, byłego dyrektora Przedsiębiorstwa Kopalń Rudy Żelaza „Osiny”. Są to głównie małże z rodzajów *Pleuromya*, *Trigonia*, *Pholadomya* i *Ostrea*; amonity z rodzaju *Parkinsonia*; ślimaki z rodzaju *Pleurotomaria*; ramienionogi z rodzajów *Terebratula* i *Rhynchonella*; jeżowce z rodzaju *Collyrites* i in. Pochodzą one z kopalń położonych w okolicach Częstochowy. Jednym z ostatnich nabytków są zakupione w latach 2001-2003 skamieniałości z jury górnej, tzw. białej, pochodzące z okolic Choronia k. Częstochowy oraz z jury środkowej.

W zbiorze botanicznym szczególnie cenny jest zakupiony w 1987 r. zielnik Karola Karpały, zawierający 134 arkusze, głównie roślin naczyniowych, a także mchy, porosty i widłaki. Zostały one zebrane w okolicach Częstochowy w latach 1914-1941.

Dominują zbiory zoologiczne, które stanowią ponad 95% wszystkich zbiorów. Z kręgowców najliczniej reprezentowany jest zbiór ptaków i oologiczny, a z bezkręgowców owady, wśród nich głównie motyle.

Najliczniejszy i bardzo cenny zbiór owadów dokumentuje głównie entomofaunę regionu częstochowskiego i liczy ok. 50 tyś. okazów. Większość stanowią motyle Lepidoptera (80%), mniej liczne są chrząszcze Coleoptera w ilości ok. 4 000 okazów. Inne rzędy reprezentowane są przez kilkadziesiąt do kilkuset okazów, są to m.in.: ważki Odonata, prostoskrzydłe Orthoptera, pluskwiaki równoskrzydłe Homoptera, pluskwiaki różnoskrzydłe Heteroptera, błonkoskrzydłe Hymenoptera, muchówki Diptera i skorki Dermaptera. Większe kolekcje entomologiczne zostały zakupione w latach 70. i 80. od M. Kotarbińskiego (8 226 okazów), J. S. Dąbrowskiego (1 400 okazów), E. Krajewskiego (16 148 okazów) i C. Rojewskiego (2 522 okazy).

VII. Wystawy

Muzeum Częstochowskie nie posiada obecnie stałej wystawy przyrodniczej, jednak niemalże każdego roku organizowane są wystawy czasowe, realizowane ze zbiorów własnych, bądź wypożyczane z innych instytucji.

Zdjęcia: Archiwum Muzeum Częstochowskiego

Muzeum Fauny i Flory Morskiej i Śródlądowej w Jaworzu

Muzeum Fauny i Flory Morskiej i Śródlądowej w Jaworzu

ul. Wapienicka 120, 43-384 Jaworze

tel. +48 (33) 817 22 17

kom. + 48 888 833 016

e-mail: info@muzeum.jaworze.pl

muzeum.jaworze.pl

Muzeum Fauny i Flory Morskiej i Śródlądowej w Jaworzu Średnim jest ewenementem w skali kraju. Działa przy Szkole Podstawowej nr 2, dzięki zaangażowaniu uczniów i nauczycieli tej szkoły. Muzeum za-wdzięcza swoje powstanie hojności jednego z mieszkańców – bosmana Erwina Pasternego. Urodził się on w Jaworzu Średnim w 1928 roku i tu zdobył wykształcenie podstawowe. Realizując swoje młodzięcze ma-rzenia, kontynuował naukę w szkołach morskich, zdobywając stopień bosmana. Pływał po całym świecie, zgłębiając jednocześnie tajniki życia oceanów. Zaczął też łowić, a następnie preparować różne stworze-nia morskie. Część swojej kolekcji okazów przyrody mórz południowych podarował szkole w Jaworzu.

Muzeum rozpoczęło swoją działalność w 1969 roku, początkowo w szkole, a w 2014 roku zbiory przeniesiono do nowo wybudowanego budynku Muzeum. Najciekawszymi eksponatami są m.in. żółw morski, rekiny (w tym rekin młot), ośmiornice, mięczaki, jeżowce. Dzięki wieloletniej współpracy i pomocy Instytutu Biologii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, większość eksponatów jest świetnie zachowana, powstają nowe ekspozycje, a dzieci i młodzież pogłębiają swoją wiedzę na tematycznych obozach i spotkaniach. W Muzeum odbywają się liczne prelekcje, wystawy, koncerty, częste wyjścia terenowe (wabienia ciem, obserwacje sów i nietoperzy itp.), w których można uczestniczyć wraz z dziećmi. Organizowane są też konkursy o tematyce przyrodniczej i marynistycznej. Muzeum wydaje broszury na temat lokalnej przyrody.

Wszystkie eksponaty można podziwiać z bliska, warte odnotowania są również liczne akwaria o łącznej pojemności 10 000 l.

Na sali ekspozycyjnej znajduje się łódź, do której można wejść i z niej wysłuchać opowieści o morskich zwierzętach.

Od września 2020 roku podziwiać można również żywe motyle i inne stawonogi w nowo wybudowanej **Motylarni**. Zobaczyć w niej można nie tylko imagines, ale wszystkie stadia rozwojowe.

Przy Muzeum działa również **Stowarzyszenie Przyjaciół Muzeum Fauny i Flory Morskiej i Śródlądowej w Jaworzu**. Zajmuje się ono promocją Muzeum i kultury marynistycznej, a także lokalnej historii i przyrody.

Zdjęcia: Archiwum Muzeum Fauny i Flory Morskiej i Śródłądowej w Jaworzu

Muzeum Geologii Złóż im. Cz. Poborskiego

Wydział Górnictwa, Inżynierii Bezpieczeństwa i Automatyki Przemysłowej
Politechnika Śląska
ul. Akademicka 2 (parking przy ul. Łużyckiej), 44-100 Gliwice
tel. +48 (32) 237 26 08, (32) 237 22 90
e-mail: ewa.gluszek@polsl.pl
facebook.com/MuzeumGeologiiZloz

Muzeum Geologii Złóż im. Czesława Poborskiego na Wydziale Górnictwa, Inżynierii Bezpieczeństwa i Automatyki Przemysłowej Politechniki Śląskiej w Gliwicach jest największą tego typu placówką naukowo-dydaktyczną na Górnym Śląsku, udostępniającą zbiory kopaliny użytecznych z całego świata, a także kolekcje minerałów skał i skamielin występujących w skorupie ziemskiej.

Można tu podziwiać cenne kruszce takie jak złoto, srebro czy miedź oraz pełne blasku kamienie szlachetne i ozdobne. Bogactwa te skrywają wiele tajemnic na temat historii życia na Ziemi oraz tego, co na przestrzeni czasu geologicznego działo się na Górnym Śląsku. Jeśli chcecie poznać kamienny zapis pradziejów Śląskiej Ziemi oraz poznać jej skarby i tajemnice sprzed milionów lat to koniecznie odwiedźcie to miejsce.

Oferta edukacyjna Muzeum

Zadaniem Muzeum jest upowszechnianie wiedzy o Ziemi, poprzez działalność wystawienniczą, prelekcje, warsztaty i spotkania tematyczne z młodzieżą szkolną i dziećmi.

Oprócz ogólnego zwiedzania wystawy, często na indywidualne prośby, przeprowadzane są zajęcia tematyczne związane z określonym zagadnieniem, połączone z mini-warsztatami lub pokazem minerałów i skamieniałości. Muzeum uczestniczy również w zajęciach wyjazdowych w szkołach oraz różnego rodzaju inicjatywach, spotkaniach i wydarzeniach popularnonaukowych poza murami Wydziału. Muzeum jest także współorganizatorem cyklicznych wydarzeń na Politechnice Śląskiej, takich jak Dzień Ziemi, Minerals Day, Noc Naukowców czy Dni Otwarte.

Ważnym wydarzeniem w działalności edukacyjnej Muzeum jest organizacja Giełdy Minerałów, która przyczynia się do popularyzacji nauk o Ziemi wśród mieszkańców regionu oraz umożliwia kontakt z kolekcjonerami minerałów. Podczas Giełdy organizowane są również ogólnodostępne wykłady popularnonaukowe, warsztaty oraz konkursy.

Przykładowe tematy lekcji i warsztatów:

- „Cudowny świat minerałów i skał”,
- „Minecraft – czyli o złożach, surowcach oraz ich wydobyciu i wykorzystaniu w realnym świecie”,
- „W krainie dinozaurów”,
- „Prawdziwi bohaterowie epoki lodowcowej”,
- „Węgiel – skarb Górnego Śląska”,
- „Dlaczego wybuchają wulkany?”.

Projekty edukacyjne:

- „Węgiel kiedyś był zielony...”,
- „Z silezaurem i mamutem przez pradzieje Śląska”,
- „Kopalnia wiedzy – pokłady możliwości”.

Informacje organizacyjne

Zwiedzanie: od poniedziałku do piątku w godz. 9.00 – 14.00. Obowiązuje rezerwacja – wycieczki należy zgłaszać z wyprzedzeniem, tel. (32) 237 26 08 lub e-mail: ewa.gluszek@polsl.pl

Zdjęcia: Archiwum Muzeum Geologii Złóż

Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu – Sztolnia Królowa Luiza w Zabrzu

MUZEUM GÓRNICHTWA WĘGLOWEGO W ZABRZU – DYREKCJA I SEKRETARIAT

ul. Georgiusa Agricoli 2, 41-800 Zabrze

tel. +48 (32) 630 30 91

e-mail: biuro@muzeumgornictwa.pl

muzeumgornictwa.pl

MUZEUM
GÓRNICHTWA
WĘGLOWEGO
W ZABRZU

SZTOLNIA KRÓLOWA LUIZA

ul. Wolności 408, 41-800 Zabrze

Informacje i rezerwacje: +48 (32) 271 40 77

sztolnialuiza.pl

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

Sztolnia Królowa Luiza w Zabrzu to najbardziej wyjątkowa przestrzeń edukacyjna na Śląsku. Króluje tu nauka przez zabawę, poznawanie, doświadczanie w oparciu o autentyczne, fascynujące, podziemne przestrzenie – jednym słowem: mnóstwo radości i ogromna dawka wiedzy. W górniczych chodnikach z XIX i XX wieku, nagrodzonych Nagrodą Dziedzictwa Europejskiego i zaaranżowanych w sposób dostępny już dla najmłodszych poszukiwaczy przygód, znajduje się największy w kraju podziemny park maszyn górniczych. Trasy wyposażone są w nowoczesne multimedia, które wspierają prowadzenie zajęć edukacyjnych w pełni zgodnych z podstawą programową nauczania. Każda wycieczka prowadzona jest przez doświadczonych w pracy z dziećmi przewodników i kończy się przejażdżką oryginalną górniczą kolejką Karlik lub kolejką podwieszaną.

Oprócz stałej oferty (kilkanaście lekcji edukacyjnych do wyboru, w tym cztery o tematyce ekologiczno-przyrodniczej), Sztolnia organizuje liczne zajęcia i warsztaty tematyczne, takie jak Tydzień Ziemi, Dzień Dziecka czy specjalne programy wakacyjne, feryjne i barbórkowe.

WEJŚCIE I KASA BILETOWA: ul. Mochnackiego 12, ZABRZE

STREFA WĘGLA / Czas trwania: 75 minut

Oferta dla: szkół podstawowych, klasy I-III

Podczas zwiedzania dzieci poznają podstawowe narzędzia górnicze takie jak pyrlik czy kilof, poznają pracę górników w kopalni, dowiadują się, jakie zwierzęta były wykorzystywane do pracy pod ziemią przed erą maszyn. Zapoznają się z charakterystyką węgla i jego właściwościami, metodami wydobywania i transportu, mogą też samodzielnie spróbować pozyskać własną bryłkę „czarnego złota”. Dowiadują się również, kim była św. Barbara i poznają szczegóły obchodów święta Barbórki.

WEJŚCIE I KASA BILETOWA: ul. Wolności 408, ZABRZE

GEOSTREFA / Czas trwania: 90-120 minut

Oferta dla: szkół podstawowych, klasy IV-VI

W ramach Geostrefy uczniowie poznają zagadnienia związane z geologią, budową Ziemi i procesami powstawania węgla, oglądają okazy skał i minerałów oraz skamieniałości, uczą się je rozpoznawać, pozyskiwać i zastosowywać, a w trakcie gry terenowej szukają ich w podziemnych wyrobiskach; dowiadują się też o roli węgla w przemyśle, gospodarce cyrkularnej i rozsądnym gospodarowaniu energią.

PODZIEMNE SKARBY / Czas trwania: 90-120 minut

Oferta dla: szkół podstawowych, klasy VII-VIII / szkół ponadpodstawowych

Podczas zwiedzania uczestnicy poznają historię i geologię oraz zaznajamiają się z dziejami uprzemysłowienia Górnego Śląska, poznają skały i skamieniałości karbońskie, w tym węgiel. Odkrywają znaczenie również innych skał i minerałów potrzebnych dla funkcjonowania człowieka i jego otoczenia, poznają podstawowe narzędzia i wyposażenie górnicze. Wszystko to podczas podziemnej zabawy o charakterze geocachingu, czyli poszukiwań skarbów.

TROPICIELE WĘGLA / Czas trwania: 90-120 minut

Oferta dla: szkół podstawowych, klasy VII-VIII / szkół ponadpodstawowych

Podczas zajęć uczniowie zdobywają wiedzę z zakresu budowy geologicznej Górnego Śląska oraz tektoniki i geodezji, a następnie wykorzystują ją podczas własnoręcznych pomiarów, którym towarzyszy prezentacja sprzętu mierniczego z epoki. Poznają różnorodne pojęcia z zakresu energii, energetyki, ekologii, smogu i gospodarki cyrkularnej. Zwieńczeniem zwiedzania jest wytopienie grubego pokładu węgla.

Informacje dodatkowe: Część wyrobisk jest dostępna do zwiedzania przez osoby niepełnosprawne. Zalecany jest odpowiedni, cieplejszy ubiór i pełne obuwie z płaską podeszwą.

PARK 12C

WEJŚCIE: ul. Mochneckiego 12, ZABRZE; wstęp bezpłatny

Plenerowa, edukacyjno-rekreacyjna wystawa Park 12C to część kompleksu Sztolni Królowa Luiza, stanowiąca przestrzeń, w której dzieci i młodzież mogą w atrakcyjny sposób poznać zagadnienia związane z żywiołami ziemskimi, technikami wydobywania węgla i energią w przyrodzie. Głównym zamysłem parku jest interakcja, aktywna nauka i zabawa, a także wypoczynek dla całych rodzin. Na terenie Parku znajdują się różnego rodzaju urządzenia edukacyjne, między innymi świat wodny (ze śluzami, tamami, jazami i turbinami), maszt meteorologiczny, wielki kamienny labirynt nawiązujący układem ścianek do budowy chemicznej węgla, rów poszukiwawczy z repliką płytkiego szybu górniczego, stanowiska do komunikacji z użyciem alfabetu Morse'a, olbrzymia soczewka, pełniąca funkcję słonecznej zapalniczki czy Camera Obscura – prototyp aparatu fotograficznego z ciemnią fotograficzną. Obiekt czynny sezonowo.

Zdjęcia: Archiwum Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu

Muzeum Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie

ul. Parkowa 25, 41-500 Chorzów
tel. +48 (32) 241 07 18
e-mail: sekretariat@muzeumgpe-chorzow.pl
muzeumgpe-chorzow.pl

Wejście główne, kasa oraz parking muzeum znajdują się od strony Alei Harcerskiej.

Historia naturalna – Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie”

Przedsięwzięcia, których celem jest budowanie świadomości proekologicznej i promocja działań na rzecz ekologii, to jeden z najważniejszych obszarów aktywności edukacyjnej Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie”.

Chorzowski skansen, w którym tradycja nieustannie splata się z nowoczesnością a drewniana architektura prezentowana jest w bezpośredniej bliskości natury, to jedno z najlepszych miejsc do prowadzenia działań ekologiczno-przyrodniczych w regionie. Bez wielkiej przesady można powiedzieć, że naturalne materiały i proekologiczne myślenie wpisane są w samą istotę tej instytucji. Dlatego zagadnienia przyrodniczo-ekologiczne omawiane są podczas wszystkich niemal zajęć edukacyjnych prowadzonych w Muzeum, a także (nie może być inaczej) podczas zwiedzania z przewodnikiem ekspozycji na wolnym powietrzu.

Zajęcia edukacyjne – lekcje muzealne i warsztaty – realizowane są w różnorodnej przestrzeni: zarówno w plenerze (obiektach muzealnych), jak i nowej siedzibie Muzeum. Prowadzą je nie tylko doświadczeni muzealnicy, ale też unikatowi rękodzielnicy i rzemieślnicy. Wszyscy potrafią nie tylko znakomicie przekazywać wiedzę, ale i pasjonująco opowiadać o – tak bardzo nam dzisiaj potrzebnym – szacunku, z jakim ludzie przez wieki darzyli przyrodę.

Bogata oferta muzealnych działań edukacyjnych stworzona jest tak, by zajęcia całkowicie pochłaniały uczestników. Oprócz przekazywania wiedzy, ważne jest, by poczuli naturę w swoich dłoniach: wszystko można dotknąć, sprawdzić jak działa, a często samemu wykonać przedmiot, który będzie niezwykłą pamiątką wizyty w skansenie.

I tak, podczas **lekcji muzealnej „Koraliki z owczej wełny”**, uczestnicy dowiadują się, jak powstaje wełna i co można z niej zrobić. Obowiązkowym punktem zajęć jest wizyta w chałupie górala z Istebnej, w której znajdują się tradycyjne narzędzia do czesania i przędzenia wełny. Nie może zabraknąć też odwiedzin u skansenowskiego stada owiec, które są ulubieńcami gości. A jeśli są owce, to musi też być wypas, dlatego uczestnicy zajęć – zwiedzając dawny ształas pasterski – słyszą opowieść o tym, jak wyglądała kiedyś praca pasterzy. W części praktycznej każdy z uczestników otrzymuje kawałek kolorowej wełny czesankowej, z której własnoręcznie wykonuje pamiątkowy koralik. Lekcja opracowana została z myślą o starszych przedszkolakach i młodszych uczniach szkoły podstawowej.

Z kolei **„Zagroda pełna zwierząt” to lekcja muzealna**, podczas której dzieci odwiedzają wszystkie zwierzęta hodowlane, zamieszkujące chorzowski skansen. Mali uczestnicy zajęć mogą zobaczyć – często po raz pierwszy w życiu – konia, kury, króliki, owce czy kozy. Podczas spaceru przewodnik opowiada także o innych zwierzętach gospodarskich (gdzie spały, co jadły itd.), podkreślając jak wielką rolę odgrywały one w codziennym życiu ich właścicieli. Równocześnie prowadzący snuje opowieść o niezwykłej więzi łączącej naszych przodków z naturą i przypomina, jak ważne były dla nich troska i szacunek dla zwierząt. Ze względu na swój spacerowy charakter, zajęcia te proponowane są przede wszystkim dzieciom w wieku przedszkolnym.

Nie ma myślenia ekologicznego bez pszczół. Dlatego zajęcia **„Kto ma pszczoły ten ma miód, kto ma ziemię ten ma trud”** poświęcone są tradycyjnemu pszczelarstwu. Ich uczestnicy poznają historię pszczelarstwa i bartnictwa oraz dowiedzą się, jak ważną rolę w ekosystemie pełnią owady zapylające rośliny. Usłyszą też o bogactwie rozmaitych produktów wytwarzanych przez pszczoły. Co więcej, uczą

się trudnej sztuki odróżniania pszczoły od osy i – to bardzo ważne! – poznają zasady bezpiecznego zachowania w pobliżu owadów. Ponadto, zwiedzą prawdziwą pasiekę, a na koniec (w części praktycznej zajęć) przygotowują ekologiczną świecę z pszczelej węzy.

Nasz region jest niezwykle różnorodny, a Muzeum świetnie tę różnorodność pokazuje. Podczas **lekcji przyrodniczej „Zwierzęta wsi górnośląskiej”** dzieci będą mogły bliżej przyjrzeć się zwierzętom zamieszkującym zagrody, lasy i łąki województwa śląskiego oraz poznać fascynujący świat owadów i mięczaków. Odgadywanie tropów zwierząt, rysowanie muszli czy prowadzenie dzienniczka obserwacji, to tylko niektóre zadania i zagadki czekające na małych odkrywców.

Zapraszamy do udziału w zajęciach edukacyjnych w jednym z najpiękniejszych muzeów w Polsce, prezentującym tradycyjne budownictwo ludowe z obszaru województwa śląskiego.

Oferta edukacyjna Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie” skierowana jest do uczniów szkół wszystkich typów. Zapisy na zajęcia przyjmuje Dział Edukacji i Popularyzacji, tel. (32) 241 07 18, wew. 204.

Zdjęcia: Archiwum Muzeum Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie

Muzeum Górnośląskie w Bytomiu

pl. Jana III Sobieskiego 2, 41-902 Bytom
tel. +48 (32) 281 82 94 w. 111
e-mail: sekretariat@muzeum.bytom.pl
muzeum.bytom.pl
facebook.com/MuzeumGornoslaskiewBytomiu

LEKCJE I WARSZTATY

Zajęcia edukacyjne prowadzone w Muzeum Górnośląskim są skierowane do wszystkich grup wiekowych, począwszy od przedszkoli, przez wszystkie stopnie edukacji szkolnej, na dorosłych i seniorach kończąc. Każde spotkanie, bez względu na tematykę i grupę wiekową odbiorców jest starannie opracowane i dostosowane nie tylko do umiejętności poznawczych danej grupy, ale także do ich potrzeb i oczekiwań. To sprawia, że odbywające się w przestrzeni stałej wystawy przyrodniczej lekcje muzealne są nie tylko doskonałym źródłem wiedzy na dany temat, ale również zabawą i rozrywką, która zachęca odbiorców do dalszego zgłębiania wiedzy, a także do ponownego odwiedzania nie tylko tego muzeum.

Poniżej zaprezentowano kilka wybranych tematów. Na stronie Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu dostępna jest pełna oferta edukacyjna.

Drapieżnik – kto to taki?

Wielu rodziców i nauczycieli obawia się, że małe dzieci nie dadzą sobie rady ze świadomym zwiedzaniem wystaw muzealnych. Nic bardziej mylnego. Zajęcia „Drapieżnik” kierujemy już do dzieci 3-letnich. Uczestnicy poznają część wystawy poświęconej mokrakłom, by wspólnie z prowadzącym poznać fascynujący świat ptaków drapieżnych oraz stworzeń stosujących kamuflaż. Już przedszkolak może być jak

Sherlock Holmes – z pomocą edukatora, dzieci obserwują ptaki i wyciągają wnioski na temat ich zachowań. Zajęcia zawierają w sobie również piosenkę-zagadkę, eksperymenty muzyczne i wspólne szukanie najdziwniejszych zwierząt śląskich systemów przyrodniczych.

Grupa docelowa: przedszkola (3-6 lat), klasy I-III szkoły podstawowej, grupy specjalne i integracyjne.

Czas trwania: 45 minut.

Typ zajęć: zajęcia z piosenką, zajęcia z eksperymentami dźwiękowymi.

Zagadnienia kluczowe: samodzielna obserwacja i wyciąganie wniosków, drapieżniki i ich rola w przyrodzie, ptaki żyjące na mokradłach i ich metody łowieckie, kamuflaż i jego rola w przetrwaniu.

Leśne Biuro Śledcze

Poznanie świata przyrody nie musi być nudne! „Leśne Biuro Śledcze” to gra terenowa w przestrzeni wystawy przyrodniczej, oparta na wspólnym rozwiązywaniu zagadek kryminalnych. Trznadel zgłasza zaginięcie domu, Borsuki skarżą się na uciążliwe hałasy, a Bóbr obawia się, że ktoś próbował go otruć. Zadaniem uczestników jest wcielić się w role funkcjonariuszy Leśnej Służby Kryminalnej i przeprowadzić śledztwo, by rozwiązać wszystkie zagadki – czeka ich przesłuchiwanie świadków, szukanie śladów i przede wszystkim wskazanie sprawcy tych wszystkich okropności. Gra została w 2019 roku nagrodzona Złotym Słonecznikiem w plebiscycie Grupy CzasDzieci, na najbardziej rozwojową inicjatywę dla dzieci w województwie śląskim.

Grupa docelowa: dzieci czytające lub nieczytające z rodzicami, klasy II-VI szkoły podstawowej, grupy kolonijne.

Czas trwania: 45-90 minut.

Typ zajęć: zajęcia w formie gry terenowej.

Zagadnienia kluczowe: wpływ człowieka na środowiska naturalne (lasy, mokradła, pola i łąki), samodzielne poznawanie wystawy, czytanie ze zrozumieniem i pozyskiwanie informacji ze źródeł zastanych, praca w małej grupie i integracja.

Wielka wyprawa wilka Alana. O wędrowaniu w świecie przyrody

Czy temat migracji zwierząt i roślin oraz gatunków inwazyjnych nie jest za trudny dla dzieci? Absolutnie nie! Wszystko za sprawą dobrej zabawy. Zajęcia „Wielka wyprawa” dostosowane są już do dzieci w wieku przedszkolnym. Edukator nie tylko wyjaśnia, czym jest migracja gatunków oraz gatunki ekspansyjne i inwazyjne. Prezentuje również historię wilka Alana, który w 2009 roku rozpoczął swoją migrację z lasu w Saksonii i w ciągu zaledwie kilku miesięcy odwiedził cztery kraje, przepłynął aż dwie wielkie rzeki (Odrę i Wisłę), pokonał kilka naprawdę ruchliwych dróg (między innymi ogrodzoną autostradę A1) i przebył ponad 1500 kilometrów! Biorąc udział w quizie, dzieci utrwalają zdobyte informacje, a następnie na wielkiej macie (3x3 m) mogą wcielić się w wilka Alana i samodzielnie spróbować przejść przez Polskę jego śladami, dzięki specjalnie przygotowanej do tego celu grze planszowej.

Grupa docelowa: przedszkola (3-6 lat) oraz klasy I-III szkoły podstawowej (krótsze zajęcia), klasy IV-VI szkoły podstawowej, grupy kolonijne

Czas trwania: 45-70 minut

Typ zajęć: zajęcia z quizem, zajęcia z grą planszową.

Zagadnienia kluczowe: przemieszczanie się gatunków – migracja, inwazja, ekspansja, zagrożenie ekologiczne wynikające z migracji i inwazji, rzeki, jako naturalne bariery powstrzymujące migrację, wilk Alan, jako przykład zwierzęcia migrującego

Zwierzęce zmysły

Czy człowiek faktycznie góruje nad zwierzętami? Niekoniecznie. Zajęcia „Zwierzęce zmysły” to pomysł na edukacyjną zabawę z przyrodniczym morałem. Uczestnicy dowiadują się, czym są zmysły, jak działają i czy faktycznie w świecie przyrody jest ich tylko pięć. Następnie dzięki eksperymentom wypróbują swój wzrok, słuch, smak, węch i dotyk, porównując je z lisem, sową, kretem czy zającem. Dlaczego wiewiórka jest pomarańczowa, czy zając mógłby łatwo ścierać na kartkówkach i jak to możliwe, że nietoperz „widzi” uszami? Wspólnie poszukamy odpowiedzi na te i inne liczne pytania.

Grupa docelowa: klasy I-III szkoły podstawowej (krótsze zajęcia), klasy IV-VIII szkoły podstawowej, szkoły ponadpodstawowe, grupy kolonijne.

Czas trwania: 60-90 minut.

Typ zajęć: zajęcia z eksperymentami.

Zagadnienia kluczowe: zmysłowe postrzeganie świata, różne rodzaje zmysłów, zmysły nieznanne człowiekowi, zmysły człowieka a zmysły zwierząt, doświadczenie empiryczne.

Informacje praktyczne

- aktualny cennik zajęć edukacyjnych znajduje się na stronie internetowej Muzeum,
- wpłaty dokonuje się w kasie Muzeum, istnieje możliwość wystawienia faktury,
- zajęcia edukacyjne prowadzone są w godzinach otwarcia wystaw muzealnych,
- maksymalna liczba uczniów w grupie to 25 osób.

Wystawa stała „Przyroda Górnego Śląska”

Na wystawie „Przyroda Górnego Śląska” wejdziecie do magicznego świata przyrody, na co dzień niedostępnego i niemożliwego do podejrzenia w tak urozmaiconej formie. Wycinki rzeczywistości prezentowane w dioramach pozwalają nam z bliska zobaczyć zwierzęta w ich naturalnym środowisku. Ułatwiają też zrozumienie procesów niewidocznych dla człowieka, między innymi życia rodzinnego zwierząt oraz etapów łańcucha pokarmowego. Zwierzęta ukazane są w naturalnych pozycjach, podczas typowych dla nich czynności – śpiewu, walki, budowy gniazda czy poszukiwania pokarmu.

Wystawa składa się obecnie z trzech części: „Lasy”, „Wody i mokradła” oraz „Pola i łąki”. O kształcie ekspozycji decyduje także inny podział, na pory roku – lisy ukazane są wiosną, borsuki latem, a dziki zimą. Dopasowano też „zachowania” zwierząt do odpowiednich pór dnia.

Ekspozycji towarzyszy książeczka edukacyjna „W świecie przyrody”, która wyjaśnia i uzupełnia wiele podejmowanych na wystawie wątków.

Archiwum przyrodniczych wystaw czasowych:

- Zwierzęta przeklęte. Wilk (21 listopada 2019 - 29 marca 2020)
- #zaPARKujMY! Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego – 10 lat w samorządzie naszego wo-

jewództwa (10 października - 29 grudnia 2019; wystawa była efektem wspólnej inicjatywy podjętej przez Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego w Będzinie i Muzeum Górnośląskie w Bytomiu)

- Drugie życie zwierząt. Mistrzowie preparacji (19 września 2018 - 3 lutego 2019)
- Chomik europejski (*Cricetus cricetus*) – ginący klejnot naszej przyrody (25 października - 6 grudnia 2018)
- Fotografia dzikiej przyrody 2002-2016 / Wildlife Photographer of the Year (3 stycznia - 25 lutego 2018)
- Inwazja u bram (30 maja - 17 grudnia 2017)
- Mój dziki hajmat (12 października - 31 grudnia 2016)
- Fotografia Dzikiej Przyrody 2015 (8 kwietnia - 8 maja 2016)
- *Omne vivum ex ovo*. Wszelkie życie (pochodzi) z jaja (12 marca - 19 czerwca 2016)

DZIAŁ PRZYRODY

Dział Przyrody Muzeum Górnośląskiego posiada zbiór ponad 500 tysięcy okazów zoologicznych, botanicznych i geologicznych. Największe i najcenniejsze są kolekcje entomologiczne oraz ornitologiczne.

Dział Przyrody prowadzi prace nad zbiorami przyrodniczymi, badania terenowe, działalność wystawienniczą i edukacyjną. Współpracuje z organizacjami pozarządowymi i instytucjami zajmującymi się ochroną przyrody. Opiniuje przedsięwzięcia związane z ochroną bioróżnorodności w regionie.

W Dziale Przyrody prowadzony jest Bank Informacji Awifaunistycznych Muzeum Górnośląskiego (największa w regionie baza danych ornitologicznych) oraz Bank Informacji o Cennych Miejscach Rozrodu Płazów w regionie. Dane faunistyczne z regionu gromadzone są od lat 80. XX wieku, głównie w efekcie współpracy z Górnośląskim Kołem Ornitologicznym Sekcją Ornitologiczną Polskiego Towarzystwa Zoologicznego. Zgromadzone dane przyrodnicze wprowadzane są do Krajowego Banku Muzealnych Zasobów Zoologicznych i do Krajowej Sieci Informacji o Bioróżnorodności, działającej w strukturze Global Biodiversity Information Facility.

Działalność naukowa na Górnym Śląsku obejmuje obecnie następujące zagadnienia:

- Entomofauna Górnego Śląska,
- Żądłówki (Hymenoptera: Aculeata) Górnego Śląska,
- Sieciarki (Neuroptera) Górnego Śląska,
- Awifauna Górnego Śląska,
- Monitoring lęgowych, przelotnych i zimujących ptaków na Górnym Śląsku,
- Ekologia wybranych populacji ptaków na Górnym Śląsku,
- Awifauna terenów zurbanizowanych Górnego Śląska,
- Monitoring cennych miejsc rozrodu płazów na Górnym Śląsku i w Zagłębiu.

Muzeum Miejskie „SztYGarka” w Dąbrowie Górniczej

ul. Legionów Polskich 69, 41-300 Dąbrowa Górnicza

tel. +48 (32) 726 41 85

e-mail: sekretariat@muzeum-dabrowa.pl

muzeum-dabrowa.pl

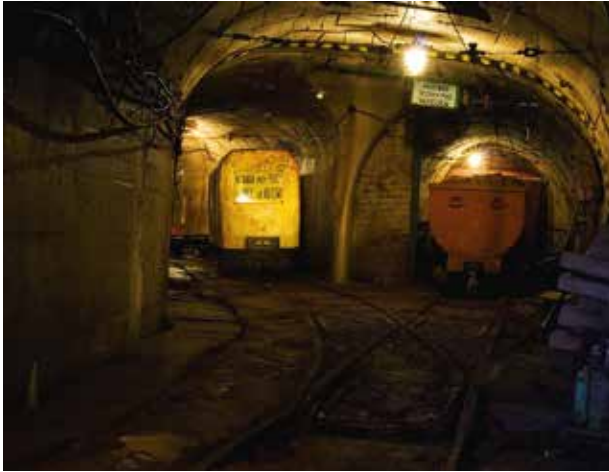
facebook: Muzeum Miejskie SztYGarka Mms

Muzeum Miejskie „SztYGarka” udostępnia dla zwiedzających wystawy stałe i czasowe o tematyce: historia Dąbrowy Górniczej, archeologia, etnografia i podróże. Główna ekspozycja przyrodnicza obejmuje zbiory geologiczne, z elementami historii górnictwa, które prezentowane są w kilku salach pod wspólnym tytułem „Przeszłość geologiczna Zagłębia Dąbrowskiego”. Są to skały, minerały, skamieniałości z następujących okresów geologicznych: karbon, trias, jura oraz plejstocen. Muzeum posiada również Kopalnię Ćwiczebną, w której poprowadzona jest podziemna trasa turystyczna.

Muzeum zajmuje się działalnością edukacyjną w zakresie ekologiczno-przyrodniczym w formie lekcji i warsztatów prowadzonych w budynku Muzeum, a także wycieczek na terenie Dąbrowy Górniczej.

LEKCJE MUZEALNE

Czas trwania: 45 minut

Grupa wiekowa: przedszkole

Zwierzęta minionych epok – historia mamuta

Lekcja przeprowadzona jest na ekspozycji geologicznej. Dzieci, w otoczeniu eksponatów, poznają realia przyrody epoki plejstocenu oraz zwyczaje zwierząt żyjących wówczas na terenie obecnego Zagłębia Dąbrowskiego. Zgromadzone na ekspozycji szczątki mamuta włochatego zostały odkryte na terenie Kopalni Piasku Podsadzkiego „Kuźnica Warężyńska” (obecnie jest to sztuczny zbiornik wodny Pogoria IV).

Grupa wiekowa: szkoła podstawowa i ponadpodstawowa

Śtone historie – opowieści o soli kamiennej

Lekcja z pokazem multimedialnym oraz realizowana na ekspozycji geologicznej. Omawiane zagadnienia: woda morska, ślone jeziora i solanki podziemne oraz powstanie i forma złóż soli, a także występowanie złóż soli w Polsce, minerały solne i ich występowanie, metody wydobycia soli, rodzaje soli w handlu oraz kierunki wykorzystania soli.

Czarne złoto, czy czarny charakter? Węgiel kamienny od powstania do zagospodarowania

Lekcja z pokazem multimedialnym oraz realizowana na ekspozycji geologicznej. Prezentowane zagadnienia: jak powstał węgiel, typy węgla oraz ich skład chemiczny i petrograficzny, główne kierunki wykorzystania węgla oraz wpływ spalania węgla na środowisko i sposoby minimalizacji emisji związanej ze spalaniem węgla.

Minerały – do czego nam służą?

Lekcja z pokazem multimedialnym oraz realizowana na ekspozycji geologicznej. Omawiane zagadnienia: natura minerałów, wykorzystanie minerałów w paleolicie, najczęściej spotykane w przyrodzie minerały; charakterystyka kwarcu i jego odmian, a także wykorzystanie w jubilerstwie i w przemyśle; prezentacja gipsu i jego zastosowania; minerały żelaza – właściwości i wykorzystanie w dziejach ludzkości.

Wszystkie grupy wiekowe

Tematyczne zwiedzanie ekspozycji geologicznej

Minerały, skamieniałości, wykorzystanie skał i minerałów.

Zwiedzanie z przewodnikiem Kopalni Ćwiczebnej

(dzieci powyżej 6 roku życia pod opieką osób pełnoletnich, wymagane pełne obuwie oraz ciepłe okrycie)

Kopalnia Ćwiczebna, znajdująca się na Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego, udostępnia 650 m podziemnych wyrobisk na trzech poziomach. Oprócz charakterystycznych elementów górniczych reprezentowanych przez różne typy obudowy, urządzenia eksploatacyjne i transportowe, trasa oferuje także zapoznanie się z elementami geologicznymi, głównie w postaci odstaniającego się w kilku miejscach pokładu węgla.

Wycieczki przyrodniczo-historyczne z przewodnikiem po muzealnych szlakach

- Trasa czarna – Szlak węglowy, prowadzony jest przez zrekultywowane tereny podziemnego i odkrywkowego górnictwa węgla kamiennego w śródmieściu Dąbrowy Górniczej,

- Trasa srebrna – Szlak kruszcowy, prowadzi przez Strzemieszyce po miejscach dawnej eksploatacji i przeróbki rud metali, a obecnie cennych przyrodniczo obiektach,

- Trasa zielona – Szwajcaria Zagłębiowska, przechodzi przez atrakcyjne przyrodniczo i krajobrazowo tereny przetomu Białej Przemszy w rejonie Okradzionowa.

Cykliczne imprezy popularno-naukowe „Tajemnice Świata” i „Wyprawy na krańce Ziemi”

Wykłady i spotkania z ekspertami. Dominują wykłady o tematyce przyrodniczej, m.in. o tajemnicach z życia nietoperzy, tajemnicach orchidei, trylobitach z Dąbrowy Górniczej, największych jaskiniach na świecie, wydobywaniu węgla w Arktyce, poszukiwaniu złota, najwyższych szczytach świata.

Zdjęcia: Archiwum Muzeum Miejskiego „Szttygarka” w Dąbrowie Górniczej (str. 314 fot. Marcin Wójcik)

Muzeum Miejskie w Zabrzu

ul. Powstańców Śląskich 3, 41-800 Zabrze

tel. +48 (32) 271 56 89

e-mail: muzeum@muzeum-miejskie-zabrze.pl

muzeum-miejskie-zabrze.pl

Galeria Muzeum Miejskiego w Zabrzu Café Silesia

ul. 3 Maja 6, 41-800 Zabrze

tel. +48 (32) 777 05 01

LEKCJE MUZEALNE

„Ekologia i sztuka”

Warsztaty edukacyjne dla najmłodszych, podczas których można się dowiedzieć jak łączyć ekologię ze sztuką i jak wyrabiać ekologiczne nawyki, poznać zasadę *3U* – *Unikaj* kupowania zbędnych rzeczy, *Użyj* powtórnie, *Utylizuj* oraz dodatkowo pojęcie *Upcyclingu*, czyli jak nadawać nowe znaczenie rzeczom przeznaczonym do wyrzucenia. Podczas zajęć uczestnicy sprawdzają czy potrafią prawidłowo segregować śmieci, oglądają prezentację o przedmiotach codziennego użytku wykonanych zgodnie z zasadą *upcyclingu* oraz dzieła sztuki przygotowane tą metodą przez artystów. Zajęcia kończą warsztaty twórcze z wykorzystaniem papierowych odpadów.

Celem lekcji jest zwrócenie uwagi na konieczność dbania o otaczające nas środowisko, poznanie nietypowych metod stosowanych we współczesnej ekologii oraz promocja zachowań ekologicznych.

Zajęcia odbywają się w formie wykładu prowadzonego w sposób przystępny dla uczniów, wzbogaconego prezentacją. Towarzyszy im dyskusja, wymiana informacji oraz kreatywne warsztaty plastyczne.

Odbiorcami są przedszkolaki oraz uczniowie klas I-IV.

„Leki z babcinej apteki, czyli zioła z naszych pól, lasów i łąk”

Lekcja muzealna „Leki z babcinej apteki, czyli zioła z naszych pól, lasów i łąk” to wyprawa w świat otaczającej nas przyrody. Podczas lekcji uczestnicy dowiadują się jakie popularne rośliny występują na łąkach, polach, ale również w miejskich parkach i ogrodach. Poznają ich cechy charakterystyczne i dowiadują się jak je rozpoznawać. Poznają również powszechnie dostępne kwiaty jadalne.

Zajęciom towarzyszy prezentacja multimedialna przedstawiająca poszczególne rośliny wraz z opisami ich zastosowań.

W drugiej części lekcji uczestnicy oglądają obrazy słynnych malarzy zainspirowanych przyrodą – łąkami, ogrodami, kwiatami i ziołami – na prezentacji multimedialnej.

Zajęcia kończą warsztaty plastyczne z zastosowaniem techniki kolażu i wykorzystaniem wiedzy zdobytej podczas lekcji.

Uzupełnieniem lekcji jest wizyta w Miejskim Ogrodzie Botanicznym w Zabrze, gdzie uczestnicy zajęć muzealnych mogą następnie skonfrontować swoją wiedzę na temat roślin w ich naturalnym środowisku.

Celem zajęć jest rozbudzenie zainteresowania przyrodą oraz poznanie leczniczych właściwości świata roślinnego. Po zajęciach uczniowie będą umieli rozpoznawać najpospolitsze zioła oraz poznają ich zastosowanie w kuchni i medycynie. Dowiedzą się również, jak przyroda oddziałuje na miasta i dlatego warto w nich sadzić ogrody i łąki.

Zajęcia prowadzone są w formie wykładu, wzbogaconego prezentacją i metodami aktywizującymi uczestników (dyskusja, gry, zabawy itp.).

Zajęcia przeznaczone są dla uczniów klas I-VIII.

„Poznaję sztukę wszystkimi zmysłami”

Lekcje towarzyszące prezentowanym w Muzeum wystawom. Dzieci uczą się opowiadać obrazy, opisywać rzeźby i eksponaty muzealne; wykorzystując zmysł dotyku i węchu, próbują nazywać i opisywać przedmioty; ćwicząc zmysł słuchu, odgadują i nazywają różnego rodzaju odgłosy i instrumenty. Lekcje uczą jak należy zachowywać się w muzeum czy teatrze oraz przybliżają uczestnikom placówki kultury w mieście. W części warsztatowej dzieci poznają różne faktury materiałów plastycznych. Celem lekcji jest rozwijanie wrażliwości estetycznej oraz umiejętności wypowiadania się przez sztuki plastyczne.

Zajęcia przeznaczone są dla dzieci w wieku przedszkolnym oraz uczniów klas I-III.

IMPREZY CYKLICZNE

Powitanie wiosny

21 marca, co roku w Muzeum odbywa się pożegnanie zimy i powitanie wiosny.

W programie m.in.:

przypomnienie dawnych tradycji i zwyczajów związanych z przepędzaniem zimy,

„Marzanna, ta zimowa panna” – warsztaty praktyczne,

powitanie wiosny z gaikiem,

„Wiosna w ogrodzie” – szukanie pierwszych oznak wiosny, zabawy i konkursy.

Impreza organizowana we współpracy z Miejskim Ogrodem Botanicznym w Zabrzu.

Zdjęcia: Archiwum Muzeum Miejskiego w Zabrzu

Muzeum Miejskie w Żywcu – Stary Zamek

Dział Przyrodniczy
ul. Zamkowa 2, 34-300 Żywiec
tel. +48 (33) 861 21 24
e-mail: staryzamek@muzeum-zywiec.pl
muzeum-zywiec.pl

Dział Przyrodniczy Muzeum Miejskiego w Żywcu wraz z wystawą stałą *Ptaki i ssaki Żywiecczyzny* mieści się w dawnej stajni zamkowej, której powstanie datowane jest na początek XX w. Prezentowane zbiory przyrodnicze liczą ponad 200 eksponatów i dokumentują faunę beskidzką minionego wieku, a także częściowo współczesną. Większość obiektów pochodzi z kolekcji ostatnich właścicieli Żywiecczyzny - Habsburgów. Na wystawę najchętniej zaglądają najmłodszy i zwłaszcza do nich skierowana jest przyrodniczo-ekologiczna oferta edukacyjna. W oparciu o eksponaty muzealne, dzieci i młodzież mogą poznać różnorodność fauny beskidzkiej oraz jej związki z otoczeniem. W ekspozycji znajdują się dzienne ptaki drapieżne, takie jak orzeł przedni, myszotowy, jastrzębie, trzmielojad, pustułka, krogulce. Prezentowane są liczne gatunki sów: sóweczka, sowa włochata, błotna, uszata, płomykówka, puszczyk oraz największy puchacz. Ptaki regła dolnego to orzechówka, dzięcioł czarny i zielony, krzyżodziób, gil, malutki strzyżyk i wiele innych. Są też ptaki brodzące – czaple, bociany, żurawie, nury. Pospolicie występujące ptaki jak wróbel, sikorki, kopciuszek, trznadel, makolągwa czy sójki usadowione zostały na drzewkach w „parkowej” scenerii wystawy. Tam też znajdują się liczne gatunki kaczek, które na żywo podziwiać można w okolicy zabytkowego Domku Chińskiego w pobliskim parku. W jesiennej scenerii lasu zostały umieszczone ssaki naszego regionu: niedźwiedź, wilk, lisy, rysie, żbik oraz borsuk, a dalej bóbr, wydra, dzik i sarna. Nad nimi dominuje sęp płowy, którego przelot nad Zabłociem i Łodygowicami zaobserwowano na początku XX wieku. Zbiory przyrodnicze obejmują także materiał paleontologiczny, pochodzący z luźnych znalezisk w dolinie rzeki Koszarawy oraz w dzielnicy Żywca – Zabłociu. Są to: ząb trzonowy, ciosy i kości mamuta włochatego, szczeka niedźwiedzia jaskiniowego oraz zęby konia kopalnego. Ciekawostką są również fragmenty skał z odciskami dawnej roślinności. W części prehistorycznej zobaczyć też można kopie malowideł naskalnych z jaskiń Altamira w Hiszpanii i Lascaux we Francji.

Niedźwiedź brunatny upolowany w 1908 r. w Okrajniku

Sęp płowy

Ciosy mamuta włochatego z Jelesni i Żywca

Rodzina lisów

Rysie na pniu pochodzące z pałacu Habsburgów (ok. 1922 r.)

Bóbr

Głowa żubra (dar z zamku z Łodygowic, ok. 1945 r.)

Fragment ekspozycji w leśnej scenerii

Ząb trzonowy mamuta włochatego (Rychwałd, dar z 1925 r.)

Proponowane tematy spotkań:

Wędrowniki po lasach beskidzkich – prezentacja multimedialna oparta na zbiorach muzealnych w nawiązaniu do warunków środowiskowych dawnej i współczesnej Żywiecczyny.

Drapieżniki naszego terenu w bezpośrednim sąsiedztwie gospodarstw dawnej Żywiecczyny – pogadanka o warunkach środowiskowych oraz zasadach funkcjonowania społeczności wiejskich w dawnym ekosystemie.

Skąd przyszły do nas mamuty? – prezentacja multimedialna opisująca występowanie tych zwierząt w Europie oraz najnowsze wyniki badań dotyczących datowania szczątków znajdujących się w zbiorach muzealnych.

Opowieść o żubrze – zajęcia na podstawie legendy związanej z powstaniem herbu miasta Żywca; zwiedzanie wystawy historycznej ze szczególnym zwróceniem uwagi na kronikę Andrzeja Komonieckiego „Chronografia albo Dziejopis żywiecki”; przejście do Działu Przyrody na warsztaty plastyczne.

Zdjęcia: Archiwum Muzeum Miejskiego w Żywcu

Muzeum Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego

ul. Będzińska 60, 41-200 Sosnowiec

tel. +48 (32) 368 96 03

e-mail: muzeumwnoz@gmail.com

http://muzeum.wnoz.us.edu.pl

facebook: Muzeum Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego

Muzeum Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego to muzeum geologiczne na Wydziale Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Śląskiego. Muzeum posiada bogatą ofertę edukacyjną. Zajęcia obejmują zagadnienia pozwalające poznać funkcjonowanie naszej planety z punktu widzenia geologii, geografii i biologii. Zakładają aktywny udział dzieci i młodzieży, rozszerzają wiedzę szkolną, jednocześnie realizując podstawy programowe wszystkich szczebli edukacji. Poprzez bogactwo zbiorów, eksponatów i pomocy naukowych, inspirować do poszerzania wiedzy i rozwijania pasji naukowych.

Lekcje muzealne dla przedszkoli

- W krainie dinozaurów
- Epoka lodowcowa
- Wulkany
- Dlaczego? Jak? Kto?
- Rekordy przyrody
- Czym oddychamy?
- Górnicze skarby
- Skamieniały świat

Lekcje muzealne dla szkół podstawowych

- Dzieje życia na Ziemi (zwiedzanie Muzeum)
- Skamieniały świat
- Epoka lodowcowa
- Świat dinozaurów
- Wulkany
- Górnicze skarby
- Tajemnice księżyca
- Rekordy przyrody
- Czym oddychamy?
- Poznajemy ekosystemy
- Elementy pogody
- Rozpoznajemy drzewa
- Minerale i skały wokół nas
- Podróż w czasie
- Magnetyzm
- Praca z mapą
- Jak pokonać smog?
- Prognozowanie pogody
- Analiza profilu glebowego

Sala dydaktyczna dla najmłodszych

Notozaury

- Ćwiczenia laboratoryjne z chemii
- Skąta – naturalny nośnik informacji
- Skamieniałości – organizmy w czasie geologicznym
- Mięczaki – morscy architekci
- Warsztaty z GPS
- Moje miasto – moja mała Ojczyzna

Tyranozaur przed budynkiem Instytutu Nauk o Ziemi Wydziału Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Śląskiego

Lapidarium

Pomiędzy Ewą a nami – wystawa ewolucji człowieka

Triceratops i celofyz w holu głównym

Gabinet mineraloga

Warsztaty dla szkół ponadpodstawowych

- Dzieje życia na Ziemi
- Prognozowanie pogody
- Rozpoznawanie skał
- Kronika dziejów Ziemi
- Analiza profilu glebowego
- GIS czyli mapa w komputerze

Wykłady (dla klas 7-8 szkół podstawowych i szkół ponadpodstawowych)

- Wykłady obejmują treści programowe z zakresu geografii i biologii, tematyka zmienia się w każdym semestrze i obejmuje zagadnienia dotyczące:
 - procesów geologicznych,
 - ruchów Ziemi,
 - budowy i funkcjonowania atmosfery,
 - hydrosfery,
 - ochrony środowiska,
 - procesów społeczno-ekonomicznych,
 - bioróżnorodności,
 - ewolucji życia na Ziemi,
 - ewolucji człowieka.

Informacje organizacyjne

Zajęcia przeznaczone są dla grup zorganizowanych.

Aktualny cennik zajęć edukacyjnych znajduje się na stronie internetowej Muzeum.

Istnieje możliwość wystawienia faktury.

Zajęcia prowadzone są od poniedziałku do piątku.

Grupa powinna liczyć 10-25 osób.

Zajęcia z wykorzystaniem profesjonalnych programów komputerowych

Lekcje muzealne Świat dinozaurów

Lekcje muzealne Minerality i skały wokół nas

Warsztaty z chemii

Lekcje muzealne Podróż w czasie

Minerały świata

Zdjęcia: Archiwum Muzeum Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego

Muzeum Paleontologiczne w Lisowicach

ul. Mickiewicza, 42-700 Lisowice
kom. 889 773 089
e-mail: biuro@muzeumlisowice.pl
muzeumlisowice.pl

Ogólnopolski Bieg Tropami Śląskich Dinozaurów – regulamin oraz zapisy: zapisy.ultimasport.pl/zapisz/586

Muzeum Paleontologiczne w Lisowicach powstało w 2008 roku z inicjatywy Marka Błyszczka, mieszkańca Lisowic, w oparciu o największe polskie odkrycia paleontologiczne. Środki na jego utworzenie oraz ciągły rozwój pochodzą z budżetu Gminy Pawonków.

Początkowo były to zaledwie dwie sale wystawowe. Obecnie wystawa mieści się w czterech salach, z których trzy to ekspozycja stała, czwarta zaś to ekspozycje czasowe. Obecnie prezentowana wystawa czasowa to „Tajemnice jeziora Karatau”, która prezentuje efekty pracy polskiej wyprawy paleontologicznej do południowego Kazachstanu.

Muzeum prowadzi liczne zajęcia edukacyjne, adresowane do różnych grup wiekowych dzieci i młodzieży szkolnej, warsztaty plastyczne oraz lekcje muzealne. Historia Muzeum to nie tylko wystawy, ale również liczne konkursy plastyczne, fotograficzne czy literackie, prelekcje, konferencje i spotkania z paleontologami, pogawędki przy ognisku.

Od 9 lat regularnie, co roku, 1 maja Muzeum organizuje *Ogólnopolski Bieg Tropami Śląskich Dinozaurów*, czyli bieg przełajowy na dystansie 5 i 10 km, którego trasa biegnie w bezpośrednim sąsiedztwie wykopalisk. Bieg jest dobrym sposobem na aktywne spędzanie wolnego czasu dla całej rodziny. Bieg główny, który adresowany jest dla osób od 16 roku życia, poprzedzony jest biegami dla dzieci (od 5 lat) i młodzieży, a długość trasy dostosowana jest do wieku uczestników. W roku 2019 Bieg po raz pierwszy odbył się pod patronatem Marszałka Województwa Śląskiego, Pana Jakuba Chetstowskiego.

Trwające w Lisowicach 11 lat (2006-2017) wykopaliska w cegielni *Lipie Śląskie* doprowadziły do odkrycia kości pierwszego polskiego dinozaura drapieżnego *Smoka z Lisowic* (nazwa potoczna) oraz największego na świecie dicynodonta *Lisowicia bojani*, prawdopodobnie jednego z ostatnich przedstawicieli tego wymarłego pod koniec triasu gatunku gadów ssakokształtnych. Dużą niespodzianką dla naukowców było natomiast odkrycie szczątków pierwszego w Polsce i jednego z najstarszych w Europie ssaków. W Muzeum zobaczyć można pierwszy odkryty w Polsce w Lisowicach ząb prassaka. Ten niepozorny kilkumilimetrový ząb jest świadectwem, że ponad 200 milionów lat temu, na terenie dzisiejszego Śląska żyły niewielkie zwierzęta wielkości współczesnej ryjówki będące praprzodkami ssaków.

Podobnie świat roślin, który odłania się w wyrobisku cegielni w Lisowicach jest niesamowicie bogaty. Wśród pozostałości roślinnych w postaci skamieniałych pni drzew, gałązek, pędów drzew, łusek nasieniowych czy nasion badacze wyodrębnili 15 nowych gatunków nieznanych dotąd z innych miejsc na świecie.

Lista odkryć jest długa i wnosi ogromny wkład do światowej paleontologii. Znajdują się na niej m.in.:

- Smok z Lisowic – nazwa potoczna (nazwa rodzajowa – wawelski),
- dicynodonty – *Lisowicia bojani*,
- celofyzy,
- plagiozaury,
- cyklotozaury,
- ryby dwudyszne,
- ryby trzonopłetwe (przodkowie atimerii),

- ryby ganoidowe,
- rekiny (hybodonty),
- sfenodony (kuzyni hatterii),
- pterozaurowe,
- niezidentyfikowane gady naczelne (archozaurowe),
- małże,
- konchostraki,
- prassaki,
- onkoidy (stromatolity),
- palinomorfy (ziarna pyłku i zarodniki – spory grzybów, mszaków i paprotników),
- małżoraczkowate (Ostracoda),
- owady (pokrywy chrząszczy),
- 15 nowych gatunków roślinności,
- koprolioty (skamieniałe odchody zwierząt triasowych).

Materiał pozyskany w czasie wykopalisk jest niezmiernie bogaty i stanowi zasób badawczy na kilka najbliższych lat. Pozwala to przypuszczać, że naukowcy zaskoczą nas jeszcze kolejnymi odkryciami. Planowane są również kolejne etapy wykopalisk.

Zdjęcia: Archiwum Muzeum Paleontologicznego w Lisowicach

Muzeum Śląskie

ul. T. Dobrowolskiego 1, 40-205 Katowice
tel. +48 (32) 213 08 70
tel. + 48 (32) 213 08 36, 690 455 949 – Dział Edukacji

Od momentu restytucji w 1984 roku, Muzeum Śląskie w Katowicach prowadzi różnorodną działalność edukacyjną. Punktem wyjścia podejmowanych działań są nie tylko wystawy stałe i czasowe organizowane w Muzeum, ale też misja propagowania szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego i historycznego. Liczne zajęcia realizowane są w formie lekcji i warsztatów dla dzieci i młodzieży oraz różnorodnych wydarzeń dla odbiorców dorosłych. Muzeum proponuje swoim gościom udział w wykładach, spotkaniach i dyskusjach, ale też seanse filmowe, spektakle teatralne, koncerty.

Prace związane z organizacją działań edukacyjnych, obejmują współpracę ze szkołami, bibliotekami, stowarzyszeniami, komórkami obsługującymi placówki oświatowe oraz indywidualne konsultacje z nauczycielami.

Muzeum prowadzi również działania, których celem jest uczynienie z Muzeum miejsca przyjaznego dla osób z niepełnosprawnościami. W Muzeum odbywają się zajęcia dla dzieci i dorosłych z dysfunkcjami intelektualnymi, autyzmem, wykluczonych społecznie.

MIEJSKA PASIEKA W MUZEUM ŚLĄSKIM

Na terenie Muzeum Śląskiego znajduje się miejska pasieka. Ochrona pszczół jest obecnie jednym z najważniejszych wyzwań ekologicznej działalności człowieka. Pszczoły z muzealnej pasieki pracują w promieniu do 2 kilometrów, wpływając na wzrost zapylenia roślin na terenie Muzeum i w jego okolicy. W pasiece w sezonie wiosenno-letnim prowadzone są warsztaty ekologiczne dla grup szkolnych i półkolonii oraz osób indywidualnych. Zajęcia prowadzi Łukasz Przybył z Pszczelarium Katowice.

Zapewnione są stroje pszczelarskie, przeszkolenie, materiały edukacyjne i degustacja miodu. Aby uczestniczyć w warsztatach, należy wypełnić oświadczenie o braku uczulenia, a w wypadku osób niepełnoletnich przedstawić oświadczenia i zgody rodziców.

W ofercie:

Tajemnice pszczelego ula

Warsztaty z zakresu edukacji ekologicznej w trzech wariantach:

- dla klas I-VIII szkoły podstawowej dostosowane do wieku uczniów,
- dla rodzin z dziećmi,
- dla dorosłych i młodzieży.

Zajęcia odbywają się przy otwartych ulach, a uczestnicy biorą udział w typowych pracach pszczelarskich z udziałem żywych owadów. W trakcie warsztatów omawiamy w skrócie proces zapylania roślin, zasady bezpieczeństwa, sprzęt pszczelarski. W ulach szukamy, gdzie są: nakrop, miód, posyty miód, pyłek, pierzga oraz jaja, larwy, poczwarki, trutnie, robotnice oraz matki.

Jak powstaje miód?

Warsztaty w pasiece dla grup przedszkolnych, dla dzieci od 5 lat.

Dzieci poznają proces zapylania roślin, dowiadują się, jak powstaje miód, jak wygląda pszczoła królowa i mogą zobaczyć karmienie pszczół „z palca”.

Zawód pszczelarz

Warsztaty w pasiece dla uczniów szkół ponadpodstawowych.

Uczestnicy dowiadują się o znaczeniu zapylania roślin dla gospodarki i o hodowli pszczół samotnic. Rozmawiamy też o własnej pasiece – kto może ją prowadzić i czy to się opłaca? Można też uzyskać informacje o tym, jacy specjaliści są potrzebni na rynku i jakie kierunki kształcenia w tym zakresie są obecnie dostępne.

OGRÓD SPOŁECZNY

Na terenie Muzeum Śląskiego od kilku lat funkcjonuje ogród społeczny. To przestrzeń publiczna dostępna dla zwiedzających, przeznaczona także dla osób chętnych do prowadzenia samodzielnej uprawy roślin użytkowych. Jako wspomaganie prac przy rabatach udostępniono duże stoły, kompostownik oraz zintegrowany zestaw tablic z regulaminem, umożliwiający pozostawianie ważnych notatek i wymianę doświadczeń pomiędzy „ogrodnikami”. Całość uzupełniają nasadzenia roślin ozdobnych, umieszczone w drewnianych skrzyniach. Rosną tu między innymi trawy ozdobne, krzewy kwitnących hortensji oraz byliny, które zapewniają atrakcyjny wygląd przez cały okres użytkowania.

Ogród społeczny jest inspiracją do prelekcji i warsztatów dotyczących życia roślin oraz ich wykorzystania w codziennym życiu, rzemiośle i sztuce.

WYSTAWY

Problematyka ekologiczna jest też obecna w tematyce wybranych wystaw czasowych czy festiwali organizowanych przez Muzeum Śląskie. Towarzyszą im zawsze działania edukacyjne i popularyzatorskie dla odbiorców w różnym wieku, o odmiennych pasjach i zainteresowaniach. To oprowadzania, wykłady, panele dyskusyjne, spotkania z naukowcami, ale też z pasjonatami. Tradycyjnie organizowane są warsztaty dla dzieci i rodzin oraz zajęcia dla grup szkolnych. Przykładowe działania poruszające te zagadnienia, zrealizowane w ostatnich latach to:

Wystawa *Zaczęło się od ziarna... Historia roślin uprawnych*

Czas trwania: 09.09.2017–20.05.2018

Scenariusz i kuratorstwo: Agata Sady

Wystawa ukazywała dzieje człowieka w kontekście towarzyszących mu roślin oraz wpływ roślin uprawnych i użytkowych na obraz współczesnego świata. Najważniejszymi elementami ekspozycji były oryginalne pozostałości roślin uprawnych i przedmiotów wykonanych z roślin, pozyskane w trakcie badań wykopaliskowych, uzupełnione o współczesne produkty i przedmioty codziennego użytku.

Wystawa *Bliskie, lecz z dalekiego świata. Historia udomowienia ssaków*

Czas trwania: 30.03.2019–01.09.2019

Kuratorzy wystawy: Renata Abłamowicz, Daniel Makowiecki

Tematem wystawy archeologicznej *Bliskie, lecz z dalekiego świata* była mało znana historia udomowienia ssaków. Proces ten rozpoczął się około 40 tys. lat temu, kiedy człowiek podjął pierwsze próby

oswojenia wilka – przodka dzisiejszego psa. Poznaliśmy pochodzenie i dzieje zwierząt takich jak pies, kot, koń, owca, koza, krowa oraz świnia. Dowiedzieliśmy się kiedy, gdzie i w jaki sposób nastąpiło udomowienie dzikich gatunków, a także poznaliśmy drogi, którymi – już jako zwierzęta hodowlane – dotarły do Europy.

Wystawa *World Press Photo 2016-2018. The stories that matter*

Czas trwania: 01.12-14.12.2018

Coroczny konkurs World Press Photo nagradza fotografów za najlepsze fotografie wykonane w czasie pojedynczej ekspozycji, które wniosły wkład w dziennikarstwo wizualne w poprzednim roku. Do kategorii „Natura” należą fotografie obrazujące florę, faunę oraz krajobrazy w stanie naturalnym. W 2018 roku, uznając znaczenie kwestii związanych z ekologią, Fundacja World Press Photo wprowadziła kategorię „Środowisko” dla prac dokumentujących wpływ człowieka – pozytywny i negatywny – na środowisko. W Muzeum Śląskim pokazano nagrodzone fotografie z konkursów World Press Photo z lat 2016–2018, które przedstawiają świat przyrody i wpływ człowieka na środowisko.

Instalacja *Porozmawiajmy o śmieciach*

Czas trwania: 01.12.2018–03.03.2019

Kuratorzy: Hugon Kowalski i Marcin Szczelina, opieka z ramienia Muzeum Śląskiego – Łukasz Adamski.

Świadome zarządzanie i gospodarowanie odpadami to obecnie jedna z najważniejszych kwestii poruszanych na wielu płaszczyznach życia, także w architekturze. O tym, że ekologia idzie w parze z projektowaniem, przekonywali twórcy prezentacji *Porozmawiajmy o śmieciach*. Nadprodukcja śmieci jest problemem globalnym, z którym borykają się wszystkie kraje na świecie. *Let's Talk about Garbage* podjęła próby poszukiwania nowych, alternatywnych strategii w walce z zalewającą nasze miasta lawiną odpadów, co wydaje się jedyną nadzieją na spowolnienie procesu zaśmiecania naszej planety. Zaśmiecanie wyraża się nie tylko poprzez nadprodukcję śmieci, ale także emisję szkodliwych substancji do środowiska (powietrza, wody, gleby) oraz przestrzeni w której funkcjonujemy. Prezentacja w Muzeum Śląskim odbywała się w czasie szczytu klimatycznego COP 24 w Katowicach.

FESTIWALE

Biennale Industrii 2019

26–29.09.2019

W swojej działalności programowej Muzeum Śląskie podejmuje kwestie związane z dziedzictwem przemysłowym. Aby ukazać pełny obraz tego zjawiska, odnosi się zarówno do pozytywnych, jak i ne-

gatywnych aspektów industrializacji. Z jednej strony ukazuje wpływ rewolucji przemysłowej na rozwój gospodarki, ukształtowanie aglomeracji oraz postęp w dziedzinach medycyny, nauki i techniki, z drugiej – na reorganizację krajobrazu, degradację środowiska, w tym także na skutki wydobywania w postaci szkód górniczych. Co istotne, temat dziedzictwa przemysłowego nie jest rozpatrywany jedynie w perspektywie historycznej czy w odniesieniu do teraźniejszości, ale towarzyszy mu refleksja nad przyszłością.

Przygotowane przez zespół Muzeum Śląskiego Biennale Industarii było interdyscyplinarnym wydarzeniem, na które składały się projekty artystyczne oraz działania służące refleksji nad stanem kultury i społeczeństwa, w którym dziedzictwo przemysłowe odegrało, i odgrywa nadal, ważną rolę. Proponowana przez Muzeum Śląskie różnorodność form i tematów, miała zwrócić uwagę na wieloaspektowość zjawiska, jakim jest industrial. Dlatego w programie Biennale znalazły się wydarzenia o charakterze naukowym i popularyzatorskim, jak również koncerty, instalacje oraz działania performatywne. Celem wydarzenia było głębsze zrozumienie fenomenu dziedzictwa industrialnego oraz kwestie związane z ochroną otaczającego nas krajobrazu i relacji między industrią a jednostką i społeczeństwem.

Koordynator Biennale Industarii: Magdalena Czerny-Kehl.

Industriada 2020

Hasło: „Natura w przemyśle”

26.09.2020

Główny motyw natury rozumianej z jednej strony jako wykorzystywane w przemyśle surowce naturalne (węgiel, metale, minerały), a z drugiej jako świat roślin i zwierząt żyjących w otoczeniu przemysłowym i postprzemysłowym, przewijał się w tematyce oprowadzań, warsztatów i innych atrakcji Industriady w Muzeum Śląskim.

W programie znalazły się między innymi:

Oprowadzanie tematyczne po terenie zewnętrznym Muzeum i Parku Boguckim – szlakiem przyrody. W trakcie spaceru można było dowiedzieć się więcej o zmianach szaty roślinnej towarzyszących rewitalizacji terenów poprzemysłowych.

Warsztaty dla dzieci i rodzin „Botanika miejska” w formie gry miejskiej. Ich celem było uwrażliwienie uczestników na otoczenie i relację człowiek – natura.

Pokazy naukowe: „Spacer węglową aleją”, „Minerały w życiu człowieka”, „Metaliczne sztuczki magiczne”. Warsztaty plastyczne „Rysujemy i malujemy z natury”.

Zdjęcia: Archiwum Muzeum Śląskiego

Muzeum w Gliwicach

ul. Dolnych Wałów 8a, 44-100 Gliwice

tel. +48 (32) 231 08 54

e-mail: info@muzeum.gliwice.pl

Kontakt dla mediów:

tel. +48 (32) 230 73 66, kom. + 48 783 560 005

e-mail: upowszechnianie@muzeum.gliwice.pl

muzeum.gliwice.pl

Organizatorem Muzeum w Gliwicach jest Miasto Gliwice.

Muzeum w Gliwicach to instytucja z ponad 100-letnią tradycją. Powstało w 1905 roku jako Muzeum Górnośląskie (Oberschlesische Museum). Od 1945 roku funkcjonuje pod nazwą Muzeum w Gliwicach. Obecnie placówkę tworzy pięć Oddziałów: Willa Caro, Zamek Piastowski, Oddział Odlewnictwa Artystycznego, Radiostacja Gliwice, Dom Pamięci Żydów Górnośląskich oraz cztery działy główne: sztuka i rzemiosło artystyczne, archeologia, historia i etnografia. Swoje miejsce mają tu również specjalistyczna biblioteka oraz Czytelnia Sztuki.

Muzeum, oprócz wystaw stałych, proponuje liczne wystawy czasowe. Jest organizatorem wielu interesujących spotkań i wykładów, koncertów oraz różnorodnych warsztatów dla dzieci i młodzieży. Zajmuje się także wydawaniem publikacji, głównie katalogów zbiorów i wystaw, wydawnictw tematycznych w ramach serii monograficznej i Rocznika Muzeum w Gliwicach.

W Muzeum w Gliwicach nie raz zagłębiano się w fascynującą – bo żywą – księgę przyrody, realizując warsztaty edukacyjne dla dzieci, młodzieży i dorosłych.

2016-2017 – Gliwicka Zielarnia i Ziołowe Przedszkole

W 2016 i 2017 roku odbyły się warsztaty etnobotaniczne dla dorosłych i młodzieży pod nazwą „Gliwicka Zielarnia”. Podczas zajęć, których głównymi bohaterami były zioła, prezentowaliśmy rośliny wykorzystywane w celach spożywczych, medycznych, kosmetycznych, a także w obrzędach i ludowej magii. W ramach „Gliwickiej Zielarni” zrealizowane zostały następujące warsztaty: 1) Wróćmy do ziół, czyli jak zbierać przechowywać i wykorzystywać dzikie rośliny; 2) Zapomniane owoce lasu – warsztaty przetwarzania i wykorzystywania żołądki; 3) Ekstrakty i nalewki w kuchni i ziołolecznictwie; 4) Receptury z klasztornej piwniczki, m.in. terapie ziołowe o. Andrzeja Czesława Klimuszki, o. Grzegorza Sroki i medycyna św. Hildegardy; 5) Aloes, geranium, żyworośnica – ile wiesz o właściwościach leczniczych domowych roślin? 6) Ziołowy salon piękności – na Dzień Kobiet; 7) Olejki eteryczne w kosmetyce i aromaterapii; 8) Jak samodzielnie rozpoznać rośliny użytkowe? 9) Zioła pełne magii, czyli symbolika roślin w polskiej kulturze. Opowieść o Nocy Świętojańskiej; 10) Leki z apteki natury, czyli rośliny lecznicze dziko rosnące i uprawne; 11) Kuchnia pachnąca ziołami. Przyprawy z ogródka i łąki.

Specjalnie z myślą o najmłodszych przygotowano zajęcia w ramach „Ziołowego Przedszkola”, w których dzieci od lat pięciu uczestniczyły wspólnie z rodzicami. Głównym celem cyklu spotkań było oswojenie dzieci z otaczającą je naturą i uświadomienie im, że są jej częścią. Podczas warsztatów mali uczestnicy wzbogacali swoją wiedzę przyrodniczą, szczególnie tą związaną z roślinami, ich budową i zastosowaniami w lecznictwie, kosmetyce i kuchni. Dzięki zajęciom terenowym i polisensorycznym ćwiczeniom, dzieci uczyły się poznawać otaczający świat, wykorzystując inne niż wzrok zmysły – za pomocą dotyku, smaku, zapachu, słuchu. W ramach „Ziołowego Przedszkola” zrealizowane zostały następujące warsztaty:

1) Piękno zakłete w naturze. Las, łąka, ogród – różnorodność świata roślin; 2) Mój pierwszy jesienny zielnik. Rozpoznawanie rodzimych gatunków drzew i krzewów; 3) Jak wędrują rośliny? Poznajemy popularne nasiona; 4) Smaki i zapachy ziół; 5) Zioła dla zdrowia i urody; 6) Jak przyroda budzi się do życia? Tworzymy wiosenny zielnik; 7) Zioła w obrzędowości dorocznej; 8) Od kwiatka do miodu; 9) Luksograf – portret rośliny – zajęcia podsumowujące cykl.

2018-2019 „Z silezaurem i mamutem przez pradzieje Śląska” – projekt edukacyjny dla grup przedszkolnych (od lat 5) i uczniów szkół podstawowych oraz dla rodziców z dziećmi

Cykl spotkań przygotowany przez Muzeum w Gliwicach dla grup przedszkolnych i szkolnych, a także dla rodzin z dziećmi przybliżył fascynującą prahistorię naszego regionu. Jej ślady wciąż mamy wokół siebie, a nauki takie jak geologia, paleontologia i archeologia pozwalają nam je zrozumieć. W trakcie siedmiu spotkań w Zamku Piastowskim, uczestnicy dowiedzieli się, gdzie na Śląsku można stanąć na wulkanie, co wydarzyło się w lesie karbońskim, jak wyglądał smok z Lisowic, czyje szczątki odkryto w Krasiejowie, na co polowali nad Kłodnicą łowcy z końca epoki lodowcowej i czego możemy się dowiedzieć o tajemniczym ludzie z przetomu epok brązu i żelaza, który pozostawił po sobie cmentarzyska w Łabędach i Świbiu. Na uczestniczące w ramach projektu dzieci czekały eksperymenty, warsztaty plastyczne, wizyta w Muzeum Geologii Złóż im. Czesława Poborskiego Politechniki Śląskiej – największej tego typu placówce naukowo-dydaktycznej na Górnym Śląsku, której zbiory kopalin, minerałów, skał i skamieniałości liczą ponad 25 tysięcy okazów... W podróży przez pradzieje Śląska uczestnikom pomagała mapa wraz z osią czasu, którą zapakować można było do specjalnego plecaczka z logiem projektu. Niezawodnymi przewodnikami uczestników były silezaur i mamut. W ramach projektu zrealizowane zostały następujące zajęcia: 1) Kiedy Śląsk był na równiku...; 2) Kraina wygasłych wulkanów; 3) Skarby ukryte w śląskich skałach; 4) Las zakłety w węglu; 5) Pradinozaur z Krasiejowa; 6) Smok z Lisowic – ślą-

ski przodek tyranozaura; 7) Mamut, nosorożec włochaty i łowcy reniferów znad Kłodnicy; 8) Tajemnice cmentarzysk w Świbiu i Łabędach.

Partnerzy projektu: Europejskie Centrum Paleontologii w Opolu, Park Nauki i Rozrywki Krasiejów, Politechnika Śląska – Muzeum Geologii Złóż im. Czesława Poborskiego na Wydziale Górnictwa i Geologii oraz Muzeum Paleontologiczne w Lisowicach.

Projekt został objęty patronatem honorowym: Wojewody Śląskiego Jarosława Wieczorka, Prezydenta Miasta Gliwice Zygmunta Frankiewicza i JM Rektora Politechniki Śląskiej prof. dr hab. inż. Arkadiusza Mężyka.

Zdjęcia: Archiwum Muzeum w Gliwicach

Pałac Schoena Muzeum w Sosnowcu

ul. Chemiczna 12, 41-205 Sosnowiec

tel. +48 (32) 363 45 10

e-mail: muzeum@org.pl

Dział edukacyjno-promocyjny:

tel. +48 (32) 363 45 18

e-mail: promocja@muzeum.org.pl

muzeum.org.pl

facebook.com/muzeumwsosnowcu

Instytut Zagłębia Dąbrowskiego

kom. + 48 606 633 579

e-mail: dyrektor@instytutzaglebiadabrowskiego.pl

instytutzaglebiadabrowskiego.pl

facebook.com/InstytutZaglebiaDabrowskiego

PAŁAC SCHOENA
MUZEUM W SOSNOWCU

Instytut Zagłębia Dąbrowskiego

Muzeum powstało w 1985 roku, jako oddział Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu. W roku 1995 zostało przejęte przez sosnowiecki samorząd i od tej pory jest instytucją kultury Gminy Sosnowiec. Muzeum prowadzi działalność naukową, wystawienniczą, edukacyjną i wydawniczą.

Zespół pałacowo-parkowy Schoenów

Zespół pałacowo-parkowy na Śródulce (przy ul. Chemicznej) w Sosnowcu należy do najcenniejszych zabytków miasta i regionu. Został wpisany do rejestru zabytków ówczesnego województwa katowickiego w 1980 roku. Zespół powstał około 1887 roku. Właścicielami była rodzina niemieckich przemysłowców, która przybyła do ówczesnych Sosnowic w II połowie XIX wieku z miejscowości Werdau w Saksonii. Dzięki działalności braci Franza i Ernsta Schoenów – pionierów, a następnie potentatów branży włókienniczej – Sosnowiec w krótkim czasie stał się jednym z głównych ośrodków włókiennictwa na terenie Królestwa Polskiego, a nawet cesarstwa rosyjskiego. W bezpośrednim sąsiedztwie swoich fabryk Schönowie wzniesli okazałe pałace.

Pałace otoczone były rozległym parkiem, zaprojektowanym zgodnie z ówczesną modą, znaną i przywiezioną do Zagłębia przez niemieckich właścicieli. Duży fragment parku powstał w stylu neoromantycznym. Taką atmosferę miały stworzyć sztuczne ruiny i grotty znajdujące się w jego części południowej (na granicy z fabryką), a także wzgórza, pagórki, altanki, kamienne ławki i mostki oraz pięknie utrzymane rosarium. Głównym elementem założenia był olbrzymi staw, zlikwidowany po II wojnie światowej. Do dzisiaj na terenie parku zachowały się zniszczone już grotty skalne, a także resztki pagórków, czy pozostałości po kamiennej balustradzie. Układ wodny i dawnych alejek został w przeważającej części całkowicie zatarty.

Obecny park zajmuje powierzchnię 5,6 ha. Jego największym walorem jest okazały drzewostan. Można w nim podziwiać różnorodne gatunki drzew, wśród których na szczególną uwagę zasługują: klony pospolite i srebrzyste, kasztanowce zwyczajne, dęby czerwone, skrzydłorzechy kaukaskie, więzy szypułkowe, jesiony wyniosłe. Większość ma ponad 100 lat, aż 11 drzew to pomniki przyrody. Największym zainteresowaniem odwiedzających cieszy się, szczególnie w okresie kwitnienia, tulipanowiec amerykański. Starodrzewy stanowią idealne siedliska dla ptaków, wśród których dominują: gołębie grzywacze, sikory: modra i bogatka, zięby i kosy.

Park jest miejscem działań artystycznych i edukacyjnych.

Instytut Zagłębia Dąbrowskiego

Instytut działa w strukturach Muzeum w Sosnowcu – Pałacu Schoena. Jego działalność skupia się na aktywności naukowej oraz popularyzatorskiej związanej z przeszłością i teraźniejszością regionu. W Instytucie wydzielone są sekcje: historyczna, literatury i sztuki, geograficzno-kartograficzna, etnograficzna, edukacji regionalnej oraz dokumentacyjna.

Działalność edukacyjna Instytutu opiera się na współtworzeniu programu edukacji regionalnej, popularyzowaniu wiedzy poprzez działalność wydawniczą – książki, artykuły na łamach współtworzonego dodatku zagłębiowskiego do „Dziennika Zachodniego”, a także organizowaniu Zagłębiowskich Czwartków – wykładów i spotkań na temat regionu. Instytut prowadzi szeroką działalność naukową i edukacyjną związaną tematycznie z regionem; współpracuje m.in. z Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Sosnowcu. W 2018 roku w Instytucie powołano Zespół do spraw edukacji regionalnej.

Zdjęcia: Archiwum
Pałacu Schoena Muzeum w Sosnowcu

Skansen – Zagroda Wsi Pszczyńskiej

Skansen – zagroda Wsi Pszczyńskiej

ul. Parkowa 20, 43-200 Pszczyzna
tel. +48 (32) 210 57 77
kom. 604 508 718
e-mail: skansen.pszczyna@gmail.com
skansen.pszczyna.pl
facebook.com/zagrodawsiPszczyzna

Pokazowa Zagroda Żubrów

ul. Żorska 5, 43-200 Pszczyzna
tel. +48 (32) 447 05 03
e-mail: zagroda@pszczyzna.info.pl
zubry.pszczyna.pl
facebook.com/zagroda.zubrow

Oferta edukacyjna Agencji Rozwoju i Promocji Ziemi Pszczyńskiej

Agencja Rozwoju i Promocji Ziemi Pszczyńskiej to firma zajmująca się prowadzeniem obiektów turystycznych na terenie Pszczyzny. Dwa z nich zajmują się szerzeniem edukacji ekologicznej w szerokim tego słowa znaczeniu, tj. **Skansen – Zagroda Wsi Pszczyńskiej** oraz **Pokazowa Zagroda Żubrów** (patrz także rozdział 16.8.).

Skansen to malownicze miejsce, w którym można udać się w podróż do przeszłości. W zaciśku drzew i przepięknej zieleni, turyści mają możliwość przechadzania się po drewnianych chałupach i przeniesienia się do czasów swoich praprzodków. Odwiedzający mogą zobaczyć jak kiedyś żyli ludzie, w jakich warunkach pracowali i jak sobie radzili z trudami dnia codziennego. W dzisiejszych, zautomatyzowanych czasach coraz więcej osób ma ochotę poznać tajemnicę spokojnego, pracowitego wiejskiego życia sprzed wieków, co jest bardzo budujące.

Pokazowa Zagroda Żubrów to królestwo żubra, ale także innych, równie ciekawych mieszkańców takich jak m.in. sarny, jelenie, daniela muflony, osły, króliki, pawie. Obiekt doskonale nawiązuje do historii i tradycji i jest idealnym miejscem, w którym można odpocząć na łonie przyrody, delektując się dźwiękami natury oraz bogactwem otaczającej bioróżnorodności.

Niezwykle istotny jest aspekt edukacyjny Zagrody wsi Pszczyńskiej oraz Pokazowej Zagrody Żubrów, ponieważ budowanie świadomości wśród młodego pokolenia oraz dokształcanie dojrzałych już ludzi jest sprawą bardzo istotną. Agencja wykorzystuje elementy nauczania Montessori, czyli kompleksowego podejścia do tematu nauczania z charakterystycznymi ścieżkami tematycznymi, pozwalającymi na naukę przez poznanie i doświadczenie, z użyciem wyobraźni, która, jak mawiał Albert Einstein, jest ważniejsza od wiedzy, gdyż wiedza jest ograniczona... Agencja współpracuje z Wojewódzkim Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach, a dzięki dofinansowaniu realizuje przeróżne warsztaty na terenie obydwu ośrodków.

Skansen - Zagroda Wsi Pszczyńskiej

Pokazowa Zagroda Żubrów

WARSZTATY

„**Sekrety pszczół**” – zajęcia obejmują spacer po Skansenie, podczas którego dzieci mają możli-

wość zapoznania się z życiem i charakterystyką pszczół oraz zwyczajami i relacjami panującymi w ulu, jak również zależnościami pomiędzy światem roślin i owadów, co jest niezwykle istotne. Podczas zajęć dzieci zwiedzają z pszczelarzem Skansen oraz ekspozycje stałe i czasowe. Bardzo interesująca jest wizyta w czynnej pasiece, zlokalizowanej na terenie obiektu. Elementy Montessoriańskiej szkoły – czyli nauka przez poznanie i doświadczenie – podczas zajęć pozwalają na lepsze zapamiętanie przekazanych treści i uzyskanie bardziej zadowalających efektów nauczania.

Liczebność grupy: max. 25 os.

Czas trwania zajęć: 1,5 h

Aktualny cennik na stronie internetowej Skansenu.

„Cztery pory roku w ogrodzie prababci” – zajęcia poświęcone babcinym ziołom i roślinom, rosnącym w skansenowym ogrodzie, a także nieopodal wielu domów. Podczas warsztatów uczniowie rozpoznają zioła po zapachu, wyglądzie i smaku oraz mogą przygotować własną mieszankę ziół i przypraw. Ponadto dzieci i młodzież mają możliwość posiania lub posadzenia ziół, które później, wraz z tabliczką pamiątkową, zabierają ze sobą do domu; wykonania ciekawych różnobarwnych naparów ziołowych oraz różnorodnych, edukacyjnych zielników; wzięcia udziału w babciniej produkcji kosmetyków – wykonanie mydełek z suszami ziołowymi. Jest to także nauka przez poznanie i doświadczenie z wykorzystaniem wszystkich zmysłów, co daje bardzo dobre efekty nauczania.

W zależności od pory roku są to zajęcia: **„ Babcia i ogród wiosną i latem”** oraz **„ Babcia i ogród jesienią i zimą”**.

Liczebność grupy: max. 25 os.

Czas trwania zajęć: 1,5 h

Aktualny cennik na stronie internetowej Skansenu.

„Z legendą w przyrodę” – nowe zajęcia, będące swego rodzaju ścieżką edukacyjno-przygodową, umożliwiającą uczestnikom zwiedzenie obydwu obiektów, tj. Skansenu i Pokazowej Zagrody Żubrów. Na terenie obiektów powstaje bowiem „Szlak śląskich skrzotów – demonów”, które zgodnie ze śląską mitologią mają wpływ na kształtowanie przyrody oraz ochraniają rośliny i zwierzęta przed niebezpieczeństwem. W każdym z obiektów zostanie przedstawiona krótka historia skrzotów i ich wpływ na kształtowanie bioróżnorodności. Ponadto, w drodze pomiędzy Skansenem a Zagrodą Żubrów zostaną także usytuowane dwa skrzoty, które uczestnicy będą mieli za zadanie odnaleźć i zaznaczyć na mapce, którą otrzymają od organizatorów. Zajęcia są doskonałym połączeniem ekologii oraz historii, tradycji i kultury Górnego Śląska. W szkołach uczy się mitologii greckiej i rzymskiej, ale o mitologii śląskiej mało kto sły­szał, a mamy się czym pochwalić.

Liczebność grupy: max. 25 os.

Czas trwania zajęć: 4 h

Aktualny cennik na stronie internetowej Skansenu.

„Tropem żubra” – warsztaty mające na celu przekazanie uczestnikom wiedzy na temat największego żyjącego w Europie ssaka, a także możliwość bezpośredniego z nim kontaktu. Mowa oczywiście o żubrze. Ponadto dzieci biorące udział w warsztatach będą mogły się zapoznać z innymi żyjącymi w Pokazowej Zagrodzie Żubrów zwierzętami i ptakami, takimi jak: jeleń szlachetny, daniel, sarna, muflon, osioł, królik domowy, łabędź, paw indyjski, gęś garbonosa, kaczka krzyżówka, kaczka piżmówka, bażant królewski, bażant diamentowy, bażant złocisty, gołąb domowy, gołąb grzywacz.

Przygotowane zajęcia, ze względu na charakter, odbywać się będą dwutorowo, tj. na wolnym powietrzu w bezpośrednim kontakcie ze zwierzętami oraz wewnątrz budynków, gdzie przeprowadzone będą zajęcia na bazie przygotowanych „aktywnych” materiałów dydaktycznych.

Liczebność grupy: max 25 os.

Czas trwania zajęć: 1,5 h

Aktualny cennik na stronie internetowej Zagrody.

Poza zajęciami współfinansowanymi przez WFOŚiGW w Katowicach, Agencja realizuje także zajęcia komercyjne w Skansenie – Zagrodzie Wsi Pszczyńskiej. Należą do nich:

„Manufaktura kosmetyków” – zajęcia dotyczące tworzenia tzw. kosmetyków z babcinej fabryki, czyli wykonywania naturalnych mydeł, maseł, czy peelingów do ciała z prostych kilku składników, bez użycia konserwantów i szkodliwych chemicznych dodatków.

Minimalna liczba uczestników: 8 osób

Czas trwania zajęć: 1,5 h

Aktualny cennik na stronie internetowej Skansenu.

„Manufaktura zdrowia” – zajęcia dotyczące świadomego odżywiania, pozwalające na budowanie świadomości żywieniowej wśród młodego pokolenia, które kształtuje swoje nawyki żywieniowe. Podczas warsztatów przewidujemy przeprowadzenie zarówno części teoretycznej, jak i praktycznej, podczas której uczestnicy wykonają zdrową przekąskę bez użycia białego cukru i białej mąki, wykorzystując same dobrodziejstwa natury.

Minimalna liczba uczestników: 8 osób

Czas trwania zajęć: 2 h

Aktualny cennik na stronie internetowej Skansenu.

Warsztaty artystyczne – zajęcia dla małych i dużych artystów, podczas których można wykonać zarówno kartki okolicznościowe, malowanie magnesów, kubków, filcowanie itp.

Minimalna liczba uczestników: 10 osób

Czas trwania zajęć: 1,5 h

Aktualny cennik na stronie internetowej Skansenu.

Urodzinki w skansenie – oferta skierowana do rodziców, którzy pragną zorganizować kreatywne przyjęcie urodzinowe dla swoich dzieci. W nawiązaniu do tradycji i kultury, z odpowiednią dawką humoru, dzieci zwiedzą Skansen, wykonując różne zadania i rozwiązując zagadki w zabytkowych chatkach, a następnie udają się na warsztaty, podczas których wykonują prawdziwe cuda.

Minimalna liczba uczestników: 8 osób

Czas trwania zajęć: 3 h

Aktualny cennik na stronie internetowej Skansenu.

ŚCIEŻKA EDUKACYJNA

„Dzika promenada” – ścieżka edukacyjna nieopodal Pokazowej Zagrody Żubrów

Rozległy obszar Zabytkowego Parku Pszczyńskiego stanowi atrakcyjne miejsce, zarówno do wypoczynku, jak i rekreacji dla mieszkańców oraz turystów odwiedzających Ziemię Pszczyńską. Jedną z atrakcji w Parku Zwierzynieckim – będącym zachodnią częścią kompleksu Parku Pszczyńskiego - jest Pokazowa Zagroda Żubrów. W bezpośrednim otoczeniu Zagrody tworzona jest obecnie ścieżka przyrodnicza pn. „Dzika Promenada”. Ta nowa atrakcja turystyczna będzie się składała z dwóch alternatywnych, oznakowanych w terenie tras, na których zlokalizowane zostaną punkty przystankowe wraz tablicami informacyjnymi. Pozwoli ona w najbliższej przyszłości na prowadzenie obserwacji licznych walorów przyrodniczych Parku Zwierzynieckiego oraz przybliży zagadnienia związane ze środowiskiem naturalnym.

Zdjęcia: Archiwum Agencji Promocji i Rozwoju Ziemi Pszczyńskiej

Placówki doskonalenia nauczycieli

Placówki doskonalenia nauczycieli, to instytucje, które wspomagają nauczycieli zawodowo, oferując im wsparcie z zakresu psychologii, pedagogiki oraz nauczania przedmiotów i doskonalenia umiejętności. Wspierani są również dyrektorzy placówek oświatowych w zakresie zarządzania, organizacji pracy i zmian w prawie oświatowym. W Placówkach prowadzone są szkolenia, warsztaty, konferencje, kursy, seminaria, wykłady i konkursy. Placówki umożliwiają też nauczycielom wzajemną wymianę doświadczeń.

W związku z kryzysem klimatycznym, placówki doskonalenia nauczycieli rozwijają dynamicznie swoją ofertę szkoleniową o tematyce ekologicznej i przyrodniczej. W informatorze przedstawiono ofertę edukacyjną wyłącznie pięciu największych Placówek w regionie, będących jednostkami organizacyjnymi Województwa Śląskiego. Pominięto placówki miejskie i powiatowe z uwagi na dużą ich liczbę oraz lokalny obszar działania.

REGIONALNY OŚRODEK DOSKONALENIA NAUCZYCIELI „WOM” W BIELSKU-BIAŁEJ

ul. Legionów 25, 43-300 Bielsko-Biała
tel. +48 (33) 812 37 15, +48 (33) 812 24 58
e-mail: poczta@wombb.edu.pl
wombb.edu.pl

Zadbajmy razem o wspólne dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze!

Zmiany zachodzące we współczesnym świecie powodują, że szkoła potrzebuje nowatorskich narzędzi edukacyjnych, form i metod pracy wykraczających poza utarty sposób myślenia.

Świadomość przeobrażeń znalazła swoje odzwierciedlenie w działaniach RODN „WOM” w Bielsku-Białej, wspierających indywidualny i zespołowy rozwój zawodowy nauczycieli, których zadaniem jest edukacja wskazująca uczniowi, że przyszłość należy do ludzi młodych z wykształceniem i wyobraźnią.

Działalność Ośrodka, w ramach prowadzonej edukacji przyrodniczo-ekologicznej, jest systemowa, wychodzi naprzeciw aktualnym wymogom edukacyjnym i potrzebom społeczności szkolnych. Podejmowane przez ośrodek działania na rzecz dialogu pracowników oświaty, nauki i kultury oraz zaangażowania się władz samorządowych i społeczności lokalnych, zaowocowały realizacją licznych partnerskich przedsięwzięć przyrodniczo-ekologicznych.

RODN „WOM” w Bielsku-Białej oferuje nauczycielom wsparcie w realizacji zadań z zakresu edukacji przyrodniczo-ekologicznej oraz dokształcanie w zakresie metod i technik nauczania przedmiotów przyrodniczych, zarówno w trakcie zajęć stacjonarnych jak i terenowych.

Zajęcia terenowe w nauczaniu przyrody

Wypracowane i wdrożone podczas zajęć terenowych strategie budowania wiedzy powstały dzięki doświadczeniu przez nauczycieli przeżyć angażujących, zdobytych w trakcie pełnienia roli ucznia. Proponowany sposób tworzenia sytuacji edukacyjnych, polegający na łączeniu edukacji i zabawy, tj. pedagogice zorientowanej na działanie i przeżycie, sprzyja realizacji procesu dydaktycznego. Prowadzenie obserwacji, doświadczeń oraz pomiarów w środowisku leśnym uczy również współpracy i podziału ról w grupie. Warsztaty dowodzą, że las jest idealnym miejscem do prowadzenia zajęć przyrodniczych i propagowania idei zrównoważonego rozwoju. Ze względu jednak na sygnalizowany przez nauczycieli problem organizacji zajęć w środowisku leśnym zaproponowano, aby miejscem realizacji edukacji przyrodniczej były również ogrody przyszkolne, parki i skwery oraz ścieżki przyrodnicze.

„Ogrody są cudownym nauczycielem” – Gertrude Jekyll

Historia wykorzystania terenów przyległych do budynków szkolnych, głównie do prowadzenia obserwacji przyrodniczych oraz wychowania estetycznego i artystycznego, jest wielowiekowa. Pedagogiczne autorytety, m.in. Jan Ámos Komeński, Johann Heinrich Pestalozzi i John Dewey, określają ogród przyszkolny, jako istotny element pracowni przyrodniczych. Również w Polsce, nauczanie przyrodnicze od wielu lat związane było z przyszkolnymi ogrodami, a do upowszechniania ich idei w znaczący sposób przyczynił się prof. Władysław Szafer. Pomimo długoletniej historii edukacyjnego wykorzystania terenów przyszkolnych, powstające współcześnie ogrody przyszkolne nie są elementem edukacyjnego zacofania. W proponowanej obecnie formule współistnieją z nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi i zastępują na miano „dydaktycznych zakątków” o ponadczasowym znaczeniu.

Powstające obecnie ogrody, głównie jako dobre praktyki pedagogiczne, są źródłem rzetelnej i wiarygodnej wiedzy, a dzięki metodycznemu wsparciu RODN „WOM” w Bielsku-Białej, odkrywanej przez poznanie zmysłowe. Prowadzone w „zielonej klasie” obserwacje i doświadczenia wzbogacają obiektywną wiedzę ucznia o badanym fragmencie rzeczywistości oraz umożliwiają nabywanie kompetencji naukowo-społecznych. Realizacji przedmiotowych celów w procesie dydaktycznym służą następujące metody pracy: praktyczne, problemowe oraz eksponujące. Inspiracją do realizacji kolejnych przedsięwzięć edukacyjnych i wykorzystania skutecznych metod pobudzania ciekawości i kreatywności ucznia w terenie są również upowszechniane na stronie Ośrodka przykłady dobrych praktyk pedagogicznych.

Sieć współpracy i samokształcenia nauczycieli przedmiotów przyrodniczych i inicjatorów akcji ekologicznych

Powołany w 2017 roku w RODN „WOM” w Bielsku-Białej, międzyszkolny zespół nauczycieli aktywnych na polu edukacji przyrodniczej, podnosi swoje kwalifikacje zawodowe, współpracuje ze sobą i wymienia doświadczenia, czego efektem są nowe inicjatywy i projekty. Równocześnie współpraca podjęta przez RODN „WOM” w Bielsku-Białej z Nadleśnictwem Bielsko, przy wsparciu finansowym Zespołu Obsługi Placówek Oświatowych Gminy Czechowice-Dziedzice, umożliwiła partnerskie działania na rzecz organizowania i prowadzenia doskonalenia zawodowego nauczycieli w zakresie wynikającym z kierunków polityki oświatowej regionu i państwa oraz wprowadzanych zmian w systemie oświaty. Była to przede wszystkim organizacja trzyletniego cyklu dwudniowych warsztatów dla nauczycieli O lesie w lesie: „O lesie w lesie – czyli dary lasu” (edycja 2017), „O lesie w lesie – czyli drewno w roli głównej” (edycja 2018) i „O lesie w lesie – czyli powrót do natury” (edycja 2019). Przeprowadzono też dwie edycje, odbywającego się w środowisku przyrodniczym, konkursu recytatorskiego dla uczniów „Zanurzeni w lesie”. Organizowane są również cykliczne akcje ekologiczne, ponieważ edukacja przyrodnicza jest procesem ciągłym i wymaga odkrywania i utrwalania ekologicznego porządku życia. Do inicjatyw cieszących się dużym zainteresowaniem, zarówno ze strony nauczycieli jak i uczniów, należą akcje: skręcania budek lęgowych dla ptaków i schronów dla nietoperzy, wykonywania ekologicznych ozdób oraz udział w turnieju strategicznej gry planszowej „Żywioty lasu”, a także w konkursie fotograficznym „Odkrywamy wiosnę w lesie”. Podjęte wspólne działania umożliwiły upowszechnianie wiedzy o zrównoważonej gospodarce leśnej i potrzebie ochrony przyrody.

Wypracowana w 2018 roku przez nauczycieli przyrodników obudowa metodyczna projektu Nadleśnictwa Bielsko „Las dla nas. My dla lasu” wraz z roll-upową wystawą objazdową okazała się uniwersalną

propozycją dla uczniów na każdym etapie edukacji i została doceniona podczas 18. edycji Konkursu *Eko-Laury* Polskiej Izby Ekologii w 2019 roku.

Od 2019 roku wystawa przyrodnicza jest upowszechniana ponadregionalnie, tj. wypożyczana szkołom i placówkom oświatowym. Umożliwia to społecznościom szkolnym zapoznanie się z bogactwem przyrodniczym polskich lasów oraz z licznymi darami lasu, ale również, jak pokazuje ewaluacja przeprowadzonych zajęć, wpływa na kształtowanie pozytywnych postaw wśród dzieci i młodzieży, co potwierdzają podejmowane działania na rzecz przyrody i środowiska.

Nauczanie przez doświadczenie

W dorobku pracy przyrodników znajdują się rozwiązania dydaktyczne, inspirowane konstruktywistyczną wizją edukacji oraz wynikami badań nad neurologicznymi uwarunkowaniami procesu uczenia się, zakładające tworzenie sytuacji problemowych, pobudzających aktywność umysłu, emocji i wyobraźni, która ma rozwijać kreatywność ucznia i uruchomić wielozmysłowe poznanie. Istotnym elementem pracy nauczycieli przedmiotów przyrodniczych jest również rozbudzanie potrzeby kontaktu uczniów z przyrodą, a także wyrabianie szacunku dla jej piękna, ponieważ nabywane w dzieciństwie przyzwyczajenia przynoszą skutki w dorosłym życiu.

Wypracowane w RODN „WOM” w Bielsku-Białej rozwiązania dydaktyczne w zakresie edukacji przyrodniczej oraz kształtowania potrzeby ochrony przyrody wśród dzieci i młodzieży zostały zaprezentowane podczas VI Międzynarodowej Konferencji Naukowej z cyklu „Edukacja Małego Dziecka” na temat: „Pedagogika zmiany w edukacji dziecka. Teoria – badania – praktyka”, która odbyła się w cieszyńskim ośrodku akademickim Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, w listopadzie 2019 roku.

Jedną z myśli podsumowujących obrady XXIV Krajowej Konferencji Dydaktyków Przedmiotów Przyrodniczych w 2020 roku było stwierdzenie, że współczesna szkoła potrzebuje nowych narzędzi edukacyjnych, wyjścia poza utarty sposób myślenia oraz rozpoczęcia edukacji przyrodniczej, we wczesnym wieku szkolnym. Świadomość przedmiotowych przeobrażeń znalazła odzwierciedlenie w działaniach RODN „WOM” w Bielsku-Białej, wspierających rozwój zawodowy nauczycieli. W 2019 roku zgłoszony przez nasz ośrodek projekt: „Przygotowanie infrastruktury i wyposażenie Pracowni Aktywnej Edukacji” w I edycji Marszałkowskiego Budżetu Obywatelskiego, głosami mieszkańców został wybrany do realizacji. Jedną z pracowni jest pracownia przyrodniczo-techniczna - miejsce organizacji zajęć warsztatowych. Zajęcia umożliwiają również nauczycielom edukacji wczesnoszkolnej, bibliotekarzom, wychowawcom świetlic i placówek opiekuńczo-wychowawczych, pracującym z młodszymi dziećmi, wejście w rolę przewodnika i organizatora procesu kształcenia, w zakresie nauk przyrodniczych.

Portal edukacji ekologicznej

Powszechnie dostępna obecnie sieć internetowa stanowi źródło informacji i wiedzy oraz odgrywa istotną rolę w komunikacji międzyludzkiej. Portal edukacji przyrodniczej RODN „WOM” w Bielsku-Białej dedykowany jest głównie nauczycielom przedmiotów przyrodniczych, ale korzystają z niego również studenci i uczniowie oraz inne osoby związane ze szkolnictwem. Serwis internetowy oferuje dostęp do różnorodnych informacji i jest elementem praktyki pedagogicznej. Tworzona baza wiedzy i plików do pobrania oraz odnośników hipertekstowych stanowi medium wspomaganie dydaktyki, której odbiorcami, ale i współtwórcami, są nauczyciele. Ośrodek na portalu upowszechnia inicjatywy, akcje i kampanie kształtujące kulturę i świadomość ekologiczną, w tym m.in.: *Akcję Sprzątania Świata*, *Eko-Walentynki – czyli kochamy recykling*, *Listy dla Ziemi*, *Kochasz dzieci – nie pal śmieci*, *Torba za surowce*, *Międzynarodowy Dzień Ziemi*, *Europejski Dzień Bez Samochodu*, *Europejski Tydzień Zrównoważonego Transportu*.

W kalendarzu wydarzeń ekologicznych, cyklicznie kierowanych do społeczności szkolnych, znajdują się m.in.: warsztaty dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym „Spotkanie z lasem”, szkolenia poświęcone edukacji globalnej, warsztaty twórcze: „Recyklingowe ozdoby choinkowe i świąteczne” oraz własnoręczne dekorowanie przez nauczycieli i uczniów naturalnych drzewek otrzymanych od Nadleśnictwa Bielsko i przekazywanych w okresie Świąt Bożego Narodzenia osobom starszym, niepełnosprawnym – pensjonariuszom domów spokojnej starości – w ramach akcji społeczno-ekologicznej fundacji Ekologicznej Arka *Choinki Nadziei*. Wśród organizowanych przez Ośrodek konkursów ekologicznych należy wymienić konkurs „Nasze Przedszkole”, polegający na wykonaniu makiety placówki z materiałów przeznaczonych do recyklingu oraz konkurs plastyczny „Śląskie bez smogu – zadbajmy razem o czyste powietrze”, popularyzujący działania ograniczające powstawanie smogu.

Współpraca: Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej, Beskidzkie Centrum Onkologii Szpitala Miejskiego w Bielsku-Białej, Bielsko-Bialski Okręg Ligi Morskiej i Rzeczej, Gmina Czechowice-Dziedzice, Instytut Fizyki Jądrowej Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, Karpacki Bank Genów, Muzeum Świerka i Woliera Pokazowa Głuszców w Jaworzynce, Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze, Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe: Nadleśnictwo Bielsko, Nadleśnictwo Kobiór, Nadleśnictwo Ustroń i Nadleśnictwo Wiśła, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Bielsku-Białej, Stowarzyszenie Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła” z Łodzi, Teatr Polski w Bielsku-Białej, Towarzystwo Przyjaciół Czechowic-Dziedzic.

REGIONALNY OŚRODEK DOSKONALENIA NAUCZYCIELI „WOM” W CZĘSTOCHOWIE

Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie

al. Jana Pawła II 126/130, 42-200 Częstochowa

tel. +48 (34) 360 60 04, (34) 360 60 14, (34) 366 87 78

fax: (34) 360 62 39

e-mail: info@womczest.edu.pl

womczest.edu.pl

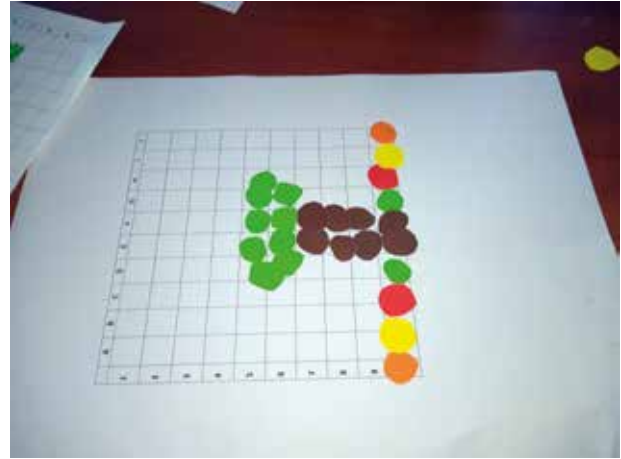
Obszarem działania ośrodka jest województwo śląskie, ze szczególnym uwzględnieniem miasta Częstochowy oraz powiatów: częstochowskiego, kłobuckiego, lublinieckiego i myszkowskiego.

Cele edukacji ekologicznej i przyrodniczej można osiągnąć najpełniej poprzez jednoczesne ukierunkowane kształcenie i wychowanie. Świadomość ekologiczna budowana jest nie tylko w oparciu o sumę pozyskanych informacji, lecz także w efekcie własnych przemyśleń, analiz i doświadczeń.

Szkolenia prowadzone cyklicznie

Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie, wychodząc naprzeciw wyzwaniom współczesnej edukacji, a także odpowiadając na potrzeby nauczycieli, corocznie realizuje bogatą ofertę szkoleń z zakresu edukacji przyrodniczo-ekologicznej, prowadzonych w formie zajęć stacjonarnych, terenowych oraz zdalnych z wykorzystaniem platform e-learningowych Moodle, ClickMeeting, ZOOM.

Od wielu lat niestąbnym zainteresowaniem nauczycieli przedszkoli oraz młodszych klas szkół podstawowych cieszą się działania organizowane w ramach „Eko-Patrolu”, ściśle związane z porami roku i zachodzącymi wówczas zmianami w środowisku przyrodniczym. W ramach powyższego cyklu,

każde szkolenie dla nauczycieli obejmuje dwie części: stacjonarną oraz terenową. Podczas pierwszej, realizowanej w budynku ośrodka, uczestnicy mają możliwość poznania nowatorskich metod pracy, opartych na idei gamifikacji i gry terenowej, a także opracowania zadań dla poszczególnych grup wiekowych. Druga część odbywa się w terenie z wykorzystaniem zeszytów zadań przygotowanych w oparciu o propozycje nauczycieli.

„Zakodowana przyroda” to cykliczne spotkania dla nauczycieli zainteresowanych ideą wprowadzenia elementów kodowania i szyfrowania do swojej pracy z uczniami. Udział w warsztatach pozwala na precyzyjne formułowanie poleceń niezbędnych podczas tworzenia algorytmów do ćwiczeń, których celem jest rozwijanie logicznego myślenia, kreatywności i wyobraźni wśród uczniów.

Corocznie miłośnicy Jury Krakowsko-Częstochowskiej spotykają się w siedzibie RODN „WOM” w Częstochowie na konferencjach podejmujących różne tematy przyrodniczo-ekologiczne. O jurajskich szlakach, osobliwościach flory i fauny oraz potrzebach ochrony środowiska naturalnego opowiadają przedstawiciele parków krajobrazowych, pracownicy leśnictwa usytuowanych na terenie Jury, pracownicy nauki Politechniki Częstochowskiej, Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie, Uniwersytetu Wrocławskiego, Akademii Ignatianum w Krakowie, członkowie prezydium Ligi Ochrony Przyrody Okręgu w Częstochowie, a także pasjonaci, którzy z odkrywaniem uroków Jury Krakowsko-Częstochowskiej związali swoje życie zawodowe i osobiste.

RODN „WOM” w Częstochowie koordynuje działania w regionie częstochowskim w ramach Europejskiego Tygodnia Zrównoważonej Energii, stanowiącego coroczną inicjatywę Komisji Europejskiej, promującą najnowszą wiedzę i rozwiązania dotyczące czystej, bezpiecznej i efektywnej energii.

Sieci współpracy i samokształcenia dla nauczycieli przedmiotów przyrodniczych

Dużym zainteresowaniem nauczycieli cieszą się sieci współpracy i samokształcenia, łączące nauczycieli biologii, chemii, geografii i przyrody. Uczestnicy wspólnie wypracowują strategie działania, narzędzia, scenariusze. W zorganizowany sposób współpracują ze sobą, w szczególności poprzez wymianę doświadczeń w celu doskonalenia własnej pracy, dzielenia się zasobami użytecznymi dla uczestników sieci (zamieszczanie dokumentów, filmów, prezentacji, zdjęć) oraz podejmowania wspólnych, międzyszkolnych inicjatyw przyrodniczo-ekologicznych.

Konkurs o tytuł regionalnego lidera kształtowania postaw proekologicznych

Interesującym przedsięwzięciem edukacyjnym, zorganizowanym przez RODN „WOM” w Częstochowie we współpracy z Ligą Ochrony Przyrody Oddział w Częstochowie, był „Konkurs o tytuł regionalnego lidera kształtowania postaw proekologicznych”. Przedsięwzięcie wiązało się z ogłoszonym

przez Ministra Edukacji Narodowej w roku szkolnym 2017/2018 kierunkiem realizacji polityki oświatowej państwa „Wzmacnianie wychowawczej roli szkoły” oraz nawiązywało do „Strategii Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego do roku 2030”. Konkurs miał na celu upowszechnienie działań na rzecz ekologii i ochrony środowiska, podejmowanych przez nauczycieli, często przy współdziałaniu rodziców i szerokiego kręgu instytucji zewnętrznych. Warto zaznaczyć, że takie inicjatywy stanowią ważną składową pracę nauczycieli oraz doskonale wzmacniają wychowawczą rolę przedszkola i szkoły. Istotnym zadaniem konkursu było wypromowanie w środowisku oświatowym działań tych placówek, które wypracowały i realizują kreatywne rozwiązania w zakresie szeroko rozumianej edukacji ekologicznej oraz w ten sposób wdrażają dzieci i uczniów do odpowiedzialności za stan środowiska naturalnego. Celem konkursu było także upowszechnianie przykładów dobrej praktyki pedagogicznej i zainspirowanie nauczycieli do podejmowania nowych rozwiązań edukacyjnych. Nagrodzone i wyróżnione prace zostały zaprezentowane przez nauczycieli podczas konferencji podsumowującej konkurs, a następnie upowszechnione w formie artykułów na łamach „Częstochowskiego Biuletynu Oświatowego”. Prezentacje konkursowe opracowane w aplikacji Sway udostępniono na stronie internetowej RODN „WOM” w Częstochowie.

Współpraca przy realizacji konkursów

Nauczyciele-konsultanci RODN „WOM” w Częstochowie aktywnie włączają się w organizację licznych konkursów z dziedziny ekologii i przyrody. Na uwagę zasługują szczególnie te inicjatywy, które znalazły swoje stałe miejsce w pracy placówki.

„Przyroda na liściu malowana” to konkurs plastyczno-przyrodniczy dla uczniów, współorganizowany z Zespołem Szkolno-Przedszkolnym nr 1 w Częstochowie, połączony z warsztatami metodycznymi dla nauczycieli. Corocznie gromadzi on uczniów utalentowanych plastycznie i wrażliwych na piękno natury oraz nauczycieli stale poszukujących nowych inspiracji do pracy z uczniami. Zadaniem uczestników kon-

kursu jest wykonanie miniatury o tematyce przyrodniczej przy użyciu farb plakatowych lub temperowych na zasuszonym liściu. Prace uczniów są eksponowane w Multi Art. Studio RODN „WOM” w Częstochowie, budząc zainteresowanie i uznanie nauczycieli odwiedzających naszą placówkę.

Istotnym wydarzeniem edukacyjnym jest także „Konkurs Przyrodniczo-Plastyczny na Znaczek” co-rocennie organizowany przez Szkołę Podstawową im. Kornela Makuszyńskiego w Brzyszkowie. Pozwala on uczniom nie tylko na wyrażenie osobistej ekspresji twórczej, ale daje również sposobność do udziału w warsztatach plastyczno-ekologicznych, prowadzonych przez nauczycieli-konsultantów RODN „WOM” w Częstochowie.

W podobnej formule odbywają się: Regionalny Konkurs Przyrodniczo-Plastyczny „Nasza Jura” (główny organizator: Szkoła Podstawowa nr 1 im. Zdobyców Przesławy w Częstochowie), Wojewódzki Konkurs „Motywy przyrodnicze w ubiorze” (główny organizator: Zespół Szkół Przemysłu Mody i Reklamy im. W. S. Reymonta w Częstochowie), Ogólnopolski Konkurs „Mój Las” (współorganizator: Zespół Szkół Przemysłu Mody i Reklamy im. W. S. Reymonta w Częstochowie, Zarząd Okręgu Ligi Ochrony Przyrody w Częstochowie) i wiele innych, o randze międzyszkolnej, gminnej lub powiatowej. Uczestnicy konkursów mają możliwość zaprezentowania swoich prac oraz uczestniczenia w działaniach na rzecz ekologii i ochrony przyrody.

Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie współuczestniczy w kreowaniu i realizacji działań na rzecz edukacji przyrodniczo-ekologicznej, aktywnie współpracując z wieloma uczelniami wyższymi oraz Ośrodkiem Rozwoju Edukacji w Warszawie, Ligą Ochrony Przyrody, Ośrodkiem Działań Ekologicznych „Źródła”, WWF Polska, Ogólnopolskim Klubem EkoEdukatora, Fundacją Ekologiczną „Silesia”. Współpraca dotyczy rozwijania i wzbogacania warsztatu pracy nauczycieli w nowoczesne rozwiązania dydaktyczne i metodyczne, pobudzające ich inicjatywę w zakresie stosowania nowych rozwiązań w edukacji.

Skuteczne prowadzenie zajęć rozwijających zainteresowania przyrodnicze zależy od sposobów kierowania uczeniem się (metody) i przyjętych form pracy. Rozwiązania metodyczne, wypracowane i wdrażane na rzecz edukacji ekologiczno-przyrodniczej w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie kształcą nie tylko umiejętności narzędziowe, właściwe dla przedmiotów matematyczno-przyrodniczych, ale przede wszystkim rozwijają kompetencje kluczowe niezbędne do ustawicznego uczenia się i samorealizacji.

REGIONALNY OŚRODEK DOSKONALENIA NAUCZYCIELI „WOM” W KATOWICACH

ul. ks. kard. S. Wyszyńskiego 7
40-132 Katowice
tel. +48 (32) 203 59 67 , (32) 258 13 97
fax. (32) 258 18 52
e-mail: sekr@womkat.edu.pl
womkat.edu.pl

Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM w Katowicach to jedna z największych w Polsce, publiczna placówka doskonalenia nauczycieli, prowadzona przez Samorząd Województwa Śląskiego, akredytowana przez Śląskiego Kuratora Oświaty.

Jego misją jest wspieranie ustawicznego rozwoju zawodowego nauczycieli oraz pracowników oświaty zgodnie z potrzebami oświatowymi regionu według standardów europejskich.

Ośrodek skupia grupę konsultantów i trenerów z zakresu m.in.: zarządzania oświatą, dydaktyki przedmiotowej, języków obcych, edukacji zawodowej i ustawicznej, bibliotekoznawstwa, edukacji regionalnej i kulturowej, kompetencji społecznych, pedagogiki specjalnej, technologii informacyjno-komunikacyjnych, wychowania, profilaktyki, edukacji zdrowotnej, edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, kompleksowego wsparcia szkół w ich jakościowym rozwoju, edukacyjnej wartości dodanej, ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej szkół.

Pracownicy ośrodka doradzają, szkolą i inspirują do działania w zakresie wdrażania podstaw programowych coraz kształtowania kompetencji kluczowych.

Zgodnie z zaleceniami UNESCO oraz Komisji Europejskiej, ośrodek promuje edukację, która zapewnia nieustanny rozwój człowieka: wiedzieć, działać, żyć wspólnie i być.

Regionalna edukacja ekologiczno-przyrodnicza

Ośrodek patronuje **Wojewódzkiemu Konkursowi Wiedzy o Górnym Śląsku: Silesia Incognita**. Jego celem jest rozbudzanie zainteresowań nieznaną historią, kulturą oraz szczególnie interesującymi obiektami przyrodniczymi w regionie. Uczestnikami konkursu są uczniowie szkół podstawowych.

We współpracy z Bractwem Oświatowym Związku Górnośląskiego od 11 lat organizuje **Śląski Turniej Debat Oksfordzkich**. Celem drużynowych zmagani jest zainteresowanie młodzieży aktualnymi problemami województwa śląskiego, a także przygotowanie nauczycieli oraz młodzieży szkół ponadgimnazjalnych do aktywnego udziału w życiu publicznym. Uczestnicy mają okazję dyskutować na aktualne tematy związane z gospodarką i ekologią, m.in. stanem górnictwa i alternatywnymi metodami pozyskiwania energii, rozważają nowoczesne sposoby usprawnienia komunikacji w regionie oraz oceniają stan środowiska przyrodniczego. Zdobywają tym samym praktyczne umiejętności prowadzenia wystąpień publicznych, przydatne w dalszej edukacji i w życiu.

Ośrodek objął patronatem kampanię edukacyjną **Kanalizacja to nie śmietnik**, realizowaną przez Stowarzyszenie Wodociągowców Województwa Śląskiego.

RODN „WOM” w Katowicach uczestniczył w realizacji projektu **Mogę zatrzymać SMOG! Przedszkolaku weź oddech** organizowanego przez Zarząd Województwa Śląskiego. Pracownicy ośrodka brali udział w pracach jury oceniającego scenariusze poświęcone ekologii.

Pracownicy ośrodka prowadzą różnorodne szkolenia na tematy związane z ekologią, np.:

Eksperyment na lekcjach przedmiotów przyrodniczych,

Eko-działanie na lekcjach plastyki,

Kurs małego przewodnika – wykorzystanie zasobów cyfrowych w edukacji regionalnej i przyrodniczej.

Celem tego szkolenia jest poznanie aktywizujących metod uczenia o zabytkach przyrodniczych i kulturowych Polski, opartych na zasobach cyfrowych. Podczas zajęć nauczyciele otrzymują praktyczne wskazówki, jak z uczniami zaprojektować wycieczkę szkolną lub grę miejską.

Ośrodek organizuje konferencje dla nauczycieli regionalistów, m.in. **Edukacja regionalna w nowej podstawie programowej**, podczas której nauczyciele dyskutowali nad miejscem edukacji kulturowej i przyrodniczej w nowoczesnej szkole. Na konferencji **Wolontariat dla dziedzictwa** zaprezentowano dobre praktyki w działaniu na rzecz ochrony kulturowego i przyrodniczego dziedzictwa naszego województwa.

Cztery pory roku w skansenie – cykl inspirujących konferencji dla nauczycieli wszystkich typów szkół, ukazujący praktyczne formy i metody pracy na zasobach kulturowych i przyrodniczych zgromadzonych w Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny” w Chorzowie. Co roku uczestnicy biorą udział w licznych warsztatach prowadzonych przez pracowników muzeum, np.: prezentacji rzemiosł (m.in. wikliniarstwa, tkactwa, kowalstwa), pokazach dawnych prac domowych (m.in. prania na tarze oraz magłowania). Poznają ekologiczne sposoby uprawy roślin, hodowli zwierząt i wykorzystywania naturalnych zasobów przyrody w codziennym życiu.

RODN „WOM” w Katowicach promuje wśród nauczycieli wszystkich typów szkół działalność instytucji i organizacji wspomagających edukację regionalną, m.in. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska. Z udziałem pracowników tej instytucji ośrodek zorganizował warsztaty: **Ścieżki przyrodnicze w Otwartym Regionalnym Systemie Informacji Przestrzennej jako pomoc w przyrodniczej edukacji regionalnej** oraz **Edukacja regionalna w Strategii Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego**.

RODN „WOM” w Katowicach organizuje także praktyczne zajęcia terenowe: **Innowacyjność w edukacji regionalnej i Terenowa edukacja przyrodnicza w praktyce**. Te ostatnie odbyły się na obszarze rezerwatów przyrody „Ochojec” i „Las Murckowski” w Katowicach. Nauczyciele poznali historię utworzenia rezerwatu, jego rolę i wykorzystanie dla edukacji przyrodniczej, a także szczególne walory zbiorowisk roślinnych siedlisk przyrodniczych, charakterystycznych dla rezerwatu. Szkolenia adresowane były do osób, które chciały poznać metodykę edukacji przyrodniczej oraz aktywizujące formy terenowej edu-

kacji ekologicznej. Nauczyciele zdobyli wiedzę, która pozwoliła im wypracować interesujące scenariusze lekcji i projektów edukacyjnych.

W ramach obchodów **Dnia Krajobrazu** ogłoszonego z inicjatywy Zastępcy Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska ośrodek upowszechnił ideę organizacji spacerów krajobrazowych w obszarach przyrodniczych i kulturowych. Przekazano uczestnikom wiedzę na temat danego krajobrazu, w tym procesów, które wpływają na jego kształt, funkcji, jakie pełni, kulturowanych tradycji czy występujących zagrożeń.

Konsultanci ośrodka organizują też cykl wycieczek edukacyjnych **Ciekawe miejsca przyrodniczo-historyczne w regionie** dla nauczycieli, ukazujące ważne miejsca dla rozwoju gospodarczego i kulturalnego regionu, np.: ścieżka dydaktyczna w oczyszczalni ścieków w Katowicach, Muzeum Pożarnictwa w Mysłowicach, osiedle Nikiszowiec, Katowicka Strefa Kultury, Park Śląski – Laboratorium Bioróżnorodności, ścieżka dendrologiczna, ornitologiczna.

Ośrodek koordynuje i współtworzy **programy edukacji regionalnej** dla miasta Katowice i województwa śląskiego. Program edukacji regionalnej ukazuje miasto Katowice w ujęciu historyczno-geograficznym, z uwzględnieniem mechanizmów warunkujących rozwój i przemiany społeczno-urbanistyczne oraz rolę mieszkańców w tym procesie od powstania Katowic do współczesności. Rzetelna wiedza o mieście, poczucie dumy z zachodzących przemian, kreowanie miejskiej rzeczywistości i rozwój miasta daje szansę na budowę społeczeństwa obywatelskiego. Program jest realizowany w klasie I i II szkoły ponadpodstawowej.

Konsultanci RODN „WOM” w Katowicach nadzorowali projekty realizowane w gminie Koszęcin: **Las i woda, Dlaczego należy oszczędzać wodę.**

RODN „WOM” w Katowicach realizuje projekt: **Edukacja globalna. Liderzy edukacji na rzecz rozwoju.** Projekt realizowany jest w polskich szkołach zgodnie z podstawą programową oraz **Wieloletnim programem współpracy rozwojowej.**

Edukacja globalna – strona projektu: <http://www.edukacjaglobalna.ore.edu.pl>

Główne cele programu **Edukacja globalna**, to:

- wzmocnienie obecności edukacji globalnej na wszystkich szczeblach edukacji formalnej, w szczególności przez rozwijanie kadr dydaktycznych, narzędzi edukacyjnych oraz promocję edukacji globalnej w środowisku szkolnym,
- zwiększenie świadomości szerokiej publiczności na temat współzależności globalnych, w tym zależności związanych z szeroko pojętą ekologią.

Każdego roku ośrodek włącza się aktywnie w realizację **Tygodnia Edukacji Globalnej**. W tym roku będzie miała miejsca już jego 22. edycja.

Szkolenia, które realizujemy w ramach edukacji globalnej to m.in.:

- Edukacja globalna – Cele Zrównoważonego Rozwoju (CZR) a kompetencje kluczowe uczniów,
- Edukacja globalna – wyzwania, założenia i realizacja,
- Bezpieczne domy, przyjazne miasta – edukacja globalna dla najmłodszych,
- Edukacja globalna w bibliotece szkolnej,
- Edukacja globalna w nowej podstawie programowej,
- Edukacja obywatelska, edukacja globalna i dla zrównoważonego rozwoju w działaniach szkolnych – wymiana dobrych praktyk i refleksji,
- Klimat – globalna odpowiedzialność?,
- Porozmawiajmy o klimacie – edukacja globalna a szczyt klimatyczny,
- Wyjaśniamy świat i jego współzależności, czyli edukacja globalna dla najmłodszych,
- Zrównoważony rozwój. Jak realizować edukację globalną ciekawie, nowocześnie i atrakcyjnie zgodnie z podstawą programową.

Współpraca z instytucjami

Ośrodek współpracuje z wieloma instytucjami zajmującymi się ekologią oraz regionalizmem, do których należą m.in.:

- GIGABLOK – ścieżka edukacyjna oczyszczalni ścieków w Katowicach,
- Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny” w Chorzowie,
- Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska,
- Pracownia Edukacji Żywej w Katowicach,
- Bractwo Oświatowe Związku Górnośląskiego,
- Stowarzyszenie Wodociągowców.

Sieci współpracy i samokształcenia nauczycieli geografii i przyrody oraz Klub Nauczyciela Regionalisty działające w Ośrodku

Główne cele działań Klubu Nauczyciela Regionalisty:

- Wymiana doświadczeń między uczestnikami w zakresie szeroko pojmowanej edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w województwie śląskim;
- Prezentacja i analiza dobrych praktyk stosowanych przez uczestników;
- Pozyskiwanie metodycznego i merytorycznego wsparcia ekspertów i instytucji marszałkowskich;
- Poszerzanie kompetencji uczestników w zakresie edukacji ekologicznej i obywatelskiej;
- Tworzenie nowych rozwiązań edukacyjnych na potrzeby szkół. Podnoszenie świadomości i odpowiedzialności za środowisko naturalne wśród uczniów i rodziców.

Nauczyciele geografii i przyrody w ramach sieci dzielą się doświadczeniami edukacyjnymi podczas spotkań on-line i na terenie ośrodka. Doskonali umiejętności korzystania z najnowszych aplikacji i platform edukacyjnych w dziedzinie ekologii, a także stworzyli bank dobrych praktyk.

REGIONALNY OŚRODEK DOSKONALENIA NAUCZYCIELI I INFORMACJI PEDAGOGICZNEJ „WOM” W RYBNIKU

Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Rybniku

ul. Parkowa 4a

44-200 Rybnik

tel./fax: +48 (32) 424 74 72

e-mail: info@wom.edu.pl

wom.edu.pl

Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli i Informacji Pedagogicznej „WOM” w Rybniku jest zespołem publicznych placówek z siedzibą w Rybniku przy ul. Parkowej 4a, w skład którego wchodzi:

- Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Rybniku,
- Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Rybniku,
- Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Rybniku filia w Raciborzu.

Obszarem działania Ośrodka jest województwo śląskie, ze szczególnym uwzględnieniem subregionu zachodniego. W celu organizacji szkoleń dla nauczycieli z edukacji ekologiczno-przyrodniczej, placówka wykorzystuje swoje usytuowanie w parku, co umożliwia przybliżenie nauczycielom edukacji poza murami szkoły.

WARSZTATY, KONFERENCJE, EDUKACJA W TERENIE...

Wychodząc naprzeciw potrzebom uczenia się najmłodszych poprzez działanie i istotę nabywania więzi ze światem przyrody, konsultanci RODNiIP „WOM” w Rybniku organizują szereg działań skierowanych do nauczycieli wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej oraz innych nauczycieli zainteresowanych zagadnieniem edukacji „na zewnątrz”.

Na terenie Ośrodka i sąsiadującego z nim parku „Kozie Góry” organizowane są warsztaty terenowe, takie jak: **„Czas na park i las”** oraz **„Patyk czy tablet”**, inspirujące nauczycieli do wykorzystania zasobów natury i kultury w procesie edukacji, oraz twórczego i zbalansowanego wykorzystywania technologii w tym procesie.

Istotne dla dzieci doświadczanie wielozmysłowe i potrzeba manipulacji materiałem, w celu jego poznania stanowi sedno naszych działań w organizacji warsztatów, w toku których staramy się, aby nauczyciele na nowo dostrzegli potencjał poznawczy natury. Widzimy go w toku eksploracji materiału przyrodniczego oraz w najbliższym otoczeniu dziecka, pełnym bodźców sensorycznych (barw, kształtów, zapachów i struktur), ustawicznie prowokującym do odkrywania, nabywania wiedzy o świecie, jego zjawiskach i samym sobie. Wspieramy nauczycieli w budowaniu atmosfery współpracy dzieci z sobą oraz ich samodzielnego dążenia do realizacji małych i wielkich celów. Służy temu oferta warsztatowa Ośrodka w takich tematach, jak: „**Matematyka ze sznurka i kamyka**”, „**Zabawa – Stymulacja – Umiejętności**”, czy „**Zabawy poszukiwawcze dla przedszkolaków z wykorzystaniem formy zabawy terenowej Scavenger Hunt i Treasure Hunt**”.

W bogatej ofercie „WOM” w Rybniku znajdują się również propozycje regionalnej edukacji ekologiczno-przyrodniczej. Ośrodek wykorzystuje swe korzystne położenie do organizacji zajęć w terenie, np.:

- w miejskim parku Kozie Góry prowadzone są zajęcia z podstawowych obserwacji i pomiarów w terenie,
- miejskie błonia nad rzeką Rudą, która w internetowym konkursie Klubu Gaja została Rzeką Roku 2015, zdobywając pierwsze miejsce w kraju, są dobrym miejscem obserwacji i pomiarów hydrologicznych,
- spacer edukacyjny przez parki miejskie, których łączna powierzchnia przekracza 100 ha, są okazją do rozpoznawania gatunków roślinności rodzimej i inwazyjnej,
- w obrębie granic miasta jest z jednej strony Zalew Rybnicki na Rudzie otoczony lasami, a z drugiej tereny przemysłowe i poprzemysłowe z czynną hałdą i terenami rekultywowanymi,
- w niedalekim parku krajobrazowym Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich, którego otulina zajmuje część obszaru Rybnika, można obserwować przenikające się elementy przyrodnicze i kul-

turowe, związane z zapoczątkowaną ok. 800 lat temu, działalnością zakonu Cystersów na tej ziemi lub skorzystać z oferty edukacyjnej Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego.

W związku z powyższym RODNiIP „WOM” w Rybniku proponuje również szkolenia takie jak:

- „Obserwacje i pomiary w terenie”,
- „Kształtowanie postaw ekologicznych uczniów jako szkolnego priorytetu wychowania”,
- „Jesienny projekt ekologiczny” (co roku inna tematyka, np.: ochrona wody, powietrza, gleby, oszczędzanie energii,) zakończony konkursem dla szkół,
- Przygotowanie do udziału w projektach krajowych i międzynarodowych, np.: Program Ekozespołów, Badacz Wody, Mistrz Recyklingu i in.

Cykliczne konkursy

Od 2007 roku tematyka przyrodnicza przewijała się w pracach wojewódzkiego konkursu „**Zapomniane zabytki**”, gdzie przy okazji prezentacji zabytków architektury opisywano założenia parkowe, pomniki przyrody, kompozycje krajobrazowe i starania o ochronę przyrody w różnych formach.

Celem tego konkursu było m.in. wyposażenie uczniów w wiedzę o własnym regionie oraz zaakcentowanie rangi kształcenia i wychowania regionalnego na tle zintegrowanej Europy.

Konkurs „Ratujmy się przed smogiem” miał dotychczas trzy odsłony: plastyczną, literacką i fotograficzną. Głównymi celami tego konkursu było pokazanie skutków smogu w naszym regionie oraz:

- podniesienie świadomości ekologicznej dzieci i młodzieży,
- zrozumienie konieczności podejmowania działań antysmogowych,
- identyfikacja źródeł zanieczyszczenia powietrza,
- uwrażliwienie dzieci i młodzieży na piękno przyrody w różnych porach roku,
- wdrażanie do bezpiecznego spędzania czasu wolnego,
- rozwój wyobraźni poprzez twórczą interpretację przyrody.

Konkurs „Robimy skok na SMOG”

W listopadzie 2017 roku zorganizowano (we współpracy z Urzędem Marszałkowskim w Katowicach i Urzędem Miasta Rybnika) konferencję pt. „**Co kryje w sobie smog – jak chronić siebie i przyrodę?**” (Materiały pokonferencyjne znajdują się na stronie internetowej Ośrodka w zakładce „Materiały pokonferencyjne”).

W roku szkolnym 2017/18 zorganizowano również dla uczniów w wieku wczesnoszkolnym konkurs „**Robimy skok na SMOG**”. Prace plastyczne zostały zaprezentowane na zorganizowanej przez Ośrodek wystawie oraz na okładce wydawanego przez Ośrodek kwartalnika „Dialog edukacyjny” nr 1 (39) 2018.

Konkurs „Smog badamy ochoczo”

W roku szkolnym 2018/2019 zorganizowano konkurs „**Smog badamy ochoczo**” dla starszych dzieci z wykorzystaniem miejskich stacji monitoringu czystości powietrza. Nadrzędnym celem tego konkursu była popularyzacja idei ochrony przed smogiem i troski o swoje zdrowie. Dzięki obserwacjom prowadzonym przez dwa miesiące, uczestnik zauważa zachodzące zmiany i zależności w środowisku naturalnym oraz widzi celowość podejmowania działań na rzecz zrównoważonego rozwoju. Realizacja zadań umożliwia uczniowi pogłębienie wiedzy o normach zanieczyszczenia powietrza pyłami zawieszonymi oraz nabycie umiejętności dokonywania obserwacji, analizy, interpretacji danych i wnioskowania na podstawie odczytów danych zamieszczanych na usługowej platformie Airly.eu. Zawiera ona zapisy codziennych pomiarów atmosferycznych i daje możliwość śledzenia na bieżąco zmian oraz pobierania i porównywania dobowych danych archiwalnych. Realizując zadania konkursowe oparte na pedagogice samodzielnych poszukiwań, uczeń rozwija umiejętność naukowego dochodzenia do rozwiązania, co stanowi trzecią kompetencję kluczową w procesie uczenia się przez całe życie.

Uczeń rozwija umiejętności dostrzegania i analizowania zależności w lokalnym środowisku, odczytywania i interpretacji danych badawczych, wykorzystywania danych z platform: <https://airly.eu/map/pl> oraz www.rybnik.eu/dla-mieszkanow/walka-ze-smogiem/ – w trosce o zdrowie, uczy się krytycznego myślenia i wnioskowania, opracowania wyników badań w formie prezentacji i ich omówienia, pracy zespołowej, skutecznego porozumiewania się i rozwiązywania problemów komunikacyjnych, prowadzenia dyskusji i negocjacji. Konkurs adresowany był do uczniów klas gimnazjalnych i szkół podstawowych oraz ich nauczycieli – opiekunów.

Konkurs „Zielony łąd wokół nas”

W roku szkolnym 2019/2020 powstał pomysł kolejnego konkursu **Zielony łąd wokół nas**. Nadrzędnym celem konkursu jest propagowanie idei zrównoważonego rozwoju i ekologii wśród uczniów szkół podstawowych województwa śląskiego oraz rozwijanie i pogłębianie zainteresowań w zakresie nauk przyrodniczych. Planowanym efektem kształtowania postaw zgodnych z zasadami zrównoważonego rozwoju będzie wzrost poczucia odpowiedzialności za stan środowiska. Konkurs polega na samodzielnym wykonaniu posteru (plakatu naukowego) dotyczącego tematu konkursu „Zielony łąd wokół nas”, prezentującego przykład wykorzystania odnawialnych źródeł energii (OZE) w swoim najbliższym otoczeniu oraz napisaniu sprawozdania.

WSPÓŁPRACA Z OBIEKTAMI NA SZLAKU ZABYTEKÓW TECHNIKI

W 2018 roku rozpoczęła się współpraca RODNiIP „WOM” w Rybniku z obiektami na Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego. Ze względu na charakter naszego regionu i widoczną rewitalizację terenów i obiektów przemysłowych, oferta szlaku często wykorzystywana jest w naszej działalności proekologicznej. Ponadto w roku szkolnym 2019/2020 ogłosiliśmy dla dzieci konkurs z cyklu „Byłem, widziałem, zapamiętałem, a następnie narysowałem – **NATURA W INDUSTRII**”. Konkurs odbywa się pod patronatem Marszałka Województwa Śląskiego.

DZIAŁANIA OGÓLNOPOLSKIE

W okresie 9 lat nasza placówka realizowała, we współpracy z GAP Polska, **kampanię EKOZESPOŁÓW**. W ramach kampanii prowadziliśmy wojewódzkie konkursy dla dzieci. Celem konkursów było kształtowanie nawyków, postaw i proekologicznego stylu życia.

Dyrektorzy i nauczyciele uczestniczyli w warsztatach przygotowujących do realizacji programu, projektów, kampanii, akcji ekologicznych i innych przedsięwzięć.

Koordynatorzy szkolnych i przedszkolnych działań otrzymywali materiały dydaktyczne – książki, plakaty, broszury, naklejki, płyty CD z instrukcjami, przekazywane nam przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW).

Odbываły się edukacyjne zajęcia z dziećmi i młodzieżą, przygotowujące do podejmowania działań oraz tworzyły się Ekozespoły i zespoły reporterów – Ekoreporterów, raportujących działania na stronach internetowych. Kilukrotnie zorganizowano warsztaty dziennikarskie dla Ekoreporterów.

Członkowie Ekozespołów i Ekoreporterów planowali działania, doskonalić się w metodzie projektów. Wszystkie działania kończyły się sporządzeniem sprawozdania i multimedialnej prezentacji osiągniętych efektów. Na podstawie sprawozdań i analizy komisja konkursowa typowała laureatów.

Przedstawiciele uczestniczyli co roku w uroczystych konferencjach podsumowujących efekty, połączonych z wręczaniem nagród i dyplomów. Fundatorem nagród był WFOŚiGW w Katowicach.

PUBLIKACJE W WYDAWANYM KWARTALNIKU „DIALOG EDUKACYJNY”

W wydawanym kwartalniku „Dialog edukacyjny” publikujemy artykuły na temat dobrych praktyk w realizacji podstawy programowej z edukacji przyrodniczej w środowisku naturalnym.

WSPÓŁPRACA Z GOSPODARSTWAMI EDUKACYJNYMI

W 2019 roku dyrektor RODNiIP „WOM” w Rybniku zainicjowała współpracę ze Szlakiem Gospodarstw Edukacyjnych Województwa Śląskiego. Zorganizowano w Ośrodku seminarium dla nauczycieli na temat realizacji podstawy programowej wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnosz-

kolnej w gospodarstwie wiejskim. Dobre praktyki w tym zakresie zaprezentowano na zorganizowanej przez Urząd Marszałkowski i Kuratorium Oświaty w Katowicach wojewódzkiej konferencji **„Edukacja przez szacunek do przyrody, tradycji, historii”** w marcu 2020 roku.

Oprócz oferty szkoleniowej, zespół RODNiIP „WOM” w Rybniku stara się docierać do odbiorców z edukacją ekologiczno-przyrodniczą poprzez prelekcje na konferencjach regionalnych i wojewódzkich, artykuły w prasie, wywiady w mediach. Szczegóły na stronie Ośrodka w zakładce „My w mediach”.

Szerokie spektrum działań w obszarze pedagogiki przeżyć oraz profilaktyki zespołu deficytu natury, planujemy wkrótce poszerzyć o międzynarodowe spojrzenie na edukację i wychowanie poprzez naturę, korzystając z własnych doświadczeń zawodowych oraz doświadczeń zagranicznych ekspertów. Mamy nadzieję, że forma konferencji warsztatowej oraz cyklu spotkań online, przewidywana w ramach tej inicjatywy, zainspiruje nauczycieli do wprowadzania nowych rozwiązań do codziennej pracy z dziećmi.

W przygotowaniu jest propozycja utworzenia sieci szkół zrównoważonego rozwoju, związana z dążeniem do realizacji celów zrównoważonego rozwoju w ramach UE. Rozpoczęcie projektu zaplanowano pod koniec 2020 roku.

REGIONALNY OŚRODEK METODYCZNO-EDUKACYJNY „METIS” W KATOWICACH

ul. Drozdów 17 i 21
40-530 Katowice
tel. +48 (32) 209 53 12 (lub 14)
fax: 32 209 53 13
e-mail: metis@metis.pl
metis.pl

Regionalny Ośrodek Metodyczno-Edukacyjny Metis w Katowicach jest publiczną placówką doskonalenia nauczycieli, jednostką oświaty Samorządu Województwa Śląskiego, działającą w oparciu o oświatowe i samorządowe akty prawne na terenie całego województwa śląskiego. Posiada akredytację Śląskiego Kuratora Oświaty. W swym działaniu kieruje się zasadami wytyczanymi przez dokumenty unijne: Strategię Lizbońską i Memorandum Unijne dotyczące kształcenia ustawicznego, w powiązaniu ze Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego i kierunkami polityki oświatowej państwa. W 2015 roku Ośrodek Metis otrzymał Złotą Odznakę Honorową za Zasługi dla Województwa Śląskiego.

Specyfika oferty Ośrodka jest pochodną wynikającą z monitorowania potrzeb nauczycieli i środowisk wychowawczych i polega na kompleksowym doskonaleniu zasadniczych umiejętności: dydaktycznych, wychowawczych i doradczych.

Misją Ośrodka jest doskonalenie kadry oświatowej województwa śląskiego w tych trzech obszarach oraz w rozwoju osobistym, ekspresji twórczej, pomocy psychologiczno-pedagogicznej i logopedycznej czy też technologii informacyjnej za pomocą wykorzystania w pełni przyznanych środków z budżetu i dochodów własnych w sposób efektywny i oszczędny.

Dodatkowo placówka szkoli nauczycieli w zakresie podnoszenia swoich kompetencji – w obszarze indywidualnym, a także poszerzania działań pedagogicznych szkół i placówek w oparciu o prowadzone przez Ośrodek Metis programy edukacyjne o zasięgu regionalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. Dzięki temu Ośrodek ma możliwość przygotowania nauczyciela do roli doradcy, autorytetu i przewodnika ucznia.

Działania Ośrodka w zakresie edukacji regionalnej

Ośrodek od 2011 roku organizuje, we współpracy z Pedagogiczną Biblioteką Wojewódzką, cykliczne konferencje *Człowiek potrzebuje korzeni i skrzydeł*. Tematyka poszczególnych konferencji zawsze była inspirowana aktualnymi wydarzeniami i/lub rocznicami historycznymi w regionie i państwie, zgodna z podstawą programową oraz ogłaszany co roku przez MEN, kierunkami polityki oświatowej państwa.

Wszystkie konferencje charakteryzuje staranny dobór prelegentów – pracowników wyższych uczel-

ni (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Uniwersytet Warszawski), Instytutu Pamięci Narodowej, Fundacji Centrum Edukacji Obywatelskiej, placówek muzealnych i stowarzyszeń. Dodatkową atrakcją konferencji jest ich oprawa muzyczna.

Ośrodek promuje wśród nauczycieli wszystkich typów szkół działalność instytucji kultury i organizacji wspomagających edukację regionalną oraz wyposaża uczestników konferencji w wartościowe materiały edukacyjne.

Adresatem konferencji jest szerokie grono nauczycieli, bibliotekarzy, regionalistów, osób pracujących z dziećmi i młodzieżą.

Tematyka konferencji:

- „Człowiek potrzebuje korzeni i skrzydeł”. Małe ojczyzny: kultura, edukacja, rozwój.
- „Człowiek potrzebuje korzeni i skrzydeł”. Środki przekazu jako czynnik kształtujący kulturę regionu.
- „Człowiek potrzebuje korzeni i skrzydeł”. Region w zmysłach.
- „Człowiek potrzebuje korzeni i skrzydeł”. W poszukiwaniu zapomnianych autorytetów.
- „Człowiek potrzebuje korzeni i skrzydeł”. Rok Pamięci Ofiar Tragedii Górnośląskiej 1945 r.
- „Człowiek potrzebuje korzeni i skrzydeł”. Rok Pamięci Ofiar Pacyfikacji KWK Wujek.
- „Człowiek potrzebuje korzeni i skrzydeł”. Ojczyznę kochać i szanować trzeba – jak nauczać Jasia, żeby Jan wiedział.
- „Człowiek potrzebuje korzeni i skrzydeł”. Harcerska służba dla Niepodległej.
- „Człowiek potrzebuje korzeni i skrzydeł”. 100-lecie Powstań Śląskich 1919-1920-1921.
- „Człowiek potrzebuje korzeni i skrzydeł”. Od aglomeracji do metropolii.

Ośrodek współtworzy **programy edukacji regionalnej** dla miasta Katowice i województwa śląskiego.

Opracowany przez zespół autorów, program edukacji regionalnej realizowany w klasie I i II szkoły ponadpodstawowej ukazuje miasto Katowice w ujęciu historyczno-geograficznym, z uwzględnieniem mechanizmów warunkujących rozwój i przemiany społeczno-urbanistyczne oraz rolę mieszkańców w tym procesie od powstania Katowic do współczesności. Rzetelna wiedza o mieście, poczucie dumy z zachodzących przemian, poczucie sprawstwa w kreowaniu miejskiej rzeczywistości i rozwoju miasta daje szansę na budowę społeczeństwa obywatelskiego oraz gwarancje otwartości i szacunku dla innych.

Z okazji 100-lecia odzyskania niepodległości zorganizowane zostało seminarium pt. *Polska Niepodległa – droga do wolności*. Celem seminarium było upamiętnienie wydarzeń związanych z odzyskaniem niepodległości, zwłaszcza w wymiarze regionalnym i lokalnym. Prelegenci przybliżyli słuchaczom okoliczności odzyskania niepodległości na ziemiach polskich, a zwłaszcza skomplikowaną drogę do wolności Śląska. Przedstawiono także rolę, jaką na tej drodze odegrali Ojcowie niepodległości oraz drogę do niepodległości widzianą oczyma wybitnych polskich pisarek.

W ośrodku organizowane były cykle warsztatowe dla nauczycieli regionalistów:

- Górny Śląsk – wybrane tańce regionalne dla dzieci,
- Górny Śląsk – wybrane tańce regionalne dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym,
- Integracyjna forma tańców śląskich – zabawa z folklorem.

Ośrodek organizuje kurs **kierowników wycieczek szkolnych**, w którego części praktycznej uczestnicy poznają atrakcje turystyczne regionu i, w oparciu o ich znajomość, projektują wycieczki.

Zdjęcia: Archiwum Regionalnego Ośrodka Metodyczno-Edukacyjnego „Metis”

SMOG

Od kilku lat, każdej jesieni, powraca do rozmów temat smogu. Problem dotyczy całego kraju, dużych miast i małych miasteczek, jednak szczególnie kojarzony jest z województwem śląskim.

Smog jest zjawiskiem atmosferycznym – zanieczyszczeniem powietrza, będącym wynikiem mieszania się mgły (ang. fog) z dymem (ang. smoke) i spalinami. Smog powodują związki siarki, tlenki azotu i węgla, sadza, wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne, metale ciężkie oraz pyły zawieszane, dostające się do atmosfery głównie w różnych procesach spalania. W naszych warunkach klimatycznych obserwuje się smog typu londyńskiego, występujący jesienią i zimą podczas sezonu grzewczego i odpowiada za niego tzw. niska emisja (emisja zanieczyszczeń do wysokości 40 m). Do smogu znacząco przyczynia się przemysł, transport drogowy oraz w bardzo dużym stopniu gospodarstwa domowe, ze względu na:

- złą instalację grzewczą (kotły niskiej klasy, tzw. kopciuchy),
- kiepską jakość spalanego paliwa,
- spalanie odpadów komunalnych.

Smog jest nie tylko uciążliwy, ale i bardzo szkodliwy dla zdrowia i powoduje choroby ze strony układów: oddechowego (astma, infekcje, przewlekła obturacyjna choroba płuc, rak płuc), krążenia (niewydolność serca, udar mózgu, zawał serca, wzrost ciśnienia), nerwowego (podwyższone ryzyko choroby Alzheimera i Parkinsona, uszkodzenia neuronów), rozrodczego (przedwczesne porody, obniżona masa urodzeniowa dzieci), a także nowotwory, podrażnienia spojówek, insulinooporność, cukrzycę.

W związku z koniecznością ograniczenia smogu, organizowane są różne kampanie, programy i akcje, mające na celu przedstawienie społeczeństwu problemu, pokazanie sposobów zapobiegania niskiej emisji, wykształcenie dobrych nawyków, udostępnienie narzędzi i środków do zmniejszenia występowania zjawiska smogu. Takie działania mają miejsce na różnych poziomach organizacji, są skierowane do mieszkańców lub gmin.

MINISTERSTWO KLIMATU

Program Czyste Powietrze

<http://czystepowietrze.gov.pl/>

Program umożliwia uzyskanie dofinansowania z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej na termomodernizację budynków.

Kampania informacyjna „Czyste Powietrze – zdrowy wybór. Twój wybór!”

Krajowy Program Ochrony Powietrza

<https://www.gov.pl/web/klimat/krajowy-program-ochrony-powietrza>

Program mający na celu poprawę jakości życia i zdrowia mieszkańców, poprzez możliwie jak najszybciej

szere osiągnięcie dopuszczalnych poziomów pyłu zawieszonego i innych zanieczyszczeń w powietrzu, wynikających z obowiązujących przepisów prawa.

Poradnik „Czyste ciepło w moim domu ze spalania paliw stałych”

<https://www.gov.pl/web/klimat/czyste-cieplo-w-moim-domu-ze-spalania-paliw-stalych>

Wskazówki i porady dotyczące odpowiedniego użytkowania domowych urządzeń grzewczych na paliwa stałe (węgiel kamienny i drewno), zwrócenie uwagi na termomodernizację budynków oraz korzystanie z odnawialnych źródeł energii.

WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE – URZĄD MARSZAŁKOWSKI WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Program Ochrony Powietrza dla Województwa Śląskiego

<https://powietrze.slaskie.pl>

Uchwałą nr VI/21/12/2020 z dnia 22 czerwca 2020 roku Sejmik Województwa Śląskiego przyjął „Program ochrony powietrza dla województwa śląskiego”

Kampania „Mogę zatrzymać smog”

<https://powietrze.slaskie.pl/content/moge-zatrzymac-smog>

Kampania edukacyjno-informacyjna dotycząca problemu smogu. W ramach kampanii powstała broszura, infografiki, informacje o smogu, rady na poprawę sytuacji w najbliższym czasie oraz długofalowo.

Oszczędzaj na czystym powietrzu. Wybierz dofinansowanie i złóż wniosek!

ROBIMY POZYTYWNA ATMOSFERĘ

- Czyste Powietrze**
<portal.wfosigw.katowice.pl>
- Mój Prąd**
<nfosigw.gov.pl/moj-prad>
- StopSmog i dofinansowania gminne**
[zapytaj w urzędzie Twojej gminy](#)
- Ulga termomodernizacyjna**
<www.podatki.gov.pl/pit/ulgi-odliczenia-i-zwolnienia>
- AgroEnergia**
<nfosigw.gov.pl/oferta-finansowania/srodki-krajowe/programy-priorytetowe/agroenergia/nab/>

MAŁOPOLSKA W ZDROWEJ ATMOSFERZE | LIFE | Śląskie.

Zrealizowano w ramach projektu „Wdrażanie Programu ochrony powietrza dla województwa małopolskiego – Małopolska w zdrowej atmosferze” / LIFE-IP: MAŁOPOLSKA / LIFE14 IPE PL 021 dofinansowanego ze środków programu LIFE Unii Europejskiej.

Konkurs „MOGE! Zatrzymać SMOG – Przedszkolaku złap oddech”

<https://powietrze.slaskie.pl/content/konkurs--przedszkolaku-zlap-oddech---ii-edycja>

Konkurs, którego celem jest podniesienie świadomości ekologicznej dzieci w wieku przedszkolnym, ich rodziców i opiekunów, w zakresie wpływu zanieczyszczonego powietrza na zdrowie oraz zaktywizowanie nauczycieli przedszkolnych w zakresie tematyki antysmogowej dot. zagrożeń wynikających z zanieczyszczenia powietrza, sposobów zapobiegania niskiej emisji i unikania ekspozycji na zanieczyszczenia.

Kampania „RO₂ BIMY POZYTYWNA ATMOSFERĘ!”

<https://powietrze.slaskie.pl/content/kampania-ro2bimy-pozytywna-atmosfera>

Kampania koncentruje się wokół poczucia odpowiedzialności i przejmowania inicjatywy w kwestii walki ze smogiem. Pomoże ona uwierzyć mieszkańcom województwa śląskiego w to, że ich rola w walce ze smogiem jest niezwykle istotna. W ramach kampanii powstały scenariusze lekcji dla przedszkoli, szkół podstawowych i średnich, grafiki oraz infografiki do pobrania i wykorzystania podczas zajęć.

Projekt zintegrowany LIFE „Wdrażanie Programu ochrony powietrza dla województwa małopolskiego – Małopolska w zdrowej atmosferze”

https://powietrze.slaskie.pl/content/projekt-zintegrowany-life_dzial

Projekt LIFE 14 IPE PL 021 / LIFE-IP MALOPOLSKA dofinansowany ze środków programu LIFE Unii Europejskiej; ma na celu współpracę między sąsiadującymi województwami – śląskim i małopolskim, a także Republiką Czeską i Republiką Słowacką, aby prowadzić wspólne działania w celu poprawy jakości powietrza.

InfoSMOG-MED

<https://powietrze.slaskie.pl/content/infosmog-med>

Projekt mający na celu stworzenie aplikacji informującej o stanie powietrza, skierowany do wszystkich mieszkańców województwa śląskiego, a realizowany przez Województwo Śląskie wraz z Instytutem Ekologii Terenów Uprzemysłowionych oraz Śląskim Centrum Chorób Serca w Zabrzu. W ramach projektu powstaje elektroniczna platforma i aplikacja mobilna informująca o stanie jakości powietrza. Aplikacja zwiększy dostępność mieszkańców do informacji związanych ze smogiem oraz bezpośrednim wpływem działań człowieka na jakość powietrza poprzez prowadzoną kampanię informacyjno-edukacyjną i nie tylko.

Projekt „i-AIR REGION” polsko-czeski

<https://powietrze.slaskie.pl/content/projekt-i-air-region>

Projekt wspiera działania mające na celu wypracowanie środków poprawy jakości powietrza w regionach przygranicznych.

W ramach projektu ma powstać centrum edukacyjne w siedzibie Regionalnego Stowarzyszenia Współpracy Terytorialnej Śląska Cieszyńskiego w Czeskim Cieszynie, jako miejsce prowadzenia wykładów, warsztatów i konferencji dla społeczności lokalnych, szkół, administracji publicznej. Centrum przygotowuje również dwujęzyczne materiały edukacyjne, dotyczące ochrony powietrza przed zanieczyszczeniami.

SPOŁECZEŃSTWO

Polski alarm smogowy

<https://polskialarmsmogowy.pl/polski-alarm-smogowy.html>

Ponadpartyjna inicjatywa społeczna współpracująca z samorządami, organizacjami pozarządowymi i środowiskami naukowymi, zrzeszająca ruchy obywatelskie, mająca na celu doprowadzenie jakości powietrza w Polsce do stanu odpowiadającego normom i niezagrażającego zdrowiu i życiu mieszkańców.

Lokalne alarmy smogowe

<https://polskialarmsmogowy.pl/polski-alarm-smogowy,lokalnealarmy.html>

Grupy działające lokalnie w formie stowarzyszeń, fundacji, społecznych inicjatyw, starające się o poprawę jakości powietrza w swoim regionie:

Katowicki AS, Zagłębiowski AS, Częstochowski AS, Rybnicki AS, Zabrzeński AS, Raciborski AS, Gliwicki AS, Mysłowicki AS, Ustroński AS, Gierałtowski AS, Jaworznicki AS, Pszczyński AS, Porajski AS, AS Czechowice-Dziedzice.

Kampania społeczno-edukacyjna LIBRUSa „Nie dla Smogu!”

<https://niedlasmogu.edupage.org/text17/?eqa=dGV4dD10ZXh0L3RleHQxNyZzdWJwYWdlPTI%3D>

Baza wiedzy o smogu, infografiki, gry edukacyjne, materiały do pobrania – dla rodziców oraz nauczycieli, dotyczące smogu i zanieczyszczeń powietrza.

Konkursy regionalne

Jednym ze sposobów aktywizacji społeczeństwa do zdobywania wiedzy na tematy przyrodnicze, czy też dotyczące regionu w którym mieszkają jest organizowanie konkursów. Najczęściej jest to forma skierowana do szkół i przedszkoli, jednak nie tylko. Konkursy zwykle są jednorazowymi akcjami, które towarzyszą różnym kampaniom, czy projektom, i takie zostały tu pominięte, ale są również konkursy, które działają już od wielu lat i na stałe wpisały się w plany edukacyjne nauczycieli. Większość konkursów sprawdza wiedzę uczestników, ale są i takie, które promują województwo w sposób wizualny. Poniżej zestawiono konkursy, które organizowane są od co najmniej kilku lat i zasięgiem obejmują całe województwo śląskie.

Śląskie Kuratorium Oświaty

Konkurs „Edukacja Regionalna w Szkole”

Konkurs skierowany do szkół i przedszkoli, które realizują program edukacji regionalnej. Motywem przewodnim jest hasło „Region-Ludzie-Historia”. Konkurs składa się z kilku etapów, a jego celem jest rozwijanie postawy poszanowania dziedzictwa kulturowego regionu, pogłębianie z nim więzi, poczucie odpowiedzialności za pielęgnowanie tradycji poprzednich pokoleń.

Wojewódzki Konkurs Przedmiotowy: biologia, chemia, geografia, fizyka

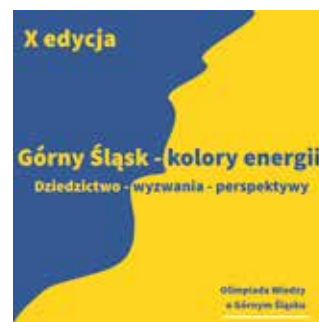
Konkurs skierowany do uczniów szkół podstawowych, składa się z trzech etapów – szkolnych i pozaszkolnego; oparty jest o sprawdzenie wiedzy z danego przedmiotu. Celem konkursu jest rozwijanie wiedzy szczególnie zainteresowanych danym przedmiotem uczniów.

Instytut Badań Regionalnych Biblioteki Śląskiej i Związek Górnośląski

Olimpiada Wiedzy o Górnym Śląsku

Olimpiada jest corocznym interdyscyplinarnym konkursem dla uczniów szkół ponadpodstawowych, W dotychczasowych edycjach uczniowie przygotowywali prace o charakterze naukowym poświęcone takim tematom, jak: drzewostan w przestrzeni Górnego Śląska, trasy turystyczne – krajobraz kulturowy Górnego Śląska, środowisko geograficzne i kulturalne Odry, odnawialne źródła energii oraz aktywności młodych ludzi w trosce o jakość środowiska przyrodniczego i życia mieszkańców własnej miejscowości.

KONKURS FOTOGRAFICZNY
„MAGIA BESKIDÓW – ŚWIAT ZWIERZĄT”

Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego

Konkurs Wiedzy Ekologicznej

Konkurs adresowany do uczniów klas IV-VI SP z terenu województwa śląskiego. Konkurs obejmuje podstawowe zagadnienia z zakresu środowiska przyrodniczego, ochrony przyrody i środowiska oraz ekologii na poziomie szkoły podstawowej (m. in. formy ochrony przyrody w województwie śląskim, podstawy wiedzy o środowisku przyrodniczym, rozpoznawanie gatunków roślin i zwierząt itp.).

Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski

Konkurs drużynowy, który obejmuje podstawowe zagadnienia z zakresu szeroko pojętej ekologii oraz wiedzy o parkach krajobrazowych w województwie śląskim.

„Magia Beskidów – świat zwierząt”

Ogólnopolski konkurs fotograficzny, organizowany już trzykrotnie przez ZPKWŚ Oddział w Żywcu oraz Żywiecki Klub Fotograficzny PTTK w Oddziale Babiogórskiego PTTK, przy współpracy z Wydziałem Turystyki, Kultury, Sportu i Promocji Starostwa Powiatowego w Żywcu oraz Kinem „Janosik” w Żywcu.

Planetarium i Obserwatorium Astronomiczne im. Mikołaja Kopernika w Chorzowie

Olimpiada Astronomiczna

Olimpiada skierowana do uczniów szkół ponadpodstawowych, ma interdyscyplinarny charakter łączący wiedzę z zakresu fizyki, geografii i astronomii. Konkurs składa się z trzech etapów – części teoretycznych oraz obserwacyjnej, a udział w nim jest indywidualny.

Pałac Młodzieży w Katowicach

Pracownia Biologii i Geografii

Konkurs „Przyroda wokół nas”

Konkurs wiedzy biologicznej i przyrodniczej dla uczniów klas V-VII SP.

W konkursie obowiązuje materiał z przyrody z zakresu: (1) Orientacja w terenie i pogoda: posługiwanie się mapą, widoma wędrówka słońca nad widnokretem, składniki pogody i ich pomiar, niebezpieczeństwa związane z pogodą; (2) Warunki życia w wodzie i na lądzie oraz organizmy tam bytujące; (3) Życie lasu; (4) Budowa i czynności życiowe organizmów; (5) Tkanki i organy roślinne; (6) Różnorodność świata roślin.

Konkurs „Z biologią za pan brat”

Konkurs wiedzy biologicznej i przyrodniczej dla uczniów klas VIII SP.

W konkursie obowiązuje materiał z zakresu znajomości: (1) Budowa i funkcjonowanie komórki; (2) Tkanki zwierzęce; (3) Funkcjonowanie zwierząt i człowieka: skóra, kości, mięśnie i ruch; krążenie, oddech, odżywianie, wydalanie; układ nerwowy i narządy zmysłów; rozmnażanie i rozwój; koordynacja hormonalna; człowiek i choroby. (4) Elementy ekologii: zależności między organizmami. (5) Wpływ człowieka na środowisko przyrodnicze: źródła i skutki zanieczyszczenia środowiska, zasoby przyrody i ich wykorzystanie, formy ochrony przyrody.

Muzeum Miejskie w Tychach i Szkoła Podstawowa nr 37 w Tychach

Wojewódzki Konkurs Wiedzy o Regionie „Silesia Incognita”

Konkurs drużynowy, skierowany do uczniów klas V-VIII z terenu województwa śląskiego. Zadaniem uczestników w I etapie jest wspólne przygotowanie prezentacji poświęconej wybranej postaci, miejscu lub wydarzeniu z dziejów Śląska. W II etapie (finałowym) oceniana jest wiedza poszczególnych uczestników konkursu.

Muzeum Częstochowskie

Jurajska przyroda w obiektywie

Konkurs fotograficzny organizowany przez Dział Przyrody Muzeum Częstochowskiego już trzykrotnie ma na celu zachęcenie młodych ludzi do interpretowania świata przyrody poprzez sztukę (fotografię) oraz promowanie walorów przyrodniczych Jury Krakowsko-Częstochowskiej.

Liga Ochrony Przyrody

Olimpiada Wiedzy Ekologicznej

Konkurs skierowany jest do uczniów szkół ponadpodstawowych i składa się z trzech etapów – szkolnego, okręgowego oraz krajowego. Celem Olimpiady jest kształtowanie świadomości ekologicznej oraz właściwych postaw wobec środowiska przyrodniczego, rozwijanie zainteresowań przyrodniczych, wyzwalanie aktywności badawczej oraz popularyzacja problematyki ekologii.

Klub Gaja

Święto Drzewa (od 2003 roku)

Konkurs „Drzewo Roku” (drzewo w regionie)

Konkurs Drzewo Roku to propozycja dla osób indywidualnych, placówek edukacyjnych, urzędów administracji państwowej i samorządowej, instytucji, organizacji społecznych oraz regionalnych i lokalnych wspólnot mieszkańców. „Nie szukamy drzew najstarszych, najwyższych, najgrubszych, najpiękniejszych, ani najrzadszych. Szukamy drzewa najbardziej kochanego, drzewa z opowieścią, drzewa, które pobudza wyobraźnię i jednoczy ludzi.” (<https://www.drzeworoku.pl>)

Laureatem zostaje drzewo, które zdobędzie największą liczbę głosów.

Konkurs „Czarodziejskie Drzewo” (drzewa, inicjatywy ekologiczne)

Celem Konkursu jest wyłonienie laureatów nagrody „Czarodziejskiego Drzewa” za najciekawsze osiągnięcia w programie edukacji ekologicznej „Święto Drzewa” w 3 kategoriach: (1) za największą liczbę posadzonych drzew, (2) za współpracę i liczbę uczestników (nawiązywanie współpracy z różnymi podmiotami i społecznością lokalną, zawiązywanie partnerstw na rzecz środowiska), (3) za najciekawsze działania w ramach programu.

Związek Polskich Fotografów Przyrody – Oddział Śląski

Konkurs fotograficzny podczas „Międzynarodowego Festiwalu Fotografii Przyrodniczej Wizje Natury” (XVI edycja w 2020 r.)

Fotograf miesiąca

Fotograf roku

Przyrodnicza bibliografia regionalna województwa śląskiego

Marta Duda

Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska

Większość bibliotek województwa śląskiego gromadzi literaturę o tematyce ekologiczno-przyrodniczej. Część z nich prowadzi również bibliografię regionalną, ale tylko nieliczne wydzielają w niej bibliografię przyrodniczą, poświęconą lokalnej przyrodzie. Wśród nich znajdziemy zarówno biblioteki publiczne, jak i naukowe oraz fachowe. Zbiory biblioteczne, które są w nich gromadzone, dotyczą głównie ochrony przyrody, ochrony środowiska, botaniki i geografii, a rzadziej zoologii, leśnictwa i edukacji ekologicznej. Większość zbiorów bibliotecznych o tej tematyce stanowią wydawnictwa zwarte i wydawnictwa ciągłe. Pozostałe, to: materiały kartograficzne, dokumenty życia społecznego, zbiory multimedialne, dysertacje, starodruki oraz zbiory zdigitalizowane.

Przyrodnicze zbiory regionalne w bibliotekach województwa śląskiego

Biblioteka Śląska

Biblioteka Śląska (<https://bs.katowice.pl>) jest biblioteką publiczną i wojewódzką o statusie naukowym, która uwzględnia potrzeby środowisk akademickich śląskich uczelni, zakres i kierunki badań naukowych prowadzonych w śląskich instytucjach naukowych oraz udziela pomocy instrukcyjno-metodycznej samorządowym bibliotekom publicznym województwa śląskiego. Gromadzi dokumenty z zakresu wszystkich dyscyplin naukowych, ze szczególnym uwzględnieniem nauk prawnych, ekonomicznych, społecznych i humanistycznych oraz literaturę regionalną (Silesiaca), tj. piśmiennictwo dotyczące historycznego i współczesnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego, z uwzględnieniem zmian administracyjnych obejmujących ten obszar.

W zbiorach Biblioteki Śląskiej znajduje się również wiele materiałów dotyczących tematyki ekologiczno-przyrodniczej. Jedną z propozycji Książnicy jest dostęp do bazy „Bibliografia Regionalna Biblioteki Śląskiej” pod adresem: bibliografia.bs.katowice.pl

Baza składa się z trzech części:

- Bibliografia Śląska 1960–1989
- Bibliografia Województwa Śląskiego 1999–2002
- Bibliografia Bieżąca Województwa Śląskiego od 2006

„Bibliografia Śląska” obejmuje lata 1960–1989 i jest dostępna zarówno w formie drukowanej, jak i cyfrowej. Rejestruje materiały dotyczące dawnych województw: bielskiego, częstochowskiego, jeleniogórskiego, katowickiego, legnickiego, opolskiego, wałbrzyskiego, wrocławskiego obejmujących historyczne miejscowości Śląska.

BIBLIOGRAFIA REGIONALNA

OPISWWW Edukacja ekologiczna

MARCWWW TERMIN ODRZUCONY: Edukacja proekologiczna
TERMIN ODRZUCONY: Edukacja przyrodnicza

Szeroki WWW TERMIN ODRZUCONY: Edukacja środowiskowa
TERMIN ODRZUCONY: Kształcenie ekologiczne
TERMIN ODRZUCONY: Pedagogika ekologiczna

ZOB. TEZ: Liga Ochrony Przyrody
ZOB. TEZ termin nadrzędny: Kształcenie
ZOB. TEZ termin nadrzędny: Ścieżki edukacyjne
ZOB. TEZ: Edukacja dla zrównoważonego rozwoju
ZOB. TEZ Edukatorzy ekologiczni
ZOB. TEZ Ekologia
ZOB. TP7 Fantazjologia

Rekordy powiązane

1. Aktywne metody edukacji przyrodniczej stosowane w Szkole Podstawowej w Ustroniu Polanie / Bogusława Mjał // Przyr. Ustron. - Z. 1 (2002), s. 66-69
2. Arboretum Bramy Morawskiej w Raciborzu - co można zobaczyć na ścieżkach dydaktycznych w Obozrze? / [przygot. do dr. Jan Duda, Aleksandra Rusiņ] - Racibórz: Urząd Miasta, [2003]
3. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska (1992-2017) - edukacja i upowszechnianie wiedzy o przyrodzie / Agata Kloczkowska, Agnieszka Wower // Przyroda Górnego Śląska. - Nr 93 (jesień 2018), s. 11-14
4. Częstochowski Biuletyn Oświatowy / [Kuratorium Oświaty i Wychowania w Częstochowie; kol. red. Karol Świerczyński przewodn.; Marek Śawiński red. prow.] - Częstochowa: Kuratorium

„Bibliografia Województwa Śląskiego” rejestruje piśmiennictwo dotyczące województwa śląskiego w granicach obowiązujących od 1 stycznia 1999 r. Do tej pory ukazały się roczniki 1999–2002, które dostępne są w formie drukowanej i cyfrowej. Opisy bibliograficzne od rocznika 2003 są na bieżąco zamieszczane i dostępne w bazie „Bibliografia Regionalna Biblioteki Śląskiej”.

„Bibliografia Bieżąca Województwa Śląskiego” to bibliografia selekcyjna, opisująca materiał związany tematycznie z województwem śląskim. Ukazuje się kwartalnie. Podstawę opisów stanowią artykuły z czasopism regionalnych i lokalnych oraz ogólnopolskich, wydawanych nie rzadziej niż raz na trzy miesiące. Taki sposób doboru tytułów umożliwia odnotowanie najistotniejszych wydarzeń z regionu, które znajdą w opracowaniu swoją aktualną reprezentację.

Cześć przyrodnicza „Bibliografii Bieżącej Województwa Śląskiego” jest opisana w dziale „Środowisko geograficzne”, który składa się z następujących rozdziałów:

1. Kartografia. Geodezja
2. Geologia. Geofizyka
3. Hydrologia. Meteorologia:
 - a. Hydrologia
 - b. Meteorologia
4. Geografia. Krajoznawstwo.
5. Roślinność. Zwierzęta. Ochrona przyrody i środowiska
 - a. Zagadnienia ogólne
 - b. Roślinność
 - c. Zwierzęta
6. Ochrona środowiska
 - a. Zagadnienia ogólne
 - b. Obszary chronione
 - c. Zanieczyszczenie środowiska

Do działu „Środowisko Geograficzne” na bieżąco wprowadzane są artykuły zawarte w czasopismach: „Przyroda Górnego Śląska”, „Trybuna Leśnika”, „Środowisko”, „Eko i My”, „Oikos” czy „Las Polski”, a także w prasie codziennej. Znaleźć tam można także książki i fragmenty wydawnictw ciągłych naukowych i popularnonaukowych. Jest wiele możliwości dotarcia do materiałów – już samo hasło „edukacja ekologiczna” odnotowuje kilkadziesiąt pozycji, a jednocześnie „podpowiada” kolejne powiązane hasła. Wiele

opisów posiada linki bezpośrednio odsyłające do pełnych tekstów zamieszczonych w bibliotekach cyfrowych (głównie do Śląskiej Biblioteki Cyfrowej prowadzonej przez Bibliotekę Śląską) lub do katalogu elektronicznego zbiorów posiadanych przez inne biblioteki.

Śląska Biblioteka Cyfrowa (ŚBC) (<https://sbc.org.pl/dlibra>) została utworzona na mocy porozumienia pomiędzy Biblioteką Śląską a Uniwersytetem Śląskim w dniu 20 lipca 2006 r. Celem działania ŚBC jest prezentacja w Internecie kulturowego dziedzictwa Śląska w jego historycznej i współczesnej różnorodności, publikowanie naukowego dorobku regionu oraz wspieranie działalności dydaktycznej i edukacyjnej. Porozumienie o współtworzeniu ŚBC ma charakter otwarty – nadal mogą do niego przystępować zainteresowane instytucje i organizacje. Obecnie współtworzy ją ponad 50 podmiotów (biblioteki, uczelnie państwowe i niepubliczne, muzea, archiwa i stowarzyszenia). Koordynatorem prac związanych z utworzeniem ŚBC jest Biblioteka Śląska, która utrzymuje także jej platformę sprzętową i programową. Natomiast każdy z Uczestników ŚBC administruje własnym cyfrowym zasobem, który udostępniany jest czytelnikom nieodpłatnie.

ŚBC jest włączona w krajowy system bibliotek cyfrowych, dzięki czemu za jej pośrednictwem można dotrzeć bezpośrednio do publikacji umieszczonych w innych regionalnych bibliotekach cyfrowych zrzeszonych w Federacji Bibliotek Cyfrowych (FBC) (<https://fbc.pionier.net.pl>) oraz Europejskiej Bibliotece Cyfrowej „Europeana” (<https://europeana.eu/pl>).

Publikacje ŚBC zgrupowane są w kolekcjach i uszeregowane pod kątem regionu, tematu oraz uczestnika ŚBC. Zbiory cyfrowe dotyczące śląskiej przyrody są gromadzone w kolekcji pn. „Natura Silesiae”. (<https://sbc.org.pl/dlibra/collectiondescription/244>). Została ona utworzona w grudniu 2015 roku z inicjatywy Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, które zostało również jej koordynatorem. Celem tej kolekcji jest dokumentacja dziejów śląskiego przyrodoznawstwa, bogactwa i przeobrażenia środowiska przyrodniczego oraz działalności ochronnej i edukacyjnej. Kolekcja docelowo ma prezentować cyfrowe kopie różnorodnych materiałów (książek, czasopism, prac naukowych, pomocy dydaktycznych, druków ulotnych, fotografii, zbiorów muzealnych i in.) związanych ze śląską przyrodą. W ramach kolekcji wydzielono 11 podkolekcji tj.: przyroda ożywiona, przyroda nieożywiona, ochrona środowiska, zieleń komponowana, monitoring środowiska, badania i edukacja, użytkowanie środowiska, kolekcje przyrodnicze, organizacje przyrodnicze, dokumenty kartograficzne oraz dokumenty audiowizualne.

Biblioteka Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska (<http://cdp.gs.katowice.pl/>) jest biblioteką fachową i działa od 1995 roku. Biblioteka gromadzi, opracowuje i udostępnia zbiory biblioteczne z zakresu: botaniki, zoologii, ochrony przyrody, ochrony środowiska, geografii, leśnictwa i edukacji ekologicznej, ze szczególnym uwzględnieniem województwa śląskiego/Górnego Śląska. Zbiory obejmują wydawnictwa zwarte

(książki, broszury), ciągłe (czasopisma i serie wydawnicze), dokumenty niesamoistne wydawniczo (artykuły z czasopism, rozdziały książek), zbiory specjalne (dokumenty kartograficzne, graficzne, dokumenty życia społecznego) oraz materiały niepublikowane. W bibliotece wydzielono tzw. „Bibliotekę edukacyjną” na potrzeby przyrodniczych zajęć dydaktycznych, która zawiera m.in. scenariusze zajęć edukacyjnych/lekcyjnych, przewodniki (ścieżki przyrodnicze/rowerowe itp.), klucze do oznaczania roślin/zwierząt/grzybów, atlasy, leksykony, płyty CD/DVD. Biblioteka wspiera realizację zadań statutowych Centrum, dlatego zbiory biblioteczne udostępniane są nie tylko pracownikom, ale również innym osobom, na zasadach zbliżonych do działalności bibliotek publicznych. Katalog zbiorów bibliotecznych przeglądać można pod adresem: <http://biblioteka.cdpgs.katowice.pl>. Biblioteka udostępnia stopniowo swoje zasoby cyfrowe w serwisie internetowym Śląskiej Biblioteki Cyfrowej, w kolekcji „Biblioteka Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska”. Wszystkie prace związane z digitalizacją zbiorów bibliotecznych realizowane są w Społecznej Pracowni Digitalizacji Śląskiej Biblioteki Cyfrowej oraz siedzibie Centrum.

*Biblioteka
Centrum Dziedzictwa Przyrody
Górnego Śląska w Katowicach*

Biblioteka Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska (cdpgs.katowice.pl/biblioteka), to biblioteka fachowa, działająca od 1995 roku.

Biblioteka gromadzi, opracowuje i udostępnia zbiory biblioteczne z zakresu: botaniki, zoologii, ochrony przyrody, ochrony środowiska, geografii, leśnictwa i edukacji ekologicznej, ze szczególnym uwzględnieniem województwa śląskiego/Górnego Śląska. Zbiory obejmują m.in. książki, czasopisma, prace naukowe, pomoce dydaktyczne, druki ulotne, fotografie; dokumenty publikowane i niepublikowane.

Zbiory są katalogowane i indeksowane w systemie MAK.

Zdigitalizowane zbiory udostępniane są w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej (sbc.org.pl/dlibra), w kolekcjach: "Biblioteka CDPGŚ" oraz "Natura Silesiae".

Biblioteka Geologiczna – Filia w Oddziale Górnośląskim im. St. Doktorowicza Hrebnickiego Państwowego Instytutu Geologicznego – Państwowego Instytutu Badawczego w Sosnowcu (<https://pgi.gov.pl/sosnowiec/biblioteka-geologiczna.html>) gromadzi zbiory dotyczące nauk o Ziemi, ze szczególnym uwzględnieniem budowy geologicznej Górnego Śląska i obszarów przyległych, bogactw surowców mineralnych Górnośląskiego Zagłębia Węglowego oraz działalności przemysłowej na tym obszarze. Zbiory obejmują wydawnictwa zwarte, ciągłe oraz kartograficzne z zakresu: geologii, geofizyki, kartografii, geomorfologii, stratygrafii, paleontologii, tektoniki, petrografii, mineralogii, geochemii, złóż kopalin użytecznych, hydrogeologii, geologii inżynierskiej, wiertnictwa, sozologii.

Biblioteka Naukowa Głównego Instytutu Górnictwa (<https://gig.eu/pl/biblioteka-naukowa>) gromadzi zbiory, których zakres tematyczny jest zgodny z kierunkiem badań prowadzonych w Głównym Instytucie Górnictwa, miano-

wicie obejmuje górnictwo, ze szczególnym uwzględnieniem górnictwa węgla kamiennego, inżynierię środowiska i ekologię, technikę w ogólności, geologię, chemię, fizykę, ekonomię, prawoznawstwo, naukoznawstwo i w mniejszym zakresie inne dziedziny wiedzy, takie jak: mikrobiologia, statystyka matematyczna, przetwarzanie sygnałów, analiza ryzyka, inżynieria materiałowa. Zbiory biblioteki obejmują książki, czasopisma, normy, dokumentacje prac naukowo-badawczych oraz opisy patentowe. Biblioteka posiada dwa rodzaje katalogów: katalogi tradycyjne i komputerowe, które można przeglądać pod adresem: <http://biblioteka.gig.eu/index.php>. Ze zbiorów Biblioteki mogą korzystać wszyscy zainteresowani. W czytelni znajduje się księgozbiór podręczny, w skład którego wchodzi: encyklopedie, poradniki, słowniki i katalogi ułożone według dziedzin wiedzy oraz bieżące czasopisma ułożone alfabetycznie według tytułów. Obowiązuje wolny dostęp do pótek. Prawo wypożyczeń na zewnątrz mają jednak wyłącznie pracownicy Instytutu, przedsiębiorstw przemysłowych, kopalń oraz nauczyciele akademicy. Biblioteka Naukowa GIG udostępnia swoje zasoby cyfrowe w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej w kolekcji „Biblioteka Naukowa GIG” (<https://sbc.org.pl/dlibra/collectiondescription/259>) oraz w serwisie EBSECO Discovery Service, udostępnionym na stronie internetowej Biblioteki: <https://gig.eu/pl/uslugi/biblioteka-naukowa/biblioteka-naukowa>

Muzeum
Górnośląskie

Biblioteka Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu (<https://muzeum.bytom.pl>)

jest biblioteką fachową, która gromadzi wydawnictwa polskie i zagraniczne z zakresu archeologii, etnografii, historii, muzealnictwa, sztuki i przyrody. Zasoby czasopism obejmują tytuły zarówno dziewiętnastowieczne, głównie niemieckie, jak i bieżące, specjalistyczne, związane z pracą poszczególnych działów Muzeum. Interesującą część zbiorów stanowią silesiaki, zwłaszcza wydawnictwa poświęcone Miastu Bytom i Ziemi Bytomskiej, a także kolekcja bibliofilska, na którą składa się 100 starodruków. Książki pozyskiwane są drogą darowizn, zakupów oraz wymiany prowadzonej z kilkudziesięcioma muzeami i instytucjami naukowymi w kraju i za granicą. Obecnie zbiory liczą około 61 tysięcy woluminów. Biblioteka prowadzi katalog kartkowy – alfabetyczny i rzeczowy, a także katalog elektroniczny LIBRA 2000, zawierający aktualnie 30% zbiorów. Wszyscy zainteresowani mogą korzystać ze zbiorów Biblioteki w czytelni. Zasoby cyfrowe są dostępne w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej w kolekcji „Muzeum Górnośląskie w Bytomiu” (<https://sbc.org.pl/dlibra/collectiondescription/143>).

IETU
Instytut Ekologii
Terenów Uprzemysłowionych

Biblioteka Cyfrowa Instytutu Ekologii Terenów Uprzemysłowionych (<http://bc.ietu.katowice.pl/dlibra>)

powstała w 2011 roku, w ramach projektu „Rozbudowa infrastruktury informatycznej gromadzenia, przetwarzania i analizy danych środowiskowych” (in2in). Oferuje dostęp do cyfrowo przetworzonych zasobów bibliotecznych IETU, które obejmują wszystkie dziedziny nauki z ukierunkowaniem na nauki przyrodnicze i techniczne. Większość pozycji literaturowych dotyczy ekologii i ochrony środowiska. Ze względu na ich interdyscyplinarny charakter w księgozbiorze IETU znajdują się pozycje literaturowe m.in. z takich dyscyplin naukowych, jak: biotechnologia, ekotoksykologia, inżynieria rolnicza, nauki o zarządzaniu, polityka regionalna, prawo, zdrowie publiczne. Oprócz pozycji literaturowych i czasopism znajdują się w niej również niepublikowane prace naukowo-badawcze IETU. Pozycje biblioteki cyfrowej to pliki PDF z możliwością wyszukiwania fraz tekstowych. Do prezentacji zbiorów wykorzystuje się oprogramowanie dLibra, dzięki któremu kolekcja należy do Federacji Bibliotek Cyfrowych. Zbiory zgromadzone w Bibliotece Cyfrowej IETU podzielono na następujące kolekcje: prace naukowo-badawcze, wydawnictwa ciągłe, wydawnictwa zwarte, kartografia, materiały na CD, inne wydawnic-

twą oraz ogólnodostępne. Głównymi użytkownikami zasobów Biblioteki Cyfrowej IETU są pracownicy Instytutu. Szerokim kręgom odbiorców udostępniane są publikacje w zależności od charakteru publikacji oraz związanych z nią praw autorskich. Zasób biblioteki jest dostępny bezpłatnie dla wszystkich. Pobrane dokumenty można wykorzystywać tylko do użytku własnego (pracy naukowo-badawczej, dydaktycznej oraz w celach edukacyjnych). Wszystkie publikacje umieszczone w Bibliotece Cyfrowej mają uregulowany status prawny. Ograniczenia dostępu dotyczą jedynie materiałów objętych prawem autorskim.

**Centrum
Informacji
Naukowej
i Biblioteka
Akademicka**

Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka (<https://ciniba.edu.pl>) to wspólna księżnica naukowa dwóch katowickich uczelni – Uniwersytetu Śląskiego oraz Uniwersytetu Ekonomicznego, która została otwarta w 2012 roku w Katowicach. Z usług CINIb-y korzystają przede wszystkim naukowcy i studenci, ale także mieszkańcy miasta Katowice i całego regionu. Biblioteka jest otwarta dla wszystkich czytelników, a korzystanie z jej zasobów jest bezpłatne. To jeden z najnowocześniejszych ośrodków informacji zapewniających wsparcie dla edukacji, kultury i biznesu. Umożliwia wolny dostęp do krajowych i światowych publikacji zarówno w postaci tradycyjnej, jak i elektronicznej. Źródła elektroniczne udostępniane są na miejscu w sieci lub za pomocą zdalnego dostępu dla Uniwersytetu Śląskiego i Uniwersytetu Ekonomicznego (<https://ciniba.edu.pl/zdalny-dostep-us>). Można je przeglądać według podziału na: źródła alfabetyczne, źródła dziedzinowe, czasopisma elektroniczne, książki elektroniczne oraz biblioteki cyfrowe. W źródłach cyfrowych uporządkowanych według dziedzin i rodzajów możemy znaleźć bazy specjalistyczne dotyczące nauk przyrodniczych, w tym biologii (<https://ciniba.edu.pl/zrodla-elektroniczne-przeglad/79-bazy-danych-dziedzinowo/628-biologia>) oraz nauk o Ziemi (<https://ciniba.edu.pl/zrodla-elektroniczne-przeglad/79-bazy-danych-dziedzinowo/656-nauki-o-ziemi>).

Przyrodniczą biblioteką specjalistyczną, która wchodzi w skład systemu biblioteczno-informacyjnego CINIbA jest **Biblioteka Instytutu Nauk o Ziemi Wydziału Przyrodniczego Uniwersytetu Śląskiego**. Została powołana i zorganizowana w 1975 roku i od tego czasu gromadzi, opracowuje oraz udostępnia literaturę z zakresu geografii, geologii, geofizyki oraz dziedzin pokrewnych (m.in. statystyka, turystyka, planowanie przestrzenne, zoologia, matematyka, fizyka, chemia). Zbiory biblioteki obejmują książki, czasopisma, zbiory kartograficzne oraz prace doktorskie. Prawo do korzystania z wypożyczalni (wypożyczania książek na zewnątrz) posiadają wszyscy pracownicy i studenci Uniwersytetu Śląskiego, natomiast w czytelni zbiory biblioteczne udostępniane są wszystkim zainteresowanym. Informacje o zawartości księgozbioru znajdziemy w katalogach: alfabetycznym i rzeczowym. Od 2000 roku w ramach systemu biblioteczno-informacyjnego uczelni opracowano wspólny katalog komputerowy w systemie PROLIB. Możliwości poszukiwania publikacji w tym katalogu są dużo większe niż w katalogach tradycyjnych, ponieważ obejmuje on zbiory wszystkich bibliotek Uniwersytetu Śląskiego. Dostęp do katalogu OPAC jest możliwy poprzez stronę internetową CINIbA (<https://ciniba.edu.pl>) lub bezpośrednio pod adresem: <https://integro.ciniba.edu.pl/integro/catalog>. Zbiory map i objaśnień zgromadzonych w Składnicy Map Wydziału Nauk o Ziemi można przeglądać na stronie: <http://zasoby.paad.us.edu.pl>.

Obok funkcji bibliotecznych CINIbA odgrywa także rolę centrum kulturalno-edukacyjnego. Rocznie odbywa się tutaj ok. 400 wydarzeń – konferencji, szkoleń, sympozjów, warsztatów, wystaw adresowanych do środowiska akademickiego, mieszkańców regionu i nie tylko.

Biblioteka Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie od 1971 r. pełni funkcję biblioteki naukowej, a wraz z bibliotekami specjalistycznymi tworzy jednolity system biblioteczno-informacyjny.

Biblioteka zapewnia dostęp do literatury naukowej i dydaktycznej poprzez gromadzenie, opracowywanie, magazynowanie i udostępnianie zbiorów bibliotecznych oraz zasobów informacyjnych, wszystkim członkom społeczności akademickiej. Ponadto, prawo do korzystania ze zbiorów bibliotecznych na miejscu, w czytelniach, mają wszyscy zainteresowani. Zbiory Biblioteki mają charakter uniwersalny i są gromadzone zgodnie z profilem Uniwersytetu. Od 2020 r. zaimplementowano nowy zintegrowany system biblioteczny KOHA, który oferuje m.in. tworzenie tzw. „wirtualnych półek”, zawierających wyselekcjonowany księgozbiór (<https://katalog.bu.ujd.edu.pl/cgi-bin/koaha/opac-shelves.pl>). Opcja ta pozwala na wyodrębnienie m. in. literatury regionalnej, poświęconej naukom o Ziemi i środowisku (obszar woj. śląskiego) (<https://katalog.bu.ujd.edu.pl/cgi-bin/koaha/opac-shelves.pl?viewshelf=77>) oraz historii regionu. Biblioteka Uniwersytecka zapewnia również dostęp do zasobów cyfrowych dotyczących m. in. regionu częstochowskiego jako uczestnik Śląskiej Biblioteki Cyfrowej (<https://sbc.org.pl/dlibra/collectiondescription/97>) (od 2006 r.) oraz w ramach Biblioteki Cyfrowej UJD (<https://cyfrowa.bu.ujd.edu.pl>).

Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej (<http://ksiaznica.bielsko.pl>) jest publiczną, miejską biblioteką samorządową, która pełni również funkcję biblioteki powiatowej. Prowadzi działalność biblioteczną, kulturalno-edukacyjną, transgraniczną, informacyjną, a także stanowi centrum wiedzy o regionie. Gromadzi książki, czasopisma, dokumenty życia społecznego, filmy, audiobooki, muzykę, programy komputerowe, grafiki, dokumenty kartograficzne, nuty. Do cenniejszych zbiorów należą starodruki i cymelia. Gromadzone są tu dokumenty z zakresu wszystkich dziedzin naukowych oraz literatura piękna.

W strukturze Działu Informacyjno-Bibliograficznego i Zbiorów Regionalnych Książnicy Beskidzkiej znajduje się Czytelnia Regionalna, w której gromadzone są zbiory o tematyce regionalnej (przede wszystkim z obszaru miasta Bielska-Białej, powiatu bielskiego) obejmujące tak literaturę piękną, jak i popularnonaukową – dotyczącą również środowiska geograficznego regionu. Prace nad **bielską bibliografią regionalną** w Książnicy Beskidzkiej są stale prowadzone. Dotąd ukazało się drukiem 14 tomów bibliografii: T.1 *Bielska bibliografia regionalna*; T. 2–8 *Bibliografia województwa bielskiego za lata 1979–1998*; T. 9–14 *Bibliografia Bielska-Białej i powiatu bielskiego za lata 1999–2008*. Wszystkie tomy są dostępne w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej w kolekcji „Książnica Beskidzka” (<https://sbc.org.pl/dlibra/collectiondescription/70>). Obecnie ma ona inną formę, niż wersja drukowana. Bibliografia regionalna od 2009 dostępna jest w katalogu OPAC (<http://185.43.138.133:8080/Opac5/?menuDB=1>), który uwzględnia również bibliografię bieżącą (za 2020 r.). Zawiera wszystkie działy główne oraz poddziały, w tym również opisy dotyczące „Środowiska geograficznego”. Ze względu na współczesną formę katalogową, która odmienna jest od tradycyjnej, bibliografia regionalna wymaga innego sposobu poruszania się po niej, poprzez wpisywanie odpowiednich deskryptorów, które po przekształceniach brzmią np. „Biologia”, „Ochrona środowiska”, „Geografia i nauka o Ziemi” (a nie jak dotychczas „Środowisko geograficzne”). Ich wzorce znajdują się na stronie Biblioteki Narodowej: <http://przepisy.bn.org.pl/deskryptory/zasady-tworzenia-deskryptorow-bn>

W celu znalezienia odpowiednich opisów dobrze jest także postąpić z hasłami przedmiotowymi, zawężającymi dane dziedziny. Dlatego też znalezienie ich wymaga przeszukania katalogu przez użytkownika bądź bibliotekarza.

Ponadto Książnica Beskidzka tworzy informacyjno-wyszukiwawcze bazy danych, w których zawarte są treści i materiały związane ze środowiskiem geograficznym, przyrodą i ochroną środowiska. Należą do nich m.in.:

Beskidzkie ABC (<http://abc.kszaznica.bielsko.pl>) – baza działająca online, która jest rodzajem regionalnej encyklopedii. W zamyśle została oparta na schemacie bibliografii regionalnej, a jej treści (hasła) kategoryzowane są na podstawie tradycyjnych działów bibliografii. Wiele haseł w niej zawartych związanych jest z przyrodą, fauną i florą Beskidów. W bazie opracowano zarówno biogramy znanych i mniej znanych osób, jak i hasła będące nazwami własnymi, miejscowymi, geograficznymi, pospolitymi, m.in. zabytków, obiektów, szczytów górskich, szlaków turystycznych. Informacje w niej zawarte są stale aktualizowane i uzupełniane na podstawie publikacji naukowych, monografii danych regionów, lokalnej prasy i materiałów bibliotecznych o charakterze niszowym. Pełni rolę wielotematycznego źródła wiedzy o funkcji poznawczej, edukacyjnej i informacyjnej.

Regio-źródła – baza danych przeznaczona do korzystania na miejscu. Zawiera zeskanowane i opracowane (zgodnie z normami bibliograficznymi) dokumenty źródłowe (dokumenty życia społecznego i wycinki prasowe). Została oparta na systemie klasyfikacji odpowiadającym bibliografii regionalnej i składa się z 17 działów. Zawiera materiały z różnorodnych dziedzin, m.in. przyrody, geografii, historii, etnografii, medycyny, oświaty, literatury, sztuki. Ogólnie przyjmuje się zasadność gromadzenia i skanowania wszystkich materiałów, mających znaczenie dla miasta i regionu. Aby skorzystać z Regio-źródeł, wystarczy wpisać słowo kluczowe, frazę lub interesujący nas temat, a dzięki wyszukiwarce użytkownik otrzyma listę poszukiwanych dokumentów (wraz z ich skanami), a tym samym bezpośredni dostęp do wiedzy i potrzebnych informacji.

W celu ułatwienia korzystania z bazy informacyjno-wyszukiwawczej do materiałów tworzone są słowniki haseł. Obie bazy mają charakter autorski. Zostały stworzone jako wielotematyczne źródła wiedzy o wartości edukacyjnej, poznawczej i kulturowej i stanowią innowacyjną możliwość dla uczniów, studentów, nauczycieli, historyków, regionalistów oraz wszystkich czytelników, zainteresowanych odkrywaniem nowych źródeł informacji.

Biblioteka Tarnogórska jest biblioteką utworzoną w 1993 roku przez stowarzyszenie naukowe Instytut Tarnogórski i Muzeum. Księgozbiór biblioteki zawiera przed wszystkim piśmiennictwo naukowe z szerokiego zakresu nauk humanistycznych, społecznych, sztuki, etnografii, architektury i urbanistyki, czy nauk teologicznych, ze szczególnym uwzględnieniem piśmiennictwa poświęconego Tarnowskiemu Górom, regionowi tarnogórskiemu, ziemi bytomskiej i Śląskowi. W zbiorach biblioteki znajdziemy również publikacje przyrodnicze, w szczególności dzieła z historii nauk przyrodniczych oraz wybrane wydawnictwa i czasopisma z zakresu nauk biologicznych, o Ziemi i środowisku, głównie dotyczące Tarnowskich Gór, regionu tarnogórskiego i Śląska. Najstarsze posiadane druki przyrodnicze pochodzą z XVII wieku. Biblioteka udostępnia zbiory tylko na miejscu, po uprzednim kontakcie telefonicznym (<https://spis.ngo.pl/179157-instytut-tarnogorski-i-muzeum>).

Wydawnictwa wydawane w regionie o tematyce ekologiczno-przyrodniczej

Wydawnictwa ciągłe

W województwie śląskim wydawanych jest wiele ciekawych czasopism o szeroko pojętej tematyce ekologiczno-przyrodniczej. Wśród nich znajdziemy zarówno czasopisma popularnonaukowe, adresowane do szerokiego grona czytelników, jak również czasopisma naukowe, skierowane bardziej do studentów, naukowców czy osób pracujących w branży ochrony środowiska/przyrody.

Czasopisma popularnonaukowe

Biuletyn Informacyjny „Beskidzkie Parki Krajobrazowe” jest publikowany od 2015 roku w formie elektronicznej przez Oddział Biura Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego w Żywcu. Głównym celem Biuletynu jest popularyzacja wartości przyrodniczych oraz piękna krajobrazu Żywieckiego Parku Krajobrazowego, Parku Krajobrazowego Beskidu Małego oraz Parku Krajobrazowego Beskidu Śląskiego. Czasopismo opisuje ciekawe miejsca, obiekty, gatunki roślin, a także zawiera propozycje wycieczek i spacerów pozwalających odczuć piękno beskidzkiej przyrody.

W wydawnictwie znajduje się również miejsce na informacje o pozostałych parkach krajobrazowych, znajdujących się na obszarze województwa śląskiego oraz wybranych parkach krajobrazowych z całej Polski. Biuletyn adresowany jest do szerokiego grona osób zainteresowanych przyrodą Beskidów, przede wszystkim młodzieży, mając na celu zwrócenie uwagi na zagadnienia związane z ochroną przyrody oraz popularyzację ww. pasm górskich. Do tej pory ukazało się 11 numerów, które są dostępne na stronie internetowej Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego (<http://www.zpk.com.pl/publikacje-i-filmy/biuletyn-informacyjny-beskidzkie-parki-krajobrazowe>).

Miesięcznik **„Dziki Życie”** (<https://dzikiezycie.pl>) jest pismem Stowarzyszenia Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, na łamach którego opisywane są problemy ochrony przyrody w kraju i zagranicą. Zostało założone w 1994 roku przez lidera Pracowni, dr. Janusza Korbela. Od tego czasu czasopismo nagłaśnia i relacjonuje problemy przyrodnicze, przyczyniając się do wsparcia ochrony konkretnych miejsc cennych przyrodniczo oraz zagrożonych gatunków zwierząt. Czasopismo popularyzuje również filozofię ekologiczną, w tym głęboką ekologię. Promuje oraz patronuje wielu projektom i wydarzeniom z zakresu ekologii, ochrony przyrody, filozofii oraz edukacji ekologicznej.

Dotychczas ukazało się 317 numerów, w których znalazło się prawie 4500 artykułów, wywiadów, felietonów, raportów, analiz oraz prawie 9000 fotografii, grafik i rysunków. Na łamach miesięcznika publikowało ponad 500 osób, w tym wielu ludzi ze świata nauki. Obecnie redaktorem naczelnym jest Grzegorz Bożek.

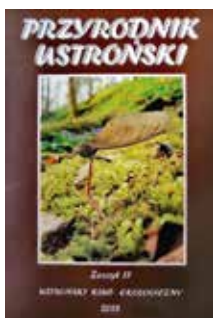
Kwartalnik **„Ekologia”** jest czasopismem branżowym z dziedziny ochrony środowiska. Ukazuje się od 1997 roku i od tego czasu wydano 93 numery. Od 2008 roku jego wydawcą jest Polska Izba Ekologii z siedzibą w Katowicach. Na łamach czasopisma prezentowane są tematy z zakresu ochrony środowiska i gospodarki zasobami oraz aktualne wydarzenia branżowe. Kwartalnik popularyzuje zarówno osiągnięcia badań naukowych, jak i wdrażanie nowoczesnych technologii i innowacyjnych rozwiązań efektywnych

ekonomicznie i sprawnych ekologicznie. „Ekologia” przedstawia również analizy i informacje finansowe, wskazuje źródła pozyskania funduszy na realizację przedsięwzięć proekologicznych. Prezentuje zmiany regulacji prawnych, zarówno polskiego, jak i europejskiego ustawodawstwa. Wydawałoby się, że poruszane na łamach czasopisma zagadnienia mogą zainteresować przede wszystkim specjalistów z dziedziny ochrony środowiska, jednak język, jakim jest pisana większość artykułów sprawia, że jest to wydawnictwo adresowane do szerokiego grona odbiorców. Archiwalne numery kwartalnika wydane od 2005 roku dostępne są również nieodpłatnie w wersji online na stronie internetowej Polskiej Izby Ekologii (<http://www.pie.pl/kwartalnik-ekologia.html>).

„**Krajoznawca Górnośląski**” jest nieregularnym czasopismem krajoznawczym, popularyzującym wiedzę o szeroko rozumianym Górnym Śląsku, Zagłębiu Dąbrowskim i terenach ościennych. Głównym przedmiotem zainteresowania „Krajoznawcy” jest historia, przyroda i krajoznawstwo rozumiane jako suma wiedzy o jakimś obiekcie, miejscu czy miejscowości. Jego wydawcą jest Regionalna Pracownia Krajoznawcza PTTK w Katowicach (<http://krajoznawca.org>), ale ponieważ nie ma ona osobowości prawnej, formalnie wydawcą jest Regionalna Fundacja Turystyki i Krajoznawstwa PTTK

w Katowicach. „Krajoznawca Górnośląski” jest kontynuatorem „Materiałów Szkoleniowo-Informacyjnych Komisji Krajoznawczej Zarządu Wojewódzkiego PTTK w Katowicach”, które ukazywały się w latach 1983-1986. Początkowo był wydawany jako kwartalnik, a z czasem stał się aperiodyczny. W ostatnich latach ukazuje się z częstotliwością około jednego numeru w roku. Do końca 2019 roku wydano 38 numerów, a na łamach czasopisma ukazały się w sumie 472 artykuły i notatki. Numery archiwalne czasopisma dostępne są również w wersji online na stronie Regionalnej Pracowni Krajoznawczej PTTK w Katowicach, w zakładce poświęconej wydawnictwu (<http://krajoznawca.org/krajoznawca-gor>).

„**Przyrodnik Ustroński**” to czasopismo Ustrońskiego Klubu Ekologicznego, które w konsekwentny sposób prezentuje szeroko rozumianą ochronę środowiska na terenie Śląska Cieszyńskiego. Rocznik jest jedyną w swoim rodzaju kroniką dokumentującą podejmowane przez lokalne społeczności działania na rzecz ekologii, prezentacji walorów przyrodniczych regionu, edukacji ekologicznej, a także pojawiających się w tych dziedzinach zagrożeń. „Przyrodnik Ustroński” z dużą pieczołowitością przywraca również pamięć o postaciach zasłużonych dla rozwoju nauk przyrodniczych, społecznej świadomości ekologicznej i ochrony zasobów naturalnych cieszyńskiej

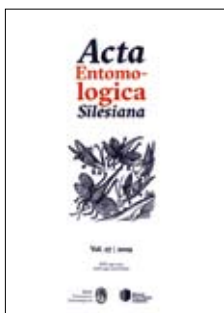
ziemi. Ogromną wartością wydawnictwa są również zdjęcia ilustrujące teksty, często pochodzące z prywatnych archiwów. Materiały zamieszczane w Przyrodniku i redakcja samego pisma to efekt społecznej pracy i zaangażowania wielu osób z różnych środowisk, które łączy wrażliwość na piękno natury i potrzeba ochrony lokalnego dziedzictwa przyrodniczego. Do tej pory ukazało się 18 numerów tego czasopisma.

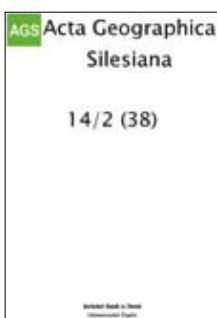
„**Przyroda Górnego Śląska**” jest ilustrowanym kwartalnikiem popularnonaukowym, wydawanym od 1995 roku przez Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska. To regionalne czasopismo przeznaczone jest do publikacji oryginalnych prac, krótkich komunikatów i artykułów przeglądowych o przyrodzie Górnego Śląska – jej bogactwie i różnorodności, stratach, zagrożeniach, ochronie i kształtowaniu, strukturze i funkcjonowaniu, a także o jej badaczach, miłośnikach i nauczycielach oraz postawach człowieka wobec przyrody. W sierpniu 2020 roku został wydany jubileuszowy

100. numer „Przyrody Górnego Śląska”. Na łamach czasopisma ukazało się w sumie 1115 artykułów i notatek, napisanych przez 474 autorów. Wszystkie archiwalne numery do 2015 roku są dostępne w wersji online w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej w kolekcji „Natura Silesiae” (<https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/42036#structure>).

Wydawnictwa seryjne i czasopisma naukowe

„**Acta Entomologica Silesiana**” to czasopismo Śląskiego Towarzystwa Entomologicznego, które jest afiliowane przy Muzeum Górnośląskim w Bytomiu. Czasopismo to drukuje oryginalne prace z dziedziny faunistyki i taksonomii owadów oraz historii entomologii, krótkie doniesienia naukowe, biografie entomologów, sprawozdania naukowe, artykuły metodyczne i podsumowania dotyczące szeroko rozumianej tematyki entomologicznej, poza językiem angielskim również po polsku, z angielskim abstraktem i słowami kluczowymi. Ukazuje się od 1993 roku, początkowo jako półrocznik, obecnie jako rocznik. Dotychczas wydano 26 tomów. Od 2016 roku Muzeum Górnośląskie w Bytomiu zostało współwydawcą Acta Entomologica Silesiana. Prace publikowane są na bieżąco w wersji elektronicznej online (od 22 tomu), a wersja drukowana ukazuje się raz w roku. Artykuły naukowe publikowane online są dostępne bezpłatnie na licencji Creative Commons (<http://ste.bytom.pl/acta-entomologica-silesiana>). W latach 2013-2018 czasopismo znajdowało się na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

„**Acta Geographica Silesiana**” to recenzowane czasopismo naukowe wydawane od 2007 roku przez Wydział Nauk o Ziemi, a ostatnio przez Instytut Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego. Jest interdyscyplinarnym czasopismem w formule Open Access (<http://www.ags.wnoz.us.edu.pl/tomy.php>), dotyczącym głównie szeroko pojętych zagadnień z zakresu nauk o Ziemi (geografia fizyczna, geografia społeczno-ekonomiczna, geologia) oraz ekologii. Początkowo (w latach 2007–2011) funkcjonowało równolegle w formie papierowej i elektronicznej, a obecnie, od roku 2012, wychodzi wyłącznie w postaci elektronicznej. W latach 2007–2013 były publikowane 2 numery rocznie, w latach 2014–2016 – 3 numery w ciągu roku, natomiast od 2017 roku czasopismo jest kwartalnikiem. Zakres terytorialny publikowanych artykułów i notatek jest nieograniczony. Czasopismo publikuje prace w języku polskim, rosyjskim i angielskim z abstraktami w tych językach. Do tej pory wydano 38 numerów bieżących i 2 numery specjalne czasopisma, w których opublikowano łącznie 329 prac, z czego 37% dotyczyło regionu górnośląsko-zagłębiowskiego. Większość prac dotyczy obszaru Polski i innych państw Europy Środkowo-Wschodniej.

„**Annals of the Upper Silesian Museum in Bytom, Entomology**” (Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu, Entomologia) jest międzynarodowym czasopismem naukowym poświęconym wszystkim aspektom entomologii. Ukazuje się nieprzerwanie od roku 1990. Wydawany jest regularnie w wersji online oraz jeden tom raz do roku w wersji drukowanej przez Muzeum Górnośląskie w Bytomiu. Dotychczas ukazało się 28 tomów oraz jeden suplement. W ramach serii, do 2016 roku, ukazywały się również opracowania monograficzne. Od tomu 26 (rok 2017) opracowania mo-

nograficzne nie są już publikowane w serii Entomology. Od tego tomu czasopismo ukazuje się również w wersji online, a artykuły naukowe, które obecnie publikowane są w języku angielskim, są dostępne bezpłatnie na licencji Creative Commons (http://muzeum.bytom.pl/?page_id=5873).

„**Materiały Opracowania**” to naukowe wydawnictwo seryjne Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska. Po raz pierwszy ukazało się w 1998 roku i od tego czasu w ramach serii opublikowano 11 tomów. Każdy tom zawiera odrębne opracowanie monograficzne opisujące badania naukowe z zakresu nauk biologicznych, prowadzonych na terenie województwa śląskiego i Górnego Śląska. Wszystkie zamieszczone prace są recenzowane i publikowane w języku polskim z angielskimi streszczeniami. Wyjątek stanowi tom 11, który opublikowany jest w języku angielskim z polskim streszczeniem. Wydawnictwo w wersji online zostało udostępnione na stronie Śląskiej Biblioteki Cyfrowej w kolekcji „Natura Silesiae” (<https://sbc.org.pl/dlibra/publication/255983#structure>).

Seria Wydawnicza „**Monographs of the Upper Silesian Museum**” to międzynarodowe czasopismo Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu poświęcone wszystkim dziedzinom szeroko rozumianej historii naturalnej (biologii, geologii i paleontologii). Każdy tom przedstawia odrębne, zwarte opracowania naukowe w formie monograficznej, które publikowane są w języku angielskim, a po reorganizacji w 2017 roku również w języku polskim. Wydawnictwo udostępnia również materiały związane z konferencjami tematycznymi oraz inne spójne, naukowe opracowania tematyczne. Ukazuje się od 1994 roku i wydano dotąd 14 tomów (http://muzeum.bytom.pl/?page_id=5874).

„**Natura Silesiae Superioris**” to rocznik naukowy Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska ukazujący się od 1997 roku. Czasopismo przeznaczone jest do publikacji wyników badań oraz studiów przyrody ożywionej i nieożywionej Górnego Śląska, dokumentujących jej bogactwo i różnorodność, straty, zmiany i zagrożenia oraz strukturę i funkcjonowanie w aspekcie jej ochrony i kształtowania. Dotychczas wydano 13 tomów i jeden suplement. W 2016 roku czasopismo zostało zdigitalizowane i udostępnione w wersji online w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej, w kolekcji „Natura Silesiae” (<https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/222457#structure>). W roku 2010 wydawnictwo znajdowało się na liście czasopism punktowanych

Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Czasopismo „**Ptaki Śląska**” jest rocznikiem, w którym publikowane są oryginalne prace naukowe z dziedziny biologii, ekologii, rozmieszczenia i liczebności ptaków z obszaru Śląskiego Regionu Ornitologicznego oraz terenów sąsiednich. Zostało założone w 1982 roku pn. „Dolina Baryczy” (1982-1984). W latach 1982-2010 było wydawane przez Zakład Ekologii Ptaków Uniwersytetu Wrocławskiego, a od roku 2011 rolę tę przejęło Górnośląskie Koło Ornitologiczne z siedzibą w Muzeum Górnośląskim w Bytomiu. Od roku 2016 Muzeum Górnośląskie w Bytomiu jest współwydawcą tego czasopisma. Dotychczas ukazało się 25 tomów. Prace zamieszczone w roczniku publikowane są w języku polskim z angielskimi streszczeniami, a od 2016 roku są rów-

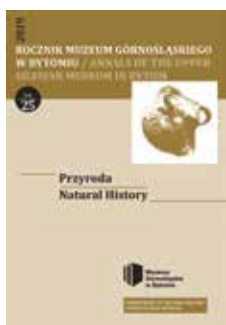
nożone w roczniku publikowane są w języku polskim z angielskimi streszczeniami, a od 2016 roku są rów-

niez dostępne w formie online na stronie internetowej wydawnictwa (<http://ptakislaska.pl>). Wszystkie nadsyłane prace są recenzowane. W latach 2013-2018 wydawnictwo znajdowało się na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

„Raporty Opinie” to naukowe wydawnictwo seryjne Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska. Dotychczas ukazało się 11 tomów. Pierwszych 5 tomów (1996-2001) zostało w całości poświęconych tematyce czerwonych list gatunków roślin i zwierząt dla Górnego Śląska w granicach byłych województw: bielskiego, częstochowskiego, katowickiego i opolskiego. Utworzone czerwone listy były pierwszą próbą podsumowania wiedzy o stopniu zagrożenia przyrody żywej regionu oraz ilustracją stanu rozpoznania tego problemu. Ich celem było określenie kategorii zagrożenia gatunków roślin i zwierząt Górnego Śląska, jako podstawy budowania programu ich

ochrony. Z biegiem czasu dane zebrane w listach uległy dezaktualizacji, dlatego w 2012 roku zostały zaktualizowane w ramach prac nad „Strategią ochrony przyrody województwa śląskiego do roku 2030”. Rezultatem było opublikowanie 6. tomu wydawnictwa, który w sześciu odrębnych zeszytach publikuje czerwone listy grzybów, roślin, zbiorowisk roślinnych, bezkręgowców i kręgowców województwa śląskiego, a także zawiera raport na temat przyrody nieożywionej oraz różnorodności biologicznej tego regionu. Podobnie jak pozostałe wydawnictwa Centrum, również ta seria jest dostępna w wersji online na stronie Śląskiej Biblioteki Cyfrowej w kolekcji „Natura Silesiae” (<https://sbc.org.pl/dlibra/publication/180500#structure>).

„Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu, Przyroda” (Annals of the Upper Silesian Museum in Bytom, Natural History) jest międzynarodowym czasopismem naukowym poświęconym wszystkim aspektom historii naturalnej i publikuje przede wszystkim materiały źródłowe, takie jak opis zbiorów muzealnych i instytucyjnych oraz artykuły dotyczące historii czy metodologii nauk przyrodniczych. Seria Przyroda wydawana jest regularnie w wersji online oraz jeden tom raz do roku w wersji drukowanej. Ukazuje się od roku 1962 i dotychczas wydano 24 tomy. Od 2016 roku, od tomu 22, ukazuje się również w wersji online. Artykuły naukowe publikowane online są dostępne bezpłatnie na licencji Creative Commons (http://muzeum.bytom.pl/?-page_id=1709).

„Silesian Natural History Monographs” to recenzowane czasopismo anglojęzyczne, prezentujące monograficznie ujmowane wyniki badań naukowych z zakresu szeroko rozumianych nauk przyrodniczych (zwłaszcza nauk biologicznych, o Ziemi, rolniczych, ogrodniczych, leśnych) oraz historii nauk przyrodniczych. Czasopismo wydawane jest od 2010 roku przez stowarzyszenie naukowe „Instytut Tarnogórski i Muzeum”, a założycielem i redaktorem naczelnym czasopisma jest Tadeusz B. Hadaś. Dotychczas ukazał się pierwszy tom, zawierający monografię autorstwa dr Barbary Osiadacz i dr Romana Hałaja pt. „*Systematic review of aphids (Hemiptera: Sternorrhyncha: Aphidomorpha) of Poland with host plant index. A monographic survey*”.

Czasopisma z dodatkiem ekologiczno-przyrodniczym

Wśród czasopism wydawanych w województwie śląskim, oprócz tych w całości poświęconych tematyce przyrodniczej, są również czasopisma ogólne, które zawierają ekologiczno-przyrodniczą kolumnę lub wkładkę. Znajdziemy w nich przede wszystkim informacje dotyczące ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju, choć zdarzają się również artykuły opisujące przyrodnicze ciekawostki i walory przyrodnicze konkretnych miejscowości województwa śląskiego. Większość z nich jest dofinansowana przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach (WFOŚiGW) w ramach zadania EE 5.1. „Cykliczne upowszechnianie zasady zrównoważonego rozwoju poprzez media”. Poniżej przedstawiamy listę czasopism dofinansowanych przez WFOŚiGW w Katowicach w ciągu ostatnich pięciu lat (2016-2020):

„2B STYLE”	„Lady’s Club”
„7 dni Częstochowy”	„Nasza Gazeta” – Mikołów, Łaziska, Orzesze, Wry, Ornontowice, Świętochłowice
„Biuletyn Górniczy”	„Nasze Jastrzębie”
„Chorzowianin.pl”	„Nasz Racibórz”
„Co Tydzień Jaworzno”	„Nowe Info”
„Co Tydzień Mysłowice”	„Nowy Górnik”
„Demokratyczna”	„Nowiny Gliwickie”
„Dziennik Zachodni”	„Nowiny Raciborskie”
„Ekologia”	„Nowiny Wodzisławskie”
„Gazeta Beskidzka”	„Nowiny Zabrzeńskie”
„Gazeta Częstochowska”	„Pszczynski Przegląd Forum”
„Gazeta Informator”	„Roździeń”
„Gazeta Kłobucka”	„Silesia Business & Life”
„Gazeta Lubliniecka”	„Śląsk”
„Gazeta Parkowa”	„Śląskie Aktualności Rolnicze”
„Gazeta Pszczyńska”	„Twoje Tychy”
„Gazeta Wyborcza”	„Tygodnik Rybnicki”
„Gazeta Żywiecka”	„Tygodnik Śląsko-Dąbrowski”
„Głos Pszczyński”	„Tygodnik Twoje Tychy”
„Głos Zabrze i Rudy Śląskiej”	„Trybuna Górnicza”
„Głos Ziemi Cieszyńskiej”	„Trybuna Leśnika”
„Goniec Górnos Śląski”	„Tygodnik Regionalny Nowiny”
„Górnos Śląski Tygodnik Regionalny ECHO”	„wPowiecie.pl”
„Gwarectwo Myśliwych”	„Wiadomości Powiatu Gliwickiego”
„Gwarek”	„Wiadomości Rudzkie”
„IPA FUN”	„Życie Częstochowy i Powiatu”
„Kronika Beskidzka”	

Archiwalne wydawnictwa seryjne i czasopisma naukowe

Na szczególną uwagę zasługują przyrodnicze czasopisma regionalne, które mimo, że już się nie ukazują, to jednak zawarte w nich treści są bardzo wartościowe i nadal stanowią cenne źródło infor-

macji o przyrodzie województwa śląskiego. Większość z nich to publikacje popularnonaukowe, które zwiększają świadomość ekologiczną czytelnika, odkrywając przed nimi bogactwo przyrodnicze regionu, ukazując problemy ochrony przyrody oraz promując ekologiczną postawę w życiu codziennym. W wykazie zostały wymienione również wydawnictwa naukowe, które w przeszłości były wydawane przez przyrodnicze wydziały Uniwersytetu Śląskiego. Zawierają wiele artykułów dotyczących badań naukowych oraz studiów przyrody ożywionej i nieożywionej województwa śląskiego, dokumentujących jej bogactwo, różnorodność, jak również zagrożenia oraz ochronę.

- „Acta Biologica Silesiana” – Wydział Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Śląskiego (1985-2002)
- Biuletyn „Ekologia w wielkim mieście” – Polski Klub Ekologiczny Gliwice (2010-2016)
- „Biuletyn Ekologiczny” – Polski Klub Ekologiczny Katowice (1993-2010)
- Biuletyn Konferencji Stowarzyszenie Przyjaciół i Sympatyków Ekologii „Zielona Ziemia” (2006-2009)
- „Geographia. Studia et Dissertationes” – Wydział Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego (1976-2013)
- „Kształtowanie Środowiska Geograficznego i Ochrona Przyrody na Obszarach Uprzemysłowionych i Zurbanizowanych” – Wydział Nauk o Ziemi oraz Wydział Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Śląskiego (1991-2012)
- „Problemy środowiska i jego ochrony” – Centrum Studiów nad Człowiekiem i Środowiskiem Uniwersytetu Śląskiego (1995-2017)
- „Trybuna Leśnika” – Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Katowicach (1956-2019)
- „Wilcza sieć” – Stowarzyszenie dla Natury „WILK”(1997-2004)
- „Wiśła FAX” – Klub Gaja (1994-2007)
- „Współodczuwanie” – Klub Gaja (1992-2010)
- „Zielona Liga” – Górnośląska Oficyna Wydawnicza Sp. z o.o. (1996-2015)

Wydawnictwa zwarte

W bibliografii przyrodniczej województwa śląskiego oprócz wydawnictw ciągłych znajdziemy również wydawnictwa zwarte, tj. książki i broszury. Niestety tylko nieliczne publikacje opisują przyrodę całego województwa, a ważniejsze tytuły to:

- Babczyńska-Sendek B. (red.). 2006. Zagrożenia i ochrona różnorodności biologicznej województwa śląskiego. Uniwersytet Śląski, Katowice, ss. 96.
- Cabała S. i inn. 1999. Osobliwości przyrodnicze województwa śląskiego. Górnośląska Oficyna Wydawnicza SA, Katowice, ss. 144.
- Czudek A. 1929. Osobliwości i zabytki przyrody województwa śląskiego. Państwowa Rada Ochrony Przyrody, Kraków, ss.78.
- Czudek A. 1938. Ochrona przyrody w województwie śląskim. Państwowa Rada Ochrony Przyrody, Kraków, ss. 216.
- Dulias R., Hibszer A. 2004. Województwo Śląskie: Przyroda, gospodarka, dziedzictwo kulturowe. Wydawnictwo Kubajak, Krzeszowice, ss. 224.
- Kruczala A. (red.) 2000. Atlas klimatu województwa śląskiego. Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Katowice, ss. 116.
- Mastaj J. (red.). 2015. Przyroda parków krajobrazowych województwa śląskiego. Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego, PPUH Progress. Katowice; Będzin, ss. 80.
- Syniawa M. 2006. Biograficzny słownik przyrodników śląskich. Tom 1. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice, ss. 458.

- Syniawa M. 2019. Biograficzny słownik przyrodników śląskich. Tom 2. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice, ss. 487.
- Wika S. (red.) 1999. Lasy województwa śląskiego: wczoraj-dziś-jutro. Wydawnictwo Kubajak, Krzeszowice, ss. 152.
- Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego – praca zespołowa. 2018. Przyroda parków krajobrazowych województwa śląskiego. Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego, Będzin. ss. 159.
- Żukowski A. 2006. Stawne drzewa województwa śląskiego. Agencja Reklamowo-Wydawnicza VECTRA, Czerwionka-Leszczyny, ss. 301.
- Żukowski A., Gudzik A. 2002. Szlakami Zielonego Śląska 1. Agencja Reklamowo-Wydawnicza VECTRA, Czerwionka-Leszczyny, ss. 332.
- Żukowski A., Matuszczyk-Kotulska A. 2015. Szlakami Zielonego Śląska 2. Agencja Reklamowo-Wydawnicza VECTRA, Czerwionka-Leszczyny, ss. 466.
- Żukowski A., Jakubczyk D. 2015. Szlakami Zielonego Śląska 3. Agencja Reklamowo-Wydawnicza VECTRA, Czerwionka-Leszczyny, ss. 416.

Mimo, iż niewiele jest wydawnictw, które syntezują temat przyrody województwa śląskiego, to liczne publikacje opisują miejsca cenne przyrodniczo w poszczególnych regionach województwa, tj. Beskidzie Śląskim, Beskidzie Żywieckim, Beskidzie Małym, Jurze Krakowsko-Częstochowskiej czy Wyżynie Śląskiej.

Jeśli interesują nas bardziej szczegółowe, przyrodnicze opracowania, dotyczące np. konkretnego miasta lub gminy, to wiele z nich wydało publikacje opisujące własne walory przyrodnicze. Znajdziemy w nich informacje o położeniu geograficznym, rzeźbie terenu, geologii, zasobach wodnych oraz opis przyrodyżywionej. W tego typu opracowaniach miasto podzielone jest na dzielnice lub obszary o cennych walorach przyrodniczych, a każdy z tych terenów jest oddzielnie opisany. Na końcu publikacji często znajdziemy wykaz cennych gatunków roślin i zwierząt oraz mapę miasta z zaznaczonymi cennymi przyrodniczo terenami.

Wydawnictwami o szczególnych walorach edukacyjnych są przewodniki po przyrodniczych ścieżkach dydaktycznych. To zazwyczaj kolorowe foldery, broszury lub książki wydane przez instytucje, które zarządzają daną ścieżką (nadleśnictwo, jednostki samorządu terytorialnego bądź organizacje pozarządowe). Znajdziemy w nich krótką charakterystykę występujących tam gatunków flory i fauny, opisy wydarzeń historycznych wybranych miejsc lub obserwowanych obiektów dziedzictwa kulturowego, a także wiele innych ciekawostek. Część z przewodników zawiera również propozycje czynności, które można wykonać w trakcie jej pokonywania oraz w czasie postoju na przystankach. Dzięki temu stanowią cenne źródło informacji dla nauczycieli oraz edukatorów, którzy organizują przyrodnicze wycieczki i zajęcia w terenie. Ponadto, w przewodnikach znajdziemy: mapy z przebiegiem szlaku oraz zaznaczonymi przystankami, fotografie wybranych obiektów znajdujących się na ścieżce oraz krótką informację o długości ścieżki. Mogą więc być wykorzystywane nie tylko w edukacji formalnej, ale również przez indywidualnych turystów, jako źródło informacji o przyrodzie regionu. Miejsce, które gromadzi wydawnictwa po ścieżkach przyrodniczych województwa śląskiego jest m.in. biblioteka Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska. W jej zbiorach, w wydodrębnionej specjalnie do celów dydaktycznych „Bibliotecze edukacyjnej”, zgromadzono ok. 90 publikacji opisujących ścieżki dydaktyczne naszego regionu. Większość z nich udało się uzyskać w trakcie opracowywania przez Centrum, od 2009 roku, „Bazy ścieżek przyrodniczych województwa śląskiego” (<https://przyroda.katowice.pl/pl/badania-i-edukacja/osrodki-sciezki-edukacyjne>). Zgromadzone przewodniki zostały uszeregowane według miasta lub regionu geograficznego, na terenie którego przebiega ścieżka, dzięki czemu można szybko odnaleźć konkretną publikację, dotyczącą interesującego nas obszaru. Są to zarówno przewodniki po regionach typowo turystycznych m. in. po Beski-

dach czy Jurze Krakowsko-Częstochowskiej, jak również po miejscach przyrodniczo cennych bardziej zurbanizowanej konurbacji górnośląskiej. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska nie tylko gromadzi literaturę dotyczącą przyrody województwa, ale również wydaje książki i broszury o tej tematyce. Wśród wydawnictw zwartych Centrum znajdziemy zarówno publikacje dokumentujące badania naukowe, jak również wydawnictwa popularnonaukowe adresowane do szerokiego grona czytelników, które edukują i upowszechniają wiedzę o przyrodzie województwa. Niemal wszystkie wydawnictwa Centrum zostały już zdigitalizowane i udostępnione w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej w kolekcji „Biblioteka Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska” (<https://sbc.org.pl/dlibra/collectiondescription/138>) oraz w kolekcji „Natura Silesiae” (<https://sbc.org.pl/dlibra/collectiondescription/244>).

Na szczególną uwagę zasługują przyrodnicze wydawnictwa opracowane przez instytucje naukowe działające na terenie województwa śląskiego. Jedną z nich jest Uniwersytet Śląski, którego były Wydział Biologii i Ochrony Środowiska badał przyrodę ożywioną, natomiast Wydział Nauk o Ziemi zajmował się przyrodą nieożywioną. Oczywiście te dwa tematy wzajemnie przewijają się w opracowaniach naukowych obu wydziałów, które obecnie tworzą jeden Wydział Nauk Przyrodniczych. W wydawnictwach Uniwersytetu Śląskiego znajdziemy książki z takich dziedzin jak: fitosocjologia, ekologia, botanika, zoologia, mikrobiologia czy szeroko pojętych nauk geograficznych. Na szczególną uwagę zasługują pozycje, które opisują badania naukowe prowadzone na terenach przemysłowych, opisujące środowisko przyrodnicze zurbanizowanego i uprzemysłowionego regionu górnośląsko-zagłębiowskiego. Okazuje się, że mimo znacznej degradacji środowiska przez przemysł na Górnym Śląsku zachowało się wiele przyrodniczo cennych miejsc, jak również powstały nowe obszary o wyjątkowych walorach przyrodniczo-kulturalnych, istniejących tylko w tym regionie Polski. Oczywiście nie jest to jedyny obszar badań Wydziału Nauk

Przyrodniczych Uniwersytetu Śląskiego, które prowadzone są również w bardziej „zielonej” części naszego województwa – na Jurze Krakowsko-Częstochowskiej czy w Beskidach. Opracowania opisujące te badania uświadamiają nam, jak bardzo obszar województwa śląskiego jest wyjątkowy, różnorodny i ciekawy przyrodniczo.

Przyrodniczą bibliografię regionalną województwa śląskiego wzbogacają również publikacje, które ukazały się dzięki dofinansowaniu przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach w ramach zadania EE 5.2. „Jednorazowe publikacje propagujące ochronę środowiska i gospodarkę wodną”. Celem tych publikacji jest edukacja ekologiczna oraz propagowanie działań proekologicznych i zasad zrównoważonego rozwoju poprzez udostępnianie mieszkańcom województwa śląskiego informacji o ochronie środowiska. Poniżej zamieszczamy listę wydawnictw, które uzyskały dofinansowanie w ciągu ostatnich pięciu lat (2016-2020)*:

- „Aktualne Problemy Prawa Gospodarowania Odpadami” – tom zbiorowy
- „Analiza wpływu zanieczyszczeń ze źródeł komunalnych na stan czystości wód powierzchniowych na przykładzie zlewni Przemszy” – monografia naukowa
- „Biodostępność wybranych zanieczyszczeń w gruntach zdegradowanych chemicznie”
- „Bytom z Natury Zielony – przyrodnicze zakątki”
- „Bytomskie ogrody ozdobne”
- „Bytomskie parki zabytkowe”
- „Cztery pory roku z ekologią – Jesień z Dadzikiem”
- „Cztery pory roku z ekologią – Lato z Dadzikiem”
- „Cztery pory roku z ekologią – Wiosna z Dadzikiem”
- „Dzieci, los Ziemi leży w Waszych rękach”
- „Eko – Junior” – publikacja edukacyjna
- „EKObajtle na trasach Powiatu Gliwickiego”
- „Geochemiczne badania nad występowaniem i pochodzeniem wielopierścieniowych węglowodórów aromatycznych w powietrzu atmosferycznym i gazach odlotowych” – monografia naukowa
- „Gospodarka odpadami w przedsiębiorstwie – praktyczny poradnik”
- „Mała retencja. Ochrona lasów górskich przed erozją w obliczu zmian klimatycznych”
- „Mapa Nadleśnictwa Brynek” – folder edukacyjno-przyrodniczy
- „Mapa Nadleśnictwa Świerklaniec” – folder edukacyjno-przyrodniczy
- „Mikroekologia dla kobiet” – wkładka
- „Ochrona wód powierzchniowych poprzez promocję zrównoważonych praktyk rolniczych” – materiały edukacyjne
- „Odzysk azotu ze ścieków komunalnych” – monografia naukowa
- „Ołów - Dziecko - To musisz wiedzieć” – ulotka edukacyjna
- „PGL LP Nadleśnictwo Kobiór” – folder edukacyjny połączony z mapą turystyczną
- „PGL LP Nadleśnictwo Siewierz” – folder edukacyjny połączony z mapą turystyczną
- „Piekary Śląskie i okolice. Przyroda i zabytki”
- „Pokonaj SMOGA” – materiały edukacyjne
- „Pomniki przyrody Cieszyna”
- „Prawne instrumenty ochrony powietrza. Wybrane zagadnienia” – tom zbiorowy
- „Problemy środowiska i jego ochrony tom 23”
- „Przyroda Częstochowy – cz. I – Flora i fauna” – monografia przyrodnicza

* dane WFOŚiGW w Katowicach, niepełne informacje bibliograficzne

- „Ptaki Nadleśnictwa Świerklaniec” – folder edukacyjno-przyrodniczy
- „Rzeka Warta od źródeł do ujścia w fotografiach i liczbach” – album
- „Stan obecny i prognozowany w gospodarce odpadami komunalnymi w województwie śląskim w kontekście wprowadzenia termicznego przekształcania kalorycznych odpadów resztkowych” – raport
- „Standardy i wytyczne kształtowania infrastruktury rowerowej – publikacja wspomagająca tworzenie warunków i zachętę przez samorządy do rozwoju niskoemisyjnych środków transportu”
- „Szanujmy nasz świat począwszy od najmłodszych lat”
- „Ścieki mniej szkodliwe” – folder prezentujący rozwój sieci kanalizacyjnej
- „Środowisko – Zdrowie” – zeszyty edukacyjne dla dzieci
- „Środowisko przyrodnicze Piekar Śląskich – przyroda, edukacja i turystyka” – wkładka do „Przeglądu Piekarskiego”
- „Tereny zieleni w mieście i ich uwarunkowania” – monografia
- „Walory przyrodnicze i historyczne znaczenie terenów leśnych Gminy Wiry”
- „Walory przyrodnicze i kulturowe gminy Popów”
- „Wodźmin Beskidzki – obrońca czystej wody” – książeczka edukacyjna
- „Wśród miejskiej zieleni”
- „Wytwarzanie granulatu z osadów i popiołów lotnych w celu ich przyrodniczego (nawozowego) odzysku” – monografia naukowa
- „Zbiornik zaporowy „Błachownia”. Studium limnologiczne w aspekcie rekultywacji” – monografia naukowa
- „Zieleń miejska w Bytomiu”
- „Zielone Łaziska”
- „Zoo Chorzów” cz. II i III – zeszyt edukacyjny dla dzieci
- Książeczki edukacyjne związane z zagadnieniami dotyczącymi smogu – Gmina Czeladź
- Leśny przewodnik propagujący edukację przyrodniczo-leśną oraz ochronę środowiska – Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Katowicach
- Publikacja na temat fauny, flory oraz przyrody Parku Krajobrazowego Lasy na Górną Liswartą w granicach gminy Kochanowice – Gmina Kochanowice
- Publikacja na temat przyrody Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej – Fundacja Przyroda i Człowiek w Kostkowicach
- Publikacja propagująca koegzystencję nowoczesnych technologii oraz bioróżnorodności na obszarze tyskiej podstrefy KSSE – Regionalne Centrum Gospodarki Wodno-Ściekowej SA w Tychach.

Ekologia w mediach

Bardzo dobrze, gdy w regionie prowadzone są działania na rzecz ochrony środowiska, przyrody, ekologii, podejmowane różne akcje o zasięgu bardziej lub mniej lokalnym. Jednak jeszcze ważniejsze wydaje się, by o tych wydarzeniach dowiedzieli się mieszkańcy, których te działania i zmiany najbardziej dotyczą. Szczególnie, gdy dzięki temu mogą włączyć się w lokalne inicjatywy. Takiego zadania podejmują się różne media o zasięgu wojewódzkim, miejskim czy lokalnym.

Rozgłośnie radiowe posiadają w ramówce audycje o tematyce ekologiczno-przyrodniczej, które przybliżają mieszkańcom problemy i zagrożenia dla środowiska województwa śląskiego oraz odpowiadają na ich najważniejsze pytania. Są to zarówno stacje publiczne, jak i prywatne.

Regionalne **stacje telewizyjne** emitują programy edukacyjne i informacyjne o tematyce ekologiczno-przyrodniczej. Jest to również miejsce szczególnej promocji przyrody województwa śląskiego.

Gazety i czasopisma o zasięgu regionalnym także poświęcają rubryki na wiadomości z regionu, przede wszystkim dotyczące tematów określanych jako ekologiczne, jak np.: gospodarka odpadami (segregacja, recykling), tematyka wodna (oczyszczalnie ścieków, gromadzenie deszczówki), czy rewitalizacja skwerów i parków.

Wydawnictwa o tematyce regionalnej ekologiczno-przyrodniczej omówione zostały w rozdziale 25, poświęconym przyrodniczej bibliografii regionalnej województwa śląskiego.

Istotnym medium, obecnie o zdecydowanie największym zasięgu jest **Internet**. W sieci znaleźć można ogrom wiedzy o środowisku przyrodniczym województwa śląskiego, a strony o takiej tematyce prowadzą instytucje publiczne, urzędy, organizacje pozarządowe, a przede wszystkim liczni miłośnicy przyrody. Mają one formę stron internetowych, blogów lub profili społecznościowych, poświęconych lokalnej przyrodzie i bardzo zróżnicowany poziom merytoryczny. Ze względu na ich olbrzymią liczbę oraz wąską zwykle tematykę zostały pominięte w tym rozdziale. Uwzględniono wyłącznie ogólnodostępne witryny internetowe dotyczące przyrody województwa śląskiego, które stanowią bazę wiedzy o całym regionie lub jego większych fragmentach.

Poniżej przedstawiamy ofertę różnych mediów – strony internetowe, audycje radiowe, programy telewizyjne oraz artykuły prasowe, dotyczące ekologii, ochrony środowiska oraz przyrody w naszym regionie (stan na dzień 08.09.2020).

STRONY INTERNETOWE O TEMATYCE EKOLOGICZNO-PRZYRODNICZEJ

Portal Przyrodniczy Województwa Śląskiego „Śląskie. Przyroda!” <https://przyroda.katowice.pl>

Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego

<http://www.zpk.com.pl>

<https://www.facebook.com/ZPKWS>

Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Katowicach

<http://katowice.rdos.gov.pl>

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Katowicach

<https://www.katowice.lasy.gov.pl>

Portal Informacji Turystycznej Województwa Śląskiego

<https://www.slaskie.travel>

Geoportal Województwa Śląskiego – Otwarty Regionalny System Informacji Przestrzennej (ORSIP) – Moduł Przyroda

<https://mapy.orsip.pl/imap>

Geoserwis Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska

<http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy>

Encyklopedia Województwa Śląskiego „EWOŚ”

<http://ibrbs.pl/mediawiki/index.php>

Platforma Edukacji Regionalnej „EDUŚ” – Dział Przyroda

<http://edus.ibrbs.pl/kategoria/przyroda>

Śląska Biblioteka Cyfrowa

Kolekcja Natura Silesiae <https://www.sbc.org.pl/dlibra/collectiondescription/244>

Kolekcje: Górny Śląsk, Region Bielsko-Biała, Region Częstochowski, Śląsk Cieszyński, Zagłębie Dąbrowskie <https://www.sbc.org.pl/dlibra/collectiondescription/1>

AUDYCJE O TEMATYCE EKOLOGICZNO-PRZYRODNICZEJ ROZGŁOŚNI DZIAŁAJĄCYCH NA TERENIE WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

(na zielono zaznaczone pozycje dofinansowane przez WFOŚiGW w Katowicach)

Polskie Radio Katowice

Zielony Telefon <https://www.radio.katowice.pl/audycje,43,Zielony-telefon.html>

EKO-RANEK <https://www.radio.katowice.pl/audycje,105,EKO-RANEK.html>

Likwidacja niskiej emisji <https://www.radio.katowice.pl/audycje,235,Likwidacja-niskiej-emisji.html>

Niska emisja <https://www.radio.katowice.pl/audycje,244,Niska-emisja.html>

Mali odkrywcy <https://www.radio.katowice.pl/audycje,104,Mali-odkrywcy.html>

Wysypisko <https://www.radio.katowice.pl/audycje,107,Wysypisko.html>

CZWÓRKA Polskie Radio

EKOiści <https://www.polskieradio.pl/10/8448/Strona/1>

Ratujemy Świat <https://www.polskieradio.pl/10/8393>

Radio eM

Sekrety przyrody https://www.radioem.pl/Sekrety_przyrody/audycje

Zielony Śląsk https://radioem.pl/Zielony_slask/audycje

Radio FEST

Zielono mi <https://radiofest.pl/programy/zielono-mi>

Radio TOK FM

Poradnik ekologiczny TOK FM <https://audycje.tokfm.pl/audycja/171,Poradnik-Ekologiczny-TOK-FM>

Przewodnik smogowy <https://audycje.tokfm.pl/audycja/221,Przewodnik-Smogowy>

Wierzę w Zwierzę <https://audycje.tokfm.pl/audycja/33,Wierze-w-Zwierze>

Radio Vanessa Fm (Racibórz)

Eko Sfera <http://vanessa.fm/eko-sfera>

Radio 90

Eko Patrol Radia 90 <https://www.radio90.pl/tag/eko-patrol-radia-90-2020>

Radio „Fiat” (kontakt: <http://fiat.fm/kontakt>)

Eko-patrol Radio Fiat <http://fiat.fm/audycje/eko-patrol-radia-fiat>

Radio Express

Przygarnij Zwierzaka <https://www.radioexpress.pl/audycje/przygarnij-zwierzaka>

PROGRAMY TELEWIZYJNE O TEMATYCE EKOLOGICZNO-PRZYRODNICZEJ STACJI DZIAŁAJĄCYCH NA TERENIE WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

(na zielono zaznaczone pozycje dofinansowane przez WFOŚiGW w Katowicach)

TVS (kontakt: <https://tvs.pl/kontakt>)

EkoMisja <https://tvs.pl/seria/eko-misja>

TVP Katowice (kontakt: <https://katowice.tvp.pl/574524/kontakt>)

Bliżej Natury <https://katowice.tvp.pl/630292/blizej-natury>

Marcin i jego zwierzaki <https://katowice.tvp.pl/26302709/marcin-i-jego-zwierzaki>

Ekoagent <https://katowice.tvp.pl/9460444/ekoagent>

Lisie opowieści

Mój pies i inne zwierzaki

TVT Telewizja Regionalna (kontakt: <http://telewizjatvt.pl/kontakt>)

Eko-maluch <http://telewizjatvt.pl/program/eko-maluch>

EkoRaport <http://telewizjatvt.pl/program/ekoraport>

TVZ Zabrze (kontakt: <https://tvzabrze.pl/kontakt>)

<https://tvzabrze.pl/w-strone-ekologii/2>

Śląska Telewizja Miejska (kontakt <http://www.tvstm.pl/kontakt.html>)

Ekologia Metropolii http://www.tvstm.pl/wideo,ekologia_metropolii,6,1.html

SFERA TV (kontakt: <https://sferatv.pl/kontakt>)

Ekowieści <https://sferatv.pl/vod/publicystyka/ekowiesci/19582-ekowiesci-styczen-2020>

Ekoproblem <https://sferatv.pl/vod/publicystyka/ekoproblem/19565-ekoproblem-23-12-2019>

Bielska Telewizja Internetowa (kontakt: <http://www.bielsko.biala.pl/tv/info/29>)

EKO BUDKA http://www.bielsko.biala.pl/tv/ekobudka_odcinek_1_9131.html

Ekolupa http://www.bielsko.biala.pl/tv/ekolupa_czyste_powietrze_swiateczne_symbole_i_malowane_krzesla_9133.html

Raciborska Telewizja Kablowa (kontakt: http://www.jarofilm.eu/raciborska_telewizja_kablowa.php)

Działaj Ekologicznie i żyj zdrowo <https://www.naszwodzislaw.com/site/artykuly/18-strony-partnerskie/29-ekologia>; <https://www.youtube.com/watch?v=J3QbQTqt8P8>

Warto w tym miejscu wspomnieć również o produkcjach TVP, które powstały z udziałem przyrodników z naszego regionu, tj. „Las Story” – opowieść o polskich lasach z udziałem dr Sabiny Pierużek-Nowak i dra Roberta Mysłajka ze Stowarzyszenia dla Natury „Wilk”, „Przyjaciele lasu” – program o przyrodzie i pomocy dzikim zwierzętom prowadzony przez Jacka Wąsińskiego z Leśnego Pogotowia w Mikołowie, czy „Las bliżej nas” – program promujący leśną turystykę, współtworzony m.in. przez RDLP w Katowicach.

ARTYKUŁY O TEMATYCE EKOLOGICZNO-PRZYRODNICZEJ W PRASIE DZIAŁAJĄCEJ NA TERENIE WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

(na zielono zaznaczone pozycje dofinansowane przez WFOŚiGW w Katowicach)

Nasza Gazeta – Mikołów, Łaziska, Orzesze, Wyry, Ornontowice (kontakt: <http://www.naszagazeta.info/index.php/kontakt>)

EKOpowiat <http://www.naszagazeta.info/index.php/eko-powiat/archiwum-2020>

wPowiecie.pl (kontakt: <http://wpowiecie.pl/kontakt/>)

Ekologia w powiecie <http://wpowiecie.pl/category/ekologia-w-powiecie>

Trybuna Leśnika (kontakt: <https://trybuna.katowice.lasy.gov.pl>)

Nowy Górnik (kontakt: <http://nowygornik.pl/redakcja>)

Zielona Strefa <http://nowygornik.pl/zielona-strefa>

Pszczynski Przegląd Forum (kontakt: <https://www.pszczynskieforum.pl>)

Pszczynskie Eko-sprawy <https://www.pszczynskieforum.pl/kategoria/3-pszczynskie-eko-sprawy>

Biuletyn Górniczy (kontakt: <http://www.giph.com.pl/biuletyn-gorniczny>)

chorzowianin.pl (kontakt: portal@chorzowianin.pl)

- **Eko Chorzów** <http://chorzowianin.pl/eko-chorzow/>

Śląskie Aktualności Rolnicze (kontakt: <http://www.czwa.odr.net.pl/slaskie-aktualnosci-rolnicze.html>)

- **Środowisko w którym żyjemy** (<http://www.czwa.odr.net.pl/slaskie-aktualnosci-rolnicze/slaskie-aktualnosci-rolnicze-2013/42-kategoria/dzialy/metodyka-doradztwa-szkolen-i-wydawnictw/87-srodowisko-w-ktorym-zyjemy.html>)

Głos Ziemi Cieszyńskiej (kontakt: <http://www.gzc.cieszyn.pl>)

- **Głos ekologiczny** <http://www.gzc.cieszyn.pl>

Goniec Górnośląski (kontakt: <https://goniec-gornoslaski.pl>)

- **Ekologia** <https://goniec-gornoslaski.pl/kategoria/ekologia>

Wiadomości Powiatu Gliwickiego (kontakt: <http://www.starostwo.gliwice.pl/wiadomosci-powiatu-gliwickiego.html>)

- **EKO-Wiadomości Powiatu Gliwickiego** <file:///C:/Users/Gacek/Downloads/numer-154-styczen-2020.pdf>

Tygodnik regionalny – Nowiny (kontakt: <http://www.nowiny.rybnik.pl/strona,4,redakcja.html>)

- **Zielone Nowiny** <http://www.nowiny.rybnik.pl/dzial,15,zielone-nowiny.html>

WFOŚiGW w KATOWICACH

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach – fundusze na działania proekologiczne

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (WFOŚiGW) w Katowicach (wfosigw.katowice.pl) jest instytucją publiczną, która od 1993 roku wspomaga finansowo politykę ekologiczną województwa śląskiego. Przede wszystkim Fundusz wspiera działania proekologiczne podejmowane przez: administrację publiczną, organizacje pozarządowe, przedsiębiorców i instytucje oraz zarządza europejskimi funduszami z zakresu ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

Wsparcie edukacji ekologicznej i przyrodniczej przez Fundusz realizowane jest poprzez dotowanie:

- warsztatów edukacyjnych,
- doposażenia ośrodków edukacyjnych,
- doposażenia uczelnianych laboratoriów,
- organizacji seminariów i konferencji,
- organizacji kampanii, programów i akcji edukacyjnych,
- organizacji konkursów,
- druku publikacji i wydawnictw ,
- utworzenia ścieżek dydaktycznych, przyrodniczych i ekologicznych,
- artykułów w prasie, audycji radiowych i programów TV o charakterze edukacyjnym.

WFOŚiGW w Katowicach organizuje również konkurs „Zielona Pracownia” (wfosigw.katowice.pl/zielona-pracownia), w którym finansuje szkolne pracownie nauk przyrodniczych.

**ZIELONA
pracownia
'2020**

Tabela. Zestawienie zadań/przedsięwzięć dofinansowanych przez WFOŚiGW w Katowicach w latach 2017-2019*

Lp.	POZYCJA DOFINANSOWANA		JEDNOSTKA	ROK		
				2017	2018	2019
1	warsztaty	Warsztaty ekologiczne - liczba godzin	godz.	5 800	5299	3800
		Warsztaty ekologiczne - liczba warsztatów	szt.	1 017	496	1431
		Warsztaty ekologiczne - przeprowadzenie warsztatów ekologicznych - uczestnicy	liczba uczestników	25 295	17575	19775
2	Doposażenie laboratorium		szt.	1	2	26
3	Doposażenie ośrodków edukacji ekologicznej		szt.	78	9	14
4	konferencje	Konferencja, seminarium, prelekcja - liczba uczestników	liczba uczestników	1 820	1280	710
		Konferencja, seminarium, prelekcja - druk materiałów	szt.	29 700	4317	2530
5	Liczba kampanii edukacyjnych		szt.	17	29	26
6	konkursy	Zorganizowanie i przeprowadzenie konkursu	liczba konkursów	70	45	38
		Zakup i wręczenie nagród laureatom konkursu	ilość nagród	1 646	3392	13239
7	wydawnictwa	Wydawnictwa - druk plakatu	szt.	49 100	8680	21240
		Wydawnictwa - druk materiałów edukacyjnych	szt.	500	0	0
		Wydawnictwa - druk folderu, ulotki	szt.	378 400	351 300	181403
		Wydawnictwa - druk książek/publikacji/ wydawnictwa	szt.	106 484	122990	192437
		Wydawnictwa - produkcja i rozpowszechnianie filmów, wydanie płyt CD	szt.	2 417	500	1550
8	ścieżki dydaktyczne	Liczba ścieżek dydaktycznych	szt.	6	6	5
		Tablice na terenie ścieżki - wykonanie i montaż	szt.	259	3210	64
9	artykuły, audycje, programy	Media - Publikacja czasopism	ilość numerów	1 338	148	568
		Media - Publikacja kolumn ekologicznych	ilość kolumn	1 707	162	619
		Media - Radio - Audycja	ilość audycji	1 045	99	379
		Media - Radio - Czas trwania audycji	minuta	165	90	45
		Media - Serwis ekologiczny	blok	11	0	0
		Media - Telewizja - Czas trwania programu	minuta	525	90	170
		Media - Telewizja - Programy	ilość programów	324	48	108
10	Utworzenie i wyposażenie pracowni		szt.	56	69	87
11	Zakup pomocy dydaktycznych		szt.	400	30	5833
12	Zakup wyposażenia, sprzętu laboratoryjnego i multimedialnego		szt.	0	15	734

Zdjęcia: Archiwum WFOŚiGW w Katowicach,
<https://wfosigw.katowice.pl/zielone-pracownie-realizacje>, dostęp 03.12.2020 r.

* dane otrzymane z WFOŚiGW w Katowicach

Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska zostało powołane przez Wojewodę Katowickiego, Wojciecha Czecha, Zarządzeniem Nr 204/92 z dnia 15 grudnia 1992 roku, które nadało również statut tej jednostce. Dokumenty te zostały zmienione Zarządzeniem Nr 154/94 Wojewody Katowickiego z dnia 22 listopada 1994 roku. Zgodnie z zarządzeniami i statutem, Centrum było państwową jednostką budżetową powołaną do badania, dokumentowania i ochrony oraz prognozowania stanu przyrody Górnego Śląska. W związku z reformą administracyjną kraju z dniem 1 stycznia 1999 roku Centrum zostało przekazane województwu śląskiemu Rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 listopada 1998 roku. Uchwałą Nr I/51/5/2002 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 17 czerwca 2002 roku został nadany statut wojewódzkiej samorządowej jednostce organizacyjnej o nazwie Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska. Nadzór nad Centrum wykonuje Departament Ochrony Środowiska Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

Celem Centrum jest działanie dla dobra przyrody nieożywionej i ożywionej Górnego Śląska poprzez gromadzenie o niej wiedzy oraz działalność naukową, ochronną i edukacyjną, aby zachować tożsamość regionu oraz rolę i znaczenie jego wartości przyrodniczych (§ 6 Statutu Centrum).

W kwietniu 2018 roku Sejmik Województwa Śląskiego wyróżnił Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska Złotą Odznaką Honorową za zasługi dla Województwa Śląskiego.

Katowice 2020

Wydanie pierwsze

Oddano do druku w grudniu 2020 r.

Nakład: 200 egz.

Przyroda i człowiek

Przyroda i edukacja

Syndrom deficytu natury

Przestrzenie naturalne w edukacji i zabawie

Leśne przedszkola i szkoły

Zielone instytucje kultury

Ośrodki edukacyjne i ścieżki przyrodnicze

Oferta edukacyjna instytucji i organizacji społecznych

Projekty, programy, konkursy

Bibliografia przyrodnicza

Ekologia w mediach

Fundusze na działania proekologiczne

ISBN 978-83-942550-9-1

9 788394 255091